

MAILA TALVIO
KOOTUT
TEOKSET
XII

MAILA TALVIO

KOOTUT TEOKSET

XII

TÄMÄ KIRJA
ON LAINATTU
SATAKUNTALAISEN
OSAKUNNAN
KIRJASTOSTA

MAILA TALVIO

Valok. Kolmio.

Maila Talvio

KOOTUT TEOKSET

XII

LINNOITUKSEN ILOISET ROUVAT

LOKAKUUN MORSIAN

TERVEISIÄ

Porvoo • Helsinki

WERNER SÖDERSTRÖM

OSAKEYHTIÖ

Werner Söderström Osakeyhtiön
kirjapainossa "Porvoossa

1951

SISÄLLYS

LINNOITUKSEN ILOISET ROUVAT	7
Suomen kartta.	9
Kaupungin uusi physicus.	53
Linnoituksen liepeillä	89
Kaunoinen Sophie.	123
Viikin latokartanon talousmamsseli.	158
Kylvöt kypsyvät	
Leikin loppu	272
LOKAKUUN MORSIAN.	315
Lokakuun morsian	317
Eräskin päivä	334
Karkuripoika	347
Jouluksi kotiin	359
Leijona-nappi	365
Se odotettu laiva	376
Asioitsija Catheus.	389
Pakolaisparonittaren testamentti	403
Vedenpaisumus ja öljypuunlehvä	432
TERVEISIÄ	439
Terveisiä	441
Suuri kyntäjä	443
Kristallimalja	447
Meripihkainen koru.	454

Syyspimeä ja sisäiset valomme	460
Kärsimys ja kirkastus	466
On heinäkuu	474
Suven lintunen	477
Pieni puhe meidän Helsingille	479
Lentävän paperin avulla	488
E. A. Forssell, Kiven ystävä.....	501
Kuolleen miehen jäljet.....	516
Elämän rattaat	522
Rauman poika Alfred Kordelin	526
Kreivi Rüdiger von der Goltz	537
Piirteitä Ida Aalbergin lapsuudesta	548
Kirja-Matti	562
Ylistaron Jaako	573
Jumalan puistot	585
Ihmisen kodit.....	590
Pääsiäispelto — Jumalan puista	592
Hautojen päivänä	596

LINNOITUKSEN ILOISET ROUVAT

ROMAANI VANHAN VIAPORIN AJOILTA

Ensimmäinen painos ilmestyi 1941

SUOMEN KARTTA

Linnoituksessa, siellä etelässä meren saarilla, pantiin taas pystyyn uutta rykmenttiä — tämä oli kulkupuheena tullut näihin etäisiin maanääriin asti, niinkuin sekin, että rykmenttiin tahdottiin pitkiä miehiä. Mutta niitä olivat kulkijat puhuneet lämmitellessään taloissa ja sitten menneet menojaan.

Kumminkaan ei kuninkaan ottomiehiä odotettu itse häätupaan juuri nyt, kun nousuhumala siellä oli pannut miehet roimasti menoamaan, kun sulhasen puujalka iloisesti kopisteli permantoon ja kaase makeana kierteli kokoamassa morsiamenapua. Kukapa siinä humussa olisi tullut ajatelleeksikaan sotamiehenottoa, semminkin kun täältä tyyten oli viety mikä saattoi sotaan kelvata. Itse Nihdin häätupaan he kuitenkin nyt tulivat, kuninkaan ottomiehet, ja jäivät ovensuuhun tarkastelemaan hääkansaa. Niin, morsiamen helykruunu siellä hohti heidän silmiinsä laajasta himmeästä tuvasta päreenliekkien ja kynttiläntuikkujen keskeltä. Ja muutenkin oli tämä morsian muhkea katsella siinä voimassaan, millä neito ylkäänsä odottaa. Vaan nappiniekkojen silmätpä eivät jääneet häneen. Ne etsivät muuta.

Pitkiä miehiä linnoituksen uuteen rykmenttiin! iski Sotamiehentalon nuoren Marjaanan mieleen. Sillä hän oli kuullut kulkupuheen.

Marjaana Matintytär, morsiamen paras leikkisisko, joka paraikaa tyttöjen piirissä laulaen kierteli kruunupäätä, ensinnä huomasi miehet ovensuussa, ja hänen mieleensä myös välähti kuin pohjan-valkea tuo kulkupuhe: pitkiä miehiä linnoituksen uuteen rykmenttiin! Mutta hänen sydämensä samalla seisahtui säikähdyksestä, sillä

mistäpä aina oli löydetty pitäjän pisimmät miehet, jollei hänen kodistaan, jota sanottiin »Sotamiehentaloksi», vaikka se oikein vanhoissa asiakirjoissa kuului olleen toisen niminen. Sitä sanottiin Sotamiehentaloksi, kun ei sellaista aikaa tiedettykään, ettei sieltä joku olisi ollut sodassa siellä jossakin kaukana. Tai jollei sodassa, niin vieraan maan vankina tai kotona sotarikkona, niinkuin nytkin Aape-eno, jonka päässä jonkin sodan kiväärinkuulat vieläkin kiertelivät. Varmaan olivat nappiherrat ensinnä käyneet heillä Sotamiehessä ja sieltä oli isomuori neuvonut tänne Nihtiin. Oi yhtäkaikki, oliko sota taasen tulossa? Näin olivat aina nappiherrat ensin tulleet ja kirjoittaneet nimiä papereihinsa ja hetimmiten oli ollut sota ja miesten lähtö. Kun isomuori joskus iltapuhteella rupesi muistelemaan entisaikoja, niin moniin vieraisiin maihin oli Sotamiehentalon poikia vuosien mittaan jäänyt. Mitäpä kukaan teki kookkaalle muodolleen, joka oli tälle suvulle ominainen.

Monia oli jäänyt, mutta rakkain oli vielä kotona kasvamassa, Juhana, Marjaanan kaksoisveli, hänelle kallein maan päällä . . . Marjaana päästi nopeasti kätensä neitojen käsistä, lakkasi laulamasta ja pujahti piirin ulkopuolelle. Missä oli Juhana? Joko kuninkaan miehet olivat hänet silmillään löytäneet?

Tuollahan veikka seisoikin penkin risteyksessä. Hänen valkoiset hiuksensa jo ilmaisivat hänet, ja pitkä hän oli, että olisi luullut kaksikymmenvuotiaaksi, vaikka he sisarukset vasta olivat viidentoista. Vielä ujona liittyäkseen karkeloihin veikka vakaana katseli neitojen piiriin. Sisaren sydän huusi hädässään: asetu matalammaksi, etkö näe keitä täällä on! Mutta hän ei päässyt sanomaan tätä ääneensä, sillä hiljaiset isäntämiehetkin olivat nyt pitkien murheiden jälkeen päästäneet valloilleen ilonsa ja iskivät korkojaan permantohirsiin, kierrellen painikarkelossa kuin kontiot. Itse Nihdin isäntä, morsiamen isä, kopeloi kainaloonsa Marjaanan, hätistellen häntä pienessä olven huumauksessaan ja kuuntelematta, mitä kummityttö hätäntyneenä hänelle toimitti. »Kummissä, ottomiehet ovat täällä!» — »Minunpa kummilapseni kasvaa korea tyttö!» — »Älkää, älkää, katsokaa tuonne, mitä he täällä tekevät?» — »Tuli hyvä vuosi, ja

nyt juodaan leikkisiskosi häitä!» — »Älkää, älkää, sota varmaan taas on tulossa!» — »Sota — älä höpise, tyttö!»

Kumman näköisiä olivat kylän totiset isäntämiehet ryypättyään. Marjaana kiskaisi itsensä irti heidän rytäkästään ja joutui niin likelle nappiniekkoja, että saattoi erottaa heidän puheensa. Veli seisoi paikallaan pitkin pituuttaan ja töllisteli helykruunuun. Olipa ihme, etteivät ottomiehet vielääkään häntä huomanneet.

Nämä eivät olleet samoja, jotka viime vuosina olivat täällä käyneet, ja oudot miehet olivat aina ankaria ja pahojakin. Mutta nyt tuli tuntemattomien takaa esiin se kersantti ja lasimestari Kellberg, joka oli kerran kesällä ollut korjaamassa kirkonikkunoita ukonilman perästä. Ja puhetapakin oli hänellä aina samanlainen: »jahah-jaa.» Kuinka monet kerrat oli takanapäin naureskeltu tuota jahah-jaata. Marjaana sai selvän ruotsinkielestä, olihan hän, everstin kerran asuessa täällä, ollut everstillä pikkupiikana. Ja Kellberg puhui somea kuin suomalainen, hänellähän oli ollut suomalainen äiti — minkä hän aina muisti.

— Kyllä ne löytyvät, jahka katsotaan, pitkät väkevät miehet! Ja tämä on siitä erinomaista paikkakuntaa, että miehet erikoisen mielellään lähtevät isänmaata ja kuningasta palvelemaan. Jahah-jaa, sattuiapa hyvästi että jouduimme häihin, niin tapasimme kaikki koolla yht-aikaa!

Nyt puhuivat jo vieraatkin miehet.

— Pirua kanssa, en näe täällä muuta kuin ukkoja ja puujalkoja. Ja sinä, Kellberg, vakuutit, että tästä kylästä saataisiin kymmenen pulskaa miestä.

— Saadaan, jahah-jaa.

— Toisen talon nimi on siis »Sotamies» ja toisen »Nihti». Ehkä vielä löydetään »Vänrikki» ja »Vääpelikin».

— Hehheh, jahah-jaa. Johan Sotamies ja Nihtikin takaavat jotakin.

— No, alappa sitten lähestyä noita tanssivia karhuja.

— Eiköhän ole parasta olla mainitsematta linnoitusta. Ainakin meillä Ruotsissa kansa vieroo Viaporin nimeä. Sinne kun määrätään upseerikin, niin määrätään maan-pakoon.

— Jahah-jaa, mitäpä minä maalaisin pirua seinälle. Saatte kuulla, että linnoituksesta minun pensselilläni tulee paratiisi. Te ette ole nähneet Viaporin naisia — paipai!

— Annan hyvät ryypyt sille, joka löytää täältä yhdenkin nuoren miehen!

— Jahah-jaa, sen mahdan minä tietää, olinhan täällä toissa kesänä lasimestarina. Ja minulla oli apurina oikein mukkea poika. Ja kaunis hänellä oli sisarkin. Salama oli särkenyt kirkon ikkunat.

— Kaunis sisar, piru vie!

— Ja meille puhuu kelmi vain komeista miehistä.

— Jahah-jaa — minun silmäni ovat nähneet Viaporin naiset, eivätkä ne enää muita näe, jahah.

— Näyttääpä täällä noustavan morsiuspolsterille puujaloilla — jos se todistaa sotamiesten runsautta, niin onpa pirunmoista paikkakuntaa.

— Olet pettänyt meidät ja tuonut tänne tiettömään korpeen, sinä Riikin iloisimman kuninkaan äpärä.

— Mitä hemmettiä: olemmeko kuninkaan miehiä, vai olemmeko kerjäläisiä ovensuussa?

— Jahah, malttakaa mielenne, hyvät herrat, saatte sekä ne kymmenen miestä kirjoihinne että viinaa ja olutta nahkaanne, ja kukaties vielä korean tyttölapsen kainaloonne. Mars eteenpäin, kyllä Kellberg tuntee Sotamiehentalon ja Nihdin ja näiden maanäarten tyttäret.

Näissä häissä olikin rohkea kaase, joka heti rahatalterikkeineen ehätti vieraita vastaan, ja sulhasen puujalkakin kopisteli samassa sinnepäin missä kaase. Koko häätupa näki yhtäkkiä, että arvovaltaisia herroja saapui — kiiltonapeista tosin ei koskaan tietänyt, olivatko ne hyväksi vaiko pahaksi.

Mutta hämärtyvässä syysillassa meni Marjaana Matintytär kuin takaa-ajettu sorsanpoika sänkipellon pienarta pitkin, houkuttellen veljeä perässä. Mitenkä hänestä nyt tuntuikaan näin julman pahalta? Eihän toki kuninkaan ottomiehiä nähty ensimmäistä kertaa. Mutta isonmuorin kertomukset olivat tuossa yhtäkkiä ilmielävinä sumussa, joka kiersi kaurakyykkäitä. Oi, kuinka everstin vanha äiti oli itkenyt, kun tuli kirja, että hänen veljensä

oli kaatunut. Se oli korkea kreivi. Kirja tuli hyvin kaukaa ja oli ollut vuoden matkalla... Sota — oliko sota taasen tulossa? Ottomiesten ilmaantuessa häätupaan oli yhtäkkiä kaikki ilo hävinnyt. Ja kuinka näitä häitä oli odotettu! Nyt tuntui vain peloittavalta. Häävieraiden hevosten tiu'ut kumahtelivat kuin pienet surukellot sumusta. Ne olivat vain peltohiiriparkoja, jotka kahahtelivat pakoon kuhilaiden alta, mutta nekin säikäyttivät. Mutta mitenkä olikaan veikka niin hullun levollinen? Eikö hän sitten ymmärtänyt, mitä kuninkaan miehillä oli mielessä? Ei ollut laillinen ottoaika, mutta eivätpä ottomiehiet ennenkään olleet aina tulleet lain mukaan. He tulivat sodan mukaan. Se Kellberg, se lasimestari, joka sanoi itseään entisen kuninkaan sukulaiseksi, hän varmaan nyt oli heidät tänne johdattanut ja ruvennut heidän tulkikseen. Sen siitä sai, että oli kohdellut häntä hyvästi... Marjaana puheli yksikseen, vasta nyt hän tässä määrässä pimeydessä huomasi, etteivät veljen askeleet häntä seuranneetkaan. Hän kääntyi ympäri, veti henkensä täyteen lahoavien yrttien ja määrän maan raskaita, salpaavia hajuja ja piteli sydänalaansa, joka tuntui nousevan ylös kurkkuun.

— Missä olet, veljeni? Tule toki kauemmas. Tule pian. Sinua he ovat tulleet hakemaan, usko toki. Mitäs me nyt teemme? Jokohan he ennättivät sinut nähdä. Näytät ikämieheltä. Usko minua. Kuulinhan mitä sanoivat. Jo huutavat meitä! Ollaan hiljaa, painutaan maahan.

Hernehaasiat peittivät heidät nyt kokonaan. Ne olivat mustemmat kuin itse syksyilta ja niiden lahoaminen tapahtui raskaammin kuin korsisängen. Juhanan käsi etsi herneenvarsista täysinäiseksi jäänyttä palkoa ja hänen varhaistumma äänensä tiukkasi miesten vain tulleen verojen takia, joita piti koottaman sotakassaan. Näistä veroistahan oli puhuttu jo keväällä, mutta ne oli jätetty viljankorjuuseen.

— Veikka, ne vievät sinut linnoitukseen! Viapori on se linna. Everstillä sanottiin, ettei se koskaan tullut valmiiksi. Sinä vain naurat. Sinä olet tänään oikein paha. Vaikka tiedät, kuinka minä sinusta pidän. Linnoitus ei koskaan saa antaa perään, vaan siitä täytyy ampua vihollista vaikka nälkäkuolemaan asti.

— Kas vain, kuinka minun sirkkuni tietää paljon. Sotamies ei koskaan eikä missään anna perään.

— Olihan sirkku kaksi vuotta everstin huonekunnassa, ja aina siellä puhuttiin sodasta ja sotamiehen kunniasta ja Ruotsin valtakunnan mahtavuudesta, ja katseltiin karttoja ja kirjoitettiin raportteja ja supliikkeja. Mutta eversti sanoi, että emämaan loisto pian on mennyttä. No niin, naura, naura, veljeni! Sirkku on onneton. Etkö tullut kotiin pappiskoulusta peltoja kyntämään? Meillä ei syödä selvää leipää tänäkään jouluna, vaikka sanotaan, että tuli hyvä vuosi. Ensi keväänä ei ole siementä. Naura, naura. Sirkkusi itkee, kun näkee, että sinun tekee mielesi linnoitukseen. Niin, sinun tekee mielesi.

— Sirkku puhuu kuin lapsi. Vaari-vainajan sadut peloittavat sinua nyt vielä. Uskotko sitten tosissasi, että linnoituksen torniin aina pitää muurattaman hurskas nuorukainen? Vaari oli hurskas mies ja aina puhui uhrin merkityksestä ja käski meitä kiittämään Jumalaa, kun olimme saaneet antaa uhreja kuninkaan puolesta. Ja varmaan nytkin sanoisi, että minun on mentävä, jos kuningas käskää.

— Kumarru alemma! Olet pitkä ja näyt. Ne huutavat meitä!

Tyttö tempasi otsarivan käteensä ja painui ojaan. Hän tuskin tunsu, kuinka siellä oli kylmää ja niljaista. Märän syyssängin lävitse sisarukset näkivät miehen kulkevan tuvan takana, päreellä valaisten eteensä.

— Etsivät meitä.

— Parasta että lähdemme sisään.

— Ei, ei toki susien suuhun.

— Mutta jos he tahtovat minut ottaa, niin miten sen estää?

— Mistä he sinut ottavat, jos olet hävinnyt!

— Sirkku puhuu rumasti.

Marjaana oli painautunut veljeään vasten. Molempia vilutti. Kaurakyykkäiden ja hernevarsien märkä, väkevä lemu lepäsi heidän ojansa yllä kuin painava vaate.

— Mutta emmehän me tännekään voi jäädä. Minä lähden nyt häätupaan.

— Mennään kotiin, pannaan evästä konttiin ja painutaan meidän piilopirtille. Sieltä ei meitä löydä kukaan.

- Ja parin vuoden päästä minut kuitenkin otetaan.

Sisar piteli veljeään kädestä ja kuiskaili hänelle hengen hädässä. Kun Marjaana oli hento virpi verrattuna kookkaaseen kaksoisveljeen, hän joutui puhumaan veljen sydämelle, joka sykki miltei hänen korvaansa. Oi, miksi Juhana tulikin pappiskoulusta! Siellä jos nyt olisi ollut, eivät nappiherrat olisi häntä voineet tavoittaa.

Rovasti itse oli sanonut, ettei Jumala nyt vaadi poikaa papiksi, vaan vaatii häntä murehtimaan vanhan isänsä ja isonmuorinsa ja enonsa elatuksesta. Toisen kerran voi vielä tulla Jumalan käsky lähteä laulamaan kokoon varoja pitäjältä papinkoulua varten. Rovasti itse oli ollut kolmannellakymmenellä, kun käveli teiniä laulamassa . . . Juhanallekin saattoi vielä tulla sekin käsky.

Mutta mitenkä nyt käy Sotamiehentalon? Kuningas ei voi tahtoa viimeistä miestä.

— Minä menen kuninkaan luo puhumaan! läähätti Marjaanan kuuma hengitys. — Kuningas on hyvä, kuningas ymmärtää tämän asian. Me olemme syntyneet vanhemmillemme, kun he jo olivat iäkkäät, ja kaikki muut veljemme olivat silloin jo sodissa . . . Minä kyllä pääsen kuninkaan puheille! Älä, veikka, uskokaan Sirkkuja niin tuhmaksi. Odotan linnan isoilla rappusilla, odotan polvillani, osaan rukoilla. Kysyn kuninkaalta, minne meidän kuusi veljeämme ovat jääneet. Kuningas ei ota viimeistä, sellainen on Ruotsin laki. Kuka kyntää pellot? Kuka pyhäpäivinä pitää Jumalan hartaudet näillä kaukaisilla maanäärillä? Kuka kirjoittaa anomukset ja supliikit, kun kaikenlaiset lasimestarit tulevat harjoittamaan mielivaltaa ja kun rajantakaiset rosvot vievät lampaat ja heinät ja mitä käsiinsä saavat? Veikka, isän käsivarsi ei enää nouse aurankurkeen. Eno ei muuta tee kuin katselee karttaa — minäkö kaskan poltan, isomuuriko ulosteot käy maksamassa? Tottelisit sirkkua tämän ainoan kerran, tulisit piilopirtille, palattaisiin kun miehet ovat menneet. . . Veikka kantoi pientä sirkkua selänsään, kun keväällä vesi oli rikkonut tien — nytkö veikka jättäisi sirkun sortumaan?

— Naapurit ovat aina auttaneet.

— Jopa en olisi uskonut sinua näin ilkeäksi. Meidän isämme naittaa minut, kun ei kukaan ole suojelemassa!

Mutta minä en ota sitä vanhaa leskiäijää, vaikka hän kuinka rikas olisi.

— Ei isä sellaisia.

— Henkensä hädässä! Mutta minut mielummin repikööt sudet.

— Eihän nyt sirkku itke. Onhan isomuori.

— Isonmuorin raamatunkannessa lukee, että hän on syntynyt joulukuussa sinä Herran vuotena yksituhatta ja seitsemänsataa ja kaksikymmentä seitsemän.

— Isomuori aina jaksaa. Kun häntä tarvitaan, niin hän jaksaa. Mutta noustaan nyt kuitenkin pois tästä ojasta, tähän on kuin kylmiä sammakoita täysi.

Oli totta, että isomuori, jota vuosikausia oli odotettu kuolevaksi, yhtäkkiä nousi vuoteestaan ja jaksoi elää. Lasten äiti hukkuu jäihin ihan kotirannassa, kun he isän kanssa palasivat kirkkomatkalta. Kuullessaan tyttärensä hätähuudot rannasta isomuori nousi vuoteestaan ja pääsi kävelemään. Hän tuli nyt talossa tarpeelliseksi, eikä kukaan enää puhunut hänen kuolemastaan.

Toisiaan lämmitellen kylki kylkeä vastaan ja ääneti pysyen paikallaan sisarukset kuulivat nimiään mainittavan tuvan tienoilta pimeästä. He kuulivat myöskin toisen äänen — se puhui heidän rinnastaan ja se oli uusi ja outo: he olivat eri mieltä. Toinen ajatteli kotoa, toinen ajatteli kuningasta. Poika lausui nyt aivan ääneen, välittämättä vaikka tupaan kuuluisi:

— Mahtoivatko isämme ja äitimme panna vastaan, kun tultiin sotamiehiä hakemaan? Isomuori kertoi äitimme panneen evästä konttiin, ottaneen hyllystä virsikirjan ja kirstusta sukat. Ja siinä rukouksen lukeneen ja sotamiehen kujanpähän saattaneen. Mutta me, me piileskelemme haasioiden takana. Ei niin ole Jumalan tahto.

Veli hypähti ojan poikki eikä enää kuullut sitä syvää nyyhkäystä, joka pääsi sisarelta. »Lähde sitten, lähde sitten, lähde, lähde...!» Marjaana haparoi märkien kaurakyykkäiden keskellä, hokien tuota vihoviimeistä sanaa, ja jokainen noista pienistä, maasta kohoavista viljakykkäistä tuntui olevan itkevä ihminen, joka surun painamana oli kylmennyt siihen paikkaan.

— Vai ei niin ole Jumalan tahto. Mitenkä täällä sitten

tultaneen aikaan, kun veli on lähtenyt! Hänen tilansa sisaren vuoteen yläpuolella on äänetön: kukaan ei siellä käännä, kun kukko aamuyöstä laulaa, kukaan ei ojenna kättään vastaan, kun Marjaana alavuoteeltaan nousten hapuaa ylävuoteelta käteensä veljensä kättä. Jos sieltä ylhäältä kuuluu kahahdus, niin hiiret siellä vain hakevat pesäpaikkaa pojan kylmiltä orjilta. Kuka hätyyttää sudet? Ne voivat saada auki salvat, jos ovat oikein nälissään. Silloinkin repivät kaikki lampaat, kun äiti vielä eli. Silloin oli ollut kymmenen lammasta ja seitsemän lehmää. Talvi oli kova. Eno on näihin asti kalasaunastaan pitänyt silmällä rajantakaiset miehet. Mutta nyt pä on kaiken kesää ollut puhumattomana ja katsellut karttaa. Ja hän, Marjaana-onneton itse, hän heidän kaikkien vastukseen kartan taloon kantoi! Eversti enolle sen lähetti, sanoi rajojen siinä hyvin olevan paikallaan. Sotamiehentalossa kävi tyhjäksi, kun eversti, Jägerhorni äitinsä kanssa muutti etelään. Sanovat vanhan rouvan jättäneen poikansa ja lähteneen Ruotsiin. Eritoten kävi enon elämä yksinäiseksi. Eversti piti enosta, sanoi häntä viisaaksi mieheksi ja erinomaiseksi rajavartijaksi. Kaikki he kovin kaipasivat everstin väkeä. Isäkin. Kuinka lie ne eno ikävissään kääntänyt päätään — kuulat vierivät sellaiseen paikkaan, ettei saanut puhutuksi.

Silloin isän käsi toki vielä nousi aurankurkeeseen. Nyt isä yökaudet voihkii pahnoillaan. Ja siinä hän sitten mainitsee nimeltä niitä poikiaan, jotka eivät ole tulleet takaisin. Yöt ovat hyvin pitkät ja petäjantorvilot, kivaessaan rapisten, työntävät pihkaa uunissa. Mutta olipa tähän asti veikka! Saattoi kädellään kopauttaa hänen vuoteeseensa. Ja aina kuuli hänen hengityksensä. Isä voihkii jälleen: »Juhana . . . Pekka . . . Aatu . . . Anterus . . . Paavo . . . Kustu!» Eikö aamu enää valkenekaakaan? Ei yhtään tervettä ihmistä ole talossa, eihän ole muita kuin isä, joka ei enää aina muista poikiensa nimiä, vaan joskus mainitsee nimiä kauan sitten menneistä sukupolvista, sekä vanha isomuori ja eno Aape, jolla kuulat kolisevat päässä. Jokohan pitäisi pyytää joku Nihdin tytöistä öiksi Sotamieheen? Viime talvi oli iloinen talvi: olihan veikka. »Juhana . . . Anterus . . . Pekka . . . Aatu . . .» puhelee isä unissaan. Näin monta poikaa talossa on ollut

ja kaikki ovat jääneet sodan teille. Kukaan ei ollut täytännyt viittäkolmatta. Minkätähden tämä toinen Juhana säästyisi . . . ! »Minnekäs sinä jäitkään, Pekka? Parkunmäellekö? Entä sinä, Aatu? Sinä jäit Ruotsiin, isäsi ei muista paikkaa . . . » Jos isä jälleen tänä talvena näin rupeaa puhumaan, niin käy tuvassa kovin kolkoksi... Mikä oli hätänä, kun kuuli Juhanan hengityksen ylälavitsalta. Joka talosta ei jää kentälle niin monta miestä. Heitä oli Sotamiehessä silloin paljon kyntäjiä eikä kylän tytöillä ollut puutetta sulhasista... Kerran keskellä jouluyötä — se sattui ennenkuin Marjaana joutui evers-tille — isä ja eno rupesivat laulamaan sotamarssia niin suurella äänellä, että he, kaksoiset, heräsivät ja näkivät, miten molemmat miehet katselivat joitakin kiiltäviä rahoja ja helyjä ja joivat vahvaa vaarin-kaljaa. Mutta äiti-vainajan sinisen arkun kansi oli auki: sieltä he olivat nuo koreat rahat ottaneet ja sinne ne jälleen pantiin. Isomuori aamulla sanoi, että arkussa isä säilytti poikainsa ristejä ja rahoja ja muita kunniamerkkejä. Ne oli lähetetty jälkeensä. Isä ja eno eivät nyt enää laula sotamarsseja eivätkä katsele kunniamerkkejä . . . Mutta isä kyllä yhä puhuu pojistaan yöllä ja näin kutsuu heitä eri taistelutantereilta kotiin. Yksi ainoa on jäljellä, nuori rakas Juhana. Jahka hänkin nyt jää, niin poikain piirin voi päättää »Juhanalla», niinkuin se alkaakin . . .

Mutta on kummallista, ettei Marjaanaa nyt itketä, vaikka hän selvittelee itselleen tällaisia vaikeita asioita. Eikä hän myöskään tunne vilua, vaikka hänen kätensä puutuvat palikoiksi. Hänen sydämensä on täyttynyt joillakin tunteen tulikumilla siruilla, jotka viileskelevät sykkivän, elävän kammion seiniä, mutta pysyvät siellä, ulos pyrkimättä. Sotamiehentalon tytär ajattelee: »Raastakaa te vanhukset vain! Lähde sinä, nuori, lähde!» Ja hän järjestelee, ikäänkuin hänen päässään salamat leiskuisivat, ensi talvea. Hän on yhtäkkiä käynyt vanhaksi ihmiseksi ja ajattelee Juhanaa kuin poikasta. Ei mitään tuo poika näy ymmärtävän. Mieron tiehän heillä, kotiväellä, on edessään. Sotamiehentalo jää autioksi. Ja jääköön kauheine nimineen, koska kerran viimeinen poika tahtoo sen jättää.

Jollei nyt Aape-eno vielä siitä virkistyisi. Sillä hän-

lun on tämän talon poika. Mikä häntä vaivaa? Kuulat sodasta taikka vanhasta rajakahakasta ovat jääneet päähän. Monet kerrat eno on estänyt vainolaismiehet tule-
masta tälle puolelle rajaa . . . Enon on aina kova nälkä. Ei mikään tahdo hänelle riittää. Luulisi hänen jaksavan. Mutta häneltä ei tule tehdyksi ja hän menee varsin lamaan, kun isä hänelle kovenee hänen laiskuudesta. Enon tukka on valkoinen kuin kuura, ja vanhahan hän onkin. Isomuori on hyvä enollekin, salaa antaa vakka-
sesta selkeän leipäpalan, siitä samasta, jossa ovat hänen kirkkosilkkinsä ja kirjansa. Mutta enon on aina nälkä, yöllä hän saattaa ottaa nauriin sänkynsä pohjalta ja jyrsiä sitä, katsellessaan ulos tuvan peräluukusta. Mutta hän ei siinä haistele niin paljon susien liikkumista, hän haistelee ryssien hajuja. Hänen nenänsä tuntee kau-
kaa ryssät, ja tämä Sotamiehentalo on likellä rajaa.

Marjaana Matintyttären ajatukset kulkivat kahtena vierekkäisenä virtana, jotka alku- ja loppupäissään yhdistyivät. Toinen kuvasti kodon elämää, johon kuului suuri harmaa tupa ja siinä kipeät vanhat ihmiset: isomuori, joka ei milloinkaan valittanut, alati vain palveli kaikkia ja oli polvillaan illoin ja aamuin; isä, jolta pääsi kova kiros, kun hän ensi kertaa kaskella havaitsi, etteivät kädet saaneet kantoa kangilla nousemaan maasta; eno, joka keskisormellaan veteli merkkejä karttaan — hänellä ei ollut etusormea — ja joka ajoittain oli puhumattomana. Eversti oli tästä enosta sanonut, että hän oli niin viisas mies, että hänestä olisi voinut tulla vaikkapa kenraali, jos hän olisi saanut kirjatietoja ja koulua. Vielä kuului kotoon piha ja polut, jotka johtivat kaivolle, saunaan, navettaan ja rantaan, ja kuja, jossa karja kulki hakaan ja ihmiset menivät kylään, kirkkoon, markkinoille ja sotaan. Toiseen ajatusten haaravirtaan kuului Juhana, ja tänne paistoi aurinko. Kaikki työt, missä on oltu yhdessä veikan kanssa, ovat olleet mukavia, on avattu teitä suurten tuiskujen jälkeen, nenät noessa on vierretty kaskea, on oltu riihellä, on kilpaa kippaistu rantaan kokemaan verkkoja, on niityn laidassa pajupensaan katveessa syöty leipää ja hörpätty piimää päälle, on kuorittu pettuliinoja ja kuivatettu torviloita. Ja nyt veikka lähtee sotaväkeen! Hän itse tahtoo. Läh-

teköön sitten, lähteköön, lähteköön! Tulevat pitkät talviset yöt eikä veikan hengitys kuulukaan ylälavitsalta. Eikä tule kirjaa eikä tietoa olinpaikastaan. Tämä kai sitten on Jumalan tahto.

Sotamiehentalon tyttö seiso i sänkipellolla kuin kaurakykkääksi muuttuneena, kun yhtäkkiä pelimannien soitto ravisti hänet valveille.

E-ei! Tämä ei ole Jumalan tahto, vaikka papinkisälli Juhana Matinpoika sen sanoi! Tässä on koti ja tässä on raja!

— Vihkiparille antakaa! lauloi juopuneen äänellä ja tinatalterikkiaan helistellen punainen, naurava kaase tulijoita vastaan. — Yhteen mennä tahtovat, Jumalan säännösten mukaan maata täyttää ja lisääntyä. Halla panee, sota vie — alkaville antakaa, Jumalan säännösten mukaan lisääntyä tahtovat ja maata täyttää.

— Jahah-jaa, virkkoi heti suurella suulla se ottomiehistä, joka täällä tunnettiin, ja kopeloi taskustaan joidakin kolikoita, — ja hyviä sotamiehiä kuninkaalliselle majesteetille siittää ja synnyttää, se on oikein se. Herran terveeksi sitten vain kaikille, muistaahan Nihdin isäntä minut, täällähän minä silloin kesällä jumalanilmojen tekoja korjailin. Jahah-jaa, Sotamieheissä Aaprahami Mikonpoika aina vain karttaa katselee ja kuulia päässänsä kolistelee. Mutta missä ovat kaksoset, veli ja sisar, jotka minua kesällä ikkunanpaikkuussa autoivat? Tanssaamassa kaiketikin. Mutta siihenkö se tanssi loppuikin?

Tanssi oli loppunut ja muukin ilonpito samassa hetkessä, jolloin nappiniekat asettuivat pöydän päähän ja ottivat esiin siannahkasalkkunsu. Nämä salkut tuns i täällä jokainen ihminen, eikä niitä moni katsellut hyvällä silmällä. Ne olivat lujaa siannahkaa ja kiinnitettiin mes-sinkisoljilla. Sennäköiset ne olivat, että vielä viimeisenä tuomiopäivänäkin kestävät tallettamaan näiden hallaisten maanärten sotaan otettujen miesten nimiä. Pape-reissa oli sarakkeita, numeroja ja kirjoituksia. Niihin ne kaikki olivat merkityt, joista sitten niin monet hävisivät sotatantereille.

— Jahah-jaa.

Nappiherrat puhelivat omaa kieltään eivätkä näyttäneet tyytyväisiltä. Hiukkasen heidän mielensä tila

parani, kun tuotiin pöytään viinaa ja sokeria. Muuten oli äsken niin remakka ja luonnikas häähumu tauonnut eikä puujalan kopinaakaan kuulunut. Ja pian täytyi lasimestarin panna paras taitonsa liikkeelle selittääkseen tyytymättömille joitain asioita, niin malttamattomasti he paiskelivat paperejaan. Mutta jos nuori Marjaana Matintytär, joka sai selvän Riikin kielestä, olisi ollut täällä, niin hän olisi voinut havaita, että lasimestari puhui muutakin kuin mitä nappiherrat käskivät puhua. Hänen näet täytyi kuninkaan miehille suoraan sanoa, ettei täällä ollut tapana tulla sotilasottoon itse häähuoneeseen, ja siihen sanoivat nappiniekat, että heillä oli oikeus, piru vie, tulla ottamaan vaikkapa sulhanen vihkituolista, jos asiat niin vaativat. Se oli kerta kaikkiaan noille tolloille sanottava. Lasimestari sanoi:

— Jahah niin, pulskia sotamiehiä tarvitaan, käskivät nämä kuninkaan miehet sanoa. Ja täältä onkin aina saatu hyviä sotilaita. Niitä ovat kenraalit ja amiraalitkin kiittäneet. Jahah, jahah .. . Niin, ne entiset ottomiehet tarvittiin nyt muualla ja nämä eivät vielä ole oikein oppineet kieltä. Sentähden läksin minä mukaan, kun tunnen paikat. Muistattehan kuinka olimme juhannuksena sudenajoissa ja saimmekin aika roiman emäsuden pentuineen. Jahah-jaa, ja sitten olin vähän aikaa määmittarin apulaisenakin .. . Minähän olen se »kuninkaan sukulainen», hehheh, niinkuin kaikki muistatte, Kellberg liikanimeltäni .. .

Kellberg — muistettiin se kyllä. Mutta sudentapporahoja tähän kylään ei tullut, minnekä sitten lienevät joutuneet.

Jahah, olipa täällä toimielias kaase. Pitihän hänen Pyydykseensä pistää kolikko, kuinkas muuten. Ja Kellberg nauroi ja ajatteli, pudottaessaan rahan lautaselle, että siten lepyttäisi kiihtyneitä häävieraita. Mutta he tulivat vain likemmä ja joku vetäisi äkäisesti liikkiökaukaloa suorastaan nappiherrojen edestä pöydän toiseen päähän, alkaen siitä puukollaan nirsiä kappaletta aivan kuin kiusanteolla, sillä hänen piti hyvin ymmärtää, että rasvainen sianliha olisi maistunut matkamiehillekin. Kellberg ei ymmärtänyt, mistä tänne oli tullut tällainen tyytymättömyyden henki.

Marjaana Matintytär seiso i ovensuussa sydänalaansa pidellen ja tähysteli tupaan. Juhana ei ollut täällä. Olisiko hän mennyt kotiin?

Toinen ottomiehistä — se mustatukkainen, suuri ihminen — tiuskaisi vihaisesti Kellbergille:

— Mitä hittoa tämä merkitsee? Me olemme kuninkaan asioilla ja tulemme ja menemme koska tahdomme. Miehet tänne, kymmenen pulskaa miestä niinkuin olet luvannut, niin saavat nämä tollot viettää häitä vaikka loppuikänsä. Piru ja kuuma helveti, kuinka sinä olet meitä vetänyt nenästä!

Ottomiehen vielä puhuessa nousi Nihdin isäntä, morsiamen isä, ja seiso i kuninkaan miesten edessä. Hän oli vahvasti juonut ja tuntui olevan valmis vaikkapa tappeluun. Hänen verestävät silmänsä eivät katsoneet ihmisiin, vaan papereihin, joissa hän ehkä näkikin pienten pirujen liikkuvan.

— Tuota noin, en kaiketikaan oikein ymmärrä mitä asiaa nyt voi olla tänne näillä salkuilla ja itikoilla elikkä numeroilla. Täällä pidetään häätoimitusta, vaikka arvon rovastimme jo ennätti lähteä pitkän matkan vuoksi kotiin. Tarkoitetaanko, että uuden avioparin sikiämättömät lapset jo olisi pantava rulliin? Eikähän nyt pitäisi sotaakaan olla tulossa.

Kellberg oli juopuneen isännän ja suuttuneen ottomiehen välissä ja koetti palvella molempia. Täytyi vuoronperään puhua suomea ja ruotsinkieltä.

— Jahah-jaa, ystävä minun, vai ei sotaa...! Sotamiehentalossa sanoi minulle silloin kesällä vanha mies, jonka Nihdin isäntä hyvin tuntee, että tähän maahan sota on aina tulossa. Niin että miehiä kyllä aina tarvitaan... Mutta eiköpä emäntä tarkoittane, että näitä pikareja kallisteltaisiin morsiusparin onneksi ja menestykseksi...? Ei näy morsianta eikä sankarisulhasta — eiväthän vielä liene vetäytyneet kammioonsa? Jahah, niin nämä isännät selittävät, että jahka he saavat peltonsa kynnetyiksi, niin joutavat miehet kuninkaalle... Mutta tyhjästäkö kuningas rykmenttejä tekee?

Marjaana yhä pysytteli porstuassa valvoakseen, ettei hänen veljensä pääsisi tupaan ja kuullakseen mitä siellä

miesten kesken puhuttaisiin. Täytyi vuoronperään olla tuolla puolen, vuoroin täällä puolen ovea.

Häävieraat olivat toinen toisensa perästä siirtyneet nappiherrojen ympärille. Heidän hiestyneet, ruoasta ja juomasta kuumentuneet kasvonsa tuijottivat kiristyneinä papereihin ja salkkuun sekä käsiin, jotka pöydällä niitä pitelivät. Humala ja remakan olon tarve läikähtelivät hetkittäin sen kireyden ylitse, jota vaistomaisesti kuin suojamuuria miehet koettivat pidellä itsensä ja kruunun viranomaisten välillä, joita täytyi kunnioittaa. Olemattomat peilikuvat pyrkivät kuin uiden tulemaan viinapikarien pintaan tai muuten asettumaan tupakantupruun, joita puhaltui piipuista ilmaan. Ne tulivat kutsumattomina vieraina keskelle häähumua. Ne olivat nuorten miesten kuvia, ja nämä miehet juuri oli nimeltä merkitty noihin papereihin ja sarakkeihin. Täällä he olivat siinneet ja syntyneet, näissä harmaissa taloissa, syysstateiden valellessa kattojen tuohia ja turpeita, tai valkoisten kesien aikaan. Jumal'avita, missä olivat nyt nämä nuoret miehet? Ei ollut enää isiä uusille poikalapsille, ja kuitenkin tultiin niitä tahtomaan. Jumal'avita vielä toisenkin kerran, otettiinko koskaan emämaasta miehiä niin tarkkaan kuin täältä Suomesta?

Kirous jyrähytti poikki isäntämiesten kiihtyneet kysymykset, kun tummatukkainen ottomies karkasi pystyyn, lyöden nyrkkinsä lasimestarin eteen:

— Periköön sinut perkele, jos nämä suomalaiset koirat uskaltavat nostaa kätensä meitä vastaan. Missä ovat ne kymmenen luvattua miestä?

— Oletko pettänyt meitä ja tuonut meidät käärmeen pesään? kivahti vuorostaan vaaleanverevä ottomies, säikähtyneenä ja pakoa valmistaen.

— Jahah-jaa, kaikki te hyvät ystävät, kangerteli lasimestari kummastuneena ja myöskin viinan lämmittämänä, — me olemme, me Ruotsin miehet nyt ihmetyksessä, sillä että me aina tiedämme Suomen miehen hyväksi tappelijaksi sodassa, niin Lützenissä kuin Narvassakin, mutta ei tarvis nyt tapella täällä kotona. Me vain tahdomme yhteisymmärrystä uskollisten ja kunnollisten hakkapeliittapoikien kanssa. Minä olin keran kauan täällä kesällä, mutta missä nyt ovatkaan

kaikki ystäväni? Aina oli ympärilläni poikaa ja tyttöä kuin salkoa, mikä sotki kittiä, mikä toi naulaa, mikä pyrki ylös telineille — missä se korea tyttökin on, se se . . .

Marjaana Matintytär suikahti tämän puheen aikana kuin sisilisko ovenraosta ja liukui leikkisiskojen taakse, joita olikin porstuassa kiihkeätä puheensorinaa pitämässä. Kun näytti olevan pelättävää, että tuvassa tulisi tappelu, niin sulhanen katsoi neuvokkaaksi viedä vastaviihittynsä kilistelemään kruununmiesten kanssa — kuu-luivat aikaisemmin heitä kysyneenkin.

— Mitäpä tyttöjä ja poikia täällä olisi ollut? puhui tuvassa Nihdin isäntämies. — Onhan pari kakaraa tässä juoksennellut ja ne makaavat nyt tuolla pankolla siihen asti kun heidät viedään kotiinsa. Sotaan on täältä niin viety joka mies, että jos neito tahtoo aviosäätyyn astua, niin silmäpuolen tai nilkun hän voi saada, mutta ei tervettä nuorta miestä.

Sulhanen, joka nyt kruunupäänsä edellä köpitti esiin pikari kädessä, näytti puujalallaan tämän todeksi. Kuninkaan miehet nielaisivat haukotuksen, joka osittain saattoi johtua matkan rasituksista, osittain hyvistä juoma-aineista, ja tekivät keskenään huomion, että tuol-lainen pahanpäiväinen puujalkakin osasi julkeasti palaa ja himoita odotellessaan häävuoteen nautintoja. Sai tuo helkatin lasimestari pitää huolen petettyjen seuralais-tensakin nautinnoista. Joko taas oli esillä tuo riivattu, rallattava kaase talterikkeineen — hänet sai Kellberg hoitaa, ei yhtä äyriä hän täältä tullut kokemaan pyy-dyksiinsä.

— Sodassa, sodassa, laulahteli kaase ylpistellen ja tinalautastaan helistellen, — meidän sulhasemme jal-kansa menetti.

Kuninkaan ottomiehet survaisivat ällistyneinä tuon muhkean vanhentuvan vaimon rahaläjän paperiensa päältä syrjään, ja Kellbergin korviin ryöppysi tulvanaan nuhteita. Mitä pirua tämä tällainen merkitsi? Eikö tuo kerjäläiskansa täällä rajalla tietänyt, että tällainen käytös saattoi viedä sen helvettiin?

— Selitä heille, ettei kuninkaallinen majesteetti jätä mitään rankaisematta . . . Että he joutuvat hirsipuuhun

ja teilauspyörään ja ... Eihän nyt ole mahdollista, että kaikilta miehiltä sodassa sahataan jalka, tai jokin toinen jäsen. Selitä, sinä kelvoton, että he valehtelevat. Mutta älä pane omiasi, vaan sano mitä käskemme. Taidatkin usein panna omiasi — vai?

Heille vastattiin, että kaikki nämä vanhat miehet olivat olleet mukana Riikin sodissa. Joka tahtoi nähdä arvet, sai tulla saunaan katsomaan. Ja jo heidän isänsä olivat olleet sodissa. Ainoaa poikaa oli koetettu säästää, ja sentähden ei nyt Sotamiehentalon Juhanaan pitänyt koskea. Vielä lisäksi, kun hän oli kovin nuori. Tuolta Sepän Eerikiltä oli jäänyt vieraalle maalle neljä poikaa — ei maatakaan tiedetä. Janne Tuomaanpojalta oli ensin palannut kolme poikaa, mutta ne jälleen vietiin eikä kirjaakaan ole tullut, missä he ovat...

Mustanverevä ottomies oli niin suuttunut, että hän pahasti nauraen rupesi kokoamaan paperejaan ja tätä tehdessään kulautti kurkustaan viinatilkan toisensa jälkeen — hiton pieniä ja tuohentervalla paikattuja olivat nämä köyhien paikkojen lasitkin! Ja vielä korskeilivat nuo miehet kuin mitä herroja olisivat olleet. Lienee pikkuisen auttanut vaaleanverevän kuninkaanmiehen lieventävä selittäminen: ei pitäisi tulla tänne varsin ummikkona, pitäisi osata kieltä, syntyy sekasotkia, nämä ihmiset ovat rauhallisia, kun vain voi heille asiat selittää. Täytyisi saada heidät ymmärtämään, että kuningas vain maata suojellakseen sotamiehiä vaatii.

No niin, jahah-jaa. Kellberg teki tilaa ruoille, joita vaimoväki kantoi pöytään, ja taputteli heitä kiitollisesti. Sillä sen saattoi uskoa, että rauha palaisi matkamiesten rintaan — jahah-jaa, rintaan, kun näränsä saavat täyteen naurispuuroa ja sianlihaa. Olvet olivat antaneet hyvän humalan, sepä tässä oli nostanut pikkuisen sanaharkkaa. Mutta lasimestari ei ollut vakuutettu omista sanoistaan, sillä sisimmässä tunnossaan hän ihmetteli, miten tämän hyväntahtoisen kylän väki toissa-keväästä oli muuttunut tällaiseksi torailevaksi ja suorastaan riitelijäksi,

— Lasimestari sanoo vain, alkoi jälleen uhkaava puhe pöydän toisesta päästä, — ettei täällä ole yhtään sotaan kelpaavaa miestä. Se pitkä poika, jota ajatte takaa, on

vasta viidentoista vanha ja oli pappiskoulun alkanut kaupungissa, mutta tuli kotiin kyntämään peltoja. Emme me täällä lakia pelkää, vaan mielellämme täytämme ulosteot ja lain. Mutta vääryyttä me käymme päin kuin sutta ja karhua. Saatte sanoa kuninkaan majesteetille, että syyskynnöt ovat tekemättä. Ja vaikkei ollutkaan hallaa, niin selvää leipää annetaan vain häissä, kun ainoa tytär kunnolliselle sotamiehelle menee. Tämän lasimestari kruunun herroille selvittäköön. Ja sitten lähtekööt omille teilleen.

Syntyi tiukka äänetön hetki, kun paikkakunnan miesten silmät kuumina tuijottivat vieraiden silmiin ja kädet pitelivät puukon kahvaa.

Ja minkä vuoksi eivät tulleet tutut ottomiehet, joiden kanssa saattoi puhua? Vaan lähetettiin tuollaiset... tuollaiset mongertelijat...

Kuninkaan ottomiesten ja heidän tulkkinsa puolesta saivat häävieraat nyt puhua mitä tahtoivat, sillä he söivät hyviä pitoruokia niinkuin nälkäiset matkamiehet syövät ja vain väliin huudahtelivat keskenään, että viisaammin tekisivät nuo karhut, kun tanssittaisivat tyttöjä eivätkä pärisisi. Hyvä viinankeittäjä oli tällä paikkakunnalla — viina oli sinistä kuin katajanmarjat ja väkevää, että silmissä kipunoi. Jaa-jaa, olivatko nämä maanääret niin köyhiä kuin väittivät — ei tänään näytänyt siltä. Mikä kumma sormipäinen makkara nyt pantiinkaan pöytään? Mitä hittoa — sehän liikutteli itseään kuin ihmisen käsivarsi. Mitä pirua, sehän olikin ihmisen käsivarsi.

Sekä mustanverevä että vaalea kuninkaanmies jäivät tuijottamaan makkaraan, joka ei ollut makkara, mutta josta ei voinut sanoa mikä se oli. Mustanverevää rupesi naurattamaan niin, että hänen laiha ruumiinsa hytki. Jestas siunatkoon, kuinka häntä huvittivat nuo sormet, jotka potkivat kuin etanan sarvet... Vaalea mies sensijaan tapaili isämeitä. He olivat kovasti juoneet, eivätkä osanneet erottaa olevaisia olemattomista. Herra heitä auttakoon yli viimeisen tuomion, jos tuo koura nyt tarttuu heihin.

Kellberg tarttui rauhallisesti tuohon kauheaan käteen. Se oli rikkaan leski-isännän käsi, miehen, jonka nimi oli

Kustaa Kustaanpoika. Oli lasimestarille huvittavaa nähdä, miten hänen matkaseuralaisensa hämmentyivät kun huomasivat, että olivat tekemisissä vallan luonnollisen ihmiskäden kanssa. Mustanverevä nauroi pettyneenä, mutta vaalean miehen kasvoille palasi helpotuksesta veri. Sillä hän oli hirvittävästi säikähtänyt ja luullut pirun itsensä tulleen vierelleen. Käden omistaja sensijaan katseli hurjana nauravaan mustanverevään. Eikä tässä käsivarressa olisi uskonut mitään naurunalaista olevankaan. Ranteen yläpuolelta oli luu näkyvässä, suuri pala lihaa poissa.

— Sota, kuului kumisten miesten piiristä pöydän ympärillä. — Se ei parane, vaan aina noin märkii.

— Välskäri tahtoi poikki sahata — ainahan ne nuoret välskärit ovat sahoineen!

— Jahah-jaa, nämä molemmat kuninkaan toimitusmiehet ehkä voivat myöskin näyttää arpiaan. Sota on sotaa... Mutta... ehdottaisin... jahah-jaa, että pelimannit taasen pelaisivat kauniin katrillin, sillä onhan häät. Ja minä puolestani uskoisin, että nämä Ruotsin herrat tahtovat tanssia morsiamen kanssa... Ja minä... jahah-jaa..., minä olen jo koko ajan etsinyt silmilläni Juhana Matinpöikää ja hänen sisartaan — eiköhän ollutkin äsken tässä Marjaana? Marianne, se kaunis ja suloinen...

Hävisipä nopeasti Kustaa Kustaanpojan ruma käsivarsi pöydältä. Hän iski terveeseen kätensä Kellbergin eteen ja huusi lasimestarille, että tämä on hävytön mies, joka pyydystelee toisen morsianta. Vai toisen morsianta? ilkkui Kellberg pahuuttaan takaisin; hänen, Kellbergin morsianhan Marjaana Matintytär oli. Jahah-jaa. Kirkonkaton räystäään alla se päätettiin ja vanhat rovasit haudoissaan sen kuulivat. Mutta nytpä tuntuikin siltä, ettei tappelua enää voinut välttää.

Marjaanan leikkisiskot kahahtivat porstuaan varoittamaan kaksoissisaruksia, etteivät nyt tulisi huoneeseen. Mutta minne olikaan Marjaana hävinnyt? Ja missä oli Juhana? Olisivatko taasen menneet sänkipellolle puhumaan. Vai kotiin astiko olisivat menneet? Märät pilvet pitelivät sadetta kattojen, kuhilaiden ja haasioiden yläpuolella, ja pimeydet hiiviskelivät niiden alapuolella

hitaina, sokeina jättiläisetanoina, joita täytyi kauhistua. Oli käynyt painostavaksi joka paikassa. Ja niinkuin näitä Nihdin häitä oli odotettu! Tiukujen kalkahduksetkin tuntuivat nyt tulevan kauralyhteiden sisästä, ikäänkuin niiden monien pienten helpeiden helähtelyt olisivat hake-
neet toisiltaan turvaa ja kuuluakseen vuotaneet yhteen. Morsiustyttöjenkin sydämet oli levottomuus pannut hakemaan toisiltaan turvaa ja heidän puheensa soi kumeana kuin vainojen aikainen hätäkello, joka on tehty puusta läppäintänsä myöten, koska kirkonkello on upotettu järveen. He seisoivat räystäään alla, kädet vaatteiden poimuihin kätkeytyinä ja kuiskuttelivat.

Hävytön mies kerrassaan tuo kuninkaan sukulainen, kun kuljettaa sellaiset kuokkamiehet hääjuhlaan. Lautamies heti olisi ollut pantava heitä toimittamaan talosta. Kaikkien vastus koko kevätkesän hän oli ollut, tuo lasimestari. Kukaan ei häneltä saanut rauhaa, joka tyttöä tavoitteli, ja nyt Marjaanaa mainitsee muka morsiamenaan. . . Piiloitetaankin yksissä neuvoin Juhana! Ei kukaan ole kuin hän, niin hurskas ja viisas jo nuorella iällään. — Kyllä hän vielä kerran veisaa kokoon ne kapat, että voi papiksi päästä . . .

Kuin säikähtelevät peltopyyt, kaulat ojossa, neidot yhtäkkiä alkoivat kuunnella ääniä häätuvasta. Taas alkoi meteli. Siellä läiski ja rytisi. Nihdin isännän ääni puhui:

— Tietkööt Riikin ottomiehet, että ruokarauha pidetään herroissakin eikä häähuoneeseen tulla sotamiehenottoon. Ja kotirauha on kotirauha ja morsiuskammio pidetään täällä erossa sodasta... Sinä lasimestariko täältä neuvot hakemaan kymmentä miestä rykmenttiisi? Mene helvettiin niitä hakemaan. Sillä tämän maan miehet ovat siementä jättämättä jääneet sotatanterille . . . Kuka sen hyvän viinan tästä lopetti? Sitä oli... sitä oli kymmenen tuoppia . . . Sitä täytyy löytyä . . . Koskas tämä Suomenmaa on saanut suojaa Riikiltä? Luuleeko joku, että Riikin miehet antavat henkensä näiden kaukaisten maanäarten takia? Eikö aina Suomen mies ole asetettu vaaran paikalle? . . . Antakaa minun olla, minä olen isäntä ja minä puhun. Viina aukaisee suomalaisen suun ja viinattomuus sen sulkee. Sillä, piru vie, ei tämä

maa ole muuta kuin ulkotalo, mistä Riiki ottaa sotaväkensä . . . Itsellään Riikillä on toinen kartta ja toinen raja . . .

Miehet kiehuivat nyt lasimestarin ympärillä, joka yksinään pysytteli pöydän suojassa, käsillään varjellen esimiestensä salkkuja, joiden ympärille oli kokoontunut puurovateja. Itse nappiherrat makasivat, hyvin syötyään ja matkasta väsyksissä leveällä penkillä Kellbergin takana. Ja näille nukkujille talon isäntä oikeastaan tuntuikin puhuvan. Mutta kun he ainoastaan syvillä hengenvedoilla ja pienellä röhinällä vastasivat haasteeseen, niin hänen äänensä kiekui yhä kimeämmin ja vanhat isäntämiehet ravistelivat toisiaan niskasta ja iskivät puukkojaan seinään, ikäänkuin antaakseen pontta naapurinsa Nihdin isännän sanoille. Jopa joku paiskasi tuolin permantoon, niin että siitä jalat erkanivat, ja puheimies tempaisi aikamoisen puupuntarin, alkaakseen nuijia sillä pöytään ja huutaakseen, että nuo kuokkamiehet ja kotirauhan rikkojat kannettakoon tallinparvelle, jotta päästäisiin jatkamaan häitä niinkuin kristityn kansan sopi.

Eikö toissakesäinen lasimestari sitten pelännyt henkeään? Kaiketikin sentään. Mutta kun viinakset olivat tehneet häneen varsin toisen vaikutuksen kuin itse kutsuvieraisiin, niin hän vain naureskeli ja temppuili nostelemalla suurinta siannahkasalkkua kilvekseen. Ja juuri nyt, kun todella alkoi vaara lähetä hänen matkatovereitaan, itsensä esivallan viranomaisia, putosi aika kolinnalla uunin päältä leipälapio ja sinne paenneet vaimot alkoivat älmentää, että voi surkeuden surkeutta ja maailmanloppua, kun yhtäkaikki niinkuin pakanat tulevat keskelle kristittyjen ihmisten sakramenttia, nuo ottomiehet, eivätkä kuuntele kun käsketään heidän olla koreasti kuin kutsuvieraat ja nauttia mitä talo parasta tarjoaa. Eipäs, vaan aletaan papereita selata ja sotamiehiä vaatia, vaikkei täällä mitään nuoria miehiä ole. Onko tämä nyt esivallan tekoa ja onko lakia ja prohveettoja...

Tämän itkunsekaisen menon aikana huomasi Kellberg hetken tulleen, jolloin voisi johdattaa nukkujat lepoa nauttimaan. Hän muisti kevään ajoilta oven, jonka takana isäntä ja emäntä nukkuivat. Kumpikin oli nyt

täällä tuvassa, sillä toinen lohdutti morsianta ja toinen asetteli sulhasen ja puhemiehen kanssa kiivaimpia metelöitsijöitä. Komennettiin pelimannit penkille seisomaan, kutitettiin tihuttavimpia tyttöjä kainaloista, nauratettiin kaasea, joka ennusti onnetonta avioliittoa, ja vihdoin niistettiin kynttilät ja pantiin vanha paimenukko paimentamaan päreitä, etteivät pääsisi karrelle ja lakkaisi näyttämästä. Syrjäsilmillä katsottiin, miten lasimestari herätteli nukkuvia nappiherroja, puhellen heille hyvää ja puhellen pahaakin kuin pahanpäiväisille viikareille. No niin, nythän heitä jo johdatettiin permannon poikki ja ulos ovesta. Siinäpä heistä päästiin ja häämenot saattoivat jälleen jatkaa. Mutta kukaan ei Kellbergille sanonut minne hän heidät keikauttaisi. Ja hän vei heidät porstuanperäkamarin oven valoviirua kohden ja he joutuivat isännän ja emännän kaksinmaattavaan sänkyyn korean ryijyn päälle, nuo väsyneet nappiniekat, heti vaipuakseen syvään uneen.

Ikkunan- ja ovenkamanan yläpuolelle oli tehty puolanvarsikiehkura. Molemmat puutuolit olivat vasta maalatut. Olisikohan tuo pellavaliinakin ollut uusi? Mikä nyt sitten täällä oli maatessa. Maatkoot nuo mokomat vaikka vuorokauden umpeensa. Houkuttelevat hänet, rehellisen, työteliään ja kielentaitavan miehen Viaporista kihlatun morsiamensa parista värväämään pitkiä miehiä Adlercreutz'in rykmenttiin. Mutta maksavatko he palkan myös, jahah-jaa, se on toinen asia.

Mutta herjeeminjee, salkut ja paperit jäivät tupaan!

Nostaessaan mustanverevän ottomiehen painavaa toista jalkaa vuoteelle älysi Kellberg, että hänkin mahtuu miesten viereen tähän sänkyyn. Huomenna on uusi päivä, silloin koetetaan puhua Juhana Matinpojan ja hänen kauniin sisarensa kanssa.

Pöydällä oli pieni tuikkulamppu, sen vierellä katajainen tuoppi, jonka mustanpuhuvassa olvessa humalan-nuput vaahdon keskellä uiskentelivat, ja pienessä lasikupissa mesileipiä. Aikoivatko talon vanhukset tänä yönä herkutella lohdutukseen menettäessään tyttärensä? Liian hyvään paikkaan joutuivat kuninkaan ottomiehet, totisesti. Ja pahasti lienee tullut tehdyksi, kun häissä ruvettiin puhumaan sotamiehenotosta. Ei taida

tosiaan täällä olla niitä kymmentä pitkää miestä. Ja nyljetty ja köyhdytetty on maa. Jahah-jaa, kun aina on sota.

Mikä on sota? Mistä se tulee? Jahah-jaa: Synnistä, sanoi toissa keväänä Sotamiehentalon isomuori. Niinpä taitaa olla. Mutta hyvää on tämä tuputti, ja tuvassa vedetään jo »sarkaa». Mutta mitä hemmettiä: olenkin taitanut tuoda nuo rosvot rötköttämään morsiusvuoteeseen! Seppeleitä tuolla, täällä mesileivät: olen tuonut nuo kuokkavieraat morsiuskammioon, ja kun hääpari saatetaan tänne, makaavat he tuossa! Olen kelmi ja hunsvotti... Ensin turmelemme itse häät ja sitten vielä hääyön ... Jahah-jaa!

Mutta tätä sanoessaan Kellberg pureskeli mesileipiä, puhalteli humalankukkia olven päältä ja maisteli makeaa vahvaa juomaa. Ja siinä hänen katsellessaan puolanvarsikiehkuria seinällä hänen silmissään olikin olevinaan valkoisella pitsipatjalla hänen tummakulmainen Viaporin-tyttönsä, vahakukkaseppel kulmilla — ja-ah, onkin hänen oma hääyönsä ja kuin kuuma myrskytuuli hän, Erik Kellberg, tempaa pois seppeleet ja peitteet ja paidat ja suutelee omaansa, nuorta vaimoan, suutelee ja puree ja imee pitkin vartta eikä väsy... Helena Eleonora Vinge!

Jahah-jaa — jolleivät nuo ottomiehet olisi häntä houkutelleet suurilla ansioilla, niin he nyt jo olisivat naimisissa. Kellbergin on ikävä linnoitusta, sen kauniita, iloisia naisia ja varsinkin sitä yhtä, sitä kauneinta, joka vei hänen sydämensä. Hahhahhah, linnoituksessa oli paljon sydämenvarkaita, mahtoiko niitä missään niin paljon ollakaan! Kun hän, Erik Kellberg viimein oli täällä, syötti hän apuripoikansa Juhanan somaa sisarta sokerileivillä ja sanoi tulevansa hänet naimaan, jahka hän kasvaa suuremmaksi. Marjaana oli se tyttö, ja se olikin niin herttainen kuin talonpojantyttö voi olla. Mutta nyt oli hänen sydämensä täynnä Helenaa, linnoituksen kaunista ravintolamamsselia. Oli vain pelättävää, että sitä marjattertua tavoitteli moni muukin. Valhalla-veljekset, vaan nepä eivät häntä naisi, senkun herkuttelisivat. Hän, Kellberg veisi vihille ja olisi uskollinen myös. Kun hän ajatteli, että hän Helenan kanssa tulisi morsiuskammioon

ja siellä vuoteissa tapaisi vieraita, niin hän tiesi, että löisi ne kuoliaiksi. Pitäisiköhän kuninkaan miehet herättää?

»Näin kudotaan sarkaa,
näin vedetään verkkaa . . . »

Kellberg piti viisaimpana astua häätupaan niin näkymättömänä kuin mahdollista — jos kysyttäisiin, niin hänen puolestaan saisivat kruunun miehet olla vaikkapa tallinparvella. Mitäpä hätää heillä siellä, pehmoisissa, kuivissa heinissä! Jahah, hän voisi vakuuttaa, että he sinne menivätkin.

Sulhanen puujaikoineen ja morsian kruunuissaan istuivat sävyisästi tuvan penkillä katselemassa tanssia. He eivät edes pitäneet toisiaan kädestä. Ja kuitenkin he olivat tänä yönä olevat sama liha ja sama veri. Jahah-jaa: heidän vuoteessaan kuitenkin makasi nyt tykkänään toinen pari. Miten vaikeaa olisikaan puujalka-sulhaselle päästä tallin parvelle!

Mutta salkut ja paperit!

Kellberg otti vastaan viinapullon, jonka puhemies hänelle ojensi.

— Hyvä oli, että menivät makaamaan nuo kruununmiehet, sanoi hän.

— Käryääkö sota taasen jossakin päin?

— Ohhoh, sanoi Kellberg suutaan pyyhkien — joka paikassa käryää. Vaan eikö liene ikävää morsiamesta, kun ei sulhanen pääsekään tanssaamaan. Jos lähtisi morsianta vähän viemään lattialle?

— Kunpa tuo lähtisi. Olenpa minäkin koettanut. Mutta ehkäpä kersantin kanssa menee, vaikkei minun. Se on siinä parissa vanha rakkaus. Ei se ruostunut, vaikka poika oli seitsemän vuotta sodassa ja jalattomana tuli kotiin. . . Meidän morsian pitää erikoisena kunniana päästä tuollaiselle sotamiehelle.

— Jahah — jaa-ah, sitähan kelpaa kuulla, sanoi Kellberg, tuntien oloaan entistä pahemmaksi morsiuskamarin anastamisen johdosta.

— Vai niin paljon rakastavat toisiaan! Ja jälleen hän ajatteli punahuulista korkeapovista naistaan linnoituksessa — mitenkähän paljon Helena jaksaisi rakastaa?

Koko remakka häähuone tuli äkkiä Kellbergin silmissä toisen näköiseksi, ikäänkuin kirkoksi. Ja myöskin juhla-kansan suuttumus kuokkavieraiden tunkeutumisen johdosta kävi ymmärrykselle selväksi. Tämä nuoripari oli niin kauan odottanut yhteenmenonsa hetkeä, ja kylä oli nyt kokoontunut monien surujen jälkeen viettämään ilon päivää. Ja sitten juhlaan tunkeutuu vierasjoukko muistuttamaan uutta sotaa.

Kellberg, tietäen suonissaan juoksevan kuninkaallista verta — vaikkapa vain kaukaisia syrjähaaroja myöten — ei yleensä siekaillut tällaisissa asioissa, mutta nyt hän pani kyseenalaiseksi, lähtisikö lähempää tarkastamaan morsiusparia. Hänen teki mieli katsella miltä näyttää mies ja nainen, jotka ovat uskollisesti odottaneet toisiaan seitsemän vuotta. Uusi Jakob ja uusi Rakel! Hänen täytyi saada katsella naista, joka pitää kunniana mennä miehelle, kun tämä on menettänyt jalkansa sodassa. Jopa on hullunkurista kansaa tämän maan kansa. Ei ole tullut sitä ennen näin selvään huomattuakaan. Hänen äitinsä oli puhunut tästä kansasta. Ja kun he menivät marjaan, nousi äiti korkeimmalle kukkulalle ja katseli sinnepäin, missä Suomi oli. Jahah-jaa. Kellberg kokosi salkut tukevammin kainaloonsa ja asettui pöydän taakse aivan sulhasen lähetyville, jonka puujalka oikonaan oli pöydänjalkojen välissä.

Yksinkertaisen näköisiä ihmisiä olivat molemmat, samanlaisia tapasi linnoituksenkin alueella ja pitkin tätä maata miten paljon tahansa. Osasikohan tuo mies nauraa? Hänen hipiänsä näytti vasta tulleen saunanlau-teilta, pienet siniset silmät tuntuivat vaivalla pysyvän auki ja kasvoissa heijastui unelias rauha, jota työmies tuntee päätettyään raskaan päivätyön. Valkoiselta, rypyttömältä otsalta ponnisti terhakasti hyvin vaalea tukka kuin rukiin sänki, ja käsi käväisi jonkin kerran kuin ystävällisellä tarkastuksella tämän sängin läpi. Muuten kädet olivat oikoinaan polvilla. Ne olivat suuret ja painavat kädet. Kyllä sen heti tiesi minkäkaltai- sessa työssä ne olivat olleet. Ja tiesi myöskin, ettei tämä mies valehtele eikä anna väärää todistusta. Jahah-jaa. Morsian tuntui vähän kärsivän kruununsa painosta ja sen tiukasta rauteesta. Mutta mitäpä se hänelle mer-

kitsi, hän oli seitsemän vuotta odottanut tätä hetkeä. Että saattoikin olla kaksi niin samannäköistä ihmistä. Olivatko he sukua? Ajattelivatko he samoja ajatuksia? Maa ja taivas panivat omat ajatuksensa heidän päähänsä — heidän ystävyytensä liitto oli niinkuin maan ja taivaan, jotka aina katselivat toisiaan eivätkä pettäneet. Ei petä tämä vaimo, jollei mieskään. »Ystävyys syvä kuin yö», oli Viaporin kuuluisa Sofia sanonut kapteeni Jägerhornille, kun Kellberg ajoi heitä Viaporista Helsinkiin ja kapteeni selvästi kuomireen uudinten takana valmisti sitä sanottavaa, joka täytti hänen rakastuneen sydän parkansa. Jägerhorn ei ollut naimisissa, mutta kihloissa hän kyllä kuului olleen. »Rakkaus on ystävyyttä, ystävyys juuri on se aines rakkaudessa, joka konservoi rakkauden.» Sitten he rupesivat puhumaan franskankieltä. Eikä Erik Kellberg voinut olla muistamatta sitäkään, että hän kiirehtiessään Valhalla-veljesten refektorioon Helena Eleonora Vingen perästä sanoi hänelle — muun muassa: »Minun rakkauteni on ystävyyttä, joka on syvempi kuin yö.» Jahah-jaa. Piru vie, miten toisenlaisia nämä ihmiset täällä olivat kuin linnoituksessa. Mitähän kansaa siitäkkin tulee, jos nuo saavat alkaa lisääntyä ja täyttää maata. Kuninkaallinen majesteetti voi olla tyytyväinen, luulen minä. Jospa tästä menisi heitä katsomaan ja puhuttamaan.

— Onpa oikein iloiset hääjuhlat, sanoi Kellberg ja asettui penkille. — Jahah-jaa, oli ehkä paha, että tulimme tällaiseen tilaisuuteen. Mutta mehän emme voi-neet sitä tietää.

Sulhanen yskähti eikä nähtävästi sanonut mitä ajatteli. Morsian nosti silmäluomiaan niinkuin lapsi, jolle on tehty vääryyttä, mutta joka antaa anteeksi.

Nyt huomasi Kellberg sulhasen rintapielessä kunnia-rahaman eikä enää malttanut olla ilmaisematta ihmettelystä, että sellainen raha pidettiin sulhasnauharuusukkeen peitossa. Sehän oli mitali, kuninkaan kiitos urhooliselle sotamiehelle.

Sulhanenpa osasi nyt hymähtää; liikutuksensekainen hämmennys tuntui äänessä, kun hän selitti, että Kärnäkoskella hän oli ollut mukana, mutta tämä jalka ei mennyt vielä siellä. Ja jollei olisi ollut niin hyvää tohtoria,

niin mennyt olisi varmaan mieskin. Se oli vallan nuori, Rosenström nimeltään, suomalainen tohtori, sanoi syntyneensä Hollolassa.

Hiljaisen miehen yhtäkkinen puheliaisuus mahtoi joutua kiitollisuudesta, jota hän tunsu parantajaansa kohtaan.

—Jahah-jaa, no, kyllä mahtoi täällä tuntua ikävältä, kun tieto tuli.

Morsiankin nyt vilkastui, loi leiskahtavan katseen puhujaan ja lasu silmänräpäykseksi kättänsä ikäänkuin tavoittaakseen sulhasen kättä.

— Ei tullut tietoa. Kesti monta vuotta. Häntä hoidettiin lasareteissa. Luulivat täällä kotona kuolleeksi. Kaikki luulivat, mutta enhän minä osannut luulla.

Hän hykerteli kainona käsiä helmassaan. Siellä tapasivat hänen hyppysensä varmaan sormuksen, jota pidettiin vasemman käden keskisormessa. Kellberg olisi nyt tahtonut nähdä hänen silmäyksensä, mutta sitäpä ei hän näyttänyt. Ainoastaan poskien hohde kumotti tulituikkujen ja päreiden valossa.

— Jahah-jaa, alkoi Kellberg hetken perästä, — onko täällä muita sellaisia hulluja pareja kuin te kaksi?

Molemmat osasivat nyt naurahtaakin. Mutta kumpikaan ei liikkunut entisestä asennostaan.

— Jaa, mitenkä hulluja? kysyi morsian. — Mitenkä herra tarkoittaa?

Sillä lailla vaan, selitti Kellberg, — niin, jahah, etteivät osaa pitää iloa kun ovat nuoria, vaan odottelevat toisiaan.

Nämä ihmiset eivät ymmärtäneetkään leikkipuhetta, vaan kävivät kovin totisiksi. Ikävä heidän kanssansa sittenkin tulisi, päätteli Kellberg ja mielti eikö tästä jo lähtisi tallin parvelle nukkumaan. Siitä olisi sekin etu, ettei olisi näkemässä, kun morsiuspari astuisi porstuanperäkammariin. Mutta silloinpa sulhanen ensi kertaa käänsi päänsä puhujaan:

— Meille pantiin Lutheruksen katkismus mukaan sotaankin. Sen piti aina olla taskussakin, vaikka se oli päässä.

Nyt käänsi morsiankin suuret siniset silmänsä vieraseen ja sanoi:

— Niin, ja kun tämä ensi kertaa haavoittui, niin kuula meni katkismuksen läpi, joka oli taskussa, ja pysähtyi messinkiseen helaan . . .

— Jahah-jaa... Niinkö, että katkismus suojeli sydämen? Olipa se ihmeellistä . . . Jeeminjee, olipa se kumma juttu.

— Meillä on tallella niinhyvin kuula kuin katkismuskin . . . Mutta Marjaana Matintyttären ja hänen kaksoisveljensä isomuori odotti kymmenen vuotta sulhasiaan takaisin Saksanmaalta. Eikä ketään ottanut, vaikka itse rovastin maisteri häntä kosi, hän kun oli kaunis tyttö ja hurskas myöskin.

— Jahah-jaa, olettepa te täällä uskollisia! Vai satujako te puhuttekin?

— Se kuula on vielä tuolla peräkammarin hyllyssä . . .

— Ja se maisteri oli sitten jo rovasti, kun tuon Marjaanan isomuorin sotamies vihdoin palasi Saksanmaalta, ja hän se sitten vihkikin pariskunnan . . . Vanhat ihmiset muistivat kauan hänen kauniin hääsaarnansakin . . .

Yhtäkkiä jokin äitelä öljyinen maku nousi Kellbergin kurkkuun, ikäänkuin paholainen olisi kaatanut sinne jonkin sekoituksensa. Hän ei enää jaksanut katsella noita kahta niin samannäköistä ihmistä. Piti saada viinaa tai muuta väkevää. Saakeli sittenkin: tällaista ei Riikin mies jaksanut kauempaa katsella. Haisi homeelta ja pilaantuneelta kapakalalta. Näin paljon hyvettä ja siveyttä yhtäikää, jahah-jaa, sitä ei mikään vatsa kestänyt. Tuollaiselle eltaantuneelle kihlaukselle oli tallinparvi sittenkin omiaan. Jos katkismus ja kuula vielä olisivat joutuneet ryydittämään morsiuskamarin ilmaa, niin mädätys olisi mennyt ytimiin asti. Jahah-jaa, kuinka tämä panikin naurattamaan! Siveä morsiuspari katseli hiukkasen hämmentyneenä, mitä lasimestari mah toi tarkoittaa. Hehän eivät voineet nähdä, että hän yhtäkkiä oli saanut eteensä naurattajan, mukavan tuttav van, jolle hän vastasi: piru, vanha veljeni, hyvä että tulit, tukahdun täällä, etkö voisi toimittaa pientä kainalosiippaa seurakseni yöksi. En olisi uskonut, vanha velikulta, että annat vihamiehesi kulkea täällä vallan vapaasti. Tunnen tässä tuvassa tulevani rutivanhaksi.

Et ole herrana täällä Suomenmaassa. Tarkoitan — täällä ollaan kovin jumalisia, jahah-jaa, sitä tarkoitan. Skool!

Piru teki yhtäkkiä itsensä pieneksi — äsken hän oli ollut vähäisen miehen mittainen — ja asettui tuopin laidalle kuin merimiehen marakatti. »Ei ole pelkoa», tuntui piru kuiskaavan, »juo pois — kyllä minä hallitsen - sinutkin hallitsen!» Nauroiko se pahus, mennessään kuin rupisammakko kurkkuun? Kellberg tiesi olevansa juovuksissa, mutta hän tiesi myöskin aina pysyvänsä pystyssä, ja niin hän permannon poikki mennessään halaili tyttöjä ja kuiskasi humalantäydessä makeudessa heidän niskaansa, että mentäisiinkö tallin parvelle. Häneltä olivat launneet jotkin kahleet, jotka kihlaus oli takonut hänen ranteisiinsa, ja hänen kaunottarensa purpurahuulet olivat ehkä, luvattaan kuulua hänelle, vaatineet yksinoikeuksia nekin. Kaikki nämä kahleet ja yksinoikeudet otti pieni ystävällinen piru hoitoonsa, ja Kellberg pyydysti nyt vapaana poikamiehenä itselleen ilolintuja. Fararallallaa, fararallallaa, det är skönt att kyssa och supa . . . !

Jahah-jaa, mutta ei ollut sekään ilo pitkä. Ei se ulotunut edes tuvan lattian mittaa. Vakaa morsiuspari oji jälleen hänen silmissään, ja hänen mieleensä vakiintui nopeasti ajatus, että juuri noin, niin hänkin kerran tahtoo istua Helenansa vierellä, vakaana, hiljaisena, pitämättä edes hänen kättään. Ja Helenakin tahtoo hänen kanssaan haudata entisen elämänsä, koko Valhalla-aikansa, ja he alkavat uutta. »Ystävyys syvä kuin yö . . . » yhdistää heitä iankaikkisesti.

Juuri ovenavauksessa tuli tutun näköinen kookas nuorukainen hänen eteensä ja sulki häneltä tien.

— Tässä minä nyt olen, olette minua etsinyt, lasimestari.

Jahah-jaa, siinähan se nyt oli se etsitty rekryytti! Jesses, miten iloiseksi »kuninkaan sukulainen» tuli hänet tuntiessaan. Ja kasvanut hän oli valtaisesti. Ei lainkaan tarvita kymmentä miestä, tämä vastaa kymmentä. Niin miehistynyt oli entinen pieni Juhana, että lasimestari mietti miten häntä puhuttelisi. Pitäisiköhän häntä teititellä? Tämähän oli käynyt »pappiskoulua», toisin sanoen kimnaasia. Todella löytyi määräksi, jotka

kielsivät ottamasta tulevaa pappia sotaväkeen. Veljensä takana seisoj hänen sisarensa — Marjaana, jota Kellberg oli syöttänyt sokerileivillä kuin lintusta ja luvannut tulla naimaan hänet. Itkettyneenä! Käsi jääkylmänä ja tuskan hiessä. Kellberg yritti heti panna sormensa hänen leukansa alle ja nostaa päätä pystyyn niinkuin ennen, mutta tyttö ravisti itsensä irti eikä sallinut tarttua käteensäkkään.

—> Minä olen vielä alaikäinen, sanoi vaaleapintainen nuori mies, — mutta tulen vapaaehtoisena, ettette rikkoisi lakia. Lain mukaan ei sotapalvelus vielä minulle kuuluisi, vaan saisin kyntää isäni peltoja. Mutta koska Jumala on sallinut minun kasvaa näin vahvaksi, niin miksen käyttäisi voimiani isänmaan hyväksi ja Jumalan kunniaksi. Pyydän, että vanha isäni antaisi minulle anteeksi ja että rakas kaksoissiskoni ei tekisi tätä hetkeä minulle vaikeammaksi kuin se on. Pyydän myös, että naapurit auttavat Sotamiehentaloa.

Häätupa oli hiljentynyt. Saattoi kuulla päreiden karsien käpertyvän, niiden palaessa ilman hoitoa. Jokainen vieraista oli pysähtynyt paikalleen, mikä istualleen, mikä seisovalleen kuin jumalanilman tainnuttamana, ja kaikki silmät katsoivat vaaleatukkaiseen päähän, joka kohosi ylempänä hentojen hartioiden välistä.

— Jahah-jaa, ystäväni, puhkesi vihdoin puhumaan Kellbergin liikuttunut väräjävä ääni. — Tämä on oikea teko ja Ruotsin miehen arvoinen. Tulen saattamaan sen kuninkaallisen majesteetin tietoon. Näin siis ratkesi reippaan nuorukaisen neuvokkuudesta ja omasta tahdosta tämä juttu, joka näytti niin uhkaavalta. Toverini tulevat suuresti ilostumaan, ja entäs kenraali sitten, jahah, Adlercreutzia tarkoitan. Hän se juuri kysyy miehiä uuteen rykmenttiinsä. Se on voimallinen päällikkö, jommoista maa kyllä tarvitsee, nyt kun peto on päässyt irti ilmestyskirjasta ja riehuu idästä hamaan länteen ja pohjoisesta hamaan etelään, niin etteivät kaukaiset kansat ja maanääretkään saa olla rauhassa. Jahah-jaa.

Joku yskähteli, joku nieli äänekkäitä huokauksia, jotkut imeskelivät piippujaan niin, että maiskahteli, puujalka kopisteli pöydän alla.

Juhana Matinpöika katseli ympärilleen ja näki tutut

vanhat isännät ja heidän emäntänsä, näki myöskin leikkikumppaneitaan ja ennen kaikkea Annin. Mutta sitten hän näki isänsä kumaraiset hartiat eikä enää voinut katsella, vaan otti nopeasti lattialta piipun, joka isältä oli pudonnut, ojensi sen hänelle ja yritti lähteä syrjemälle. Silloin kuitenkin joku miehistä nousi penkiltä, löi lakin päähänsä ja sanoi, että mitä tuota nyt rupeaa ihmettelemään, ei täältä ensi kertaa sotamiestä viedä eikä viimeistäkään kertaa. Eikähän nyt sotaa vielä olekaan, ja jos tuleekin, niin mikäpä siinä — hakataan päälle niinkuin ennenkin on tehty.

Anni, Marjaanan ja Juhanan rippikoulukumppani, tuli säikähtynein silmin lasimestarin eteen, mutta ei saanut mitään sanotuksi. Kun hänen kysymyksensä kuitenkin oli helppo arvata, niin Kellbergiä huvitti häntä punastuttaa ja nipistää korvanlehdestä ja kaukaisesti ajatella, että vaikkapa hänenkin kanssaan voisi olla hupaisaa keikahtaa heinäladon pehmeyteen, aivan leikillä vain. Marjaana ainakaan ei nyt tahtonut mitään tietää leikistä, hänen kullanuskeat silmänsä leiskuivat suuttumusta ja pahat sanat olivat tulossa . . .

— Tipu-tipu, koetti Kellberg taltuttaa molempia tyttöjä, — sitten te vasta kiitätte minua, kun näette kuninkaan takin hänen yllänsä ja töyhtöhatun hänen päässään! Tulette sitten Viaporiin häntä katsomaan. Kukaties pääsette herrasväen speaktaakkeleitakin näkemään. Se vasta on kaunista. Voisihan olla, että jalosyntynyt neiti Rosenberg ottaisi somat talonpoikaistytötkin näyttämään jotakin pientä rollia teatterissa. Hän, neiti Sofia Rosenberg, kaikki speaktaakkelit järjestää ja itsekin niissä pääkappaleet pelaa. Te kaksi, te voisitte olla »graasseina» elikkä suloneitosina. Jonkun kauniin sotamiehenkin on tämä aatelisneiti joskus ottanut pelaamaan. Jahah-jaa, mutta ei useasti, sillä amiraali ei siitä pidä. Amiraali on linnoituksen komentaja.

Marjaana Matintyttäreille oli veri kohonnut päähän ikäänkuin hän olisi juonut väkevää tulilientä.

— Tuletteko sitten hakemaan meidän ainoaa nuorta miestäme speaktaakkeleja pelaamaan? Ja niin hyvin kun me teitä pidimme keväällä, ja te kyllä näitte, miten me yökaudetkin teimme työtä pellolla . . . Vai speaktaak-

keliä pelaamaan — ettekö yhtään häpeä! Ethän sinä mene, ethän mene, veikka! Hän häpäisee meitä. Tämä ei voi olla Jumalan tahto.

Lasimestarilla oli suu täynnä hyviä sanoja ja totisia todistuksia, mutta hän vaikeni ja muutkaan eivät ryhtyneet kysymään, kun Sotamiehentalon vanha isäntä, tuoilta nousten, suoristi selkensä ja kysyi, minnekkä kuninkaan miehet sitten aikoivat hänen poikaansa viedä.

— Jahah-jaa, hyvä isäntä, linnoitukseen Helsingin kaupungin Susisaarilla. Se on nyt juuri tämä linna, jonka kuningas Kustaa rakennutti osoittaakseen huolenpitoaan Suomenmaasta. Se maksoi toistasataa tynnöriä kultaa. Ei voi sanoa, ettei emämaa olisi pitänyt huolta näistä kaukaisista maanääristä, jotka eivät ole Riikille miksiäkään hyödyksi. Viaporiin Juhana poikanne pääsee. Se on pohjolan Gibraltar — jos tiedätte mikä Gibraltar on —, maailman vahvin linnoitus ...

— Se on sitten se mitä sanotaan Viaporiksi.

— Niin on: Viapori.

Kaukaiseen häätupaan, missä syvien salojen pimeää oli lievennetty monilla palavilla roihuilla ja tuikuilla, astui nyt esiin epäluulo, tämä suuri musta eläin, joka vartioi ja nukkuessaankin kuulee ja kuuntelee. Ystävällinen Riikin mies ei muuta voinut kuin päättään ravis-tella ja ihmetellä. Mistä tänne oli voinut tulla tällainen epäluulo kuninkaan toimia vastaan? Eihän hänen majes-teettinsa toki muuta ajatellutkaan kuin huolenpitoa alamaisistaan. Oli rikos muuta uskoa kuin että kuningas suojeli lapsiaan ja heidän kotejaan.

Sulhanenkin nyt auttoi pulaan joutuvaa Kellbergia. Hän oli kuullut, että Viapori oli maksanut kaksisataa tynnörillistä franskalaista kultaa ja että se oli voittamaton. Niin että kyllä kelpasi Suomen pojan vartioida Viaporin valleilla.

Eversti oli puhunut toista. Mutta hän oli nyt poissa täältä.

Yhtäkkiä sanoi sulhanen, yhä koettaen ratkoa auki umpeen pyrkiviä silmäluomiaan:

— Eikös se meidän Lohtanteri olekin Viaporissa? Kirkolla juhannuksena puhuivat, että hän olisi äidilleen

lähettänyt kirjan ja sanonut luutnanttina olevansa ja se paikka oli Viaporin linna.

Jahah, Lochtander! Toki Kellberg Lochtanderin tunki. Toki hän Viaporissa oli ja niin erinomainen mies olikin ja kaikkien suosiossa. Ja hän, Kellberg, vasta olikin luutnantin kanssa ihan parasta pestapruuria elikkä veljeä. Jaa-a.

Lochtanderin nimi karkotti pienen matkan päähän ruman mustan vartiaeläimen, tuon vaarallisten rajatienoiden ja pienten yksinäisten ihmisten uskollisen seuralaisen. Epäluulo väistyi hyvän luutnantti Lochtanderin nimen tähden sen verran, että kaikki toivoivat Viaporista, Lochtanderin olinpaikasta tietoja. Lohtanterihan oli tämän Marjaanan kummi. Kas, hän oli tämän Marjaanan äitivainajan vanhaa sukua, kotoisin tuolta Lohtaan torpasta, jota myöskin sanottiin Sotamiehentorpaksi. Viaporin linnoitus ei enää tuntunut niin kaukaiselta sen jälkeen kun saatiin selville, että Lohtanteri oli siellä.

Takkaan pantiin uusia halkoja, hyvien iltaruokien, nimenomaan naurisrokan, hajut tulvehtivat leivintuvasta, ja vieläpä tuli talon iloinen pystykorvakin vieraiden joukkoon, ilmiantaen, että sitä oli kiusattu saunassa, telkien takana, vaikka sen olisi pitänyt koko ajan olla virantoimituksessa vieraiden joukossa. Vanhat humalat olivat haihtuneet ja uusia saattoi vielä odottaa. Sillä Nihdin isäntä ei ollutkaan mikään kitupiikki, silloin kun hän pidot valmisti.

Ja nyt sai häähuone »kuninkaan sukulaisen» suusta kuulla kummoinen linnoitus yleensä on ja kummoista elämää Viaporissa vietettiin. Jahah-jaa. Kun Helsingin kaupungista katselee Viaporiin päin, niin ensimmäinen mikä siellä yllättää silmää, on laivaston mastometsä, joka kuin revontulten jättiläiskruunu kohooa muurien keskeltä. Jahah-jaa: salmessa saarten suojassa makaa maailman suurin laivasto, jolla amiraali Cronstedt voitti Ruotsinsalmen eli koko maailman loistavimman meritaistelun. Tätä laivastoa tekee monen kruunupään mieli. Jahah-jaa. Ja kun yli jään saapuu linnoitukseen, niin on tulijaa vastassa pitkä vahva holvikäytävä, paksut muurit ja tukevat linnakkeet ja sotilaita ja vartioita ja

upseereja ja tykin-piippuja ja tavattomia kuulia ja mörssäreitä. Eikä kukaan voi ajatella, että ihmiset ovat käsillään tämän kaiken rakentaneet, vaan kyllä varmaan jättiläiset ovat olleet työssä mukana aivan niinkuin vanhoja kivistä rakennettaessa. Tuossa käytävässäkin outoa pelottaa, niin mahtava se on. Mutta omaa väkeä se vain huvittaa, ja varsinkin sotapojat ovat ylpeät siitä, että kuuluvat Viaporin varusväkeen. Jahah. Kun nyt sitten on päästy holviportin päähän ja yli sillan, tullaan sille kauniille valkoiselle talolle — tai palatsille, missä korkein päällystö asuu perheineen päivineen. Itse amiraalikin asuu siinä. Ja onpa siinä vilinää ja iloista huutoa, kun lapset kirmaavat pihamaalla ja leikkivät piilosilla itsensä kenraali Ehrensvärdin haudan ympärillä. Siinä on aina vartiat. Tämä kenraali se juuri rakensi Viaporin ja istutti kukkia muurit täyteen ja puutarhoja laittoi minne vain puu mahtui, että sotapojat saisivat heilojaan kävelyttää ja upseerit tietysti ennen kaikkea, kun suuria karnevaaleja ja spektaakkeleja pidettiin. Jahah-jaa, ei pidäkään luulla, että Viaporissa ei osattaisi iloa pitää. Kun linnoituksen kaunottaret kavaljeereineen astelevat rantaan juhlaveneitään kohden, tai maskeraadeissa kulkevat kirjavien lyhtyjien alla, niin kaupungista asti tullaan sitä komeutta katselemaan.

Linnoitus on paljon suurempi ja komeampi kaupunki kuin itse Helsinki. Siellä on kauppapuoteja ja sokeri-leipureja ja kaikkinaisia käsityöläisten verstaita. Jokaisen oven yläpuolella riippuu kyltti, joka ilmituo mitä ammattia mies edustaa. Ja ymmärtäähän toki, kun muurien sisäpuolella asuu seitsemättätuhatta sotilasta ja lisäksi vaimot, neljättätuhatta henkeä, ja monta sataa lasta, että ei täällä ikävä tule. Monella sotapojalla on siis muija mukanaan, ja hempukoitakin voi kunnan mies löytää mielensä mukaan. Olihan meillä väenlaskussa neljättätuhatta naisenpuolta... Hehheh, jaa-ah. Suurelta äkseeraus kentältä kuuluu kaikki aamupäivät kapteenien ja korpraalien ja vääpelien komennuksia — siellä tehdään talonpojantolloista suoria miehiä. Ne ovat niin koreat katsella, että kaikista ikkunoista ja ovenraoista pistelee esiin tyttöjen päitä... Kenraali-vainajan haudalla on oikein komea muistomerkki, jonka kuningas-

vainaja itse kävi laittamassa, ja siinä on laiva ja kypärä ja miekkoja. Mutta muurin seiniin kenraali-vainaja hakkautti kirjoituksia. Kunnia, sanotaan yhdessä paikassa, ja toisessa Hyve ja kolmannessa Hyvä Omatunto. Mutta pisimmän kirjoituksen hän hakkasi omin käsin -kas kreivi osasi mitä vain, se oli sellainen kreivi ja siinä sanotaan: Jälki maailma, seisotässä omalla pohjallas äläkä luota vieraan apuun. Kas, kun tästä aina kuljetaan, niin joka mies tavaa kirjoituksia ja väkisinkin takoo ne päähänsä. Lapsetkin opettelevat niistä puukstaveja ja pojat laulavat ja marssivat niiden mukaan. Muttei sentään pidä uskoa, että linnoituksessa yksin huvia on. Ei mar, kova paikka on, kun kuningastakin odotetaan ja kaikki pitää siivota ja kiilloittaa. Hän astuu sisään portista, joka aina muuten on kiinni, mutta majesteetille se avataan — minunkin sukulaiskuninkaani kävi Viaporissa ja astui siitä portista —, vaan siitä on kauan. Jaahah-jaa. Ja musiikki soittaa. Meillä on hyviä kapellimestareja, niin kuin sekin Fredrik Kress, joka on Danzigista tullut, Saksanmaalta. Hän on myös urkurina Helsingin kirkossa. Mutta hän sanoo, että ne urut ovat niin huonot, ettei niistä saa ulos kuin pihinää ja pärinää. Kauniita soitto-kappaleita Kress itsekin laatii. Kesällä tekevät herrasväet veneretkiä, laulavat, soittavat harppuja ja huiluja ja ovat kauniissa vaatteissa. Ja veneitten ympärillä kiikkuu köynnöksiä, joita sotamiesten vaimot ja lapset ovat saaneet sitoa varhain aamulla. Mutta amiraali on kaikkein kuuluisin sotaherra Ruotsin valtakunnassa. Häntä ei kuitenkaan näe paljon missään juhliissa, hän vain kävelee ja ajattelee puolustusta, miten vihollinen ajetaan kápälämäkeen. Hän seisoo usein kovassa myrskyssä ja sateessa, kun jo on syksy, kallioilla ja katselee ulapalle. Kas Viapori on kallioille rakennettu. Ei siellä ole paljoakaan maata kapanaloille. Mutta jokainen sotamiehen vaimo kuitenkin pienen yrttitarhan, kuin kana, itselleen kuoputtaa. Ja kirkko on, vaikkei se ole suuri, mutta onhan toki kirkko — jahah-jaa. Joka pyhä pidetään saarnat ja kuulutukset. Ja naidaan ja huoliaan ja lapsia syntyy ja ihmisiä kuolee — mutta kuolleet aina viedään kaupunkiin, sinne entiselle ruttoisten hautausmaalle

Kampille. Jahah-jaa. No niin, eiköhän tämä meidän rekryytti nyt vähitellen ala ymmärtää mikä linnoitus on. Mutta, jahah-jaa — etten sentään lopettaisi Kampin hautausmaahan, mikä voisi tuntua pelottavalta, niin puhun vielä Viaporin kuuluisista rekiäjoista, jotka upseerit panevat toimeen ensimmäisillä jääkeleillä. Niitä kelpaa katsella! Upseeri kutsuu rekeen parikseen naisen — tietysti kauniin ja iloisen — ja hevonen on valkoinen tai ruskea tai musta, mutta aina kipunoiva juoksija. Ja reki voi olla joutsenen muotoinen, tai kalaksi naamioitu, tai lumpeenkukaksi, ja kellot ja hopeatiu'ut ja vienot helistimet soivat aisoista ja hevosten kauloilta... Ajetaan ensin Susisaarten ympäri ja mennään kaupunkiin, ja siellä on raatihuoneen salissa assambleetilaisuus ja vaha-kynttelit loistavat ja kauniit siraatit kulkevat pitkin seinä. Ja karkelot käyvät läpi yön ... Ja koko Helsingin alhaisempi kansa seisoo ulkopuolella ja kurkkii, nähdäkseen tuleeko Sofia Rosenborg ikkunaan vilvoittelemaan, tai näkyykö Helena von Hausvolffin kiharatukkaisesta päästä vaikkapa vain varjo valkoisella seinällä. Kerran kuuluu joku nuori luutnantti daameineen hurjan rakkauden vallassa ajaneen hevosineen sulaan ja hukkuivat kaikki tällä matkalla. Sillä jää oli vasta kolmen yön vanhaa ... Jahah-jaa, niinkuin voi arvata, istuu rakkaus, aina aisalla näissä jää-ajoissa, rakkaus se pieni riivattu,, hehheh...

Kun ei Kellberg mitään niin mielellään kuunnellut kuin omaa ääntään, varsinkin kun oli päihtynyt, niin hän oli puhumistaan puhunut ja itse ollut oma komel-janttarinsa ja katselijansa yhtaikaa. Mutta toiset kuuntelijat olivat häviämistään hävinneet ja vain harvat tulevan rekryytin ja hänen omaistensa ohella olivat jäljellä.

— Rakkaus, se riivattu, jatkoi Kellberg jälleen, toivossa että vieläkin saisi puhua, — se ajelee siellä edestakaisin Kaupunginlahdella, Helsingin ja Viaporin väliä. Jää on yksiöinen, reki kuin pääskynen, ja hevonen on ensi talvea aisoissa. Mutta ohjaksia pitelee Erik Kellberg ja Helena Eleonora on hänen vierellään, ja sulaan ajetaan ... Jahah-jaa, hitto vie, miksi miehen sydän ei rakastunut siveään vääpelintyttäreeseen, vaan sille purp-

purahuulelle se syytti, joka keittää mettä ja veripalttua Valhallaseuran veljille... Vaan Erik, nyt olet juovuk-
sissa ___minne salkut ja paperit jäivät?

Puhemies tarttui hänen takkinsa liepeeseen ja kysyi:
___Tuossako linnassa meidän Lohtanteri on?

— Jahah-jaa, juuri siinä.

- Ja hänkö myös ajaa yksiöisellä jäällä, rakkaus
kuskina?

— Hän-jahah.

Kellbergin piti rentonaan nauraa, kun hän ajatteli
luutnantti Lochtanderia kuomireessä ja rakastuneena...
Hän ei väsynyt näille omille jutuilleen nauramasta, ja
niillä hän oli naurattanut monen torkkuvan pitoseuran-
kin. Mutta nämäpä häävieraat eivät nauraneet. Ehkei
heille olisi pitänyt Viaporin elämää kuvatakaan? Olisi
pitänyt muistaa, että tällaisia asioita ei hallamaiden
kansa ymmärrä. Mutta hän ei olisi uskonut heitä niin
perin oppimattomiksi, kun täällä oli asunut upseeriper-
heitäkin. Niin, ehkeivät he ymmärtäneet mitään yksi-
öisen jään ja rakkauden runollisuudesta. Tuli pillastut-
tua... Katsellessaan morsiusparia hän ajatteli: näillä
on jokin toinen runollisuus.

— Mitä siellä linnassa vaimoväellä tehdään? kysyi
odottamatta Sotamiehentalon isäntä.

— Sen te valehtelitte, että meidän Lohtanteri kuskai-
lisi huviajtoa pitkin merta, sanoi puhemies.

Joku kysyi pidetäänkö ne Sohviat ja Helenat linnassa
silloinkin kun vihollinen tulee. Ja nekö ne myös ampu-
vt Viaporin valleilta? Tietääkö kuningas linnan asiat?
Marjaana Matintyttären kellanruskeat silmäterät pistivät
kuin kuumat auringonsäteet Kellbergin kasvoihin, kun
hän terävällä lapsenäänellään huusi: sinne ei meidän
Juhanaa päästetä, eihän päästetä, isä!

Rekryytti itse seisoj kuolemantotisena tuttavän lasi-
mestarin edessä. Vakava kysymys pyrki hänen sisim-
mästään ilmoille. Kysymys, joka yhtäkkiä oli herännyt,
ja josta riippui hänen sielunsa rauha. Hän oli ilmoit-
tanut itsensä vapaaehtoisesti sotapalvelukseen, mutta
hän ei ollutkaan tehnyt tärkeintä kysymystä, joka olisi
pitänyt tehdä.

— Tiedetäänkö siellä linnassa mitään Jumalasta?

Kellberg hämmästyí ja ehkä vähän hämmentyíkin. Olihan siellä joka rykmentissä pappi.

Mutta rekryytti ei kysynyt pappeja, vaan kysyi Jumalaa.

— Kuunteleeko komentaja Jumalan ääntä? Minun on sitten turha lähteä, sillä mikään linnoitus ei kestä ilman elävän Jumalan johtoa.

Iloinen Erik Kellberg joutui pahaan pinteeseen. Ei hän ikinä ollut uskonut tois-keväisen poikasen kasvanneen tuollaiseksi apostoliksi. Todennäköisesti hän peruuttaisi sanansa eikä kuninkaan ottomiesten opastajalle tästä matkasta koituisi äyrinkään palkkaa, vaan vielä haukkumista ja sadattelua. Viinakin tuntui talosta loppuneen. Kuparisevät vasaroivat jo Kellbergin päässä. Tuopit ja pikarit heilahtivat kädestä tyhjinä pöytään. Ja nuo miehet kaikki jälkihimalassaan seisoivat kuin verikoirat ympärillä ja vakuuttivat tämän kansan jumalisuutta. Täällä on kova elämä, täällä on raja likellä, täällä ei koskaan nukuta yötä molemmin silmin, vaan toisen aina täytyy olla auki. Esi-isien turva on ollut elävä Jumala. Ja myös jälkipolvet palvelevat Herraa Jumalaa. Muuten kansa sortuu.

Jahah-jaa, tähän vasta kaunista olikin. Lasimestarin kasvot venyivät hurskaan pitkiksi, ja menestyksellä hän hersytti kyyneliä silmistään. Eikä niitä kauan tarvinnut hersytelläkään, pian ne tulivat itseksensä. Jokainen päällystö varmaan mielellään näki tuollaisen nuorukaisen tulevan raakojen tollojen joukkoon. Amiraali ei ollut aina ollut tyytyväinen linnoituksensa väkeen.

— Jahah-jaa, oo kuinka iloiseksi kaikki tulevat, kun tuon tällaisen jumalaapelkääväisen nuorukaisen Viaporiin. Ja sinähän voit saarnata tuvissa ja kasarmeissa, minkä verran haluttaa, olethan käynyt pappiskoulua ja tiedät puhtaan opin. Ehkäpä tarkoitus onkin sinun kauttasi vaikuttaa linnoituksen väkeen... Ja lujittaa sen muureja.

Nuori Juhana painoi alas päänsä. Hänen kasvonsa olivat kuin rippilapsella. Ja sellaisethan ne olivat Marjaanallakin. Veli ja sisar olivat kuin yksi ja yksi, vaikka toinen oli niin kookas ja toinen niin vähäinen. Huma-

lastaan selviävän »kuninkaan sukulaisen» mieleen iski, että tuonnäköinen varmaan oli ollut hänenkin äitinsä, kun hän neitona eleli isänsä majassa Vermlannissa metsäj arven rantamilla. Silloin, ennenkuin hän kaupungin markkinoilla näki isä-Kellbergin . . . Ja vielä johtui Viaporin lasimestarin mieleen äiti-vainaja sellaisena kuin hän oli seisokellut ikkunan ääressä ja katsellut sinnepäin, missä Suomi oli.

Linnoituksen lasimestari tunsii olevansa tuhlaajapoika.

Ja mikä hänen mielensä silloinkin oli villinnyt, kun hän rupesi toimittamaan kruunun ottoherroille Sotamiehentalon nuorta poikaa? Jahah-jaa. Ei ollut ensinkään pakko hankkia uuteen rykmenttiin erikoisen pitkiä miehiä. Jokin ottomiesten kunnianhimo oli keksinyt, että mitäs, jos uuden rykmentin miehet olisivat pitkiä! Jahah, ja ehkäpä Kellbergin itsensä teki mieli nähdä Marjaana ja kuulla mitä siitä koreasta tytöstä oli tullut. Nyt oli kuitenkin myöhäistä peruuttaa mitä jo oli tehty.

Niinpä varhain aamusta Sotamiehentalossa varustettiin rekryyttiä matkaan.

Juhana heräsi kaksoissisarensa kädenpuserrukseen, joka kyllä kaiken yön mittaan oli etsinyt veikan kättä, tai käsivartta, tai kylkeä, tai vaikkapa lämpöistä peitettä. Ääneti istui perheen jokainen jäsen tutulla paikallaan pöydän ääressä yhteisen huttuvadin ympärillä. Ainoastaan isomuori polvistui vanhan vaatearkun edessä etsiäkseen sieltä tytär-vainajansa viimeisen pojan eväskonttiin uudet sukat ja katkismuksen, jotta hän saisi saman kuin muutkin olivat saaneet sotaan lähtiessään — vaikka eihän tämä viimeinen tosin lähtenyt suorastaan sotaan. Mutta täällä oli totuttu siihen, että sota kuitenkin jossakin likellä aina odotti nielläkseen jokaisen, joka kotoa läksi ja pani yllensä asetakin. Näin oli aina ollut ja näin tulisi aina olemaan. Senhän oli enon karttakin opettanut.

Tämä puhumaton eno, jonka päässä kuulat yhäti tuottivat vaivaa, ponnisteli löytääkseen sen asennon, missä vähimmin sattuisi — mikähän siellä päässä oikein mah-toikaan liikkua. Ei koskaan ollut Aape-eno sattunut tohtorin ilmoille. Nyt hän yhtäkkiä sanoi:

— Poika perii kartan. Katsokaa, että kun minä olen kuollut hän sen perii.

Oliko hän käynyt pienen taistelun itsensä kanssa? Oliko hän ensin aikonut nyt jo luovuttaa kallisarvoisen karttansa sotapojan mukaan, mutta sitten pidättänyt itselleen tämän ainoan omaisuutensa?

Kujan päässä antoivat isä ja isomuori lähtevälle kättä. Ei ollut enää mitään puhumista. Kaksoissisar saattoi veikan eilisen häätalon veräjälle. Siinä hän otti huivin päästään, sitaisi sillä veljen kasvoja, sitten kääri sen nopeasti kokoon, ettei kosketus huivista lähtisi, ja painoi sen povelleen, paljasta ihoa vasten. Kaikki sanottava oli heiltäkin tullut sanotuksi moneen kertaan. Sirkku toisti kuitenkin vielä:

— Kun sinä vain, niin kyllä me aina täällä...!

Mutta kun hän pääsi kotiin, ei hän mennytkään tupaan, vaan saunaan, joka kylvyn jäljeltä aina oli aivan lämmin. Siellä hän tunsi jääneensä hirmuisen yksin ja turvattomaksi. Jumalaakaan ei hän löytänyt, ainoastaan saunan sirkan, joka lauloi pimeästä.

Kolme pientä kirjaa tuli Juhanalta parin vuoden mittaan. Kun ei näiltä kaukaisilta maanääriltä aina päästy kirkkoon, niin odotetut kirjat viipyivät lukkarinpuustellissa ja ehkä jokin kirja oli hukkunutkin pitkällä matkallaan, koska poika oli luvannut kirjoittaa useammin. Hyvin hän linnoituksessa menestyi, päälliköt olivat olleet ystävällisiä. Kerran hän äkseerauksessa oli sattunut kaatumaan niin, että täytyi mennä lasarettiin. Saunaa hän oli kaivannut, kun vain kerran viikossa lämmittään. Jouluna upseerien rouvatkin seurustelivat miesten kanssa. Kun oli oltu kirkossa ja päästy saunasta, niin tanssattiin. Saatiin viinaa ja hyvää olutta ja tuli sel-laistakin ikävää, että tapeltiin joulupahnoilla ja yksi mies siinä kuolikin. Lasimestari Kellberg ajoi jotakin oikeusjuttua upseereja vastaan ja kävi usein Ruotsissa. Lochtander kyllä oli täällä, mutta häntä ei saanut tavata niin usein kuin olisi tahtonut, puhuttiin hänen aikovan mennä naimisiin kauniin aatelisneidon kanssa. Koti oli usein Juhanan mielessä ja levottomuus siitä, miten koto-mäki selviäisi töistä. Nyt tuntui Ruotsilla olevan rau-

hallisempaa aikaa, sodasta ei puhuttu mitään, kuningas oli Tukholmasta matkustanut Saksanmaalle ollakseen likempänä sen suuren sotapäällikkö Napoleonin toimia. Täällä linnoituksessa kyllä oli sellaista kuin lasimestari silloin häissä oli kuvannut. Vaan saattoihan niistä turhanaikaisista pysyä erilläänkin. Kaksoisveli oli saanut hyvän ystävän, Antti Antinpojan. He olivat aina yksissä ja kasarmissa nukkuivatkin niinkuin kotona Sotamiehessä sirkku ja veikka, toinen ylävuoteessa, toinen alhaalla. Olisi se mukavaa, jos sirkku voisi käydä Helsingissä katsomassa, mutta matka on niin pitkä. Annille oli aina terveisiä.

Eräänä päivänä sanoi isä isomuorille:

— Eikös näinä päivinä mahda tulla kuluneeksi yhdeksänkymmentä ajastaikaa teidän syntymästäne?

Ja isomoori vastasi:

— Tohtii olla, katsoo vain raamatunkannesta. Siellähän kaikki meidän syntymiset ovat merkittyinä.

Isä ja Aape-eno tekivät vahvat knorrikupit ja isomoorille ja Marjaanalle heikomppaa. Vietettiin syntymäpäiviä.

Mutta sinä päivänä olikin Jumalan armo erikoisesti heidän kanssansa, sillä kun metsätyössä puu kaatui juuri Marjaanaa kohti, joka oli sahaamassa isänsä kanssa, niin ei se tappanut häntä, vaan ainoastaan sattui huuleen, niin että tyttö kauan oli kasvoistaan turvonneena.

Isä sanoi Marjaanalle:

— Älä mene yksiksesi metsäladolle heinänhakuun. Siellä on jälkiä, joille koira murisee.

Ja Aape-eno sanoi:

— Ryssät. Olen jo tuntenut ne nenääni.

— Kuulehan tyttö, sanoi isä, — hyvä naapurin isäntä on jo kysynyt sinua siitä asti kun veljesi lähti. Eikö sinun pitäisi kiittää häntä ja mennä hänelle. Olisipa hän turvana meille vanhoille.

Marjaana oli vaiti.

— Ei hän mikään vanha ole. Mistä tässä nyt nuoren ottaa.

Marjaana oli yhä vaiti.

— Pitäisihän sinun nähdä, että miestä ja lapsia tarvitaan.

Marjaanan henkeä ahdisti, kun hän sanoi:

— Minä lähden veikkaa katsomaan.

— Vaan kun sinä nyt olet ainoa, joka voit tämän asian auttaa. Aviosääty on Jumalalta. Helsinkiin on matkaa — et tiedäkään. Hukut tiettömiin hankiin. Pitääkö isäsi ruveta sinua pakottamaan?

Marjaana oli tukahtumaisillaan, kun hän sanoi:

— Odottakaa. En ole vielä vanha. Seitsemäntoista kesää vasta olemme veikan kanssa eläneet.

Isä ei puhunut tyttärelleen moneen päivään. Kun Marjaana oli myrtyneellä mielellä, hiihti hän eräänä aamuna metsäladolle katsoakseen, mitä jälkiä isä ja eno siellä olisivat nähneet. Metsälato ei ollut likellä, mutta koira oli hänen mukanaan. Se haukahteli, hävisi näkyvistä, viipyi kauan eikä tullut huutoonkaan. Nyt se haukkui niinkuin haukutaan vihamielisille ihmisille. Toki sen Hallin äänestä aina tiesi, minkä otuksen se oli tavannut. Marjaanan mieleen johtui: olisivatko tulleet rajan takaa? Rajan takana asui suomalaisiakin ja niitäkin joskus tuli luvottomasti, mutta eivät ne mitään tehneet. Mutta venäläiset tekivät pahaa ja heitä tuli useammin, sillä heitä pidettiin siellä, rajalla, keisarin vartiaina. Koira haukkui kiivaasti. Pitäisiköhän kääntyä takaisin? Marjaana tarttui puukkonsa kahvaan ja pysähtyi aukean laitaan.

Metsäladon pienellä ovella oli miehiä. He kantoivat heiniä. Hevonen seisoi syvässä lumessa. He olivat aukaisseet laudoituksen ovelta ja suurensivat vieläkin aukkoa. Häätäessään koiraa tieltään he silmillään etsivät sen omistajaa ja näkivät Marjaanan.

Marjaana koetteli puukkonsa kahvaa. Ei suinkaan hän noita tässä rupea pelkäämään. Kaksihan heitä vain onkin. Ja hän hiihti nopeasti eteenpäin latoa kohti ja huusi jo matkan päästä nuhteita ja uhkauksia. Ja samalla hän usutti pientä pystykorvaansa heidän kimppuunsa. Koira repi miehiä vaatteista minkä ennätti.

— Menkää heti pois. Ei tänne saa tulla. Tässähän on raja!

Marjaana seisoi keskellä aukeaa, huulet tiukkoina ja otsa rypyssä. Ne olivat niitä samoja miehiä, joiden kanssa Aape-eno eli ainaisessa kotisodassa. Mutta eivät he nyt

käyneekään riitelemään, vaan pudottivat kantamuksensa lumeen ja nauroivat. Vot, vot! He olisivat nähtävästi tulleet kohti, jollei lumi olisi ollut niin syvää. Marjaana manasi, suksisauva koholla, heitä heti lähtemään pois ja kääntyi ympäri. Koiran kuonosta jäi lumeen veriset jäljet. Se totteli vastahakoisesti ja haukkui olemattomia. Pitäisi saada tekevä mies taloon, kyllä isä oli oikein sen ajatellut. Mutta kun ei tämä isäntä ollut Marjaanalle ei-niin-mikään! Olisivatko rajan taakse saaneet tietoonsa, että veikka oli viety? Marjaana hiihti entistä latuaan ja tunsu hien valuvan pitkin selkää. Tällainen oli niin suututtavaa, että hiki pusertui esiin pelkästä vihasta. Hyvin saattoi ymmärtää Aape-enon mielenlaadun noita rajantakaisia kohtaan. Eivät ne välittäneet sopimuksista eivätkä laeista. Mikä tuli koiralle? Se ei päässyt eteenpäin, vaan pyöri ympäri ja lyyskähti kyljelleen. Mitä ne olivat sille tehneet? Se nuolaisi Marjaanan silittävää kättä ja läähätti tuskaisena. Eihän täällä missään ollut käytetty ketunmyrkyä — mitä sille oli tehty, heidän omalle Hallilleen?

Haukkaa lunta, haukkaa. Kannan Hallin kotiin. Sidon huiviin ja vien sylissäni oman Hallin. Halli saa kotona maitoa.

Kun he pääsivät tiukasta metsästä, oli taivas heidän takanaan punaisena. Siellä oli tulipalo, tämä ei ollut iltaruskoa. Ryssät olivat sytyttäneet heinäladon.

Marjaanan sydänkin oli tulesa. Tämä oli vihaa. Eno oli puhunut siitä, että pitäisi siirtää rajaa. Eversti aina toisteli, että rajan täytyy olla sellaisen, että sitä voi puolustaa. Eno tunsu itäisen naapurin. Marjaanakin vihasi sitä. Se oli rikas ja mahtava eikä muu kuin Herran tuomio voinut sitä masentaa.

Kodin harmaat huoneet jo näkyivät. Isä ja Aape-eno seisovivat järven töyrällä tähyämässä jäälle, kun koira väkivaltaisesti hytkähteli tytön sylissä. Sitten se muuttui möhkäleeksi ja oli niinkuin eloton on.

Marjaana nieli ja nieli, niinkuin olisi tahtonut kyynleet ja vihan ja tuskan ja sydämenkin niellä olemattomiin.

Nousevan viikon lauantaiehtona, kun miehet puh-taissa alusvaatteissaan ja paljasjaloin tulivat saunasta,

paloi Sotamiehentalo heleällä lieskalla. Aape-enossa heräsi samassa silmänräpäyksessä, jolloin hän lieskan näki, sydämen lieska täyteen roihuunsa. Muistamatta kipeää päätänsä hän työntyi sisään, löysi karttansa ja kiväärinsä ja, valkoisissa vaatteissaan näkymättömänä, paukutti miesten ketjuun, joka solui alas jälle. Niitä piruja oli kymmenkunta. Ähäh, saamas pitää! Ähäh, pian Marjaana. Tule avuksi, tuo isän pyssy, ne perkeleet tappoivat koiran eikä kukaan varoittanut meitä. Ei päästetä hengissä ainoaakaan.

— Kolme on jo maassa . . . neljäs! Naurakaa nyt, vainolaiset!

Isomuori, saunasta kiirehtien, tahtoi pelastaa suvun vanhan raamatun. Silloin sortui tuvan katto ja lieskat levenivät valuvana tulisyöksynä hänen ylitseen.

KAUPUNGIN UUSI PHYSICUS

Marraskuun meri vieritti verkalleen jäänsiruja Helsingin rantoja kohden, kun uusi physicus, tohtori Berndt Otto Olof Rosenström pysäytti hevosensa Espoon tullin kohdalle, ryhtyäkseen siihen ikävään toimitukseen, mikä oli jokaisen matkustavaisen edessä, ken joutui Turun tietä lähestymään kaupunkia: selvittelyyn vanhojen paatuneiden tullimiesten kanssa. Hevosta, jota hän itse ajoi, seurasi kolme kuormallista tavaraa, mikä pakkauksensa erikoisuuden vuoksi jo pitkin matkaa oli majataloissa herättänyt ihmettelyä ja kyselyä: mitä sisälisivät nämä isot laatikot, joista toiset eivät painaneet paljon mitään ja joita omistaja, käyttöä ajaen niin yläkuin alamäetkin, tuntui seuraavan hellemin kuin omaa henkeään?

Neljän ajopelin räminä routaisella tiellä herätti molempien tullimiesten huomion, heidän torkkuessaan tullituvan kovilla lavitsoilla, ja suu tiukasti tukossa seisoi toinen heistä — rokonarpinen pieni mies — nyt tulijaa vastassa tämän toivottaessa hyvän päivän.

— Ihkatuota ... hyvää päivää vaan.

Laihasta viluisesta matkustajasta kääntyi tullimiehen silmä nopeasti hänen tavaroihinsa, ja hänen tullimies-sisunsa nousi heti, kun hän havaitsi nuorenpuoleisen herran alkavan kohmettuneine käsineen avaella turkkejaan: näinhän tekivät aina sellaiset, jotka pyrkivät joidenkin paperien ja turvakirjojen varjossa livahtamaan tullin läpi vailla tarkastusta ja tullirahaa. Sellainen näköään oli juuri tämä. Mutta ei täällä Espoon tullituvalla sillä lailla petettykään korkeata kruunua ja kaupunkia, vaan täällä pantiin matkustavainen maksa-

maan sekä henkiraha että tavararaha. Ja tällä herralla näytti tavarasta olevan menossa enemmän maksua kuin hengestä. Mutta kaiken tämän huomioonottaen pieni rokonarpinen tullirenki totesi portin olevan kiinni, ennenkuin tarttui keppiinsä, joka oli hänen koettu tuntosarvensa ja seuralaisensa, ja läksi kiertämään kuormia, tottuneella silmällään ja »tuntosarvellaan» saadakseen käsityksen, mitä lajia tavaraa laatikoissa oli.

Herra huusi varoittavasti rattailtaan, vaan niinhän ne aina tekivät eikä siihen kannattanut huomiotaan kiinnittää. Mutta näistäpä laatikoista ei kajahtanutkaan vastaan vaatetavaran, ei ruokavaraston eikä edes kahvisäkin tai kalliitten ulkolaisten juomien ääni — sillä tullimieshän tunsu nämä äänet niin pian kuin kepillään niiden verhoon koski. Laatikot tuntuivat olevan tyhjää täynnä, koputti niitä kylkeen tai kanteen.

Nyt kuului ensimmäiseltä kuormalta äkäisesti:

— Älä koske minun tavaroihini. Lue ensin, mitä sanotaan näissä papereissa. Vai osaatko lukea?

Suuren paperin alla, jota matkustavainen näytti, pitäen sitä korkealla ilmassa, oli punainen sinetti. Sellainen kylläkin olisi pitänyt riittää pidättämään rokonarpisen miehen tarkastusta, mutta tänne tullituvalle oli sattunut sellaisiakin omatekoisia sinettejä, joiden varjossa vaaralliset kruunun vihamiehet ja ryövärit olivat pyrkineet kaupunkiin, joten ei täällä säikähdettykään sinettiä heti ensi hädässä.

— Luetaan kun ennätetään, murisi tullimies, nyt koputellessaan »tuntosarvellaan» hyvin pitkää ja erikoisen näköistä laatikkoa. — Mitä tässä tällaisessakin kuljetetaan? No, poika, puhu pois.

Ajajapoika säikähti tukahtuakseen, kun tullimiehen tuntosarvi hänen kuormastaan kutsui esiin kumean, kaamean äänen.

— No, saatko suusi auki, piru vie. Mitä tässä on?

Poika meni pienen tullimiehen silmien alla entises-täänkin sinettyneemmäksi. Vihdoin hän vastasi, täydessä itkussa:

— En tohdi... en tohdi sanoa.

— Et tohdi? Ihkatuota, mitä pirua se merkitsee? Voin arvata, että herra tuolla takana on kieltänyt sinua puhu-

masta, ihkatuota, mutta täällä olen minä herra, minäkin, ja vanha sotamies lisäksi, ja tästä minun kepistäni, ihkatuota, lähtee hyvä löyly, niinkuin moni uppiniskainen kyytipoika on saanut kokea, ja...

Aa-au-au-au! ulvoi kylmästä kohmettunut poikanen, yhäti toistaen, ettei tohdi. Silloin tullimies nousi rattaiden pyörän varaan ja työnsi taskumattinsa suun ulisevan pojan suuhun.

— No niin, saparo, juo lämpimiksesi ja puhu sitten.

Ja poika sanoi:

— Siinä on... siinä on... En tohdi sanoa, herra kivalteri! Älkää lyökö, herra kivalteri. Siinä on kristityn ihmisen luuranko.

Pieni mies pysähtyi kesken lyöntiään:

— Mitä? Mitä pirua?

— Kristityn ihmisen luuranko! toisti poikanen hiljaa, viinaryypystä vähitellen lämmenneenä. — Turussa sanoivat miehet, kun kuormia tehtiin, että kristityn ihmisen luurankoa joudun kuskaamaan — aa-au-au-au! Niin sanoivat, en valehtele.

Pitkän hiljaisuuden kestäessä silmäili tullimies nyt vuoroin pitempiä laatikkoja, vuoroin lyhyempiä ja vihdoin tuota kaikkein pisintä outoine sisältöineen. Harmaa meri vieritti helistäen jääsiruja kahdenpuolen tullihuonetta. Hyi hitto, ihan oli kuin luurankoja olisi helistely!

Mutta nytpä matkustajakin, yllään hyvä, maahan ulottuva turkki, ennätti tullimiehen eteen, paperit käsissään:

— Osaatko lukea, niin lue. Minä olen Helsingin uusi tohtori ja saan tuoda mukamani mitä haluan. Tässä on armollisen kuninkaan lääkintäkollegion suosituskirje, ja tässä toisessa paperissa näet korkeasti kunnianarvoisen ja jalosukuisen herra arkkiaatterin oman sinetin.

Sen hiljaisuuden aikana, jolloin tullimies haki silmä-lasejaan, asettui pienen punaisen tullituvan suojaan ja siinä, selkä seinään nojaten tavaili papereja, kasvoi tuulen kohina kahdenpuolen sitä kapeaa kannasta, mikä erotti Kluuvin veden Kaupunginlahdesta, kasvamistaan. Myöskin jääsirujen helinä yltyi, johdattaen mieleen kahleiden kalinaa pitkissä vankikaravaaneissa, joista Siperian vangit, ja heidän joukossaan Rosenströmin isäkin,

olivat kertoneet, tai jotakin aaveiden tanssia. Oliko tämä Helsinki nyt tosiaan näin maahan painunut ja vailla kaikkea iloa? Hänethän oli sotien aikaan komennettu tänne työhön, mutta täällä oli silloin tuntunut aika virkeältä, mikäli nuori lääkäri ennätti paljolta työltään huomata.

Hänen vanha isänsäkin oli aina Helsingin-matkansa jälkeen, jommoisen hän teki enimmäkseen vain kerran vuodessa, tuntunut erinomaisesti nuortuneen ja virkistyneen. Myöskin olivat kotoiset hartaushetket, joilla isä alkoi ja päätti päivän, Helsingin-matkojen jälkeen herkemät kuin muuten. Isä oli pitkän Siperian-vankeutensa aikana tullut hurskaaksi mieheksi. Helsingistä palatessaan hän oli virkeä mies, ja Olof Otto Berndtille oli jäänyt käsitys, että Helsingissä elettiin iloista elämää.

Ja tässä hän nyt oli Helsingin portilla, samassa paikassa mistä hänen isänsä niin monen joulun edellä oli kuljettanut koko vuoden työnsä, monenlaiset sekä taskuettä seinäkellot, myytäväksi, palatakseen keventynein askelin, taskussaan koko se rahamäärä millä perhe eli vuoden eteenpäin, ja mielessään erikoinen hellyys jokaista kodin jäsentä kohtaan. Mutta lamaanlyövältä vaikutti tänään kaupunki. Jo tämä marraskuun päiväkin tuntui koonneen maan täyteen sitä väsymystä, mikä jää, kun kapanalat ovat pusertaneet esiin voimansa ja ihmiset ja eläimet sen ovat korjanneet, niin että jäljellä on tallattu sänki ja niljainen kamara, mistä mädäntyneet naatit levittävät apeaa hajuaan. Mikä panikaan hänet juuri tällaisena päivänä tulemaan uuteen paikkaansa? Tällaisena päivänä tuntuu ilma olevan täynnä märkää nokea, mikä hiljalleen painuu alemma, uhaten tukahuttaa kaiken ilon ja elämän, kokonaan riippumatta tuulenhengestä, joka ajaa pilviä edellään. Tällaisena päivänä ovat ihmisen aivotkin kuin säkki varasto jossakin unhoitetussa makasiinissa, missä tunkka tunkee karkeiden kankaiden läpi eivätkä mitkään muistot tai toiveet helpota yhäti tihenevää alakuloisuutta.

Selittämätön ja yhä tihenevä painostus lepäsi tällä hetkellä pienen kaupungin yllä kuin aivopaise, joka on salassa kasvamistaan kasvanut ja joka nyt voidaan avata vain veitsen terällä.

Mitä ovatkaan tällaiset aavistelut? Joskus sellainen oli tullut keveästi, ennustaen likeistä tapahtumaa. Joskus sellainen kuului tulleen lyyhistyttävän raskaana ja tiedoittaen kaukaisia asioita. Se painostus, mikä äkki-arvaamatta juuri nyt Helsingin tulliportilla ja vailla kaikkea järkevää aihetta nyt otti kierrokseensa oudon ihmisen, miehen, jolla ei ollut kaupungin kohtaloissa mitään sijaa tai syytä, vaikutti sekä likeiseltä että kaukaiselta. Mitä hän, Rosenström, siis oli täällä kokeva? Tarvittiinko täällä uuden kaupunginphysicuksen puukkoa? Vai oliko hänen sydämensä joutuva siihen ruusuiseen paulaan, jota se joskus tuskallisesti kaipasi.

Turussakin ja jopa itse Tukholmassa tunnustettiin, että pienessä mitättömässä Helsingissä oli kauniita naisia ja sen jääjot erikoisia.

Järjettömiä mielijohteita Helsingin tulliportilla!

— No, mitä pirua sinä, tullimies, viivyttelet?

Harmaan tuvan seinämältä kuului vastaan:

— Suuret herrat kirjoittavat nimensä niin että piru siitä selvän ottakoon.

Rokkotauti oli jättänyt rumat jäljet miehen kasvoihin. Helsingin uusi tohtori muisti, miten hänen rokkotautiset sairaansa olivat huutaneet, kun hän, heidän päästyään sille asteelle, jolla syyhyäminen alkaa, oli sidotuttanut heidän kätensä. Moni oli sillä tavalla päässyt pahimmista rumentavista arvista. Tuollaisen tullirengin ulkomuodosta ei ollut suurtakaan väliä, mutta ylhäisön naiselle saattoivat isonrokon jäljet olla suorastaan kohtalokkaat. Mitenkä lienee ollut rokottamisen laita täällä Helsingissä? Viiteen vuoteen ei ollut kaupungilla ollut omaa physicusta. Kun tauti näissä taajaan rakennetuissa pienissä pesissä pääsi valtaan, niin siinä sai lääkäri taistella! Olikohan täällä olemassa minkäänlaista sairastupaakaan? No niin, työtä tämä kaupunki varmaan antaisi.

Ne olivat sennäköisiä nuo matalat harmaat turvekattoiset rakennukset, ettei niissä paljonkaan tiedetä nykyaikaisesta hygieniasta.

Täällä kuitenkin sitten Sveanlinnan rakentamisen oli monien ylhäissyntyisten Riikin herrojen ja naisten täytynyt viettää vuosia. Olof Cronstedtkin oli lähetetty

tänne, Ruotsinsalmen ihailtu voittaja. Eipä ihme, että hän, niinkuin koko valtakunta tiesi, oli saadessaan kuulla nimityksestään Sveaborgin komendantiksi sanonut: »Niinkuin pahantekijä minut lähetetään maanpakolaisuuteen linnoitukseen, missä minulla ei ole tuolia mille istuutua eikä ystävää kenen kanssa vaihtaa sana.» Ja hänen kreivittärensä kuului iskeneen nyrkkinsä pöydän levyyn niin, että veri juoksi ja kuiskanneen: »Tätä hänen majesteettinsa tulee katumaan.» Jos ylhäinen herrasväki vielä sattui tällaisena päivänä tulemaan kaupunkiin, eipä ollut ihme, ettei kaupunki ainakaan heti saanut heistä ystäviä. Ylpeä Olof Cronstedt ei tosin koskaan ollut kiinnittänyt huomiota välskärinkisälliin, joka seurasi armeijaa sotatanterilla, mutta kuitenkin oli yhäisen välskärin palvova ihailu seurannut häntä, hänen astellessaan kuninkaan vierellä, hänen lähimpänä uskottunaan ja ystävänään.

Kustaa kuninkaan kasvojen auringonpaisteesta ja hänen hovinsa loistosta tällaiseen kurjaan pesään — kuinka saattoi nuori kuningas lähettää Ruotsinsalmen voittajan tällaiseen alennukseen?

Mitenkä sellainen herra sai täällä aikansa kulumaan? Mitä työtä antoi tuollainen talvikaudet nukkuva linnoitus? Saattoiko Olof Cronstedt ottaa osaa rekiretkiin ja tanssi-assamble'eihin, jommoisilla kerrottiin linnoituksen upseeriperheiden tappavan aikaansa ikävässä Helsingissä ja sen kuuluisassa — eikä silti vähemmän ikävässä — linnoituksessa?

Tohtori Rosenströmille kaikki tämä kävi päinsä mainiosti, ja saattoipahan heti alkaa kiire työ, jos esimerkiksi rokko ja rokotus tuotapikaa vaativat toimenpiteitä. Kenties tässä pienessä kaupungissa myöhemmin riittäisi aikaa tieteelliseenkin työhön. Mielellään, kovin mielellään hän halusi ilahuttaa isäänsä kirjoittamalla disputationensa valmiiksi Turun ensi promotioon. Niin, ja entäpä täällä ilmaantuisi tilaisuus myös luonnontieteellisten kokoelmien kartuttamiseen. Helsinki saattoi olla mukiinmeneväkin kaupunki, kunhan pääsi läpi tämän kirotun tulliportin.

— Hoi! Minä olen nyt odottanut tarpeeksi, sinä rokon-syömä tullirengki!

Vastauksen asemesta kuuli matkustavainen viimeiseltä tavarakuormaltaan kajahtavan lyönnin. Tullimies oli jälleen iskenyt sauvansa pitkän laatikon kylkeen.

Soi.

Soi pitkään ja omituisesti väristen.

Pieni tullimies tuli nopeasti Rosenströmin eteen ja kysyi säikähtyneenä:

— Mikä siellä soi? Ihkatuota: soi. Onko siellä kirkonkello? Minä vaan sitä, että tällainen maku oli laatikon äänessä, kun kaupungin kirkonkelloja tässä viime kerran jo, ihkatuota, yritettiin viedä vihollista pakoon. Minä, ihkatuota, kaikki äänet tällä tuntosarvellani tutkin. Onko siellä kello?

Rosenström nauroi — mitäpä tässä muutakaan voi tehdä.

— Kuuleppa, jos olet vanha soturi, niin anna minun nyt mennä. Etkö näe miten hevoset höyryävät ja pienet ajajani vapisevat viluissaan. Ymmärräthän, että kaupunginlääkäri tuo mukanaan mitä haluaa. Ja kiitä hyvää tähteäsi, jollen kuninkaalliselle majesteetille lähetä kante-lua siitä, että Helsinki pitää tulliportillaan lukutaidotonta miestä. Jahka saan asunnon, voit tulla katsomaan mitä laatikoissa on, jos olet utelias . . . Mutta mitenkä näytäkään niin tutulta? Ettenhän vain ole joutunut jossakin paikkailemaan jäseniäsi. Olitko mukana Parkunmäellä? Vaiko Värälässä?

Pienen tullimiehen rumat kasvot pärskähtivät nauramaan.

— Herra välskäri! Ihkatuota noin! Johan katselinkin. Ja minä tässä estelen häntä hänen virkansa toimituksessa. Parkunmäellä, Parkunmäellä, ihka tuotanoin . . .

Rokonarpisen miehen kimakasti mainitessa näitä paikallisuuksia lensi pienen tullihuoneen ovi nopsaan auki kuin tulipalolla ja pitkä parrakas tullimies astui — päättään taivuttaen ja silmä terävänä — ulos, heti tuntien Rosenströmin, hänkin, ja yltyen iloisiin muisteluihin.

— No, itse herra välskäri — ja tuo tollo ei nyt teitä tunne, sanon minä, vaikka matojen leuoissa olisi aikoja sitten hajottu, niin toinen kuin toinenkin, ilman herra välskäriä. — Sinä »Ihkatuota» Rosenströmiä et tunne, vaikka häneltä köllinkin saimme, josta meidät nyt koko

kaupunki tuntee, Paxeniuksen ja Pitceenin — ja herrasköllejä ovat niinhyvin Paxenius kuin Pitceenkin, sanon minä. Parkunmäellä, sanon minä, ja Värälässä. Sotamiehenlesken saunassahan meitä makasi seitsemän miestä. Ja jalan tahdoitte minulta sahata, kun ryssäpirut olivat sen niin seulaksi laskettaneet. Mutta minä sanoin, että »ei herra välskäri», sanoin minä — muistattekos? — sillä mistä minä ylösnousemuksessa sääreni löydän, kun sitä minulta vaaditaan, jos te sen viette. No niin, nythän jo muistitte: meitä makasi seitsemän miestä leskivaimon saunassa... Itsekin sitten sanoitte, että hyvä oli, Pitceen, että piditte puolianne, jalasta taitaa vielä tulla jalka ja sittenpä hän se ylösnousemuksessa on paikallaan... Ja välskärikö nyt, sanon minä, tulee meidän tohtoriksemme? Täällä onkin viime päivinä jo kuollut paljon väkeä... Rokkoon, herra välskäri. Taivaallinen Isä taas rokkotaudin lähetti, kun jumalattomasti elävät, aivan niinkuin Iisraelinlapsille muinoin paiseita lähetettiin. Ja, sanon minä, puhunpahan samalla senkin, että tässä menneellä viikolla muuan komeljantтарыttö — eivät ole ajat, sanon minä, niinkuin ennen, vaan kaikenlaiset mustalaiset ja komeljanttarit suvaitaan kaupungissa ja linnoituksessa! Niin, ja se komeljanttarimamsseli parani rokkotaudista, mutta, sanon minä, hänen syntisiin kasvoihinsa jäi arvet, aivan niinkuin tuohon meidän Pitceeniimme. Ja sehän on Jumalan tahto, että arpia jää, niinkuin, sanon, taivaallinen Majesteetti taudinkin lähettää. Mutta tämä tyttöhaaskapa ei tyytynytkään tähän, vaan itsensä linnoitukseen soudatti ja, sanon minä, siellä upseerien ikkunan alla itsensä meren helvettiin heitti. Ja, sanon minä, sen kyllä arvata voi, kuka hänet siinä tuliseen talikkoonsa korjasi ja sinne pahimpaan paikkaan viskasi, kussa... Ii-jii-jii, sanon minä... Ne sellaiset, kuin komeljanttarit, ne juuri tullitta ja rahatta pyrkivät portista...

Puhelias Paxenius lakkasi vasta, kun Rosenström tarttui hänen käsivarteensa. Nyt pyysi Paxenius anteeksi, mutta pyysi niin moneen kertaan, että tohtorin jälleen täytyi hänet keskeyttää. Niin, hänellähän oli täällä jotakin! Ja nyt kestitsi hän entistä välskäriään parhaimmalla takavarikoidulla viinillä, mitä säilytti tullituvan penkin alla — unohtaen, että juuri oli keskeytetty — ja

kertoi uutisia nykypäivien Helsingistä sekä taas johdatti mieleen muistoja lesken saunasta Kärnäkoskella. Kun uusi tohtori vihdoinkin näytti olevan pääsemäisillään irti vanhoista sotamiehistä, tuli rokonarpinen Pitceen vielä hevosen eteen ja puhui:

— Mutta, ihkatuota, helvetissä: tuleeko siitä meille kruunun rangaistus, jos annamme kuljettaa kaupunkiin kristityn ihmisen luurangon? Minä vaan, ihkatuota sitä, että eikö sellainen ole korkea-arvoiselle tuomiokapitulille ilmoitettava, ja asia tutkittava korkean oikeuden edessä ja ... helvetissä ...

— Tollo! sylkäisi Kustaa Kustaanpoika Paxenius nuoremman apulaisensa eteen, mutta tämä ei tapahtunut vihassa, vaan hymymielin, — etkö tiedä, että ei se, sanon minä, mikään oikea tohtori olekaan, joka ei tuo mukanaan luurankoja. Mitenkä hän osaisi sellaistaakin tehdä kuin sahata poikki ihmisten jäseniä, ellei hän luurangosta lukisi, mitä luita millekin kohdalle Jumala kaikkiviisautessaan on asettanut ja luonut. Oikea tohtori, sanon minä, luurangosta lukee kuin pappi postillasta. Niin että herra välskäri vaan tuo kaupunkiimme vaikkapa useampiakin luurankoja, suurempia ja pienempiä! Ei niistä tarvitse millänsäkään olla, ne ovat ryövärien ja murhamiehien, joita muutenkin olisi pistetty kristittyjen ihmisten hautamuurin taakse ja sille pimeälle puolelle, minne viimeisellä tuomiolla kaikki kaatuu. Ei, sanon minä, kyllä luuranko tohtorilla olla pitää. Kaikki on nyt järjestyksessä, niin että olkaa tervetullut vaan, sanon minä, tähän syntiseen kaupunkiin elikkä uuteen Sotomaan! Tollo, sanon — hän oli hyvä mies tuo Pitceen, nimenomaan silloin kun oli paksu ja pullea, mutta tässä Sakeuksen ammatissa tulee ihmisestä susi — no niin, avaa nuoremmaksesi portti ja tiedä, ettei sellaista tohtoria sisäänkään päästetä, jolla ei luurankoja matkassa ole. Montako tohtorilla onkaan? Yksi joka laatikossa — hehhehheh?

— Kuulehan nyt, vanha Pitkä, keskeytti Rosenström vielä kerran sodanaikaisen tuttavansa suuntulvan, — koska minä sinulle olen ilmaissut, mitä näissä laatikoissa tuon kaupunkiin? Tule ensin katsomaan ja puhu vasta sitten. Huomaan, että erehdyimme kun teidän nimiänne

justeerassimme: lyhyestä pienestä miehestä tuli Pitceen, vaikka tämä nimi olisi sopinut paremmin pitemmälle. Vaan mitäpä sillä on väliä... Ja tohtorin asuntoa ette siis tiedä kumpikaan — ettekö niin sanoneet?

Vanhoille sotaveikoille, jotka nuoruudessaan olivat totelleet leikkinimiä »Pitkä» ja »Paksu», tuli jälleen uusi ja tervetullut tilaisuus pysäyttää tohtorin hevoset. Toinen sanoi:

— Täällä ei ihkatuota ole vuosikausiin ollutkaan tohtoria...

Ja toinen:

— Siellä, sanon ja tiemmä, tohtori asuu missä apteekari ja kaupungin teurastajat ja raatiherrat: Isonkadun varrella! Missäs muualla, sinä tolo!

Tohtori huomautti käsittäneensä, että asunto olisi rannassa: viheriäinen puutalo...

Mutta nyt hirnahtivat molemmat tullimiehet ja Paxenius ehätti ensinnä selittämään:

— Ei, sanon minä, siinä talossa voivat tällä hetkellä asua vain varpuset. Ei, sanon minä, ei tohtori siinä talossa asu niinkauan kuin olette elävä ihminen. Luuran-konne, ne kyllä tarkenevat, hehhehheh.

Tämä oli niin huvittavaa puhetta, että viluiset pikkupojatkin vetivät suutaan hymyyn salaperäisten ja pelottavien kuormiensa ääreltä. Tullimies jatkoi:

— Ei, sanon minä, linnoituksen vallasväet, jalosukuiset herrat ja rouvat tulivat assambleeillastaan uudella raatihuoneella — meillähän on uusi raatihuone nyt, oikein kivistä ja kahdessa kerroksessa, — niin, sanon minä: tulivat linnoituksen herrasväet assambleekalaa-seista, ja kuu paistoi kauniisti, ja odotellessa venemiehiä, jotka olivat torakhtaneet, tai menneet tuttaviin, tai ties mihin, vaikka niidenhän piti soutaa herrasväet vielä linnoitukseen, niin, sanon minä, herrasväet tiesivät talon asumattomana olevan, ja kun kuu kiilsi ikkunoihin, niin, sanon minä, he viskasivat niitä lystikseen kivillä. Ja aina kävi ilo iloisemmaksi siihen asti kunnekkas rikas kaup-pamies ilmestyi joukon jatkoksi, Heidenstrauch, omasta rakennuksestaan. Ja kovin kaunottaret kiljaisivat — kas, sanon: rikas kaup-pamies tuli suoraan sängystään ja yöpukimissaan. Mutta kaunottaret luulivat kyöpeliksi.

Vaan Heidenstrauchpa heristeli nyrkkiä ja sanoi, että hän jok'ikisen ilkimyksen on kuunvalossa tuntenut, ja järjestys pitää olla! Niin että: ei, sanon minä, luurangot ja kyöpelit voivat asua Heidenstrauchin talossa, mutta ei meidän uusi tohtori.. .

Tulliportin vääntötanko vingahteli nyt Paxeniuksen käsissä, mutta avautuvan portin rakoon hypähti samassa kuin nopeasti suhahtava pyyparvi neljä naisihmistä, yllään palveluspiikain vaatteet, mutta kepeästi liikkahdellen kuin lapset leikeissään.

Mitä tämä merkitsee: eivät anna tietä, vaan naureskelevat ja hypistelevät liinojensa kulmia! Ja vanhin tytöstä asettuu aivan eteen, niin että hevonen jälleen pysähtyy, ja puhuu:

— Antakaa ennustajalle kätenne, jalosukuinen herra, niin ilmoitan teille vastaiset asiat. .. Olen ennustaja ja tulen kymmenen viikon matkan takaa Pohjanmaalta.

Se käsi, joka ojentui vierasta vastaan, ei ollut palveluspiian käsi. Eikä siinä vaadittu paljoakaan tuntijan silmää havaitsemaan, että karkeihin vaatteisiin pukeutuneet tytöt olivat aivan toisia kuin minä esiintyivät.

— Paljon kiitoksia vain, sanoi vieras, huvitettuna leiskauttaen silmää salaperäisiä neitoja vastaan, jotka tummien huivien taakse kätkivät ilakoivia kasvojaan. — Ei ole aikaa nyt.

Mahtavat olla naamioitua komeljanttariväkeä tai kukaties vallasnaisia, jotka tappavat aikaa toimeenpanemalla tällaisia naamiaisia, päätteli vieras, ohjatessaan hevostaan naisten ohitse, ja hänen mieleensä muistuiivat Turun herrasväkien monet suloiset kujeet, puhumattakaan ylhäisten tukholmattarien oikuista heidän etsiesään lisää seikkailuja päiviensä kirjavuuteen. Ovat vallasnaisia, teki Rosenström samassa johtopäätöksensä, sillä ilmassa heidän ympärillään tuntui selvästi Eau d'Athéniennen tuoksu. Eikä ollutkaan huhu turhaan puhunut Helsingin kauniista naisista: jokainen näistä olisi ollut koristus yksinpä hovissakin. Se, joka yhä tuossa puhui, ojentaen kättään tulijan puoleen, tuntui olevan vanhin joukossa, kypsynyt ilme hänen säteilevissä, tummissa silmissään ja janoavissa suupielissään ilmaisi hänen jo tuntevan rakkauden kuohuviinin. Mitä viehättävää bal-

let rustique"ä he esittivätkään siinä marraskuun harmaudessa, jääsirujen soittaessa karkelomusiikkia!

— Jalosukuinen vieras tulee outoon kaupunkiin — eikö häntä haluta tietää, mikä häntä täällä on kohtaava?

Ei, ajatteli Rosenström, eipä olekaan enää tämä outo tienoo painostava ja alakuloinen, vaan noiden salape-räisten naisten läheisyys tuo tänne seikkailun lumoa, heidän pienten käsiensä pilkottaessa esiin karkeista vaat-teista, ikäänkuin punoakseen pauloja yksinäisen matka-miehen viettelykseksi. Marraskuun sumuun on lehahta-nut tuoksu aatelisnaisten makuukammioista ja kaikesta siitä hurmasta ja hurman kaipuusta, mikä niissä alati pesii. Lääkärintoimessaan ei Rosenström ole kovin monta kertaa joutunut kutsutuksi tällaisiin tuoksuviin kam-mioihin — hänen työmaanaan ovat pääasiallisesti olleet taistelutanteret ja viheliäiset pahnat köyhissä maakyllissä. Mutta senverran hän muistaa, että tuollaisen ihmislelun ympärillä, joksi hovin kaunista ja rikasta naista saattaa nimittää, silloinkin kun hän makaa tautivuoteella, val-litsee ilma, mikä ensikertalaista hiukkasen pyöräyttää! Tuollainen ihmislelu on sukupolvien himo ja hekuma ja myöskin sukupolvien kaipausten ja suloisten heikkouk-sien kiteytymä ... Nämä neljä naista, jotka kaupungin uusi physicus kohtaa itse tulliportilla, ovat kun ovatkin muuta kuin miltä he haluavat näyttää. Jostakin oikusta he ovat pukeneet ylleen palveluspiaan hahmon, mutta kiemailu ilmaisee heidät. Varmaan linnoituksen hienos-toa, tai tämän pienen kaupungin vallasväkeä — mutta mitä varten he olisivat liikkeellä tällaisella ilmalla ja tällaisissa pukimissa, vieläpä matkalla tulliportin taakse?

— ... Eikö jalosukuinen herra siis halua tietää, mikä häntä täällä on kohtaava? lausuu sointuva, kujettaan peittelevä ääni yhä tohtori Rosenströmin vierellä, ja kapea käsi ojentuu häntä kohti.

— Hyveellinen ja kaunis tuntematon rouvaseni, on turhaa enää minulle ennustaa. Sillä tiedän jo kohtaloni. Se ei ole kymmenen päivämatkan päässä edessäni, vaan tällä hetkellä tässä vieressäni, ja ainoastaan tieto siitä, että toinen ja onnellisempi varmaan jo on ennättänyt edelläni ja ottanut sen mikä nyt panee sydämeni kuu-masti liekehtimään, tekee, että astun orpona tietäni

lumoojattareni editse, mutta tulevaisuudessa toivoen lohdutusta niiltä silmäpareilta, jotka tuikkivat aurinkoni ympärillä ja myöskin ovat suvainneet luoda tuikkeensa tuntemattomaan matkamieheen.

Neitojen kauan pidättämä nauru pulpahti valtoime-
naan ilmoille. Mutta vain hetkeksi, sillä samassa he
vetäytyivät karkeiden pukimiensa suojaan, antoivat koh-
teliaasti tilaa ja niiasivat syvään, kun matkustaja kuor-
mineen ajoi heidän ohitsensa.

Rosenström ehti nähdä, että yhdellä oli voimakas
nenänvarsi ja tummien kiharoiden alla pitkät tummat
silmäripset, jotka nyt huolellisesti kätkivät silmien salai-
suuden, toisella oli suuri elämänjanoinen suu ja vahvat
valkoiset hampaat, kolmas katsoi vieraaseen sirkein rus-
kein silmin, jotka ilmaisivat uteliaisuutta ja myöskin
hellyyttä. Tämä helläsilmäinen tyttö oli pienin ja var-
maan nuorin, ja vieras päätteli, että hän oli turvan tar-
peessa, jota hän, Rosenström, myös oli valmis hänelle
antamaan, jos niin tarvittiin. Erikoisen ihana oli naurava
vaalea, jonka sormet vartioivat vaaleita kiharoita kuin
opettaja vallattomia lapsia — kiharat lehahtivat lentoon,
silkinhienot luonnonkiharat. Kalpeina tai punastuvina
neidot jäivät tiepuoleen marraskuun sumuun, pidellen
tummia liinoja leuan alla.

Tämähän totisesti alkoi lupaavasti.

Keitä olivat neidot, jotka ymmärsivät taitavasti kar-
kottaa pahat enteet ja aavistukset tipotiehensä? Vei-
keitä ja vietteleviä, hitto vie, ehkäpä vallattomampia
kuin säädyllinen kasvatusta salli. Kuitenkin olivat kau-
pungin uudelta physicukselta raskaat aavistukset tipo-
tiessään.

Mutta mikähän nyt oli unohtunut, kun vanha Paxenius
kankein jaloin kiirehti perässä, huutaen, että kuormat
pysähtyisivät.

— Herra välskäri... herra tohtori, piti sanomani!
Ohhoh yhtäkaikki, kun voisitte... voisitte, sanon minä,
antaa rohtoja tuohon kolotukseen tässä minun vasem-
massa jalassani. Lahjaksi annatte vanhalle sotamiehelle,
tuotanoin, kun pitkästä aikaa tavattiin...!

Mutta tämä ei ollut lainkaan hänen varsinainen

asiansa, vaan päästyä tohtorin rattaiden ääreen, nauru kuin suden ulvahdus heltisi iloisen ukon leukapielistä.

— Eikö, alkoi hän kuiskaamalla, — eikö, sanon minä, herra tohtorilla olekaan silmiä päässä? Kun ette näe ettekä kuule! Luuletteko noita harmaita tipuja palveluspiioiksi, jotka menevät emännälleen ostamaan kananmunia tai metsälintuja? Ei, sanon minä, vaan sokea tietäjä tuli menneellä viikolla kaupunkiin ja saarnaa tulevasta asioista, ja jos Espoon tulliportista aina menisikin niin paljon väkeä kuin tällä viikolla, niin hyvät rahat ansaitsisi kaupunki. Ei, vaan mitä pitikään sanomani — tietäjän nuori tytär selittää unia, ja tulevaisten asioiden kartta on valmiiksi piirustettuna heidän päässään kuin Helsingin kartta kaupungin raatihuoneella... Kas, kaikki ihmiset eivät olekaan halulliset menemään tietäjän luo päivän aikaan ja omissa vaatteissaan, vaan ihihihihihii! — salaa menevät ja näin kun päivä jo hämärtää. Ne harmaat tiput — ihihihihii! —, ne olivat juuri kaikkein kauneimmat linnoituksen naiset, niin, ja myöskin kaupungin. Sillä tämä meidän kaupunki onkin maineessa kauniista naisistaan. Se oli von Hauswolffin, sen vanhan everstin nuori rouva, jolta aina valkoväriset kiharat karkuun tahtoivat lähteä kuin karitsat paime- nelta. Mutta nyt, kuulkaa herra tohtori, nyt silmänne pitäkää auki: se mustanverevä, jonka suupielissä aina kareilee — kareilee, sanon minä, — se joka teille povata tahtoi, se on fröken Sophie Rosenborg Tukholmasta. Häntä täällä toiset kauneimpana pitävät, vaikka minä kyllä, sanon, kauniimpana pidän Hauswolffin rouvaa, joka myös on Tukholmasta, ja toiset taas meidän omia maatiaisiamme. Tähän Sofiaan älkää iskekö silmäänne, sentakia että hän on jo aikaa sitten ollut puhuttuna Hjärnelle, kapteenille. Fröken Rosenborg ja rouva von Hauswolff pitävät kaupunginkortteeria Brunowin lesken luona keltaisessa talossa kruunun hevossaassa. Aikansa kuluksi käyvät nyt tietäjissä. Nuo molemmat nuorimmat olivat meidän omia maatiaisia ja ne ovat naimattomia, ja toisen tai toisen heistä minä naisin, jos niinkuin, sanon, poikamies olisin. En minä näitä toki pahalla puhu — ystävät ollaan, yhtä ja toista pientä palvelusta heille teen, tupakkaa antavat. Eikös miellyttänyt herra tohto-

ria meidän pormestarin tytär, Amalia Gabrielintytär, hän jolla on niin kauniit silmät, että, sanon minä, itkettää kun häneen katsoo. Häntäkin on moni ajatellut, niinkuin nekin Weckströmin herrat, ne upporikkaat, mutta Amalia on köyhä ja nöyrä, meidän pormestari on sairauden vuoksi antanut pois kaiken hyvyytensä. Vaan olipa siinä vielä pieni tähtisilmä ja punahuuli, meidän entisen pormestariimme nuori tytär — sen minä herra tohtorin sijassa — ihihihihii! Ja juuri tämä Lovise Kuhlberg saa periä, sillä että nuo rikkaat Weckströmit juuri ovat hänen eno jaan.

Että toki saattoikin aikaansaada tällaisen hauskan sanaryöpyn! Hän tarkoitti hyvää, tämä vanha sotamies Parkunmäen päiviltä, ja oikeastaan esitti tärkeitäkin tietoja, mutta Rosenström katsoi kuitenkin asiakseen nyt jälleen neuvoa häntä.

— Kuulehan Paxenius, sinä olet tässä tulliportilla oppinut paljonpuhuvaiseksi. Mutta vaitiolo on kultaa ja puhuminen hopeaa. Enhän ole tullut tänne katsomaan kaupungin kauniita naisia, vaan lääkitsemään sairaita.

Paxenius oli helposti haavoittuvainen silloin kun hän oli tarkoittanut parasta eikä sitä otettu vastaan. Ei paljoa auttanut, että Rosenström sanoi häntä vielä tarvitsevana ja kutsui hänet vieraakseen. Eikö vanha toveri Parkunmäen päiviltä halunnut tulla auttamaan, jahka laatikkoja avattaisiin? Paxenius vastasi toki oppineensa puhumaan, mutta oppi nyt pitämään suunsa kiinnikin.

Kun kaupungin uuden physicuksen tavaroita sitten majatalon pihalla piti nostettaman rattailta, kokoontui siihen ympärille kaikkinaista joutokansaa, mitä Helsingissä oli yllinkyllin, mutta myöskin varallisempaa väkeä, sellaista kuin porvarienvaimot ja joku kauppiamieskin. Ja urkuri sattui juuri suuressa sudennahkaturkissaan tulemaan kirkosta, missä hän alinomaan kävi korjaamassa urkuja, joiden äänet eivät kaikki tahtoneet soida, niinkuin seurakuntakin hyvin tiesi. Ja senkin seurakunta tiesi, että kirkko oli kylmä.

Mutta ihmetellä täytyi, miten nopsana huhu oli kulkenut edellä itse matkustajaa. Täällä tiedettiin jo, mitä jumalatonta tavaraa uusi tohtori kuljetti mukanaan, ja köyhät äidit Suon kaupunginosassa, missä rokkotauti

paraikaa korjasi maan murheenlaaksosta viattomat lapset taivaaseen, päättelivät, että heidän sairaittensa luokse ainakaan ei tällainen pahanhengen lähettäjä parantaja astu. He jättivät hetkeksi hirvittävästi rumen-tuneet ja kuumehoureiset pienokaisensa, juostakseen solien ja pihasokkeloiden kautta torille, mistä tiesivät näkevänsä majatalon katot. Näiden kattojen alle oli äsken ajanut uusi tohtori hirvittävine kuormineen. Tiedettiin hänen tulleen kymmenellä hevosella, joka kuormassa viisi pitkää laatikkoa. Oliko kuultu puhuttavaan miehestä, joka himoitsi sairaittensa luurankoja sensijaan, että olisi halunnut heidät tehdä terveiksi! Ja tällaisen tohtorin oli kaupunki nyt ottanut palvelukseensa eikä Jumalakaan ollut sallinut hänen mennä nurinniskoin suurissa liukkaissa mäeissä, jommoisista ei ollut puutetta Turun ja Helsingin välillä. Suon surulliset köyhät äidit, lämmitellen käsiään esiliinjojensa alla vatsallaan, kuvailivat siinä harmaassa ja yhä pimenevässä illassa toisilleen mitä tuskia heidän lapsensa kärsivät visvaisissa löyhkäävissä paiseissaan, niin ettei olisi äitikään ollut, jollei olisi rukoillut, että taivaallinen isä tekisi lopun tästä elävänämätänemisestä ja ottaisi pienet raukat taivaan iloon, kussa heidän pienet kasvonsa ja ruumiinsa jälleen tulisivat kirkkaiksi ja suloisiksi ja he laulaisivat enkelien kuorissa.

Ja sitten tulee tänne vielä tuollainen kelmi! Se ei ole muuta kuin pilkantekoa itseään Pyhää Henkeä vastaan! Eikö täällä nyt ketään löydy, joka menisi ja kirveen hamaralla iskisi rikki hänen hirveät laatikkonsa ja toimittaisi onnettomat vainajat Kampille, vihittyyn maahan? Mutta vaimoillahan oli kiire takaisin sairausvuoteidensa ääreen, joilla useasti makasivat kaikki heidän lapsensa varsin viheliäisessä tilassa.

Tohtori itse, aavistamatta minkä pahennuksen hän jo oli ennättänyt uudessa toimipaikassaan aikaansaada, ihmetteli, minkätähden helsinkiläiset olivat niin haluttomia häntä auttamaan. Oliko epäluulo lääkäriä kohtaan täällä näin suuri? Majatalon isäntä ehdotti, että haettaisiin sotaväkeä nostamaan vajaan nuo monet merkilliset laatikot. Krouvisalissa ryyppäävät merimiehet, jotka kuormien saapussa olivat tulleet ikkunaan, eivät liik-

lumeetkaan, vaikka majatalon isäntä kysyi heiltä, eivätkö he haluaisi auttaa. Vihdoin he kuitenkin tulivat ulos, katselivat kuinka tohtori omin käsin huolellisesti irroitti nuorat, ja kävivät sitten, kämmeniinsä sylkäisten, kiinni kukin laatikonnurkkaansa.

Rosenström, huolissaan, että laatikoissa voisi varomattomuuden vuoksi jotakin särkyä, kannatti itsekin kohdaltaan nostettavaa tavaraa eikä kiinnittänyt huomiota siihen, että katselijoiden joukko siirtyi kauemmas samassa hetkessä kuin kevyt kuorma tärähti maahan.

— Varovasti, varovasti, pyysi uusi tohtori, levottomana koetellen laudoitusta. — Ja kuinka on, isäntä, minkä lukitun ja kuivan vajan voitte tavaroitani varten antaa, kunnekkapa pääsen asuntooni?

Rosenström pudotti yltään pitkän matkaturkkinsa ja pyyhki hikeä otsaltaan. Kaikki kokoontuneet tuijottivat häneen, tiukasti mitaten hänen pitkää ja solakkaa, mustiin verhottua olemustansa mustien hopeasolkisten kenkien päästä aina kalpeihin kasvoihin asti. Hänellä oli punertavaan vivahtavat hiukset.

— Pahahenki voi ottaa asumuksekseni viattoman näköisenkin ihmishahmon, kuiskasi teurastaja Syringin vaimo, joka oli viikon valvonut lastensa sairastuoteen ääressä ja jolta ne tänä aamuna molemmat olivat kuolleet.

— Parasta, puhui nyt kauppias Schwartz nuorempi, majatalon isäntä, — että yhteen kyytiin käynte pormestariilta kysymässä, minne pääsette asumaan, ja viette kimpsunne ja kampsunne mennessänne.

Ikkunasta katseli vanha Schwartz.

— Ilta pimenee, sanoi tohtori, — pyydän vajaa vain täksi yöksi.

— Jaa, jumaliste, puhui jälleen Schwartz nuorempi, — minulla ei ole lupa ottaa tänne tavaroita, jotka voivat hajuta toisten matkustavaisten nenään.

Rosenström nosti lakin päästään, pyyhki otsaansa ja tuijotti isäntään.

Nuoret naiset, joita oli, heitäkin, saapunut portille, eivät voineet olla huomaamatta, että nuori herra muistutti kuninkaallisia prinssejä, joiden kuvia oli tämänkin majatalon seinillä. Punertavat hiuksetkin hänellä oli,

aivan niinkuin jollakin Riikin entisellä prinssillä — oliko mahdollista, että piru oli mennyt häneen?

— Mutta nehän ovat myrkyllä tapetut ja aivan hajutomat! sanoi nuori herra, punan kohotessa poskille.

Pihalla syntyi täysi hiljaisuus.

— Myrkyllä tapetut? toisti Schwartz ja hänen lihavat kasvonsa kävivät valjuiksi. — Kuulitte kaikki, mitä matkustavainen herra sanoi!

— Myrkyllä tapetut! huusi rouva Syring, juosten esiin joukosta ja raivokkaana nostaen kirvestä, jonka jostakin oli saanut käsiinsä. — Mutta minun lapsiani et enää tapa, musta piru. Tänään, tänään taivaallinen Isä heidät otti———oi, ai, voi!

Kun onneton ja valvomisesta menehtynyt äiti näytti yrittävän iskeä kirveen suorastaan vieraaseen herraan, kävivät merimiehet hänen käsivarsiinsa, koettaen ottaa pois aseensa. Voimalla, jota ei olisi uskonut näin henossa vaimossa olevankaan, tämä silloin iski, suu vaahdossa, kirveen laatikkoon, joka rusahtaen painui kokoon, jättäen näkyviin suuren aukon. Kaikki oli tapahtunut hyvin nopeasti. Olisi voinut luulla vieraan herran painuvan omaisen häväistyä ruumista kohden, niin varovasti hän kävi avaamaan hienoja papereja, jotka pistivät esiin laatikon aukosta.

Ääneti odotti pihantäyteinen kansa, mitä tapahtuisi.

Vieras otti jotakin käsiinsä ja katseli sitä, päättään huojuttaen, mutta kukaan ei nähnyt mitä hänen kädessään oli.

— Menkää noutamaan kivalteri, tai pormestari, tai..., sanoi vieras herra nyt, ääni vilusta tai suuttumuksesta käheänä. — Ja tämä sairas äiti tulee tänne saamaan rohtoa.

Vaimo kiljaisi ikäänkuin veitsi olisi häneen pistetty.

Rosenström kävi yhtäkkiä hyvin toisenlaiseksi. Sellaiseksi rauhalliseksi, niinkuin ollaan kotioloissa ja tuttavien kesken. Tuskinpa hänen askeliaan kuului, ja hänen kasvonsa olivat kuin vanhalla naisella, joka peittelee pientä lasta. Hän kumartui isoa laatikkoa kohden, ja vaimo kumartui hänen vierellään ja puhkesi odottamatta hymyilemään. Mitä hän siellä näki? Kun kaikki säikähtyneinä odottivat kuulevansa jotakin kauheaa, niin

vaimo sopersi: »Kaunis, sininen enkeli», ja toisteli sitä vielä merimiehille, jotka kuljettivat häntä pois.

Majatalon isäntä astui vuorostaan särjetyn laatikon eteen. Ei näkynyt muuta kuin lasinkappaleita.

- Mitä tuossa on? sanoi hän ankarana.

— Joko mentiin noutama«n pormestaria? Tulen kuninkaallisen majesteetin määräyksestä kaupunkiin ja kohtaan hulluja. Eikö täällä olekaan järkeviä ihmisiä?

Kuninkaallisen majesteetin nimeä mainittaessa rauhoittui Schwartz ja hänen sävyisämpi äänenkäyttönsä vaikutti muihinkin.

— No, voittehan nyt sanoakin, mitä laatikoissanne on. Täällä on kerrottu, että kuljetatte kaupunkiin luuran-koja — emmehan me Helsingissä pakanoita ole, että sel-laista sallisimme, vaikka kaupunkimme köyhä onkin.

Uuden tohtorin silmien välistä alkoivat suuttumuksen rypyt silitä.

— Kuka näin on kertonut?

Sitä oli vaikea sanoa. Tieto tuli jo aamulla. Tai lie-neekö tullut puolenpäivän aikaan. Kas, tänne oli men-neellä viikolla tullut ylämaasta tietäjämies, joka myös-kin saarnasi, ja monet kulkivat häntä kuulemaan ja ker-toivat toisilleen mitä muutakin matkalla kuulivat. Mutta mitä laatikossa sitten oli?

Rosenström otti ylleen turkin.

— Mitäpä sitä kannattaa teille kertoa. Ette kuiten-kaan mitään siitä ymmärtäisi. Kallista tavaraa joka tapauksessa. Joko pormestaria on lähdetty noutamaan?

Nyt oli katselijoiden joukko tullut aivan likelle. Joku pyysi, että herra tohtori toki neuvoisi heitä — mistä he tiesivät, kun eivät koskaan olleet missään käyneet, vaan aina olleet täällä Helsingissä.

Mutta mitä tuossa pitkässä suuressa nelikulmaisessa laatikossa sitten kuljetetaan? Kookas valkotukkainen ja puhdaspintainen herra, yllään pitkä sudennahkainen viitta, seisoj laatikon vieressä ja oikean kätensä sormilla koputteli laitaan, tarkasti seuraten ääntä ja uudistaen koputtelua tavalla, jolla herätetään nukkuja. Yhtäkkiä levisi iloinen heleys hänen kasvoilleen ja hän nyökkäsi tohtorille siinä veitikkamaisessa uskossa, että oli keksi-nyt hänen salaisuutensa.

— Sie spielen? sanoi hän vastatulleelle. — Te olette soittaja! Das ist aber schön! Oh, wie freue ich mich. Kuinka olen siitä iloinen.

Hymyn häivä kävi tohtorin kasvojen yli, mutta hän ei enää mitään selittänyt. Hän vain odotti pormestarin tuloa. Ja ihmisetkin alkoivat hiljalleen painua porttia kohden, peläten, että heille voisi sattua jokin tilinteko oikeuden edessä.

Sudennahkaturkkiin puettu herra sanoi:

— Olen kaupungin urkuri ja nimeni on Kress, kotoisin Danzigista. Saanko tulla luoksenne, kun avaatte tätä laatikkoa?

— Freut mich sehr, hyvin hauskaa, vastasi vieras herra suuren karvalakkinsa reunaan tarttuen.

Mutta Kress iski vieläkin laatikon laitaan, tällä kertaa kirkon avaimella. Ja kaikki kuulivat, mitenkä laatikko helähti. Tuntui kaamealta. Mutta Kress vain vetäisi suurta turkkia tiukemmin ympärilleen ja piteli, kuin silittääkseen, kättään laatikon kannella.

— Mutta mitenkä, sanoi nyt Schwartz, — tällaista olisi voitu herra tohtorista puhua, jollei ensinkään mitään perää olisi ollut: ettekö sitten tuo mukanaan yhtään ainoaa luurankoa?

Uusi tohtori kääntyi lihavaa, selvästi jo sovintoa hie-rovaa majatalonisäntää kohden, ja rupesi nauramaan.

— Tuonhan minä toki yhden luurangon, mutta yhtä montahan te itsekin olette tuonut kaupunkiin, ja sitä yhtähän te paraikaa kannatte turkissanne, aivan niin-kuin minäkin nahassani. No niin.

— Jaa minäkö? Öhö-öhöhö ...

Naurun hörinä läksi kiertämään majatalon pihaa ja räiskähti iloiseen ryöppyyn, kun sattui merimiesten kohdalle.

— Luuranko ei olekaan laatikossa, vaan herran omassa turkissa! Piru vie, mikä herra!

— Hän tarkoittaa omaa luurankoaan!

Ja nyt olikin koolle kerääntynyt väki käynyt niin kesyksi, että yksi ja toinen vaatimalla vaati tietoa siitä, mitä laatikko sisälsi. Tanakka sileäksi ajettu herras-mies, kädessä hopeahelakeppi ja hartioilla lyhyt lam-paanmusta viitta, ojensi vieraalle kätensä ja sanoi

nimensä — hän oli proprietääri Johannes Weckström, Domarbyn herra, — sekä pyysi kansan rauhoittamiseksi tohtoria ilmaisemaan, mitä hän kuljetti kaupunkiin. Saatiin nyt kuulla, että laatikossa oli vain lääkärin instrumentteja ja kaikkinaista, mitä ammatissa tarvittiin. Ja tuossa oli kaappikello. Ystävällinen proprietääri autoikin sitten vastatullutta saamaan majatalosta kivan suojan laatikoita varten. Entisen tohtorin asunnossa oli täysi sotaväen majoitus, jotenka ei sieltä ollut asunnon toivoa. Mutta sillaikaa kuin Weckström Schwartzin kanssa tarkoitusta varten katsasti majatalon huoneita, kesyyntyivät kaupungin köyhät vanhukset kesyyntymistään ja pyytelivät jo neuvoja moninaiisiin vaivoihinsa. Kaupungissa näytti olevan yllinkyllin sokeutta, trakomaa, vesitautia, luuvaloa ja sydämen vikaa. Mutta tällä hetkellä jälleen liikkui rokko. Nuori, nähtävästi käsitöläisiin kuuluva mies tuli varsin liki vierasta, paljasti päänsä ja rukoili, että tohtori heti tulisi katsomaan hänen pientä lastansa, jos vielä ihmisen apu voisi jotakin aikaansaada. Viikon he olivat äidin kanssa valvoneet, eikä pienokainen enää jaksanut valittaakaan, hopealusikasta vain otti vettä, kun huulten väliin pantiin. Ja lapsi oli tulisen kuuma ja täynnä rakkuloita, niin ettei silmiäkään voinut erottaa... Se oli vasta kolmannella vuodella eikä heillä ollut vielä muita... Ei, lapsi ei ollut rokotettu, täällä ei ollut käynyt rokkoheraa sitten kun kuoli se apteekkari, joka ennen rokotti. Jos olisi mahdollista, että tohtori tulisi! Oli täällä muitakin lapsia sairaina, joka talossa pitkin katua. Ja moni oli jo laudallakin. Ei saatu arkkuja niin paljon kuin olisi tarvittu...

Hän oli vaununtekijä Mickel Heikinpoika Saksman ja asui Huggutin lesken talossa, Hämeen tieltä ensimmäinen katu vasemmalle ja siitä neljäs talo — siinä riippui oven päällä pellistä tehty ja mustaksi maalattu pyörä, jossa oli kullanväriset kehrät.

— Jos olisi mahdollista, että herra tohtori tulisi, jos ihmisapu vielä auttaisi... !

Hätä puhui tämän nuoren isän äänestä ja verestävistä silmistä — onko mitään niin tehoavaa kuin tuollaisen nuoren isän vetoaminen, josta kaikki vilppi ja tunteilu

ovat unettomien öiden tuskissa palaneet pois! Ja kun tohtori lupasi tulla, kirjoitti taskukirjaansa hänen nimensä ja käski hänen valmistaa lipeää ja hankkia kotiin kuusenhavuja ja katajia, niin hän syvään taivuttaen polviaan otti vieraan käden ja suuteli hänen rannettaan.

Teurastaja Syringin vaimo oli matalasta ikkunasta päässyt karkaamaan, kun hänen kotonsa pihakamarin oven eteen oli pantu vahva salpa, jotta hän pysyisi sen takana, ja juoksi nyt, hajalla hiuksin ja vaatteet repeytyneinä läpi väkijoukon tohtorin eteen.

— Olisitte eilen tullut, herra tohtori, niin eivät lapseni olisi kuolleet! Miksette eilen tullut, miksei Jumala unessa teille sanonut, että minun lapseni tukahtuvat ruttoon ja paiseihin . . . !

Tohtori otti taskustaan pienen esineen, tarkasti kirjoitusta paperipussin kyljessä, sanoi hiljaa vaimolle jotakin, käskien hänen mennä kotiin, vedessä ottaa tämän ja siten panna nukkumaan.

Teurastajan vaimo lankesi maahan ja tarttui vieraan polviin:

— Mikä oli se kaunis sininen? Herra tohtori äsken näytti. Oliko se kesäperhonen ja oliko se minun pienen tyttöni sielu mennyt perhoseen?

— Se oli vain luonnon perhonen, mutta eteläisistä maista, sellainen suuri sininen. Mutta parantukaa nyt, ehkä saatte uuden pienen tyttösen. Ja saattekin, kun tulette terveeksi.

Domarbyn herra oli onnistunut taivuttamaan majatalon isännän. Ihmiset olivat täällä tosiaan kuin hulluina, sillä isorokko oli taasen ruvennut raivoamaan. Majataloon oli väkisin tullut kaupunkilaisia, jotka pelkäsivät asua kotonaan. Mutta jahka heidät saa lähetyksi takaisin, niin tohtori voi asua täällä kunnekka Heidenstrauchin vihreä rantatalo tyhjennetään majoituksesta ja sinne saadaan ikkunat. Kauppamies Heidenstrauch ei ole pitänyt kiirettä. Sairastupa? Niin, sekin on nyt sotamiehillä. Mutta se on kaukana hautausmaan laidalla.

Täällä Helsingissä oli niinmuodoin tällainen hätä. Ja tässä seisoi kaupungin uusi physicus ymmärtämättä

mistä oikeastaan aloittaa. Pormestaria ei kuulunut, mutta sensijaan tuli hänen tyttärensä.

Jo toistamiseen tänä lyhyenä iltapäivänä ilmaantui kaunis nuori nainen keventämään tuskaisaa oloa, mihin uusi tohtori oli joutunut ja mistä ei näyttänyt olevan ulospääsyä. Ja vaikka tämä nainen nyt näyttäytyi tykkäänään toisessa ja säätyensä mukaisessa asussa, ei Rosenströmin ollut vaikea häntä tuntea. Hän oli yksi noista äskeisistä neljästä, ja nimenomaan se, jolla oli suuri elämän janoinen suu ja »niin kauniit silmät, että itketti kun niihin katsoi», niinkuin tullirengki oli sanonut.

Hän tuli yllään kirsikanvärinen kaapu ja päässä turkismyssy, kädestä taluttaen pientä poikaa, nähtävästi veljeä, koska luonnollisesti ei hänen ollut soveliasta tulla yksinään. Hänen hymynsä oli arvokas ja väsynyt ja hän näytti vanhemmalta kuin ensi näkemältä. Mutta tällä hetkellä ja tässä surkeudessa majatalon pihalla hänen ilmestymisensä vaikutti vapauttavalta.

— Tervetuloa kaupunkiimme, herra tohtori. Olen Amalia Lizelles, pormestarin tytär, ja tuon terveisiä isältäni, joka käskää teitä olemaan tervetullut yksinkertaiselle iltaruualle... Niin, tämä on pieni velipuoleni. Ette anna meille kättä — uskotteko tartuntaan?

Tuolla kauniilla nuorella naisella oli kova nauru. Oliko elämä jo ennättänyt kohdella häntäkin kovasti? Tuntui oudon miellyttävältä ajatella, että hän ehkä tarvitsi turvaa ja lievennystä kohtaloonsa. Kuitenkin hän ylpeästi keikaillen nosti päätään, kun Johannes Weckström, maatilanomistaja, häntä tervehti. Kumpiko heistä on antanut toiselle rukkaset, ajatteli Rosenström — Amaliako Johannekselle, vaiko Johannes Amalialle? Olipa tuo Johannes hullu, jos sen oli tehnyt. Hän, Rosenström, oli jo, niin vastatullut kuin olikin, hetkisen nähnyt unta kauniista elämäntoveruudesta, koska Amalia jo toisen kerran tänään sattui pelastavana henkenä hänen eteensä...

Tuntui siltä kuin pormestarin tytär tahallaan olisi jättäytynyt vieraan kanssa kahden siihen huoneeseen, minne tavarat kannettiin. Mikä on hänen tarkoituksensa? ajatteli Rosenström. Haluaako hän herättää tuossa sileäksi ajetussa Johanneksessa mustasukkaisuutta, vai virittääkö hän uuden tulokkaan eteen ansaa?

Weckstromin ääni kuului ulkopuolelta kysyvän, oliko pormestarin mamsseli jo lähtemässä kotiin. Amalia kohautti silmäluomiaan, laski ne samassa alas ja kysyi vieraalta:

— Tunsitteko tänään heti, ettemme olleet niitä, joiden puvuissa olimme?

Rosenström ajatteli tällä hetkellä särkynyttä laatikkoaan enemmän kuin kiehtovaa tyttöä.

— Se ei ollut vaikeaa. Ja tiedättekö mikä teidät heti ilmaisi, armolliseni?

— Mehän olimme niin vallattomalla päällä kaikki ... Täällä täytyy aina keksiä jotain.

— Eau d'Athénienne, joka viehättävästi ympäröi teitä kaikkia.

Tytön naurua ei sopinut sanoa helähdykseksi, se oli kova kuin puuvasaran isku kiveen. Oliko hänellä mahtanut olla paha äitipuoli?

— Voitteko arvata, minne me olimme menossa? Tietäjän luo. Vanha kummallinen pelottava mies. Ja puhui paljasta suomea. Mutta meillä oli tulkki. Ja voitteko arvata, mitä hän sanoi?

— Että kaikki joudutte rikkaille miehille — jos uskaltaa arvata. Mitäpä kauniit nuoret neidot muuta kysyivät tietäjältä.

Neiti Lizelles tuli niin likelle, että hänen viittansa kosketti vieraan kättä. Rosenström luuli ymmärtävänsä, että nainen tahtoi herättää rikkaassa miehessä mustasukkaisuutta, ja hymyili häntä auttaakseen, ehkä liiankin rakastettavasti...

— Tietäjä puhui niin kauheita, etten voi niitä kertoakaan.

— Minähän olen lääkäri.

— Yhdelle meistä hän sanoi, että helveti nielee hänet kolmiöisellä jäällä. Se oli kaunis everstinna von Hauswolff. Toiselle, neiti Rosenborgille hän sanoi, että piru istuttaa hänet vaunuihin ja valjastaa neljä punaista ketua eteen — eikö se ole kauheaa? Ja sitten ...

Rosenström päätti koettaa lopettaa puheen ennenkuin tämä Helsingin neitonen kävisi liian vaaralliseksi.

Hän kysyi, kuka oli otettu tulkiksi. Mahtoi olla kelmi ja valehtelemisen ammattiin tottunut eukko ... Ei, kii-

ruhti neiti Lizelles vastaamaan, se oli mies, Kellberg nimeltään, joka kuvittelee olevansa kuninkaallista sukua... Missään tapauksessa ei kannattanut ottaa todeksi hänen juttujaan. Mutta pormestarin tyttären suuri elämän janoinen suu oli päässyt alkuun ja hän jatkoi kuiskaten:

— Ei, kulkaahan nyt vielä, sillä juuri tämän vuoksi tämän puhunkin. Yhdelle meistä, kaikkein nuorimmalle, hän ennusti, että tämä joutuu huikentelevaiselle miehelle, joka tänään on tullut kaupunkiin.

—Tänään tullut kaupunkiin!

Hämärtyneen ikkunan ääressä nuo molemmat nuoret ihmiset tuijottivat toisiinsa, tuntien sydäntensä lyöntien yhäti kiihtyvän ja hengityksen jo yhtyvän hengitykseen, mutta ennenkaikkea vastustuksen laantuvan ja kohtalon myrskyten ajavan heitä yhteen. Rosenström tunsi yhtäkkiä lujan käsivarren tarttuvan käsivarteensa:

— Tämä viimeinen ennustus ei kohdannut minua, vaan toista.

— Toistako? Amalia Lizelles — hänelle, joka tänään tuli kaupunkiin, ehkei ole toista...

— Minun pieni veljeni tulee tuossa minua hakemaan...! Herra tohtori, sanokaa toki mitä näissä laatikoissa on, joita noin hellästi vartioitte?

Rosenström huomasi, että nainen olisi halunnut sanoa jotain aivan toista. Kukapa tietää, mitä pormestarin tyttärellä jo oli takanaan. Hänen, Rosenströmin uteliaisuus oli kuitenkin herännyt.

— Luonnontieteelliset kokoelmani ovat näissä laatikoissa. Olen ne vaihtojen kautta koonnut Pietarissa, Königsbergissä, Berliinissä, Tukholmassa ja kotimaassa. En saa niitä paikatuiksi rahallakaan, jos minulla sellaista olisi. Tässä pitäisi olla perhosia — pelkään tänne katsoakin. Luultavasti on jäljellä tomua. Ne olivat niin kauniit...

— Perhosia? Mutta ehkä ne ovat säilyneet!

— Minun ei olisi pitänyt ottaa niitä mukaani näille huonoille teille. Perhosiani — kuinka hullu minä olin! Perhosia pitää käsitellä niinkuin rakkautta, sanoi minulle viisas mies, itse Turun piispa... Ja minä käsitelin niitä niinkuin halkoia... Mutta sairaathan odot-

tavat minua. Olen onnellinen, että heti voin käydä työhön, täytyy lähteä . . .

Amalia Lizelles kuiskasi:

— Antaa heidän odottaa huomiseen . . . Minun pitäisi puhua kanssanne.

Kaupungin uusi physicus havahtui kuin unen houreesta; häntä hävetti. Mitä olisikaan hänen isänsä sanonut, jos olisi tietänyt miten hän alkoi tehtävänsä uudessa toimipaikassaan, hän, joka kerran isälleen oli luvannut koettaa lieventää kärsimystä maailmassa. Hänen isänsä olisi viettänyt yötäpäivää polvillaan rukouksessa, jos olisi nähnyt, mille tielle poika oli menossa. Ja Rosenström päästi nopeasti käsistään laudat, jotka olivat olleet laatikon peitteenä, katsahti läpi hämärän naiseen, joka viipyi hänen vierellään ja jonka hohtavat silmät herkeämättä katsovat häneen, ei enää anoen rakkautta vaan apua.

— Mitä te tahtoisitte, neiti Lizelles — minunhan täytyy heti mennä.

— Auttakaa minua, herra tohtori! Minä olen niin onneton!

— Oletteko siis sairas, neiti Lizelles?

— Eikö onnettomuuskin ole tauti? Korkea herra koh-tasi minut eilen kadulla ja pysäytti vaununsa... Pelkään häntä.

— Noo, ehkä se ei ole niin vaarallista. Eikö siis muuta?

— Tohtori laskee leikkiä. Ikäänkuin ei se riittäisi köyhälle tytölle. Jos tohtori tietäisi kuka hän on! Hän tarvitsee talousmamsselin, kun hänen rouvansa sairastaa rintatautia. Minun täytyy ansaita. Hän maksaa hyvin. Mutta minä niin pelkään. Hän on Riikin herra, kenraali Klingspor.

— Odottakaa te iltaan, herra isännehän on pyytännyt minut ehtooruualle, jos teidät oikein ymmärsin. Ehkä silloin saamme asiasta puhua. Täytyy kaikkein ensinnä katsahtaa apteekkiin, mitä siellä on ja mitä ei ole.

Pitäen pientä veljeään kädestä Amalia Lizelles osoitti toisella kädellään apteekin suuntaa.

— Pelkään, herra tohtori, ettette sieltä paljon löydä. Kaupunki ei ole tahtonut vielä ottaa uutta apteekkaria,

mutta tämä on jo vanha ja hyvin ärtynyt. On tahdottu odottaa tohtoria.

Ja uusi physicus asteli, majatalon lanternalla valaisten askeliaan, tihkusateessa liuonnutta katua, löysi helposti apteekille ja vetäisi ovikellon ruostuneesta kahvasta. Soitto rämähti hiljaisessa talossa kuin suuttunut ärjäisy, mutta ovi ei auennut. Eikä se auennut toisella eikä kolmannellakaan soitolla, vaikka ikkunassa punaisten salusiinien takana näkyi tulta.

Olisi pitänyt tietää, mitä rohtoja apteekissa oli saatavana. Kun ruutu oli matalalla, iski hän siihen lanternan varrella.

Talossa liikuttiin ja kadulle tunki paistetun sianlihan makea käry. Hitto viekin, kun olisivat keksineet tarjota hänellekin illallista. Mutta kukaan ei keksinyt tulla avaamaankaan. Vaan tuoksuipa portilla myöskin saunanlöylyltä, — ehkäpä apteekkari perheineen oli saunassa.

Ei, vaan hän istui aivan yksikseen suuren tuvan pöydän ääressä aterialla, mistä ei puuttunut juhlapöydän runsautta: potatoos-hedelmät ja nauriit höyryivät suurissa kasoissa, sianliha ja linnunliha kiittelivät rasvalampareissa paistinkaukalon keskellä, juusto oli kuin rattaanpyörän puolikas ja limppu kuin hollolalainen kirkko vakka. Tällainen tavaton ateria ajoi nälkäisen tulijan suun täyteen pyyteitä. Odottiko apteekkari suurta seuraa? Vastaiseksi hän yksinään istui pöydässä, hihat käärittynä kyynärpäihin ja hengittää läähättäen syvältä mahtavan rintansa palkeista.

— Anteeksi... minä olen tohtori Rosenström, koetin ovelta soittaa, mutta kukaan ei avannut.

— A a... mitä? Kuka? Kuulen huonosti. Jos tulette hakemaan rahaa, niin en anna.

Rosenström huusi sanottavansa sydäntautisen miesraukan korvaan.

— A a... En kuule. Piiat ovat saunassa, ne ovat suomalaisia ja tahtovat hikoilla joka ilta. Ja minä annan niiden hikoilla. Itse olen ruotsalainen enkä kärsi saunaa. Se on pakanallista jumalanpalvelusta, ihmettelen aina, että papisto sallii sen... Mitä? Huutakaa tänne vaimoni, hän makaa kihdissä tuolla toisessa huoneessa —

ei olekaan ihme, hän on jo ollut kahden apteekkarin rouvana ennen minua, mutta epäilen, että hän neljättä enää saa, hahhahhah... Uusi tohtori... aa-haa. Brorström... Smorström... Ström... Rosenström — oikein hyvä: Rosenström...! Täällä onkin taas sairautta niin, että täytyy panna renkipoika — oh-hoh! — hakemaan Turusta tinktuureja. Kaikki on lopussa... Istukaa pöytään, kyllä tässä meille kahdelle riittää. Aa — puhukaa lujemmin, en voi kuulla, johan sanoin... Menkää itse katsomaan, mitä siellä on jäljellä, tuossahan on apteekkisalin ovi... Vaan älkää, tekni, niinkuin uusilla luudilla on tapana, heti ruvetko lakaisemaan ja torailemaan. Älkää sanoko suosivanne komediaa, sillä se on villinnyt poikani, jonka piti auttaa isäänsä. Tänään linnonituksesta komendantti itse kävi täällä ja pauhasi, kun ei sattunut olemaan vahvistavia sydäntippoja... Sanoi ettei nuku öisin, eikä armollinen rouvakaan — ikävä on Tukholmaan ja arvonmukaisen seuran puute on, ja rahojen puute on, ja muurit rappeutuvat, ja jos sota tulisi, niin kaikki menisi helvettiin. Minä sanoin hänelle lopulta, että hakeeko hän nyt sitten minulta muurinlaastia vaiko sydämentippoja. Ja sitten me molemmat nauroimme ja joimme lasin pohjaan — minulla on, kas, oikein pirun hyvää vanhaa... Aa... vielä tänä iltana tuohon pimeyteen? Antaa hiidessä heidän odottaa huomiseen. Ja rokko-sairaathan ovat tähän aikaan saunassa. Suomalainen menee aina kaikissa taudeissa saunaan. He kirkuvat usein niin, että yli torin kuuluu tänne asti. Ja sitten juostaan apteekkiin hakemaan salvaa, kun niitten visvaista pintaa oikein polttaa... Ohhoh miten olette nälkiintyneen näköinen, ottakaa kimpale sianlihaa leivän päälle ennenkuin menette... Siitä yli torin vaan — siellä voi kyllä pudota vesikuoppiin — uudelle raatihuoneelle ja Hämeenkatua, sitten vasemmalle...

Uusi kaupungin physicus valaisi lainalyhdyllään sekä suuria savikuoppia että pienempiä, suuria saappaanjälkiä ja pienten jaikain merkkejä, kavioiden ja rattaiden polkema reittiä ja lautatietä, joka oli johdettu liejusta raatihuoneelle. Tuntui poltetun katajan käry. Tämä käry yhä tiivistyi. Kuului vihlovaa lapsen parkua. Joku vaimo kiiruhti palava päre kädessä solan

poikki. Kapean solan kahdenpuolen valui päilyileviin vesilampareihin valoa pienistä peittämättömistä ja tihruisista ikkunoista. Lanternan valo sattui kissaan, joka kyyrötti oven edessä. Kissa nousi, naukui luottavasti ja pyrki sisälle. Oven yläpuolella riippui pyöräntekijän kyltti ja siihen kiinnitettynä pieni lyhty. Viereisessä ovelle näkyi tähdenmuotoinen, liidulla tehty merkki. Tälle ovelle ilmestyi kynttilä kädessä vaununtekijä Mickel, toivon ja epätoivon vaiheilla tervehtien ja johdattaen sisään odotetun vieraan.

Sieltä mahtoi olla omaisia merillä, koska pienten ja suurempienkin laivojen malleja, mikä pullossa, mikä lasin alla kehyksissä, mikä sellaisenaan täysin purjein, näkyi seinillä ja kaappihyllyillä. Lapsen leikkilelut, puuhevonen ja tuohipallo, olivat niin asetetut, että hän kätkeystään saattaisi ne nähdä, ja äidin rukin paikka osoitti, miten hän kehrätessään oli vartioinut lastaan. Kodin liedellä kiehui väkevän tulen päällä kattilassa katajavesi, ja muutenkin oli ahdas huone sakeanaan katajantuoksua. Voimakkaampana kaikkea muuta tuntui täällä vanhempien pelko ainoan lapsensa kadottamisesta. He vapisivat avuttomuutta, haparoivat pimeässä, turvautuivat rukoukseen, tarttuivat kaikkeen mitä toiset avuttomat ja haparoivat ihmiset neuvoivat. Ja nyt oli tullut itse herra tohtori, se jolle Jumala oli neuvonut, mitä oli tehtävä. Nuoren isän ja äidin sydämet paloivat alttiuden lieskalla, kun he häneen katsoivat, ja näiden sydänten lyönnit olivat kuin kellon tikutus hiljaisessa yössä, kun kumpikin kynttilällään valaisi sitä pienokaista, joka tulikuumana kehdoissaan läähätti ruton kourissa.

Rosenström tunsu yhtäkkiä tämän Helsingin kodikseen, tunsu kuuluvansa tänne, missä oli näin paljon kärsiviä ihmisiä, täällä haluavansa elää ja toimia. Ja ikäänkuin tuo pieni lapsi olisi ollut hänellekin likeinen, hän kumartui kehtoon ja tunsu voiman asuvan käsissään. Hän selitti vanhemmille, että lapselle oli valmistettava haalea kylpy. Ja he saivat kuulla miten tärkeä puhtaus oli. Ja miten lasta oli puhtaiden liinaisten vaatteiden varassa nosteltava. Ja paljon muutakin.

Siihen ulkopuolelle oli kokoontunut miehiä ja vaimoja, jotka kaikki tahtoivat tietää, mitä herra tohtori

oli sanonut. Ja hän viipyi lyhyen aikaa heidän keskel-
lään, vastasi heille heidän kysymyksiinsä ja lupasi heti
aamun valjettua tulla takaisin.

Täällä oli hänen paikkansa, täällä hän saisi ystäviä ja
työmaata!

Myöhemmin illalla Rosenström istui hyvin väsyneenä
pormestari Lizellesin arkituvassa kuuman grogi-lasin
ääressä, nautittuaan kaalikeittoa, nuoren kanan lihaa ja
erinomaisia pannukakkuja.

Häntä nukutti niin, että osa siitä mitä pormestari
puhui, jäi kuulematta. Lizelles kertoi ja kyseli moninai-
sia asioita. Myöskin pormestarin rouva, vielä nuori ja
miellyttävä nainen, sekaantui keskusteluun, käyttäen
puheessaan saksalaisia ja ranskalaisia sanoja. Amalia
ainoastaan kävi huoneen läpi. Ei ollut vaikea huomata,
etteivät pormestarin tyttären ja äitipuolen välit olleet
hyvät. Amalia korjasi illallispöytää. Äitipuoli hypisteli
jotakin helmionnelta.

Kaupungissa kyllä oli sairastupa, mutta sinnekin piti
sijoittaa sotamiehiä nyt, kun kylmä tuli. Vaikka täy-
tyihän se tyhjentää, jos herra physicus sen katsoi vält-
tämättömäksi rokkotaudin vuoksi — miten tuo lienee
päässytkään sellaiseen valtaan, ja näin myöhään, sillä
tavallisestihan se tukehtui kylmien tullen. Sairastuvassa
oli ollut sijat neljälle kipeälle. Olisi hyvä, jos tohtori
heti kirjoittaisi määräyksensä, jotta ne voitaisiin aamulla
rummuttaa kaupungin kuuluville, ja sitten tietysti ne
pyhänä luettaisiin julki saarnatuolista. Pitäisi kai uudel-
leen koettaa selittää tartunnan merkitystä kosketuksen
kautta. Entinen tohtori sitä kyllä rummututti ja selitti,
mutta siitä on jo kauan. Eikä täällä ole rokotettukaan
sitten kun hän kuoli. Apteekkari täällä oli hyvä, mutta
nyt hän on käynyt kuuroksi ja vanhaksi. Vaan ei voi
hyvää vanhaa palvelijaa heittää nurkkaan hänen tul-
tuaan iälliseksi — vai miten tohtori ajattelee? Hän tuli
hyvin toimeen poikansa avulla, täällä toivottiin pojasta
apteekkaria. Mutta nyt tämä nuori mies on ruvennut
pelaamaan komediaa ja istuu komedialadossa katsele-
massa, aina kun ei itse ole komeljanttarina. Vaan nyt
kuuluu apteekissa olevan rohdoista suuri puutos, niin
että poikaa täytyy kovistaa. Nimenomaan Helsingin uusi

tohtori voi asettaa totuuden peilin hänen eteensä ja osoittaa hänelle mitä häiriöitä voi syntyä rohtojen puutteesta . . . Kaikkein ensimmäiseksi työksi uudelle physicukselle näyttää tulevan erään murhatun tutkiminen, joka murhattu vainaja säilytetään Espoossa, samassa lадossa missä hänet murhattuna löydettiin. Hän on erään Kellbergin tuttava ja vasta maalta Helsinkiin tullut. Mutta tuo Kellberg on kaupungissa alituisena vastuksena levottomuutensa vuoksi. Täällä oli nimittäin jo pitkän aikaa liikkunut huhuja, ettei linnoituksessa kaikki olisikaan aivan järjestyksessä, vaan että varastettaisiin kruunun tavaroita, jopa itse päällystön tietien ja jopa itse upseereja varten — tämä luonnollisesti on sellaista, että siitä ei mielellään puhu. Ja kun upseerit seurustelevat kartanoissa ja nauttivat hyvää, niin haluavat kompenseraata ja . . . Nyt tuo julkea Kellberg on kärjäöinyt kaikkein korkeimpia upseereja vastaan ja saanut todistetuksikin yhtä ja toista. Mutta murhattu ajomies Karman kuului tietäneen näistä varkauksista liian paljon ja Kellbergille hän olisi ollut mitä arvokkain todistaja. Kuitenkin tämä vaarallinen mies nyt on hengiltä otettu. Vaan kuka on murhaaja? Tai kenenkä tahdotte ja käskystä murhatyö on suoritettu? Niin pian kun tohtori on saanut asunnon ja suorittanut mitä täällä on kiireellisintä, pitäisi sitten käydä Espoossa. . . Joka tapauksessa ensin pitäisi tehdä muutamia kysymyksiä tuolle lasimestarille nimeltään Kellberg. Sillä nämä olivat hyvät tuttavat, nimittäin vainaja ja Kellberg. Molemmat väittivät puhuvansa totuutta. Varokoon vain se joka vielä elää . . . Sitten tänne on ilmestynyt vanha mies ylämaasta, suomea-puhuva mies. Hän on tullut tapaamaan poikaansa, joka palvelee linnoituksessa. Mutta lieneekö hänellä profeteeraamisen lahja, vai lieneekö hän unissa-saarnaaja, vai mikä. Kuitenkin nyt paljon kaupunkilaisia käy miehen luona, ja vaikkei hän tahtoisikaan mitään puhua heille, niin he kiusaavat ja pyytävät, kunneka hän jotakin sanoo. Ja kun ei tuo vanhus katso ihmisen muotoa, niin hän sanoo rikkaille ja ylhäisille yhtäläillä kuin köyhillekin, mitä henki hänelle ilmoittaa. Ja nyt hän kuuluu puhuneen sellaisia asioita, että hänet on pantava lukkojen taakse, jollei hän lähde kau-

pungista. Vanhukselle kuuluu tapahtuneen, että hän matkalla menetti näkönsä. Hän pyrki amiraalin puheille ja tahtoo linnoitukseen tapaamaan poikaansa. Amiraali ei ota häntä vastaan eikä päästä poikaa linnasta tänne. Mutta vanhuksen tytär, joka näkee ja rukoilee ihmisiä terveiksi heidän taudeistaan, alituisesti käy rannalla ja pyrki ihmisten veneisiin saadakseen tavata veljeään, joka palvelee Adlercreutzin rykmentissä. Mitä nyt pitäisi tehdä? Eikä tämä ole suinkaan ensimmäinen ennustaja tänä syksynä. Niitä on ollut mustalaisiakin.

— Olen pakotettu kutsumaan tuon vanhan miehen luokseni ja nuhtelemaan häntä, sanoi Lizelles, pahoillaan miehen puolesta. — Amiraali vaatii, että passittaisin heidät kotiseudulleen. Mutta rajantakaiset polttivat heidän talonsa... Pitäisi omana tietonaan mitä »henki» hänelle ilmoittaa, onhan selvää, ettei esivalta voi sallia hänen ääneen puhuvan kuningasta ja hallitusta vastaan. Mutta jos nyt kävisi selville, että tuo vanhus on rehellinen mies ja todellinen näkijä ja tietäjä, niin voisi ehkä tulla tarpeelliseksi todistaa, että hän on mielenviassa... Ymmärrätkö, Rosenström? Voisi ehkä sitä tietä pelastaa miehen pitkästä ja tuskallisesta vankeudesta. Helsingin Stockhus-vankila on vihelijäinen paikka. Me viranomaiset tiedämme sen itsekin, mutta meillä ei ole rahaa korjata vankihuonettamme. Ja kun tuollainen vanhan kansan mies lähtee kulkemaan satoja virstoja, niin hänellä on jotakin tärkeää tunnollaan. Meidän, esivallan palvelijain täytyy pikkuisen sovittelaa... »On-on» ja »ei-ei» voisi syöstä miesraukan onnettomuuteen, sillä upseerien kunniaa joka tapauksessa on suojeltava. Jonkin kerran ennenkin olen joutunut tutkimaan tuollaista miestä, joka tulee tänne hakemaan oikeutta, vaikkei osaa valtakunnan kielellä toimittaa asiataan. Eikö sitten suomenkielellä pidä saada oikeutta? Eikö tällä kielellä ole mitään arvoa Jumalan ja ihmisten edessä? Sen vain sanon: hätä on tässä maassa suuri. Lännessä isäntä, joka imee kaikki mitä irti saa eikä anna mitään turvaa, idässä verivihollinen. Tässä kävi eversti Jägerhorn — ymmärsin hänet, mutta hän luottaa ryssän jalomielisyyteen. Olen itsekin suomalainen, isä on suomalaisen talonpojan poika. Emme voi luottaa länteen, se on emämaahan, mutta vielä

vähemmän itään. Verivihollinen pysyy verivihollisena Vaan ette mitään sano: nukutteko? Kas, minä näen vähän huonosti. Amalia, toimita vieraalle vuode. Hän on väsyksissä.

Vieraan pyydellessä anteeksi ajatteli Lizelles: olipa onni ettei hän kuullut, eihän minun olisi sopinutkaan heti vieraalle puhua näitä kaikkia...

Amalia ja palveluspiika kantoivat sisään vuoteen ja raivasivat tieltä pöydän. Rosenström ymmärsi, että tämä tapahtui häntä varten, ja pelkäsi Amalian joutuneen uhraamaan oman leposijansa vieraan hyväksi. Jotakin vielä tuotiin vintiltä, piika kopeloi siellä, kompastellen jyrkissä portaissa, laskeutuessaan alas. Torilla huusivat palovartiat yhdeksättä tuntia. Amalia toi suuret vällyt, ne painoivat hänen niitä kantaessaan ja levittäessään tuoleille lämpenemään. Rosenström heräsi hetkeksi selkosen selväksi: tuntui suloiselta katsella tuota kaunista tyttöä, joka hänelle, väsyneelle matkamiehelle valmisti yösijaa. Harvoin näki niin puhdasta hipiää. Minkätähden Amalia oli onneton? Tuonko sileäksi ajetun Johanneksen vuoksi?

Pormestari katsahti ympärilleen ja kutsui tyttärtään.

— Olisiko sinulla vielä tilkkanen kuumaa vettä vierallemme?

Hänen sairaihin likinäköisiin silmiinsä ja laihoille kasvoilleen levisi hellyys, jonka ainoastaan kipeä ja kärsivä isänrakkaus voi synnyttää. Kaikki kauniit ja hyvät sanat, jotka olisivat halunneet purkautua esiin, tukahutettiin rintaan, ja vain käsi — talonpoikainen käsi, joka varmaan hakkasi halkoja kun tarvittiin — käsi sivelyl pehmoisesti Amalian käsivartta.

— No, tuo sitten, isän pieni piika.

Ja Amalia hymyili takaisin, tyttären nöyrää hymyä, jolla ei ole muuta turvaa kuin tämä isä.

Vielä kertoi pormestari — mutta tällä kertaa puhuen hyvin hiljaa — että tuo vanha tietäjämies oli pelottanut kaikki linnoituksen upseerinrouvat ennustamalla heille, että he tanssien menevät helvettiin ja että piru nai kauneimman heistä.

Vakaa ja totinen pormestari rupesi yhtäkkiä naura-

maan. Varmaan hän hyvin harvoin nauroi eikä alkuun päästyään osannut lakata.

— Kuinkas muuten, puhui hän minkä naurultaan taisi ja pyyhki suurella siniruudullisella liinalla silmiään — kauneimman heistä nai piru. Kuka heistä sitten on kaunein? Muuten, herra tohtori, ei ole ensinkään uskotavaa, että tuo hiljainen ylämaan mies olisi näin sanonut. Heillä on, noilla linnoituksen kaunottarilla ollut tulkina aika vekkuli, tuo samainen Kellberg, joka syöttää heille pajunköyhtä. Parahiksi heille, kun eivät saa selvää suomenkielestä.

Kun tytär tuli sisään, palautuivat isän kasvot nopeasti takaisin hiljaiseen vakavuuteensa ja hän kehoitti tyttärtä jo panemaan maata.

Rosenström saattoi nyt katsoa Lizellesiä suoraan silmiin, tämän kohottaessa katseensa Amaliaan.

Onneton mies, oli parasta ettei hän tietänyt mikä häntä odotti: sokeus.

— Joko tohtori on nainut mies? kysyi Lizelles yhtäkkiä.

Amalian kasvot punehtuivat korvanlehtiä myöten. Hän toivotti nopeasti hyvää yötä ja läksi huoneesta.

Maaten kapeassa pehmoisessa vuoteessa koiruoholta tuoksuvien vällyjen alla kaupungin uusi physicus vielä puoliuudessa läpikävi, mitä hänelle tänä monivaiheisena marraskuun päivänä oli tapahtunut. Mistä hänen olikaan huomenna aloitettava? Hänen kallisarvoiset perhosensa, jotka ehkä nyt olivat tomua, kaupungin kaunottaret, sairaat lapset — kaikki tämä kierteli hänen mielessään kuumana kipinöivänä sauhuna. Minne hänen oli sijoitettava ne monet sairaat — tai oikeastaan: minne hänen oli pelastettava vielä terveiksi jääneet pienokaiset? Valkoiset liitumerkit ja mustat ristit pienten asustusten ovilla tulivat silmiin niin apua-anovina, että hirvitti. Kuva muuttui: kaunottaret seisoivat tiellä, verhoten nauravia kasvojaan tummilla lainahuiveillaan — kenen heistä oli ennustettu paholaisen hänelle, vasta tulleelle suovan, ryöstettyään itselleen kauneimman?

Saattoi kuulla kuinka marraskuun meri raskaasti ajoi jääsiruja näitä Helsingin vieraita rantoja kohden.

Yhtäkkiä Rosenström, kokonaan havahtuen todellisuuteen, kuuli jotakin muutakin.

Puhuttiin.

Miehen ääni ja naisen ääni vuorottelivat. Kuiskaten ja välillä hiljentyen, ikäänkuin varoakseen kuulijoiden korvia. Nainen puhui enemmän ja varomattomammin, mies ainoastaan vastaili. Mies ei ollut kukaan muu kuin pormestari Lizelles, Amalian isä.

Ja Amaliasta puhe olikin, se selveni pian.

Hänen täytyy pois. Oh, mon pauvre coeur! Sydänvikani on hänen takiaan tullut näin pahaksi. Hän ei näytä teille muille, miten ilkeä hän voi olla. Elle est mechante, cette fille. Toinen tai toinen meistä lähtee talosta.

— Minä koetan parastani..., sanoi pormestari vastaan. — Mutta olemmehan odottaneet kihlausta...

— Hahhahahah — kihlausta. Domarbyn herra on pettänyt meitä kaksi vuotta. Hän tahtoo rahaa ja ylimys-sukua, vieköön hänet paholainen. Ja hänen veljensä, joka myöskin on liehitelty Amalie'ta — möge der Teufel sie holen. Der Eine hat alle Mägde dieser elenden Stadt unglücklich gemacht — ach dieser Johannes Weckström, einmal sollte er doch selbst in der schwarzen Bank der Kirche sitzen! Ja tuo apina, tuo nuorempi, häntä voisivat komeljanttarit kuljettaa ja näyttää häkissä. Oh, mon pauvre coeur...

— Mutta jos nyt tämä... Nythän on tullut uusi naimaton mies kaupunkiin. Hän tekee hyvin miellyttävän vaikutuksen.

— Ahahahahaa, sinä raukka, kuinka monta kertaa olet pannut toivosi uusiin naimattomiin miehiin...! Miehet tahtovat aina rahaa lisäksi, vaikka tyttö olisi miten kaunis. Ja Amalien kauneus alkaa olla mennyttä. Hänen suunsa ulottuu pian korvasta korvaan.

— Hän elpyy jähkä pääsee ympäristöön missä häntä kohdellaan rakkaudella...

— Oh, mon eher — etkö sinä ehkä kohtele häntä rakkaudella? Kaikki muut lapsesi — ja varsinkin minun lapseni, — ovat sinulle kuin nokkosia. Cest vrai, mon cher...

— Minä pelkään, että kuuluu seinän taakse. Varmaan kuuluu!

— Ja mitä vielä. Merenkäynti kuuluu. Kaupunginlahdelta.

— Minusta tuntui, että Amalia miellytti uutta tohtoriamme. Entä jos . . .

— Siihen älä luota. Kaksi vuotta ovat rikkaat Weckströmit pettäneet meitä . . . Jospa varmaan tietäisi, että heidän kylmenemisensä on lopullinen . . . ? Amalia ei ota Grönstrandia, vaikka hän voi käydä vaaralliseksi kostajaksi. Tuskin tiedät, mon pauvre, että hän väittää sinun tulevan sokeaksi...

— Nukutaan pois jo. Pelkään että särky jälleen tulee . . . Koetan puhua Amalialle, hän menee palkkapiiaksi, jos hänen isänsä sitä häneltä pyytää. Hieno mies tämä uusi tohtori.

Kaupungin uusi physicus saattoi seinän takaa kuulla syvän huokauksen.

Hän oli vielä valveilla, kun kaupungin kukot alkoivat kiekua.

LINNOITUKSEN LIEPEILLÄ

Ja nyt oli rakkaus iskenyt itse Sophie Rosenborgiin, Viaporin linnan kuuluisimpaan kaunottareen, häneen, johon niin monen kavaljeerin käskystä Amarin nuolet olivat ampuneet, takaisin kilpistyen.

Ihastukset ja rakastumiset toki olivat se virkistys, josta linnoituksen naiset saivat lohdutuksensa Susisaarten kuivilla ja karuilla kallioilla, minne heikot jäät keväisin ja syksyisin heidät eristivät. Ja Sophie oli ollut linnan naismaailman kadehdittu ja alati ärsyttävä ilmesitys. Jos Ruotsin »Roi Soleil», kolmas Kustaa vielä olisi ollut kuningaskaupunkinsa teatterin ja oopperan suojeelijana, niin tuskinpa Sophie Rosenborg olisi kotimaastaan ennättänyt pelaamaan Viaporin köyhässä »komedia-ladossa». Hän olisi loistanut kotikaupungissaan Tukholmassa, kiehtoen ja lumoten sekä hovin että rikkaat ja rahalliset. Mutta kolmas Kustaa oli surmattu ja hänen istuimellaan hallitsi iloton kuningas, jonka yönessakin raivosi ilmestyskirjan peto. Hän oli leppymättömästi suuttunut Napoleon Bonapartelle, joka piti koko Ruotsin valtakuntaa mitättömyyden arvoisena. Hän, kahdennentoista Kaarlen vallan perijä oli kostava korsikalaiselle! Ei enää soutaneet kuninkaalliset huvipurret Viaporin kuninkaanportille. Ikävystynyt linnoitus oli hyvin tarvinnut sen virkistuksen, minkä Thalia saattoi tarjota. Mutta nyt oli Amarin, tuon pienen veitikan nuoli tavannut Sophie Rosenborgin sydämen suojattoman kohdan.

Hänellähän tietysti oli takanaan erinäisiä pieniä iloisia kihlauksia eikä hän enää ollut aivan yhtä nuori kuin hänen ystävättärensä Helene von Hauswolff, joka täällä kauneuden kilpakentällä oli ollut hänen ainoa pätevä

kilpailijattarensa ja jolla jo oli kaksi lasta. Mutta Sophie Rosenborgpa nyt oli kohdannut todellisen rakkautensa Gustaf Hjärnen, uljaan Ruotsinmaan upseerin, jonka kerrottiin ylhäisellä pidättyväisyydellään ärsyttäneen jonkin Tukholman korkean vallasnaisen niin, että hänet lähetettiin Viaporiin, »maanpakolaisuuteen».

Olivat siellä Ruotsissa keksineet Susisaaret Viaporeineen, jonka maineen säteily itse asiassa oli pantu hautaan Augustin Ehrensvärdin mukana ja jonka muureja nyt home söi ja haluttomuus kulutti. Tännehän jo oli lähetetty itse Ruotsinsalmen voittaja Olof Cronstedt, kuolleen »aurinkokuninkaan» suosikki, kun iloton nuori kuningas syyttä suotta oli syössyt hänet loistavasta asemastaan ja kieltänyt häneltä kuninkaallisen suosionsa! Mitenkä näin oli voitu menetellä, sitä ei saattanut mikään järki käsittää. Kuitenkin tunsi jokainen Viaporin muurien sisäpuolella, että täällä vallitsi jokin ponnettomuus ja lamaantunut haluttomuus — useat tajusivat lisäksi, että häväistyn komendantin häpeä kohtalona viipyi linnoituksen yllä, vieden täältä ilon, innostuksen ja kuniantavoittelun ylläkkeen.

Linnoitus ja kaupunki, jotka aina yhtä valppaasti ja uteliaasti odottivat muiden yllätysten ohella uusia kihlauksia, olivat kauan saaneet seurata Sophie Rosenborgin rukkasten jakelua. Oli ennustettu, ettei hän lopulta saa ketään ja se onkin hänelle oikein. Mutta sitten sireenipuiden kukoistusaikaan olivat Hauswolffin syntymäpäivävieraat kävelleet Viaporin valleilla ja oli nähty Sophie Rosenborgin ja kapteeni Hjärnen yhdessä tulevan alas myöhemmin kuin kaikki muut, ja silloin olivat heidän hehkuvat kasvonsa juorunneet kaikki tynni. Sophiella oli kädessään puolikuihtunut kukkaterttu, jolla hän vilvoitti kuumia poskiaan.

Kauan totisesti oli sitä kihlausta saatu odottaa. Ilkeät ihmiset päästivät liikkeelle huhun, että virallista julkaisemista täytyisi odottaa, kunnes nuo molemmat kauniit ihmiset saisivat entiset kihlauksensa puretuiksi. Julkaisemisesta pitivät itse asiassa huolen heidän loistavat silmäteränsä ja janoiset huulensa. Sophie Rosenborg oli käynyt kauniimmaksi kuin milloinkaan. Mahtoi olla hunajaa ja mannaa noiden kahden rakkaus.

He näyttivätkin kulkevan alinomaisessa kaipauksessa ja saavan liian niukkaa ravintoa niistä liian harvoista ja lyhyistä hetkistä, jotka tarjoutuivat yhdessäoloon. Everstinna Anna Brunowin »keltainen budoaari» oli se salakammio missä he olivat turvassa. Anna Brunow suojeli heitä — hän oli aina suojellut rakastavaisia, sillä hän tunsi rakkauden ja kaipauksen. Hän suojeli tätä paria erikoisen mielellään. Hjärne varmaan osasi suudella. On harvoja miehiä, jotka osaavat sen taidon. Vaan miten sellainen tapahtuu, sitä ei Anna Brunow sanonut — kukaan nainen ei mene ilmiantamaan niiden taivaallisten suudelmien salaisuutta, jotka ovat salaa painetut hänen huulilleen kihlauksen ensi aikoina. Täällä keltaisessa budoaarissa oli samanlaisissa olosuhteissa istunut myös Sophien läheisin ystävätär Helena de Freese vanhan kelpo Hauswolffinsa kanssa. Kun Anna rouva yritti sulkea oven, niin he molemmat huusivat, ettei hän toki sitä tekisi, vaan jäisi heidän luokseen! »Ehei-ei, kaikkien pitää saada olla iloisia ja tyytyväisiä», sanoi Anna Brunow, »suudelkaa toisianne nyt perinpohjaisesti!» Mutta eversti von Hauswolff vakuutti, että he siihen kyllä »ennättäisivät sitten», ja molemmat tulivat everstin leskirouvan perässä keittiöön asti. Sellaiset kihlatut ovat ikäviä. Toista oli Hjärnen ja Sophie Rosenborgin. Kun lukitsi oven heidän jälkeensä, niin tiesi, että he olivat onnelliset ja tyytyväiset. Mutta aina kävivät yhdessäolot niin lyhyiksi, ettei ennätetty pohtia kihlauksen julkaisemista ja vielä vähemmin häitä. Aina liian aikaisin huoltapitäväisen everstinna Brunowin koputus herätti kihlatut suudelmien riemusta. Vasta kun alkoi kuulua hälyttäviä tietoja kaukaa Euroopasta ja ennen kaikkea rajalta, sovittiin, että kihlaus nyt tehdään julkiseksi. Sodanuhka, niin vakituinen vierailija tässä rajamaassa, oli hetkisen viettänyt lepotilaa, mutta se ei hetkeksikään ollut poistunut tai nukahtanutkaan. Ja nyt se liikahti. Rakastavaiset eivät maininneet sen nimeä. Morsian toki ei ollut koskaan ollut sodan lähettyvilläkään, hänelle sota olikin vain lasten kummitus, joka liukui jossakin hyvin kaukana kauniiden ja onnellisten ihmisten ilmoilta. Sodanuhkako kuitenkin loi varjostusta Hjärnen armaille kasvoille, kun hän joskus kävi hyvin totiseksi ja piteli

tyttönsä päätä kaksin käsin, upottaen katseensa syvälle rakastetun katseeseen! Sophie karkoitti hymyllään pahan varjon: kaikkien pitää saada olla iloisia ja tyytyväisiä!

Varomattomasti kyllä rakastuneet kytkivät kihlauksensa julkaisemisen talven suurimman tapahtuman, Viaporin jää-ajojen yhteyteen. Hjärne tahtoi, että pyydetäisiin itse amiraalia assamblee-iltana jääajojen jälkeen linnoituksen korkeimman upseeriston ja kaupungin arvohenkilöiden läsnäollessa korottamaan lasinsa kihlattujen onneksi. Sophie Rosenborg halusi uskoa tämän heille niin suuriarvoisen tehtävän majuri von Hauswolffin, Helenan miehen, haltuun. Olivathan he löytäneet toisensa Hauswolffin syntymäpäivänä, kun karkeloiden lomassa käveltiin kukkivien sireenipuiden alla. Niin, ja amiraalihan oli selvään näyttänyt, ettei hän halunnut uhrata aikaa ollakseen mukana upseeriensa perhetilaisuuksissa, mistä eivät näiden perheet olleet lainkaan hyvillään. Aivan oikein: Hauswolffkin usein lähetti rouvansa yksinään linnoituksen huveihin. Majurin omat harrastelut ulkopuolella virantoimitusten olivat toista laatua. Hän oli jo ennen avioliittoaan hankkinut hyvän kirjaston eri aloilta, kirjojen seurassa ei hänen aikansa milloinkaan käynyt pitkäksi. Tämän ohella häntä huvitti merkitä muistiin yhtä ja toista, mitä ympärillä tapahtui: milloin hänen lapsensa saivat ensimmäiset hampaansa, mistä päin tuuli kävi, koska meri meni jäähän ja koska jäät läksivät. Hän tiesi täsmällisesti, milloin keväisin pääskysket lennosta väsyneinä laskeutuivat lepäämään Susisaarille ja milloin viimeinen kurkiparvi syksyisin jätti Helsingin. Myöskin linnoituksessa sattuvat sairaudet, rikollisuudenilmaukset, rakentamis- ja korjaustöiden suoritukset merkittiin Hauswolffin päiväkirjaan. Sensijaan eivät perhetapaukset ulkopuolella oman perheen saaneet siinä sijaa. Ja Hauswolffia, tätä herttaista ihmistä ja perheenisää, Sophie Rosenborg, luottaen ystävättärensä Helenan vaikutusvoimaan, nyt kuitenkin toivoi onnellisen kihlauksensa isälliseksi julkijulistajaksi linnoituksen ja kaupungin kokoontuneelle arvovaltaisimmalle sosieteelle. Hjärne alistui morsiamensa tahtoon. Helena von Hauswolff linnoituksessa ja everstinna Brunow kaupungissa siis ottivat asioiden johdon haltuunsa

ja jääajojen valmistelut pantiin pakkassäätä odotellessa hiljalleen käyntiin.

Kaupunginlahti meni kovalla pakkasella ja tyynellä säällä hyvin kauniisti jäähän. Kukaan ei ollut odottanut sen tapahtuvan näin varhain ja näin nopeasti. Kaupunginlahti ja Kluuvi vilisivät kelkkoja ja liukuvia lapsia. Koko ikävystynyt linnoitus heräsi yhtäkkiä virkeyteen ja toimintahaluun. Jää-ajot olivat kaikkien huulilla, sekä niiden jotka olisivat niissä asianosaisia, että niiden, jotka vain tiepuolesta saisivat ihmetellä loistoa.

Jo neljäntenä pakkaspäivänä aamun sarastaessa alkoi »Viaporin kuriiri» ajonsa kaupungin ja linnoituksen välillä. Kaikki, jotka olisivat halunneet Kellbergin penkkirekeen, eivät mahtuneet lähellekään. Jää oli sykähyttävän ihanassa kunnossa, sitä vakuuttelivat keskenään ne linnoituksen upseerit ja neitokset, jotka olivat lähteneet saattamaan rouva von Hauswolffia ja neiti Rosenborgia rantaan — heillä oli luonnollisesti nyt paljon tehtävää kaupungissa. Saattoi odottaa jää juhlien muodostuvan suurenmoisiksi. Ilma helisi tilhien tiukutusta, liukuvien lasten huutoja ja sotamiesten laulua, joka kuului kauempaa, kasarmeista ja valleilta. Kellbergin kuriiri oli ehtinyt kauas selälle, kun amiraali Cronstedtin papurikko parivaljaikko ajoi Viaporin holviportin alitse jäälle. Tämä oli komean näköistä ja sotamiesten selät suoristuivat pelonalaisella vauhdilla kuniantekoon.

Kuriirissakin huomattiin korkean tulijan likeneminen. Kaunottaret rouva von Hauswolff ja neiti Rosenborg harmittelivat halpaa kulkuneuvoaan ja olisivat mieluummin piiloutuneet näkymättömiin. Toki heidän vaaleat turkiksensa — toisella oli ilvestä, toisella kettua — ilmi-antoivat heidän korkean asemansa ja he vastasivat hymyilevän kohteliaasti armolliseen tervehdykseen, jonka amiraali ohi ajaessaan heille osoitti.

— Mais, c'était done magnifique! kuiskasi ihastuksissaan Helena, joka reessä vallitsevan ahtauden vuoksi istui kookkaamman ystävättärensä polvella.

— Fi done, vastasi ärtyneenä Sophie, — mies paralta puuttuu kaikki tiedot upseerin ja kavaljeerin velvollisuuksista. Hän ajaa tyhjässä reessä eikä ymmärrä pysäh-

tyä ja kutsua meitä, upseeriensa likeisiä omaisia sinne, vaan antaa meidän kulkea täällä. *Fi donc.*

Linnoituksen muut naiset olivat jääneet omalla haarallaan kiireen kaupalla valmistamaan jää-ajoja. Niille, jotka tässä ensimmäisessä kuriirissa olivat lähteneet kaupunkiin, oli säilytetty suuri joukko ostoksia, joita tuli hankkia erinäisistä kauppapuodeista erinäisten luetteloiden mukaan.

Sophie Rosenborgin silmissä kangasti ennenkaikkea hänen oma pukunsa, jota hän oli jo kauan ajatellut. Nyt hänelle selvisi, jäätynyttä ulappaa katsellessa, että sen tuli olla merenviheriäistä Franskan silkkiä. Helena ei painoltaan ollut niinkään kevyt, kun häntä pitemmältä joutui kannattamaan. Pienet laihat hevoset juoksivat utterasti kuormansa edessä, Kellbergin, linnoituksen »levottoman miehen» manatessa niitä parantamaan vauhtia. Amiraalin reki näkyi päässeen jo Lonnan-saaren tienoille, kun kuriiri vielä mateli selällä. Vihertävä oli tämä nuori jääkin; suuria kulahtelevia kuplia kohoili sen läpikuultavan pinnan alta, mikä saattoi kuriirin reestä kohoamaan pelonalaisia kysymyksiä, kestäisikö jää. »No, kun amiraalikin on päässyt rantaan, niin päästään kai mekin, jos seurataan hänen jälkiään», sanottiin ja naurrettiin.

Mutta kun linnoituksen kaunottaret, juostessaan asioillaan kaupungin huonosti varustetuissa kauppapuodeissa, pari kolme päivää myöhemmin kohtasivat amiraalin, ei tämä enää istunutkaan reessään, vaan komendanttitalon nelipyöräisillä rattailta. Sillä lumi oli sulanut, räystäät tippuivat kuin huhtikuussa eikä jää-ajojen suotuisista edellytyksistä ollut paljonkaan jäljellä. He huomasivat sen hyvin, etsiessään turkiskengilleen soveliaista astumapaikkaa Helsingin sohjoisilla teillä. Oi kauheaa, eikö siis rekirekkestä voikaan tulla totta, ja miten käy kihlausjulistuksen? Kauheaa.

»Kuriiri» kuitenkin vielä kulki linnoituksen ja kaupungin väliä. Eräänä aamuna kertoi Lisette, everstinleski Brunowin suomalainen piika, teurastajalla kuulleensa Kellbergin sanoneen, että jollei ilma tästä kylmene, niin ei hän enää huomenna palaa linnoitukseen.

Eivät mitkään kaunottaret olisi voineet pahemmin

oikutella kuin ilmat nyt oikuttelivat. Toisena päivänä satoi vettä ja paistatti päivää, toisena oli vesisaavi pak-sussa jäässä Brunowin keittiön nurkan alla, kun Sophie Rosenborg keltaisen budoarin ikkunasta ensi työkseen aamulla katsahti ulos. Hän oli Nathanael Heidenstrauehin kauppapuodista sattunut löytämään vihreän franskalai-sen silkin, joka soveltui hänelle niin erinomaisesti, että sekä neulojamamsseli että Helena von Hauswolff aivan sanattomina ihastuksesta hänen pukuaan katselivat. Kan-kaan pehmeästi soluvista laskoksista kohosivat Sophien olkapäät marmorikiven valkoisina, posket hohtivat purp-puraisen pehmyinä ja silmissä oli aavisteleva hurma, joka huilasi naisetkin, kun he äänettömästi ihailustaan havahtuivat ja puhkesivat puhumaan.

— Kyllä sinun rakkautesi mahtaa olla ihmeellinen ! sanoi rouva von Hauswolff viattomana, ikäänkuin olisi ollut kysymys hänelle tuiki tuntemattomasta asiasta.

Sophie itsekin ihmetteli autuaallista olotilaansa, joka tuntui olevan kaiken todellisuuden ulkopuolella. Mutta entä jos jääkeli pettääkin? Onko juhlallisen kihlauksen julkaiseminen sitten siirrettävä siksi kunnes jääretki jos-kus voidaan pitää? Oh, tämä epävarmuus teki ihmisen hulluksi.

Maailmalla riehui näihin aikoihin julma sotapäällikkö nimeltä Napoleon. Ruotsin hurskas nuori kuningas piti häntä suorastaan sinä lohikäärmeenä, josta jo profeetat-kin olivat ennustaneet, ja oli häneen hyvin suuttunut. Mutta sehän tapahtui siellä hyvin kaukana. Tänne Suo-men erämaihin toki ei sen lohikäärmeen kynnet ulottu-neet. Täällä saattoi vielä rakastaa ja viettää kihlajaisia.

Everstinna Brunowin talossa, mitä Viaporin kauniit ja arvovaltaiset naiset pitivät kaupunginkortteerinaan, ei niinä päivinä muusta puhuttu kuin rekiretkestä, ja vaikka täällä ruokavieraina käyvät herrat aavistivatkin, ettei tällaisella kelillä voitaisi lähteä huviajelulle jälle, niin eivät he mitään puhuneet epäilyksistään, ainoastaan antoivat aavistaa, että heillä oli varastossa hauskoja yllä-tyksiä. Nähdessään kauniiden naisten levottomuuden, hyväntahtoinen Lisette haki asiaan selvitystä kahvinpo-rosta ja rouva Brunow kysyi neuvoa korteilta.

Kaksi korttipakkaa hän latoi pöytään. Oh weh, ne syytivät silmille niin paljon mustaa, ettei sopinut morsiamelle yrittääkään tulosta selvittää! Enteet olivat suorastaan pahat.

Rakastunut Sophie Rosenborg vaistosi kaiken sen mitä häneltä haluttiin salata. Jos hän olisi ollut tavallinen ruma ihminen, niin ei kukaan olisi viitsinyt ottaa lukuun hänen pettymystään. Mutta kauneutta aina palvotaan ja hemmotellaan. Ja kaunotar ottaa aina tämän palvonnan vastaan kuin veron, joka kuuluu hänelle. Oih, ei ollut rakkaus aina onnea ja suloa. Varmaan Helena oli säästynyt näistä tuskista mennessään vanhalle miehelle!

Sitten vihdoinkin, sinä aamuna, jolloin jo sekä ostokset olivat suoritettut että pukuvaihtamukset päättyneet ja vain pieni tanssiharjoittelu oli jätetty päivällisen jälkeisille tunneille, tapahtui, että kuriirin ajaja Kellberg, linnoituksen »levoton mies» ja hiljan vankeudesta päästetty entinen kersantti ja lasimestari, ilmaantui vaatimaan, että hänet päästettäisiin linnoituksen frökenin puheille. Lisette teki tenää, koska sekä fröken että rouva neuuloivat ja leikkelivät koristuksia rekiretkää varten. Mutta Kellberg työnsi hänet tieltään ja tuli röyhkeästi saliin märkine saappaineen, ja tuli keltaiseen budoaariin asti.

— Jahah-jaa, kuului hänen yskäinen äänensä kynnykseltä, — en taida olla tervetullut vieras, mutta herra kapteeni Hjärne on nimenomaan määrännyt, että omasta kädestäni annan hänen kirjeensä fröken Sophie Rosenborgin omaan käteen.

Ja linnoituksen levoton mies piteli hetkisen kättään povessaan, antaen silmiensä kiertää pitkin vuoteita ja sohvapenkkejä, joilla kaunottarien pukuloisto vasta oli nostettu räätälin suurista kirjo vakkasista ja odotti siirtoa omistajattarien matkavakkasiin, kunnes hänen laihat sinettyneet huulensa vetäytyivät hymähdykseen ja hän punehuneelle salakihlatulle neiti Rosenborgille yli hänen olkapäänsä ojensi kirjeen. Kirjeen päällä oli kapteeni Hjärnen kauniilla käsialalla kirjoitettu osoitus ja toisella puolella hänen aatelisvaakunansa, joka sinetöi kirjeen. Fröken Sophien tiukka niskannousu osoitti kyllin selvään, että hän nyt kirjeineen halusi olla yksinään.

Kuitenkaan ei levoton mies liikahtanut, vaan jäi katselemaan, kuinka tumma kaunotar pienten kultasaksiensa terällä avasi kirjeen.

»Jalosukuiselle neiti Sophie Rosenborgille.

Chérie, ma bien aimée, Te, joka olette yöni unennäkö ja päivieni ajatus, Te, joka silmilleni olette jumalallinen Kauneus ja sydämelleni naisellinen Hyve, Te, jonka kanssa ja ansiosta olen valmistautunut viettämään elämäni korkeimman onnen hetkeä, pyhää kihlajaisjuhlaa!

Käsität, etten voi vailla mielipahaa nyt Sinulle ilmoittaa, että *o d o t u s* yhä on edessämme. Ei tule olemaan minulle sallittua nyt vielä käydä Sinun rinnallesi jääajoille kuomuun silkkiuudinten taakse. Ehkäpä vesielementin talvinen silta olisikin sulanut siitä hehkusta, joka palaa sydämessäni, koska jo pelkkä ajatuskin on polttava. Olen saanut komennuksen herra Amiraaliltamme ensi tilassa lähteä kaukaisille maanäärille. Rajalla on levotonta. Myöskin kapteeni Reuterskjöld, jolle Hauswolff oli uskonut daamiksi rekiretkelle nuoren rouvansa, lähtee. Tehtävä on vastuunalainen, mutta myöskin kunniakas. Pyydän, ettei minun korkeasti kunnioitettu ja sydämen koko innolla rakastettu kihlattuni suinkaan vain ryhtyisi mihinkään vastatoimenpiteihin. Sillä se olisi koko tulevaisuuteni meno ja turmio. Sotilaan puolison on kestettävä kaikki, eikä tässä ole kysymyksessäkään kovin pitkä ero. Tulemme Reuterskjöldin kanssa kaupunkiin niin pian kuin ikinänsä keli sallii. Ja toivon silloin tapaavani suuresti kaivatun kihlattuni hyvässä ja suotuisessa terveyden tilassa niin sielun kuin ruumiin puolesta.

Viimeiseen hengenvetooni asti ja jokaista veripisaraa myöten olen jalosukuisen ja korkeasti kunnioitetun sekä syvästi rakastetun kihlattuni uskollinen

Gustaf Hjärne.»

Lukiessaan tätä sikäli järkyttävää kirjettä, että komennus nyt pyrki työntämään epämääräisiin aikoihin kihlauksen julkaisemisen, Sophie ei saattanut olla kuulematta mitä hänen ystävättärensä ja Kellberg puhelivat.

— Jahah. Minäkin voin nyt hevosineni ottaa osaa jää-

ajoihin, sillä minullakin on nyt daami. Karannut vaimoni on Ruotsista palannut luokseni linnoitukseen.

— Lähdetään tästä huoneesta, ettemme häiritse fröken Rosenborgia.

— Jahah. Fröken Rosenborg ei voine kadehtia minulta sitä nautintoa mitä sekä silmäni että ylhäinen nenäni tällä hetkellä tuntevat tässä huoneessa.

— Jollette olisi turhanpäiten sekaantunut asioihin, jotka eivät kuulu teihin, ei teidän nyt tarvitsisi olla noin katkera.

— Jahah, vai eivätkö sellaiset asiat kuulu jokaiselle hänen Majesteettinsa uskolliselle alamaiselle?

— Eivät, pitäkää te huolta perheestänne ja linnoituksen lasiruuduista. En yhtään ihmettele, että vaimonne juoksi tiehensä, kun hänen miehensä aina oli oikeus-salissa tai Stockhusin vankilassa, tai...

— Jahah, armollinen rouva majurska luulee minun oikeusjuttujeni vaikuttaneen tämän. Hehehheh, koreain univormujen ja Valhalla-veljesten houkutus oli hänelle aina liian suuri...

— Puhutte sopimattomia, tulkaa pois tästä huoneesta.

— Mutta jos sattuisi, että fröken Rosenborgilla olisi minulle jotakin sanottavaa tämän kirjeen johdosta.

— Hänhän voi lähettää teille sanan teidän asuntoonne.

— Onko rouva majurska nähnyt laatikoita, jotka taas eilen ilmestyivät rantaan?

— En. Enkä aiokaan alkaa udella mitä ne ovat. Lakatkaa tekin, Kellberg laskemasta telakan touvien ja naulojen ja öljyjen määrää. Menetätte lopulta päanne.

— Jahah. Mutta tämä kuninkaallinen Majesteettimme onkin oikeutta rakastava herra ja hänelle voi tällainen suo-jaton mieskin lähettää supliikin, niin asiat tutkitaan. Minä en koskaan tule jättämään tätä valtakunnan kalujen ja tavaroiden rosvoamista, ennenkuin asia on täysin selvitetty.

— Ettekö nyt voisi tulla pois .. .

— Minä voin kertoa rouva majurskalle, että rakkaus on lähettänyt liikkeelle nuo laatikotkin... Jahah, rakkaus. Sillä kun köyhä upseeri haluaa voittoa juhlitun neitosen kuninkaan kaupungista, niin hänen täytyy omistaa rahaa. Ei tee pahaa, jos jouluaattona voi toi-

mittaa sydänekäpyselle pienen korun, tai puuterirasian, tai hajuvesipullon, tai tiedänpö minä niiden kaikkien riimiäkään! Joka ottaa kruunulta, se ottaa Jumalalta...

— Nyt ulos, Kellberg. En halua jakaa mitään salaisuuksia teidän kanssanne enkä suvaitse tuota salaperäistä ääntänne.

Jahah, rouva majurska, pahoittelen ja pyydän anteeksi. Kauniin naisen edessä on Erik Kellbergin selkää aina luokilla. Rouva majurska on linnoituksen ruusun-kukka vailla piikkejä...

— Mistä te, Kellberg, yhtäkkiä saitte tuon urkkijaintonne? Tehän olitte ennen verraten leppeä ihminen...

— Jahah-jaa... Minä olen kuninkaallista sukua, niinkuin tiedätte, vaikka vain sivulta päin, ja tunnen hiukkasen ylhäisten budoaari-ilmaa. Mutta tässä jokin vuosi sitten jouduin täällä kuninkaan takamaassa, tässä hallaisessa harmaassa Suomessa, keskellä talonpoikaisia häitä tuolla kaukana rajalla, tämän kansan tupaan. Ja minä näin siellä ihmeellisiä ihmisiä. He opettivat minut vihaamaan petosta ja valhetta.

— Ooo! huudahti rouva von Hauswolff, — ja nyt te siis ilmiannatte ja nuuskitte mistä löytäisitte syyllisiä... Ooo, menkää jo, lähetämme teille sanan...

Mutta nyt fröken Rosenborg irroitti silmänsä paperista ja taittoi kokoon kirjeen. Hän oli hyvin kalpea.

— Lähdemme varhain huomisaamuna, minä ja majurska linnoitukseen. Pitäkää reessänne tilaa, näette että meillä on paljon tavaraa. Voitte lähteä.

Itsepintainen Kellberg ei kuitenkaan lähtenyt.

— Jahah. Mutta onko fröken sattunut tänäpäpä liikumaan ulkosalla? Lumesta ei paljoa ole jäljellä eikä jäästäkään.

— Älkää puhuko tyhmyyksiä, Kellberg. Yöllä jää aina vahvistuu. Kiitos, että toitte kirjeen. Voitte mennä.

— Jahah-jaa. Mutta ette aivan helposti tavanne miestä, joka panee alttiiksi oman ja hevostensa hengen. Olen tässä kaupungissa ja linnoituksessa menettänyt tarpeeksi. Olin kerran parempia ihmisiä, eikä minulta kokonaan puuttunut omaisuuttakaan. Mikä olen nyt?

— Menkää helvettiin, mies. Minun täytyy päästä linnoitukseen, maksoi mitä maksoi...

Nyt hän toki lähti, ylpeästi ravistaen päätään. Sophie Rosenberg ei nähnyt hänen kasvojaan. Mutta Helena von Hauswolff meni kalpeaksi, kun Kellberg kuistilla kääntyi häneen katsomaan.

— Onneton ihminen, pääsi hyväsydämiseltä nuorelta rouvalta hänen jälkeensä, — älkää toki olko noin katkera. Enhän minä eikä fröken Rosenbergkaan ole teille mitään tehnyt, me toivomme, että kaikki ihmiset olisivat iloisia ja tyytyväisiä. Älkää naurako noin hirvitävästi.

Komea kalpea mies tarttui äkkiä hänen käsivarteensa niinkuin kuvissa esitetään luurangon tarttuvan.

— Ettekös te tiedä, te linnoituksen kaunottaret, mitä linnoituksessa on minulle tehty?

— Mitä menitte ilmiäntamaan ihmisiä muka kruunun tavaroiden varastamisesta . . . ? Upseereja.

— En nyt tarkoita niitä. On kysymys vaimostani, siitä koreasta linnusta, joka tuotettiin Ruotsista keittämään hyvää muhennosta Valhalla-seuran herroille. Jahah. Tiesinkö minä mikä hän oli, kun tänne saavuin kunniallisena ihmisenä? Sitten kun kaikki — sanon kaikki — olivat häntä pitäneet tarpeekseen, naittivat he hänet minulle, viattomalle. Jahah-jaa.

— Kutka? huusi Helena von Hauswolff. — Kuinka te uskallatte minulle, upseerin rouvalle... Kutka naittivat, eikö teillä itsellänne ollut silmiä päässä?

— Ei, ei ollut, siinäpä se. Ja minä olen varma, että sama leikki taasen alkaa niin pian kuin hän on tullut takaisin linnoitukseen. Jahah-jaa.

Onnekseen ei Sophie ollut tätä kuulemassa! Helenan päässä temmelsi hetkisen kysymys, keitä linnoituksen upseereista hävytön Kellberg mahtoi tarkoittaa. Ainaakaan ei Hauswolff kuulunut heihin.

Hän palasi keltaiseen huoneeseen vasta kun hän jälleen osasi nauraa.

Sophie siellä kiersi permanttoa, kirje yhä kädessä. Vai pitäisi hänen luopua elämänsä onnesta amiraalin tyhmän komennuksen vuoksi. Amiraalin täytyy odottaa. Jo senkin tähden, että se iljettävä nainen, tuo Valhalla-veljesten ravintoloitsija, jälleen oli palannut linnoitukseen, täytyi hänen ja Hjärnen kihlauksen tulla julkiseksi.

Sophie Rosenborgin mieleen johtui yhtäkkiä, mitä hänelle oli neuvottu kotona Ruotsissa, kun hän tuskin oli kuudentoista vanha tyttönen. Hänet piti silloin naittaa rikkaalle ulkomaalaiselle miehelle, joka lisäksi oli kuninkaan ystävä. Hänelle sanottiin, että hänen piti panna kaikkensa alttiiksi miellyttääksensä tuota rikasta miestä. Sophie muisti kuolleen äitinsä eikä pannut mitään alttiiksi. Hän oli silloin vasta niin lapsellinen. Mutta olisiko linnoituksen komentaja kokonaan sokea ja tunteeton? Jollei amiraali ennen ollut nähnyt kaunista naista, niin hän nyt sellaisen näkisi. »Herra amiraali, teidän käsiinne uskon elämäni onnen. Minulle olisi tärkeää nyt saada tulevaisuuteni selväksi... Sallikaa kapteeni Hjärnen viipyä muutamia päiviä, tai lähettäkää rajalle joku toinen, rukoilen teitä...»

Mutta Helena Hauswolff kauhistui tätä. Eikö Sophie nähnyt mitä Hjärne puhui kirjeessään? Hänhän selvään tarkoitti *carrière* ään. Upseerin *carrière* oli asia, johon Helena kuusivuotisen avioliittonsa aikana oli saanut tarkkaan tutustua. Tämä *carrière* oli yhtä kuin upseerikunnia. Nämä molemmat tukivat toisiansa ja olivat säilytettävät loukkaamattomina, upseerikunnia ja *carrière*.

Sophie tarttui ystävättärensä kapeihin hartioihin ja suuntasi häneen jotakin siitä lumousvoimasta, jota juuri oli ennättänyt ajatella amiraalia varten.

— Mene sinä puhumaan Cronstedtille. Auta minua!

Helena katsoi häneen kummastuneena ja pitkään.

— Puhut niinkuin minun pieni Adelaideni kun hänessä jo piili poltetauti ja hän puhui sekaisin. Amiraali on aina pahalla tuulella, kun hänet kuninkaan läheisyydestä komennettiin tänne ikävään linnoitukseen. Luuletko, että korkean upseerin loukattu ylpeys välittää kahdesta rakastavasta sydäimestä. Sinun Hjarnesi ymmärtää tykistöasiat paremmin kuin kukaan muu. Kuka tietää mitä rajalla on tapahtunut.

— En olisi uskonut sinua noin tylyksi. Sinä voisit niin helposti taivuttaa amiraalin, kaunis ja viehättävä kun olet. Muistele vain miten helposti lumosit kunnan Hauswolffin. Mutta sinä et välitä, et tahdo auttaa minua.

Helena nauroi muistellessaan menoaan Hauswolffille.

Ei siinä mitään lumouskeinoja tarvittu — mistä Sophien päähän tänään oli pistänytkin, että joillakin taikakeinoilla saataisiin aikaan ihmeitä! Hauswolffhan puhui koko asiansa isälle, molemmat olivat silloin hiukkasen iloisia, tuskinpa Hauswolff olisi muuten kosimapäälle joutunutkaan. Ei, kyllä viinin oli ensin täytynyt lämmittää se hyvä mies. Helena leikki nukkensa Rosa-Liljan seurassa »vieraisilla», kun isä tuli puhumaan, että komea ja arvokas herra pyytää hänen pienen tyttärensä kättä ja että isä olisi iloisiaan, jos Helena ymmärtäisi miten suuri kunnia tämä on eikä asettuisi vastakynteen. Ja isä voisi sitten rauhassa kuolla, kun tietäisi, että hänen pieni tyttärensä olisi turvattu. Isä raukka ei puhunut mitään veloistaan — niistä tytär sai kuulla vasta nuorena rouvana Hauswolffilta. Tämä kunnollinen ja hyvä mies maksoi kaikki. Isä lupasi ja vannoi, ettei tee uutta velkaa, mutta hän teki sitä sittenkin ja Hauswolff oli silloin hyvin suuttunut, mutta maksoi nytkin. Helena hyvitteli ja suostutteli monta viikkoa ennenkuin hänen miehensä tuli entiselleen. Pieni tuska pisti yhtäkkiä kuin oka Helenan omaatuntoa, sillä hän muisti, että juuri äsken ostaessaan tarpeita jää-ajoja varten, oli jäänyt paljon velkaa Heidenstrauchin kauppaan. Sitä ei Hauswolff mitenkään saisi tietää, sitä hän ei antaisi vaimolleen anteeksi, hän kun ei voinut sietää velkoja. Täytyi puhua Heidenstrauchille, että hän pitäisi velan salassa, ei se nyt niin suuri ollutkaan ja kyllä hän sen saisi.

— Fia, kuiskasi Helena, käyttäen tätä tuttavallisinta hyväilynimeä, — minkätähden tulit niin levottomaksi?

Sophie Rosenborg voihkaisi ikäänkuin kappale sydäntä olisi lohjennut sanojen mukana.

— En ymmärrä. Onko minun rakkauteni syntynyt onnettomien tähtien alla? Olenko liian ylimielisesti jaelut rukkasia?

— Ollut on ollutta. Pyyhi huulesi, ma chérie. Mitä sanoisi sinun Gustafisi jos suutelisit häntä verisin huulin — sinä nimittäin puret huulesi verille, kun toiset itkevät tuskansa kyyneliksi. Fia, vietämme vielä tämän illan iloisesti ja kuvittelemme, että rekirekkestä tulee tosi. Etkö ole huomannut miten everstinna koettaa parastaan lohduttaakseen meitä. »Minä tahdon, että kaikki olisi-

„t iloiset ja tyytyväiset!» — hänen yksinkertaiset sanansa ovat oikeastaan hyvin kauniit.

Everstinna Brunow oli korteista nähnyt, että hänelle tänään tulisi erikoisen arvokkaita vieraita, ja niin tämä iloinen entinen näyttelijätär kuninkaan kaupungista nyt keitti ja paistoi niin, että tirisi ja lemusi monien ovien takaa asti. Vanhemmat ruokavieraat kyllä olisivat tietäneet, että tämäntapaisista juhla-aterioista seuraisi selkkauksia kauppapuodeissa, velkatilit kun silloin nousisivat luvattomasti, mutta he tiesivät myöskin, että kun everstinna oli määrättyssä yhteydessä saanut sijoittaa hertta-kuninkaan tai hertta-rouvan pöydälle, niin hänen oli valmistettava juhlaa, asetettava kultakäädyt kaulaan, sormukset sormiin ja ajateltava juhla-lauluja. Kaikkien pitää olla iloisia ja tyytyväisiä!

Ruokavieraat saapuessaan eivät kuitenkaan tuoneet yksistään iloisia uutisia. Helena von Hauswolffin nuorempi sisar Gustava tiesi, että rokkotauti raivoamalla raivosi kaupungissa. Rokottamistahan ei ollut tapahtunut vuosikausiin. Moniin vuosiin ei myöskään ollut kaupungilla ollut omaa tohtoria, ja nyt hän juuri vasta oli saapunut. Luutnantti Lochtander oli nähnyt kaksi märkeksi ajettua satulointua ratsua komendanttitalon edustalla. Vanha kapteeni Fuller oli kuullut, että Ahvenkosken tienoilla joukko venäläisiä oli hyökännyt rajan yli ja ryöstänyt puti puhtaaksi ihmisten asuntoja. Vänrikki Lindeblom alkoi, päästäkseen ikävistä asioista, kiihkeästi puhua jää-ajoista, vakuuttaen, että yöllä jäätyisi. Itäinen taivashan jo oli seljennyt. Uskoiko hän itsekään mitä puhui? Kumminkin hän kiihoitti muita ja alkoi innokkaasti salin toisessa päässä tanssittaa ujoa nuorta Lovise Kuhlbergia, joka ei vielä ollut pyydetty rekiretkelle, mutta jonka teki niin kauheasti mieli mukaan ja jolle oikeastaan rouva Brunow oli luvannut tänä iltana, sitten kun päivällinen olisi ohi, opettaa sen uuden hurmaavan saksalaisen tanssin, jonka nimi oli Walzer. Vänrikki lauloi säveltä, sävelen nimi oli »Les ailes de mon coeur», ja vänrikki polki tahtia taitamattomalle tytölle niin, että permanto tärähteli. Yhä kiihkeämmin tanssiva pari ahkeroi, unohtaen esteet, joita joku pelipöytä tai piirustuslauta sen tiellä muodosti, kunnes yhtäkkiä everstin-

nan hopeinen haarakynttiläjalka peilihyllyltä tuli kolisten alas. Oh mon Dieu, hän oli aikoinaan saanut sen morsiuslahjaksi näyttelijätovereilta — mutta Herran kiitos, se oli pudonnut matolle ja säilynyt. Kireys, joka oli painanut salissa, laukesi ja puhe luisti ikäänkuin jo olisi saatu suunavausta.

Rekiretki ensi jääkelillä kuului niihin huvitilaisuuksiin, millä »Pohjolan Gibraltar» sovitti seurapiiriensä harmaata elämää täällä kaukana hovista, tässä surullisessa Suomenmaassa ja sen toivottomilla Susisaarilla, joiden piti turvata Länttä Itää vastaan.

Pyh, uskoiko joku tosissaan, että linna pystyisi vastustamaan vihollista, jos tämä tosissaan halusi tulla sen ottamaan? Linna ei koskaan ollut valmistunut, rahat loppuivat aina kesken, muuritkin rakoilivat ja repeilivät jo pelottavasti.

Minkä vuoksi rikas naapuri alati teki ryöstöretkiä tänne köyhään rajamaahan? Olisi saanut Suomi olla kiittollinen, että Ruotsi piti sitä yhteydessään. Mutta kuultiinpa liiankin usein, että tässä mitättömässä kansassa kohosi ääniä, jotka puhuivat suomalaisten »oikeuksista»! Suomalaisella on synnynnäinen halu itsenäistymiseen, ja Venäjä sitä tässä syntisessä halussa tukee, ainoastaan kiusoitellakseen Ruotsia. Luonnostaan suomalainen vihaa ja kadehtii ruotsalaista, niinkuin orja aina herraansa. Ja onpa historiassa sellaistaikin nähty, että orjat ovat nousseet kapinaan . . .

Ja jonkun kerran voittaneet vapautensa!

Lochtander ja Lindeblom hakivat puolitosissaan alituisesti riitaa näistä asioista. Oli puheenaiheena mikä hyvänsä, metsästys tai kelirikko, tai viinanpoltto, tai heinänteko, niin he ennenpitkää kinastelivat emämaan ja rajamaan keskinäisistä suhteista. Tällä hetkellä Lochtander taasen hiljaisella kumealla äänellään esitti, miten epäedullista oli Ruotsillekin hävitetty rajamaa, jossa alituinen epävarmuus, nälkä ja kurjuus tekivät ihmisten elämän mahdottomaksi. Lindeblom kiihtyi kimakasti vastaamaan, ettei metsäläiskansalla ollut parempaa oikeutta elämiseen kuin kuormahevოსella, joka saikin näännyä tykkikuorman edessä.

Helena von Hauswolffin naurunhelähdys kuului ovelta.

Hän viittoili sormellaan niinkuin tehdään lapsille, jotka tavataan luvattomassa leikissä, ja pyysi vänrikkiä mukaansa rantaan katsomaan miltä jää näytti. Ja taas puhuttiin salissa rekiretkestä. Puhuttiin puolikuiskaten.

Nämä linnoituksen jää-ajot olivat toki viehättävintä mitä saattoi ajatella...! Kapteeni Reuterskjöld kuuluu Turusta yrittäneen hankkia tänne sen reen, jonka kuningas-vainaja lahjoitti Pohjolan Alkibiadeelle, Armfeltille — sen joutsenen muotoisen. Hän oli kehunut, ettei huonompi kelpaa kiidättämään niin kaunista naista kuin hänen daamiansa. Mitä Hauswolff ajatteli, kun tarjosi rouvaansa komealle Reuterskjöldille? Hjärne taas oli saanut kenraali Klingsporilta luvan ottaa Viikin ajokalu-liiteristä pikku-kuomun, jolla oli kuljetettu monia suuria herroja heidän käydessään Suomessa. Hjärne itse oli Heidenstrauchilta ostanut vihreää silkkikangasta, jotta kuomun ikkunain eteen saatettaisiin valmistaa uudet uutimet. Mitähän kuiskauksia luulivatkaan saavansa kuulla ne uutimet — ja nyt näytti keli hiukkasen epävarmalta! Näiden Viaporin rekiretkien erikoisuus oli juuri se, että ne tuottivat ihania yllätyksiä. Aina oli linnoituksessa ollut nerokkaita nuoria upseereja, jotka tunsivat kekseliäisyyden riemun, ja naisia, jotka ymmärsivät syttyä ja sytyttää. Niinpä linnoituksen jää-ajot räiskyvine päähänpistoineen olivatkin muodostuneet ilotulitukseksi alusta loppuun. Niitä kadehti Helsingiltä Turku, puhuttiinpa niistä Tukholmassakin. Ja nyt?

— Hurraa — jo pakastaa!

Lindeblom tölmäsi rouva Hauswolffin kanssa sisään, johdattaen häntä kädestä kuin kadrillissa — linnoituksen päällä oli aivan kirkasta! Nyt kiireen kaupalla kaikki valmiiksi! He olivat sennäköisiä kuin jos olisivat pihamaalla suorittaneet hyvän galopaadikierroksen, hengästyneitä ja ylenannetun iloisia. Lindeblom seisahtui sen pienen pöydän ääreen, jonka ääressä Lochtander hyvin totisena kahden kynttilän välissä piirusteli ja maalasi siraatteja tulevaa assamblee-ilttaa varten raatihuoneen salissa.

— Eikö totta, herra luutnantti, — kahdessa päivässä te voisitte rummuttaa kokoon rakastavat parit sekä kaupungista että linnoituksesta ja kartanoista?

Lochtander, tuo hidas mies, mielti vastausta niin kauan, ettei kukaan enää sitä odottanut:

— Toivotan onnea sille Ruotsin miehelle, joka kahdessa päivässä toimittaa komennuksen hajallisille pareille pitkin lääniä ja saattaa nämä rakkauden elinkautiseen rintamaan. Minulla on tässä täysi työ saada nämä siipiniekat tällä paperilla nuolineen asentoon. Toivotan onnea herra vänrikille. Varmaan vänrikki voi rummuttaa kokoon herrasväet kartanoista.

Lochtanderin onnistui huonosti peittää, että hän kantoi kaunaa Lindeblomia vastaan. Iältään paljon nuorempana ja arvoasteeltaan alempana Lindeblom alituisen pyrki hyppäämään Lochtanderin nenälle ja ärsytti häntä antamalla tietää, että Ruotsin ja ruotsalaisten etevyys Suomen ja suomalaisten rinnalla toki on kiistaton. Viimeksi oli tuon korean ruotsalaisen kukon onnistunut vallata neiti Gustavan mielisuosio. Neiti Gustava oli ollut mitä herttaisimpuhokumppani, kunnes Lindeblom saapui kaupunkiin. Ja nyt tietysti hän oli suostunut Lindeblomin daamiksi rekiretkelle ennenkuin Lochtander oli ennättänyt hiiskahtaa sanaakaan. Kukaties Stava olisi taipunut enempäänkin, jos Lochtander olisi osannut hoitaa heidän keskeisiään sydämenasioita paremmin ja ennenkaikkea käyttää hyväkseen sitä hetkeä Heidenstrauchin ranta-aittojen luona, jolloin he kuun paisteessa joutuivat kahden odottamaan venettä. Se olisi ehkä ollut täyttymyksen hetki, mutta Lochtander antoi sen mennä ohitse. Mikä hitto hänet aina pani tulemaan myöhään! Lindeblom hoiti asiansa paremmin. Nytkin hän tuossa sotilaallisella äänellä ja ärsyttävässä sävyssä selitti, että herra luutnantti oli mitä perinpohjaisin ja mallikelpoisin mies kaikessa velvollisuudentäyttämisessä: yksinpä rekiretketkin amoriineineen hän valmisti kuin hyökkäykset moninkertaista vihollislaumaa vastaan.

Soma pieni neiti de Freese tuli juuri onnellisella hetkellä hälventämään liian jännittynyttä mieltä sen pienen pöydän ääressä, missä paraikaa maalattiin sinertäviä siipiä pienille nuolta käsitteleville amoriineille.

— Herra luutnantti, puhui hän suloisesti keimaillen,
— ettekö voisi daamiksenne rekiretkelle pyytää Lovise

Kuhlbergia? Häntä ei ole pyydetty ja hän tulisi niin mielellään.

Lochtanderin katse nousi heleävärisestä työstä ja tapasi heti paikalla salin toisesta päästä sen nuoren tytön, joka äsken oli opetellut saksalaista uutta tanssia Lindeblomin käsivarsien varassa. Tuntiessaan sieraimissaan sen vie non orvokin tuoksun, joka silloinkin, tuona kuutamoi- sena iltana Heidenstrauchin ranta-aittojen luona oli ympäröinyt Stava de Freeseä, luutnantti Lochtander ärtyi niin, että hänen oli vaikea löytää vastausta. Vas- toin tietoaan hän sanoi:

— Varmaan vänrikki Lindeblom on varannut hänet itselleen — hänhän äsken niin somasti pyöritteli häntä. Minä, minä olen jo pyytänyt daamin. En tahtoisi peruut- ta. Olen nimittäin varma, että hän pysyy minulle uskollisena.

Kerrankin oli luutnantti Lochtander sanonut sukke- luuden oikealla hetkellä. Stava meni hämilleen ja sopersi jotakin ranskaksi, sitten hän kysyi saako onnitella. Ja luutnantti, tuntien nautintoa kostostaan, jatkoi:

— Kihlaus ei ole vielä julkinen. Mutta h ä n on kau- notar. Ei kukaan kaupungissa eikä linnoituksessa vedä vertoja hänelle, ette tekään, neiti de Freese.

— Ooh, kuinka salaperäisesti puhutte! kangerteli neiti Stava niin kauniisti punastuen, että Lochtanderin sydäntä vihloi. — Odotan iloisessa jännityksessä, sillä tuleehan jokainen kihlaus kerran ilmi.

— Niin, jollei mene rikki. Koetanpa näille viikareille tehdä tarpeeksi pitkät siivet. Tässä on teidän Amorinne, neiti de Freese. Teenpä sille pitkät siivet, että se jaksaa lentää teidän perässänne ja ampua varmasti. . .

— Huu, sehän on kalalokki, tai haukka, tai... Herra luutnantti, ettekö siis halua neiti Lovisea?

— Mutta eikö herra vänrikki sitten olekaan varannut itselleen häntä . . . ?

— Ei, vaan minut!

Kade mustasukkaisuus hyppäsi kuin musta eläin näky- viin Lochtanderin naurusta; neiti Stava pääsi jälleen voittajaksi.

— Niin, anteeksi, unohdin — kuinka sen teinkään? —, että teillä jo oli daami, kauniimpi kuin kaikki muut. . .

— Ja uskollisempi... Onko neiti Stava utelias?

— Ehkä saamme rekiretkellämme kuulla useampienkin kihlausten julkaisuja.

Lochtanderin harmaat kasvot tavoittelivat pientä hymyä.

— Olisi kai varmempaa puhua veneretkestä. Tai tietenkin neiti Stava usko herra vänrikkiin enemmän kuin minuun. On kaunista olla uskollinen .. .

— Varmempaa puhua veneretkestä! huudahdettiin siltä kulmalta huonetta missä yksijalkainen majuri Dirchsen pelasi korttia kapteeni Fullerin kanssa. — Hänpä laskettaa sukkeluuksia, tuo sisukas luutnantti. Veneretkestä! Saisihan kerran tulla kysymykseen veneretkikin näin marraskuussa. Kun rakkaus kuumentaa rinnat, niin ei haittaa vilukaan.

Sophie Rosenborg, seisoen keskellä keltaista peräkamaria, missä hänen ja Helenan pukuvarastot vielä olivat levällään vuoteilla, sohvalla ja seinäpenkeillä, kertasi itsekseen sanaa »veneretki» ja jatkoi toistelemalla niitä pieniä kirosanoja, joita Viaporissa naisetkin käyttivät, kun olivat suuttuneet tai lämmenneet viinistä ja lemmeistä. Näinkö siis piti mennä myttyyn koko sen ihan suunnitelman, joka oli rakennettu Kaupunginlahden jäätyamisen varaan? Lapsellinen suunnitelma! Jäiden varaan on parasta olla rakentamatta, se opittiin tässä. Mutta mikä kiusanhenki kuiskasikaan amiraalin korvaan tuon pirullisen suunnitelman, nyt juuri kun heidän onnensa oli täyttymäisillään, kun tuossa ikävässä linnoituksessa seipitettiin lemmenlauluja kätkeväksi konvehtipapereiden ja nauharuusukkeiden poimuihin? Jos Jägerhorn olisi ollut täällä, niin ei olisi ollut vaikeaa saattaa asioita kuntoon; hän oli avulias ihminen. Mutta hän tietenkin hääräsi jossakin likellä rajaa, muiden maanpettureiden kanssa. Jägerhorn — »Fredrik», joksi linnoituksen naiset häntä nimittivät, oli totisesti tuomittava ja halveksittava ihminen, mutta häneen ei voinut kokonaan suuttua. Hänestä täytyi pitää. Hän roihusi kuin soihtu ja aina sytytti. Silloin esimerkiksi, kun »Fredrik» kosi Sophieta, olisi hänen oikeastaan pitänyt hirmuisesti loukkaantua. Sillä kuinka tämä maanpetturi uskalsikaan lähestyä Sophie Rosenborgia? Mutta niin

kauniisti Jägerhorn puhui yksinäisyydestään, kodittomuudestaan ja isänmaansa orjuudesta, että Sophie oli heltymäisillään kyyneliin. Tuo hullu mies ei katsonut isänmaakseen mahtavaa Ruotsia, vaan tätä viheliäistä maanäärtä, jota sanottiin Suomeksi ja jossa eivät ihmiset puhuneet oikeaa kieltä, vaan jotakin sekasotkua. Jägerhorn oli kapinahenkinen yllyttäjä. Mutta nyt hän ehkä olisi voinut auttaa. Hänhän oli amiraalin sukulainen. Sanottiin amiraalin pitävän hänestä. Hän olisi voinut sanoa Cronstedtille: pane vaikkapa tuo Lochtander menemään rajalle Hjärnen asemesta. Hjärnen täytyy suorittaa rakastuneen miehen kaikkein tärkeintä komennusta: mennä kihloihin...

Ikäänkuin Helena von Hauswolff olisi kuullut mitä Sophie ajatteli, hän astui permannon poikki Lochtanderin luo ja lausui, ääntään hiljentäen:

— Kapteeni Hjärne on saanut komennuksen jonnekin kauas — mutta te ette saa mennä puhumaan tätä muille — häntä kuitenkin tarvittaisiin täällä: ettekö te voisi lähteä komennukselle kapteenin sijaan?

Lochtander nosti hämmästyneen katseen iloisesta koristelutyöstään ja vastasi kuoleman totisena:

— Jospa sellainen luottamus minulle vain suotaisiin.

— Onko se niin suuri tehtävä?

— On. Jos sellaisen saisin, niin voisin ehkä toivoa ylennystäkin.

Vanheneva luutnantti katsoi kauniin Helenan jälkeen ikäänkuin toivon tähti olisi loistanut siltä ovelta minkä taakse hän hävisi. Mutta Sophie Rosenborg ei lempeästi vastaanottanut ystävätärtään. Hän oli pukeutunut turkkiin ja turkiskenziin mennäkseen ulos, kuullut Helenan ja Lochtanderin keskustelun ja puhui nyt nopeaan:

— Kuinka sinä menet sellaiselle puhumaan minun asioitani. Hitto sinut vieköön, kun olet niin tyhmä! Jos Hjärne saa tästä tietää, niin on kaikki lopussa. Mutta sellaista se on, kun myy nuoruutensa ja kauneutensa vanhalle miehelle. Sinulle ei ero merkitse mitään, kaivannetko lapsiasiaan. Minä lähdän nyt linnoitukseen, minä.

Kun hän avasi eteisen ovea, seisoi Lochtander odottavana hänen takanaan.

— Jospa minun vain sallittaisiin lähteä kapteenin sijaan. Kyllä toimittaisin tehtävän huolellisesti. Kas, tällaisessa rajamaassa kuin Suomi, tällaisessa maassa, joka aina on ollut kahden mahtavan maan taistelutanteena, aina hävitettynä, aina hyljättynä, täällä tapahtuu usein rajalla asioita, jotka vaativat hyvin huolellista valvontaa, tarkastusta, huomiontekkoa. Minä . . .

Sophie Rosenborgin ensi ajatus oli ylpeästi ilmoittaa, ettei hän ollut pyytänyt mitään palveluksia. Mutta tuon valjun miehen hartaat kasvot, joista siniset silmät täynnä alttiutta häneen katsoivat, lauhduttivat hänet niin, että hän ojensi Lochtanderille kätensä. Ja hän muistikin nyt, että Lochtander oli kotoisin sieltä kaukaa pohjoisesta, jostakin rajaseuduilta. Eikö hän ollut mahtanut joskus sitäkin sanoa, että tuo kaukainen kotiseutu aina oli hänen mielessään. Fredrik Jägerhorn lienee kerran maininnut, että siellä aina tuli kato. Sophie Rosenborg piteli hänen kättään hetken aikaa ja punnitsi, voisiko olla sittenkin mahdollista, että tuo vanhahtava luutnantti pelastaisi hänen sulhasensa. . . ?

Salissa kuului Dirchsen ihmettelevän, miksi päivällinen viipyi ja missä everstinna Brunow oli. Hyviä hajuja tuntui ilmassa, todennäköisesti lintua paistettiin. Dirchsen oli Kärnäkoskella menettänyt jalkansa ja pelissä vaimo-vainajansa omaisuuden. Nykyään hän pelasi mieltöttömiä lapsellisia pelejä vain saadakseen pitää hyppysissään noita suloisia pirun keksimiä paperilappuja, joita sanottiin korteiksi. Turhaan he Fullerin kanssa olivat koettaneet luoda uutta peliä, joka yhtäkkiä valtaisi koko maailman ja tekisi heidät rikkaiksi. Fullerin intohimo ei ollut kortinpeluu, vaan talon emäntä, jota hän oli ihailnut jo Tukholman komediassa ja jonka perässä hän oli kulkenut Suomeen heti kun oli kuullut eversti Brunowin autuaasti nukkuneen.

— Minne kaunotar läksi ketunnahkaturkissaan? sanoi Dirchsen, jääden katsomaan eteiseen päin.

— Komplikatioita, sanoi Fuller.

Sophie ei sattunut tietämään, että Viaporin kuriiria ajava Kellberg asui juuri samassa talossa missä eräs vyöntekijän vaimo aamulla oli kuollut isoonrokoon. Kiertäessään Suon kaupunginosan ahtaita polkuja, hän

tunsi katajansavua harmaassa syysilmassa ja pian näki valkeankin, jonka yläpuolella ravisteltiin köyhiä vuodevaatteita. Vainajan tila oli tuotu siihen asunnon ulkopuolelle, ja useat vaimot ja lapset häärivät ympärillä. Vasta kun Sophie näki suuren mustalla hiilellä vedetyn ristin ovelta hän käsitti, minne oli tullut.

Hän oli aina erikoisesti pelännyt isoarokkoa, ja nytkin kauhu kangisti hänen kieltään, kun hän kysyi Kellbergiä. Katajat räiskivät keskellä tietä, savu pöllähteli maahan ja kiiri pitkin lumisohjoa, kallistuvien puurakennusten välissä. Viaporin hieno ylpeä neiti tuskin ennätti kuulla mitä hänen kysymyksiinsä vastattiin. Hän pakeni, peläten savuakin, joka pyrki tarttumaan hänen ketunnahkaturkkiinsa. Vinhaan astellessaan hän pari kertaa kääntyi ja huusi lapsille, pitäen harsoliinasta suunsa edessä, että he käskisivät Kellbergin heti tulla siltarantaan, missä häntä odotettaisiin. Ja samalla hän kuitenkin pelkäsi Kellbergiäkin.

Päästessään torille hän sentään alkoi rauhoittua. Hirvittävä katajansauhu oh tuki jäänyt sinne Suon kaupungin onkaloihin, eikä hän ollut tarttunut kenenkään käteen, saatikka sitten noihin hirveihin rääsyihin, joita ravisteltiin katajansavussa. Jo tuo savukin — kauhean hajuinen! Tohtori oli tullut ja hän kuului yötäpäivää käyvän sairaiden luona, mutta ihmisiä vaan kuoli hirveästi.

Viaporin kuuluisa kaunotar asteli kohtaamatta yhtään ihmistä. Jollei joissakin ikkunoissa olisi näkynyt tulta, olisi voinut luulla koko kaupungin kuolleen ruttoon ja katajansavuun. Hirvittävä kaupunki, hirvittävä maa! Kuinka kaukana oli Tukholma, hurmaava kuninkaan-kaupunki. Pitikö hänen ja hänen rakastettunsa täällä Suomessa elää ja kuolla? Ja kuitenkin oli ihmisiä, jotka olivat siihen kiintyneet, niinkuin Jägerhorn ja entä sitten tuo Lochtander.

Niin, jollei ennemmin ollut uskonut rekiretkä mahdottomaksi tällä kelillä, niin tässä Kaupunginlahden edessä sen uskoi. Toivoton märkä lumisohjo lepäsi kaupungin ja linnoituksen välillä ikäänkuin kaiken apeuden sappi olisi haljennut ja jäänyt siihen lainehtimaan. Hjärne on tuolla linnoituksessa, tämän harmaan vesi-

lakeuden takana, ja pian on heidän välissään oleva etäisyys, jonka takaa kirje niin harvoin tulee perille, että toinen tai toinen moneen kertaan ennättää kuolla.

Minun täytyy päästä linnoitukseen! ajatteli Sophie. Joka hetken tahdon viettää likellä häntä, jota rakastan. Kukaties kuolema on likellä toista tai toista, ah jospa yhtäikaa ottaisi molemmat! Minun täytyy vielä kerran saada vakuutus, että hän rakastaa minua ja vain minua.

Taasen tuntui poltettujen katajien käry. Sophie Rosenborgia uuvutti ja pyörrytti, hän kierteli laatikkopinoa ja asettui istumaan. Katajankäry tuntui pesineen hänen turkkiinsa. Hänen silmissään oli polku vyöntekijän kallistuvan majan edessä, vuode ja tuli, jonka sauhuun ravistettiin rääsyjä.

Miksi minun on näin paha olla? Olenko kipeä? Mitä on näissä laatikoissa? Miksei kuriiri jo tule? Olenko jo ollut tässä kauankin? Miksen lähde paikaltani? Onko minun vilu? Näitä laatikkoja on kovin paljon, olen täällä kuin talossa, Kellberg ei löydä minua täältä. Oliko mahdollista, että linnoituksen korkeat upseerit näissä laatikoissa lahjoittaisivat kruunun tavaraa kartanonomistajille? Kellberg on hävytön, kun uskaltaa sitä väittää. Mutta todennäköisesti hän on oikeassa, tuo kelmi mies! Hänpä näyttää tuntevan, että grosshandlari-papat panevat arvoa kauniille korulle, jonka nuori pikku vänrikki lähettää salakihlatulle tukholmattarelle joulu-lahjaksi. Koru voi lujittaa itse rakkauttakin-... Onko varmaa, että Hjärne pitää minusta yhtä paljon kuin minä hänestä? Olenko minä kauniimpi kuin Helena? Kuka puhuu ääneen? Se joka on onneton. Puhunko minä ääneen? Olenko ennen puhunut? Rakastan Gustafia, ikävöin hänen luokseen. Mikä minun on?

Yhtäkkiä Sophie tunsu voimakasta vilua. Täällä voi mennä terveys! Ja siinä samassa hän tempautui pysyyn ja sai päähänsä, että voihan linnoitukseen päästä jalankin. Hän saattaa jättää turkkinsa Heidenstrauchin puotiin ja lainata korkeat saappaat. Vihreä silkkikangas on vielä maksamatta, muu toki maksetaan. Helena on tehnyt velkaa, hänkin. Hauswolffilta täytyy salata se. Inhottava Valhalla-veljesten yhteinen hempukka on palannut miehensä luo. Hitto vieköön sen kanalan.

Nyt saattoi nähdä kahden herran verkalleen astuvan Rantatieltä rantaa kohden. Ei, kumpikaan ei ollut Kellberg. Nämä olivat upseerin puvussa. Amiraaliko itse? ja toinen puhui tummalla äänellä ikäänkuin Jägerhorn olisi puhunut. Oliko »Fredrik» tullut? Ilo läikähti hetkeksi Sophien rinnassa, sillä jos »Fredrik» oli tullut, niin hän keksisi keinot miten päästäisiin linnoitukseen. Sinne hän varmaan itsekin oli matkalla. Ja nyt, kun Sophie jo oli varma, että eversti veisi hänet Viaporiin, hänen kaipauksensa kasvoi tässä toivossa ihanasti, ja vavisten hän odotti, että Jägerhorn jäisi yksinään. Mutta eipä siltä näyttänyt: amiraali piteli häntä käsivarresta ja puheli hiljennetyin äänin, vaikkei ketään ollut näkyvissä. Vai niin, oliko kysymys salaisuuksista? Olisiko pitänyt lähteä tiehensä, jottei joutuisi kuulemaan luvattomia? Mutta entäpä jos he tulisivat puhumaan siitä, mitä var-ten Hjärne lähetetään komennukselle.

Amiraali puhui todella komennuksesta, mutta ei Hjärnen, vaan omastaan. Hän ei voinut katsoa komennustaan Suomeen muuksi kuin karkoitukseksi. Oli talviaikaa, kun hän tuli rappeutuvaan linnoitukseen, jossa tuskin tapasi tuolia, millä istua. Hänen alansa on merisotilaan, ei linnoitusupseerin. Jokin toivoton masennus painaa täällä kaikkia ihmisiä, jokin epävarmuus huomisesta päivästä. Linnoituksessa vietetään syntymäpäiviä, kihlajaisia, ristiäisiä ja tanssitaan kaikkialla, hautajaisissakin; koko Viapori on kuin kierivä karuselli. Ei voi muuta ymmärtää, kuin että halutaan unohtaa ja huumautua. Rekiretki on vuoden tärkein tapahtuma. Yhtään sanaa ei syystalvena upseeriperheissä lausuta niin usein kuin »rekiretki» tai »jää-ajot». Mikä linnoitus tämä on? Täällä ei ole kunniantuntoa eikä kuria. Täällä on lamaannus ja yhtäkaikkisuus. Parasta olla sanomatta miltä tuntuu ottaa vastaan tällaisen linnoituksen puolustus. Ja päällepäätteen kaupunki lähettää Viaporiin arestanttinsa, jotka sitten yhtämittaa karkaavat, ja näitä karkureita linnoituksen käsityöläiset suojelevat. Tuollainen irtolainen kuin Kellberg häpäisee koko linnoitusta ja saa sen tehdä. Koko ilma on sekoitus juoruja, kihlauksia, ilmiantoja, pidätyksiä. Klingspor Viikissä on yksisilmäinen ja odottaa rouvaansa kuulemaan. Kaupungin pormestari on

tulemaisillaan sokeaksi... Yhtäkkiä kulkee huhu, että joku sokea mies pohjoisesta on tyttärensä taluttamana saapunut Helsinkiin hakemaan poikaansa, joka palvelee Adlercreutzin rykmentissä. Hän on — isä nimittäin — menettänyt sodissa kuusi poikaa ja tahtoo nyt tätä viimeistä kotiin kyntämään peltoja. Tämähän on hyvin liikuttavaa, mutta tietysti mahdotonta. Vanhus ja tytärkin ennustaa. Ja nyt juoksee koko linnoitus kaupungin kanssa kilpaa ennustajan luo. Minä olen kieltänyt heiltä pääsyn linnoitukseen, onhan mahdotonta sallia tuollaista... Tyttö kiertelee täällä katuja ja pyrkii jopa minunkin puheilleni — täytynee karkoittaa heidät kaupungista ja passittaa kotiseudulleen.

Vähällä oli, ettei Sophie Rosenberg nyt lähtenyt piilopaikastaan kysyäksään mitä amiraali oli tehnyt poistaakseen masennusta, joka todella painoi ihmisiä. Millä piti linnoituksen perheiden sitten tappaa aikaansa tässä harmaassa ikävässä maassa? Pitikö linnoituksen nuorten leikkiä sokkosilla tai hypätä nuuraa, tai...? Syntymäpäiväthän tulivat koko valtakunnassa ilman kutsua. Kihlaukset... niin, ketä niistä oli syyttäminen, Jumalaa vaiko pirua...? Karuselli! Eh bien, karuselli! Niin, arestantit ja varkaat lisäksi...

Amiraali tuntui syyttävän Anjalan miehiä. Vaikeampi oli kuulla mitä Jägerhorn nyt sanoi. Sophie Rosenberg kuuli vain: tulee aika, ja hetken perästä: tulee uusi aika! Pitää katsoa tarpeeksi kauas! Jägerhorn lausui sanat papillisella ennustajan-äänellään, jonka linnoituksen naiset hyvin tunsivat. Muuten nuo molemmat vatkasivat samaa asiaa kuin Loehtander ja Lindeblom joka päivä keltaisessa talossa kruunun hevoshaan laidassa!

— Niin, puhui amiraali, — kierretään ympyrässä. Ei voida vaatia, että köyhä kaukainen alusmaa nauttisi samoja etuja kuin emämaa. Nämä maat eivät ikinä voi tulla yhdenarvoisiksi... On naurettavaa, on maanpetosta...

Ja Jägerhorn:

—————jättäköön Ruotsi tämän maan oman hallintansa varaan, niinkuin eräs äiti kerran poikansa Moosksen. Ruotsi tulee hämmästyämään kuinka se pitää

puoliaan, kunhan se saa käyttää miehensä omaan työhön ja omaan puolustukseen...

_____Mutta millä häpeällisellä hinnalla? Venäjän keisarinna mökkiläisenä ja maaorjana!

Kun olisi voinut tukkia korvansa kuulemasta tuota yhtä ja samaa, tuskitteli Sophie. Oli jo hirvittävän vilukin. Luuliko tuo hullu Jägerhorn ehkä, että tämä takamaa kelpaisi seisomaan omilla jaloillaan?

Niinkuin leivosen laulu helähtää ilmoille pilvisestä päivästä, niin helähti Helena von Hauswolffin ääni esiin marraskuun itkevästä harmaudesta. Helena tuli juoksujalkaa, hypähdellen vesilampareiden yli, huhui ja huuteli Sophien nimeä. Hän lakkasi vasta kun huomasi korkeat herrat. Helenan ääni kantoi heleänä rantaan asti:

— Pyydän anteeksi, hyvät herrat. Etsin ystävätärtäni Sophietä. Eikö hän ole täällä? Minne hän sitten on voinut lähteä? Olemme olleet surullisia, kun ei meidän rekirekkestä nyt voikaan tulla mitään... Me olimme siitä niin iloinneet... Herra amiraali on liian ystävällinen, niin kyllä kai kihlaukset usein on julkaistu siten... Mutta uskallanko kysyä — onko se matka kiireellinen, jolle kapteenit Hjärne ja Reuterskjöld lähetetään?

— Tietääpä pieni kaunis rouva paljon...

— Ystävättäreni kertoi minulle, pyydän ettei herra amiraali pahastu.

— Hjärne ja Lochtander lähtevät — Reuterskjöld jää tänne.

— Vai niin, niinkö. Eivätkö Reuterskjöld ja Lochtander voisi lähteä?

— Pienelle kauniille suulle pitää antaa anteeksi yhtä ja toista. Neiti Sophietä täytyy onnitella: hänellä on urhoollinen ystävätär.

— Ah niinkö, herra amiraali siis tietää! Niin, Sophie olisi niin toivonut, että heidän kihlauksensa olisi juhlassa julkaistu, niinkuin tapa on... Mutta nyt siis kapteeni Hjärne matkustaa... Ystävättäreni on surullinen... ja minä myöskin... Viipyykö kapteeni kauan poissa?

— Niin kauan kuin asiat vaativat.

— Herra amiraali, ystävättäreni rakastaa kapteeni Hjärneä aivan hirvittävästi...

— Iloitsen, että upseerini saavat uskollisia vaimoja.

— Herra amiraali . . .

— No niin, rouva von Hauswolff, mikä vielä painaa mieltänne?

— Jo uskaltaisin pyytää kapteeni Hjärnelle yhtä ainoaa päivää. Ystävättärelläni on äärettömän kaunis vihreä puku, jonka hän teetti kihlajaisia varten assamblee-illaksi.

— Vai niin. Tämähän on tärkeä näkökohta. No, etsikää nyt ystävättärenne ja sanokaa, että hän pukisi ylleen sen äärettömän kauniin puvun. Minä lähetän sulhasen sinne ihailemaan, jahka olen hänen kanssaan puhunut. Kihlaus on julistettava julki tänä iltana. Se on minun tahtoni. Molemmat kapteenit tulivat juuri äsken reippaasti jään ylitse jalan. Hjärne on hänkin täällä.

— Jalan? huusi Helena — se tuli kuin hätähuuto. — Ah mimmoiset saappaat heillä sitten olikaan?

— Huomenna jää tuskin olisi kannattanut. Kiirehtikää siis heti pukeutumaan hienoiksi. Eversti Jägerhorn saa minun sijaani tulla esittämään kihlattujen maljan.

— Tjaa, sanoi Jägerhorn, — vai pitää minun olla liittämissä kaunista Sophieta toiseen, olenhan kerran itse kosinut häntä. Tosin siitä jo on monta vuotta. Olin hurjasti rakastunut.

Helena von Hauswolff hyppeli ja hymyili, kiitteli ja siunaili. Oli kuin lintu olisi viserrellen räpytellyt siinä liejuisella maalla Helsingin rannan kaatopaikan vierellä.

— Kuinka me nyt kaikki tulemme iloisiksi ja tyytyväisiksi!

Olikohan keltaisessa talossa kruunun hevoshan harjalla koskaan vietetty niin iloista iltaa kuin tämä Sophie Rosenborgin ja Gustaf Hjärnen kihlajais-ilta? Kortit olivat toki nyt ennustaneet oikein, monet kerrat ne olivatkin pelastaneet rouva Brunowin, ilmoittamalla mitä oli tulossa. Niinpä tavattiinkin nyt päivällispöytä todella juhlallisesti katettuna ja voileipäpöydällä niin paljon juomatavaraa, että Fuller yritti tulla pahantuuliseksi ajatellessaan niitä laskuja, jotka talon emännän myöhemmin oli suoritettava. Rouva Brunow itse komeili kultakäädyyissään ja muistosormuksissaan, hiljalleen ral-

latellen pöytä- ja piirilauluja, joita aikoi herättää elämään illan kuluessa. Iloisista iloisimmalta tuntui luutnantti Lochtander, joka naulatessaan rekiretki-juhlaan aiottuja siraatteja salinovieien yläpuolelle selitti aikovansa, hänkin, tänä iltana julkaista kihlauksensa. Hänen kauliin morsiamensa nimi oli Solitude, ja tässä tämä tika-
puilla auttoi häntä hänen laskiessaan lentoon kaikki sini-
siipiset amoriinit. Kävi toki suhina ja rätinä kuin parhaassa sodassa, kun nuoliniekat ammuskelivat nurkasta nurkkaan läpi salin. Hip, hei, hurraa: hän on saanut komennuksen rajalle, hän, Antti Lochtander!

Hjärne saapui yksinään, ja everstinna Brunow, joka oli pitänyt silmällä porttia, johdatti hänet salaa ja uskottoman taitavasti läpi puolipimeiden kuistien ja eteisten sen oven eteen, missä morsian ystävättärensä kanssa oli pukeutumassa.

— Kyllä te nyt näette nälkää, rakkaat ruokavieraani, puheli hän edestakaisin kävellessään, — mutta koettakaa kestää. Kissa pääsi ruokahuoneeseen ja pisti poskeensa kermat ja paistit. Ei mitään jäänyt. Saatte tyytyä naurishuttuun ja silakkaan. Koettakaa kestää... Mutta avatessaan keltaisen budoarin ovea hän kuiskasi:

— Hss Helena, ulos täältä, hiirenhiljaa! Heitä paljaille hartioille huppuliina... Jumalan tähden, älkää kiljaisko. Tässä tuon Sophielle erään hirveän sydämenvarkaan, kavaljeerin rakastettavinta laatua. No niin, hän auttaa panemaan hameen hakasia takaa kiinni... Hsss! Mitä joutavia ujostelemisia! Saatte vain kymmenen minuuttia! Hjärne, älkää pahasti rypistäkö robe'ea!

Helena Hauswolff syöksyi kuin sukkula, vuodevällyt paljailla olkapäillään, ovesta ja joutui eteisen ovenavauksessa suoraan jonkun ihmisen syliin, joka ihminen nauroi miehen äänellä ja suuteli häntä mihin ennätti. Heitä oli kaksikin, mutta pimeässä ei voinut erottaa keitä he olivat, ennenkuin Helena jo pihaan ennättäneenä tunsi Fredrik Jägerhornin äänen. Ja se toinen mahtoi olla Reuterskjöld, se ilkimys, joka oli suudellut. Mutta suuttuminen toki ei nyt johtunut kenenkään mieleen.

Viaporin kuuluisten rekiretkien tahti oli vähitellen ottanut komennukseensa talon ja salaisuudet alkoivat avautua. Hyvät ruuat ja hyvät juomat täyttivät tuok-

suillaan huoneet, kynttilät käryisivät ja lepattivat. Juostiin ja kuiskailtiin. Talon emäntä itse loisti onnellisessa odotuksessa. Kuului iloista, pidätettyä naurua. Avattiin kaksoisovia. Kapteeni Fuller vihdoin sävähytti auki keltaisen budoaarin ovet ja maailman kaunein kihlattu ihmispari astui saliin. Oh! Mon Dieu! Charmant! Suurenmoista! Tuttu seura irtaantui harmaasta arjesta ikäänkuin olisi ensi kertaa astunut kevään lehtoon ja ensi kertaa kuullut satakielen. Ja juhlapöydässä oli jokainen sen näköinen kuin olisi odottanut oman kihlauksensa julkaisemista. Toki Sophie Rosenborg jo pukunsa ja oudon hiljaisen, juhlallisen kauneutensa vuoksi, sekä hänen vierellään istuva komea kapteeni Hjärne heti olivat kaiken keskusta. Sulhasen toisella puolella oli Jägerhorn ja morsiamen toisella puolen talon emäntä, joka ei voinut pidättää tunteellisia ilon kyyneleitä silmistään, kun eversti Jägerhorn kauniisti puhui kihlatuille. Hän johdatti mieliin keväisen päivän Viaporin valleilla, jolloin iloinen syntymäpäiväseura käyskeli kukoistavien sireenipuiden keskellä ja kahdelle sydämelle tapahtui se ihme, että ne löysivät toisensa. Sellainen on niitä salatuita ihmeitä, jotka tapahtuvat siemenelle, kun se maan povessa auringon suudelmasta herää kasvuun. Tai kun kansa, joka on elänyt varjossa, tuntematta itseään, saa herätyksen, tuntee otsallaan vapauden jumalattaren suudelman ja luo yltään orjuuden kahleet niinkuin virta, joka keväällä vapauttaa itsensä jäistä. Näin on viime päivinä tapahtunut useissa maissa niinhyvin vanhassa kuin uudessa maanosassa. Kansat havahtuvat ja luovat kahleensa — suotakoon vanhalle soturille anteeksi, jos hän tähän iloiseen tilaisuuteen liittää havaintoja, jotka ovat häneen vaikuttaneet ylivoimaisen väkevästi.

Lochtanderin mielenkiinto oli eversti Jägerhornin näitä puhuessa rävähtämättä seurannut puhujan kasvoja, hänen tummaa ääntänsä, joka lämpenemistään oli lämmennyt, ja katsetta, joka hetken tuntui olleen jossakin kaukana täältä. Siellä jossakin kaukana everstin kotipaikalla varmaan. Ja Lochtanderkin siirtyi ajatuksiinsa kauas metsänreunaan, mistä kangasti kylä, loputon metsäseutu, nuori poika joka kynti ja tyttö joka ojensi

hänelle juotavaa. He olivat yksinäisen miehen kummilapset Juhana ja Marjaana... Metsä oli hiirenkorvalla, leivoset lauloivat, maa kääntyi pitkinä mustina turpeina... Näky meni nopeasti ohitse kuin tuulella sauhu... Poltettiin suota? Isänmaa! purkautui upseerin huulilta. Ja Lochtander, ajattelematta mitä teki, tarttui viinilasiin joka äsken oli täytetty hänen eteensä, ja joi sen pohjaan. Hänen kätensä yritti haparoida pulloa, koska hän olisi halunnut juoda enemmän, mutta sitä ei ollut hänen ylettyvillään.

— Tulee aika! jatkoi eversti ja katsoi silmänräpäyksen ajan luutnanttiin, ikäänkuin ei hän olisi nähnyt ketään muuta ja ikäänkuin tämä yksin olisi voinut hänet ymmärtää. — Mutta tänäänhän on sydänten juhla. Mikä onni naiselle omistaa uljaan sotilaan rakkaus, mikä onni sotilaille, joka on vihkinyt elämänsä puolustamaan kalteinta mitä ihmiselle on annettu, isänmaata, omistaa naisen rakkaus, naisen, jonka uskolliset ajatukset ja esirukoukset hyvien enkelien lailla liioittelevat hänen ympärillään ja kääntävät jopa uhkaavat kuulatkin radaltaan.

Kun everstin esitettyä kihlattujen maljan Lochtander kohotti tyhjennetyin lasinsa heitä kohden, katseli hän kuin lumouksen vallassa ainoastaan Jägerhorniin. Ja kun nyt alettiin laulaa ja maljat yhä tiheämpään tyhjenivät pohjaan asti, katseli hän yhä everstiin kuin taivaankaa-reen. Kun muut kohottivat hurraa-huutoja kihlatuille, huusi Lochtander mukana, mutta hän lausui joitakin outoja sanoja, joita hän yksin mahtoi ymmärtää. Hän puhui suomenkieltä!

— Skool, Lochtander! lausui viinistä kuumenneena talon emäntä, korottaen lasiaan vinoon yli suuren, pyöreän pöydän. — Kerrankin näen teidät iloisena ja tyytyväisenä. Skool!

Lochtander nousi pystyyn, tarttui pulloon, mutta heti löytämättä lasiaan nosti pullon ilmaan ja huusi:

— Kaikkien niiden kansojen malja, jotka luovat yltään orjuuden ikeen. Skool!

Hänelle huudettiin, että hän puhuu roskaa, istukoon alas ja pitäköön suunsa. Nyt vietetään rakkauden juhlaa! Talon emäntä nousi toimittakseen hänelle juomaa.

Kerrankin hän näki hyvän luutnantin iloisena ja tyytyväisenä. Mutta Jägerhornkin oli hänet nyt huomannut, ja molemmat miehet katsoivat toisiinsa kiinteästi ikäänkuin ei ketään muita olisi ollut huoneessa. Kun everstinna Brunow aikoi ottaa pulloa, jota Lochtander yhä heilutti kädessään, täyttääkseen siitä luutnantin lasin, niin tämä sydämellisesti katsoi everstinnaan niinkuin lapsi katsoo kaitsijaan, joka aikoo ottaa häneltä hänen lelunsa. Hän oli juonut pullon tyhjäksi.

— Eversti Jägerhornin malja! huusi Lochtander. — Tarvitsisin ämpärillisen kalleinta viiniä ja yhteen kyytiin tyhjentäisin sen Fredrik Jägerhornin kunniaksi.

Nyt juotiin Jägerhorninkin malja, nimittäin siinä ominaisuudessa, että hän edusti amiraalia. Hänen maljansa oli siis varsin oikeutettu. Muuten kaikki maljat keskitettiin kihlattuihin, jotka tuntuivat kuuluvan toiseen maailmaan — kuinka saattoikaan rakkaus luoda ihmiset näin uusiksi! He joivat vähän ja puhuivat vähän. Kumpikin tuntui muistavan, että kapteenin huomenna varhain oli lähdettävä.

— Tulee aika! lausui Jägerhorn kohottaen lasinsa Lochtanderia kohden. — Tulee aika — Suomen suuri aika!

Lochtander, kuin suunniltaan riemusta, toisti hänen sanansa ja heilutti kättään. Molemmat lausuilivat toisilleen näitä sanoja, väsymättä, ja joka kerta kokien jotakin uutta siinä salaisuudessaan.

Oh, nyt saapui soittoniekka, Helsingin urkuri, joka samalla oli Adlercreutzin rykmentin soittokunnan johtaja. Kookas tuuheatukkainen, Danzigista tänne tullut mies, yllään suuret sudennahkaturkit, oli jo pihalle kuulut juhlahumun, joutunut sen valtoihin ja, kiiruhdetuaan portaista eteiseen, tavoittanut silmiinsä kihlatun parin, joka muun seurueen keskellä kuin täyteläinen ruusupuu loistossaan pysäytti hänet.

Juhlaseuruekin näki Kressin tulevan, ja Lindeblom ja Stava de Freese nousivat käydäkseen häntä vastaan. Mutta he pysähtyivät, sillä soittoniekka näkyi haluavan seisoa eristettynä omassa maailmassaan. Raskas viitta, jota hän käytti soittaessaan kylmässä kirkossa, valui hänen jalkoihinsa, hän pyyhkäisi lakin saman tien, ja

viulu, kevyt kuin lintu tuli esiin povesta, asettuakseen kaulalle.

Juhlallinen tumma sävel, kuin virranjuoksu himmeän vuoren alta kesäaamussa, alkoi laulaa hänen olemukseensa ja kirposi esiin hänen tunteellisista sormistaan viulunkielten koskettelussa.

— Schönheit, dich will ich huldigen,
Schönheit, dich will ich loben,
Schönes Weib, heil sei dir,
Du Krone der Schöpfung . . .

Soittoniekka tapaili joitakin syntymämaansa sanoja, joita tuskin kukaan kuuli. Hänen sävelensä puhkesi siten riemulliseksi fuugaksi, joka sinisenä virtana E-duurissa vierii vihreitten niittyjen halki. Jopa läksi liikkeelle C-dur sävel, keltainen kuin aurinko ja väkevä kuin keskipäivän riemu. Molemmat kiirehtivät täyttymyksen päämäärää kohden. Ja yhä liittyi virtaan uusia säveliä, elämän riemuja, elämän tuskia, lasten leikkejä, lintujen laulua, kukkain loistoa, kukkain lakastumista. Kielet värisivät, kielet vaikenivat.

Ihmisetkin vaikenivat. Sitten alettiin huudella.

— Kress, Kress — tulkaa! Soititte kauniisti. Kommen Sie, den Ehrenplatz neben der Schönheit sollen Sie haben! Sävelten maailmassa te olette aatelismies.

— Miksi tulette niin myöhään? Joko teidän taas piti korjata kaupungin kirkon onnetonta pelitoosaa?

— Kress, soittoniekka Lutheruksen maasta, morsiamen viereen!

— Kressin malja!

Lochtander kiirehti nostamaan sudennahkaturkit eteisen lattialta, minne ne olivat valuneet. Korkea, varhain harmaantunut, puhdasihoinen ja väkeväpiirteinen mies astui juhlahuoneeseen, tällä hetkellä kädessään huilu. Kun hän otti irti äänen mitä erilaisimmista soittokoneista, niin häntä huvitti panna niitä näin taskut täyteen ja alati ilahuttaa niillä ihmisiä. Nytkin hän näytti aikovan edelleen soittaa, ja tällä kertaa huilua, kun emäntä toi hänen käteensä viinilasin ja kaikki pikarit pöydästä ojentuivat häntä kohden. Juhlapöydässä oltiin jo iloi-

sessä humalassa. Fuller ja Dirchsen kävivät Jägerhornin kimppuun, tiukaten häneltä tietoa, mitä hän tarkoitti noilla kahleita ja jäitä katkovilla kansoilla. Tarkoittiko ehkä herra vapaustaistelija Lapinkin kansaa, hahhahah? Lochtander yltyi pyytämään, että Kress säveltäisi Suomen marssin, sellaisen, että kuuluisi kuinka jäät lähtevät koskia alas, sellaisen, että rytisee ja paukkuu ja sitten tulee vapaus.

— Suomen marssi, se soittakaa! rukoili Lochtander.

Kapteeni Reuterskjöld suuteli rouva von Hauswolffin käsiä eikä tuntunut näkevän muita kuin hänet. Helena nauroi, torui ja leikillä löi häntä korvalle. Reuterskjöld suuteli hänen paljasta rannettaan siltä kohdalta missä valtasuoni lyö. Helena ei enää liikahtanut. Fuller vaati, että jo noustaisiin pöydästä. Viini oli aivan lopussa. Talon emäntä meni katsomaan, vieläkö sittenkin olisi viiniä. Lähetettiin nopeasti Heidenstrauchille sitä hakemaan. Fuller ajatteli laskuja ja koetti katseellaan saada Anna Brunowia järkiinsä. Mutta Annakin oli kerran iloinen ja tyytyväinen ja halusi laulaa ja hurmata. Kaikki puhuivat yhtäkaa, ei enää voinut erottaa omaa ääntään. Kihlatut saattoivat huoletu tuntea olevansa yksinään ja vaihtoivat raskaita, kuumia silmäyksiä. Jägerhornkin nyt vaati Kressiltä »Suomen marssia». Viiniä tuli pöytään. Taasen puheltiin niin, ettei voinut toista ääntä erottaa toisesta. Yhtäkkiä hiljeni.

Sillä taasen kajahti sävel. Paimenen huiluko puhalsi vilpoisessa metsässä? Kokonainen virta hopeisia pisaroita tulvi sisään, levittäen hunajaisten niittyjen maakeutta. Morsiusparin edessä seisoivat Fredrik Kress, Saksanmaan soittoniekka, huilullaan ylistäen rakkautta.

KAUNOINEN SOPHIE

Senjälkeen kun Helena von Hauswolff palasi miehensä ja lastensa luo linnoitukseen, vaipui Sophie Rosenberg masennuksen tilaan, josta hänen suojelijattarensa everstinna Anna Brunow turhaan koetti häntä nostaa. Everstinna kehoitti häntä liittymään niihin nuoriin naisiin, jotka nyt alkoivat opetella soittotaitoa tuon erinomaisen soittoniekan Fredrik Kressin johdolla. Magdalena Kuhlberg ja Henriette Heidenstrauch olivat jo antaneet Kressin kirjoittaa Danzigiin, että sieltä lähetettäisiin tulemaan heille kummallekin fortepiano. Heillä oli siihen varaa. Jalomielisyyden puuskassa oli proprietääri Weckström sisarentyttarelleen Loviselle ostanut Turusta vanhan soittokoneen, joka tosin kuului olevan niin huono, että yhtä mielellään olisi voinut lyödä irti säveliä vanhasta muuripadasta. Joka tapauksessa Lovisekin nyt opetteli soittotaitoa. Uutisten joukossa, joita everstinna surulliselle kaunottarelle tarjosi, oli uusi kihlauskin. Tai ei se tosin vielä ollut aivan varma, mutta todennäköinen: Amalia Lizelles ja vastatullut tohtori! Amalian kasvot olivat viime aikoina olleet hyvin iloiset, uusi tohtori oli ollut heillä kaksi yötä, ja nyt korjasi Kellberg hänen tulevan asuntonsa ikkunoita, niitä samoja Heidenstrauchin vihreässä rantatalossa, jotka linnoituksen nuoret sinä tiettyinä kuutamoyönä olivat viskoneet säpäleiksi.

Tämä kihlaus oli käynyt nopeaan.

Mitä nyt mahtoivatkaan ajatella rikkaat Weckstromit, Johannes ja Jakob Daniel? Gustaf — hän oli kaukaisilla mailla ja tuskin tulisi edes perinnön saaliinjakoon, häntä ei kannattanut mainitakaan. Molemmat toiset olivat vuoronperään liehitelleet pormestarintytärtä ja usko-

telleet hänelle, että he tarkoittivat totta, mutta nyt, kun pormestari oli köyhtynyt ja tulemaisillaan sokeaksi, nyt he hänet heittivät. Kummallista, että Amalia oli taipunut milloin toisen, milloin toisen puoleen. Olisikohan mahtanut olla hänelle samantekevää kenen ottaisi. Mutta eiköhän heitä kuitenkin nyt kaduta, kun ei heillä enää ole sitä koreaa leikkikalua! Ei, Amalia rakasti vain Johannesta, mutta epätoivoissaan ärsytti häntä Danie-lilla.

Innokkaasti uusi tohtori kävi katsomassa rokkosai-raita. Ja muutamia hän oli saanut parantumaankin. Hänet oli myöskin viety Viikiin rouva Klingsporin luo, mutta siellä ei ollut rokkoa, vaan se oli rintatautia. Tohtori oli sanonut, että hänen luokseen tultiin aivan liian myöhään. Klingspor haki yhä talousmamsselia, hän kuului käyneen Döbelninkin luona, vaikkei se talousmamsseli siellä ollut nuori eikä suinkaan kauniskaan. Döbeln kuului ärjäisseen: mitä pirua, minä aion itse naida hänet, eikö kenraali tiedä, että hän on poikani äiti! Klingspor oli hämmästynyt ja sanonut: »tant mieux, mon colonel». Tämä oli niin huvittava asia, että Sophienkin piti makeasti nauraa. Döbeln todella oli päättänyt naida piikansa! Komedia laitoksessa näyteltiin yhä »Bobbi muorin häitä», rouva Brunow oli päättänyt uuden kerran mennä tätä komediaa katsomaan ja silloin Sophien täytyy tulla mukaan. Se oli mahdottoman huvittava komedia, jo kotona Ruotsissa yleisö ja Anna rouva myöskin oli ollut menehtyä naurusta, kun Bobbi lauloi Tus-neldalle:

On naisen sydän linnoitus,
sen sisään johtaa rakkaus,
vain rakkaus, ain' rakkaus,
tralalallala lallalaa.
Avaa portti, vahva linnoitus,
nyt sisään ryntää rakkaus,
Se tulee, hyökkää . . .

Ja etu oli, että tähän vuodenaikaan paleli komedialadossa kuitenkin paljon vähemmin kuin talvisella pakkassäällä. Ohhoh, kuinkahan monta lasillista kuminaviinaa hänkin,

Anna Brunow, otti silloin viime pakkasella, kun kävi ensimmäisen kerran ja istui vetoisassa lautahökkkelissä!

— Mutta Sophie, sinä et kuuntele mitä puhun! En koskaan ole nähnyt näin ymmärtämätöntä upseerinkihlattia. Ajattelehan toki, että voi tulla sota ja todellinen hengenvaara. Nyt on kysymys vain luottamustehtävästä, jommoisesta jokainen upseeri iloitsee, ja sinä saisit olla ylpeä! Ja Lochtander, tuo hyvä poika, jota me olemme ilkeästi kiusotelleet, vielä lupasi olla kapteenille hyvä toveri ja veli. Sulje sinä Lochtanderkin iltarukouksiisi, sen hän on ansainnut, ja varo, ettet sure kauneuttasi turmiolle. Silmäsi ovat jo haaleat kuin suolarakeet.

Everstinna Brunowin täytyi naurulla koettaa poistaa vaikutusta, minkä hänen viimeiset sanansa tekivät Sophiehinkin. Hän tarttui heti pieneen irtopeiliin ja suuntasi sen kasvojansa kohti.

Silloin hän yhtäkkiä huomasi, ettei voinut erottaa omia kasvopiirteitään. Hänen sydämensä lakkasi sykkimästä.

Rouva Brunowkin säikähti.

— Ja minä joka tahtoisin, että kaikki olisivat iloisia ja tyytyväisiä! Et ole nukkunut moneen yöhön. Lisette, tule pian järjestämään fröken Rosenborgille vuode. Lisette, kuule toki!

Sophie hypisteli keltaisen budoarin tuolinpäällystä, joka aikoinaan oli ollut kallista silkkidamastia ja jonka rei'istä sormet nyt sopivat sisään kuin verkosta.

— Kotona meillä Ruotsissa, alkoi hän ärtyneesti, — piiat heti tottelevat, kun heitä käsketään. Ja myös posti tuo kirjeet. Posti varmaan on hukannut Hjärnen kirjeet.

Rouva Brunow ymmärsi, että Sophie oli sairas. Herra Jumala, nyt vasta hän huomasi, että tytön käsi tuntui tulisen kuumalta. Mutta Sophie istui kuin noiduttuna paikallaan ikkunan ääressä, silmäillen polulle, jota pitkin kalastajat menivät veneilleen. Meri oli siis jo auki ja pyydettiin kaloja. Olikohan jo kevät? Hän ei voinut muistaa.

Everstinna ja Lisetten kuiskaillessa jotakin, vuodetta valmistautuessaan, Sophie tunsi, että hänen sydämensä löi aivan hirvittävästi. Senhän täytyi ihan haljeta. Hänen poskilleen pulpahti kuumia veriläikkiä ja sydämen lyön-

nit samassa hiukkasen helpottivat. Hän ei enää ajatellut kalastajia eikä Hjärneä eikä rekiretkiä eikä mitään. Hänen olisi tehnyt mieli vain tietää, puhkesiko veri virtanaan hänen kasvoistaan, vai ainoastaan tuntuiko siltä, mutta hän ei jaksanut nostaa kättään, viedäkseen sitä poskelleen.

Kävikö ukkonen? Jotkut hirvittävät vaunut kulkivat linnoituksen päällitse. Ne tavoittivat häntä, täytyi juosta. Ne tulivat tulemistaan. Nyt ne tavoittavat. Auttakaa! Niiden edessä ei ole hevosia, vaan nokimusta pilvi, suuri pilvi, niin että se ulottuu maasta taivaaseen. Se toivottaa jo korviin. Se humisee, puhaltaa, käy kiinni vaatteisiin! Hän on vain pieni riepu. Kun pilvi paiskaa hänet ylös, niin hänen päänsä lyö taivaan seinään. Hän putoaa korkealta. Ei ole jäljellä kuin läiskä... Muitakin läiskä putoaa linnoituksen kallioille. Ihmisiä sataa koviin kiviin. Ne heittelevät käsiään kahdenpuolen, ne takovat päätänsä kiviin. Pilvi kiehuu yläpuolella, oksentaen ympärilleen kuumaa tuhkaa. Seppiä on tullut laivoilla. Ne takovat ihmisten päässä. Mitään muuta ei kuulu kuin seppien iskut ja pilven kohina. Pilven sisästä astuu vaivaisen ihmisläiskän eteen valkoiset ihmiskasvot, jotka polttavina tuijottavat. Mitä ne tuijottavat, mitä ne tahtovat? Nyt ne muuttuvat. Ja nyt taas. Nyt ne panevat kiinni silmät, nyt silmät avautuvat ja putoavat päästä. Gustaf Hjärne on vaarassa! Missä on luutnantti, joka lupasi olla veli ja ystävä? Apua, sepät iskevät pään puhki, apua! Pilvi ajaa takaa Gustaf Hjärneä. Nyt se tavoittaa hänet, paiskaa korkealle taivaan kattoon. Nyt hän putoaa, kuolee — voih! Hän putosi jonnekin kauas, Sophie ei pääse sinne asti. Hän on vain läiskä, hänellä ei ole jalkoja eikä silmiä. Nyt ne panevat hänet kuumaan pataan. Oi-voih!

Hänen huutonsa vihlaasi läpitukenkevana kautta talon, jossa tuttu ruokavieraiden piiri istui hiljaisena, pienen kammon vallassa seuraten mitä keltaisesta budoaarista kuuluisi. Kaunis fröken Sophie houri mielettömänä kuumessa, turhaan oli hänelle tarjottu syötävää ja juotavaa, hän oli tuskin tajuissaan. Kaikkien mielessä oli nimi sitä tautia varten, jota pelättiin tämän tilan ennustavan, mutta kukaan ei ääneen lausunut taudin nimeä.

Yhtäkkiä Sophie avasi silmänsä ja kiinnitti ne rouva Brunowiin, joka kannatti hänen päätään.

— Kirje? kysyi Sophie.

— No kas nyt, johan sinä heräät, piikaseni. Eihän kirjettä vielä ole voinut tulla. Vastahan viikko on mennyt. Herj emin jee kuinka sinä olet kuuma!

— Vasta viikko. Aika on ollut kovin pitkä. Mikä tauti minussa on?

— Emme vielä tiedä, suloinen piikaseni. Lisette on jo kaksi kertaa käynyt noutamassa uutta tohtoria, mutta hän viipyy Espoossa. Siellähän murhattiin se Kellbergin ystävä, joka oli todistamassa linnoituksen kuvitelluista varkauksista. Kumma tapa tekeytyä tärkeäksi. Lähteä nyt mustaamaan upseereja ja maalata heitä kruunun varkaiksi, jos he ovat ystäväälle luovuttaneet jonkin laudankappaleen. Niin, ja jostakin kassanvajauksesta myös puhutaan. Mutta tuo todistaja nyt ainakin on murhattu... Etkö sinä tahtoisi syödä jotakin, ettet pääse laihtumaan. Kukaties kapteeni on kotona ennenkuin tiedämmekään.

— Mutta mitä ne suuret laatikot siellä rannassa olivat? kysyi Sophie, kiinnittämättä huomiota muuhun, mitä rouva Brunow puhui. — Julkaistunhan meidän kihlauksemme, vaikkei rekiretkeä tullutkaan? Tämä tauti vie muistin. Näin pahoja unia. Soittihan Kress minulle uuden sävelen, kovin kauniin? Hirveitä unia näin.

— Kaikki sinä oikein muistat. Kress soitti ensin hymnin rakkaudelle ja myöhemmin illalla Walzerin, ja me olimme kaikki kuin hulluina ilosta. Ja hän kutsui Walzeria Sofia-Walzeriksi ja omisti sen sille Sofialle, joka viisauden ohella on saanut kauneuden jumalallisen lahjan. Kyllähän sinä toki tämän muistat?

Sophie Rosenborg tavoitti onnellisen hymyä. Ja hänen kauneutensa oli lyhyen hetken pelottava hehkuvassa hoidossaan, josta silmät kuumeen tuleessa säteilivät.

— Katso, tässä Lisette tuo kauralientä, nyt me syömme!

— Oi, oi, hätääntyi Sophie, viskellen päätään puolelle ja toiselle, — nyt ne taas tulevat. Älkää päästkö minua nukkumaan. Älkää jättäkö yksin...

Mutta hän oli jo tajuttomana ja lasketti kiiltävää jäätä

loputtoman aavalla merellä sulhasensa vierellä, joka suuteli häntä, suuteli niin että hän oli tukehtumaisillaan. Hän tuskin saattoi hengittää suloisen painonsa alla, mutta pyyteli enemmän ja enemmän suudelmia, enemmän ja enemmän rakkautta. Yhtäkkiä Hjärne hellitti. Ohjakset laahasivat aisojen alla, jää notkui taittuen kapaleiksi, tuossa oli jo musta vesi. Hevonen ei totellut kapteenin kieltoa, hulluna se laukkasi jään rajaa kohti. »Heittäydy reestä, hukumme!» huusi Hjärne ja paiskautui nopeasti alas. Mutta hän ei jaksanutkaan vetää morsiantaan kuomureen korkeiden laitojen alta. Sophie hypähti istuimelta seisoalleen, huijoi ja huusi apua. Hän huusi henkensä hädässä. Toinen reenjalas viisti jäätä, toinen kulki syvällä vellovassa vedessä.

Koko talo kuuli hänen hätähuutonsa. Mutta helpottavaa hien kylpyä ei sairaalle suotu, ainoastaan hirvittävä kuumotus ja houreen täyttämä unitila.

Niinä päivinä katsoivat ruokavieraat korttiansa äärestä oudosti säikähtyneinä toisiinsa, puhuivat harvakseltaan ja yhtäkaikkisista asioista. Kukaan ei puhunut kuolemantapauksista, joita kaupungissa sattui joka päivä, eikä sairaudesta. Kolmantena päivänä he lausuivat kuiskaten keskenään sen kammottavan taudin nimen, jonka läsnäolosta he nyt alkoivat olla yhä varmemmat. Kainoinen Sophie raukka!

Eikä sitä seuraavana päivänä ruualle enää saapunutkaan kuin Fuller, talon emäntään ikuisesti rakastunut kapteeni.

— Vai olette te täällä, sanoi Anna Brunow ärtyneenä, — vai pitäisi minulla olla teille linnunpaistia ja puolahilloa! Ei, tiedättekö, olen yövalvonnasta kaatumaisillani ja pakahdun suuttumuksesta, kun Lisette joka päivä turhaan on tavoitellut tohtoria. Pitääkö elävien ihmisten menehtyä sinä aikana jolloin tohtori Espoossa tarkastaa murhamiesten ruumiita!

— Rauhoittukaa, Anna Brunow, keskeytti Fuller itkuun hyrähtäneen naisen. — Tohtorilla on nyt paljon työtä. Tuon teille rahaa, arvaan ettei teillä ole äyriäkään. No, no, eihän tämä nyt mitään ole. Olen kiitollinen, jollei minun tarvitse tehdä tiliä siitä mistä olen tämän saanut. En ole varastanut, vakuutan . . .

- Vanha ystävä, ainoa uskollinen ystävä! nyyhkytti rouva Brunow. — Missä kaikki muut sitten ovat, jotka ovat luonani olleet iloisia? Eikö sitten teille ole elämänne rakas? Ilo ja onni ovat jättäneet taloni. Te vain tulette. Mutta en ota rahojanne, tiedän, että olette myynyt jotakin joka oli teille kallisarvoista, ja Weckströmin veljekset varmaan ovat siitä maksaneet teille tinanapilla, hahhahah — tunnen ne veljekset. Ei, viekää rahat pois, kuten olen sanonut.

Fuller laski kuitenkin, rouvan yhä itkiessä ja hänen itsensä miettiessä, millä nyt parhaiten häntä ilahuttaisi, rahat sille paikalle, minne ruokavieraiden oli tapana hienotunteisesti asettaa maksunsa, nimittäin peilipöydälle kahden hopeisen kynttiläjalan väliin. Rouva Bruno w itki kauniin Sophie Rosenborgin surkeutta ja kuvasi mitä hän unen houressa oli puhunut: vuoroin hän oli eksyvinään linnoituksen sokkeloihin ja maanalaisiin käytäviin, missä venäläiset sotamiehet ja nälkäiset sudet ajoivat häntä takaa, vuoroin hän oli kotona Ruotsissa ja ratsasteli vauhkolla mustalla hevosella, vuoroin hän istui vaunuissa, joiden edessä laukkasi neljä punaista kettua, vuoroin hän tanssi Hjärnen kanssa Kressin uuden Walzerin mukaan, jolle Kress hänen kunniaksensa oli antanut nimen »Kaunoinen Sophie». Hän mahtoi hirvittävästi kärsiä, ja kuinka kävisikään, kun nyt rokko puhkeaisi täyteen valtaansa. Kaunoinen Sophie raukka!

Taitavasti Fuller osasi kiertoteitä johdattaa Anna Brunowin ajatukset hiukan iloisempiin asioihin ja nimenomaan siihen laudoista rakennettuun ja jonkinlaisilla aitioilla varustettuun Thalian temppeleihin, joka vanhojen ja vakavien helsinkiläisten kauhuksi oli rakennettu puoleksi öhrnin talon takapihalle, puoleksi jäälle, jotta nyt synty saisi siellä rehoittaa komeljanttarien esittäessä näytelmiä »Kruununvoudit», »Bobbi-muorin häät», tai »Tilaisuus varkaan kasvattaa». Esitys ei eilen ollut yhtä hyvä kuin edellisellä kerralla. Kohmettunein huulin tunnustivat näyttelijät harvalla lattiallaan rakkautta ja tömistivät katselijat käsin ja jaloin suosiota nahkaisista vaatevarustuksistaan. Olihan eilen aika kylmä, ja ainahan Kaupunginlahti suuntasi viimansa Helsinkiin. Oli vaikea tietää tapahtuiko tömistäminen lämpimyyden

vuoksi vaiko mieltymyksen merkiksi. Franskassa kuuluu olevan sellainen tapa, että näyttelijät tulevat esi-ripun eteen kumartamaan ja kiittämään.

Anna Brunow terästi kuulooan seuraamaan, mitä mahdollisesti tapahtuisi keltaisessa budoaarissa, ja Fullerkin lakkasi puhumasta.

— Lisette on siellä, sanoi rouva Brunow hiljaa. — Hän on yhtäkaikki hyvä ja jumalaapelkääväinen tyttö, yökaudet hän on jaksanut valvoa ja kehoittanut minua nukkumaan.

— Niin, jatkoi Fuller, — meidän kaunis Sophie sanoi kerran, että jos täällä olisi oikea teatterihuone, sellainen kuin oikeissa kaupungeissa, niin hänkin menisi näyttelijättäreksi.

— Oh, quelle apparition! kuiskasi Anna Brunow. — Hän laskisi kuninkaatkin jalkainsa juureen. Mutta minä pelkään että on liian myöhäistä...

— Mutta kun hän paranee...

— Oh, ne savez-vous pas ce que c'est que cette maladie!

Siinä samassa kuului seinän takaa viiltävä parahdus ja isku ikäänkuin painava möhkäle olisi korkealta viskattu maahan! Sophie oli paiskautunut vuoteestaan, repinyt vaatteensa ja makasi puolialastomana permanolla. Lisette, uskoen voimiensa riittävän nostaakseen hänet takaisin, puheli hänelle lempeää lastenkieltä ja nosti häntä väkevin käsin kainaloista. Fuller joutui tarttumaan hänen tulikuumiin jalkoihinsa. Kaunoinen Sophie raukka!

— Ei ole mitään rekeä, äänteli Lisette, — ei mitään jättä. Minun rakas armollinen fröken on kotona omassa vuoteessaan.

Sanaa sanomatta vanha sotilas karkasi kuistille, tempasi hattunsa, kirosi ja läksi hakemaan tohtoria.

Sophie Rosenborg tuijotti rouva Brunowiin, ystävättärensä. Näin selkeä ei hänen katseensa ollut moneen päivään ollut, ja selkeästi hän lausui:

— Olen varmaan hyvin kipeä. Uskon että minussa on isorokko, se julma tauti. Täällä hajuaa katajalta. Varmaan tulen kuolemaan. Varmaan en milloinkaan näe sulhastani. Enkä Tukholmaa!

— Ei vielä tiedetä, kultaseni, pieni kaunoinen Sophie, mikä sinua vaivaa. Kuumetauti vain... Uskon että Fuller läksi kysymään, eikö se uusi tohtori, se ilkiö, jo vihdoin ole tullut.

— Anna, etkö sinä pelkää olla täällä? Ja sinä, Lisette parka... Oo miten minua särkee... Joka paikkaa.

Yhtäkkiä Sophie Rosenborgin mieleen johtui pieni palvelija Espoon tullihuoneella, jonka hän viimeksi oli nähnyt silloin, kun hän muiden Helsingin tyttöjen kanssa hullutteli leikkipukimissa ja he menivät tietäjän luo — hän muisti nyt sen ruman rokonarpisen ukkelin. Ja Sophien sydän kiertyi kokoon tuskasta ja hän purskahti itkemään ja valitti ääneensä. Hän ei enää lainkaan kuulut rouva Brunowin puhetta kauneuden menettämisestä. Hän iski kynnet ohimoihinsa, repi hiuksiaan ja kiristeli hampaitaan. Hän tahtoi kuolla! Sellaisena kuin pieni rokonarpinen palvelija Espoon tulliportilla ei hän voinut elää.

Mutta sisimmässä omassa itsessään ei hän uskonut, että häntä uhkasi näin kauhea kohtalo. Hän oli istunut rannassa odottamassa Kellbergiä, sitä kirottua miestä. Sitte olivat tulleet herrat joutavine puheineen. Hän ei voinut tulla näkyviin, koska he varmaan eivät olisi tahoneet kenenkään kuulevan salaisuuksiaan. Hänen oli lopulta ollut hyvin kylmä. Hän oli kylmettynyt ja saanut kuumetaudin. Tämä menee ohitse. Täytyy nyt vain kestää tuskat. Ja miksei niitä voisi kestää, kun tietää, ettei seuraa sen pahempaa. Sophie Rosenborg rauhoittui, lakkasi valittamasta ja makasi silmät ummessa. Mutta niitä poltti hirvittävästi. Ei olisi pitänyt itkeä, poltto johtui ehkä siitä. Tuli vähän helpompi olla, kun Lisette peitti ikkunan ja Anna Brunow asetti märän liinavaatteen silmille.

— Viekää pois katajat, pyysi Sophie. — Haju on hirveä.

— Mutta pieni Sophie, aina käytetään sairaan huoneessa katajaa. Kädet pestään katajavedessä ja lipeällä. Uusi tohtori kuuluu määränneen katajavarua kautta kaupungin. Se rummutettiin toissapäivänä kaduilla, ja eilen se julistettiin saarnatuolista. Katajat olivat niin loppu-

neet kaupungin hakamailta, että niitä hevosella haettiin pitäjien ääriä.

— En ole niin kipeä, väitti Sophie, — istuin tulessa rannalla ja vilustuin. Jos tietäisit mitä minä kuulin piilopaikkaani. Amiraali pitää linnoitusta niin huonona, ettei sitä voida puolustaa . . .

Rouva Brunow tuijotti säikähtyneenä kipeään neitoeseen. Oliko hän järjissään vai houriko hän? Sellaista ei toki Pohjolan Gibraltarin komentaja ole voinut sanoa. Ja hän kostutti uudelleen liinavaatteen ja puheli potilaalleen samaa lastenkieltä mitä Lisettekin oli käyttänyt vaikeina öinä.

— Ei, väitti Sophie, — minä kuulin sen liiankin selvästi. Niin puhuivat Jägerhorn ja amiraali aivan kuin Lochtander ja . . . Eikö Lochtander vielä ole mitään tietoja lähettänyt? Anna, minun sulhaselleni ei saa kirjoittaa sairaudestani mitään. Hän voisi yhtäkkiä lähteä tänne ja vahingoittaa kariereään . . . Minä tahdon olla aivan terve kun hän palaa. Oli tyhmää itkeä. Hitto vieköön kaikki kyynelet. Anna, kuulen kuinka katajat räiskivät! En kärsi sitä hajua. Te tahdotte tehdä minut kipeäksi. Kuinka monta päivää nyt olen maannut tässä? Te luulette minua kipeämmäksi kuin olen. Vain silmät ovat kipeät. Anna, minä en voi avata silmiäni. Tuokaa tohtori. Mutta ehkei hän mitään ymmärrä.

— Koeta maata hiljaa, sanoi rouva Brunow tasaisimmalla ja lempeimmällä äänellään, kuitenkin tuntien, että hänenkin kärsivällisyydellään oli rajansa, sairast kun yleensäkin ovat hyvin itsekkäitä ihmisiä.

Katajansavun keskeltä tunki tänne keittiöstä virren säveliä.

— Tuhat tulimmaista! huusi sairas käheästi, mutta kaikin voiminsa, — älähän suututa minua, Lisette! Kotona meillä Ruotsissa ei kukaan uskaltaisi ruveta virrenveisuulla pelottamaan ihmistä, joka on kylmettynyt. Lisette, suu kiinni toki . . .

Kun ei hänen äänensä kuulunut keittiöön, kiiruhti rouva Brunow veisaavan Lisetten luo ja sai hänet vaikenemaan.

— Hyvä Lisette, älä pane pahaksesi, mutta fröken ei tiedä miten kipeä hän on.

- Ajattelin vain, sanoi Lisette puolustuksekseni, — ettei pitäisi puhua sellaisia kuin fröken nyt puhuu. Tahdoin virren kautta vain ajaa pois sen pahan ruman, jonka fröken on kutsunut taloon.

— Jaa, jaa, ymmärrän sinut, minun hyvä Lisetteni, — mutta eihän fröken mitään sillä tarkoita, vaikka pieniä kirosanoja käyttääkin. Jos me vain saisimme tohtorin taloon ... Sytytä päre. Sytytä joitakin kynttilänpätkiä. Täytyy ensin polttaa ne pois. Kapteeni Fullerkin jäi sille tielleen. Kunhan saisimme tämän yön menemään.

— Kunhan fröken ei huutaisi sitä mustaa rumaa ... Sillä silloin minun täytyy veisata ...

— Älä puhu tyhmyyksiä, minun hyvä Lisetteni. ... Hän on niin kipeä, ettei hän itse tiedäkään ...

Kaunoinen Sophie oli nukkunut. Se voihkiva ääntely, jonka molemmat naiset kuulivat, kun varpaisillaan tulivat huoneeseen, oli selvää houretoa. Mutta ikäänkuin he olisivat aavistaneet, että tässä nyt tapahtui jotakin muutakin, he kaukaa valaisivat kynttilällä vuodetta. Ja niin he huomasivat, että lyhyessä ajassa kuumeiset kasvot olivat niin paisuneet, että silmät vain kapeina rakosina erottuivat turvotuksen keskeltä.

Molemmat naiset katsahivat toisiinsa ja nyökkäsivät. Huomenna puhkeavat rakkulat esiin, ajatteli Lisette. Kaunoinen Sophie parka! ajatteli rouva Brunow, kääntyen selin huoneeseen ja pyyhkien kyyneliään. Vain viikko oli kulunut siitä, kun hän tähän samaan huoneeseen oli sulkenut kaksi onnellista rakastavaista, jotta he hetkisen saisivat kuulua toisilleen. Illemmällä olivat molemmat juopuneet kaikesta mistä elämässä saattaa juopua: rakkaudesta, sävelistä, viinistä, kauneudesta. Heidän onnensa oli juovuttanut kaikki muutkin. Ei milloinkaan ollut tässä talossa, missä niin paljon oli pidetty iloa, siinä määrin jouduttu hurmion valtaan. Ja nyt oli sen illan kuningatar, linnoituksen jumalainen kaunotar, tuossa rumentuneena, hourimassa rokkokuoleman pimeässä esihuoneessa, ja sulhanen, ylväs katsella hänkin, kaukana täältä, ties missä olikaan.

— Rouva menisi nukkumaan, sanoi Lisette matalaan. — Kyllä minä jaksan valvoa. Olen tässä omalla paikal-

lani lattialla. Veisaan hiljaa sydämessäni, että paha ruma kaikkoois tästä huoneesta.

He valmistautuivat niinkuin valmistaudutaan pitkää raskasta yötä varten. Lisette peitti hehkuvat hiilet, valitsi käsille pinkallisen kuivia päreitä, tarkasti uunit ja pellit, kantoi vesisaavin täyteen, lukitsi portin ja lukitsi ovet. Kaikkein viimeksi hän muisti lanternat ja pani niihin uudet kynttilänpätkät sekä varasi mukaansa kynttiläsakset. Kaiken aikaa kuului keltaisesta budoaarista valitusta ja voihkinaa. Kun ei ollut ensinkään sanottu, ettei fröken Sophie olisi jälleen puhunut siitä mustasta rumasta, niin Lisette hiljaa veisasi virttä. Hän oli tottunut tällä keinoin torjumaan pahaa henkeä, herrasväet kun usein puhuessaan manasivat sitä paikalle. Linnoituksen kaikkein ylhäisimmät herrat ja rouvat sitä tekivät enimmin. Ei voinut ymmärtää, etteivät niin korkeat herrasväet muistaneet, mitä merkitsi, kun lausui pahan mustan nimeä: sitä, että hän saapui ja asettui sinne minne hänet oli kutsuttu. Senvuoksi varmaan linnoituksessa varastettiin, ryöstettiin ja murhattiinkin. Paha henki murenteli muuritkin. Lisette oli oppinut hiljaa hyräilemään, mutta jonkin kerran hänen äänensä kohosi niin, että kuului sisähuoneisiin. Rukouksensa hän suoritti vasta vuoteessaan, vaikka täytyikin tunnustaa, että kiusaaja monet kerrat oli harhauttanut hänet nukku- maan kesken rukoilemisen. Rukoileminen oli toki ihmisen ainoa turva. Minnekä olisi nytkään joutunut sairaan neidin kanssa, jollei olisi saanut uskoa häntä Jumalan armohuomaan. Mitäpä ihminen hänelle olisi voinut muuta tehdä kuin kostuttaa vesipisaralla kuivaa suuta ja varjella, ettei hän putoaisi vuoteesta? Tämä rokko- tauti tuli ja meni omin oloin, hän oli sitä niin monet ker- rat katsellut. Toisilla se oli kovempi, toisilla helpompi, toiset kuolivat, toiset paranivat. Ei siinä ihminen voinut yhtään mitään muuta kuin odottaa ja katsella sen kul- kua. Puhuivat tartunnasta. Siihen tarttui, joka pelkäsi. Lisette ei ollut koskaan pelännyt. Saihan kuusenhavuja polttaa, ja saihan lipeä- ja katajavedessä pestä kätensä, se ei haitannut. Mutta pelko oli pahasta. Tauti karkasi sen kimppuun, joka juoksi pakoon, ihan niinkuin koira tekee.

Everstinna pelkäsi. Se olikin paha.

Mutta Lisette tuskin ymmärsi, mitä rouva Anna Brunow pelkäsi.

Hän pelkäsi tätä epäystävällistä masentunutta mielialaa, joka oli ottanut valtoihinsa hänen iloisen kotinsa. Kaikki ihmiset olivat kaikonneet hänen luotaan, ja kun hän meni ulos ja näki jonkin tuttavan, niin tämä ei nähnyt häntä, vaan hävisi ensimmäisestä portista. Heidenstrauchin puodissa oli pelätty hänen rahojaan, kun hän rehellisesti tahtoi maksaa kahvinaulansa. Hän pelkäsi pimeyttä, joka tukahuttavana kuin suunnaton, patjataan irtipäästetty höyhenröykkiö lankesi yli talon ja pihan. Hän pelkäsi epäystävällisiä surullisia Lochtandereja, jotka vihasivat iloa ja ruotivat jokaista leikkisanaa, kunnes siitä tuli kuolemansynti. Hän pelkäsi yksitoikkoista, valittavaa virttä, jota tuo hyvä suomalainen tyttö alituisesti veteli kuin ruostunutta teräslankaa. Saattoi olla oikeassa amiraali, kun piti koko linnoitusta maanpakolaisuuden viimeisenä perukkana, jossa ihminen vähitellen kulutettaisiin loppuun. Ei kuningasta, ei hovia, ei teatteria, ei iloa ollut tällä maalla! Jägerhorn väitti näiden kaikkien tulevan, jahka maa pääsisi omiin oloihinsa. Mutta ryssän suojeluksen kautta. Susi ja lammas — siinä se suhde. Oli toki mahdotonta elää ilman iloa ja onnea. Jumala ei voinut olla sellainen, että hän halusi lähettää luotunsa suruun ja murheeseen. Joka sitä väitti, loukkasi Luojan majesteettia. Suuttua täytyi surullisille ihmisille, jotka uskoi v a t vain sentähden, että pelkäsivät kuolemaa. Ilo oli otettava irti vaikkapa varastamalla. Helena von Hauswolff osasi nauraa. Suorastaan tautikin pelkäsi hänen nauruaan ja leikkiviä kiharoitaan. Ah, jospa tänä kolkkona syysyönä Helena olisi täällä! Hän nauraisi terveeksi Sophien. Mutta nyt hän sulattelee ikävää vanhaa miestänsä ulos hänen jääkuorestaan ja hyppelee harakkaa lastensa kanssa, ja keltainen talo tukahtuu irti päästettyyn tunkkaiseen ja koin-syömään höyhenpatjan-sisältöön. Ah, ja entäpä tuo valitus! On hirvittävän pimeä ilta. Ei yhtä lanternaa ole liikkeellä. Ei edes tuule. Elämä on pysähtynyt. Suurissa pimeissä huoneissa asustaa kalman katajanhaju. Jossain täällä läheisyydessä odottaa musta hirvittävä

laatikko, jota sanotaan ruumiskirstuksi ja jossa kaunis iloinen ihminen kannetaan pois kauniista elämästä, auringonvalosta, tanssista ja rakkaudesta, syvään, pimeään, hirvittävään hautaan. Mustaa multaa päälle, niin ettei mitenkään jaksa työntää sitä syrjään. Ja kansikin on nauloilla lyöty kiinni. Oh, hirvittävä on kuolema! Mikä muu tahansa, elämä köyhyydessä, vankeudessa — mutta ei kuolema! ... Herjeminjee miten pelottavaa on nähdä oman varjonsa möhkäleenä liikkuvan katoissa ja seinillä. Ja jos istahtaa, niin varjokin istahtaa vartioimaan hetkeä, jolloin se taas päästetään mataamaan kattoon, seinille, permannolle. Herjeminjee, mikä kirottu kaupunki onkaan tämä Helsinki — kotona meillä Ruotsissa ei toki koskaan voi kokea tällaista aaveiden hautajaishiljaisuutta. Lisette! Lakkaa veisaamasta, minun hyvä Lisetteni, frökenhän vain valittaa tuskiansa! Tuntuupa todella siltä kuin aaveetkin olisivat menettäneet säikähdyttämishalunsa ja surisivat jotain rokkoon kuollutta aave-sisartaan.

Kynttilä kädessä Anna Brunow yhtäkkiä kiiruhti saliin, minne oli kannettu miltei kaikki keltaisen budoarin huonekalut, ja suuntasi askeleensa peilin eteen. Tuohon Fuller parka nyt oli tuonut rahansa, tuollaisen liikkuttavan summan kynttiläjalkain väliin, lasimaljaan. Olikohan hän rahat lainannut, vai oliko hän ahneelle Johannes Weckströmille myynyt hopeiset kynttiläjalkansa? Tai sukunsa kastemaljan? Ei, ei, se ei saanut tapahtua. Näitä viimeisiä kalleuksiaan ei hän saanut hukata. Fuller oli oikeastaan hyvä ja uskollinen mies. Niin, hän oli löytänyt tänne tänä vaikeana viikkona. Mutta nyt hän oli lähtenyt hakemaan tohtoria ja jäänyt sille tielleen. Olkoon, pysyköön siellä minne läksi, parasta lakata ajattelemasta koko miestä. Rukkaset miehelle, joka jättää hänet, Anna Brunowin, yksinään aaveiden ja virrenveisuun ja kuoleman seuraan tällaisena pimeänä yönä.

Mutta samassa keksi Fullerin silmä ikkunassa rouva Annan, ja niinpä hänen äänensä säikäytti hänet juuri kun hän aikoi lähteä valitusta kohden, joka taukoamatta kuului keltaisesta budoarista.

— Minä täällä vain olen — Fuller. Vasta nyt tapasin tohtorin. Molemmat olemme täällä — avatkaa.

Lisette oli mennyt kivenkovaan uneen, ja everstinna Brunow ymmärsi, että hänen itsensä täytyi lähteä avaamaan porttia. Kuitenkin hän ensin järjesti kiharat ohimolleen ja levitti hartioilleen silkkishaalin. Jollei hän olisi ollut lihavahko ja liian korkeapovinen, olisi voinut luulla nuoren kauniin naisen hymyilevän kynttilänliekin takaa. Tohtori tuli ensi kerran taloon.

— Oo kuinka minä olen iloinen! visersi hyvin sointuva ääni kolkolta pimeältä pihalta. — Onkin tuntunut kam-mottavalta kuunnella sairaan valitusta ja piian virsiä. Oh, herra tohtori, miten olen kiitollinen, että te tulitte. Mutta tepä näytätte väsyneeltä, tulitteko juuri vasta Espoosta? Luulin teitä paljon nuoremmaksi...

Hän oli sanomaisillaan: »ja kauniimmaksi», mutta hän malttoi mielensä ja vaikenä. Tohtorikaan ei puhunut, ainoastaan kiiruhti riisumaan takkia. Sairaana voihkina ja väsyneenä Lisetten kuorsaukset johdattivat lääkärin kenenkään tietä näyttämättä sinne, missä häntä odotettiin.

Rouva Anna Brunow seurasi hellittämättä lääkärin kasvoja — Sophie Rosenborginhan hän tunsikin liiankin hyvin eikä nyt tehnyt mieli häntä katsella. Hän oli tullut pelottavaksi. Rosenström pyysi Fulleria näyttämään valoa ja piteli sairaan rannetta. Tohtorin hiljaisista lahoista kasvoista saattoi selvään lukea, että tauti oli kova, ja luultavasti senkin, että nuori nainen kuolisi. Tai oikeastaan ei tohtorista saanut selvää! Everstinnan sydän kiihtyi lyömään entistä nopeammin. En jää tänne yöksi yksinäni hänen ja Lisetten kanssa, hän ajatteli. Hänet on vietävä täältä pois, sairastupaan tai minne tahansa. Hän on tehnyt minun iloisesta kodistani kuolemanlaakson, en jaksakaan enää, en jaksakaan häntä katsella — puhun julmasti, tiedän sen. Mutta kun ajattelenkin, että tänne tuodaan ruumisarkku — pelkään katsellakin sitä sänkyä .. .

Sophie Rosenborg oli herännyt ja vastasi selkeällä äänellä ja oudon levollisena lääkärin kysymyksiin. Lisette seisoi viluisena siinä vieressä ja tohtori kyseli myöskin häneltä — ja yhtäkkiä huomattessaan, että piika

huonosti osasi ruotsinkieltä, hän alkoi puhutella häntä suomeksi, mistä Lisette tuli niin iloiseksi ja hämmästyneeksi, ettei enää tietänyt mitään unisuudesta. Tohtori osasi suomea, Jumala siunatkoon tohtoria! Ja kun evers-tinna ikäänkuin poissaolevana seurasi keskustelua, otti Rosenström hänet lukuun vain senverran kuin kohteliaisuus vaati ja jätti kaikki neuvonsa, ohjeensa ja roh-tonsensa Lisetten haltuun, joka kotimurteellaan oli sanonut kyllä parhaansa tekevänsä.

— Tulenko minä terveeksi? sai Sophie Rosenborg vai-valloisesti sanotuksi.

— Toivokaamme.

— Tulenko minä . . . hyvin rumaksi?

— Toivokaamme parasta.

— Mitä tautia tämä on? Kylmetyin rannassa. . .

— Isoarokkoa tämä on. Mutta ei pidä itkeä. Pitää toi-voa. Pitää oppia hillitsemään itseään. Sairas itse suo-ritttaa yhdessä luonnon kanssa parantumisen työn pää-hoidon. Me hoitajat olemme vain puoskareita. Kun nyt tauti on puhjennut ja aikansa kestänyt, niin tulee se vai-kea aika, jolloin parantuvaa ihoa syhyy. Monet sano-vat tätä aikaa kaikkein tuskallisimmaksi. Jos silloin käyttää kynsiään, voi tulla hyvin rumaksi. Vesihoito, jota käytän, voi pelastaa teidät rumentavista arvista. Vesi, Luojan ja suomenkansan oma tehokas rohto . . . Hollolan vanhan Vapun rohto.

Anna Brunow näki nyt yhtäkkiä tässä uudessa lääkä-rissä, jota hänelle oli kuvattu kauniiksi ylimysmieheksi, ylimysmiehen uutta laatua: tietäjän, joka oli hiljentänyt tuon vaikeroivan, tuskittelevan Sophien. Tohtori oli rientänyt hänen, Anna Brunowin avuksi juuri ennen-kuin hän ennätti ryhtyä sättimään kipeää ihmistä hänen äreydestään. Kuka ties, mitä hän olisi tullut kiihkey-dessään sanoneeksi onnettomalle Sophielle. Ja nyt hän päätti, hänkin, koettaa kärsiä ilottomuuden, sairauden ja pelon tuoman tuskan ja odottaa, miltä näyttäisi muu-taman päivän perästä. Kaikenlaista muutakin tohtori vielä sanoi siinä hiljaisessa pimeässä yössä. Anna Bru-now ei ymmärtänyt mitä hän puhui, hän vain tunsu tur-vallista oloa. Ja kun Rosenström läksi, oli talossa kammo ohentunut, varjot eivät enää niin pelottaneet, Sophie

Rosenborgin valitus oli hiljentynyt, palo vartioiden huudot yhdistivät tämän etäisen keltaisen talon muuhun maailmaan, eikä Lisette veisannut virsiä. Ovella oli Rosenström kehoittanut Fulleria yöksi jäämään tänne naisten ratoksi, mutta kuitenkin ensin vienyt hänet mukaansa lähettääkseen jotakin rauhoittavaa rohtoa. Rosenström läksi niin nopeaan, ettei everstinna ennättänyt hänelle lausua julki kaikkea sitä ylistävää, mitä hänen sydämensä oli täynnä. Tuskin ennätti kapteeni temmaista lanternan kuistin nurkasta juostakseen kiinni tarmokkaan miehen, joka liikkui keveästi kuin poika.

Lisette kertasi emännälleen mitä uusi tohtori oli määrännyt. Hienoja pellavalakanoita kysyi, ja kun kuuli ettei niitä ollut, lupasi lähettää. Suuren puisen kaukalon lupasi lähettää, missä sairasta kylvetetään niin kylmässä vedessä, että kuumotus menee pois. Jauhorohvoja lupasi lähettää ja ...

Lisette ei sitä sanonut, mutta hän ihmetteli tohtoria, joka puhui niin selvää suomenkieltä. Kyllä se oli mukavaa. Ja kun sellaistaikin oli puhuttu, että hän oli kuljettanut tänne suurissa laatikoissa kristittyjen ihmisten luurankoja. Ja mitä lienee siinäkin laatikossa ollut, mistä kuului kellonääni? Mahtoi hän kuitenkin sairauden ymmärtää, kun niin monen oli saanut paranemaan. Rauhalliseksi oli lumonnut tämänkin sairaan, joka aikaisemmin tässä yhtämittaa tiuski ja valitti. Millähän voimalla mahtoi tätä tällaista tehdä? Mutta Lisette ei enää veisannut, kun kaikki muutkin olivat hiljaa ja rauhallisesti.

Hunajaa! Tohtori lähetti pienen saviruukullisen hunajaa. Se tuoksui kanervankukkasilta, sillä mehiläiset olivat sen syyskesän viimeisiltä suurilta kukkakankailta koonneet. Katuen kovia ajatuksiaan sairaasta ystävättärestään, joka muutenkin oli kyllin onneton, rouva Brunow tuli tuntemattomaksi pöhöttyneen Sophien vuoteen ääreen pieni saviruukku käsissään.

Kun Sophie nyt koetti pitää kuumehöyryvässä päässänsä sitä ohjetta, minkä tuli pelastaa hänen kauneutensa, niin hän koko voimallaan pidatti kyyneliään ja tuskanhuutojaan. Tässä taistelussa ei hän voinut estää kasvojaan hirveästi vääntymästä eikä kipeitä huuliaan

vuotamasta verta. Mutta hän nautti hunajankin, mikä hänelle lusikankärjessä tarjottiin, ja koetti saada lausutuksi, että hänen kyynelensä kuivattaisiin, jotteivät ne vahingoittaisi ihoa. Kuitenkaan ei kukaan voinut saada selvää hänen kuiskauksistaan. Ja yhä syvemmälle hän vaipui ruttotaudin kärsimyskaloihin, missä näön, kuulon ja maun aistit lakkaavat ja ainoastaan tunto jää moninkertaistuneena, ikäänkuin kaikki nuo paenneet aistit olisivat jättäneet elämisoikeutensa sille neljästä sisaruksesta, joka asuu sormen päissä, ihon pinnalla ja sydämessä. Ken nyt näki »kaunoisen Sophien», jolle Saksanmaan soittoniekka oli omistanut hurmaavan soitokappaleensa, linnoituksen komeimman kaunottaren, se ei muuta toivonut kuin että kuolema vapauttaisi hänet elämästä.

Yksin Helsingin uusi tohtori vielä uskoi hänen parantumiseensa ja taisteli hänen puolestaan. Hän kävi useana päivänä itse antamassa hänelle kylvyn, hän ja Fuller nostivat hänet hienoksi kuluneiden vanhojen liinalakanoiden varassa puuammeeseen ja jälleen siitä vuoteeseen. Vieras opetettu vaimo tuli Lisetten tilalle. Kun ihmiset läksivät hakemaan lääkäriä sairailleen, niin he usein eivät tavanneet häntä kotoaan, vaan pitkästä keltaisesta talosta, missä eversti Brunowin leski asui, pitäen ruokaa rahasta saatavana. Ulkopuolella seisoi myöskin kaunottaren ystäviä kysymässä, vieläkö hän eli ja oliko hänestä toivoa elämään. Everstinna, jota oli kielletty ottamasta osaa rokkotautisen hoitoon, kutsui ystävättäret salaa keittiön tietä häntä katsomaan, ja suolaisia kyyneliä vuodattivat linnoituksen rouvat ja neidot, eteisestä käsin, ovenraosta ja jopa avaimen reiästäkin katsellessaan sairaan huoneeseen. Kaikki toki tunsivat tarinan tanssikappaleesta »Kaunoinen Sophie», joka oli hurmannut kihlajaisillan osanottajat niin että he nähtävästi koko elämänsä ajan aikoivat ravita itseään noilla muistoilla kuin milläkin mesileivillä. Ja tuossa oli nyt kaunoinen Sophie . . . ! Se uusi tohtori vain uskoi parantumiseen. Eikö olisi parempi antaa Sophien kuolla? Kuitenkaan ei kenelläkään ollut aavistusta siitä, miltä Sophie Rosenborg todellisuudessa nyt näytti — hehän näkivät vain patjoja ja peittoja ja niiden välissä syvennyk-

sen, mistä kuului hiljainen vaikerrus. Helena Hauswolff, joka ei lastensa vuoksi uskaltanut tulla sisäpuolelle, mutta joka läpi ikkunan saattoi kuulla epätoivoisen valituksen, itki kuumia kyyneliä muistellessaan mennyttä onnen aikaa ja rakasta ystävätärtään.

Sophie vaikeroi jälleen. Kun ei hänellä enää ollut yhtään selkeää ajatusta, vaan ainoastaan mittaamatonta kärsimystä sormenpäitä ja jokaista hiuskarvaa myöten, jopa ulkopuolellakin itseään, niin että häntä ympäröivä ilmakin oli täynnä jotain tuskien varastoa, josta alituisesti virtasi silmien, huulten ja korvien tukkeutuneihin rakoihin löyhkäävää kipua, niin elämä oli hänelle yhtäkaikkista, ja ainoa toivon toiminta tarkoitti sitä, että seuraava hetki soisi pikkuisen lievennystä, vaikkapa kuinka vähäisen. Häntä ikäänkuin keitettiin hiljaa kuumenevassa höyryssä, häntä paistettiin tulisessa pätsissä, hän ei voinut liikahtaa, sillä he olivat sitoneet hänen kätensä ja jalkansa. Ainoastaan silloin hellitti, kun hänet nostettiin viileään veteen. Silloin hän kuuli uuden tohtorin hiljaisen iloisen äänen ja hänen sanansa: »toivokaamme!» Myös hän näki, että virsiä veisaavan tytön tilalla oli toinen nainen. Ja samalla hän muisti, että olisi pitänyt kysyä, eikö Gustaf jo ollut kirjoittanut. Niin, ja häneltähän oli unohtunut, että hän itse kärsivällisyydellä saattoi vaikuttaa parantumiseensa. Mutta hän ei jaksanut puhua. Miten oli mahdollista, että hän oli tällainen möhkäle, hän jonka jalka juuri vasta oli niin kevyesti tanssissa noussut rakastetun miehen vierellä? Miten, miten, miten? Sophie Rosenborg, minä itse, missä minä olen?

Ne olivat lyhyitä hetkiä jolloin hän jaksoi ajatella. Enin aika oli kiehumista kivun höyryssä ja paistumista tuskan pätsissä. Usein hän vaipui niin syvälle, että hän oh syvemmällä kuin oli pituusmatkaa kaupungista linnoukseen. Ja siellä oli paljasta katajankäryä, lipeää ja ikuinen valkea. Eräänä iltana — tai mahtoiko olla aamu, hän kuuli hoitajan kysyvän, pitäisikö noutaa pappi. Ja Lisetten tuttu ääni vastasi, että hän kyllä heti lähtee hakemaan rovastia. Silloin Sophie pusersi rinnastaan kaikkien tuskiensa tulivuorten alta, ettei hän kuole. Hän ei tahdo kuolla! Molemmat naiset vaikenivat, ja Sophie arvasi, että Lisette meni keittiöön veisaamaan.

Toisen kerran Anna Brunow ovelta puhui hänelle, että Helena tänään jälleen oli käynyt ikkunan alla ja käskenyt sanoa, että hän kovin on ikävöinyt Sophieta ja rukoillut Jumalaa, että hän pian paranisi. Silloin Sophien rinnasta, syvältä tulisten pätsien alta puhkesi huokaus. Hän olisi taaskin halunnut kysyä miten Helena voi, mutta hän ei jaksanut. Kuitenkin hän oli rouva Brunowin äänestä ymmärtävinään, että Helenalla oli ollut suruja ja että hän olisi tarvinnut Sophieta. Myöskin soittoniekka oli käynyt portilla kysymässä kaunoisen Sophien vointia. Ja eräänä päivänä, kun aurinko kauniisti sattui paistamaan — vaikkei Sophie siitä tietänyt mitään, koska hänen ikkunansa olivat tarkkaan peitettyt —, seisahtui Kress sudennahkaturkissaan ikkunan alle, otti povestaan soittimen ja huilutteli keskelle räystäällä raksuttavien varpusten laumaa, ihmeen heleän, sykähyttävän sävelmän — Sophien kihlausillan unohutumattoman Walzerin. Ah, kuinka hänen jalkansa tulisesti polki tahtia marraskuiselle jäätikölle ja kuinka hänen silmänsä kimmelsivät kilpaa kileitten kanssa, jotka lyhyen syyspäivän auringossa välkähtelivät! Peittoa vedettiin ikkunasta syrjään. Opetettu hoitajavaimo seisoi nyökäten ikkunassa ja Anna Brunow, komea silkishaali hartioillaan, kiiruhti hankea pitkin soittoniekan luo, hopeatarjottimella punssipikari. Hänen täytyi tulla sisään, vaati rouva Brunow, sormetkin täällä kangistuvat — tohtori tosin oli sanonut, ettei potilasta saisi väsyttää, mutta tähän vain saattoi virvoittaa. Ja niin Fredrik Kress hetken istui Anna Brunowin salissa, soittaen kappaleitaan, kunnes Anna Brunow ilosta itkien suuteli kaunista miestä otsalle ja hoitajavaimo hymyävänä istuutui hoidokkinsa kynnykselle kuuntelemaan, mutta itse hoidokki karahti niin voimakkaaseen voihkinan itkuun, että soitto oli lopetettava siihen silmänräpäykseen. Pikkupojat, joita oli kokoontunut liuta ikkunoiden alle, eivät saaneet enää kuulla mitään kappaletta. Soittoniekka kiiruhti, turkin liepeet leiskuen, polkua kaupunkia kohden, tuskallisesti tuntien, että kuolemanvaara uhkasi kaunotarta ja kauneutta, joka oli asettunut asumaan hänen suloiseen olemukseensa. Adé

Schönheit, du Vergängliche, du zarter Flüchtling auf dem Erdenball...!

Niinä päivinä, jolloin käännekohtaa potilaan tilassa odotettiin, saapui vihdoinkin kapteeni Hjárneltä kaviattu kirje. Se asetettiin maljaan hopeisten kynttiläjalkain väliin, mistä Fullerin rahat olivat rakastetun naisen käsien läpi lähteneet kaikkeen maailmaan. Tohtori oli ankarasti kieltänyt antamasta sairaalle mitään mikä häntä kiihittäisi. Ilokin kiihotti. Ja kuka tiesi mitä suljettu kirje sisälsi — vaikka olisi kertonut vihollisen jo kulkevan rajan yli. Sellaista saattoi aina pelätä näillä maanäärillä. Kirje, jota sulki Hjärnen iso aatelissinetti, oli siis hopeisten kynttilänjalkain välissä. Everstinna nosti sitä pari kertaa ja katseli palavaa kynttilää vasten, mutta ei erottanut mitään. Fullerin rahat olivat taas kaikki menneet, ei äyriä ollut jäljellä! Mies raukalla tuskin oli mitään enää myydä. Oo jeeminjee, miten paljon Fuller oli uhrannut rakkautensa tähden — saa nähdä mihin Gustaf Hjärne pystyy! Kirjettä ei voitu morsiammelle antaa ennenkuin Rosenström ilmoittaisi hänen onnellisesti sivuuttaneen vaaran ja tästäpuoleen astuvan parannusta kohden.

Sekin päivä tuli, ja nyt edistymisen yhä edelleen riippui hoidosta ja potilaan omasta myötävaikutuksesta, kuten tähänkin asti.

— Nytkö alkaa vaikea syhytys? kysyi Sophie, joka jo saattoi avata silmiänsä.

— Nyt. Mutta ei se kestä kuin muutaman päivän. Sidommeko kiinni kädet, ettei meidän potilaamme lankeaisi kiusaukseen?

Rosenström hymyili tehdessään tämän kysymyksen. Ja Sophiekin tavoitteli hymyä, ensi kertaa pimeiden viikkojen jälkeen vastatessaan:

— Kyllä minä kestan ilmankin.

Tohtori jatkoi ystävällisesti, istuen jakkaralla lähellä vuodetta, kuten monet kerrat ennen:

— No, kun me nyt olemme olleet näin kiltit ja urhooliset, ansaitsemme kauniin palkinnon.

Pieni kirjelippu joutui Sophie Rosenborgin punottavaan käteen, jota taudin merkit osittain vielä avonaisina, osittain jo käpertyvinä, rumasti peittivät. Morsian säp-

sahti ilosta, kätki liikuttetuna kirjeen povelleen ja odotti, että läsnäolevat jättäisivät huoneen. Hän ei nyt yrittänytkään vastustaa kyyneliä. Olivatko ne ilon vaiko pelon aiheuttamat?

»Korkeasti kunnioitettu jalosukuinen neiti Sophie Rosenberg!

Hartaasti rakastettu kihlattuni!

Turhaa on minun yrittää kuvata niitä tunteita, jotka raatelivat sydäntäni, kun tuona pimeänä marraskuun-aamuna liejuisella Hämeentiellä vielä kerran painoin sydäntäni vasten rakastettuni. Kaipaus ei ole siitä lähtien silmänröpäykseksikään jättänyt minua. Unessa on minun silmiäni jonkin kerran sallittu katsella sinun kauneuttasi, sinä minun valittuni, vaikka se ei suinkaan olisi ollut niin tarpeellistakaan, koska jokainen piirteesi muutenkin on lähtemättömästi piirretty sisimpääni. Kuitenkin olivat nämä unetkin minulle sanomattoman armaat, aivan niinkuin hyvänhajuisten ruusujen katseleminen meille armas on.

Matkamme tuon kunnan Lochtanderin kanssa on käynyt onnellisesti, jos sivuutan, että eräässä majapaikassa . . .

Sophie Rosenberg luki eteenpäin, mutta hänen mieleensä ei tarttunut sulhasen kuvaus vaaroista, jotka varaiden ja erään raivohullun miehen hahmossa olivat matkamiehiä uhanneet. Hänen koko huomionsa kiintyi suloisesti, pelokkaana ja tuskallisena siihen, mitä Hjärne puhui hänen kauneudestaan. Tämä ei ollut morsiamelle uutta. Hän oli lapsesta asti tottunut ihailuun, jonka hän herätti minne ikinä tuli. Hjärnen ihailu toki oli toista kuin kaikkien muiden. Hjärnen ihastunut katse vakuutti joka hetki rakkautta, se lausui pyhää valaa ja kutsui aina esiin kainon ja kiitollisen punastuksen. Kun Hjärne hulluna onnesta työnsi hänet pienen matkan päähän voidakseen saada ihailta hänen kauneuttaan, niin Sophie nöyränä oli kyyneltynyt ja painanut maahan katseensa. Nyt kysyi Sophie itseltään säikähtyneenä: eikö Gustaf enää välitä minusta, jos tulen vähemmän kauniiksi? Ja hän aavisti, että olisi pitänyt olla jotakin muutakin, paitsi ruumiillinen kauneus, joka takasi rakkauden kaiken

varalta. Ja siinä ahdistuksessa, joka nyt häntä painoi ja pusersi, hän yhtäkkiä tunsu joutuneensa siihen taudin vaiheeseen, mikä Rosenströmin sanojen mukaan monelle oli kaikkein vaikein. Inhottavan makea, äitelä halu pani hänet himoitsemaan harjaa, millä hangata käsiään, kaulaansa, kasvojaan . . . Nyt hän ymmärsi minkätähden tuo opetettu apuihminen oli leikannut häneltä kynnet. Hän tunsu vihamielisyyttä sekä häntä että tohtoria kohtaan. Luulivatko he, ettei hän löytäisi keinoja millä repiä ja raapia, jos niin halusi. Toinen asia oli, ettei hän halunnut. Hän halusi säilyttää kauneutensa ja pitää sormensa kaukana siitä ilkeästä parantumisesta, mikä nyt oli edessä. Rosenström oli luvannut, ettei se kestäisi kuin muutamia päiviä.

Mutta täytyihän hänen nopeasti lukea kirjeen loppu ennenkuin tuli pimeä ja silmiä rupesi särkemään.

—————»Olemme Lochtanderin kanssa tarkastaneet varastoja pitkin rajaa. Eversti on ollut kaikin puolin tyytyväinen toimiimme. Toinen asia on sitten, onko tyytyväisyyden aihetta siihen, mitä tarkastuksessamme on käynyt ilmi. Köyhyys tässä maassa on kuvaamaton. Nyt on edessämme aika vaivalloinen matka pohjoista kohden. Vaihteen vuoksi silloin tällöin täytyy syntyä pieniä kahakoita, kun ryssä luonteensa mukaisesti ei kunnioita sopimuksia, vaan tulee meidän puolellemme, tavallisesti varastaakseen ruokaa tai heiniä, joita ei meillä itsellämmekään lainkaan ole liiaksi. Ei auta silloin muu kuin antaa kuonoon niin että hän muistaa, vaikka leikki kävisikin veriseksi.

Mutta kyllin jo näistä sotaisista asioista. Paljon mieluummin taivutan polveni korkeasti kunnioitetun ja hartaasti rakastetun ihanan kihlattuni edessä ja pyydän häntä yhdessä kanssani ajattelemaan aikaa, jolloin pyhä aviovala on vihkinnyt meidät mieheksi ja vaimoksi eikä meitä erota muu kuin kuolema.

Malttamattomana odotan sitä kirjettä, joka päästää minut tuskallisesta levottomuuden tilasta, missä pysyn siihen saakka, kunnes saan varmuuden, ettei minun korkeasti kunnioitettua ja hartaasti rakastettua kihlattuani mikään uhkaa, ei sielun eikä ruumiin puolesta...

Viimeiseen hengenvetooni olen viimeistä veripisaraani

myöten korkeasti kunnioitetun ja suuresti rakastetun jalosukuisen ystävättäreni nöyrin ja uskollisin palvelija
Gustaf Hjärne.»

Sophie Rosenborg tempaisi pieluksen päänsä alta, käänsi päällepäin sen kylmän toisen puolen ja upotti kuumat, raivostuttavan syyhyn takaa-ajamat kasvonsa viileää liinavaatetta vastaan. Mutta lievennys oli hyvin lyhyt. Koko ruumis joutui saman kipinöivän, kuuman-tahmean, pistävän ja takaa-ajavamaisesti ahdistavan kivun valtaan. Sophie Rosenborg huusi voimiensa takaa apua.

— Sitokaa kiinni käteni ja jalkani, muuten minä raatelen itseni veriseksi! pyysi hän.

Mutta hetken perästä hän rukoili, että siteet päästettäisiin irti, koska hän ei mitenkään kestänyt tätä tuskaa. Vain vähän hän halusi koskettaa kädenselkää, mitenkään vahingoittamatta pintaa. Anna Brunow puhui nyt sekä lain että evankeliumin kieltä. Juuri nythän oli vaarallisin vuorokausi. Juuri nythän täytyi välttää arpia syntymästä.

— Oo, sinä et tiedä, mitä tämä on! Minun täytyy käydä käsiksi johonkin paikkaan — ei kasvoihin, mutta ... ! Eikö nyt ollut mitään lieventävää?

— Tohtori on kieltänyt niitä antamasta. Hän jo viskasi yhden pussillisen palavaan uuniin.

— Oo, tuokaa, auttakaa, auttakaa! Minä en jaksa tätä.

— Mutta muista toki Gustafia, joka niin hellästi kirjoittaa sinulle.

— Jos hän pitää minusta niinkuin hän vakuuttaa, niin hänen rakkautensa täytyy kestää rumuus niinkuin kau-neuskin! Anna, pane vesikääre kasvoilleni. On niinkuin minua piestäisiin nokkosilla.

Rosenström tuli jakkaralleen vuoteen ääreen. Hän kiusoitteli tänään kaunotarta, selittäen, että hengenvaara on ohi ja että nyt vaaditaan vain itsehillintää ja kärsivällisyyttä — tämä ei enää ole mitään. Muutama päivä vain kärsivällisyyttä. Nyt ollaan aviosäädyn kimnaasissa. Everstinna Brunow tuli kysymään, eikö voisi syhyvään pintaan sirottaa tällaista keltaista jauhetta, jota Helena Hauswolff oli lähettänyt, lieventääkseen ystävät-

tärensä kipua. Helena oli vakuuttanut, että jauhe on erinomaista. Hän oli ostanut sen joltakin merikapteenilta, joka oli tuonut sen Spanjasta. Rosenström katseli ja haisteli jauhetta ja käski sillä tappa syöpäläisiä. Everstinna kiirehti pelastamaan spanjalaisen rohdon ennenkuin tohtori ennätti viskata sen uuniin. Hän tiesi myös kertoa uutisia kaupungilta. Saattoi tapahtua, että kapteeni Hjärne ja luutnantti Lochtander tulisivat kotiin jo uudeksi vuodeksi. Linnoitukseen oli saapunut maa-seudulta kuomurekiä nuorisoineen, jotka halusivat olla mukana linnoituksen rekiretkellä. Mutta oli luvattu, että se vietettäisiin vasta kun neiti Rosenborg tulisi terveeksi. Kress oli paperille kirjoittanut kauniin valssinsa ja hyvin kauniilla käsialalla piirustanut siihen sanat »Kaunoinen Sophia». Myöskin oli tuo erinomainen soittoniekka käsenyt tuoda kaikkein kunnioittavimpien terveistensä ohella pyynnön, että hänelle vain ilmoitettaisiin, milloin kaunokainen haluaisi kuulla soittoa, niin hän ilmestyisi trubaduuriksi ikkunan alle. Näin paljon iloa oli hänelle valmistettu. Mutta hän ei osannut ottaa vastaan, hän ei osannut iloita!

Yhtäkkiä Sophie loi Rosenströmiin pitkän silmäyksen ja kysyi:

— Miksi te kaikki kiusaatte minua puhumalla kau-neudesta, kun te kukaan ette kuitenkaan usko minun eheänä pääsevän tästä vuoteesta.

— Pieni Sophie, vastasi tohtori hymyillen, — minulla on syytä uskoa parantumiseenne. Ja lisäksi voisi tapahtua, että tautivuode on kirkastanut teitä, ihmistä. Minulla oli hurskas isä, joka olisi selittänyt asian näin. Ja kokemukset lääkäriajaitani vahvistavat tätä myöskin. Ihmisen pitää tautivuoteelta nousta viisaampana. Niinkuin näette, istuu tässä nyt koulumestari, sormi pystyssä.

Sophie Rosenborgin kipeät sinettyneet huulet ilmaisivat suurta epäilystä.

— Vai pitäisi tällaisen taudin tehdä ihminen paremmaksi! Ei, hyvä tohtori, ei minua... Hitto vieköön, sanon.

Rosenström nosti etusormensa nuhtelevasti nyökkäämään ja nousi.

— Toivon ylihuomenna tapaavani tässä kiitollisen ja elämänhaluisen toipilaan.

Sophie terästi katsettaan:

— Eikö huomenna, hyvä tohtori?

— Täytyy lähteä matkalle.

Sophie tunsi pettymyksen nousevan rintaansa ja makasi silmät ummessa.

Everstinna liikkui huoneessa järjestellen jotakin. Ilta oli pimennyt. Yhtäkkiä ilmestyi vuoteen ääreen ihmisahmo, joka ei ollut Susanna, se opetettu apuvaimo. Tämä oli kaita ja nuori Lisette.

— Minun rakas fröken on ylhäistä sukua. Mutta ylhäiset eivät virsistä pidä. En ole veisannut, kaksi viikkoa jo on mennyt. Jumala käskää: tauti ei ole kuolemaksi, vaan parannukseksi. Linnan muurit ovat huonot, kun vartiat ovat huonot. Ihminen on huono kun sydän on huono. Jumala tahtoo meitä parannusta tekemään. Kauneuden lahja on suuri lahja. Se on annettu Jumalan tarkoituksia varten, ei maailman eikä hiton. Fröken jos lupaa uhrata Jumalalle kauneuden, niinkuin Abraham uhraisi Iisakin, niin Jumala antaa sen takaisin ...

Lisette oli vaipunut polvilleen ja rukoili pää lattiaan painuneena. Everstinna Brunow, joka oli ollut ottamaisillaan seinältä suurta kullattua peiliä — ainoaa keltaisen budoaarin täydelleen säilynyttä loistoesinettä — päästeli sitä varovasti käsistään piironkia vasten, eikä hän tytön heikosta ruotsinkielestä saanut käsitystä sanojen sisällöstä. Kuitenkin hän ymmärsi, että tyttö rukoili, ja hänen mieleensä johtui ettei hän itse näytellessään nunna Elisabetia näytelmässä »Luostarin salaisuudet» ollut voinut rukoilla sen kauniimmin. Hän oli hämmästyksissään piistaan Lisettestä — missä oli tyttö oppinut tämän kaiken? Siltäkö vanhalta ylämaan tietäjältä, jonka luokse hän meni joka viikko, kuullakseen tulevia kohtaloja ja jonka luota hän itkettyneenä palasi? Saattoi tyttö pahanen olla oikeassa: ei ollut elämä kaupungissa eikä linnoituksessa aina niinkuin piti. Eikä ehkä täälläkään hänen kotonaan, nimenomaan silloin kun oli niin paljon juotu, että tapeltiin ja irstailtiin.

Lisette ei itkenyt, mutta hänen äänensä itketti. Sophie Rosenborg voihki tätä ääntä kuunnellessaan ja itki vielä

„enjaikeen kun Lisette oli lausunut aamenen sanan ja lähtenyt huoneesta.

— Minä vaivainen syntinen ihminen . . .

Ja Sophiekin rukoili nyt, rukoili hyvin pitkien aikojen jälkeen — tai olikohan hän koskaan rukoillut? — ja ajatteli, että jos hän muuttuu jumaliseksi, niin Jumalan pitää säilyttää hänen kauneutensa. Hän tahtoi tulla jumaliseksi . . . !

Tuntui oudolta, että tämä rukouksen hetki oli kulunut kipujen tuntumatta. Mutta seuraavassa hetkessä jo palasi nokkosten poltto entistä väkevämpänä. Rukous ei enää auttanut vähääkään.

— Lisette, tule pian, Lisette!

Lisette seisoi sairaan vuoteen luona ja puhui:

— Pysy rukouksessa, sisareni Herrassa, niin kestät. Ja kun paranet, tulet tietäjän luo. Hän selittää kaikki.

— Oo, Lisette, älä mene pois. Oletkin hyvä tyttö, olen monesti sinua nuhdellut ilman syytä. Älä mene pois, sinä hyvä suomalainen tyttö.

Everstinna kutsui palveluspiikansa. Hän ei jaksanut yksinään käsitellä peiliä, jonka suurella vaivalla äsken oli irroitannut naulasta. Miksei hän sitten ottanut tulta? Lisette kuului ehdottavan, että sytytettäisiin kynttilät, mutta everstinna vastasi hänelle niin hiljaa, ettei Sophie kuullut mitä hän sanoi. Yhdessä he kantoivat peiliä, ja ovenavauksessa kultaiset kehykset niinkuin myös itse pinta välkähtivät kuin jäähyväiset, jotka kättä heiluttaen lausutaan viimeisen kerran.

Sophie ymmärsi yhtäkkiä kaikki. He eivät tahtoneet, että hän näkisi kasvonsa kuvastimessa. Hän oli siis sanonut jäähyväiset entisille kasvoilleen. Millaiset tulisivat hänen uudet kasvonsa olemaan? Niin rumat varmaan, että tahdottiin säästää häntä niitä näkemästä. Kun everstinna Brunow palasi huoneeseen, kuului häntä vastaan särkynyt, vihamielinen ja käheä nauru. Hitto vie . . . , piru vie!

— Miksi kannoitte pois peilin, viimeisen kauniin esi-neen, mikä minulla vielä oli täällä onneni päiviltä . . . ?

— Puhdistettavaksi, rakas Sophie. Tohtori on käskennyt . . . Kaikkea olemme puhdistaneet. Minä olen polvillani parsinut damastipäällisiä, jotta ne sinun häissäsi

olisivat siistit... Kai ne täällä meillä vietetään, vai tahdotko linnoitukseen? Kai sentään tämä huone saa olla hääkammiosi...? Puhu, kaunoinen Sophie?

Ikäänkuin katto ja ikkunaruudut olisivat pudonneet alas ja murskanneet häneltä jäsenet, Sophie Rosenberg huusi kauhulla vastaan:

— Ruma Sophie! Te olette kaikki tietäneet, että minä tulen rumaksi ja sentähden vieneet pois peilit. Te uskotelite minulle, että paranen. Voi etten koskaan olisi ollutkaan kaunis, voi minua!

Sinä yönä Sophie Rosenberg heure-unessa katkoi kaikki suojelevat siteensä ja lieventävät kääreensä, ja ikäänkuin mielenhäiriö olisi hänet vallannut, hän julkimalla nautinnolla raateli itsensä verille. Hänen valkoiset voimakkaat kätensä raastoivat, säästämättä kasvojakaan tai hiuksia. Hän hekumoi tuhoamisen työssä ikäänkuin olisi vihdoinkin päässyt käsiksi veriviholliseensa, tautiin, joka oli tuottanut hänelle mittaamatonta kärsimystä. Kuitenkin hän, tuntiessaan lievennyksen nautintoa, joka pian muuttui uudensävyyiseksi kirveleväksi tuskaksi, tunsi, että auttamaton tuho nyt oli tullut. Hän oli nyt mennyttä, nyt ei ole muuta lieventäjää kuin hauta. Suu, sieraimet, silmät, kirvelevät haavat, verille puhjenneet kynnen-alukset — kaiken päälle multa ja tukahdus.

Kun kaupungissa ja linnoituksessa kerrottiin, mitä oli tapahtunut, otettiin tieto vastaan eri tavoin. Helena Hauswolff suri kuin omaa korvaamatonta tappiota. Miehet vaikenivat moneksi illaksi, kiroilivat ja päättivät, ettei rekiretkeä Viaporissa enää milloinkaan ajatella. Tämän he olivat velkaa Sophielle, joka oli ollut silmien ilo. Naiset kertoivat sanoja, jotka joku linnoituksen kenttäpappi oli lausunut: jos ihminen tekee kauneudestaan jumalan, niin se otetaan häneltä pois. Fredrik Kress ei moneen päivään halunnut nähdäkään huiluaan. Hänen sudennahkaturkkinsa liepeet liehuivat pitkin kaupungin syksyisiä teitä, hänen tehdessään pitkiä kävelymatkoja Kluuvin rannoilla. Jokin haaltunut lehti, joka lepatti yksin oksallaan, saattoi laulaa hänelle elegian ja myrsky välittää hänelle fuigan. Kerran he Rosenströmin kanssa

kohtasivat toisensa Rantatiellä, lyöttäytyivät yhteen, kävelivät tuimasti ja nousivat ryteikköjen halki Kaasavuorelle. Pitkän vaitiolon jälkeen Kress kysyi:

— Mitä luulet sulhasen sanovan?

— Hän ei saa tehdä onnetonta naista vielä onnettomammaksi.

Onko hänelle kirjoitettu?

- Pyysin rouva Brunowia kirjoittamaan. Koetan joka tapauksessa tavata sulhasen ennenkuin hän menee morsiamensa luo.

— Recht so. Hänen täytyy ymmärtää, että jäljellä toki on sisällinen kauneus.

— Jospa tyttö raukka ensin itse käsittäisi, että niin on. Hänestä tuntuu siltä kuin kaikki olisi menetetty.

— Ach was, hänen täytyy alkaa hoitaa sisäistä minnänsä. Kun auringon valo on sammunut, tulevat esiin tähdet. Musiikin täytyy auttaa Sophieta. Hänen täytyy jälleen löytää kauneutensa, parempi kauneutensa. Minä soitan hänelle elegian, minä soitan hänelle fuugan. Musiikki on paras lääke ...

— Olet oikeassa, veli Kress, sanoi Rosenström, — mutta jollei hän ensinkään sattuisi tajuamaan musiikkia.

Soittoniekka tuijotti ystäväänsä tohtoriin:

— Könnte das möglich sein bei einer so schönen Frau? Olisiko sellainen mahdollista niin kauniille naiselle?

— Minä olen neuvonut häntä itse ompelemaan myötäjäisensä; niitä hän nyt ompelee.

— Ach ja, das ist nicht schlecht. Varmaan se antaa sisältöä hänen elämäänsä. Mutta minä uskon, että niin kauniin naisen täytyy käsittää myös musiikin taivaallinen missioni.

— En tiedä toista lääkettä kuin työ.

Sophie Rosenborg oppi ompelemaan, ja tämä työ todella lyhensi hänen päiviään. Hän tottui näkemään rumentuneet kätensä — mahtoivatko kasvot todella olla yhtä rumentuneet? Peiliin ei hän katsonut. Ja olisiko arpia voitu välttää, jollei tuo onneton raivo olisi riivannut häntä silloin yöllä? Mutta tehtyä ei saanut tekevämmäksi. Niinkuin tuleva nuori äiti ilon ja pelon vallassa varustaa vaatetta esikoiselleen, niin tämä rumentunut morsian suuren pelon ja heikon toivon vallassa

kuljetti neulaa pitkien valkoisten saumojen läpi. Kaupunki ja linnoitus olivat joutuneet hänestä loitolle, hänen ajatuksensa kiersivät yhtä ainoaa asiaa: mitä oli Gustaf, hänen rakastettunsa sanova? Tuntien sulhasensa jaloksi mieheksi, Sophie Rosenborgissa varmistumistaan varmistui usko, että hänen rakkautensa kestäisi tämän pettymyksen, johon ei yksikään ihminen ollut syyppää. Sophie sai vihdoin viimein ja taistelun jälkeen voimaa tulla ruokapöytään, missä kukaan ei näyttänyt huomauttavan mitään eroa hänen ulkomuodossaan, ja tuttu kortinpeluu jatkui, ikäänkuin ei mitään olisi tapahtunut. Sophie itsekin koetti unohtaa sairautensa seurauksineen. Anna Brunow vakuutti kaikkien ilostuneen siitä, että vaikea tauti oli mennyt niinkin jälkiä jättämättä. Sophie ei katsonut peiliin, ei, ei! Mutta hän hyvin tunsikin käsillä koskettaessaan kasvojaan, että kaikkialla oli isot syvennykset, ikäänkuin häntä olisi herneillä paiskeltu. Mutta ulos hän meni vain pimeässä ja Lisetten seuraamana, joka kantoi lanternaa.

Alettiin odottaa kotiin kapteenia ja luutnanttia. Sophien pelko yltyi yltymistään. Hän alkoi toivoa, että Gustaf vasta myöhemmin palaisi — niinkuin luultavaa olikin — jotta hänen ihonsa ennättäisi silitä ja ilkeä punerrus, mikä oli ainakin käsissä ja luultavasti myös kasvoissa, valkenisi. Anna Brunow vakuutti, että Hjärne tuskin tulisi huomaamaan morsiamessaan sairauden jälkiä, ja tohtori Rosenström vakuutti häntä kohdanneen onnettomuuden ainoastaan voivan syventää rakkautta kihlattujen kesken.

Olisiko ehkä sittenkin ollut parempi kirjoittaa Gustafille ja valmistaa häntä siihen mitä oli tapahtunut? Johtui monesti onnettoman morsiamen mieleen. Olisi voinut kierrellen puhua sairaudesta ja antaa hänen vain aavistaa jotakin. Mutta nyt oli sekin myöhäistä. Täytyi toivoa, että tohtori oli oikeassa. Jos Hjärnen rakkaus oli niin syvä ja vahva kuin hän oli vakuuttanut, niin eihän ehkä todella rakastetun ulkomuoto voinut merkitä aivan kaikkea. Ehkäpä heidän rakkautensa nyt molemmien puolin kävisi vain hellemmäksi. Sophie itse teki selittelyissään sydämelleen täyttä väkivaltaa. Todellisuudessa tällaiset miedot vivahtelut siitä mitä ennen oli

ollut — heidän rakkautensa täydestä yltäkylläisyydestä — olivat hätäsuojelusta, laihintä lohdutusta.

Hän ajatteli sitäkin, mitä häneen, Sophiehin, olisi vaikuttanut, jos Hjärne olisi läpikäynyt kauhean taudin ja menettänyt kauneutensa, ja morsiamen olisi pitänyt suudella turmeltuneita huulia, painaa poskensa rumentunutta poskea vasten? Sitä oli kauheaa ajatella. Olisi hän toki rakastanut vieläkin, mutta ei niinkuin ennen. Sitä oli kauheaa ajatella.

Helena Hauswolff olisi varmaan voinut olla hyödyksi ymmärtämyksellä ja neuvoilla. Mutta häneltä oli tullut vain lyhyitä kirjelippuja. Miksei hän tullut? Eikö ystävyysskään kestänyt tätä? Vai lapsiaanko hän suojeli?

Niin kuluivat päivät epäilyksessä ja tuskassa.

Kukaan ei enää rouva Brunowin täysihoitolassa tai kaupungissa puhunut Kressin valssista ja »Kaunoisesta Sophiestä». Sanottiin »Sophie raukka». Ja oli niitäkin, jotka sanoivat, että ylpeys käy lankeemuksen edellä. Sophien muistosäilöön tulvahti jonkin kerran varkain ja kutsumatta soittoniekan tunteelliset ja hekumalliset sävelet. Ah, sitä makeutta, sitä loistoa ja autuutta! Mutta nämä muistot olivat liian vaikeat vastaanottaa. Ja hän hääti ne luotaan ja päätti unohtaa nuoruutensa, rakastettunsa, kaiken, kaiken... !

Suurta joulusiivousta tehdessään Anna Brunow pani keltaisen budoarin entiseen kuntoonsa, »jotta jälleen saatte siellä olla iloiset ja tyytyväiset». Suureen kultaiseen peiliin oli liittynyt katkera muisto sairauden ajalta ja Sophie pyysi ärtyneenä, että peili peitettäisiin.

— Mutta rakas pieni ystävä, on ihan turhaa peljätä — katso vain rohkeasti peiliin, kehoitti everstinna Brunow. — Et ole rumentunut.

Kuitenkin hän sitten levitti valkoisen vaatteen peiliin eteen.

Päivää ennen jouluaattoja, kun kaupunkilaiset olivat ulkona valmistamassa jouluvaroja kotiin juhlaa varten, istui Sophie Rosenborg työnsä ääressä, koettaen heikentyneillä silmillään suorittaa morsiuslakanoittonsa kirjailua. Ne olivat hienointa Hollannin liinaa ja Helena

oli lähettänyt hänelle kauniin, viinirypäleterttua esittävän kirjailumallin. Sophie ompeli piste pisteeltä tätä mallia heikossa talvisessa valossa. Valkoinen viileä pel-lavavaate rauhoitti hänen sormenpäitään. Hän oli säästännyt juuri tämän työn juhliksi. Tämä työ on oleva hänen paras joululahjansa.

Silloin yhtäkkiä rämähti kiihkeä soitto kuistin vanhasta ruostuneesta kellosta.

Sophie säikähti ja päätti olla avaamatta. Hän oli tänään varmasti hirveän ruma. Soittakoon siellä niin paljon kuin haluaa — kuka lieneekin. Mutta vieras — kuka lienee ollutkaan — soitti todella soittamistaan. Sophien mieleen johtui, että oli tavallista hämäämpi päivä ja että ehkä hänelle olisi tulossa kaivattu kirje. Varmaan kirje liittyi jouluun.

Niin hän päästi suuren valkoisen vaatteen valumaan käsistään permannolle ja kiiruhti ovelle. Tulijalla oli todennäköisesti kiire, hän tempoi lukkoa kaiken aikaa, jolloin Sophie sisäpuolelta kiersi avainta, ikäänkuin suutuneena siitä, että hänen eteensä pantiin vastuksia.

Gustaf Hjärne, yllään matkaturkki, kauniit rakkaat kasvot katsoen kolmikulmaisen hatun alta! Sophie seisoi keskellä ovenavausta, keskellä päivänvaloa, säikähtyneenä ja onnesta vavisten, joka silmänräpäys valmiina tarttumaan kaivatun armaan kaulaan. Mutta Gustaf Hjärnen katse kävi jääkylmäksi, kun hän kysyi:

— Onko fröken Rosenborg kotona ?

Sophie ei saanut sanaa suustaan. Hän jähmettyi niin kuin kuollut jähmettyy ja hänen ruma vasen kätensä piteli sydäntä, voimatta irtaantua sen suojelemistyöstä. Sydän oli halkeamaisillaan.

— Onko hän sitten linnoituksessa? Etkö saa suutasi auki? Siis toki täällä kaupungissa? Sano terveisiä kapteeni Hjärneltä. Koetan palata illalla.

Gustaf Hjärne paiskasi oven kiinni. Gustaf Hjärne läksi. Kello rämähti hänen jälkeensä kuin ilkkunauru. Hän ei ollut tuntenut morsiantaan.

Sophie Rosenborgin silmissä oli maailma mustana. Kaikki kärsimys sairauden ajalla oli vähäistä tämän hetken rinnalla. Pimeys ja epätoivo olivat hänet piirittäneet. Pienen hetken hän koetti selvittää itselleen mitä

oli tapahtunut. Pyörretty. Pimeys tempasi hänet hui-
maavalla voimalla mukaansa. Hän kaatui portaisiin ja
jäi siihen. Hän ei enää tietänyt mistään.

Matkallaan komendanttitaloa kohden ennätti kapteeni
Hjärne tavata useita tuttavvia, ihmisiä kun huomenna
alkavan joulujuhlan vuoksi oli runsaasti liikkeellä.
Kaikkein ensimmäiset olivat Fuller ja Dirchsen, joista
viimemainittu köpitti iljangolla hyvän rautapohjaisen
keppinsä varassa. Molemmat huitaisivat iloisesti kädellä
lään ja päästivät samassa surullisia huudahduksia, joihin
kapteeni säteilevän iloisesti, vaikka jonkin verran malt-
tamattomasti vastasi, hänen kun oikeastaan olisi pitänyt
heti mennä ilmoittautumaan komendanttitaloon eikä
morsiamelleen.

— No, mon cher Hjärne, tulet fröken Rosenborgin
luota tietysti? sanoi Fuller.

— Tietysti, mutta valitettavasti hän ei ollut kotona
enkä tiedä, voinko enää tänään tulla takaisin.

— Eikö hän ollut kotona? mutisivat vanhat herrat
yhdestä suusta. — Tietysti hän oli kotona, hän ei ole
päivän valossa käynyt kaupungilla kahteen kuukauteen.
Kyllä hän nykyään aina istuu kotona.

— Mitä pirua te puhutte? sanoi vuorostaan kapteeni,
puoleksi närkästyneenä, puoleksi leikillä. — Pitäisikö
minun morsiameni ehkä pelätä päivänvaloa? Ei, siellä
ei ollut kotona keitään muita kuin rokonarpinen piika,
joka avasi oven.

Vanhat herrat tuijottivat vaieten komeaan nuoreen
kapteeniin.

— Tiedä huutia! sanoi Fuller.

— Mene helvettiin! sylkäisi Dirchsen. — Se rokonar-
pinen piika on ollut sinun oma morsiamesi. Etkö sitten
tiedä mitään hänen sairaudestaan? Etkö ole saanut kir-
jeitämme? Sinä kanälja, nyt olet verisesti loukannut
morsiantasi, joka muutenkin on tarpeeksi onneton. Mitä
kaikkea olet mahtanutkaan hänelle sanoa!

Vaieten otti Hjärne vastaan kaikki mitä hänen pää-
laelleen sateli. Sitten hän päästi irti kiroussanavaras-
tonsa kuin tulivuori purkauksensa. Herrojen yhä selit-
täessä hän vähitellen alkoi ymmärtää niistä jotakin.

Kului kuitenkin aikaa ennenkuin hän teki johtopäätökset, ja silloin hänen huuliltaan lohkeni sana: mahdotonta! Ja tätä hän toisteli, masentuneena, koettaen käsittää, mitä hänelle kerrottiin.

— Ota lukuun, sanoi Fuller, — että naiselle merkitsee kauneus puolet hänen sieluaan.

— Monelle se merkitsee koko sielua, lisäsi Dirchsen, ilkeästi muljauttaen silmävalkuaisiaan. — Pelkäänpä, että tässä tapauksessa on surmattu naisen sielu.

— Niin, jatkoi Fuller papillisella ankaruudella, —, kiirehdi korjaamaan mitä korjattavissa on, jos tahdot käydä kunniallisesta ruotsalaisesta upseerista. Mars keltaiseen taloon takaisin. No, mitä siekailet, mars anteeksi pyytämään!

Hjärne veti miekan tupesta. Valjennein kasvoin hän huusi, ettei näihin kunnialle käypiin hävyttömyyksiin ollut muuta vastausta kuin tässä tämä näin! Katsokoon jokainen, joka haluaa jäädä elämään, eteensä, sillä hän lävistää häpäisijät... !

Nousevana päivänä, joka oli itse pyhä jouluaatto, samalla tunnilla, jolloin kaupungin porvarikaartin lippu päästettiin valumaan raatihuoneen ikkunasta Suurtorille päin, ja joulurauha julistettiin, tuli kapteeni Hjärne ratsain torille, mutta ei pysähtynyt kansanjoukkoon, joka siinä paljastetuin päin seurasi toimitusta. Hän oli linoituksesta tullut minkä hevonen pääsi ja oli matkalla morsiamensa luokse.

Hänen taskussaan painoi joululahja: kallisarvoinen, loistava kaulakoru, jonka hän oli varannut Sophielle hääpukua varten. Sitä naista varten, jolle ei maailmassa ollut kauneudessa vertaa ja jota ei hän mitenkään voinut yhdistää siihen ihmisolentoon, joka hänelle oli avannut oven tuttuun taloon, kun hän pitkän eron jälkeen, rakkauden huumassa hänen luokseen ikävöi! Hänen luokseen hän kuitenkin nyt oli matkalla, ja tuolle runnellulle kaulalle hänen oli tänään ripustettava kultakäädyt kimaltelevine jalokivineen. Hän tiesi olevansa rikollinen, hän tiesi, että tuskin voisi saada anteeksi! Ja jos Sophie oli muuttunut — mihin ei hänkään ollut syy-pää — niin ei hänkään, Hjärne, ollut sama kuin eilen:

hän oli tahtunut mies. Kuinka saattoikaan niin äkkiä mennä väkevä, riemuntäysi elämä, ja jäljelle jäädä vain kova velvollisuus!

Tuossa oli portti, josta hän niin monet kerrat oli kulkenut ulos ja sisään — viimeksi eilen, pettyneenä siitä, ettei tavannut rakastettua! Häinkö? Ei hän, vaan toinen, jota ei tänään enää ollut.

Hänen kiinnittäessään hevosta tuttuun renkaaseen tallinseinässä, avattiin ovi ja iloisesti toivottaen hyvää joulua jälkeensä, astui pihamaalle kaupungin physicus Rosenström.

Hän uudisti hyvän toivotuksensa myöskin tulijalle, lausui ilonsa hänen palaamisensa johdosta ja lisäsi hymyillen:

— Minun potilaani tila paranee päivästä päivään. Toivorikasta mieltä vain!

Mutta Hjärne oli liian selvään nähnyt ne kasvot, jotka eilen olivat tulleet häntä vastaan tuossa ovenavauksessa.

Hän seiso i hetken ovella, ennenkuin vetäisi soittokellon kahvasta. Kello rämisi läpi talon kuin rikollisen omantunnon syytös.

VIIKIN LATOKARTANON TALOUSMAMSSELI

Amalia Lizelles ajoi latokartanon hallavalla hevosella, kääsien takana Viikin tallirenki, Turun tielle juuri samoina aamuhetkinä, jolloin kaupungin vaimot kujien kulmissa kohtasivat toisensa pohtiakseen niinhyvin omia kuin toistenkin asioita.

Amalia oli pukenut ylleen kirsikanvärisen kaapunsa ja tämän suojaksi vanhan viitan, jonka helposti saattoi pudottaa hartioiltaan kaupunkiin tullessa. Vaimot seuloivat sanojaan päät yhdessä, kantamukset käsivarrella, ja oli tämä kohtaaminen monelle ainoa virkistys raskaan päivän mittaan.

»— Kaiketi jo olette kuulleet? Pormestarin mamsselia pyydettiin talousmamsseliksi — voitteko aavistaa minne? Tällä kertaa ei tuotettukaan Ruotsista, vaan kysyttiin Amaliaa. Ja mikä on ettei hän kelpaisi. Korea on katsella ja työhön totutettu. Niin, ja onhan se nähty, etteivät Domarbyn herrat häntä nai, ei vanhempi eikä nuorempi. Mutta eihän Amalia ole koskaan välittänytkään auditööristä, tuosta Jacob Danielista, vaikka joku lienee häntä neuvonut ärsyttämään vanhempaa veljeksistä, Johannesta, Domarbyn herraa mustankipeäksi, kun ei hän koskaan pannut päätökseen naimista, vaan antoi tytön vuosikausia olla siinä uskossa, että ottaa hänet. Johannesta pormestarintytär on rakastanut! Kas, nuorimmasta veljestä, Kustaasta, ei ole aikoihin mitään kuulunut. Merille läksi, niinkuin moni muukin, vaikkei suinkaan köyhyyden takia. Ja nythän täällä olisi hänelle niinhyvin isän kuin äidin perintökin, jolleivät jo sisarukset olisi jakaneet sitä keskenään. Mutta ei kuulu tulemaan.

Siellä kuumissa maissa sanovat olleen ja naiseen rikkaan... No niin, Viikiin käytiin Amaliaa kysymässä! Rintatautinen kenraalinrouva tarvitsee hoitajan. Ja sitenhän siellä rouvanpaikka voi tullakin avoimeksi — mutta siihen kai ei voi päästä kuin aatelin. Viikiin, niin. Kenraali itse kävi pormestarilta kysymässä mamsselia!»

Rumpu kävi Suurtorilla, kaikki suut pysähtyivät. Viikin kuskikin viuhautti piiskaa, ja hallava hevonen pisti pieneksi hölkäksi, jotta viikiläisetkin ennättäisivät kuulemaan.

»—————Puvut ovat teetettävät taitavilla räätäleillä ja on katsottava, että ne tulevat ehdottoman ruumiinmukaisiksi. Kaiken vartioon komennetun miehistön tulee ankarimman edesvastuun uhalla olla mitä siisteimmässä asussa, vaatteet harjattuina, kaluunat ja napit hyvin puleerattuina, kauluskaistaleet ehdottomasti valkoisina, paksu kaulaliina niin kiedottuna kaulan ympäri, ettei kaulaa näy sen alta, parran hyvin tarkkaan ajeltuna, viiksien mustattuina, bandaalien ja repunremmien huolellisesti valkaistuina ja Uimavedellä siveltyinä. Kivääriin kuuluvien parsseliin tulee olla hyvin puhdistettuja ja kiilloitettuja. Vahdinvaihdon tarkastuksessa pidettävään näistä jokaisessa komppaniassa tarkka huoli samoin kuin siitä, että miehistön kiväärit ovat moitteettomassa kunnossa...»

Mutta tuossahan tuo tulee, Viikin talousmamsseli, juuri kun hänestä puheltiin...! Ei pysähtynyt, ei katsonut sivuilleen, kohti isänsä taloa vain katsoi. Vaan ei mene sinne. Tohtorille tuntuu olevan asiaa.

— Mutta kuulitteko, mitä uuden tohtorin pitkissä laatikoissa lopulta oli? Olipahan kaappikello, se heleänääninen, jonka lyönnit kuuluvat kadulle asti. Ja kiviä ja ulkomaan perhosia, sammalia ja kuiviksi litistettyjä yrttejä — mahtaako hän keittää niistä rohtoja, vai myrkyjä, vai mitä?

Loputtomasti riitti ihmisillä puheenaihetta siitä, että kaupunkiin oli saapunut naimaton, vielä nuori mies, jolle palkka juoksi kaupungilta, mutta joka lisäksi sai ottaa rahaa sairailtaan. Kress, Helsingin urkuri, hänpä oli arvannut tohtorin pisimmän laatikon sisällön heti kun

sitä avaimellaan kosketti. Kas, hänelle, musikantille oli hunajaa ja mannaa, mitä laatikko sisälsi. Siinä oli suuri pelitoosa eli klaveeri, sellainen fortepiano, jommoinen tavattiin rikkaan Sederholmin salihuoneessa ja jommoisen nyt olivat Saksasta tilanneet tulemaan majuri Kuhlbergin rouva ja neiti Heidenstrauch. Tähän oli nämä naiset houkutellut musikantti, joka opettikin heitä pelaamaan, samoin kuin hän opetti Kuhlbergin lesken Lovise-tytärtä.

Kyllä oli Helsingin herrasnaisilla tohtorin luokse asiaa. Toiset menivät päivällä, toiset menivät yöllä, nimenomaan hämärissä. Kuuluivat siellä surujaan itkeneen, eivät taitaneet kaupungin papit enää rippiä kuullakaan. Pitceen, tohtorin renki, sattui jonkin kerran kuulemaan tai avaimenreiästä näkemään sellaista, mikä oli tarkoitettu salaiseksi. Eikähän Pitceen mitään kertonut rumpalille rummutettavaksi katujen kulmissa, vaan hän kertoi entiselle esimiehelleen Paxeniukselle, joka yhäti Espoon tulliportilla toraili ja torkkui. Rokonarpinen Pitceen oli nyt tohtorin renkinä, hoiti hänen hevosensa, lakaisi hänen pihansa, laudoitti tiet kadulta ovelle, jotta sairaat saisivat mukavasti kulkea — se oh tuotanoin tohtorin tahto, ja joutui vastaamaan monenlaisiin kysymyksiin, joita hänelle tehtiin, varsinkin tohtorin ollessa matkoilla.

Nyt tuli pormestarin tytär, se Amalia, ja hänellä näytti olevan tosi hätä sielussaan. Hänhän oli nyt Viikissä — hm, niin, ihka tuotanoin kenraalilla, joka oh toimittanut sotamiehille pilaantunutta lihaa viime sodassa, kun kuningas oli uskonut muonituksen hänelle, Klingsporille. Voikin oli ollut sellaista, että sillä voideltiin lavettien pyöriä. Ja nyt hän tahtoi rettelöidä pois Klerckerin ylipäällikön-virasta ja päästä sille paikalle. Kyllä nämä kaupungissa tiedettiin. Pitceen ilmoitti Viikin talousmamssellille jo ovesa ja ennenkuin hän ennätti kysykään, ettei tohtori ole kotona. Mutta Amalia ei lähtenytkään.

— Missä tohtori sitten nyt mahtaa olla? Minun on määrä ajaa häntä hakemaan, vaikka mistä asti... Kenraali ei tahtonut jättää kenraalskaa ja sentähden minä läksin... En voi mennä takaisin ilman tohtoria...

pitceen, auttakaa minua, ettekö ymmärrä, että kenraalin rouva on kuolemansairas. Tahdon sisäpuolelle, tahdon odottaa tohtoria, menkää pois siitä ovelta . . .

Pitceen johdatti nyt pormestarin tyttären tyhjän kylmän porstuan kautta suureen saliin, missä oli pöytä ja kaksi punaiseksi maalattua penkkiä.

— Sopii siinä odottaa, tuotanoin . . . Vaan tohtori voi viipyäkin, sairaat kun joka paikassa tunkevat hänen ympärilleen. Ja aina tulevat myöhään, kun ei enää ihmistaito voi mitään, ihkasen niin. Sopii siinä odottaa.

Amalia Lizelles antoi Viikin rengille määräykset asioista, joita piti toimittaa — Viikin kokki oli ne jo antanut, mutta mamsselikin mahtaili nyt näyttääkseen, että hänelläkin oli valtaa talossa. Viikin kuskin katsannosta näkyi, että hän aikoi tehdä juuri mitä itse tahtoi. Pitceen katsoi avaimen reiästä, kuinka Amalia veti kirsikanväristä kaapuaan tiukemmin ympärilleen, ja tiesi, että hänen pian täällä tulisi niin vilu, että hän lähtisi tiehensä. Mutta pormestarin tytär olikin sitkeää laatua, yltyi lämpimikseen kävelemään edestakaisin salin toisesta päästä toiseen, niin että lattiapalkit paukkuivat, eikä näyttänyt aikovankaan lähteä. Mikähän hänellä oikein oli? Pitceen mietti, miten pääsisi hänestä eroon. Tarjoaisiko hänelle jotain tinktuuria tohtorin kaapista, jos tohtori olisi unohtanut avaimen suulle. Mutta avain-tapa ei ollutkaan. Renki huomasi, että pormestarin tytär ajan kuluksi seisoskeli ikkunoiden ääressä — niistä näkyi Sederholmin piha, ja siinähan kyllä olikin katsomista, rikkaan kauppaneuvoksen puotilaiset ja konttoriherrat kun kulkivat varastohuoneisiin, kiertäen tynnyrien ja laatikoiden välitse, joita röykkiöiksi oli siihen pinottu suoraan laivasta. Rouva Dobbinkin naapurista kammersi pihalle torailemaan ja Pitceen epäili hänen tarkoittavan tohtorin pitkiä kuljetuslaatikoita, joita ei ollut tullut korjattua. Mutta Wickforshan tuossa olikin, Viikin renki ja, tuotanoin Pitceen meni kyselemään, kuuluiko rajalta jotakin ja olisiko tuotanoin sieltä tullut kuriiria. Saattoihan Pitceenille, vanhalle sotamiehelle, vihjaista vähän salaisuksiakin. Hiton kylmä täällä tuli odotella — tuotanoin, Wickfors, ryypypä lämmittää, ja eikö olisikin parasta viedä hevonen talliin ja tulla sisäpuo-

lelle . . . ? Hyvään tarpeeseen olikin pian Wickforsin läsnäolo, sillä ovesta kopisteli jo taas akka, jonka käsi-
varsi oli mennyt sijoiltaan. Ja Wickfors piti akasta
kiinni, kun Pitteen veti jäsenen paikalleen. Pahastihan
potilas aina tällaisessa kohdassa huutaa, ja tämä huusi
tavallistakin pahemmin. Otti aikansa ennenkuin akka
riisui röijyn ja pääsi takaisin nahkoihinsa. Ja kaikki
kolme sitten istuivat leivintuvassa, missä oli lämmin,
kunnes akkakin oli saanut ryyppynsä ja tointui. Mutta
kahdenkesken jäätyä Wickfors kertoi, että f ranskojen
maan kenraali aina vain riehui ja nyt jo lähestyi poh-
joista. Ihka totta se oli. Ja Venäjän nuori tsaari oli
ruvennut hänen ystäväkseen ja tuo f ranskalainen ken-
raali onkin aika piru. Mutta Ruotsin kuningas lähettää-
kin joukkonsa jumalatonta f ranskalaista vastaan ja aikoo
nostaa sodan. Ja meidänkin kenraali, tämä Klingspor,
joutuu tietävästi silloin lähtemään mukaan, ja sanoi hän
kerran itse, kun oli hyvällä päällä, että taitavat hänestä
tehdä ylipäällikön — »mitä sanot siihen Wickfors, jos
meistä tulee ylipäällikkö». Eikähän tämä Klingspor
vielä vanha ole, ja niin hyvän silmänkin hänelle siellä
Saksanmaassa tekivät lasista, että se on kauniimpi kuin
vanha oikea silmä onkaan, hehhehheh.

Miehet ryyppäsivät tuvassa, hevonen puri kaurvoja toh-
torin tallissa ja Amalia Lizelles käveli kylmässä salissa.

Hän oli tullut tänne toivoa täynnä ja uskonut, että
tohtori voi häntä auttaa. Mutta oli totisesti mieletöntä
tässä vartoa. Miten tohtori tai kukaan muukaan voisi
häntä hänen hädässään auttaa! Yksi ainoa olisi voinut
hänet päästää sen kuilun ääreltä, missä hän jo seiso i kuin
naulittuna: Johannes Weckström, naapurin poika, joka
aina astui kotiportistaan samalla hetkellä, jolloin Amalia
kotiväkensä seurassa astui omastaan, mennäkseen Hel-
singin kirkkoon. Tie oli yhteinen, ajatukset olivat yhteis-
set, ja kirkonkellot soittivat. Tuhat kertaa Amalia hädäs-
sään oli huutanut hänen nimeään, huutanut samalla
äänellä, jolla hän niin monet kerrat häntä oli kutsunut
vanneleikkiin Lizellesin pihamaalle, ja Johannes oli
kuullut häntä ja keveästi hypännyt yli korkean punaisen
lankkuaidan. Nyt ei kuullut. Tuhat kertaa hän kysyi,
mitä oli tapahtunut, mitä oli tullut heidän väliinsä,

kuinka kaikki armas ilo oli vaihtunut myrkyllisiin hymyilyihin ja pistäviin katseihin. Leikkivanteet lentelivät silloin pihan toiselta laidalta toiselle laidalle. Kun he kaksi heittivät vannetta toisilleen, putosi vanne usein ruohikkoon, sillä he katselivat vain toisiaan. Ja mitä se merkitsi, kun Johannes vielä viime vuoden laskiaisassambleessa raatihuoneella kadrillin jälkeen tarjosi daamilleen viiniä ja sanoi: »Onko Amalia kuullut, että Domarbyssä jo rakennetaan? Satatuhatta ensiluokkaisen kuivaa tiiltä on jäljellä linnoituksen rakentamisajalta, ja uusia aletaan lyödä niin pian kuin maa sulaa. Ei missään suhteessa minun uusi maakartanoni tule jäämään jälkeen aatelisten kartanoista, sen takaan. Eikä siellä rouvaa unohdeta ilman omaa ja kaunista kammaria...» Jollei hän olisi sanonut tuota viimeistä ja kauniilla silmillään juuri samassa katsonut häneen! Mutta nuo sanat ja se katse, ne olivat kihlanneet Amalian, Pitikö hänen oikeastaan enää muuta odottaa? Hän kuitenkin odotti, odotti Johanneksen käyntiä isänsä luona. Ja odotti morsius-suudelmaa ja kihlakorua... Ja kuumeni onnesta eikä voinut salata iloista odotustaan ja pientä pelkoaan. Mutta aika kului.

Isän vaimolla oli hyvät silmät ja hän kysyi heti laskiaiskadrillin jälkeisenä aamuna, joko kihlaus oli tapahtunut. Ja sanoi rumasti ja kovasti: »Siis ei vielä! Mitä se vanha kitsas mies odottaa, saisi kiittää onneansa, että kaunis nuori tyttö hänet huolii.» Mutta isän vaimo sanoi päivien kuluessa muutakin: »Amalia, pidä itsesi esillä! Miehet unohtavat, varsinkin kun tuontapaisen rikkaan vanhanpojan ympärillä parveilee rahattomia aatelis-tyttöjäkin. Ja Weckströmit ovat aina tavoitelleet aateliskilpeä. Pidä itsesi esillä, Amalia! Älä usko, että sinua enää kotona tarvitaan, sitten kun lapset ovat kasvaneet. Olet saanut olla, kun sokea isäsi mielettömästi on sinuun kiintynyt, mutta minä olen kun olenkin hänen vihitty vaimonsa, vaikkeivät kaikki ole siihen tyytyväisiä, ja minäkin kyllä osaan hoitaa hänen kansliatehtävänsä. Ja jota sokeammaksi hänen silmäraukkansa pimenevät, sitä vaikeammaksi käy toimeentulo. Kun näet Weckströmin astuvan alas portistaan, niin juokse kadulle — ainahan saattaa olla asiaa kauppapuotiin tai teurastajalle...»

Pelättävää oli, että Johannes huomasi hänen tilansa, huomasi, että tyttöä hänelle tyrkytettiin. Ja kunhan ei isän vaimo olisi suorastaan sanonutkin Johannekselle jotakin tyrkyttävää. Isän vaimo oli Amaliaan kovin kyllästynyt. Isänsä tähden Amalia vaikenä ja koetti kestää. Pelättävää oli, että Johannes tiesi tämän kaiken. Isä raukka ei enää nähnyt, kuka vastaantulija oli. Tytär hyvin tunsu tärkeät hetket, jolloin isän piti kirjoittaa nimensä raastuvanoikeuden pöytäkirjojen alle. Hän allekirjoitti ne mieluummin kotona eikä raastuvalla. Joka kerta, jolloin hänen nimikirjoituksensa piti saatanaan jonkin paperin alle, täytyi kirjoittamista valmistaa samalla ja erikoisella tavalla: isä koetti oikealla kädellään paperia laidasta laitaan yltympäriinsä. Suurennuslasin avulla hän vielä erotti, missä kirjoitus loppui. Viivoitin asetettiin sitten samaan suuntaan kuin edelläkävyn kirjoitus. Ja vasemmalla kädellään isä piteli viivoitinta, joka oli musta, ja oikealla kirjoitti: Gabr. Lizelles, suurilla epätasaisilla, horjuvilla kirjaimilla... Johannes Weckström sai isältä nöyrän, naurahtavan kiitoksen jostakin vähäpätöisestäkin avusta, ja kiitos oli kuin anteeksipyyntö. Isä raukka kiitti pelon vallassa siitä, ettei tämä rikas mies vielä ollut potkinut häntä pois pormestarin paikalta. Ennen tai myöhemmin sen oh joku tekevä. Isä raukka tiesi, niinkuin he kaikki, että sokeana ei voi olla pormestarina. Koko kaupunki tätä ajatteli, mutta arkatuntoisuudesta ei kukaan sitä vielä ollut sanonut suoraan. Amalia usein tästäpuoleen saattoi isänsä raatihuoneelle. Isä ei siitä pitänyt, hän katsoi, että uskollisen keppinsä avulla kyllä löytää. Ja usein hän löysikin, sillä olihan tie käynyt tutuksi ja ainahan kadun toisella puolella, hautausmaan kulmassa, jo tuli joku raatimiehistä, joka tarttui käsivarteen ja ohjasi ylös raatihuoneen portaita. Mutta sitten kerran, myrskyisenä sadepäivänä, isä oli harhautunut keskelle toria ja langennut Schwartzin puodin portaisiin, jotka pistäytyivät niin turhanaikaisen kauas kadulle. Hän oli satuttanut kulmansa verille, Schwartzin puotimies toi hänet kotiin ja puheli puhelemistaan, ettei sokeaa sentään saisi yksinään lähettää kulkemaan, varsinkin kun hän oli pormestari eikä mikään vaivainen. Mies puhui tämän ystävällisesti ja pahaa tarkoittamatta,

mutta hänen puheensa runteli jokaisen Lizellesin perheen jäsenen sisintä. Pormestarinna, pestessään miehensä ohimoa, itki ääneensä ja puhui f ranskankieltä. Amalia koetti olla avuliaana vaihtamassa vettä ja tuomassa haavatarpeita. »Älä mene pois, piikaseni», sanoi isä uupuneena ja avuttomana, hakien kädellään tyttärensä kättä. »Amalia, piikaseni, oletko täällä?» »Kyllä hän on täällä», sanoi äitipuoli. Eikä isä enää puhunut, vaan hänen kätensä vaipui tuolinreunalle. Ja Amalia kiiruhti ulos, jonnekin, jottei vain olisi tiellä! Tästäpuoleen ei hän ikinä päästä isää yksinään raatihuoneelle, eikä minnekään, hän hänet vie ja noutaa jälleen.

Kaupungissa oli mies, joka pormestarin tyttärtä rakasti aivan niinkuin hän, Amalia, rakasti Weckströmiä. Se oli Grönstrand, lukenut maisteri ja värjäyslaitoksen omistaja, jonka värjäyslaitoksen hän itse oli perustanut käyttöönsä Ruotsissa oppimassa ammatin. Grönstrand oli jo myöskin raatimies, ja muutaman kerran tämäkin oli tuonut isän raatihuoneelta kotiin asti, kun sattui olemaan liukas keli. Grönstrand oli alhaisesta suvusta, nuori, terve ja kookas kuin tamminen kaappi — rouva Lizelles oli kerran lausunut tämän vertauksen katsellessaan Grönstrandia, kun tämä seiso i heidän pihamaallaan pormestaria odotellen. Maisteri oli heikkosilmäiselle pormestarille hyvin ystävällinen, melkein pä hellä kuin omaiselle. Hän kuuluikin olleen hyvin yksinäinen mies. Lizellesin perhe katsoi turvallis in mielin pormestarin astuntaa kadunkulmissa iljangolla, kun maisteri Grönstrand astui hänen vierellään. Mutta isän vaimo huomasi muutakin — hän huomasi, että Grönstrand aina katsoi taakseen pormestarin ikkunoihin ja etsi silmillään jotakin. Amalia sekä säikähti että ilahtui! Ehkäpä hän Johannes Weckströmille saattoi käydä arvokkaammaksi, jos joku toinenkin häntä kosisi. Joka erikoisesti ilahtui, oli äitipuoli: »Ota hänet, jos hän tulee pyytämään, eivät Weckströmit kuitenkaan koskaan ota aatelitonta. Äläkä luulekaan, että voimme sinua elättää, kun isäsi on käynyt näin raihnaaksi. Ja niin pulska väkevä mies hän oli, kun Turusta muutimme tähän kurjaan Helsinkiin! Oh, mon Dieu!» Oi, hyvä Jumala, saneli Amaliakin itseks en

ja päätteli, että vain Johannes Weckströmiä hän voi rakastaa. Oli kummallista, ettei Grönstrand huomannut, miten Amalia häntä pakoi. Vihdoin tanssiaisissa hän tahallaan loukkasi maisteria. Hän tiesi sinä iltana olevansa kaunis. Sinipunerva harsopuku oli uusittu, ja nauharuusukkeet olivat uudet. Kun linnoituksen piiparit voimallisella alkutoitotuksella ilmoittivat kadrillin alkamisesta, kiirehtivät sekä Weckström että Grönstrand permannon poikki pyytämään Amalia Lizellesiä. Mutta Grönstrand tuli ensimmäisenä eikä Amalia ollut näkevinään hänen kumarrustaan, vaan tarttui Weckströmin käsivarteen. Koko salintäyteinen juhkakansa näki Grönstrandin häpeän ja kuiskaili ilkeästi...

Amaliaa vilutti, kun hän näitä muisteli. Kuinka hirmuisesti häntä viluttikaan.

Kuului lasten ääniä. Sederholmin tynnyrien ja laatikkojen takana niitä kirmasi kilpaa varpusten kanssa. Oin, oi, oi! Ei mikään ole niin lämpöistä kuin lapsen hento olkapää eikä mikään niin suloista kuin pienen lapsen untuvanpehmoinen tukka! Amalia Lizellesin käsi etsii näitä — orvon tytön kova ja ruma käsi! Niin hän kaipaapaa lapsia, lämmittäjiä, että sielussaan itkee ääneensä kun kuuntelee ikkunain takaa lasten naurua ja lasten itkua. Oh, Herra Jumala, anna minulle oma lapsi!

Voih, minua hullua, minähän olen mennyt Klingsporille, kenraalille hoitamaan kuolevaa aviopuolisoa ja ansaitsemaan rahaa isälleni. Rosenström sanoo, että Tukholmassa on ihmetohtori, joka ehkä voisi parantaa minun isäni — minun täytyy hankkia paljon rahaa! Kenraalikin varmaan antaisi, mutta niitä ei voi ottaa — ei! Miksen sitten saata pitää Grönstrandista, joka voisi panna kaikki asiat järjestykseen? Mutta Johannes, vain Johannes! Grönstrand tulee pahasti minua rankaisemaan, sitä pelkään. »Sokea laivankapteeni ja sokea pormestari ovat samanarvoisia päälliköitä» — sen hän kuuluu äsken sanoneen raatihuoneen rappusilta, kun näki minun isäni tulevan. Oi-voi ja voi, ei ikinä minun käy hyvin — minne joudun, mitä teen? ... Kenraaliko silloin toisena yönä tuloni jälkeen tarttui huoneen lukkoon, vai kuvittelinko? ... Minä niin pelkään sitä yhtä silmää, jolla hän välistä katsoo minuun. Hän on monet naiset lähet-

tänyt meren taakse Ruotsiin, mistä heidät tuottikin. Siel- lähän he voivat peittää häpeänsä, mutta minun häpeäni seuraa minua ja minun isäni korviin tulee nauru ja pilkka. Kuinka täällä on kylmä. Ehkä saan poltetaudin ja kuolen. Mutta isäni! Tohtorin täytyy auttaa. Tarvitsehan hän täällä naisenkin apua. Kylläpä hän viipyy matkallaan... Olen pienellä palkalla, jos hän vain ottaa... Sairastun ja kuolen. Ehkäpä Johannes Weckström kuitenkin silloin tuntee jotakin sääliä... Täällähän on likaista kuin tullituvassa — mitäpä tuo rokonarpinen renki ymmärtäisi. Kuinka kauniisti kaikki järjestäisin. Olisin vain niin kauan, että tohtori ennättäisi naimisiin. Pikku Lovise Kuhlbergin kirkkaat silmät loistivat viimein kirkon ovella ihmeellisesti, kun tohtori kohteliaasti jäi syrjään odottamaan, että naiset menisivät edellä. Koko tyttö oli pelkkää silmää ja punottavaa poskea. Kävisikö hänen Johannes-enonsa toivomus toteen? Johannes tahtoi, että tohtori naisi Lovisen. Johannes on jo hänelle lahjoittanut fortepianon — mutta se ei ole uusi. Johannes on kovin tarkka, mutta minä rakastan häntä kuitenkin. Hän pitää hopeasta... Minun huoneessani Viikissä on huono lukko. Täytyy hankkia luja haka. Heidenstrauchilla kuuluu olevan hakoja valmiina. Mutta kerran, yhden ainoan kerran vain minä tahtoisin tavata Johanneksen. Yhden ainoan suudelman tahtoisin häneltä, ennenkuin minulle tapahtuu onnettomuus... Olenko aivan hullu — eihän voi tapahtua onnettomuutta, jos hankin tuon hyvän salvan!

Kauhun tunne karkasi yhtäkkiä pormestarin tyttären, ajaen häntä etsimään poisäästä tästä kolkosta kylmyydestä. Hän tarttui ovenripaan ja kiiruhti eteenpäin.

Hän seiso i avarassa matalassa ja suloisen lämpimässä salissa, missä kuului heleä kellonkäynti. Ei voinut pelästyä edes suuria kiiltäviä kaappeja, joiden lasiovien takaa kirkkaat ja ikäänkuin sisältäpäin valaistut perhoset luonnottoman isoina ja hiljaa liihoitellen pyrkivät ulos lasivankilastaan. Niiden loisto herätti muiston kesäpäivistä, jolloin ilma hänen isänsä pihalla oli ollut täynnä heleää auringonloistoa, linnunlaulua ja leikkivanteiden suhinaa. Mutta samassa olivat nuo suuret perhoset taasen liikku-

mattomat, niinkuin muistotkin, joiden oli lupa olla vain valomerkkejä laivahylyn kokassa.

Täällä oli samanlainen iso pulpetti kuin isän huoneessa kotona. Ja kirjoja ja papereja. Mutta ilma tuntui vieraalta. Siinä oli kirkon, sairashuoneen ja ylhäis-naisen makuukamarin sekainen maku. Tänne varmaan ei ollut lupa tulla! Ei ollut lupa avata tuota fortepianoa, joka kiilsi kuin peili. Eikä ollut lupa katsella tohtorin kapeaa vuodetta eikä hienoa sinistä verkatakkia, jossa oli valkoinen pitsiröyhelö ja joka oli asetettu tuolin selustalle. »Medicinisches Handbuch . . ., Chirurgiska Händelser . . ., Lexicum Medicum . . ., Opera Physico Medica . . ., Prelectiones Anatomiae . . ., Familia prima . . ., Mineralogie . . .» Tällaisia kirjoja täällä oli ja niitä oli paljon. Isällä oli vain lakia.

Kello löi. Lyöntejä tuli kymmenen. Oli totisesti aika jo lähteä kotiin. Mutta hyvin pienen hetken Amalia kuitenkin vielä halusi olla täällä lämpimässä ennenkuin palaisi Viikiin.

Isä oli sanonut: mene, piikasen, kenraali Klingspor on luvannut pitää sinusta hyvää huolta, älä sure minua, kyllä minä . . . Kunhan vain sinä.

Isän vaimo oli sanonut: kenraali on hyvydessään luvannut ottaa sinut palvelukseensa — pidä itsesi esillä, sitä et ole koskaan oppinut. Nyt se on opittava. Lakaisen sinut luudalla kadulle, jos yritätkin tulla kotiin. Täällä on tarpeeksi monta suuta...

Jos tohtori näin viipyy, niin ehkä koettaisi kirjoittaa hänelle kirjeen? Pormestarin tytär tiesi osaavansa kirjoittaa. Hän oli sepittänyt värssyjäkin.

Ja sattuiapa tässä tohtorin pöydällä olemaan samantyyppistä sinisenharmaata paperiakin kuin isän pöydällä! Ja ihme, että sulkakynäkin oli vuoltu yhtä sopivan teräväksi kuin isän kynä. Mutta eipä sattunut olemaan yhtään tyhjää paperiarkkia.

»Luonnon vaikutus ulottuu kauemmaksi kuin mitkään rajat, jotka meidän heikko käsityksemme saattaa rakentaa. Kukaan ei ole tunkenut sen salaisuuden syvyyteen, josta selviäisi, mistä elämä on saanut alkunsa. Usein kuitenkin luonto oikullisesti poikkeaa tavallisista laeistaan ja lääkärinkin ponnistukset sen auttamiseksi ovat

turhat. Silloin saattaa luonto aivan uudella ja yllättävällä tavalla alkaa johdattaa meitä löytämään uutta tietä, joka vie perille tavallisuudesta poikkeavalla tavalla. Niinmuodoin meidän täytyy luonnon lakeja tutkiesamme olla erinomaisen nöyriä, kärsivällisiä ja varovaisia esittäessämme huomautuksiamme, jotka useimmiten voivat olla vain epämääräisiä ja ammennettuja yhtähyvin todellisuuden kuin harhankin lähteestä. Meidän ei tule luottaa yksinomaan omiin, muka erinomaisiin argumentteihimme, jotta emme . . . Kreikan keisarivallan ajasta lähtien oli lääketieteen jumalallinen tieto — samoin kuin muukin oppineisuus — heikentymistään heikentynyt. Eikä lopulta ollut jäljellä muuta kuin sekavuus, ja tätä pimeään lomaannuksen tilaa kesti aina viime vuosisataan asti, jolloin useat suurilla neronlahjoilla varustetut miehet alkoivat selvitellä yleisiä erehdyksiä, paljastaa meille itse luontoa ja osoittaa, mikä oli totuus. Lontoon ja Pariisin tiedeakatemit perustettiin nyt, jonka jälkeen . . . »

Amalia Lizelles ajatteli: ovatpa nämä omalaatuisia pöytäkirjoja, joita en voi ymmärtää, ja tarttui toiseen paperiarkkiin.

»Tänään tutkittiin kuollut miehen ruumis, joka oli löydetty Huopalahden kylän ja Espoon pitäjän Böölenimisen talon takana metsässä ja jonka väitetään olevan surmatuksi mainittu Erik Niilonpoika Karman. Mies on n. neljäkymmenen vanha, yllään juovikkaat pitkät housut ja niiden päällä lyhyet siniset commiskankaiset. Todennäköiseltä tuntuu, että muut vaatteet ovat riisutut ja viedyt pois, senjälkeen kun kuolettavat luodit ovat laukaistut, mikä on tapahtunut takaa päin ja on yksi luoti osunut niskaan . . . »

Tämänpä kirjelmän tunki pormestarintytär. Se oli muiden asiakirjojen mukana tullut hänen isänsä pöydälle ja hän oli ääneen lukenut sen isälleen — tämä konsepti näkyi jääneen tohtorin pöydälle. Tämantapainen teksti oli hänelle, Amalia Lizellesille ylen tuttu. Kirjelmä koski murhattua ajomiestä, joka väitettiin raivatuksi tieltä siitä syystä, että hän olisi saattanut liian paljon todistaa Kellbergin nostamassa suuressa telakkavarkausjutussa, jota jo vuoden ajan oh käyty Helsingissä

ja joka varmaan kestäisi vuosia. Karman oli neljän muun ajomiehen kanssa saanut käskyn yön aikaan kuljettua linnoituksen telakalta rakennustarpeita Helsingin rantaan ja jättää ne kaupungin sillan laitaan, jonkin verran loitomma ajotiestä, jotteivät olisi liikenteen tiellä. Siitä ne heti noudettaisiin määräpaikkaansa, jonka nimeä ei kuitenkaan mainittu. Käskyn antaja ei ollut kukaan halvempi mies kuin ylhäissyntyinen herra kontra-amiraali kenraaliajutantti ja kuninkaallisen Majesteetin Mustan Kotkan ritari Carl Adam Danckvardt... Mitään uutta ja jännittävää ei tuossa ruumiin katsastustodistuksessa siis ollut. Mutta Amalian käsiin joutui nyt kirje, joka oli hauskenempi.

»Kunnioitettu ja rakas veli Bjerken!

Siitä hetkestä lähtien jolloin monine laatikkoineni ja medikamenttikirstuineni saavuin Helsinkiin, on mieleni halunnut kertoa kokemuksistani Sinulle, jonka kanssa minulla oli erinomainen onni niin monet vuodet jakaa ilot ja surut ja — mikä oli vieläkin kallisarvoisempaa — saada tietämisesi rikkaasta aarreatasta ammentaa sisältöä hyödy liisiä tehtäviä varten kärsivien kanssaihminen auttamiseksi. Saat uskoa, että minulla jo on tästä ollut moninaista hyötyä eikä suinkaan vähimmin silloin, kun olen joutunut taistelemaan kauheaa rokko-epidemiaa vastaan, joka täällä heti tullessani minua odotti, myöhäisestä vuodenajasta huolimatta. Osittain se luja työ, johon minun täytyi käydä käsiksi, auttoi minua yli Turku-kaipaukseni, joka ehkä olisi tarttunut minuun hyvinkin kovin ottein, sillä tämä toimipaikkani kuuluu kyllä niin henkisen kuin materiaalisen tasonsa puolesta m o d e s t eimpiin mitä tiedän. Jolla on ollut ilo tehdä vaikkapa vain lyhyemmänkin ajan työtä Serafiimissa tai Pittersburgissa Pallasin ja Laxmain luona, puhumattaakaan Berliinistä, tuntee täällä joutuneensa laatikkoon, joka on naulattu kiinni ja jossa hengitetään rakosen kautta. Minulla on täällä kodintapainen — isäntäni, saksalaissyntyinen kauppias, jonkalaisia täällä on monta — on korjauttanut ikkunaruuat, jotka linnoituksen iloinen nuoriso jonakin kuutamoilta oli maaliinheittoa harjoittaessaan kivittänyt säpäleiksi. Myöskin uunit ovat

yhtä lämpimät kuin ne ovat jättiläiskokoiset, ja naturalie-kokoelmani, fortepianoni ja rakas kaappikelloni (muistat ehkä, että se on isäni tekemä) ovat pystyssä pitkin seiniä. Kaupungissani on tuskin parituhatta sie-lua, mutta maaseutu sen ympärillä on laaja ja niinmuo-doin joudun paljon istumaan kääseissä ja valitettavasti liiankin usein saapumaan kuolevien ihmisten luo, jotka tässä staadiossa korkeintaan odottavat piplialaisen ih-meen tapahtumista. Apteekista olivat kaikki lääkkeet, alkeellisimmatkin aivan loppuneet. Sairastupa, johon kuului yksi huone ja siinä neljä vuodetta, sijoitettuna hökkeliin hautausmaan laidassa, oli luovutettava (ja on sillä vieläkin) sotilasmajoitukselle.

Sages femmes't ja puoskarit nauttivat Helsingissä eit-tämättä suurempaa luottamusta kuin lääkärit. Tohtorilta odotetaan miraakelia. On miltei mahdotonta saada ihmi-siä uskomaan tartuntaan. Ja tämän probleemin ääressä-hän me itsekin, me luonnon salaisuuksien lukijat, vie-tämme unettomia öitä. Täytyy olla jotain o l e v a a ja elävää, joka sairaasta siirtyy terveeseen ja joka aiheut-taa infektion. Minun mielikuvituksessani se on jokin home, joka kosketuksesta siirtyy. Niin, tästähän me olemme niin monet kerrat puhelleet niinä aikoina, jol-loin minulla oli kunnia viipyä Veljen suuren tietämisen lähteen ääressä ja sieltä ammentaa.

Olen nyt vakavasti päättänyt alkaa kirjoittaa disputa-tiotani ja ottaa osaa ensi promotion juhlallisuuksiin. Väi-tetään yhä, että kuninkaallinen majesteetti itse aikoi-si olla näissä läsnä, tosiseikka joka, pour vraie dire, ennus-taa, että juhlat tulevat olemaan ikävät. Joka tapauk-sessa henkinen olemukseni on tällaisen tilaisuuden todell-
isessa tarpeessa, kunhan vain siihen asti kestän. Täällä kuuluu Viaporin linnoituksen rakentamisen aikana val-linneen kauniiden taiteiden palvonta ja muutenkin elävä patrioottinen mieli, mikä ilmenee siinäkin, että linnan rakentaja niiden vaalilauseiden joukkoon, jotka hän halusi tänne tallettaa seurattaviksi, linnoituksen muuriin piirsi ylpeät sanat: jälkipolvi, seiso täällä omalla poh-jallasi äläkä luota vieraan apuun. Todella miehen tes-tamentti. Mutta nyt vallitsee linnoituksessa, mikäli syr-jästä olen joutunut sen henkeä seuraamaan, jonkinlainen

kaoottinen väsähtänyt tila. Komendantti ei ole unohtanut loukkausta, millä häntä haavoitettiin, ja hänellä on energinen vaimo, joka ei lakkaa yllyttämästä häntä kostamaan kärsittyä vääryyttä ja estelemään häntä, kun hän yrittää hankkia varoja linnoituksen korjauttamiseen. Sotamiesten dresyysin ohella upseerit kouluttavat hevosiaan ja koiriaan. Joku tekee ilmatieteellisiä havaintoja, joku harrastaa alkemiaa, joku tekee värssyjä hää- ja hautajaiskonvehteihin. Omaksi vahingokseen emämaa ei lähetä tänne, tärkeimmälle ja vaarallisimmalle vartiopaikalleen, parasta ihmisainesta, vaan nimenomaan heikointa. Täällä on myöskin niitä haaveilijoita, jotka Anjalan miesten nimessä yrittävät temmata Suomen Ruotsin ikivanhasta historiallisesta yhteydestä ja joiden nimeen ikuisesti tulee liittymään petturin tahra. Mutta taas toiselta puolen ei voi olla ymmärtämättä sitäkin, että tämän köyhän rajamaan kansa tuntee suurta turvattomuutta, sen miehet kun vakituisesti taistelevat emämaan joukoissa ja kodit, vailla miehistä turvaa, ovat alituisesti nälän ja vihollisen ahdistamia. Uskonnon yli-luonnollinen voima on pitänyt suomalaista pystyssä koetelemuksissa, joissa hän ihmisymmärryksen mukaan ei olisi voinut kestää, ja minun vakaumukseni on, että joka tähän voimaan turvautuu, se onkin voittamaton, oli sitten kysymys yksityisestä ihmisestä tai kansasta. Elävä jumalanpelko on lääke kaikkinaisia tauteja vastaan, ja jollei tätä lääketta olisi, niin meidän lääkärrien pitäisi se keksiä. Linnoituksen upseerit tuntuvat harjoittavan hartautta omalla tahollaan ja tavallaan. Vailla Ehrensvärdin ajan kauniita ajanvietteitä ja todellisen patriotismin urheutta — niinkuin minusta näyttää, he etsivät virkistystä Valhalla-veljesten klubista, joka sairaalloisella mystiikallaan (siihen kuuluvat niinkuin tiedät pääkallovalat avonaisten hautojen ääressä, henkien manaukset ja vannotukset, joiden rikkominen tuottaa salaperäisen katoamisen, so. myrkyttämisen tai muun tuhoamisen) kyllä vetää puoleensa väsähtäneitä ja alamittaisia miehiä. Tunnustan, että olin kuvitellut Ehrensvärdin linnoituksen toisenlaiseksi. Sanotaan, että komendantti vuodesta vuoteen turhaan anoo Ruotsista rahaa rappeutuvien muurien korjaamiseksi. En ihmettele, että Ruot-

sinsalmen voittajan täytyy tuntea alennustilansa koko kaameudessaan. Täällä makaa hänen laivastonsa, maailman suurin ja mainehikkain, 110 alusta, alati hänelle muistuttaen loistosta, joka kerran oli. — Linnoituksen naismaailma sensijaan on vahva ja hallitseva. Se pitää huolta siitä, ettei puutu iloista ajanvietettä tanssiaisten, speaktaakkelién, pique nique'ien, jää-ajojen ja ehkä intrigienkin muodossa. Useat tänne siirtyneet tukholmattaret ovat kauneudestaan kuuluisat ja täyttävät sekä linnoituksen että kaupungin vaatimattoman noblessercerclen eräänlaisella lemмен atmosphärillä, jonka tunteellista odööriä voisi verrata lämpimään ja itämaiden ryydeillä höystettyyn öljyyn. Varmaan ajattelet, arvon veli Bjerken, että jo olen aivan juopunut tuosta hymenin hekumasta, jota täällä tosiaan on tarjolla yllinkyllin. Ja enhän voikaan kieltää, ettei yksi ja toinen hyvältä hajuava hiukkanen olisikin vaarallisesti sekaantunut yöllisiin unennäköihini. Vastaiseksi kuitenkin vielä olen vapaa ja voin liittää kohtaloni yhtähyvin sirkeäsilmäiseen ja hyvin nuoreen Loviseen, joka opettelee pianonsoiton suloista ajanvietettä, kuin kiemailutaidon opin käyneeseen Stavaan, joka muistuttaa täyteläistä syringa vulgariksen terttua. Ei, koetan nyt vain kestää karua yksinäisyyttäni ja ajatella väitöskirjaa ja promotiota. Mutta ennen kaikkea sitä, että lieventäisin kärsimystä omalta vähäiseltä kohdaltani. Kuitenkin olisin Kohtalolle epäkiitollinen, jollen mainitsisi, että yksinäisyyttäni täällä jalosti keventää erinomainen musicus, joka tänne on tullut Saksanmaalta ja joka toimii sekä kirkon urkurina että Adlercreutzin rykmentin soittokunnan directeurinä. Me yhdessä...»

Amalia Lizelles päästi paperin pöydälle. Niin toivoa täynnä hän oli tullut tänne, ja tämä hänen piti kokea! Ei, ei sentään hän ollut tätä odottanut. Nuo jonninjoutavat tyttöset oli mainittu nimeltä! Lovise ei ollut edes aatelinenkaan. Toiselta oli näyttänyt tohtorin tulopäivänä. Makeita sanoja ja katseita oli vaihdettu. Amalia oli uskonut ainakin jonkinlaisen ystävyuden syntyneen. Ottakoon sitten toisen tai toisen noista molemmista. Ja nyt lopullisesti selveni Amalialle, ettei tänne tohtorin luon enää kannattanut pyrkiä. Eikähän hän näyttänyt kotiin

tulevankaan. Ei enää mitään toivoa! Mutta juuri aikoesaan nousta, hän kuitenkin vielä kuin epätoivoonsa viime apua anoen loi silmäyksensä harmahtavalle paperiarkille: ... »Sotaan on tämä maa ja tämä kaupunkikin tyyten varustamaton. Kaikki tuntuvat elävän päivästä päivään kuin jotain tulevaa odottaen. Se ei ole kesän eikä talven odotusta eikä myöskään joulun tai juhannuksen. Me kuulemme kaikuja siitä mitä kaukana maailmalla tapahtuu ja kysymme: koskeeko se meitä? Pääsemmekö me osallisiksi tuosta kaukaisesta uudesta, mikä tekee tuloaan? Joka tapauksessa: voiman mies tuo Napoleon Bonaparte, un homme de force et de volonte! Kuvaavaa ajalle on, että ihmiset, säätyyn ja milteipä ikäänkin katsomatta, etsivät ennustajia ja tietäjiä. Me kuuntelemme unissa-saarnaajia, me emme halveksi edes mustalaisia, jotka tarjoavat palveluksiaan niinhyvin linnoituksessa kuin kaupungissa. Tämä kaikki ymmärtääkseni tietää aavistelua ja odotusta. Mutta mitäpä voisi tällä köyhällä rajamaalla ja sen ihmisillä olla odotettavana?»

Mitäpä voisi minullakaan olla?, ajatteli Amalia Lizelles, tuntien ilkeää nälänsekaista pahoinvointia koko olemuksessaan. Ei mitään toivoa! Ainoastaan hyvä haka oveen! Ja jossakin kaukana hänen tunnossaan nousi hämärästi kysymys: mitä lakipykälät sanovat siitä, että astuu vieraan huoneeseen ja siellä lukee kirjeitä? Varmaan hänen isänsä olisi tämän ankarasti tuominnut. Vaan nyt oli jo totisesti kiire Heidenstrauchille ja Viikiin. Täytyy ostaa se haka — kunhan kaupppamiehellä vain olisi sellainen. Niin, ja se musta kangas. Kun hän muisti kankaan, astui kuolemanajatus kaameana hänen eteensä, ikäänkuin hän olisi nähnyt Viikin vapaaherrattaren haamuna tulevan vastaansa. Tohtorin lämpöisessä huoneessa löi kello jo yksitoista lyöntiä. Kaikeksi onneksi oli tuttu Suurtori raskaan sumun peitossa. Ei saattanut erottaa, mitä oli toisella puolella toria — niin, tiesihän hän, että siellä oli kotitalo ja kirkko ja Weckströmin talo, siellä olivat kaikki tutut ihmiset ja katkerat muistot.

Mutta Heidenstrauchin talon edustalla oli maalaisten tungos kuin markkinoilla. He kanniskelivat säkkejään

ja koppiaan, puhelivat iloisessa hutikassa toisilleen ja hevosilleen ja tekivät kuormiaan kotimatkaa varten.

Amalia ei olisi voinut keksiä sopimattomampaa hetkeä! Puodissa seisoiivat myymäpöytään nojaten sekä Johannes Weckström, Domarbyn herra että raatimies Grönstrand, maisteri ja värjäämön omistaja! Pormestarintytär tunsi samassa kylmän sisällisen ryhdin oikaisevan selkensä suoraksi ja panevan ääneen kovaa iskentää. Hänen väsyneet silmänsä leiskahtivat sinisinä Heidenstrauchia vastaan, joka sitaisi mustan silkkikalottinsa takaraivolta käteensä ja tervehti virkeänä, ikäänkuin kauniin naisen mukana päivänpaiste äkkiä olisi vuotanut sisään ovista ja ikkunoista. Amalia Lizelles joutui heti ottamaan osaa keskusteluunkin. Se koski lahjaesinettä, jota proprietääri Johannes Weckström halusi antaa nuorelle naiselle syntymäpäiväksi. Amalia Lizelles tajusi kaukaisesti, että hänen kallein ja omin tunteensa oli tällä hetkellä kuolemallisillaan. Kosketeltiin erivärisiä kankaita, naisen taskukelloja, kultavitjoja, hopeavitjoja, vöitä, hajuvesipulloja, Souvenir-kirjoja, silkkikienkiä... Olihan siinä valitsemisen varaa. Kukahan se nainen on? ajatteli Amalia itseksensä.

— Ja vielä olisi tässä tätä kallista 'Josephine-hajuvettä'. Se on saanut nimensä franskalaisen Napoleonin puolison mukaan, joka kuuluu sitä käyttävän... Und diese bildschöne Frauensperson soll auch selbst die Mischung mit irgendeinem Arzt — das heisst mit dem Leibchirurgen ihres Mannes zusammengesetzt haben. Erinomaista iholle. Olenkin oikeastaan tilannut nämä harvinaiset ihopalsamit erästä kaunista naista varten, joka taudin kautta menetti ihonsa.

Kaikki katsoivat kauppamieheen ja jokainen tiesi, ketä tarkoitettiin.

— Helsingin kaupungin physicus on antanut hänelle toiveita, että näiden ihmeitä tekevien ingredienssien kautta hänen ihonsa tasaantuu ja... Alles Produkte der Natur, dieses grössten Doktors..

Kuultuaan hinnan proprietääri Weckström näytti menettäneen kaiken ostohalunsa. Kukahan se nainen on? ajatteli Amalia Lizelles.

— Päättäkää toki, Weckström, mitä haluatte, sanoi

kauppamies hyväntahtoisen tarmokkaana. — Jos viikon päästä tulette, ette enää mitään saa. Toiset ihmiset ovat sellaisia, etteivät voi tehdä päätöstä, ykskaikki oliko sitten kysymys naimisesta tai konvehtirasiasta.

— Mamsell, lausui Weckström vihdoin, — ehkä suvait-sisi kertoa meille uutisia suuresta maailmasta. Siellä Viikissä, kenraalin 'päämajassahan' ei mahtane vallita puute informationeista. Sodan huhu jatkuu taukoamatta. Ja myöskin huhu, että Viikin herrasta tulisi sotamarsalkka. Kuinka mamsell viihtyy, lienee turha kysyä.

Johannes Weckström oli siis lakannut sinuttelemasta entistä ystävätärtään.

— Minun maailmani on Viikin keittiö, mitäpä minä voisin kertoa.

— Ohohohohoo! Sitäpä ei kukaan usko. Viikin herra vastaanottaa myötänään arvohenkilöitä: eikö emännöitsijän korvaan silloin tällöin joutune jokin uutinen... Niin hyvää ruokaa kuin Viikissä, tuskin tarjotaan muualla kuin Venäjän keisarilla. Tuleva sotamarsalkka on paras ruuantuntija koko valtakunnassa. Ja jos Napoleon ja Josefina tulisivat Helsingissä käymään, niin Viik olisi se paikka, missä heille tarjottaisiin päivällinen. Miltäs tuntuisi istua emäntänä pöydänpäässä... ?

Grönstrand tutki hevosaljaita puotisalini toisessa päässä.

— Mitenkä pormestarin silmien laita nyt mahtaa olla? Amalia Lizellesin kädet olivat kylmässä hiessä.

— Pelkään, että maisteri tietää sen paremmin kuin minä. Olenhan ollut poissa kotoa. Mutta Tukholmassa on hyvä lääkäri, joka voi parantaa isäni silmät, vakuuttaa tohtori Rosenström.

— Siihen en minä usko.

— Mutta minä uskon!

Rakastavan lapsen epätoivo parahti Amalian sanoissa. Molemmat herrat kääntyivät päin ja katsahivat toisiinsa.

— Pormestarinna Lizelles kävi tässä pari päivää siten luonani pienellä visiitillä, sanoi taas vuorostaan Johannes Weckström. — Voin näyttää paperinkin, jonka yhdessä teimme. Mamsellhan on tunnettu lainoppinut,

niinkuin pormestarin sihteerin sopii ollakin. Mahtoiko tulla oikeaan muotoon tämä paperi?

Amalia oli huutamaisillaan, ettei hän halua mitään paperia nähdä, mutta kun Domarbyn herra piteli sitä hänen silmiensä edessä, niin hän luki: Sopimuksen mukaan myymme me allekirjoittaneet aviopuolisot herra kartanonomistaja Johannes Weckströmille sen täysihopeaisen kahvikaluston, jonka allekirjoittaneelle Helsingin oikeuspormestari filosofian maisteri Gabriel Lizellekselle lahjoittivat ystävät Turussa ja johon kahvikalustoon kuuluu: kahvikannu, vetävä 10 teekuppia tavallista kokoa eli neljä korttelia ja painava 24 luotia, sokeriastia...

Vai oli siis kotona tullut sellainen rahanpuute, että viimeiset arvoesineet olivat olleet myytävät!

Domarbyn herra katseli yhä paperia kädessään.

— Kauppa ei ole lopullinen, vaan myyjillä on oikeus puolen vuoden kuluessa lunastaa hopeat takaisin, nimitäin edellyttäen, että myös maksavat takaisin velkansa.

Amalia katseli rautaisia hakoja toisessa päässä myymäpöytää. Parasta ottaa tarpeeksi luja. Oliko mahdollista, että kenraali, hänen isäntänsä antaisi hänelle nuo rahat? Jos, jos kuitenkin olisi mahdollista, että tytär voisi viedä esineet isälleen! Ne olivat muisto. Mitenkähän monta vuotta hänen täytyisi palvella saadakseen maksetuksi tuon summan?

Heidenstrauch, valmistaessaan Viikin suuria tavarakääröjä, katsahti yhtäkkiä proprietääri Weckströmiin.

— Minnekä te nuo hopeat kaikki panette? Olen ollut näkevinäni, että te tulette himoa täyteen, jos vain jossakin näette kauniita hopeatavaroita — niinkuin äsken Sederholmilla, kun siellä vietettiin hopeahäitä. Ettehän pane pahaksenne, Weckström, minua vain huvittaisi tietää...

— Na-na, kuumeni Domarbyn herra ärtymyksen ja leikin rajalla. — Oletteko koskaan käynyt Helsingin pitäjän kirkolla? Katsokaa hiukkasen ympärillenne. Siellä on kohonnut kartano... na-na, minun tahdostani. Siellä on tilaa, kaikki aion kalustaa. Päärakennuksessa on kymmenkunta salia ja huonetta, sivurakennuksessa

seitsemän — kahdeksan. Tahdon nähdä ympärilläni ystäviä... Se talo on Domarby.

— Tiedän, tiedän, me tiedämme kaikki, eikö totta, mamsell Lizelles. Mutta mitäs tämä sitten auttaa, jos puuttuu emäntä ja lapset.

— Na-na, ehkä siitäkin selvittää. Emäntä saapuu nousevalla viikolla. Hän on fröken Marie Antoinette von Knorring... Antakaapa tänne pullo sitä Josefina Bonaparten Mischungia. Sattuu olemaan tämän frökenin syntymäpäivä niihin aikoihin.

— Oh, oo, oo, gratuliere! Oikeastaan kapteenska Hjärne on nämä tilannut ja hän saattaa millä hetkellä hyvänsä lähettää hakemaan tilaustaan.

— Siitä tuli kuin tulikin avioliitto, sanoi Domarbyn herra, tällä kertaa käsissään käänneksen punakantista Souvenir-kirjaa. — Kuuluvat nukkuva eri huoneissa, rouva ja kapteeni, kaksi huonetta välillä.

— Jaksaa sellaisen matkan käveliäkin! sanoi Heidenstrauch. — Vaan tulipa siitä ostajille suuri vahinko, kun ei se vaalea suomalainen sarka kelvannutkaan, joka tilattiin Orimattilasta sotamiesten uusia univormuja varten... Yksituhat ja kahdeksankymmentä kyynärää oli Stjernvallkin tilannut pataljoonalleen, hän juuri tässä äsken kävi ja puhui sitä... Kuningas lähetti tummemman mallipuvun...

Grönstrand virkistyi yhtäkkiä.

— Minähän värjään sen vaalean kankaan. Asia on aivan yksinkertainen. Minnekähän Stjernvall meni?

Puhuttiin uusista univormuista, jotka kuningas palattuaan ulkomailta oli määrännyt teetetäviksi. Värjäykseen oli joka tapauksessa turvauduttava, kun entisistä puvuista saatettaisiin käyttää vain osia uusiin ja niiden pienempiin parselleihin.

— Jahka tässä jäätyy, keskeytti yhtäkkiä Johannes Weckström, — niin aion panna toimeen pienet jää-ajot kaupungista Domarbyhyn. Täytyy vain odottaa, että fröken von Knorring ennättää saapua.

Amalia Lizelles tunsi, että nyt lopullisesti kaikki oli selvää. Tuskallinen masennus kuristi häntä kurkusta, kun hän herroille antoi kättä ja läksi.

Hän ei siis ollut kuulemassa Heidenstrauchin sanoja:

— Miksette nai tuota tyttöä, joka kauan on pitänyt teistä? Kadutte sitä ikänne. Odottakaa te, kun sukulaiset kuoltuanne riitelevät hopeistanne. Ja minne ne panette, jos sota tulee?

Weckström pyyhki tuskan hikeä otsaltaan.

Amalia Lizelles katsahti torille, missä hänen isänsä talo Weckströmin talon vierellä, hautausmaan takana, tihrusateen läpi häämötti. Tämä sade oli kuin karkea kangas, joka erotti entisen elämän nykyisestä. Aikoiko jo pimetä? Hän oli nyt kokonaan kenraali Mauritz Klingsporin hyvyydestä riippuvainen. Täytyi tottua turvautumaan häneen.

Oli kulunut joitakin pitkiä ikäviä kuukausia eikä Viikin talousmamsseli ollut löytänyt sopivaa hetkeä ryhtyäkseen isäntänsä kanssa puhumaan omista asioistaan. Aivan turhaan hän oli tuon rautasalvan hankkinut. Kenraali muuttui kenraalskan kuoleman jälkeen. Talousmamsseli sai ikävystymiseen asti pysyä keittiön puolella, ja kenraali nautti ateriat yksinään tai vieraidensa seurassa, joita hän usein toi kaupungista päiväkausiksi.

Kauniin nuoren sukulaisneidon, vapaaherratar neiti Margareta Klingsporin hän kevättalvella pyysi seurakseen Ruotsista asti, ja kun tälle valmistettiin kulmahuonetta suuren salongin takana kenraalin kabinetin vieressä, kenraali itse tuli johtamaan huonekalujen järjestämistä ja silloin pyysi mamsell Amaliaa pitämään vieraalle seuraa, kun kenraalin usein täytyi käydä linnoituksessa ja kaupungissa. Mamsell voi valjastuttaa hevosen ja viedä häntä kartanoihinkin, missä on samanikäisiä, kehoitti kenraali, jos nuori vapaaherratar suvaitsee. Ja vielä hän sanoi, että ruoka oli ollut hyvää, hän oli hyvin tyytyväinen, ja linnoituksessakin oli puhuttu, ettei sellaisia pöytäkemuja kuin Viikissä ole missään. Mutta täytyi muistaa, että tämä nuori vapaaherratar tuli Ruotsista. Hänelle ei pitäisi antaa syytä tyytymättömyyteen, jotta hän pysyisi talossa eikä alkaisi ikävöidä. Kenraalin hienot röyhelöt ja paremmat puvut harjattiin ja puhdistettiin. Pomaadat ja hajuvedet otettiin esille. Peruukit uusittiin.

Kaikki tehtiin. Kenraali itse toi nuoren sukulaisensa kaupungista Viikiin. Kyllä hän oli kaunis ja ylhäinen!

Mutta fröken Margareta ikävöi! Kenraali itse läksi hänen kanssaan aatelisiin naapuritaloihin, vei hänet katsonaan navettansa juotto vasikoita ja pommerilaisia hanhiaan, joita syötettiin ulkolaisella maissiviljalla, mistä ne lihoivat ja saivat erikoisen kauniin värin. Margareta sai valkean kissanpoikasen ja sai hienorotuisen suuren koiran. Margareta sai rukin — se ei olisi voinut olla somempi —, koska kuultiin, että hän halusi oppia kehäämään. Kenraali istutti Margaretan suureen nahkaiseen nojatuoliinsa katselemaan kuvakirjoja sillaikaa kun hän kirjoitti tärkeitä virkakirjeitä odottaville kuriireille. Kerrankin linnoituksen lähetti sai seisoa Viikin portilla aamusta iltaan, kun herrasväet olivat tärkeässä keskustelussa. »Antaa odottaa», huusi kenraali vastaukseksi Amalian koputukseen, »enkö jo sanonut, että meillä on tärkeää puhuttavaa.» Viikin kutsuissa, jotka pidettiin nuoren vapaaherrattaren kunniaksi ja joihin oli käsketty kaikkein valituin noblessi, tanssittiin, vaikkei kenraalin rouvan kuolemasta ollut kulunut puolta vuottakaan. Linnoituksen nuoret naimattomat upseerit eivät enää nähneetkään Viaporin omia kotoisia kaunottaria. Kaikki tavoittivat fröken Margaretan suosiota.

Kerran hyvin kylmänä päivänä, kun kenraali oli matkalla ja nuori sukulainen koetti tappaa aikaa lukemalla, löysi hän kenraalin hyllystä muiden kirjojen takaa keltakantisia sitomattomia kirjoja: *Les catacombes* . . . *Mézélie* . . . *Les filies publiques de París* . . .

Amalia Lizellesin seuranpitoa ei tänään olisi tarvittu. Vapaaherratar Klingspor luki aamusta iltaan '*Les filies publiques*'a. Oliko hänellä kuumetta? Etteihän hän vain ollut sairas?

— Mamsell, sanoi hän Amalian tuodessa ruokaa päivällispöytään, — te tietysti ette ymmärrä franskankieltä, mutta tässä on tällainen hauska kirja. Minun hyvä setäni on lukenut sitä ahkeraan ja ehkä lainaillut vierailleenkin, koska se on näin kulutettu. Älköön hän kuitenkaan uskokokaan, että minä olen sitä ruhjonut. Ei, en nyt lähde navettaan enkä kanojen luo. Haluan lukea tämän loppuun ja panna kaikki kirjat paikoilleen, ennenkuin

kenraali palaa. Ah, jospa jo pääsisin kotiin! Ei, en jäisi tänne, en, pour rien au monde! Koska tämä Suomen meri avautuu?

Taloussmamsseli, katsahtaen ikkunaan, vastasi arvelematta, niinkuin vastataan hyvin tutusta asiasta:

— Huhtikuun viimeisinä päivinä tai hiukan ennen, tai hiukan jälkeen. Kerran muistan, että vielä viidentenätoista toukokuuta meiltä käveltiin linnoitukseen eikä ollut vettäkään jäällä.

— Mais c'est donc affreux! Onko tämä maa niin kylmä?

— Köyhinä vuosina, vanhat ihmiset vielä muistavat: kesäkuussakin saattoi hevosella ajaa jäällä.

— Kauheata! Kuinka tällaisessa maassa voi asua?

— Ainahan sitä kotona. Emme vaihtaisi Suomea Ruotsiin... emmekä mihinkään.

— Mutta tämähän on Ruotsia!

— Meille se on Suomea.

— Siellä kotona puhutaan, että te täällä Suomessa tahtoisitte eroon Ruotsista ja olla oma valtakunta.

— Me tahtoisimme, ettei Ruotsi aina jättäisi meitä venäläisten kynsiin.

— Mutta miksette puolusta itseänne?

— Kun meidän miehemme aina ovat Ruotsin sodissa. Ja kuinka moni onkaan jäänyt sille tielleen.

— Mutta tietysti teidän pitääkin. Sehän on teille suuri kunnia.

— Kunnia? Ehkä. Mutta pitäisi myös olla leipää... Pyydän anteeksi, enhän minä mitään pahaa... Tulisin hyvin surulliseksi, jollei fröken Klingspor nauttisi näitä laitoksiani. Kenraalikin sanoi, että pitäisin hänen kauniista vieraastaan hyvää huolta... Tämän teeren on ampunut vanha Vileeni, jonka isoisän isä — niin ainakin luulisin — oli ollut Kustaa Adolfin mukana silloin, kun kuningas metsästeli täällä. Isäni aina kertoi meille lapsille...

— Minullekin setäni, nimittäin kenraali, selitti nykyistä tilaa Euroopassa, kun kysyin, minkätähden nyt sitten pitäisi tulla sota. Jospa vain muistaisin, mitä Englanti tahtoi ja mitä Venäjä tahtoi!

— Valtaa kaiketi!

— Ehkä niin. Mutta hän ... Ei, en sentään viitsi kertoa. Tietääkö mamsell, minkävuoksi oikeastaan olen täällä? Mutta sitä ei saa levitellä. Hyvin rikas herrasiellä kotona välttämättä tahtoi mennä kanssani naimisiin. Ei, ei hän ollut vanha eikä rumakaan. Minä pidin hänestä aika paljon. Hän lähetti minulle joka päivä mitä suurenmoisimpia makeisia. Mutta mamma ja pappa eivät tahtoneet aatelitonta. Ja niin minut pantiin menemään tänne seuraksi kenraalille, kun täti oli kuollut. Muka. Sillä en voi nähdä, että setä surisi. Päinvastoin minua ihmetyttää monesti. Pidänhän minä tietysti hänestä, kun hän on läheinen sukulainen. Mutta en pidä siitä, että hän minua aina suutelee ja silittelee ja tahtoo pidellä polvellaan. Silloinkin, kun linnoituksen kuriiri odotti niin kauan. Mahtaako hän sillä tavalla tehdä muillekin? Vaiko vain sukulaisille?

Amalia Lizelles nousi, poskipäät kylminä.

— Hänestä kuuluu tulevan ylipäällikkö, jos nyt sota syttyisi, josta Jumala meitä varjelkoon.

— Hänestä? Setä Mauritzista ylipäällikkö? Mutta entä Klercker? Oo vee! Kyllä minun täytyy nauraa. Varmasti menetätte sodan. Kaikki voittoisat sotapäälliköt ovat sentään aina olleet sankarin näköisiä!

Amalia Lizelles ei ollut milloinkaan tuntenut olevansa niin vanha kuin nyt, vakuuttaessaan nauravalle nuorelle vapaaherrattarelle, että hänen setänsä kuuluu sodassa olevan urhoollinen ja taitava. Amalia katsoi olevansa velvollinen näin tekemään, vaikkei hän ollut kuullut mainittavan sanaakaan isäntänsä urhoollisuudesta.

— Eikö hän koskaan ole yrittänyt suudella mamsellea?

Amalia punehtui tulikumaksi.

— Ei.

Mutta kun Amalia, kokonaan valkoiseen verhottuna, huoneessaan silitti kenraalin hienoja röyhelöjä ja kaulaliinoja, tuli Margareta ikävissään sinne. Ja huomasi heti paikalla suuren ha'an ovesta.

— Pelkääkö mamsell varkaita? Vai käveleekö kenraali unissaan?

— Täällä Viikissä on kaikissa ovissa huonot lukot. Voisihan joskus sattua vieras, joka kävelisi unissaan!

— Ahaa, ohoo, enkös saanut mamsellea kiinni! Minä-

kin tahdon oveeni tuollaisen ha'an. En nuku yhtä yötä ilman lukittua ovea . . . !

He purskahtivat molemmat kovaääniseen nauruun, jossa ei ollut mitään iloa, ja katselivat säikähtyneinä toisiinsa.

Tämän jälkeen aatelisneito kohteli Viikin talousmamsselia tutunomaisemmin, varsinkin, kun he nyt joutuivat paljon olemaan yksinään. Ateriat he nauttivat kahdenkesken latokartanon suuressa ruokasalissa ja puhelivat.

— Te olette oikeastaan aika kaunis, te Amalia Lizelles. Te voisitte oikeastaan Tukholmassakin menestyä ja saada kunnollisen ja varakkaan miehen. Varsinkin jos tyytyisitte vähän vanhempaan. Kas, kaikki hyvät miehet jäävät tietysti kotiin ja tänne kauas lähetetään huonommat, sellaiset, jotka ovat hyvin paljon juoneet, ja muutenkin . . . Siellä isänne voisi asua luonanne, jos hän tulee kokonaan sokeaksi.

— Ei isä muuta pois Suomesta. Enkä minäkään,

— Ohoo, ahaa, sellaisia te olette, te suomalaiset! Vieläkö mamsell pitää tuosta Domarbyn miehestä?

Amalia Lizelles paineli väkivaltaisesta alas leipäpalasia.

— En tahtoisi puhua siitä.

— Ohoo, ymmärrän. Hän mahtaa olla hyvin tyhmä. Mutta kaunis kartano hänellä on.

Domarbyn herra ajeli usein siitä ohitse. Latokartanon piha-aitauksen suurten tammien lomitse saattoi nähdä hänen punakirjaillun rekipeitteensä pilkottavan. Joskus hän vaihteeksi käytti reessään karhuntaljaa. Silloin kun fröken von Knorring istui hänen vierellään, hänen rekensä kulki ohitse madaten ja aivan kuin uhitellen viikiläisiä. Marie Antoinette von Knorring istui hyvissä turkeissaan Weckströmin vierellä. Margareta Klingsporia huvitti suuresti tämä pari.

— Mamsell Ammeli, uskotteko hänen naivan tuon vanhan neidon? Tai pitääkö vain rakastajattarenaan? . . . Kyllä minä ne asiat tiedän. Rakastajattarista pääsee irti, jos voi maksaa . . . Minun tekisi mieli nähdä tuo Domarby sisältä. Mutta setäni ei sitä halua. Ja tietysti tuo proprietaari-nousukas ei uskalla kutsuakaan meitä kesteihinsä. Suuret vahatut tammilattiat ovat ihanat, kun vaan on hyviä tanssittajia! Onko totta, että Domarbyn

sali on suurempi kuin kaupungintalon istuntosalit? Oh, mon Dieu, kuinka minä pidän peileistä ja monista palavista kyntteleistä! Tätini kuoleman tähden en ole saanut täällä yhtään kertaa kunnollisesti tanssia! Ei ole erittäin hauskaa tässä katsella, miten vieraita menee kymmenissä reissä Domarbyhyn. Varmaan heidän joukossaan on aatelisiakin — ainakin köyhiä aatelisia. Ei ole niin mukavaa kuulua korkeaan aristokratiaan. Kun pääsisinkin jo kotiin!

Yhtäkkiä tulvi Helsinkiin ja kaupungin ympäristöihin suuri määrä mustalaisia. Linnoituksen komendantin oli vihdoin onnistunut pelottaa sekä pormestarit että kaupungin poliitiemiehet liikkeelle ja 'Kainin jälkeläisiltä' kiellettiin suuren rangaistuksen uhalla lupa oleskella linnoituksen alueella. Miehiä ei ollut monta, mutta naisia sensijaan runsaasti, ja lapsiakin. Kelkkoineen, säkkeineen, pilleineen, pusseineen he, lapset ja sianporsaat huppuroiden lumisohjossa ja pikkulapset parkuen kelkoissa, pitkänä kurjuuden kolonnana marssivat jään Viaporista Helsinkiin. Mutta ei koko tuona aikana heidän äänensä lakannut huutamasta kirousta ja paiseita galjuuneille ja amiraaleille ja kenraaleille ja tohtoreille ja pormestareille ja raadeille. Ja minne he kaupungissa tai maaseudulla tulivat, sinne he suustaan pudottivat tulen ja perkeleet ja paiseet, ja toistivat kaikki, mitä he olivat sanoneet siitä asti, kun heidät häädettiin lähtemään Viaporista kesken povauksen tai kuppauksen työn. Vai että he olisivat levittäneet sotamiehiin tauteja ja saastaa — ei niin, vaan sotamiehet heihin olivat istuttaneet ruttonsa. Hahhahhah, ruttoisia ja saastaisia sieltä ei puuttunut. Eivätkö he olleet Jumalan luomia ihmisiä niinkuin muutkin? Ja tulkoon Sotomaa ja Komora ja iso perkele ja pienet perkeleet yli koko linnoituksen, ja haljetkoot sen muurit ja syökööt matoja ja multaa sen sotaherrat... !

Kauheasti olisivat säikähtäneet vapaaherratar Margareta ja mamsell Lizelles, jollei koira olisi päästänyt julmaa haukkua, kun muutamat näistä linnoituksen mustalaisista nyt lähestyivät latokartanoakin. He toki eivät tulleet pihamaan aitauksen sisäpuolelle, kun eivät voineet tietää, oliko kenraali kotona — kenraalihan oli

uhannut ammuttaa heidät. Kuitenkin hän aina oli lähettänyt tielle sekä viinaa että ruokaa ja rahaakin. Ja niinpä vaimot portilla huusivat vuorotellen vihlovia kirouksia linnoitukselle, vuorotellen sydäntäsärkeviä armahduksen anomuksia tälle kauniille kartanolle ja sen ylhäisille kreivinnoille.

'Ylhäiset kreivinnat' olivat olleet panemassa kuntoon kasvilavaa etelän puolella, tallirakennuksen päädyllä. Koira haukkui lakkaamatta, selkäharjakset pystyssä. Yksi naisista, kepeästi astuen ja monet kirjavat rimssuhameet liehuen ja leiskuen kevätauringossa, tuli koirasta huolimatta portista ja seisahtui kauniin vaalean vapaa-herrattaren eteen, ruskea pieni käsi o jolla.

— Kunnian fröökinä ... kreivinna ... prinsessa ... Herran enkeli — kaunis olet. Herrjee, en vielä koskaan nähnyt näin kaunista. Käveletkö maan päällä vai pilvikö sinua kantaa? Anna käsi, että sinulle ennustan. Älä pelkää, hyvää ennustan, kultaiset tähdet tanssivat ympärilläsi ... Älä pelkää: ei ole totta mitä puhuvat, että me sotamiehiä viekottelemme, vaan he meitä. Kauniille upseerinrouvillekin ennustimme. Totta puhuimme. Sinne kaunis pitkä sotamies jäi suruissaan valleille. Rakasti minua. Vaalea oli kuin sinäkin. Tähdet ympärillä tanssivat. Anna kätesi, sanon tulevaisuuden ...

Nuori mustalaistyttö oli pelottavan kaunis. Suuret silmät imivät puoleensa vaaleaa neitoa kuin metsälähteet janoista hirvivasikkaa, kasvojen elfenluinen kalpeus ja hampaiden helmenkarvainen valkeus viettelivät luokseen, kaiken elämänhurman luvaten. Häntä ei voinut paeta. Hän tarttui aatelisneidon käteen, peitti sen kosteilla huulillaan, valuttaen sinertävän mustat hiuksensa kuin manttelin yli hänen käsivartensa ja rintansa. Koira karkasi nyt emäntänsä avuksi ja repi vieraan naisen hänestä irti. Hän pakeni huutaen portille, olkapää oli veressä, vaatteet riekaleina. Tyttö huusi, nauroi ja kirosi, kaikki hänen toverinsa parkuivat ja kutsuivat helvettiä nielemään nämä häijyt, pahat ihmiset. Jollei koiraa olisi ollut, eivät Viikin naiset helpolla olisi päässeet eroon näistä linnoituksen karkoitetuista. Nyt he tyytyivät siihen mitä saivat. Talousmamsseli toi tuotapikaa sekä

vaatetta että ruokaa ja rahaakin, niinkuin talossa ennenkin oli annettu.

Mutta maantieltä, missä kauniin Annikan haavaa vielä sidottiin ja häntä puettiin kenraalska Klingsporin vanhaan punaiseen silkkiröijyyn, juoksi kartanon pihalle poika — olisiko ollut kymmenen vanha — pyytämään lahjaa.

— Kallelle anna!, kuului Annikan pehmeä ääni, — Kalle on minun poikani. Neljäntoista vanhana hänet sain. Koirasi pahoin puri, kipeää tekee, en puhu kenellekään — rahaa anna! Kalle, näytä temppusi!

Laiha, norja poika vieritti itsensä pyöränä portista pihamaalle, koivet ilmassa, käsillään kieppuen. Yhtäkkiä hän oli puussa ja riipautti itsensä siinä toisesta kädestään riippumaan ja sätkyttelemään. Tuotapikaa hän oli toisessa puussa, piteli itseään siinä jaloistaan riippuen ja pudotti itsensä taas jaloilleen.

Margareta Klingspor, vaivoin saaden koiran pysymään luonaan, huusi mamsell Lizellesille, että hän täyttäisi nuoren mustalaisäidin pyynnön. Ja Kalle sai rahaa, pisti ulos kielensä, siten ilmaisten kiitollisuutensa, ja joukko läksi liikkeelle.

»Neljäntoista vanhana hänet sain.»

— Kuuliko mamsell, mitä hän sanoi: neljäntoista vanhana hänet sain.

— Kuulin. Mutta nyt täytyy nopeasti etikkavedellä pestä kädet, kynärpäihin asti. Ja fröken Margareta muuttaa vaatteenkin.

— Neljäntoista vanhana ... !

Amalia Lizelles tunsi, pahaa aavistaen, että linnoituksessa syytettäisiin hänen isäänsä näiden mustalaisten tähden. Heitä ei ollut lupa panna Stockhusiin, mutta heitä ei olisi saanut olla missään. Eihän heitä voinut tappaa-kaan. Heitä tuli laivoilla idästä, etelästä ja lännestä ja heidän pyrkimyksensä oli aina päästä sotamiesten pariin. Varmaan ei kestä kauan, ennenkuin nämäkin taas ovat linnoituksessa. Ja aina syytetään pormestari Lizellesiä. Miten monet ahdistukset olikaan saanut kestää noiden pelottavien ihmisten tähden — mikäli he kristittyjä ihmisiä olivatkaan. Kyllä tuo kaunis Annikka Allen vielä viettelee senkin pojan sieltä Viaporin valleilta. Väitet-

tiin, että Kalle Allenin isä olisi ollut Räkistä, Leski-kuningattaren rykmentin miehiä. Mutta Kalle oli musta ja kaunis kuin äitinsäkin. Kaikesta yhteisesti oli lopuksi aina syytetty pormestari Lizellesiä, ja niin käy tietysti nytkin!

Koko tämä odottamaton mustalaisvierailu Viikissä oli tapahtunut hyvin äkkiä. Talon väki käsitti vasta, kun rämisevä kiroileva joukko jo eteni matkojen päässä, että se oli käynyt. Seisokeltiin tien laidassa, naureskeltiin ja puhuttiin varkauksista ja pahoista taudeista. Vihdoinkin näytti kevät tulevan. Leivoset visertelivät peltojen yllä. Karja ammui navetan pimeässä.

Fröken Margareta ei uskaltanut yksin nukkua kamarissaan. Mamsell kantoi vuodevaatteensa kulmahuoneeseen ja asettui permannelle. Margareta Klingspor kutsui Amaliaa nimeltä ja sanoi 'sinäksikin'. He puhuivat rakkaudesta, nimenomaan sellaisesta, jolloin 'he eivät saa toisiaan'. Margareta ihmetteli, että Amalia oikeastaan ikävöi lapsia, mutta ei miestä. Niin, hän piti niin äärettömästi lapsista! Hän tunsu aina lasten seurassa tulevansa ikäänkuin pyhäksi. He olivat niin rehellisiä, ainakin kun olivat pieniä. Isona ihmisenä piti usein valehdella. Aivan pieninä lapset olivatkin suloisimmillaan. Saattoi aivan itkeä, kun ajattelikin, että omistaisi tuollaisen oman pienokaisen!

Ujostellen köyhiä yövaatteitaan ei Amalia noussut Margaretan viereen katsomaan ikkunasta lahdelle, vaikka hänen kovin teki mielensä. Hän tunsu koko ruumiissaan ja sielussaan, miten juhlallisena ilta nyt hämärsi Viikin kuninkaankartanon yllä. Oliko missään puistossa niin paljon lintuja ja niin korkeita puita! Ne ääntelivät yöpäivät umpeensa, sekä linnut että puut, kun olivat niin kaukana ihmisistä ja korkealla maasta. Nytkin — vaikka ruudut olivat kaksinkertaiset, saattoi kuulla mustanrastaan huiluttavan ja kuusten humisevan. Ja tämän Viikin lahden kainalossa pesivät vesilinnut mieluummin kuin missään muualla näillä main. Mutta niitä vasta odotettiin. Aivan niinkuin aina odotetaan, kun tammet ja halavat avaavat silmujansa. Mutta sulavien turpeiden hengittämä ilmanlemu on jo noussut avaruuteen. Ah, kuinka täytyy pitää tästä vanhasta Viikin kuninkaan-

kartanosta. Oliko ihme, että nuori Kustaa Aadolf kuin lumottuna tuolta puutarhamajasta seurasi iltaruskon riutumista lahden helmaan, odottaessaan nuorta Birgitta Sivertintytärtä. Ovatko puut vielä samat? Onko huvimaja vielä sama? Väitetään niin olevan.

— Fröken Margareta, ettekö jo tule nukkumaan?

— Minä vain ajattelen — niin, tiedätkö mitä? Että kyllä varmaan olisi lapsellekin hyvin herttaista, jos olisi äiti, joka niin rakastaisi, että ottaisi syliin ja pitäisi hyvänä... Ei, ei minun mammallani ollut aikaa. Hän oli liian kaunis ja juhlittu. Meitä lapsia hoitivat palkatut piijat. Eivät he olleet pahoja. Mutta...

— Margareta! Lapsi, itketkö sinä? Tule, ole tänä iltana minun lapseni, itke tässä. Minäkin itken. Paina siihen kaunis pää. Kuinka oletkin minulle rakas!

— Ja vasta nyt minä sinut löydän, kulta Amalia... Kun minun niin pian pitää lähteä!

— Jää tänne Viikiin, meidän omaksemme. En enää ketään kaipaa, kun sinä vain olet. Panen suuren rautaisen salvan taakse kaikki vanhat muistot...

Margareta Klingspor istui Amalia Lizellesin polvella, pää hänen rintaansa nojaten, vielä kun vihreä kajo, joka käy auringonnousun edellä, jo tuntui peräkamarin valkoisella seinällä.

Äkkiä ja odottamatta tapahtui sekin, mikä mustalaisien käynnin yhteydessä vielä seurasi Viikissä.

Mustalaiset olivat menneet Domarbyhyn, missä heitä ei kohdeltukaan niin tylästi kuin Viikissä. Heidät päästettiin huoneisiin ja Kallekin, Annikka Allenin poika sai tehdä temppuja itse kartanon herralle ja hänen talonsa emännälle fröken Marie Antoinette von Knorringille. Mutta äiti ei enää voinut ottaa ruokaakaan, hän painui tuskissaan väentuvan penkille ja siitä hänen heimolaisensa nostivat hänet piikojen vuoteeseen. He pesivät hänen haavoittuneen olkapäänsä, imivät siitä pahan veren, ja imivät vielä uudelleen. Mutta yöllä Annikka houri niin, ettei kukaan tuvassa voinut nukkua, ja ennen aamua oli koko hänen yläruumiinsa mustana kuin paha maksa, eikä mikään jäsen enää turvotukseltaan taipunut. Aamulla käski kartanon herra rengin valjastaa ja lähteä

hakemaan tohtoria. Sitä Rosenströmiä sieltä Heidenstrauchin talosta.

Palatessaan Domarbystä tohtori poikkesi Viikiin ja Amalia ja Margareta saivat kuulla Annikan ja hänen heimolaistensa kohtalon. Tohtori halusi tietää, mitä oikeastaan oli tapahtunut ja mistä kauniin mustalaisnaisen äkkikuolema saattoi johtua. Ei ollut johtunut yksin verenmyrkytyksestä. Jokin muukin hyvin akuutti tauti hänessä oli. Kartanon herra oli liikuttavan kauniisti tullut väentupaan, kädestä taluttaen Mustalais-Kallea, ja hourivan äidin vuoteen ääressä luvannut pitää huolta Kallesta. Omaksi pojakseen lupasi ottaa.

Fröken Margareta — sensijaan että olisi ruvennut tunteelliseksi ja herahtanut kyyneliin koiransa osuuden tähden murhenäytelmään ja ihailusta Domarbyn herran armeliaisuuteen nähden — rupesi nauramaan. Se oli epäystävällistä ilkeää naurua. Rosenström ei mielihyväkseen katsellut hänen uhittelevaa puolitanssiaan salin permantopaikoilla. Margareta rupesi puhumaan franskaa:

— Mais, monsieur, je suis bien étonnée, että te ette näe, mikä tuossa tyhmässä miehessä liikkuu: tekopyhyys! Tämä nainen täällä, joka on minun ystäväni, on rakastanut häntä monta vuotta. Hän olisi voinut antaa hänelle monta kunnollista lasta, mutta tuon inhottavan vanhanpojan pitää kuljettaa likaista mustalaiskakaraa äidin luo, joka vasta täällä kerskaili »saaneensa hänet kun oli neljäntoista vuoden vanha», ja tekohurskaasti näyttää armeliaisuuttaan. Comme je détecte tout ça... Suo anteeksi, Amalia, en ole puhunut sinusta pahaa, en ole sanonut mitään sinusta — ainoastaan Domarbyn herraa inhoan.

Fröken Margaretan kasvoilla paloi kuumat läiskät.

— Rauhoittukaa, sanoi Rosenström hymyillen. — Voin lisätä, että kun herra Weckström hellästi sanoi pojalle: »Otan sinut omaksi pojakseni, rupeathan sedän pojaksi, Kalle?», poika irroitti kätensä »sedän» kädestä ja vastasi: »Rupean, piru vieköön, jos setä vaan aina antaa minun mennä markkinoille pelaamaan näytöksiä — Loviisaan ja Anianpeltoon ja Hämeenlinnaan...» Mutta eihän vaan vapaaherratar ole sairas?

— En, kivahti Margareta ärtyneenä, — tutkikaa minun koiraani, ettei se vain ole saanut tartuntaa siitä roskajoukosta.

Amalia Lizelles, halutessaan tarjota vierasvaraa, sai kuulla, että Domarbyssä oli tuotu kahvia suurissa raskaissa hopeakupeissa. Ja Rosenström oli polttanut huulensa! Kun ei hän milloinkaan ollut nähnyt sellaista loistoa, ei hän ollut ymmärtänyt olla varuillaan. Nuo muut läsnäolijat tietysti tunsivat, miten kuumaa kahvia hopeakupeissa — vahvasti kullatuissa — tuli käsitellä.

— Hänellä on herttainen sukulainen, neiti Lovise Kuhlberg, joka ystäväni Kressin kanssa on käynyt luonanikin. Kress opettaa hänelle pianonsoittoa.

Amalia Lizelles ajatteli: eno Johannes toivoo, että tohtori nauttii Lovisen.

Mutta seuratessaan vapaaherratar Klingsporin kiihtymystä ja kuultuaan miten perinpohjin Annikka oli koskettanut hänen käsiään, tohtori katsoi suotavaksi, että nuori vapaaherratar seuraisi häntä Helsinkiin, siltä varalta, että häneen oli tullut jokin tartunta, joka saattaisi rajusti puhjeta.

— Tres bien, tres bien, je suis prête! selitti Margareta Klingspor ärtyneenä. — Minulla onkin teille puhuttavaa. Hänen, tämän kauniin nuoren Amalian täytyy saada hyvä mies. Hän ei voi jäädä tänne, tiedätkö, mon docteur. Katsokaa mitä lajia kirjallisuutta minun setäni lukee. Voilá: »Les filies publiques de París» ... Ja vielä tahdon sanoa teille, että Domarbyn herra on tyhmeliini!

Niin seisoi Amalia Lizelles nyt yksinään kasvilavojen ääressä, siinä, missä heitä eilen oli ollut kaksi ystävä-tärtä. Hän ei ollut silloin tietänyt, kuinka rakkaaksi tuollainen vieras lapsi voi tulla, kun se otollisella hetkellä ihmiselle annetaan. Kuin uusi valoisa olento hän oli tänään, ja uudella rakkaudella hän mullitti jokaista tainta, joka hentona oli hänen kylvöstään noussut. Mitä olikaan Margareta sanonut Rosenströmille? Olisi pitänyt oppia franskan kieli.

Olisi pitänyt pyytää Margaretaa käymään isän luona viemässä isän 'pienen piian' terveiset... !

Kenraali toi mukanaan hyvät tavarat. Ensimmäiset laivat olivat tulleet kaupunkiin ja ranta-aittojen luona oli vallinnut tungos ja epäjärjestys kuin pahimmalla sotaväen liikkeelle-panolla. Viinilaatikoita ja kalliita etelän säilyketölkkejä oli täytynyt odottaa, ja suuri olvi-tynnöri, saksanpähkinät ja sokeroidut hedelmät olivat jääneet toiseen kuormaan. Laivan kapteeni olikin tällä kertaa tuonut kaikkea tilattua runsaasti. Oli lisäksi sel-laistakin, mitä ei näillä main oltu nähty, kuten sinapissa mehustetut metsäsian paistit, oliiviöljyyn säiliöidyt nil-viäiset ja vuorisuolassa konservoidut maa-ydinsienet — nuo jälkimmäiset kasvatetaan erikoisessa lantasekoituk-sessa ja korjataan, ennenkuin nousevat päivänvaloon. Nämä uudet herkut ovat päässeet muotiin niissä suu-rissa kaupungeissa, joita Napoleon on valloittanut. Kuu-luu hänen tytärsuolensa Hortence olevan kaunis kuin ensimmäinen Helena ja kenenkään kuolevaisen mahdoton vastustaa. Napoleon itsekin antaa tämän tytärsuolensa sanalle suuren arvon — niin väitetään. Muuten tämä maailmanvalloittaja ei olekaan mikään suursyö-märi. Kuuluu sodassa tyytyvän ihan siihen, mitä sota-miehet syövät ja usein istuvan nuotiolla heidän kanssaan... Sillä lailla voitetaan sotamiesten suosio... Mutta se Olga, se Venäjän nuoren keisarin sisar — se se vasta kuuluu kapines olevan! Sellainen puoli villi hur-muri! Napoleonin sanotaan aikovan ottaa ero Josephi-nesta ja yrittävän Olga...

Kenelle kenraali puheli? Uskoiko hän jonkun vertai-sensa henkilön olevan huoneessa? Hän käveli edestakai-sin, sormiaan näpäytellen, otti nattsäkistään pantohveli-kengät ja pani ne jalkaansa, riisui kunniamerkkien pai-naman univormutakin ja pukeutui mukavasti. Hänen kutsuessaan talousmamsseli seisahtui ovelle kuulemaan määräystä, tai kumartui lattialta ottamaan pyykkiin meneviä vaatteita. Kenraali puheli osittain hänelle, osit-tain yhä itsekseen. Yhtäkkiä tuli suuren nahkatuolin poimuista hänen käteensä keltakantinen kirja — diable, kuka s i t ä oli täällä lukenut? »Mamsellko?» »En, vali-tettavasti en lue f ranskankieltä.» Kenraali paiskasi kir-jan pöytälaatikkoon ja läiskäytti laatikon kiinni.

— Fröken Margareta tulee matkustamaan kotiin ensi tilassa.

Amalia Lizelles katsoi pitkään isäntäänsä.

— Matkustaako hän enää tänne tulematta?

— Mitäpä hän enää täälläkään. Keli on huono. Hänen vaatteensahan voidaan lähettää... Ennätittekö jo tulla niin ystäviksi täällä poissaollessani?

Amalia ymmärsi, ettei kenraali hyväksynyt tätä ystävyystymistä. Sehän hänen olisikin pitänyt käsittää etukäteen. Myöskin hän hyvin ymmärsi, ettei nyt sopinut vaivata kenraalia kysymyksillä. Hän olisi vain halunnut tietää, oliko hän sattunut tapaamaan hänen isänsä, tai kuulemaan hänestä jotakin. Tavallisestihan kenraali itsekin ilmaisi, milloin näin oli sattunut. Jos nyt illallinen onnistuisi, niin kenraali varmaan muistaisi kertoa, oliko tavannut pormestaria.

— Mitäs mamsell luulee: onko Klercker hyvä sotapäällikkö? sanoi kenraali odottamatta.

— Isäni aina sanoi, että hän on kunnian mies.

Kenraali tuntui kiihtyvän.

— »Kunnian mies»! Miksei — tietysti kunnian mies, mutta nyt onkin puhe soturista.

— Jos hän vain jaksaa, kiirehti Amalia parantamaan sanojaan, — onhan hänellä jo ikää. Isäni sanoi, että vastuunalaisille paikoille kelpaavat vain nuhteettomat ihmiset, mutta ruumiillinen heikkous tietysti voi asettaa esteitä...

Kenraalin talousmamsselli ei ensinkään muistanut, että hänen isännältään puuttui toinen silmä ja puuttui nuhteettomuuskin. Mutta sen hän näki, että jälleen oli tehnyt tyhmästi. Piti koettaa saada iltaruoka niin onnistumaan kuin suinkin mahdollista.

Kenraali seisoi pitkän hetken keskellä Viikin pihaa ja seurasi lintujen hullaantunutta kisailua. Mustarastas valitsi korkeimmat puunlatvat. Sieltä se lähetteli yli avariin tienoiden helskyvää hullutustaan. Toiset linnut viihtyivät korkealla, toiset matalalla. Aivan niinkuin ihmisetkin. Viikin voimallinen linnunlaulu pyrki Vantaan toiselle rannalle asti, missä toiset linnut, jäitään luovan joen kohistessa, purkivat riemuaan. Sisäpiika tuli ilmoittamaan, että ateria oli valmis.

Oli otettu esille useita hopea-astioita. Hetken istutuaan kauniin ja runsaan pöydän ääressä, kenraali käski kutsumaan talousmamsselin.

Amalia Lizelles seisoi ovella. Hänen isäntänsä puheli suupalojen välillä:

— No niin, enkö aina ole hänellekin tuonut uutisia ja terveisiä, kun olen tullut kaupungista? Nytkin minulla niitä on. Mamsell voi ottaa lautasensa ja istuutua tähän. Tämä on kyllä erinomaista tämä paistos. Sipulit ovat juuri parahultaiseksi kypsytetyt. Ja kerma on ollut hiukkasen hapanta, juuri parahultaisesti. Mamsell on kyllä taitava. No niin, ottaa nyt lasinkin, niin annan viiniä. Saa sitten nähdä, minkälaisia viinejä näissä uusissa on. Kapteeni kyllä vakuutti ne hyviksi. Eihän hän toki Viikiin uskalla tuodakaan muuta kuin parasta... Juokaa, juokaa. Tiedän kyllä, ketä mamsell nyt kaiken aikaa ajattelee: pormestaria. Olen hänet tavannut, kyllä niin. Ja parahiksi tulinkin hänen avukseen. Amiraali Viaporista oli yhtäkkiä päättänyt panna toimeen ankaran rafistulatsionin: mustalaiset, irtolaiset, arestantit ja »levottomat henkilöt» olivat yhdellä haavaa saatavat pois linnoituksen alueelta ja Helsingin pormestarien oli toimeenpantava tämä suursiivous. Oli sattunut sellainen pieni onnettomuus, että pormestari Lizellesille linnoituksesta lähetetyt kirjelmät olivat jääneet pormestarin pöydälle lukematta, ja niissä määrätyt toimeenpanot täyttämättä. Tästä nousi aika melu ja maisteri Grönstrand esitti vanhan viisautensa sokeasta pormestarista ja sokeasta laivankapteenista. Kävin henkilökohtaisesti kotonanne. Äitipuolenne itki kouristusten vallassa. Isänne puhui Jumalan tahdosta. Minä otin vapauden esittää toimeenpanevaa kohtaloa ja käskin kaikkia rauhoittumaan. Sitten minä laskin pöydälle rahaa — sanoin että siinä oli Amalian palkka viime kuukausilta, sanoin teidän sen lähettäneenne ja sanoin, että Amalia on yhtä hyvä kuin viisas ja kaunis ja taitava tyttö, ja käskin heitä täysin rauhoittumaan. Vielä lupasin heille, että tulen pitämään sinusta huolta... jos osoitat hiukankin taipuvaisuutta. No niin, ansaitsenko nyt vähän ystävällisyyttä? ... Mutta tämän jälkeen sanoin Grönstrandille ja raatimiehille suorat sanat, nimittäin, että joka vielä

puhuu pormestarin sokeudesta, hän itse joutuu saamaan tämän vitsauksen, ja katsokoon sitten, miten hän suoriutuu kanssaihmisistään ja eikö hän tarvitse armahtavaisuutta. Ja lisäksi sanoin, että nämä fariseukset joutuvat vielä tekemisiin minun kanssani! Ja kyllä heiltä meni suu lukkoon. No niin, ansaitsenko nyt pienen palkinnon?

Amalia Lizelles, syvän kiitollisuuden hellyttämänä ja tuntien katumusta aikaisemmista epäilyksistään, kiirehti isäntänsä luo ja painui suutelemaan hänen kättänsä. Kenraali veti hänet polvelleen, tarttui häntä leukaan ja katsoi hänen sinertäviin silmäluomiinsa, jotka väristen peittivät katseen. Sitä kesti hyvin lyhyeen, sillä Amalia oli heti pystyssä ja odotti matkan päässä, olisiko hänen isännällään vielä jotain sanomista.

— Mene eteiseen. Päälystakkini taskussa on pieni salkkuni. Tuo se tänne. Käymme sitten kabinettiin. Näytän sinulle jotakin. Tuo myös viini.

Kun Amalia Lizelles, suuren salin läpi astellessaan, vei käden kuumalle otsalleen, oli hänen ihossaan hitunen sitä tuoksua, joka ympäröi kenraalia. Seinäpeilit monistivat hänen viipyvää kulkuansa ja seinätaulujen pinnat välkäyttivät lasista kylmyyttään. Amalia Lizelles muisti Klingsporin lasisen silmän. Tänä yönä hänen on muistettava panna huoneensa ovi hakaan! Täytyi kuitenkin olla kiitollinen, että kenraali oli ollut niin hyvä hänen isälleen. Salkussa tuntui olevan kankaita ja papereja.

— Istupa tähän nyt, niin näytän sinulle jotakin. Olet oikeastaan hyvin kaunis tyttö. Katsohan, olen tänään iloinen siitä, että tilasin univormukankaat Ruotsista. Muutamat upseerit tilasivat itsepintaisesti Suomesta — niinkuin kapteeni Stjernvälikin, jonka välttämättä piti saada Orimattilan tehtaan tuotetta, koska hänen Sommarnäs'insa on Orimattilassa. Tilasivat vaalean harmaata. Nyt ei se kelpaa mihinkään, sillä kuninkaan vahvistama malli on tumman harmaata. Ja juuri samaa minä tilasin. Maljasi, Amalia!

Amalia istui tuolin kulmalla, valmiina pyrähtämään pakoon ensi hetkellä.

— Maljasi, ma petite fille! Hyväähän tämä viini on,

eikö olekin. Tässä näet nyt Adlercreutzin rykmentin pukumallin. Kangas tumman harmaata, kaulus punainen ja siinä keltainen paspoile, reväärit ja hihansuiden käänteet tumman siniset ja niissä keltainen paspoile. Eikö olekin hienoa. Kun lisäksi on onnistuttu saamaan kookkaita, terveen näköisiä miehiä, niin kelpaa sitä joukkoa näyttää. Kress on myöskin tehnyt rykmentille reippaan marssin... Tahdotko lähteä pois? Ethän! Tule! Amalia...

Kenraali tarttui hänen käteensä, veti hänet syliinsä ja suuteli häntä taukoamatta, suuteli pyörryksiin asti.

KYLVÖT KYPYSVÄT

Rosenström heräsi syvästä unesta neljään lyöntiin, jotka hänen kaappikellonsa heläytti havahtuvan huomenen valohämyyn. Tämä kellonääni oli aina ollut hänelle itse Ajan ääni, joka muistutti lakkaamatonta ja palauttamatonta menoaan, ja samalla se oli hänelle hänen kuolleen isänsä ääni, joka muistutti elämisen tarkoitusta: velvollisuuksien täyttämistä ja kärsimyksen lieventämistä, ja vielä se oli myöskin lapsuskodin ääni, johon jokainen perheen jäsen oli läheisesti liittynyt kuin äitiin tai isään. Mutta lisäksi tämän kellon huomensoitosta lähti liikkeelle Isämeidän rukous, jonka isä aamuisin luki ääneen koko perhekuntansa puolesta, sekä niiden, jotka jo olivat valveilla, että niiden, jotka vielä nukkui-
vat. Äiti seiso i lieden ääressä virittämässä valkeata. Hän pysähtyi työssään ja piteli käsiään ristissä. Kellon minuuttihelähtelyt säännöstelivät tämän hiljentymisen hetken ja valmistivat mielentilat, jotka pyhän tekstin sävyihin kuuluivat.

Rosenström oli eilen saanut Bjerkeniltä, ystävältään ja virkaveljeltään Turusta kirjeen, jossa häntä kehoitettiin hakemaan vapaaksi joutuvaa lääkärintointa. Ja hänelle oli samassa hetkessä ollut selvää, että hänen on käytettävä hyväkseen tätä tilaisuutta, joka ei suinkaan hyvin usein palaa. Päästä jälleen Turun tuttuun harrastuspiiriin monine herätteineen, miellyttäviin perheisiin, kävelyille Ruissalon tammilehtoihin, veneretkille alas Aura ja saaristoon, päästä Tukholman likeisyyteen — hän oli lämmennyt tätä ajatellessa ja jo alkanut laatia ansioluetteloaan, tosin vain puolileikillä, mutta olihan

sitä tuossa pöydällä jo pitkä mitta, ja jollei ansioluetteloa tarvittaisi tällä kertaa, niin toiste. Sillä Helsingissä hän kumminkaan ei halunnut koko elämänsä viettää. Kress? Lovise? Kresshän oli kiintynyt lahjakkaaseen oppilaaseensa. Sitä suhdetta ei saanut häiritä.

Tuolla ulkona laskivat kalastajat veneitään Kaupunginlahden rantaan, tekivät tulen kauppiamiesten aittojen ääreen — mikä oli ankarasti kielletty — ja kuumensivat kahvipannunsa, kaataen tinakorttelinsa puolilleen viinaa. Aurinko nousi, meri välkytti sen loistoa vielä uneliaassa, hiljaa läikkyvässä vedessä. Vihreän talon asukas, kaupungin tohtori, kuuli puutarhansa takaa aironvedot ja ihmisäänät, kuuli milloin veneet tulivat rannan matalikolle ja miten ne kiinnitettiin renkaisiinsa. Raati mies Grönstrand, joka oli kaupungin Suurtorille aikaansaanut lyhtypaalut, oli puhunut rantapaalujen ja kiinnitysrenkaidenkin puolesta niin kauan, että kaupunki oli määrännyt ne pakollisiksi. Kaupungin lääkärissä olisi pitänyt olla edes osa hänen sitkeyttään ja väsyttämistaitoaan — silloin hänellä varmasti jo olisi ollut käytettävissään tilava sairashuone, tarpeeksi vuoteita ja kaikkea, mitä tähän kuului! Ja ennen kaikkea sairashuoneella olisi ollut arvovaltainen asema. Mutta häneltä, Rosenströmiltä nähtävästi puuttui kaikki taito kaupungin viranomaisten taivuttamiseen. Hän oli tosin kyllä jo saanut aikaan muutoksen parempaan päin: uusi sairastupa oli etäisen hautausmaan laidasta muutettu Suon kaupunginosaan, siihen kuului kahdeksan vuodetta, kyökki ja pihalla hyvä kaivo. Sederholm ja Heidenstrauch, kaupungin rikkaimmat miehet olivat auttaneet kojeiden, vuode- ja liinavaatteiden hankkimisessa — vaan nytpä sairastupaa jälleen tahdottiin sotilasmajoitukseen! Minne olisivat sitten kuumesairaat vietävä? Ja se nuori heikko äiti lapsineen? Tämän päivän kuluessa täytyi vielä yrittää lopullisesti pelastaa tuo uusi välkkyvän puhdas sairastupa — mutta ohhoh, miten työlästä olikaan puhua viranomaisille yhtä ja samaa. Ei voinut kieltää, että sokea pormestari ei ole paikallaan kaupungin asioiden johdossa.

Mutta täytyi myöskin tunnustaa, että tuo pieni sairashuone, jonka aikaansaaminen oli maksanut kaupungin

physicukselle niin paljon vaivaa, nyt sitoi häntä tänne. Täytyi taistella sen puolesta!

Bjerkenin kirjeen saatuaan Rosenström nopeasti oli pannut paperille: »—————1780, 6 p:nä helmikuuta nimitetty alivälskäriksi kuninkaalliseen Hämeen rykmenttiin. Jatkanut kinnaasiopintojaan sekä saanut opastusta medisiinisessä ja kirurgisessa tieteessä rykmentin välskäri ja asessori Frentzeliltä sekä gouvernementin medicus Beijersteniltä; 1783, 17 tammikuuta tullut ylioppilaaksi Turun kuninkaallisessa Akatemiassa; joulukuun 6 p:nä samaa vuotta saapunut keisarilliseen venäläiseen Haminan kaupunkiin, jossa brigadieeri ruhtinas Labanoff ottanut alikirurgiksi komentamaansa Pskovin rykmenttiin; 1784 matkustanut Venäjän pääkaupunkiin Pietariin ja 6 kuukautta harjoitettuaan siellä opintoja ja tehden palvelusta opetus-hospitaalissa, täällä myös suorittanut teoreettisen ja käytännöllisen tutkinnon kirurgisessa tieteessä, jonka jälkeen avustanut professoreja Pallasta ja Laxmania heidän järjestäessään Keisarillisen Tiede-Akatemian Luonnontieteellistä Kabinetia ja ruhtinas Wiesisemskin naturalie-kokoelmia; palannut Haminaan ja komennettu Novgorodiin Benkenдорfin jääkärirykmentin mukana. 1785 nuorten paronien von Kleithin ja von der Raabenin ohjaajana matkustanut Berlinin kautta Hollantiin ja Amsterdamiin sekä Kööpenhaminan ja Tukholman kautta palannut takaisin Pietariin kesällä 1786, jonka ajan kuluessa 3 kuukautta auskultoinut Hospital Charitessa ja Berlinin accouchement-laitoksessa, samoin kuin myös 2 kuukautta Fredrikin hospitaalissa ja luento-instituutissa Kööpenhaminassa; 1787 saatuaan täältä eron, palannut Turkuun jatkaakseen lääketieteellisiä opintoja; samana vuonna määrätty Turun läänin rakuunarykmentin ali-kirurgiksi, niin myös matkustanut Tukholmaan ja siellä 3 kuukautta palvellut Seraphimer-sairaalassa; 1788 sodan syttyessä komennettu Henki-rakuunarykmentin mukana Helsinkiin ja Suursaaren taistelun jälkeen valloitetulle Vladislaus-nimiselle linjalaivalle sitomaan haavoittuneita; Leski-kuningattaren rykmentin kenttävälskärinä palvelut Loviisan sairaalassa; 1789 määrätty kenttä-medicukseksi Turun linnan sairaalaan. 1790 suorittanut pro

exercition ja filosofian kandidaattitutkinnon sekä määrätty palvelukseen siinä armeijan osastossa, jota Kärnäkoscilla johti eversti ja kamarijunkkari Kustaa Maurits Armfelt; sittemmin ylikenttä-kirurgina ja prikaatin medicuksena matkustanut Ouluun, palvelen siinä armeijan pohjoisessa osastossa, jota komensi kenraalimajuri ja maaherra paroni J. Fredr. Carpelan, ja seurannut tätä osastoa läpi koko Pohjois-Suomen, ollen myöhemmin mukana Niverin taistelussa Mäntyharjulla ja vihdoin Värälän rauhanteossa; määrätty seuraamaan samaa osastoa Ouluun ja vuoden loppuun asti ollut Oulun, Kajaanin ja Enon sairaaloiden ylivalvojana; 1791 palannut Turkuun, suorittanut teoreettisen ja käytännöllisen tutkinnon lääketieteessä sekä loppuvuoden palvelut Tukholman Seraphimer-lasaretissa; määrätty Helsingin kaupungin physicukseksi———»

Pitcéenin tutut askeleet lähestyivät ovea. Samanaikaisesti koputuksen kanssa kuului:

— Tuotanoin, herra tohtori, linnoituksen komentaja tuotanoin suvaitsi lähettää sanan, että hän poikkeaa tohtoria tapaamaan. Kahvi myöskin, tuotanoin on valmista ... Saan toivottaa hyvää huomenta.

Tuodessaan kahvin Pitceen kertoi, että sairaalasta eilen oli käyty pyytämässä — tuotanoin se oli unohtunut kertomatta — tohtoria siellä käymään, kun maisteri Grönstrand määräsi huoneet tyhjennettäviksi majoitukselle. Rosenström oli juuri ennättänyt työntää ansioluettelon luonnoksen tarpeettomana pöytälaatikkoon — taisi sitenkin käydä tarpeelliseksi pian kirjoittaa tuo kuiva teksti valmiiksi! Vaan olipa tämän päivän ehtooseen yhdistetty lupaus, joka sittenkin teki päivän miellyttäväksi: Kress oli luvannut tulla. Hän halusi soittaa ystävänsä hyvällä klaveerilla — olikin liian kovaa, että tämä erinomainen musicus oli tuomittu kirkon kehoilla kääntöuruilla harjoittelemaan. Eikö olisikin ollut oikeampaa, että Rosenströmin kaunis fortepiano olisi ollut todellisen musicuksen käytettävänä ... Hän oli pyytänyt saada tuoda mukaansa parhaimmat oppilaansa. Ja toinen näistä oli Lovise! Toinen — se oli Lovisen vielä nuori sedän-rouva Magdalena, syntyisin Heidenstrauch ja naimisissa kapteeni Kuhlbergin kanssa, joka palveli

linnoituksen saaristolaivastossa. Lovisessa ei ollut mitään muuta vikaa kuin että Kress rakasti häntä. Niin, ja ehkä se, että Domarbyn herra oli hänen enonsa. Oliko Lovise kiintynyt opettajaansa? Täytyi vain toivoa, että Kress löytäisi onnensa ja ymmärtäjänsä tässä suloisessa nuoressa tytössä.

Mikä tuotti »Vihreälle talolle» kunnian johdattaa tänne Viaporin komentajan? Etteihän vain ollut kysymys jostakin, joka olisi Rosenströmille vaikea täyttää. Täällä Helsingissä odotettiin lääkäriltä usein sellaista, johon ei hän ollut valmistunut. Tuntui siltä kuin sielut täällä olisivat vieläkin sairaammat kuin ruumiit.

»... Ankeriasta, kuhaa, lahnaa!» — tämä Helsingin kesäisten toripäivien tavallinen aamuhuuto kuuluu nyt sekä miesten että naisten suusta, kalastajien kulkiessa vihreän talon ohitse Suurtorille. »Ankeriasta, kuhaa, lahnaa, forelleja — eikö tohtori tahtoisi tulla katsomaan miten kauniita ovat!»

Rosenström painaa ärtyneenä kiinni soittokoneen kannen, jonka juuri vasta avasi, hetkeksi harjoittaakseen sormiaan, kysäisee puoliääneen, missä hemmetissä nyt ovat sekä Pitcéen että Roberta, ja päättelee kiukkuisesti, että emäntä talossa on välttämätön. Ennen seuraavaa pitkää rokotusmatkaa hänellä täytyy olla kotona vaimo, jonka käsiin kaikki voi uskoa ja joka hoitaa kodin. Hänen silmiinsä välähti kukoistava elämän janoinen tyttö sellaisena kuin hän oli nähnyt hänet Helsinkiin tullessaan: Amalia. Mutta täytyi toivoa, että hän saisi Johannek-sensa. » Pitcéen — mitä sinä siellä? Vastaanotto alkaa vasta kuudelta. Ei tänne vielä saa päästää ihmisiä. Kutsu Roberta ostamaan kalaa.»

Mutta siellä seisojia jo naishenkilö, joka ei kääntynyt pois, vaikka tohtorin renki yritti häätää häntä edellään kuin äksyä kalkkunaa.

— Herra tohtori — pyydän kohteliaimmin anteeksi. Kas, kun kuulin suloista peliä vihreästä talosta ja kas, kun tiedän, mitenkä avulias herra tohtori Rosenström on, täydelleen, kas, kavaljeeri ja aatelismies... Piti tulla — oo, kas sitä koreata ankeriasta, minä kas ostan sen, kun minun herrani niin kovasti pitävät sellaisesta. Kas, ja forellit! Minä otan kaikki — tottahan vain ovat,

kas, tuoreet? Sano Pitceen, kas, mene sano niille toisillekin kalastajille, että, kas, rouva Kellberg Valhalla-seuran restoratriisi tarttee paljon kalaa... Anteeksi, herra tohtori, mutta minun pitää illaksi saada fiini pöytä, meillä on Valhallassa jotakin fiiniä, en tarkkaan voi sanoa mitä, mutta eversti Gutovski vain kävi illalla, kas, eilisiltana sanomassa, että fiini pöytä ja puolisataa kuverttia, kolmea lajia viiniä ja se uusi inkivääri viina, joka vasta tuli laivassa. Anteeksi, kas, anteeksi, mutta minä, kas, vaan selitän. Ei tohtori mene pois, minä, kas, olen heti valmis! Tulen vähän sisäpuolelle, kas, tässä väskyssä ovat paperit. Minä, kas, tiedän, että herra tohtorilla on kiire. Ja, kas, myös minulla. Täytyy tulla näin aamusta, ennenkuin muut ostavat kaikki pois. Nämä paperit — ohhoh, mikä minuunkin silloin meni, kun sen miehen otin! Hulluus ja tyhmyys. Kellbergiä, kas, tietävästi tarkoitan, sitä veijaria ja rettelöitsijää, fankken hänet ottakoon! Ei, ei, tohtori, — lukekaa nämä paperit, niistä näette, kas, mikä dilemma minulla nyt on. Unohti kotiin paperit, kas niistä pienen määrän otin, kas — niin monet käräjät kun hän on, kas, käynyt, niin papereja meillä on leivisköittäin ja se ei ole paljon, kun minä, kas, sanon: leivisköittäin. Koko fiini iltapöytä voidaan paistaa ja keittää Kellbergin käräjäpapereilla. Ja minä paistankin! Kas, kaikki Valhallan herrat saavat nauraa, kas, kun soosit vispaan tulella, missä Kellbergin hullut paperit palavat. Mutta yksi todistus — sen vain tarvitsemme, kas, kun tohtori lukee, niin ymmärtää. Sundius Leski-drottningin rykmentistä, ei antanut kelvollista todistusta. Ja kas, jos tohtori vielä tahtoo kuulla, kas kuinka hullu se minun entinen mieheni on, niin menee Stockhusiin vain: siellä hän puhuu ja huutaa yksinään, vaikkei ketään ihmistä ole kuulemassa. Kaikki kaupungin asiat puhuu ja minut vallan justiin piruksi tekee — mutta minä olen viaton, oh kuinka kauhea mies! Tahdoinko minä häntä? Kas en, en ja en! Jumala on todistajani. Sanoin, että jos tahdon, saan joka sormelle viisi miestä. Mutta minä tahdon olla vapaa ja tykätä kenestä tykkään. Mutta kauniisti, kas, hän puhua osaa, tuo 'kuninkaan serkku' ja phyi ja phyi — valehtelee, hunsvotti! Hän on aivan ordinääriä sukua. Ei yhtä

kuninkaan pisaraa... Tohtori — tässä, kas olkaa niin helläsydämisen hyvä... Mutta minä tartten mukaan sen todistuksen ja minulla on kiire, kas finessi vie aikaa... Niin hyvässä ruuassa, kas, kun olen sen lurjuksen pitänyt — kas, hän on saanut kaiken sen saman, minkä meidän herrat 'veljet'. Ja he tahtovat hyvää ja fiiniä. Oo, kas, he olivat niin iloiset, kun minä jätin Kellbergin ja tulin takaisin heille. Kun minä vain saan avioeron, niin, kas minä otan takaisin oman nimeni: Helena Eleonora Winge... Kas, lapsi myöskin on ja sen hän, kas, voi saada pitää. Mutta ei se voi istua Stockhusissa isänsä kanssa! Minun herrani Valhallassa ovat hyvin kiltit kaikki — kas, minä uskon: he ottavat lapsen kummilapseksi. Ei ollut tarkoitus lasta saada, se tuli vahingossa, kas ... Nyt vain se todistus, tohtori Rosenström. Ja tietääkö tohtori, mitä — jos minä sen sanon, kas, hyvin hiljaa — mutta tyst: minun herrani ajattelevat tohtoria Valhalla-seuraan! Mutta jos he kuulevat, kas, että minä olen mitään kertonut, niin he toimittavat, että minun kahvikuppiini pannaan myrkkyä ... Eikä kukaan tiedä, mutta kas niin vain käy, että se restoratriisi, joka ennen oli Stockholmin Fortuna-kellarissa ja sitten Valhallassa Viaporissa, hän kuoli sydämen slaagiin. Ja kas, minut saatetaan fiinisti silkkisamettisen tähtitäkin alla, missä suuret hopeaiset tupsut roikkuu, ja edessä käyvät, kas, surulyhtyjen kantajat — mutta kas: kahvikupissa oli myrkkyä ... ! Tyst!

Hän oli puhunut kiihkeästi ja yhtenä keskeytymättömänä kuiskauksena, antamatta vastaansanomisten vaikuttaa katkaisevasti. Hänen voimakkaat, kunismuotoiset kätensä ja silmänsä, niinkuin myös väkevän punaiset huulet tuntuivat toimivan hänen lumousvoimansa käskyläisinä heti, kun joku ihminen näytti oirettakaan aikoakseen tempautua irti hänen vaikutusvallastaan, kädet elivät ja kuvioivat sitä, mikä puheessa vielä täytyi salata, silmät antoivat aavistaa talteen pantuja iloja, huulet sykähtelivät... Siellä hän jo kiirehti matkan päässä, Fortuna-kellarin kaunotar, hakien forelleja ja ankeriaita herrainsa iltaruokaa varten. Rosenströmin käsissä olivat hänen jättämänsä Helsingin raastuvan-oikeuden paperien kopiot. Hän luki heti niiden alta

Cronstedtin ja Danckwardtin sekä useiden viranomaisten nimet. Myöskin Jacob Sundiuksen nimi oli häneltä pyydetyn todistuksen alla. Kaikilta linnoituksen rykmenttilääkäreiltä ja myös Helsingin kaupungin physicukselta oh viime aikoina pyydetty todistuksia eri tarkoituksia varten. Olisiko Valhalla-seuralla todella ollut jokin kaukainen salaperäinen osuutensa niin hyvin murhissa kuin todistusten tarpeissa?

Viaporin linnoituksen komendanttivirastolta oli kemeroikeudelle tullut memoriaali, missä C. O. Cronstedt ilmoittaa käskeneensä vangita ja Stockhusiin passittaa entisen kersantin Erik Kjellbergin sen johdosta, että tämä julkisella paikalla ja virallisessa tilaisuudessa oli käyttänyt solvaavia sanoja hänestä, Cronstedtista ja herra kontra-amiraali ja ritari Danckwardtista.

»Ja saapuivat nyt oikeuteen herra linnanvouti Mathias Cronholm ja Hänen Kuninkaallisen Majesteettinsa Leskikuningattaren Henkirykmentin oikeusvääpeli, vääpeli Gustaf Adolph Svahn sekä yleinen syyttäjä, niin myös kruunun vankihuoneesta vartioituna ja tänne noudetuna entinen kersantti ja linnoituksen lasimestari Erik Kjellberg, joille mainittu memoriaali ja raportti julki luettiin, ilmoittaen herra vänrikki ja kaupunginviskaali Wahlström, että herra vara-amiraali, Kuninkaallisen Armeijan Laivaston Viaporin Laivueen Päällikkö, Komendantti, Kenraaliadjutanti, Kuninkaallisen Majesteetin Miekkaritarikunnan Suurristin Komentaja ja Ritari sekä Jerusalemin P. Johannesritarikunnan Suurristin Komentaja, jalosyntyinen Carl Olof Cronstedt ynnä Herra Kontra-amiraali Kenraaliadjutanti ja Kuninkaallisen Majesteetin Miekkaritarikunnan Ritari, jalosyntyinen Carl Ad. Danckwardt, vaikkakin kehoitettuna olemaan tutkimuksessa saapuvilla, olivat tästä kieltäytyneet, antaen yleiselle syyttäjälle tehtäväksi myöskin heidän puolestaan juttua ajaa; samalla ilmoittaen suostuvansa, jos olosuhteet vastaisuudessa siihen antavat aiheutta, oikeuden kutsusta tulemaan saapuville.

Sittenkun Kjellberg, kysyttäessä, oli Lakikirjalla vakuuttanut, että hänellä ei tällä kertaa ollut jääviä esitettävänään oikeuden puheenjohtajaa tai jäseniä vas-

taan, esiintuottiin: että Kjellberg, joka pitemmän aikaa oli oleskellut Viaporin linnoituksessa ja siellä elättänyt itseään linnoituksen lasimestarina, mistä toimesta hänet oli kuluneen vuoden aikana vapautettu, ilman että hänellä tämän jälkeen olisi ollut mitään tointa tai että hän olisi antanut hengillekirjoittaa itseänsä, aika-ajoittain levottomasti esiintyen ja kärejööiden, oli elänyt niin ilmeisessä riidassa vaimonsa kanssa, että oli yrittänyt ottaa hänet hengiltä, ja viranomaisten suorittaessa jotain perunkirjoitusta hänen ja hänen vaimonsa pesässä, erästä riimua merkittäessä syntyneen kysymyksen yhteydessä sanonut: että komendanttuuri oli häneltä anastanut hevosen ja että tämän oli tehnyt amiraali Cronstedt, tuo petturi, kuten sanat kuuluivat, ja koska Kjellberg, vaikka linnanvouti oli varoittanut häntä käyttämästä sellaisia sanontoja, kuitenkin oh tätä jatkanut antamatta itseään ojentaa, ja kun hän sittemmin samana päivänä ei ainoastaan käyttänyt karkeitä ja loukkaavia sanoja herroista amiraaleista Cronstedt ja Danckwardt, josta syystä väepeli Svahn oli hänet pidättänyt, vaan myös tämän jälkeen kotonaan oli rikkonut ikkunat ja kaiken, mitä oli saanut käsiinsä, sekä herra majurin ja ritarin Mannersträlen talossa aiheetta käynyt vaimonsa sisaren kimpuun ja lyönyt häntä, joka on palveluksessa sanotun majurin luona, oli linnanvouti katsonut virkansa mukaisesti laatia sen memoriaalin, joka sittemmin oli pantu läheteelle; jättäen herra linnanvouti Kjellbergin asian kämneroikeuden laillisen menettelyn varaan.

Vielä tuli ilmi, että sittenkuin Kjellberg sanottuna päivänä, sekalaisten tavarain kaupassa Ison Linnanpihan varrella Viaporissa oli aivan aiheetta sanonut: että hän ihmetteli, montako huoraa oli linnoituksessa ja saisiko niitä muutamasta tuhannesta taalerista lahjotuksi valtakunnanvarkaita varten, oli hän oikeusväepeli Svahnin kysyessä, ketä hän tarkoitti sanalla valtakunnanvarkaat, selittänyt ja vastannut: heillä tarkoitan amiraaleja Cronstedtia ja Danckwardtia; ja kutsun heitä valtakunnan varkaiksi ja varasamiraaleiksi, minkä myöskin voin oikeudessa näyttää toteen.

Kuultuna näiden ilmiantojen johdosta selitti entinen kersantti Kjellberg, että hän ei varmuudella voinut muis-

taa, oliko niin tapahtunut, kuten nyt oli kerrottu; mutta lisäsi, jonkinlaisen mielenhäiriön vallassa, että jos niin oli tapahtunut, oli se ollut seurauksena sekä siitä oikeudenkäynnistä, jonka hän oli Kuninkaallisen Majesteetin armollisesta käskystä pannut vireille rykmentin sota-oikeudessa useita saman laivueen päälliköitä vastaan, koskien kruunun kalujen väärää hoitoa ja mikä juttu oli riippuvainen sekä korkea-arvoisen Kuninkaallisen Sotahovioikeuden tuomiosta että siitä, että herra amiraali, komendantti ja komentaja Cronstedt oli Kjellbergiltä pidättänyt ja kieltänyt hänen oikeuksiaan; minkä vuoksi, jos Kjellberg oli häntä vastaan kohdistanut muutamia sopimattomia solvaisuja, jotka olivat johtuneet häntä kohdanneesta sorrosta ja kärsimyksistä, oli herra amiraali, selitti Kjellberg, hyvin ne ansainnut, varsinkin koska Kjellberg ei ollut sanonut muuta kuin mitä hän halusi todistaa ja minkä hän jo oli todistanutkin edelläkäydyissä oikeudenkäynneissä.

Ja koska hän kuninkaallisen armeijan laivaston kannevisaalin ominaisuudessa, sen sota-oikeuksissa oli ajanut syytettä sikäläisiä päälliköitä vastaan useasta varkaudesta ja tehnyt tämän Kuninkaallisen Majesteetin armollisesta käskystä ilman avustusta ja julkista palkkaa, niin katsoi hän näiden seikkojen olevan itselleen tädeksi puolustukseksi siihen, että asui ja oleskeli Viaporissa.

Kersantti Kjellbergin vakuuttamiseksi siitä, että hän todella oli lausunut mainitut solvaisut herroista amiraaleista Cronstedtista ja Danckwardtista, syyttäjä pyysi nyt kuulustuttaa konttorikirjuri Södermania ja kauppa-apulaista Weckmania, joiden ilmoitettiin olevan tänne haastetut ja olevan oikeuden etuhuoneessa saapuvilla, minkä vuoksi heidät nyt kutsuttiin oikeuteen, jolloin jääviä kysyttäessä, Kjellberg esiintoi, että Södermanilla oli toimi linnoitus-konttorissa ja oli täten osallinen tai ainakin tietoinen sen Kjellbergille kuuluvan lasin varkaudesta, joka siellä oli tehty, sekä että jälkimmäistä eli Weckmania taasen oli pidettävä Kjellbergin vihamiehenä, koska hän oli tietoinen siitä tuhannen taalarin rahalähe-tyksestä, jonka Kuninkaallinen Majesteetti oli lähettänyt Kjellbergin korvaukseksi menoista jutuissa, joita hän oli

pannut vireille armeijan laivaston päälliköitä vastaan, mutta mitkä rahat Weckman oli Kjellbergiltä salannut, niin että sanotut rahat eivät olleet tulleet Kjellbergin haltuun, vaan jääneet amiraali Cronstedtille, joka oli antanut ne Kjellbergin vaimolle.

Asiasta kysyttäessä Söderman ja Weckman ilmoittivat, että he eivät ymmärtäneet, mitä Kjellberg oli edellämaituksessa suhteessa heitä vastaan muistuttanut, koska eivät tunteneet sellaisia seikkoja, joita Kjellberg oli esiintuonut; mutta Kjellberg pysyi jäävimuistutuksessaan, väittäen niiden perustuvan lakiin ja pyysi niistä päätöstä; minkä vuoksi asianosaiset käskettiin poistumaan siksi aikaa kuin oikeudessa tehtiin seuraava.

V ä l i p ä ä t ö s :

Koska Kjellbergin, mainittujen henkilöiden kuulemista vastaan tekemät muistutukset ovat heidän puoleltaan kiistetyt ja nämä muistutukset vaikkakin niitä voitaisiin todistaa, mistä väitettä kuitenkaan ei ole tehty, eivät muodosta laillista jääviä, koska Kjellbergillä ei ole oikeudenkäyntiä vireillä todistajia vastaan, niin ovat nämä muistutukset mahdottomina ja vain mielettömyyttä todistavina täten hylätyt ja konttori-kirjuri Söderman sekä kauppa-apulainen Weckman, joita vastaan muutoin ei ole jääviä syntynyt tai löydettävissä, julistetut jäävittömiksi asiassa todistamaan: mikä sisäänkutsutuille julistettiin: minkä johdosta Kjellberg päätöstä vastaan ilmoitti tyytymättömyyttä, mikä merkittiin ratkaistavaksi pääasian yhteydessä.

Sittenkuin Söderman ja Weckman olivat vannoneet tavanmukaisen todistajavalan ja saaneet muistutuksen valan merkityksestä ja arvosta, kuunneltiin heitä kutakin erikseen, jolloin kertoivat:

I:mo Söderman: että kersantti Kjellberg yllämainittuna päivänä, jolloin todistaja yhdessä vääpeli Svahnin kanssa oli ollut kauppias Schuggen puodissa, ilman edelläkäyvää aihetta tai keskustelua, oli lausunut: olisi hauska tietää montako huoraa on linnoituksessa, ja saisiko heidät lahjottua viidellätoista tai kuudella toista

tuhannella taalarilla ottamaan hengen Valtakunnan pettureilta, eräältä amiraali Cronstedtilta ja Danckwardtilta. Ja kun vääpeli Svahn oli varoittanut Kjellbergiä käyttämästä tällaisia hyödyttömiä solvaisuja, oli Kjellberg lisännyt: haastakaa minut tästä oikeuteen. Kutsun heitä siitä huolimatta valtakunnan varkaiksi ja valtakunnan pettureiksi. Enempää todistaja ei ollut kuullut, vaan heti lähtenyt pois. Luettu; myönnetty.

Tähän Kjellberg huomautti, että hän ei ollut sanonut eikä tarkoittanut, että mainittuja naisihmisiä lahjottaisiin ottamaan amiraaleja Cronstedtia ja Danckwardtia hengiltä, vaan Kjellbergiä itseään, koska hän oli useamman kerran tavannut tällaisia talossaan, jotka olivat yrittäneet ottaa hänet hengiltä; mutta todistaja Söderman, tästä kuultuna, pysyi vakavasti antamassaan kertomuksessa ja poistui, selitettyään vannomansa todistajavalan nojalla, että hän ei Kjellbergin huomautusten ja muun esiintymisen nojalla voinut tulla muuhun lopputulokseen, kuin että Kjellberg oli mielenvikainen.

2:do Weckman: että hän mainituissa ja todistajan kertomissa tilaisuuksissa ei ollut voinut kiinnittää erikoista huomiota Kjellbergiin tai siihen miten hänen sanansa olivat sattuneet, koska todistaja oli katsonut, että hän ei ollut täysissä sielun voimissa; kuitenkin oli todistaja kuullut Kjellbergin sanoneen, että amiraalit Cronstedt ja Danekwardt olivat varasamiraaleja ja valtakunnanvarkaita. Luettu, myönnetty, poistui.

Tähän todistajanlausuntoon Kjellbergillä ei ollut muuta muistuttamista kuin, että hän ei suinkaan ollut hullu, vaan oli täysissä sielunvoimissa. Kuullessaan mielenvikaisuudesta puhuttavan hän ei ollut vähän, vaan erittäin järkytetty ahdistajiensa puolelta kärsimästään sorrosta.»

Rosenström päästi paperit käsistään ja tunsi voimakkaasti, että Kjellbergiä haluttiin mielenvikaisuuden varjolla vaientaa. Todistusta, jota Valhalla-veljesten restauratriisi oli pyytänyt, hän tuskin voisi tältä saada... Kellon helähtelyt huoneessa ilmaisivat ajan nopeaa kulkua ja vastaanoton alkamista, mutta Rosenströmiä jännitti päästä oikeudenpöytäkirjojen päähän, vaikkapa vain selailen. Amiraalit olivat selittäneet ainoastaan

lainaksi antaneensa kruunun tavaroita kartanoihin. Kuitenkaan eivät heidän selityksensä olleet vakuuttaneet ketään ja oikeudenkäyntiä yhä jatkui. Kjellbergin, tuon levottoman ruotsalaisen miehen, jolla oli suomalainen äiti — mielenvikaisuus tekisi toivotun lopun koko tästä perin ikävästä jutusta. Linnoituksenkin mainetta, Ehrensvärdin kuuluisan Pohjolan Gibraltarin, murensi tällainen tila. Muureja tosin kyllä paraikaa korjattiin — savilaastia ajettiin tälläkin hetkellä proomuihin, sekoituskirnujen vääntökurjet polskuttelivat ja kurnuttivat niin, että tyynellä säällä kuului kauas merelle. Ja amiraalihan oli sisällisenkin elämän puhdistuttamiseksi ryhtynyt suurella luudalla lakaisuttamaan Susisaaria. Mutta tuo hellittämätön Kellberg, 'kuninkaan sukulainen', jolla oli suomalainen äiti, piti yhä puoliaan lakikirja kädessä ... !

»Vannottuaan todistajan valan ja saatuaan muistutuksen sen merkityksestä ja arvosta raatimiehet Gardberg ja Grahn, kumpikin vuorollansa, kertoi:

I:mo Gardberg: että Kjellberg kuluvan Elokuun 15 päivänä, todistajan ja raatimies Grahnin ollessa Kjellbergin luona suorittamassa edellämainittua toimitusta, keskustellessaan todistajan kanssa siitä oikeudenkäynnistä sota-oikeudessa, minkä Kjellberg oli pannut vireille armeijan laivaston Viaporissa olevia herroja upseereja vastaan, mikä oikeudenkäynti oli riippuvainen arvoisan sota-oikeuden tuomiosta, vaikutti kiihtyneeltä ja lausui tällöin eräitä sopimattomia lausumia herra amiraali Cronstedtista, voimatta todistaja kuitenkaan muistaa sanontoja. Syyttäjän kysymykseen todistaja ilmoitti, että hän ei ollut huomannut Kjellbergissä mitään mielenhäiriötä puheessa eikä eleissä.»

No niin. Kunnan Granberg ei ollut sallinut lahjoa itseään. Eikä myöskään Grahn. Hän oli luetteloinut Kjellbergin omaisuutta eikä kiinnittänyt huomiota muuhun. Kuitenkin hän muisti kuulleensa, että Kjellberg, esittäessään erästä pyykkinuoraa luetteloitavaksi, oli sanonut, että tämä oli hänellä vielä jäljellä, ollen se hänen viimeinen omaisuutensa!

Herrojen amiraalien Cronstedtin ja Danckwardtin puolesta linnanvouti Cronholm jätti oikeuteen seuraavan

mainittujen herrojen omakätisesti allekirjoittaman memoriaalin:

»Sattuneista syistä, joiden mukaan entinen kersantti Kjellberg on mielenvikainen, rajoitamme niiden rikkomusten suhteen, joita hän on tehnyt meitä ja virkojamme vastaan, enemmän huomautuksemme häneen nähden, jättämällä asian Kämnerioikeuden laillista toimenpidettä varten Kjellbergin saattamiseksi kotiseudulleen siellä omaistensa hoidettavaksi.»

Suullisesti herra linnanvouti lisäsi, »että herra amiraali Cronstedt, Viaporin linnoituksen komendanttina oli määrännyt, että Kjellbergiä yhteiskunnalle vaarallisena jäsenenä ja ilman tointa Viaporissa, ei olisi päästettävä vapaalle jalalle eikä myöskään sallittava hänen sinnetulla, koska siitä oli odotettavissa haittoja.»

Kjellberg huomautti tähän, että edellämainitun memoriaalin tekijät itse olivat hulluja, koska eivät olleet tutki-
neet hänen hulluuttansa. Ja oli hänelle muuten yhden-
tekevää, mihin hänet lähetettiin, kunhan hän vain saisi
haltuunsa ne paperit, jotka hän häntä pidätettäessä oli
jättänyt Viaporiin ja jotka sisältävät asiakirjoja, joiden
haltuunsa saamista Kämnerioikeuden toimesta hän vaati,
koska ne todistaisivat valtakunnalle vahingollisista yri-
tyksistä kuninkaallisen armeijan laivaston Viaporin lai-
vueessa, jotka Kjellberg jo oli täydellisesti selvittänyt.
Näiden pohjalla myöskin oli syytä kysyä, oliko Kjell-
bergistä Viaporin linnoituksessa enemmän haittaa kuin
herra amiraali Cronstedtista.

Rosenström, kellonsa lyöntien ahdistamana, kiirehti
selailemistaan, todeten, että syytetty useita kertoja var-
tioituna oli tuotu vankihuoneesta oikeuteen ja aina sel-
viytynyt. Vihdoin seurasi lääkärinatesti, piirilääkäri
Sundiuksen, jolta sitä oli pyydetty.

Mutta tohtorin odotushuoneessa jo käveltiin levotto-
masti ja Pitcéenin ääni tiedoitti potilaille, että herra toh-
tori kyllä avaa oven — tuon tuossa — samassa hetkessä,
tuotanoin, jolloin kello lyö kuusi. Hänellä on kallis
kaappikello, joka hänen huoneessaan osoittaa aikaa. Ei
saa mennä, tuotanoin, ovea kopistelemaan, vaan sopii
tässä odottaa.

»Arvoisan kämneroikeuden kehoitettua minua tutki-
maan ja antamaan virkani puolesta lausunnon siitä, onko
vangittu entinen kersantti ja lasimestari E. Kjellberg
mielenvikainen, olen kaksi eri kertaa, nimittäin kuluvan
kuun 2. ja 4. päivänä, tarkoin häntä tarkastellut ja muu-
ten häntä kuulustellut, jolloin totesin:

A. Vartalo laiha.

B. Iho vaalea ja kirkas: silmät siniset, eivät ulkonevat,
eivätkä sisäänpainuneet, ilme vapaa, katse valpas ja häi-
riintymätön tilapäisestä melusta, ei kuitenkaan terävä;
tukka ruskeahko, ei karkea.

C. Hänen vastauksensa ovat vapaat, selvät ja tarkat;
lausunta selvää, tämä sekä ulkomuoto muuttumaton, kun
puhe kääntyy äkkiä tai vähitellen käsittelemään hänen
entisiä olosuhteitaan.

D. Hänen ilmeensä osoitti vihaa ja katkeruutta mene-
tetyn vapautensa ja kärsimänsä vääryyden vuoksi; epäili,
että uhataan hänen henkeään; sanoo muuten, että ei ole
helposti pelästytettävissä; ja

E. Että hänen vanhempansa ja muut sukulaisensa
eivät ole olleet mielenvikaisia.

F. Että hän on 39-vuotias, ettei hänellä ole koskaan
ollut mitään sairautta, joka olisi päähän tai alaruumi-
seen jättänyt mitään huomattavia vikoja; että päänsärky,
suhina korvissa, huimaus jne. eivät koskaan ole vaivan-
neet; ei koskaan ole huomannut itsessään mielenmasen-
nusta tai taipumusta pelkoon, muutoin kuin jos vastoin-
käyminen tai huolestuttava seikka joksikin hetkeksi on
voinut tällaista aikaansaada, jolloin toiveet sellaisten
voittamisesta pian ovat palautuneet; ei myöskään hu-
mannut mitään muutoksia ajatuskykyyn nähden; myös-
kin nyt katsoo olevansa täysin terve, lukuunottamatta
punertavaa ihottumaa nenän päällä; hänellä on tasainen
ja asianmukainen ruokahalu, ainoastaan hieman vähen-
tynyt niinä päivinä, jolloin hänen oikeudenkäyntinsä
ovat aiheuttaneet enemmän ajatusten jännitystä. Pahoin-
vointia ei hän tunne mistään ruuasta, mutta kyllä kun
on nauttinut erityisen suuren määrän väkijuomia; nuk-
kuu nyt hyvin, kun on erillään siitä henkilöstä, jonka on
katsonut tahtovan hänelle aiheuttaa pahaa.

G. Ulkomuoto ei ilmennä mitään sairaalloisuutta; hengitys on vapaa.

H. Mutta hänen valtimonsa tuntuu hitaalta, kovalta ja jossain määrin täyteläiseltä, minkä ei katso aiheutuvan mistään sairaustilasta, joten hän ei tahdo mitään apua.

Mielenhäiriötä ei kersantti Kjellbergissä voida mitenkään todeta näiden ilmiöiden perusteella, joita voi tavata aivan täysjärkisillä ihmisillä, mutta ne eivät myöskään voi täysin häntä siitä vapauttaa; koska sellaista, etenkin jos se aiheutetaan moraalisisista syistä, osittain ei alussa usein voida huomata ja taudilla voi niinkään olla terveitä väliaikoja, ja osittain koska tauti vaikuttaa ainoastaan muutamiin määrättyihin käsitteisiin, joita kuitenkin, ollen pohjaltaan virheellisiä, voidaan esittää järkevässä muodossa. Salainen raskasmielisyys antaa aihetta muista ilmiöistä huolimatta olettaa sellaista, ja voidaan sitä kutsua suuremmaksi tai vähäisemmäksi mielenhäiriöksi, pysyväiseksi tai hetkelliseksi. Onko jälkimmäinen jo tapahtunut, ei nykyisistä ja edellämäinuituista ilmiöistä voida päätellä.

Minkä kaiken todistan vannomani virkavalan ja seuraavan vakuutukseni nojalla: niin totta kuin Jumala minua auttakaan ruumiin ja hengen puolesta. Helsingissä ...

Jakob Sundius.

Lääket. toht. ja Piirilääk.

(Sinetti.)

Rosenström ei ollut lukenut loppuun oikeuspöytäkirjoja, kun jo lukkoa röykytettiin ja miehen ääni odotushuoneesta virkkoi: »Se jo löi kuusi, vaan ei ketään astunut ovesta sisään, niinkuin tuo pikentti lupasi. Niin että lähden kai tästä kotiin ja kartanon vouti kyllä hohkimilla sen pahan hampaan ottaa — hän on sellaisia ennenkin tehnyt, koska apteekissa sanoivat, etteivät mitkään rohdot auta. Ja meillä ollaan pellolla, kun tämä kesä tuli niin äkkiä... Niin että hyvästi sitten vaan.»

Tohtori tavoitti potilaan oven takaa. Mies parahti heti nähdessään pienessä laudoilla erotetussa työhuoneessa instrumenttikaapin. Ja kun tohtori tarttui hänen leukoihinsa tutkiakseen häntä, niin hän kiljaisi entistä

lujemmin, riistäytyi irti ja huusi oversa, että hän tahtoo hampaineen päivineen mennä hautaan. Hänen mukaansa kiirehti pois joitakin muita potilaita, jotka olivat odottaneet vuoroa ja jotka nyt hätääntyivät. Odotushuoneen punaiseksi maalatulle penkille jäi nuori nainen, joka valitti kurkkuaan. Kävi selville, että hän oli Stockhusin vartijan vaimo. Ja hänen rintaansa ja kurkkuaan aina kivisti, kun heidän huoneensa oli siellä niin liki pahimpien rikollisten kellareita, että sinne aina nousi myrkyllinen märkä ilma alhaalta. Lapsetkin tuppasivat täällä sairastelemaan. Ei, ei sinne koskaan paistanut päivä, paitsi illansuussa tuli valoa, kun piti ovea auki. Ja raskasta oli kuunnella, kun toiset vangit puhuivat ääneensä, tai itkivät ja huusivatkin, toisilla oli tapana rukoilla lujalla äänellä ja toiset kiroilivatkin. Isommassa vankisalissa oli nyt kaksikymmentäseitsemän miestä ja ne kaksi mustalaistyttöä — vartijan täytyi yötäpäivää valvoa niitä tirkistysreistä. Yksinään pienessä kadunpuoleisessa kulmakellarissa oli se linnoituksen lasimestari, se Kjellberg... Hänellä oli niin omituisen selkeä ääni, että saattoi erottaa sanat, vaikkei hän korottanutkaan puhettaan. »Jahah-jaa» — ja se on niin valittava, kun hän sen sanoo, että itkettää kuunnella.

— No, kertokaapa nyt, mitä muuta hän puhuu.

— Johan minä kerran Siljanderia — miestäni — pyysin, että hän kävisi noutamassa tohtorin tai papin. Kun lasimestari kovin kauniisti puheli häistä, joissa kerran oli ollut jossakin kaukana, ja morsiamesta, joka oli kymmenen vuotta odottanut sulhastaan sodasta. »Ja sieltä hiljaisesta erämaan korvesta minä houkuttelin, jahah-jaa, houkuttelin kauniin nuoren pojan tänne linnoituksen mustalais-akkojen vieteltäväksi! Ja mihin joutuvat vanha isä ja sisar, Marjaana? Jahah-jaa. Anna anteeksi, Marjaana. En tietänyt mitä tein.» Ihan yksikseen puhelee tällaisia, niinkuin jollekin kertoisi, vaikka ihan yksinään on. Tai lieneekö puhunut kuolleen äidilleen, sillä usein hänelle puhelee aivan kuin näkisi hänet. On mahtanut hänellä olla hyvä äiti... Jos tohtori vaikkapa nyt ennättäisi pistäytyä Stockhusissa, niin ehkä vielä itse voisitte kuulla...

Hoitaessaan vanginvartija Siljanderin kalpeaa nuorta

vaimoa, jolla selvästi oli rintatauti, Rosenström sai kuulla, vähitellen ja pelonalaisesti kerrottuna, että eversti Wirgin vasta oli tullut kotiin Ruotsista ja jo kaksi kertaa käynyt Stockhusissa. Ja juuri silloin oli Kjellberg sattunut pauhaamaan »linnoituksen varkaista ja kavaltaajista». Ja muustakin, joka oli niin rumaa, ettei sitä voinut tohtorille mainitakaan. Ja eversti oli tullut vartijan huoneeseen ja kysynyt Siljanderilta, eikö hänenkin mielestään ollut selvää, että vanki oli hullu. Tähän oli Siljander sanonut, ettei hän voi sitä sanoa sentähden, että kuka hyvänsä tulisi hulluksi, jos pitäisi viikkomääriä olla sellaisessa kopissa. Ja lisäksi kun vanki katsoo olevansa syytön. Mutta tätä ei olisi pitänyt sanoa! Eversti suuttui kovin — sellaisen vanginvartijan paikka oli Stockhusin alimmassa kellarissa eikä vartijana. Ja siitä hän pitää huolen, että Stockhusiin saadaan järjestystä!

— Mutta toisella kertaa, kun tuli, oli ystävällisempi ja sanoi, ettei nyt kuitenkaan vaadi Siljanderia pois toimestaan, kun on noin monta pientä lasta. Ja hän päinvastoin tahtoo heitä auttaa... Ja pani pöydälle rahaa. Ja lupasi enemmän antaa, kun tämä ikävä juttu saadaan selvitettyksi... Mutta oli kuin ne rahat olisivat polttaneet, eikä niihin kukaan koskenut. Siinä oli paljon rahaa.

Vanginvartijan vaimon lähdettyä oli odotushuoneen punaisella penkillä silmäpotilaita. Se oli sitä samaa tihrutautia, trakomaa, mitä täällä tavattiin hirvittävän paljon. Sehän oli tarttuvaa, mutta tähänhän ei kukaan tahotonut uskoa. Ja se oli jo hyvin pahana, ennenkuin potilas tuli lääkärin luo. Samoin oli laita rintatautisten.

Pitteen ilmoitti ovella:

— Soittajaherra on tuotanoin heiteltyt sireeninoksia tohtorin ikkunaan, mutta kun ei tohtori ole kuullut, niin hän tuli sisälle. Sanoo tuotanoin itsellään olevan tärkeää puhuttavaa. Tuotanoin: herra Kress on täällä. Sireenin sanoi jo olevan kukassa linnoituksen valleilla.

Kress oli kalpea kuin valvotun yön jälkeen.

— Mutta veli Fredrik, mitä on tapahtunut? Vai ovatko linnoituksen iloiset rouvat taas soitattaneet sinua läpi yön?

Kress rutisti rikkihuiskitut sireenintertut suutaan

vasten ja kiirehti, hattu päässä, ohi odotushuoneessa vaikeroivan potilaan, joka piteli polveaan, Rosenströmin asuinhuoneeseen.

— Minun täytyy puhua kanssasi — kestääkö tuota vielä kauan?

— Mitä sitten on tapahtunut? ... Ei, katso, en voi jättää miestä, hänellähän on kovia tuskia... Pitceen, onko tuvassa kaikki kunnossa? Muistakaa, sinä ja Roberta, mitä minä olen sanonut. Miehellä on paha paise ... Pitceen, tule sitten sanomaan ... Soittele rakas ystävä, tässä kunnekkas palaan — tämän minun fortepianoni pitäisikin olla sinun — enhän minä enää milloinkaan ennätä soittaa... ! Vaan tottahan illalla tulette, niinkuin oli sovittu... ? Näin lauantaisin on täällä usein paljon työtä. Vaan tekisit minulle palveluksen, jos lukisit nämä paperit. Koskevat Kjellbergiä. Ja mietippä: miten nyt pelastan sairashuoneeni, johon tahtovat pistää terveitä sotamiehiä? Ja mistä saan Stockhusin vanginvartijalle inhimillisen asunnon? Ja sellainenhan pitäisi olla vangeillakin. Ajattele: kaksikymmentäseitsemän miestä ja kaksi mustalaistyttöä samassa huoneessa... Ja nämä nukkuvat irrallisilla orjilla... Mutta mikä sinun on? Oletko paljonkin juonut? Puhu toki — sinua pitää näemmä kohdellakin sairaana.

— Mein Gott, wass soll ich sagen! Gewiss, olen valvonut ja juonutkin.

— Ja kosinut ja mennyt kihloihin?

— En, mutta katsellut kuinka rakastellaan ja lyönyt siihen tahtia. Zum Teufel, mitä se minuun kuuluu. Pyhänä soitan kirkossa, arkena hyppysalissa. Molemmat yhdessä tekevät elämän.

— Oliko Lovise siellä?

— Stava oli! Ota sinä vaan Lovisesi.

— Mutta etkö tänä iltana sitten aiokaan esittää Loviselle omistamaasi sonaattia?

— Uskotko että mestari voi lyödä pienen oppipojan yhdellä iskulla kuoliaaksi kuin sääsken?

— En usko. Mestari kasvattaa oppipojasta mestarin.

— Sain kotoa Danzigista nuottikäärön. Sen lähetti eräs Malvina, joka kerran oli minulle hyvin hyvä. Rakastunut mestari on omistanut sonaatin seitsentoistavuuo-

tiaalle rakastetulle. Tämän jälkeen ei kenenkään enää pidä säveltää eikä omistaa mitään rakastetulleen. Se on kertakaikkisesti tehty.

— Ludvig van Beethoven? sanoi Rosenström.

— Ludvig van Beethoven, nyökkäsi Kress.

Oli kuin kuu, aurinko ja tähdet olisivat paistaneet yhtä aikaa ja valkeat kukkaset ja syntiset ihmiset olleet polvillaan niiden edessä. Ludvig van Beethovenin sävelmaailma ympäröi molemmat ystävät. Kress tarttui vihdoin Rosenströmiä olkapäihin ja katsoi häntä silmiin.

— Tänä iltana soitan teille Kuutamosonaatin cissmollissa. Mutta sinä kihlaat tytön. Anna jotain juotavaa.

Rosenström läksi huoneesta. Kress, etsiessään viinilasia, saikin samalla käsiinsä paperipinkan ja antoi silmiensä seurata sitä sivua, joka sattui olemaan päällimmäisenä.

»Ja sittenkuin Kjellberg, joka tänään osoitti enemmän hillittyä käytöstä ja mielenselvyyttä kuin aikaisempina oikeudenkäyntipäivinä, hänelle tehtyyn kysymykseen kertoi syntyneensä marraskuussa 1766 Christinehamnin kaupungissa, missä hänen nyttemmin kuollut isänsä oli ollut lasimestarina, ja jossa hänen suomalaissyntyinen äitinsä, kotoisin Hämeenmaasta Suomessa ja siirtyneenä Vermlantiin vielä eli viime vuonna, mutta nyt on kuollut, että hän vuonna 1793 oli tullut tänne Ruotsista ja samana vuonna otettu kuninkaallisen armeijan laivaston Viaporin laivueen kersantiksi, sekä mennyt Viaporissa naimisiin vielä elävän, mutta pesäeroa pyytäneen vaimonsa kanssa, josta aviosta oli syntynyt nyttemmin 2-vuotias poikalapsi; että hän vuonna 1799 oli eronnut kersantitoimesta ja tämän jälkeen linnoituslasimestarina toiminut Viaporissa; että hän vuonna 1802 oli ryhtynyt ilmiantamaan mainitun laivueen päälliköitä, kruunun kalujen asiattomasta käsittelemisestä, mitä ilmiantoa hän sittemmin oli jatkanut sotaoikeudessa, kunnes tutkimus päätettiin ja juttu ratkaisemattomana alistettiin korkearvoisen kuninkaallisen sotahovioikeuden ratkaistavaksi, että hänen ja hänen vaimonsa välinen riitaisuus avioliitossa oli alkanut noin 2 vuotta sitten ja kehittynyt sel-

laisiin äärimmäisyyksiin, että hän myöskin oli ollut tapelussa vaimonsa kanssa; ja että hän pikaistuksissaan viimeksikuluneen elokuun 15 päivänä oli särkenyt talonsa ikkunat; ja että syy, miksi hän oli häirinnyt ja tunkeutunut naapurissa palvelevan kälynsä luokse oli se, että käly ilman Kjellbergin lupaa oli ottanut luokseen hänen poikansa, minkä vuoksi hän oli kepillä tullut lyöneeksi kälyään muutamia kertoja; että hän viimeksi kuluneen vuoden lopussa tai kuluvan vuoden alussa oli käynyt Pyhällä Ehtoollisella Viaporin varuskunnan seurakunnassa. Niin merkittiin tähän lopuksi, että Kjellberg tämän tuomioistuimen tietten ei aikaisemmin ole ollut syytteessä tai rangaistu.

Syyttäjä esiintoi tällöin: että kersantti Kjellbergin oletettua mielenvikaisuutta ei ole voitu luotettavasti selvittää ja että...»

»Ach, mein Gott, Friedrich Kressistä varmaan voisi todistaa, että hän tällä hetkellä on mielipuoli! Ja ehkä sinustakin, suuri veljeni siellä Wienin kaupungissa, missä kuuntelet metsää ja virran juoksua, olisi voitu todistaa, että olit tullut jollekin rajalle, missä autuus ja hulluus viipyvät sylikkään — silloin kun otit vastaan tämän tässä. Kärsivältä ja onnelliselta sydämeltä otit vastaan tämän tässä, ach mein Gott! ...» Ja Friedrich Kressin kädet pitelivät nuottilehtiä ikäänkuin ne olisivat olleet atlas-silkkiä, jonka kuidut, hauraina kuin kuunsäteet, helähtävät niihin sormien sattuessa. Hän silitti nuottilehtiä ja hänen ilonsa oli kipeä, kun hän istuutui klaveerin ääreen ja etensä avasi Beethovenin sonaatin omistuksineen kuolemattomalle rakastetulle, 'An die unsterbliche Geliebte'. Hänen pitkävaaksainen vasen kädensä etsi mustan cissmoll-oktaavin ja oikean käden peukalo löysi ass-tagnentin, alkaen siitä liukua edelleen. Oikean käden säestys oli täällä alussa kuin säveltäjän kuuma, levottomasti aavisteleva hengitys, ja vasemman käden oktaavit julistivat sitä tunnustusta, joka täytti rakastuneen sydämen. »Oma yksinäinen veljeni, olet antanut loisteliaampaa ja ankarampaa, olet antanut suurempaa ja valtavampaakin, mutta et milloinkaan ole ollut minulle näin likeinen kuin tässä... Lovise saa tänä iltana tämän kuulla, sanon hänelle tänään hyvästi. Se

sonaatti, jonka uskalsin hänelle säveltää, ei milloinkaan tule hänen korviinsa, eikä kenenkään korviin. Se maatkoon muiden sävellysteni mukana raudoitettussa arkusani Helsingin köyhän kirkon kellarissa, missä ehtoollisviini säilytetään. Mutta arkku on kodistani, on Danzigista. Ja äitini pani siihen pienet tavarani, kun hänen poikaansa veti maailmalle pakoon Malvinaa, ylhäistä nuorta patrisilaisrouvaa, joka kirkossa istui kuuntele-massa, kun hänen turvattinsa, poikanen Friedrich Kress soitteli doomissa, kirkonvartijan poika. Eikä poikasella enää ollut isä Bachin fuugaa edessään, vaan hänen sydämensä myrskysi ilmoille ensi lemmen ujoa, vastustamata-tonta riemua. Jalo rouva toivoi pojasta musicusta eikä säälinyt varojaan. Ja äidilleen poika lupasi pian palata kotiin. Mutta ei tähän hetkeen asti vielä ole palannut-kaan, koska tämän oudon kelmeän maan, tämän Suomen valkoiset yöt ja revontulet ovat ottaneet hänet vangikseen eivätkä päästä häntä irti. Ja täällä ylhäällä pohjoi-
sessa on kansakin jotenkuten samankaltaista kuin siellä kotona ja tyttökin on samantapainen ja sukulainen, on vakaa ja valkotukkainen. Ja laulelee yksinään, mutta lakkaa kun hänet huomataan, niinkuin linnut tekevät. Ja siellä kotona Malvina siis vielä muistaa häntä! Hän on nyt suuren perheen äiti ja elää suurellisessa kodissa. Mitä hän on tahtonut sanoa tällä Beethovenin sonaatilla? Kirkonvartijan pojalle hänen lahjansa on tuonut valtavan järkytyksen. Hän on tuntenut koko koditomuutensa. Eihän hänellä ole pesää enempää kuin käen poikasella. Ach mein Gott, Lovise olisi voinut käydä enemmäksikin kuin oppilaaksi. Mutta se unelma oli vain saippuakupla. Eilen se hajosi. Eilen Lovise puhui: »Mestari, eikö teistäkin Berndt Olof Rosenström ole kaunis ja hyvä ihminen? En ole koskaan nähnyt kauniimpaa. Seison ikkunan alla, kun hän joskus iltamyöhällä soittaa Vihreässä talossa... Äitini sanoo, ettei se ole soveliasta, mutta minun täytyy mennä. Juoksen pois, kun hän tuntee, koska tulen sinne, vaikka astun hyvin hiljaa... Oletteko kuullut, mestari, että joku rikas rouva Tukholmassa olisi lahjoittanut hänelle sen kauniin fortepianon, vaikka hän sanoo saaneensa sen ystäviltä Turussa? Minkätähden tohtori Rosenström ei puhu totta? Sanotaan,

että hän olisi pelastanut tuon rikkaan rouvan hengen ja myös hänen pienen lapsensa hengen. Minkätähden ei tätä voi tunnustaa? Luuletteko, mestari, että Rosenströmkin piti siitä rouvasta? ... Ettekö voisi, mestari, kysyä tätä — tehan olette niin hyvät ystävät! Minulle oli niin tärkeää tietää se. Ehkäpä Berndt Olof Rosenström yhäti ajattelee tuota rouvaa?» ... Eilen päivällä, soittotunnin jälkeen, kun Magdalena Kuhlberg jo oli lähtenyt, Lovise puhui opettajalleen kaiken tämän! Tuo suloinen lapsi katsoi suoraan silmiin aavistamatta, että haavoitti kuulijaansa ja opettajaansa, joka myös uskoi olevansa jotain muuta... Zum Teufel, saakoon hän sydämensä valitun, ei ystävä mene ystävän tielle... Bruder du, Lugvig van Beethoven, olet tuntenut nämä minun asiani pohjaan asti, ota vastaan rippini, tunnet miljoonien sydänten ripin. Olet meille kaikille valmistanut lievennyksen. Tämä loppusatsi, tämä myrsky on meidän.

Kress soitti 'An die unsterbliche Geliebte'lle' omistetun sonaatin myrskyisen lopun. Mutta vähitellen ei enää Lovise eivätkä hänen muutkaan rakkaat tyttölapsensa olleet häntä läsnä, vaan he häipyivät jonnekin hänen elämänsä tiepuoleen itkemään ja nauramaan ja jäi yksin ja ainoastaan ensimmäinen rakastettu hänen kotikaupunkinsa doomista, Malvina Buchner ... Kirkonvartijan poika, joka siellä oli päässyt urkujen ääreen kuin itsensä Herran Jumalan polville, ei tietänyt mitenkä tuo hänen jumaloitunsa silloin oli sinne tullut, hän vain tunsu koko ruumiissaan ihanan järkytyksen, jota ei kukaan muu voinut aikaansaada kuin tuo unsterbliche Geliebte. Kirkon korkeitten holvien hämäryydestä hämmötti solakka naishahmo — jos olisi voinut temmata lyhdyn vanhan vihkivesialtaan yläpuolelta ja nostaa sitä holvien alle, niin olisi nähnyt kauneimman ja puhtaimman, minkä Jumala koskaan oli luonut, Malvina Buchnerin.

Kress eli yhä uudelleen sonaatin myrsky-osassa. Hän myrskysi nyt vihdoin vain omasta puolestaan, myrskysi sentähden, että hän oli kotikaupunkinsa valtaisten urkujen ja omien toivojensa ikuisuudesta joutunut viheliäisen pelitoosan soittajaksi syrjäiseen maanääreen, ajal-

lisuuteen, missä pitkät siivet katkaistaan ja mieli masennetaan maahan. »Zum Teufel, mitä minä tässä teen? Otan veneeni. Lähden kauas: onhan valkoisten öiden aikaa. Ja minä olen kerta kaikkiaan täällä antanut vangita itseni...»

Hän tunsi yhtäkkiä, että hänen ranteeseensa tartuttiin. Rosenström otti tyhjän lasin hänen kädestään.

— Et voi moittia helsinkiläisiä, veli Fredrik — sinua täällä kunnioitetaan ja ihaillaan kuin kuningasta. On oikeastaan hämmästyttävää, että tällaisessa kaupungissa vallitsee niin suuri musiikkiharrastus ...

Kress alkoi nauraa.

— Toivotaan minulta marseja ja tansseja, hahhahah. Kuninkuuteni loppuu, kun tämä perintöni loppuu... Ihmettelen etten vielä ole onnistunut sitä hävittämään. Ei enää yhtä nuottia! Hän on kaikki jo sanonut ja saanut sanottavansa suoraan Jumalan suusta. Veli, anna anteeksi, mutta en tule tänä iltana. Malvina Büchner on muistanut minua — ymmärräthän! Olen nyt Beethovenin vanki, hän vie minut kanssaan merelle ... Zum Teufel, sinun täytyy minua ymmärtää, en nyt halua olla kenenkään kanssa, en sinunkaan. Päästä irti. Ja pidä huolta siitä, että tänä iltana kihlaat tytön. Sävellän teille häämarssin, sen voin luvata. En tule, en tule, en tule illalla. Kutsu kenet tahdot. Anna minulle lisää juotavaa. Menen ja heitän mereen sen arkun, joka on tuolla kirkossa ehtoollisviinitynnöreiden joukossa...

Rosenström tarttui hänen käteensä ja pidätti häntä.

— Muista, veljeni:

Selig wer sich vor der Welt
ohne Hass verschliesst...

Pitääkö minun siis lähettää oppilaillesi kirjelippu jossa ilmoitan, etten voikaan ottaa heitä vastaan ... ? Koska siis kihlaan Lovisen?

— En tule, en tule...

Tohtorin rokonarpinen renki seisoi kynttilänä ovella ilmoittaessaan herrallensa hänen ylhäisyytensä amiraali Cronstedtin.

— Mon docteur, näen että odotuskamarissanne on paljon väkeä, mutta sallitte minun ehkä kuitenkin toimittaa asiani... Kas, teillähän on kaunis naturalie-

kokoelma. Muistan erittäin hyvin: te olitte mukana sekä Suursaarella että Ruotsinsalmella... Kuulin teistä paljasta hyvää... Olen niinkuin ehkä tiedätte linnoituksessa pannut toimeen puhdistuksen karkoittamalla levottomat ja rikolliset ainekset. Ne olivat kyllä omalaatuiset karnevaalit, kun irtolaiset, mustalaiset ja arestantit marssivat linnanpihan poikki — mustalaisnaisilla oli lisäksi röyhkeys luvata palata. Kun nyt kerran tämä maa on sellainen, ettei sodan uhka täältä koskaan lopu, niin olisi anteeksiantamatonta sallia sellaista roskajoukkoa häiritsemässä linnoituksen kuria ja järjestystä. Ihailtava sankari Napoleon Bonaparte näyttää tällä hetkellä kaikille saamattomille herroille esikuvaa, jonka pitäisi saattaa heidät häpeästä punastumaan... Niin, mon docteur, teidän myötävaikutustanne nyt toivon saadakseni yhden rikollisen ja ehkä kaikkein levottomimman pois maskeraadeista: mielipuolen Kjellbergin, joka tällä hetkellä istuu Stockhusissa. Tarvitaan lääkärin todistus ja niin hänet lähetetään kotiseudulleen hoidettavaksi.

Enkö minä aavistanut, että herra amiraali toivoisi minulta jotakin, jota minun on vaikea täyttää! ajatteli Rosenström. Ja noin suuresti hän ihailee Napoleon Bonapartea, jota hänen kuninkaansa vihaa sammumattomalla vihalla!

— Jätän teidät rauhaan, Rosenström. Mutta ensiksi tahdon ilahduttaa teitä tiedolla, että armeijan majoitusta ei panna sairastupaanne. Siitä pidän huolen. Te hämmästytte, mistä olen saanut tietooni teidän sairastupanne vaaran. Ystävänne Heidenstrauch on sen minulle uskonut. Saatte olla murheetta. Ja toivon että te hoidatte Kjellbergin asian.

— Herra amiraali, olen suuresti kiitollinen. Mutta.. j

— Mutta? Kuuluuko teille lausua minulle jokin 'mutta'?

— Votre Excellence, Sundiushan on antanut todistuksen tässä lasimestarin asiassa.

— Onko sekin teidän mielestänne todistus! Ja tällaisten viranomaisten avulla minun pitäisi puolustaa linnoitusta.

— Votre Excellence, jos sallitte, olen valmis tutki -

maan miehen tilaa. Mutta siinä ympäristössä, missä hän nyt on, se ei käy päinsä. Helsingin vankihuoneessa minä itsekin ja kuka hyvänsä toinen voi viikon sisällä menettää järkensä, ja Kjellberg istuu siellä eri otteissa jo kuukausia ja on silti selviytynyt oikeuden edessä... Pelkään että hänen terveytensä on erikoisen hyvä.

Ruotsinsalmen voittaja tuijotti tiukasti vastaansanojaan. Rosenström luuli voivansa syvistä laskoksista hänen silmiensä välissä sittenkin lukea epätoivoa enemmän kuin suuttumusta.

— Tulen katsomaan, että hänet näennäisesti päästetään vapaalle jalalle, nimenomaan lääkärintutkimusta varten, ja vain joksikin päiväksi. Mutta linnoitukseen ei hän saa tulla... Luotan teidän isänmaallisuuteenne, mon docteur.

— Minulla on kunnia, teidän ylhäisyytenne, kiittää sairashuoneestani.

Rosenström saattoi korkean vieraansa ulko-ovelle asti. Mitä hän oli tarkoittanut 'isänmaallisuudella'? Linnoituksen kohtaloko näin raskaana painoi hänen hartioitaan? Mitä hän todella oli tahtonut sanoa 'isänmaallisuudella'? Sitäkö, että Ruotsin kunnian tähden tuo mies oli uhrattava?

Näin lauantaipäivinä tuli odotushuoneeseen yllin kyllin niin 'parempaa' kuin 'huonompaakin' väkeä, kuten Pitcéenin tapa oli sitä lajitella. Laivoja oli eilen palannut kotiin ja tähän kuuluivat myöskin pienet tappelut. Mutta tappelijat Pitcéen aina luki huonompaan väkeen ja he saivat odottaa tuvassa. Kartanonomistajani tyttäret, joita käärme oli pistänyt kielometsässä, tai joita vaivasi haluttomuus, tai kalvetustauti, odottivat punaisilla penkeillä odotushuoneessa. Täällä myös istuivat paremmat talonpoikaisihmiset ja tietenkin upseeri-perheiden jäsenet, jotka viimeksi mainitut renki mieluummin olisi vienyt tohtorin omaan huoneeseen, missä klaveeri ja perhoset olivat, jollei tohtori olisi sitä niin ankarasti kieltänyt. Vaan mihin luokkaan tuotanoim olikaan luettava tämä pitkä parrakas herrasmies, joka tuli sisään liehuvin, kirjavin kaulaliinoin, taskussa suuri silkkinen nenäliina, ja kengän-littanoissa, jommoisia ei pidetty tässä

maassa eikä Ruotsissakaan? Niin, ja ennenkaikkea: ei täällä pidetty tuollaista hattua. Oliko sekin hattu? Jättiläisen kärpässieni se oli. Kuumista maista mahtoi tulla, tuotanoin, tuollainen herra. Viikin talousmamsseli taas istui odotushuoneessa hänkin — hänhän oli ottanut ihka tuotanoin tavaksi toripäivinä pistäytyä täällä tohtorilla itkemässä. Ja taisi olla yhä enemmän itkettävää, ihmisten hampaisiin oli pahasti joutunut tuo sokean pormestarin tytär, niinkuin oli etukäteen jo arvattukin. Kukillisessa hameessaan hän siinä istui ja katseli tuontuostakin kulmiensa alta ja kuin säikähtyneenä parrakkaaseen ulkomaalaiseen herraan, joka julmasti haukotteli ja rennosti loikoili penkillään. Oli kaikesti tuotanoin laivalla tullut, yökauden tapellut ja pyrki nyt neulottamaan tohtorilla jotakin paikkaansa, joka oli tappelussa mennyt puhki. Näin arveli renki, ylläpitäessään järjestystä talossa, niin hyvin tuvan puolella kuin odotushuoneessa. Mutta tuonne puutarhaanpa oli sinnekin tullut odottajia, ja tuotanoin: sinisestä hunnustaankin jo tunsii kapteenska Hjärnen, hänet joka rokonarpiensa vuoksi ei koskaan käynyt ilman huntua. Tohtori voiteli häntä monenlaisille pomaadoilla. Ja siinä oli myös majurinrouva von Hauswolff. Tohtorin luo oli äsken vahingossa päässyt nuori huivipää tyttö, joka oli huonosti puhunut ruotsia. Pitceen selvitteli itsekseen, oliko Amalia, pormestarin tytär, päästettävä ennen upseerinrouvia vaiko heidän jälkeensä. Pääsköön nyt sitten, koska odottaa siinä valmiina ja rouvat istuvat ulkona katselemassa merta.

Vaan tuotanoin, mitä ihmettä ne toisistaan katselivat, tuo kukkahameinen mamsseli Viikistä ja tuo parrakas herra kuumista maista? Tuotanoin, aivan katselivat kuin tunteakseen toisensa, vaikka taas siinä samassa talousmamsseli hypisteli hopeisia kellonvitjojaan ja katsoi pois päin. Olisivat kysyneet, tuotanoin suoraan, että: olemmeko me vanhoja tuttavია, vai emmekö ole? Vaan se kuului herrasväelle tuollainen kainostelevinen. Mutta niinpä sentään lopulta kävikin, että he ryhtyivät puhelemaan asioistaan. Parrakas herra oikaisi itsensä penkiltä suoraksi, näytti keltaisia silkkisukkiaan matalien kenkälittanoiden lovista, veti kirjavan nenäliinan taskustaan ja aivasti. Ohoi, olipa sillä miehellä, tuotanoin,

kalliita sormuksia sormet täynnä. Ja nyt hän avasi suunsa:

— Pardon, senorita — tai ehkä jo olette senora —, mutta emmeköhän me ole lapsina leikkineet yhdessä? Ettekö te ole Amalia? Ja enkö minä kerran yrittänyt työntää teitä kaivoon? Silloin sain selkääni... Olen Gustaf Weckström. Tietysti ette voi tuntea tämän partapörrön tähden. Mutta tätä ei voi ajaa pois, koska se kätkee salaisuutta.

Amalia Lizelles katsoi pitkään ja tutkivasti.

— Gussi Weckström — me kutsuimme teitä Gussiksi?

— Potztausend! Tuusanjeevelit ja pukinkintut, miten mukavaa, että löysin vanhan tuttavan... ! Ja, zoo gaaft in de vereld!

— En muistanut, että te olette näin veljenne näköinen, Johanneksen, Domarbyn herran, tarkoitan.

— No niin, hänellähän nyt kuuluu olevan kartano. Olenkin sinne matkalla, kunhan vain saan kyydin.

Amalia Lizelles punehtui.

— Kyydin? Olisiko sopimatonta tarjota teille tilaa minun kaleeseissani? Olen palveluksessa... siellä päin. Ja voin hyvin saattaa teidät Domarbyhyn. Kuinka te olettekaan veljenne näköinen!

— No, tähänän vasta — piru vie, jotakin... ! Kuin lasten ja imeväisten satua... Eilen tuntuikin kolkolta, kun ei mistään löytynyt tuttuja. Ja nyt! Vähän jo johduttui mieleen, että mitä ajattelinkaan kun läksin tänne, tiesinhän, että molemmat vanhemmat olivat täällä kuolleet. Mutta sielläkin oli joskus yksinäistä sen jälkeen kun vaimoni kuoli keltakuumeeseen...

— Keltakuumeeseen! Eikö teille jäänyt lapsiakaan?

— Ei.

— Kyllä ymmärrän. Missä te nyt sitten olette ollut nämä monet vuodet?

— Kaikkiällä ja joka paikassa. Missä vain ulottuvaisuutta oli, niin sinnepäin nämä pojat aurasivat nokalaaan tien. Meitä oli nimittäin kaksi Suomen poikaa ja missä vapaussota vain kärysi, niin sinne meitä, pakana vie, veti! Ja kun sitten kuulimme, että tuo suurvejari Bonaparte aikoo tarttua meidänkin maamme rattaanpyöriin, niin päättelimme, että lähdetäänpäs katsomaan, tar-

vittaisiinko kotona miehiä. Onhan meillä sotakokemusta, tämä rintakin tässä on täynnä kunniamerkkejä. Ja entäs tämä parrantaus täällä, se vasta kunniamerkki on. En minä puhu niistä kiluhelyistä, jotka ripustetaan vaatteiden päälle, vaan niistä jotka miekalla ja kuulilla riimutetaan suoraan nahkaan. Piru tietköön, että ne eivät aina mene umpeen, vaan marisevat yöt ja päivät, niinkuin minullakin tuossa noin — se taisi repeytyä vähän isommaksi, kun tässä yöllä jyllättiin. Senhän vuoksi minä tänne tohtorin luo tulinkin — se on minun asiani. Mitäs asiaa teillä on, leikkitoveri, hehhehheh — tarkoitan: viekö teiltä paljon aikaa, kun tohtorin kanssa puhutte asianne?

Amalia Lizellesin kasvot, jotka syvästi myötätuntoa kuvastaen olivat seuranneet puhujaa, lehahtivat tuskaisaan tummaan punaan. Krist' siunaa, miten Gussi Weckström hämmentyi! Eihän hän muuta tarkoittanut kuin että päästäisiin lähtemään sinne veljen haciendalle...

Mutta lääkärin huoneessa istui tuolinnurkalla hento, köyhästi puettu, huivipää tyttö. Hän oli Maria Johanna Matin tytär Sotamiehentalosta sieltä kaukaa rajalta. Hän ei ollut täällä ensi kertaa. Tohtori tiesi, että venäläiset ja metsän pedot aina olivat heitä ahdistaneet, että heiltä oli koti palanut, että he lähteäkseen Sotamiehentalon viimeistä poikaa etsimään olivat myyneet kaikki mitä heillä oli ollut. Mutta ne olivat pian loppuneet. Kun he, isä ja tytär, väsymyksestä ja nälästä jo nääntyneinä olivat päässeet niille tienoille, missä heidän kielensä, tämän suomenkielen ymmärtäminen loppui, masensi tämä kovasti vanhaa miestä.. Ja silloin tapahtui, että hän eräänä aamuna havahtuessaan orjilla majapaikassa, mihin he olivat päässeet yöksi, ei silmillään enää nähnyt. Silmät olivat ulospäin katsellen terveet, mutta niillä ei nähnyt, tuskin päivän kuumotustakaan. Ainoastaan auringon valo pisti silmään niin että teki kipeää.

Kun he siinä isän kanssa nyt tuskittelivat eivätkä tietäneet, mihin joutuisivat, oli isä kuulevinaan äänen joka sanoi: ei tämä tauti ole kuolemaksi, vaan Jumalan kunniaksi ja jotta Jumalan työt sinussa kunnioitettaisiin.

Ja monesti kävi niinkuin niissä laukussa, joita isomuri oli lapsille laulanut, että närhi raksutteli siinä tienhaarassa, mistä piti astua. Tai oli jänön jäljet osoittamassa suuntaa. Ja he aivan ihmettelivät. Mutta tästä he jälleen saivat voimaa ja kävelivät aina Helsinkiin asti ja löysivät majapaikan kaupungin laidalla Töölön talon maalla, uskovaisten ihmisten tykönä. Ja isälle annettiin profeteeraamisen ja saarnaamisen lahja niin että hänen ympärilleen kokoontui paljon kansaa, vaikkeivät he ymmärtäneet hänen kieltään. Mutta hänestä kävi ulos ihmeellinen voima niin että ihmiset lankesivat polvilleen hänen puhuessaan ja ottivat opetukset vastaan, kun tytär, Marjaana ne heille heidän kielellään selitti. Eikä isä kysynyt ihmisten muotoa, vaan kaikille ennusti senmukaan kuin henki hänelle sanoi. Sattui kyllä niinkin, että lasimestari, joka oli heille tuttava, selitti muutamia isän ennustuksia sillä lailla, että jotkut korkeat rouvat siitä pahenivat... Tämän kaiken oli tyttönen Marjaana aikaisemmin jo kertonut. Mutta sitä vain he isän kanssa nyt surivat, ettei heitä päästetty sotamies Juhana Matinpojan puheille, sillä hänen vuoksensa ja Jumalan käskystä hän he olivat tähän pitkään vaellukseen ryhtyneet. He eivät ymmärtäneet, minkätähden ei Juhanaa päästetty linnoituksesta heidän puheilleen, joskohta he sen käsittivät, ettei heitä voitu päästää sinne. He olivat, isä ja tytär päiväkausia seisoskelleet rannalla toivossa, että heidän omaisensa edes sattumalta siitä kulkisi ohi. Marjaana oli käynyt itse pormestarin ja raatiherrojen puheilla. Jos olisivat olleet täällä luutnantti Lochtander tai eversti Jägerhorn, mutta heidät oli komennettu matkalle... Isää vaivasi kova koti-ikävä. Hänelle oli pantu kauas-katsomisen taakka, niinkuin everstillekin. Mutta sellainen on kärsimystä.

Tyttö ehkä kertasi asioita, jotka hän jo aikaisemmin oli tohtorille kertonut, ja hän puhui ne tavalla, jolla toistetaan moniin otteisiin esitetyt ja jo ulkoa opitut tuskalliset sanottavat.

Olen unohtanut heidät, totesi Rosenström. Minä lupasin puhua isästä ja tyttärestä amiraalille, jonka tahdosta heidän toivonsa toteuttaminen riippuu. Häpeä kyllä: minä olen unohtanut heidät! Tuo äkkiä punastuva, laiha

ja teraksen-kiinteä tyttökin näytti hyvin tietävän, että oli jätetty täyttämättä annettu lupaus, sillä hänen kirkaankellahtavat silmänsä ja pettymyksen väre suupielissä syyttivät äänettömällä tavallaan. Hän oli tullut tänne, mutta hän tuskin enää uskoi lupauksiin.

— Tehän ette enää asukaan Töölössä? sanoi Rosenström, tunnustellen miten voisi parantaa laiminlyöntiänsä.

— Meidät karkoitettiin metsätaloon Meilahdessa, silloin kun karkoitettiin mustalaiset ja irtolaiset ja arestantit. Olemme saaneet olla vanhan saunan nurkassa, kun ei täälläpäin kylvetä. Minä olen ollut palveluspikana talossa. Mutta nyt meidät passitetaan kruununkyydillä . . . Niinkuin rosvot ja irtolaiset.

Tyttö punehtui niin, että hänen koko olemuksensa käsiä ja kynsiä myöten tuntui mustuvan.

Hän ei itke, ajatteli Rosenström, vaikka häpeä syö häntä kuin myrkkyy . . . Omituinen tyttö. Ja tämän saattoi unohtaa. Enkä ole tarkannut isääkään, jolle on suotu kauaskatsomisen lahja . . .

— Ja nyt te siis tahtoisitte tavata omaisenne, joka palvelee Adlercreutzin rykmentissä?

— Niin. Me emme voi lähteä jollemme ole häntä tavanneet. Täällä on kirja, joka minun täytyy antaa.

— Etkö sinä voi lähettää sitä? Tarkoiton: jollei amiraali sotilaallisista syistä suostuisi pyyntöönne?

Tytön silmät leiskahtelivat vihastuneina kuin polttavan auringon kuivat ja pistävät säteet. Hänen kielensä tarttuili kurkkuun, kun hän sanoi:

— Omasta kädestäni vain annan. Se on Sotamiehentalon ainoa perintö viimeiselle pojalleen. Miksei amiraali anna minun tavata veljeäni?

Koko hänen teräksinen ruumiinsa vetäytyi kokoon tehdäkseen tilaa kädelle — lujalle, päivänpaahтамalle kädelle, joka povesta otti vanhan litistyneen kirjan. Samalla seurasi vaate, jossa ei enää näkynyt mitään väriä. Se oli se, jolla sirkku jäähyväishetkellä oli sivellyt veikan pintaa ja jota hän siitä lähtien oli säilyttänyt ruumiinsa lämmössä. . . Kapea, työn kovettama käsi ojensi kirjan tohtorille ja sijoitti vaateen takaisin povellet. Hän seisoi siinä uhmamielellä ikäänkuin moit-

tien, että häntä ei ymmärretty ennenkuin hän nämä salaiset asiansa ilmaisi.

Kirja ei ollut raamattu, ei liioin katkismus tai virsi-kirjakaan. Sen kuluneessa kannessa luettiin: Charta Öfver Sverige jemte Storf urstendömet Finland ...

Tytön silmät seurasivat hellittämättä kirjaa ja niiden keltainen paahde oli kuin auringon, kun se kypsyttää peltoja.

- Siinä on Aape-enon perintö veikalle, joka on sotamies. Suomalainen ei saa koskaan unohtaa tuota tienoota, minkä enon sormi on piirtänyt. Siinä on raja. Eno sanoi tärkeää. Puhun sen veikalle.

— Sotamiehentalo? sanoi Rosenström, varovasti aukaisten kulutettuja lehtiä ja moniin kertoihin taivutettuja sivuja.

— Niin, kun meiltä aina on oltu sodassa.

— Mutta mitä te nyt teette kotona, kun kaikki on palanut?

— Rakennamme saunan ja sitten muutkin huoneet. Niin on aina tehty. Ei olisi hätää, jos isä näkisi.

— Te tarvitsisitte tämän sotamiespojan kotiin rakentamaan?

— Niinhän tarvitsisimme. Kuusi poikaa meiltä on jäänyt tantereille ja niiden nimiä isä yökaudet toistaa: »Juhana ... Pekka ... Aatu ... Anterus ... Paavo ... Kustu...» Kaikki ovat olleet Matinpokia, niinkuin tämä viimeinenkin Juhana, minun kaksoisveljeni. Vaan ...

Tyttö aikoi nähtävästi nyt puhua erikoisen raskaasta asiasta, koska hän syvältä veti henkeään ja kapeiden kasvojen piirteet jäykistyivät.

— Vaan ... Minun täytyy ottaa aviomies, että jaksattaisiin panna koti kuntoon. Siellä on sellainen, joka minua on kysynyt vaimokseen ... En minä hänestä pidä ja kaiketi häntä läksinkin pakoon. Mutta muita ei nyt ole... Niin, herra tohtori, olen ollut jo kovin kauan. Ei muuta kuin että jos pyy taisitte herra amiraalia päättämään veljeni. ..

Hän otti tohtorin polvelta tutut lehdet, joilla enon sormi oli kulkenut niin monen yön ja niin monen päivän tunteina. Sen saattaminen pojan omaisuudeksi oli kannattanut vaivalloisen vaelluksen läpi koko isänmaan

alueen. Kartta siirtyi tottuneesti tytön pellavaisen röijyn pääntiestä sisälle ja pysähtyi miehustan kohdalle. Marjaana Matintytär solmi ankaran tumman huivinsa leuan alle ja niiasi. Rosenström ojensi hänelle kunnioitavasti kätensä.

— Minä en nyt unohda asiaasi. Sanoinhan sinulle jo enkö sanonut? —, että isäsi sokeus, joka on tullut yhtäkkiä ilman varsinaista syytä, voi samalla tavalla menäkin. Muistelepa vain Jeesuksen ihmetöitä.

Tyttö tuijotti lääkäriin, silmät suurina ja avonaisina. Sydän tuntui puhkaisevan rinnan. Olisiko tämä mahdollista?

— Herra tohtori sanoi kyllä, mutta jos vain voisi saada sen uskon! ... Vaan tietääkö herra tohtori, mikä minun isälleni viimeksi on näytetty? ... Siitä joutuu hirsipuu-hun, jos se tulee esivallan korviin. Että miekan terällä vedetään Suomen raja Pietarin takaa ja suurten järvien takaa, missä ihmiset puhuvat samaa kieltä kuin me. Ja yksipäinen lintu tuhoaa kaksipäisen linnun, mutta uudella rajalla seisoo haarniskoituja miehiä, joiden kii-vissä luetaan: vanhurskaus... urhoollisuus kunnia... Onko se isässä hulluutta vai onko se viisautta?

Amalia Lizelles ja Gussi Weckström kursailivat herttaisesti ovelta, Rosenströmin tehdessä heistä johtopäätöksiään. Amalia sanoi toisen kerran tulevansa puhumaan asiansa tohtorille, hän tahtoi nyt kiirehtiä terveh-timään isäänsä, että pian päästäisiin lähtemään. Eikö ollutkin ihmeellistä, herra tohtori, että he kaksi täällä odotushuoneessa pitkästä aikaa tapasivat toisensa. Tämä oli Domarbyn herran veli Gustaf, joka on ollut poissa hirvittävän kauan. He olivat pieninä hyppineet nappi-kuoppaa tuossa torilla. Eikö se nyt ole ihmeellistä, mutta niin ihmeellisesti voi käydä... Jollei sitä itse näkisi, niin uskoisi satuja kerrottavan. Tulen siis tänne takai-sin... Auf Wiedersehen, Herr Doktor ...

— Ja wohl, herra arkkiaatteri, minä ja minun toverini Paavo Matinpoika Soldat olemme tulleet pitkiltä matkoilta, koska kuulimme huhuttavan, että täällä kotona

olisi odotettavissa tupenrapinaa. Ja me laskimme, että sillaikaa kun kotka ja haaskalinnut höyhentävät toisiaan, metsäkyynkyläinen voi rakentaa oman pesän — kas, herra Rosenström, oma koti on oma koti. Ja näitä Suomen kesäöitä ei voi unehuttaa, kuka ne kerran on nähnyt. Me päätelimme, että pannaanpa sielläkin toimeen vapaustaistelu!

Kaikkia liinojaan ja takinliepeitään roimasti liehutellen sekä ojentaen jalkansa suoriksi eteensä lattiamatolle, Weckström puhui niin lujalla äänellä, että täytyi kuulua ranta-aitoille asti, puhumattakaan potilaista odotushuoneessa.

Kyllä ovatkin muodostuneet veljekset erilaisiksi, ajatteli Rosenström. Ja mitä mahdetaankaan Domarbyssä sanoa, kun Amalia Lizelles Viikin hallavalla hevosella ajaa Domarbyn pihamaalle ja jättää sinne portaiden eteen tämän suuripartaisen, liikkuvaisen ja elegantin herran? Eikä Rosenström voinut olla mielessään nauhahtamatta proprietäärin loukkaantunutta hämmennystä hänen todetessaan, että kanssaperillinen ja kuolleeksi luultu veli olikin saapunut ottamaan osaansa!

— Ja wohl, missä vapaustaistelulta käryääkin, niin siellä me, Paavo ja Gussi olemme mukana. Ja meidän verta on nyt tarpeeksi vuotanut sekä espanjalaisten että greekkiläisten ja monen muun kansan pelloille, niin että vuotakoon nyt kerta täällä kotonakin. Se on vahvaa verta, sillä Paavo tulee vanhasta sotamiessuvusta Suomen ja Venäjän rajalta ja häneltä on viisi veljeä jäänytkin riipin-raapin sotatantereille. Mutta hän itse joutui vangiksi ja pääsi karkaamaan ja piilottui nopeaan kolmimastoon, joka kappalelastissa oli matkalla Singaporeen. Ja tällä fregatilla me tavattiin ja sanottiin ensin toisillemme että 'yes' ja 'goodby' ja 'bon jour' ja 'buenas tardes', kunnekkas vihdoin Paavo itsekseen sanoi että 'perkele!' ja silloin me tiedettiin, että Suomesta ollaan ja veljiä ollaan. Paavo on hurskas mies, mutta perkelekin täytyy osata lausua paikallaan, kun mutka tulee matkassa vastaan... Pardon, monsieur le docteur, täällä meillä vaan ovat saumat ratkenneet — täällä rintaluiden kohdalla — au, au, vaatteet ovat tarttuneet kiinni haa-

vaan ... ! Ei, haava ei tahdo pysyä kiinni ja joskus se on aika kiukkuinen. Kas, yö on mennyt paikoiltaan.

Roberta toi haaleaa vettä suuressa porsliini vadissa ja ryhtyi liuottamaan haavaa sillaikaa kun tohtori meni puutarhaan kysymään, mitä linnoituksen rouville kuului. Hänen korvissaan polki toistuvassa tahdissa nimi 'Paavo Matinpoika, Paavo Matinpoika ...' Marjaana Matintytärhan oli tänään ensin lausunut nimen ja maailmankiertäjä Weckström lausui sen sitten, liittäen siihen sukunimen 'Soldat'. Puuttuu tosiaan nyt vain, että todetaan molempien tarkoittavan samaa miestä! Ja puuttuu vain, että vanha sokea isä järkytyksestä saa näkönsä takaisin, kun kuulee Paavo poikansa palanneen. Silloin astuu Seikkailu totisesti hurjassa hulluudessaan, mutta samalla erittäin miellyttävänä, keskelle arkista elämää, johon siltä yleensä pääsy on ankarasti kielletty — mikä ei estä viehättävää veitikkaa silloin tällöin sittenkin rikkomasta kieltoja ja hyppäämästä keskelle hyvien ihmisten käytännöllistä päivänmenoa. Horribelia romantiikkaa, sinisukka-neitojen aivontäytettä! Mutta entäpä jos suloinen Seikkailu nyt tänään yhtäkkiä töytääkin pölyiseen pieneen Helsinkiin ja panee asiat paikalleen niinkuin William Shakespearen Kesäyön unelman pieni Puck? Ja Amalia Lizelles, joka todennäköisesti odottaa Klingsporin lasta, saa aviomiehen, ja Sotamiehentalon uljaat ihmiset, isä ja tytär, saavat mitä heille kuuluu? Paljastan pääni ja ristin käteni, kaikessa kuivassa kirjaviisaudesani!

— Teillä on tänään inhottavan paljon työtä, Rosenström! kuului sinihuntuisen Sophie Hjärnen ääni valkoiselta penkiltä, keskeltä sitä nuorten pensaiden istutusta, josta Heidenstrauch ja Rosenström olivat niin ylpeät.

— Me olemme ihan kyllästyneet, Rosenström, ja aioimme juuri palata linnoitukseen! lisäsi Helena von Hauswolff. — Emme olisi uskoneet, että niin vähän välitätte meistä!

Rosenström seisoi ystävättäriensä edessä hymyillen ja pienillä kumarruksilla vastaanottaen nämä heidän tervehdyksensä.

— Te tiedätte, armolliseni, miten suuren rikoksen

tekisin omaa hellää tuntoani vastaan, jos menettelisin niinkuin suvaitsette leikitellen lausua. Mutta sallitteko minun kiinnittää huomiotanne puutarhaan, jonka kaunistuksena paraikaa suvaitsette viipyä. Me olemme Heidenstrauchin kanssa raivanneet tämän ruman rantaluonnon. Omilla käsillämme tietysti, illoin, kun on sattunut vapaahetki. Aiomme vähitellen istuttaa tänne harvinaisuuksiakin . . . Ja kaupungin paha vanha kaato- paikka saatiin sijoitetuksi tuonne Esikaupunkitorin taakse . . .

— Kuulkaa nyt Rosenström, koska te sitten suvaitsette kuunnella meitä? Vai menemmekö takaisin tyhjin toimin? Onko se kaunista ja lääkärinvalanne mukaista?

— Chere madame Sophie, näen että teidän kädessänne on tölkki sitä uutta voidetta, jonka Heidenstrauch juuri sai laivalla. Olen sitä tarkastanut ja te voitte sitä käyttää. Mutta täytyy antaa itse luonnonkin tehdä tehtävänsä — ihonne siliää siliämistään, totean sen ilolla. Käyttäkää voidetta säästeliäästi.

Rouva Sophie Hjärne asteli lääkärin vierellä kadulle asti, missä he olivat kahden, ja nosti siinä harsonsa.

— Ettekö näe, että olen peloittavan ruma. Jollette voinut minua parantaa, niin miksette antanut minun kuolla? Tiedän, tiedän mitä tahdotte sanoa: että olen kiittämätön, ettei kukaan huomaa mitään, jollen aina itse huomauta, että voitan Hjärnen takaisin, jos olen iloinen ikäänkuin ei mitään olisi tapahtunut. Johan se piikakin siellä Anna Brunowilla saarnasi 'sisäisestä kauneudesta' — kyllähän te kaikki olette olleet nopsat antamaan neuvoja. Mutta minä tahdon takaisin kauneuteni, kuuletteko! Tahdon että Hjärne on minun lumoissani, että jokainen joka tulee vastaani, ihastuneena kääntyy minuun katsomaan, että olen kauniimpi kuin kukaan muu. Näin on ollut kerran. Kauneuteni! Kauneuteni!

Rosenström hymyili ja nyökkäsi päätään.

— Enhän enää voi astua jalallani Tukholman maaluonnon alueelle, sillä mitä ystäväni sanoisivatkaan! En ikinä enää saa nähdä kuninkaankaupunkiani! Ja minähän vasta olen nuori. Rosenström, te olette käynyt paljossa opissa, auttakaa minua! Kuulkaa, sanokaa: eikö löydy jotakin, jolla täyittäisi nuo kauheat kuopat kasvoissani?

Kaikki on kuin herneiden heittämää. Oh, mon Dieu, comme je suis malheureuse! Sanokaa, olenko minä niin ruma, ettei mies enää voisi minua suudella? Tarkoitan täyttä totta!

— Rakas madame, kyllä teitä kuka mies tahansa suutelee ...

— Suutelisitteko te?

— Minä? Kyllä, tietysti. Suutelenhan minä, mais certainement.

— Diable, kun te valehtelette, Rosenström. Näette tämän hirmuisen rumuuden ja laskette siitä leikkiä.

Rosenströmin huoneessa kuului kello lyövän. Hänen kasvonsa kävivät kylmiksi ja sileiksi.

— Non, madame, en laske leikkiä. Mutta sanon vieläkin, että nyt voitte oman tahtomiseenne voimalla saada uuden ja entistä arvokkaamman kauneuden — sisällisen. Tällä te lumoatte miehenne ja meidät kaikki muut. Entinenkin kauneus, jota pidätte niin tavoiteltavana, palaa, kun rauhoitutte. Teille on ehkä pantu tallelle jokin suuri tehtävä.

— Kuulkaahan, tohtori, olen saanut tietooni, että Venäjän keisarinnat olisivat keksineet erikoisen vaikuttavia ihomaaleja...

Rosenström kohautti olkapäitään ja painoi hymynsä yhä tiukentuvien huulten väliin.

— Mahdollista. Mutta tokkohan ruotsalainen aatelinainen ja upseerinrouva haluaisi käyttää niitä.

— Te olette sietämätön!

Sophie Hjärnen huntu laskeutui jälleen kasvoille. Hän lausui kirosan, jota eivät linnoituksen ylhäiset naiset vieroksuneet, kun he todenteolla suuttuivat: perkele. Sitten hän alkoi silmillään etsiä venettä, jossa oli tänne tullut. Soutajaa ei näkynyt missään.

— Sallikaa minun saattaa teidät ystävättärenne luo, madame, pyysi Rosenström, tarjoten käsivartensa onnettomalle naiselle.

Sophie Hjärne oli syvästi onneton!

Vaan mikähän huuslaari se olikaan kuronut kokoon tämän kaukomatkaisen herran haavat? Ettei hän vaan itse olisi parsinneulalla ja seililangalla niitä vetänyt

yhteen, kun niitä näin poikin ja pitkin oli hankkinut ruumiiseensa. Roberta, tohtorin naisellinen käskyntäyt-täjä, alkoi toimittaa, että jo olisi aika asettua tänne kotiin ja mennä naimisiin: oliko täällä puute koreista tytöistä, ja isänperintökin piti jo ottaa haltuunsa, täytyihän Domarbyn herran ja hänen veljensä tasata nuorimman veljensä kanssa. Vaikka näin ulkopuolisen kyllä oli vai-kea ymmärtää, että veljekset saattoivat olla niin erilai-set! Vaan meri ja sota ne kyllä voivat miehen niin muut-taa, että joskus oman äidin on vaikea poikaansa tuntea, kun ammoin kuolleeksi luultu ihkasen elävänä palaa. Ja sellaisissa tapauksissa kyllä joka kerta koko kaupungissa kävi kuin myrskytuuli tai iloinen ruistalkoitten hum-maus, joka kuului laidasta laitaan kaupunkia ja siitäkin kauemmaksi... Mutta tohtoripa joutui tuolla jälleen viipymään, tuon linnoituksen kapteenskan esittäessä asioitaan. Niinpä kunnianarvoisa herra Gustaf Weck-ström sillaikaa ennätti kertoa ja kuullakin yhtä ja toista.

Ennen iltaa tiesi koko Helsinki hänen rikkaana leski-miehenä, sormet täynnä kalliita sormuksia palanneen kotiin ja hänen mukanaan sen kaupungista passitetun ylämaan ennustajamiehen pojan, joka mies oli täällä herättänyt pahennusta ja jonka poika oli joutunut sota-vangiksi, päässyt karkaamaan ja sitten kierrellyt maail-maa.

Helena von Hauswolff viipyi kauan Heidenstrauchin kaupassa, läpikäyden kaikki mitä viime laivoilla oli tul-lut, vaatetavaroista aina hajuvesiin ja ihovoiteisiin asti. Heidenstrauch suorasukaiseen tapaansa ärsytti häntä lupaamalla lähettää laskut everstille — miksei eversti saisi tietää, että everstinna ostoksillaan halusi tuottaa miehelleen iloa?

Hän rohkeni korkean upseerin rouvalle sanoa tämän vasten kasvoja! Jesses, miten Helenaa suututti! Miten-kähän paljon Heidenstrauch mahtoikaan aavistaa siitä, ketä Helena von Hauswolffin koko ilahuttamisen-halu tarkoitti? Mitä tiesivät tai aavistivat uteliaat kaupun-kilaiset ja naapurit linnoituksessa? Olikohan ehkä pian tulossa sekin hetki, jolloin Hauswolffkin alkoi aavistaa jotakin?

— Kas niin, Heidenstrauch, naurahti Helena ravistellen kiharoitaan, — olkaa kiltti nyt! Mehän aina olemme olleet niin hyviä ystäviä.

— Jaa-a, meine Gnädige, aber Ordnung muss sein. Järjestys täytyy olla.

— Mutta koska minä sitten haluaisin olla iloinen ja kaunis, jollen nyt kun olen nuori!

Helena von Hauswolff ei kuitenkaan enää ollut iloinen. Mitäpä korut ja kauniit vaatteet merkitsivät, kun ei hän saanut tavata ainoaa rakastettuaan! Hän rakasti, rakasti ensi kertaa elämässään, vaikka hänellä olikin kaksi lasta. Ja Carl Wilhelm Reuterskjöld rakasti hänkin ensi kertaa elämässään, ja siitä lähtien jolloin he tämän käsittivät, oli koko heidän olemassaolonsa yhtä ainoaa riuduttavaa kaipausta ja odotusta. He pyrkivät sieluineen ruumiineen rakkautensa täyttymyksen hetkeä kohden. Mutta sepä olikin suunnattomien vaikeuksien takana, ikäänkuin koko maailma olisi liittoutunut kiusaamaan heitä vartioinnillaan, uteliaisuudellaan, salakavalalla yllättämistaidolla ja pirullisella vaanimisellaan. Kaikkialla oli joku, kaikkialle tuli joku, kaikista ikkunoista saattoi katsoa ulos, Viaporin kallioillakin kävelivät vartijat yötä ja päivää. Niinpä olivat heidän polttavan hellyytensä ilmaiset pakosta supistuneet hyvin vähäisiksi. Hengessä he himoitsivat toistensa omistamista, mutta heidän huulensa tapasivat tyhjän ja heidän syleilynsä jäi unennäöksi. Sophie Hjärnellä ei enää ollut kenellekään osanottoa ulkopuolella oman onnettomuutensa. Anna Brunow oli luovuttanut keltaisen budoarin Stavalle ja Lindeblomille, joiden rakkaus tällä haavaa ilahutti hänen mieltään. Hitto vieköön sellaisen ystävyysden. Tarvitsivatko muka Stava ja Lindeblomkin salaista kohtaamispaikkaa! Mitä sellaiset tiesivät rakkaudesta? He olisivat saattaneet rakastella vaikkapa raatihuoneen portailla. Toista oli tämä lemmenhurma, jonka vaatimukset olivat korkeammat kuin kaikki kiellot ja käskyt. Mutta tällaista tilaa ei kukaan jaksakaan kauan kestää, tämä on niitä luonnonmahteja, jotka murtavat kaikki esteet ja ottavat omansa. Helenalta on häipynyt kaikki paitsi Carl Wilhelm Reuterskjöld. Kaikki, mikä ennen oli jonkin arvoista, on mennyt mitättömäksi ja jäänyt mittaamat-

tornien matkojen taakse. Hän ei elämältä pyydä mitään muuta kuin uupua Carl Wilhelmin syliin. Mitä ihmiset sanovat, ei tässä lopulta merkitse mitään. Hänen miehensä ja lapsensa »oikeudet» ovat tyhjää tämän hänen suuren oikeutensa rinnalla. Linnanpihalla saattaa joka hetki nähdä naurettavat sanat: kunnia, hyve, hyvä omatunto — ei tietänyt mitään rakkaudesta se mies, joka nämä tyhjät käskyt piirsi elävien ihmisten luettaviksi. Vain tämä yksi käsky on Helenalle tottelemisen arvoinen: kuulua Carl Wilhelm Reuterskjöldille. Hänelle kuuluu jokainen hänen hengenvetonsa, jokainen hitunen hänen olentoaan. Aamuisin hän nousee toivossa, että tämä päivä olisi päivistä onnellisin, nimittäin se, jolloin hän kokonaan kuuluu armaalleen. Ja illoin hän rukouksillaan koettaa jouduttaa tuota samaa onnellisinta päiväänsä... Vaan odotus on kauhea eikä kukaan auta! Kuinka monet kerrat hän on Rosenströmiäkin lähestynyt toivossa, että saisi häneltä jonkin neuvon. Mutta lääkärit, parhaatkin, näyttävät tietävän niin vähän.

Samoilla tunneilla, jolloin Helena von Hauswolff kesäkuumassa taivali Helsingin tunkkaisia ja pölyisiä katuja, päämääränään keltainen budoaari, astui entinen kersantti Kellberg Stockhusin vankikellarista, epäilevästi ihmetellen tätä yhtäkkistä vapauttamistaan ja siristellen silmiään armasta auringonvaloa kohden, mutta aavistamatta, että poliisimies näkymättömästä etäisyydestä häntä seurasi. Tottuneena puhelemaan yksikseen, hän nytkin haukuskeli kruununvarkaita ja rakastuneita, joiden piti hinnalla millä hyvänsä ostaa kalliita lahjakoruja. Kuka vastaan tuli, sai häneltä näistä kuulla jonkin sanan. Kun Kellbergillä oli huutava nälkä, niin hän hoippui ensimmäistä ovea kohden, missä tiesi olevan ruokaa saatavana ja päätti heti syötyään lähteä linnoitukseen katsomaan poikaansa.

Vaan nytpä kuului kavioiden töminää ja tomupilvessä tulla nelisti Hämeenkatua ratsastaja, jonka jokainen helsinkiläinen helposti tunsu kuriiriksi. Näin ne aina tulivat, hevonen märäksi ajettuna ja miehellä jossakin parhaimmassa piilossaan kirja, joka tiedoitti sotaa ja rajamellakkaa. Erik Kellberg unohti siinä samassa sekä nälkensä

että poikansa, kiiruhti suoraan komendanttitalon pihalle ja viipyi siellä niin kauan, että hänen salaisen varti-jansa piti mennä itse pihaan katsomaan, olisiko hän pääs-syt karkaamaan. Ei, täydessä jutun-vireessä lasimestari puheli kuriirin kanssa tämän juottaessa hevostaan, eikä epäillyt mitään, kun vartijamies pyysi häntä tulemaan kaupungin kellariin tapaamaan kaupungin lääkäriä toh-tori Rosenströmiä. Jahah-jaa, sehän sopikin erinomai-sesti, siinä kellarissa, mistä hän vasta tuli, ei rasi-tettu ihmistä ylensyömisellä, ja hänellä oli kova nälkä.

— Jahah-jaa, joko herra tohtori kuuli, että rajalla taas on rapisteltu? Kuriiri vasta ajoi komendanttitaloon ja mistäs muusta kysymys olisi ollut kuin tiikerikissasta, joka jälleen nostaa kuonoaan ja nuuskii. Jahah: savua ja verta rajalla, nuuskii tiikerikissa. Ja tuskinpa luut-nantti Lochtander enää linnoituksen jää-ajoissa käy kil-pasille kaunotarten kädestä ja sydäimestä. Hän on nyt suomalaisen paimentytön takia tappanut ryssän. Jahah, eikö ymmärtänyt luutnantti, ettei kuninkaallisen Adler-creutzin rykmentin luutnantti saa olla niin tuhma ja herättää tiikerikissaa jonkin tyttö-tollon vuoksi. Mutta luutnantti tuleekin sieltä ylämaasta, missä morsiamet odottavat vuosikymmeniä kotiin sodasta ja piikaset iloit-sevat — jahah, iloitsevat — puujalkojen kopinasta kuin linnunlaulusta. Jahah, ja neitokset riemastuvat, kun sil-mäpuolikin heitä pyytää, sillä oikeat ja täydet miehet ovat jääneet riipinraapin pitkin tämän maanosan tais-telukenttiä. Jahah, näin minä tämän saman Lochtanderin kotipaikoilla sellaisia naisia, ettei syöksy mies onnetto-muuteen, jos sellaisen ottaa. Ja näin minä siellä sellai-senkin miehen, joka mustuneelta kartaltaan kyseli: min-kätähden sinä taivaallinen Isä asetit Suomen maan sel-laiselle kohdalle maailman palloa, että miesten aina pitää olla sodassa ja rapinassa? ... Jahah-jaa, aika rapina siellä taas oli ollut ja ylämaan luutnantti heilui kuin hullu. Ja ainahan sieltä on tultu Ruotsin puolelta otta-maan mitä mieli milloinkin on tehnyt, milloin jonkin les-ken elikkaa, milloin venettä, milloin verkkoa. Mutta nyt pä syksyllä hävisi ihminen — jahah, sellainen kes-kenkasvanut paimentyttö. Jo kesällä oli ollut ryssille niin mieleen, että tytön oli pitänyt piileillä. Mutta sattui

sitten niin, että luutnantti Lochtander miehineen oli kortteeria siinä samassa talossa. Ja luutnantti suuttui niin, että vaahto suusta pursui, kun naapurista tultiin sanomaan, että piikanen oli suu sidottuna ja ruumis raadeltuna viskattu suolle — koirat sieltä löysivät. Jahah, luutnantti läksi heti liikkeelle kylän väen kanssa. Ja niin oli kuin kerrottiin. Ja Lochtander vannoi siinä raiskatun ruumiin ääressä, ettei se mies enää päivää näe, joka tämän teki. Ja mitäpä nämä Suomen miehet tutkintoja ja tuomioita tarvitsevat, tiesiväthän kaikki sen Vasselin ja hänen orpanansa, jotka kesällä jo olivat yrittäneet tyttöä. Jahah-jaa. Mutta nyt tsaari katsoo, ettei tee yhtikäs mitään, jos tyttö — Ruotsin — nimenomaan Suomen puolella nutistetaan suohon, vaan Vasselin henki vaatii sotaa. Ja Lochtander sanoo, että suomalaisen paimentytön häpäisy myöskin vaatii sotaa. Jahah — pitääkö sodan siis todenteolla syttyä? ... Kumminkin luutnantti nyt alamaisella supliikilla vetoaa hänen majesteettiinsa ja vaatii rajalle parempaa turvaa. Uskooko joku tätä turvaa annettavan? Ei anneta, ei! Jahah-jaa, joka tapauksessa luutnantti Lochtander, tuo paimentytön nuhteeton ritari kerran rumasti arpinaamaisena tulee ajamaan sisään Hämeen tulliportista, sillä kahakassa hän sai aika haavan, sanoi kuriiri. Luuleeko joku Stava de Freesen pyörtyvän surusta? Tämä kaunotar on löytänyt lohduttajansa. Ehkäpä hänenkin kalliit korvarenkaansa ovat maksetut kruunun lankuilla ja hamppuköysillä — jahah, Kellberg pysyy sanoissaan, vaikka häntä vielä kerran venyteltäisiinkin Stockhusin alimman kellarin alimmalla lavitsalla. Lankkuvarkaavat vannovat tunteellisia valoja Valhalla-veljesten pääkallojen kautta. Lochtanderin pää voi joutua paalun nenään Brunkebergille — jahah-jaa, sillä tsaari pitää lepyttää Lochtanderin päällä. Erik Kjellberg, kuuntelet mielelläsi omaa ään-täsi, sen olet oppinut Helsingin Stockhusissa. Herra tohtori on kestinnyt häntä — kost' Jumala — erittäin runsaasti, niinhysin ruualla kuin juomalla. Tottumattomalle hyvyys menee päähän! Jahah-jaa, herra tohtori, minulla oli suomalainen äiti. Hänellä oli aina huoli, miten tämän maan kävisi ja hän nousi vuorille katsellakseen sinne-päin missä Suomi oli. Ja minä olen hänen poikansa,

jahah-jaa. Minkätähden toisille kansoille on pantu niin pahat rajat? Tuossa on Venäjä, tuossa on Ruotsi, mutta keskellä on raja ja rajalla makaa Sodan punaharjainen tiikerikissa, jahah-jaa. Tuolla ylämaassa on talokin, jonka nimeksi on pantu »Sotamies» — onko moista kuultu! Mutta eikö voisikin koko tämän minun äitini maan nimenä olla Sotamies ... ?

Yhtäkkiä hän lakkasi sekä syömästä että puhumasta, hääti kärpäset kasvoiltaan ja tuijotti lääkäriin, joka istuen häntä vastapäätä ei kertaakaan ollut häntä keskeyttänyt.

— Jahah-jaa, mutta minkä vuoksi te, herra asessori, osoitatte tuomitulle vieraalle miehelle näin paljon ystävällisyyttä? Minä olen juonut tuon pullon tyhjäksi, ja aloittanut tämän, te olette vaan tuijottanut minuun. Kuulkaa, oletteko tekin luvannut antaa minusta todistuksen, että olen hullu ja tarkkaatte minua tuosta? Jos niin on — jahah-jaa — niin helvetti ja kuolema minut nielkööt...

Rosenström laski kätensä pöydän yli Kellbergin laihalle valkoiselle kädelle.

— Jos minä jonkin todistuksen kirjoitan, niin se tulee sisältämään, että te olette täydessä järjessänne.

— Ah, miten tekee hyvää kuulla! Hyvyys menee kuin lääke sydämeen. Jahah-jaa.

Tämän pitkän päivän illansuussa ilmestyi taivaanrannalle Kaupunginlahden näköpiiriin laivanmastoja, joiden keveä keinunta ja välkähtely suvisen autereen sinessä sisälsi kaupungin asujäimille alati uuden ja ainokaisen houkutuksen. Kaukomatkainen laiva kiemaili etäisyydessään kuin odotettu morsian, luvaten yllättäviä iloja, helyä ja hekumaa, auringonmaiden syötävää ja juotavaa, laulua ja hyppyä. Jokin viiri hulmahti, jokin purje välähti. Ei minkään rumpalin kehoitus olisi voinut aikaansaada niin tottelevaista liikehtimistä rantaa kohden. Juostiin, riennettiin, heitettiin huolet hiiteen, pautettiin rintaa, päästettiin äänet soimaan. Sotamiehen-talon yksinäisen tyttösenkin riisti vauhti mukaansa. Kukaan ei tässä vilinässä ollut yksinään, jokainen saattoi lyöttäytyä toisen seuralaiseksi, tuupata häntä kylkeen tai

lyödä kätensä lappeella olkapäälle, sekä kovalla äänellä ilmaista arvelujaan laivasta, kaupungista, kesän menosta ja koko tästä mukavasta nuoruudesta. Vasta tuollaisen hiljaa liukuvan kesäisen laivan lähestymisestä näytettiin ihmisille, mitenkä rehevästi nurmenkukkaset työntyivät kaduilta ja kujilta ja mitenkä iloista on elämä!

Tunnin sisällä täytyi Rosenströmin atestin olla amiraali Cronstedtin käsissä. Sillä kun tiedettiin amiraalin yhä olevan komendanttitalossa, niin tohtorin palvelija vei sen sinne ja itse eversti Wirgin otti vastaan kirjeen.

Rosenströmin palvelushenget tulivat, ensin toinen ja sitten toinen isäntänsä luokse ja pyysivät lupaa päästä rantaan. Rokonarpinen Pitceen löysi tuotapikaa Katajanokan timperejä heilumaan käsivarsiensa varaan ja Roberta hikoili Heidenstrauchin palveluspiikain käsi-kynkässä. Kaupungin medicus istui puutarhansa valkoisella penkillä, samalla paikalla, missä linnoituksen rouvat aikaisemmin olivat istuneet. Kaupunkilaisten iloinen ja roima vilinä vuoti hänen ohitsensa kuin lähdössä meren juhliin tulikuumana kiekkona laskeutuvan aurin-gon alla.

— Nun Rosenström, huusi Heidenstrauch, yllään valkoiset röyhelöt ja hopeasolkiset kiiltokengät, — yksinännekö te olettekin? Eikö teille pitänyt tulla naisvieraita?,

Mutta hän ei odottanut vastausta, vaan hymyillen ja tanssi jalkaa tavoitti maanmiehensä Schwartzin, jonka kauppapuoti oli ylempänä torin varrella ja jonka hän kaukaisesti tunsu pyrkivän salaiseksi kilpailijakseen.

Naisvieraita — niin kyllä. Mutta tuon kelpo musiiksen vuoksi meni nyt tämä ilta myttyyn. Ja hän, Rosenström oli siitä todenteolla iloinnut. Outo saamatomuus piteli häntä siinä paikallaan, vaikka hän hyvin olisi voinut lähteä muiden mukana. Hän tunsu henges-sään, että komendanttitalolla oltiin hänen atestiinsa tyytymättömiä ja että »kuninkaan sukulainen» ehkä jo ennen yötä suljettaisiin siihen pimeyteen, josta hänet hetkeksi oli päästetty.

Minä luulenkin, ajatteli hän yhtäkkiä, että aina tulen

häissä esiintymään sulhasen uskottuna, mutta en milloinkaan sulhasena. Ja hän kuvitteli, että olikin aika mukavaa istua tässä syrjästäkatselijana, kun muut kiihuhtivat kesän iloihin. Mutta hän ei voinut iloita yksinäisyydessään.

Ja hänen sydämensä hypähti lapsellisen iloisesti, kun Lovise Kuhlberg ja Magdalena, syntyään Heidenstrauch, ilmestyivät vihreän säleaidan taakse ja huhusivat hänelle hyvää iltaa. He olivat tulleet niin surullisiksi, kun he saivat tohtorin kirjelijun kieltoineen, ja päättivät ikävissään lähteä katsomaan laivoja. Koko puutarha täyttyi nyt yhdellä hetkellä lintujen sirinästä ja viheltelystä. Ei ollut paljon väliä sillä, puhelivatko linnut vaiko nuo molemmat naiset. Toinen oli sinisessä puvussa, toinen punaisessa. Toisella linnulla oli punainen rinta ja toisella kellahtava. Kaikki lauloivat tässä kukkivassa tuoksuntäyteisessä kesäillassa.

Vanhempi naisista, Magdalena Kuhlberg koetti johdattaa keskustelua johonkin määrättyyn suuntaan, kunnes hän vihdoin, erinäisten estelyjen ja ujostelemisien jälkeen Lovisen puolelta, veti esiin kuvan, jonka oli säilyttänyt kauniissa helmilaukussaan: musta silhouetti kellahtavalla kartongilla.

— Tunteeko tohtori? hymyili rouva Magdalena. — Lovise leikkasi tämän jo talvella, silloin kun tohtori oli meillä yhdessä herra Kressin kanssa. Hänen soittaessaan te istuite aivan hiljaa ja teidän päänne varjokin pysyi hiljaa. Silloin Lovise vangitsi teidän varjonne.

Tuntuupa nyt vangitsevan itse miehen!

Rosenström näki hienon työn, mutta hän näki ennen kaikkea punehtuneen tytön ja tiesi, että hän, eikä kukaan muu, on oleva hänen vaimonsa ja lastensa äiti. Lausuessaan rehellisesti tarkoitettua kiitostansa hän totesi, että tuolla suloisella työllä siis oli toinenkin synnynäinen lahja kuin musikaalisuus, kuitenkin niin käsittäen, etteivät nämä hänen etunsa olleet muuta kuin koristuksia hänen hurmaavan naisellisuutensa ympärillä.

Molempien naisten kesken syntyi mitä herttaisin riita. Toinen halusi näyttää useampiakin Lovisen tekemiä silhouetteja ja toinen vastusti tätä kaikin voimin, vakuut-

taen, että hän vain ajanvietteeksi oli näperrellyt saksien ja paperinpalasten parissa. Ei, ei, ei saa näyttää sitä kuvaa! Eikö Magdalena ollut ymmärtänyt, että nämä kuvat olivat syvä salaisuus? Sinä paha, ilkeä Magdalena! Rosenström nauroi katsellessaan laakeriseppelin koristettua varjokuvaansa — joka nähtävästi tähtäsi tuleviin promotiojuhllisuuksiin. Mutta mistä tyttö oli saanut vihiä hänen väitöskirjastaan?

— Tietääkö tohtori, sanoi Lovise Kuhlberg yhtäkkiä hyvin hämillään, — että minulle ennustettiin jotain kummallista sinä päivänä jolloin tohtori muutti kaupunkiin?

— Saanko olla utelias? Kohtasinhan teidät tulliportilla . . .

— Ei, ei, ei se ollut mitään . . . En sittenkään voi kertoa.

Vihreä talo vihreine säleaitoineen, valkoisine porttineen ja nuorine naisvieraineen tuntui vetävän puoleensa tohtorin tuttavია, niinkuin hunajainen kukkaniitty vetää mettäisiä. Kress astui alas laivasta, katseli hetken uhmaavaa suurisilmäistä ja ruusuposkista vedenneitoa, joka keulastaan ikuisesti tuijotti ulappojen etäisyyksiin ja katseli myöskin syntymäkaupunkinsa Danzigin nimeä, jonka yläpuolella suurin auringonvärinen kirjaimin luettiin: Königin Louise, ja tuli sitten suoraan Rosenströmin taloa kohden. Sinne suuntasi askeleensa myöskin eversti Fredrik Jägerhorn, jonka pitkä vaalea sotamies oli soutanut linnoitukselta rantaan. Tuskinpa kukaan siinä iloisessa väentungoksessa kiinnitti huomiota ylämaan Sotamiehentalon poikaan ja tyttären, jotka yhtäkkiä, odottamattaan joutuivat vastatusten ja jäivät katselemaan toisiinsa ikäänkuin heidän sieluilleen olisi näytetty rakkainta unikuvaa.

— Veikka!

— Sirkku!

Ja he pitelivät toisiaan kädestä ja kulkivat ihmisvirran mukana ja luulivat olevansa siellä kotona, missä olivat syntyneet ja kasvaneet.

Mutta puutarhassa olivat Lochtanderin urotyöt kaikkien huulilla. Varovaisuuteen kehoittavien tietojen

uhalla olivat hän ja kymmenkunta kylän poikaa tuhonneet kokonaisen ryssäläispataljoonan, joka oli, niinkuin tiedettiin, lähetetty ryöstämään Ruotsin puolelta sata sisukasta naista pajareille jalkavaimoiksi. Näitä oli jo tsaari Pietarin aikana kohteliaasti anottu, ja nimenoman suomalaisten heimosta, mutta lähettiläät oli otettu pilkaten vastaan. Ja nyt ei enää anottu. Vaan luutnanttipa oli saanut venäläisten ryöstöretken tietoonsa ja rajalla olivat hänen sissinsä vartiossa... Vaikka sodan vaara tällaisen leikin kautta olikin jälleen käynyt uhkaavammaksi, niin miehekäs ottelu aina sytytti mielet. Niinpä katsottiin, että nyt oli tullut aika ylentää ikuinen luutnantti Lochtander kapteenin arvoon. Ja myöskin Valhalla-seura oli — niin kuiskailtiin — päättänyt ottaa hänet yhteyteensä. Lochtanderin oli kuitenkin vaikeaa jättää vartiopaikkansa eikä häntä kuulunut tulevaksi, vaikka hänelle kaksikin kertaa oli lähetetty stafetti. Piti toki varoa ärsyttämästä vaarallista naapuria, varsinkin kun yleiseurooppalainen tilanne näytti johdattavan sotaa pohjoista kohden.

Kaikkien hämmästykseksi käveli mister Gustaf Weckströmin toverinsa Soldatin kanssa ihmisjoukossa laivarannalla — niin lyhyeenkö hänen vierailunsa Domarbyssä siis olikin päättynyt? Vasta päivällähän hän oli lähtenyt Viikin talousmamsselin kaleeseissa. Vaan paljonpa hän oli ennättänyt tällä aikaa toimittaa: Amalia Lizellesin sormessa oli nähty suuri säihkyväkivinen sormus! Jos tämä vaan oli totta, niin siitä oli totisesti syytä iloita. Malja Amalian ja hänen misterinsä kunniaksi! Ei enää voinut olla kysymys Kuutamოსonaatista, nyt sopi Fredrik Kressin soittaa Aurinkosonaatti! Oli taas saatu kaupunkiin suolaa ja viljaa. Ja kaunottarillekin oli tullut ainutlaatuisia voiteita suoraan Pariisista ...

Sitten kun tohtorin vieraat olivat lähteneet sisälle huoneisiin, tuli mister Weckström ystävineen puutarhan penkille, ja kun hän näki sotamiehen kävelevän edestakaisin talon edustalla, käski hän hänetkin istumaan — mahtuihan siihen kolmekin ja tyttökin mahtui! Juhana Matinpoika Sotamiehentalosta istui siis sisarensa kanssa siinä Paul Mathiasson Soldatin vierellä eikä suin-

kaan puhunut monta sanaa, yksikantaan vaan vastasi, kun mister jotakin hänelle sanoi.

Deuwel sentään, minkä linnaluolan oli itselleen muurrannut hänen veljensä! Leiwen Gott, niin siellä oli kuin Spanjanmaan tyrmissä. Ja siitäkö ukko suuttui, kun kuuli, että Gussi oli kihlannut Amalian. Sanoi, että antaa kaikenheritaginsa eli perintönsä sisarentyttäreleen, joka menee naimisiin Helsingin tohtorin kanssa, mutta Amalialle ei mitään! Ja, t'is su so, as't is. Aan hem kun je, donders nog toe, toch niets meer Veranderen! Sanoi, että Lovise Rosenströmillä pitää olla salongissa sisustus f ranskojen maasta ja sohvilla ja tuoleilla ja kaapeilla jalopeurojen jalat — ihhihhih sitä Thiergartenia, missä se pari viettää avioelämää!

— Kihlaa sinäkin, Pâvel-poika, yksintein! Tämän kotimaan tytön suukin maistuu puhtaammalta kuin noiden maalattujen ulkomaanlintujen. Haaskoja ne ovat... Mutta pistä sormus Suomen tytön sormeen ja... Niin siinä sinulla on meren hurma ja kaikkien vapaustaitelujen kuolemanratsastukset, ja lapsenkätkyen maitoinen makeus... Goodbye!... Menen katsomaan, joko Helsingin tohtori on kihlannut domarbyläisen sisarentyttären. Deuwel sentään, pitäähän hänelle kertoa, että hänen häävuoiteensa marssii franskalaisilla jalopeuran-käpäillä avioelämänparatiisiin. Kaikkeen se veijari pystyy, se arkkikelmi sieltä Ajacciosta, joka on lainoppi-neelta isältänsä oppinut kansojen vapauden tuhoamisen! Mutta olemmepa me tulleet, me Paul Mathiasson Soldat ja Gustaf Mathiasson Weckström tulella ja miekalla vastaanottamaan kansojen sortajaa... Ja me näemme myös, että kaukaa sorron takaa kohoaa kansojen liberté. Ja duivels sentään, mitenkä suloiselta käryääkään ku-noomme vapaus. Duivels, Teufel, diable, caramba, perkele — kaukana näen meidänkin kansamme libertén. Olen juovuksissa, kun sitä etäältäkin katselen... Mutta... odottakaa...

Gustaf Weckström jäi vihreän talon ovelle ja rupesi siinä laulamaan. Sillä sisältä kuului ihanaa soittoa, aivan kuin laineet olisivat liplattaneet Cap Hornin punaiisiin louhikkoihin... Hänen rinnassaan soitteli vanha laulu, jota sotamiehet olivat laulaneet Amsterdamissa,

sillä paikalla, missä prinssi Egmont mestattiin... Tyranni oli hänet mestauttanut hänen vapaudenrakkautensa tähden ...

Yhtäkkiä lakkasi sisällä soitto, ovia aukaistiin, kasvoja ilmaantui ikkunoihin. Gustaf Weckström käänsi silmänsä veden puoleen, näki molemmat miehet vierekkään puutarhan vihannassa, näki hennon tytön heidän vierellään ja vetäisi käteensä suuren hattunsa.

— Pavel Mathiasson Soldat ja Juhana Matinpoika Sotamiehentalosta, sanoi hän, vielä tätä lausuessaan hyräillen vanhan vapauslaulun säveltä, — tutkikaappa toisianne, ettekö mahda olla veljeksiä, piru vie. Duivels nog toe: naamataulutkin ovat samasta verstaasta ... !

Hän joutui Rosenströmin huoneisiin, missä etelämaiden perhoset hänet lumosivat kovaääniseen ylistelyyn ja iloiseen kiroiluun. Nämäpä täytyy näyttää hänen morsiamelleen, jotta tämä saisi käsityksen siitä loistosta, missä hänen leikkitoverinsa Gussi haciendallaan hekumoi, kun suuret lentävät torakat, sisiliskot ja skorpionit suhahtelevat hänen korvissaan aivan kuin kymmenien kansojen kielet merimiehen ympärillä hänen päästyään satamaan. »Amaliaa, Amaaliaa mun sydämeni ikävöi. Hänen huuliaan, näitä ruususiaan, mun huuleni ikävöi.» Kress kääntyi pianotuolilla ympäri ja katsoi otsa rypyssä siihen kulmaan salia, mistä haikea merimieslaulu oii kuulunut. Mutta sitten hän rupesi nauramaan — nannanhan, mistä olikaan tänne tullut tämä hauska mies?

Jägerhorn ja Heidenstrauch puhelivat kansojen valloittajasta Napoleon Bonapartesta. Ei yksikään saksalainen keisari ollut niin ymmärtänyt nujertaa Saksanmaan ruhtinaita kuin tämä korsikalainen asianajajan poika. Uuden ajan tuloa täytyi tämän loisto jättiläisen valmistaa.

— Kanalja! huusi loistoperhosten kaappien äärestä mister Weckström. — Kaiken vapauden pahin uhka! Oikeuden sortaja, kelmi, kanalja ... !

Heidenstrauch maisteli, varovaisesti tunnustellen, viimeksi saapuneen viininsä makua.

— Hänet taivutetaan aikoinaan! Hänestä tulee vielä ein Erwecker der Nationen, kansojen herättäjä ... Hekumoikoon hän vaan voitoissaan. Hänen voittojensa veri-

sistä tantereista nousee vapauden vaatimus kuin satoisa siemen. Meidän suuri yhdistynyt Saksakin nousee siitä . . .

— Ja sillä ikuiset kadehtijat idässä ja lännessä. Ikui-
nen sota. Aivan niinkuin meillä suomalaisilla. Minä
puhun tässä sittenkin ja kaiken uhalla Suomen kansasta,
koska minä siihen uskon. Se on nyt niin pieni, niin hal-
veksittu ja vailla nimeä. Mutta kerran meillä tulee ole-
maan nimi, koska meillä on tehtävä täällä Euroopan
rajavartijana, tehtävä, jonka kunnialla aiomme täyt-
tää . . . ! Eihän meistä toki kukaan näe kohtalomme pää-
määränä personaaliunioonia Venäjän kanssa, jota meille
on sieltä päin tarjottu. Vapaus, vapaa maa ja vapaa
kansa — se on meidän päämäärämme. Yli aikojen minä
sen näen . . . !

— Leve de vrijheid! huusi mister Weckström. —
»Allons enfants de la patrie...»

» P a m . . . p a m . . . pamppararamppam p a m . . .

Pam-p a mpparam, pam-p a m p param . . . pam-

p a m p param p a m . . . »

Kress soitti marssinsa sävelen suurissa akordeissa ja
lauoi koko komealla äänellään niinkuin hän joskus,
vaikkakin harvoin, lauloi Helsingin kirkossa, kun ei ollut
jäättävän kylmä eikä tukahuttavan kuuma.

— Tässä nyt puhkesikin esiin se Suomen marssi,
jota luutnantti Lochtander aina on minulta vaatinut!
P a m . . . p a m . . . p a m p pararamppam p a m .

Kapteeni Lindeblom, joka morsiamensa ystävättären,
kapteeninrouva Magdalena Kuhlbergin kanssa istui tun-
teellisessa keskustelussa Rosenströmin odotushuoneen
penkillä, lausui soittajalle:

— Mestari Kress on nyt tehnyt niin hyvän marssin,
että sekä me adlercreutzilaiset että porilaiset tulemme
siitä kiistelemään. Mitä Suomi marssilla tekisi? Onko
mitään Suomea? Suomi — mikä se on?

— Nuori mies, puhui Jägerhorn vastaan, — te taisitte
saada ylennyksenne hiukan liian aikaiseen. Suomi on se
maa, missä puhutaan suomenkieltä ja mikä on asetettu
puolustamaan tätä kohtaa Euroopan kartalla.

» P a m . . . p a m . . . pamppararamppam p a m . . . »

Nyt seisautui mister Weckström kapteeni Lindeblomin
eteen, käsivarret ristissä yli rinnan.

— Tuolla penkillä, tuolla noin, istuu kaksi veljestä. He eivät ole koskaan nähneet toisiansa. He puhuvat suomenkieltä. Vive la liberté! Duivels nog toe, kuinka sisaruksilla on paljon puhumista!

Kun Lindeblom nyt kiihtyneenä siirtyi daaminsa luota puolustamaan kantaansa, havahtui rouva Magdalena huomaamaan, että niinhyvin Rosenström kuin seitsentoistavuotias Lovisekin yhä puuttuivat huoneesta. Hän oli kyllä huomannut Rosenströmin uskoneen Loviselle jotakin tehtävää asuntonsa sisäisemmissä kammioissa, mutta sitten kokonaan laiminlyönyt hänen silmälläpitonsa. Ja nyt oli jo näin myöhäinen ilta. Minne Lovise oli joutunut? Jos hän tohtorin kotilieden ääressä, isäntänsä toivomuksesta valmisti teevettä, niin eihän siihen olisi pitänyt kulua näin pitkää aikaa.

Mutta mitä kohtasivatkaan hänen silmänsä Rosenströmin himmeässä tuvassa, missä hiillos hehkui epätoivoisesti kiehuvan ja unohdetun vesikattilan alla? Lovisen tohtorin polvella ikkunarahilla, pää hänen olkapäätään vasten! Mon Dieu, mitä nyt oli tehtävä? Yskähdekö? Vai yritettävä päästä pois herättämättä rakastavaisia? Oh mon Dieu! Ei ollut Magdalena vielä ennättänyt tehdä päätöstä, kun vanhat lattiapalkit hänen jalkojensa alla narahtivat, Rosenström nosti päänsä Lovisen ohimolta, suuteli kunnioittavasti hänen kättään ja päästi hänet permannolle.

Kesäyön punertavat pilvet katselivat pian aamuruskoa edeltävinä hetkinä tähdettömältä taivaaltaan iloisia ihmisiä, jotka Helsingin Suurtorilla astuen tuntuivat kulkevan vailla määrää. Heidän kotinsahan olivat siinä torin ympärillä. Mutta ikäänkuin he olisivat halunneet viivyttää tuntien kulkua ja pidättää kesäyötä päättymästä, he kulkivat, kulkivat ja lauloivat, Kress edellä huilua soittaen, rakastavaiset matkan päässä toisistaan ja kaikki muut ilakoiden riemullisen salaisuuden johdosta, joka oli ollut niin helppo lukea asianosaisten kasvoista.

» P a m . . . p a m . . . pamppararamppam... p a m . . . ! »
vihelteli voimallisesti Kressin huilu.

Kun pyhääamuna kirkonkellot kutsuivat suomalaista seurakuntaa kuuden jumalanpalvelukseen leikkasi yht-

äkkiä hiljaisuuden hirvittävä huuto. Kätensä ristiten pysähtyivät ihmiset kesken astuntaansa, sillä he eivät ymmärtäneet minnepäin heitä tarvittiin auttamaan. Kauhea hätä oli sillä, joka näin huusi. Eikä edes heti ymmärretty, ihmisenkö oli kuolemantuskassa vaiko eläin. Kauhunääni vihdoin havaittiin tulevaksi krouvista, missä kaiken yön mittaan ja niinmuodoin vasten lakia merimiehet olivat sekä ryypiskelleet että pitkin permantoja levähdelleet. Täältä tuo äärimmäisessä kidutuksessa huutavan elävän luontokappaleen ääni kuului, vetäen kirkkokansan krouvitalon ympärille, auttamistarkoituksessa sekä juoksemaan sinne tänne että siunailemaan ja kiroilemaankin. Juuri silloin kun oli muistettu, että kaupungilla on oma lääkäriinsä, alkoivat huudot väsyä, niinkuin laantuvat hukkuvan huudot, kun hän painuu jään alle. Mutta nämä viimeisetkin huudot välittivät neuvottomalle kirkkokansalle vaikutelman siitä, että ihmiseltä vedettiin ulos hänen sisälmyksiään kuin siimaa. Herra hyvästi siunatkoon: kukahan se onneton mahtoi olla?

Kun jo kaikki oli krouvissa hiljentynyt, tuli portista vanginvartija ja kuultiin, että linnoituksen entinen lasimestari Eric Kjellberg oli kovissa tuskissa heittänyt henkensä. Ei voinut sanoa, mikä hänelle oli tullut. Hän ei ollut erikoisen paljon juonutkaan. Kahden oudon miehen seurassa hänet viimeksi oli nähty ja nämä olivat hänelle tarjonneet jotain kallista juomaa, jota olivat tuoneet taskussaan. Tutkinto tiettävästi tuli selvittämään syyn tähänkin kuolemantapaukseen. Seljanderilla kuitenkin ei ollut aikaa tässä viipyä, sillä hän halusi heti kiiruhtaa viranomaisille tekemään raporttia.

Mutta ne, jotka tulivat sisältä ja jotka olivat nähneet kauhistuttavien kouristusten merkit onnettoman vainajan kasvoissa ja koko ruumiissa, puistelivat päätään ja kieltäytyivät tekemästä johtopäätöksiä. Jostakin kuului kuiskaus: myrkytetty. Ihmiset painoivat päänsä kanssaihmisten puoleen ja poimivat toistensa suusta pelottavan sanan. Sitten joku ajattelematon nuori ihminen viittasi kädellään linnoitusta kohden.

Joku sanoi hiljaisella äänellä ja yksikantaan: tätä kuolemantapausta ei mikään tutkinto selvitä.

Äskeisen avuttomuuden sijalle, joka onnettoman miehen hätähuutojen vihloessa hiljaisuudessa oli saattanut ihmiset liikehtimään ja yrittämään auttaa, tuli nyt turvattomuuden tunne, joka masensi heidät maahan. Haudan pimeys laskeutui heidän silmilleen ja sieluunsa. Ei ollut täällä kukaan turvassa. Yö ympäröi ihmistä keskellä kesäistä pyhäpäivää.

Vain Jumala oli, joka voi auttaa ja pimeydestä pelastaa!

Muuttolinnut olivat jo lähteneet ja kaupunkilaisten kapanaloilta korjattiin juuriksia, kun Sophie Hjärnelle pitkän masennuksen jälkeen näytti koittavan ilonaika. Hän oli Heidenstrauchin väsymättömän huolenpidon kautta taas saanut uuden pomaadan, joka todella tuntui peittävän rokkotaudin rumat jäljet ja palauttavan jotakin entisestä kauneudesta. Kuinka rajusti Sophie Hjärne ikävöikään aikaa, jolloin saisi heittää kasvoiltaan tuon ilkeän sinisen hunnun, jälleen näyttää kasvonsa, jälleen ottaa osaa seuraelämään, jälleen tanssia, jälleen hurmata, jälleen olla kaiken linnoituksen elämän keskus! Viikkokausia hän oli salaa kokeillut peilin ääressä ja päivästä päivään odottanut, että Hjärne, hänen kerran niin rakastettu sulhasensa, tulisi ilmaisemaan hänelle ihastustaan. Mutta Hjärne tuntui paremmin huomaavan hyvän aterian ylistyksensä arvoiseksi kuin vaimonsa väsymättömien ponnistusten tulokset menetetyn charmensa palauttamiseksi.

Hjärne lihoi, menetti korttipelissä ja saattoi kohdella vaimoaan ärtyneestikin. Kannattiko tässä ensinkään ponnistaa? Mutta jollei hän Hjärnelle kelvannut, niin olihan onneksi muita. 'Fredrik' oli aina ollut hyväntahtoinen ja osanottoa tunteva mies. Fredrik oli nytkin ainoa, jonka vilpittöntyä arvostelua saattoi pyytää. Fredrik auttoi omin sormin tasoittamaan voidetta ystävättärensä kasvoille. Ja Fredrik vakuutti, että kaikki nyt oli hyvin. Pikkuisen punertavaa ihojauhetta vain päälle, niin pinta näytti tasaiselta ja luonnolliselta.

— Mais est-ce-que vous êtes cincaire, cher Fredric? Voulez vous me baiser? — Mutta oletteko suora, rakas Fredrik. Suudelkaapa minua.

Jägerhorn painoi varovasti huulensa Sophien otsalle. Ei, ei käy, ma chérie, siihen tulee merkki!

— Mutta Heidenstrauch on vakuuttanut, että pomaada kestää ... Hän saa tämän vielä kalliisti maksaa. Katsotaan sentään olisinko ottanut väärästä tolkistä. Täällä on koko arsenaali öljyjä ja voiteita. Tuskin enää saatan muistaa jokaisen erikoisominaisuudet. Mais oui, tuli erehdys! Tämä tässä on se viimeinen lääke. Oi, rakas Fredrik, kuinka me iloitlemme, kun minä pääsen mukaan! Voimme tänä syksynä jälleen toimeenpanna jää-ajotkin! Nostakaapa te Valhallassa siitä kysymys. Enhän itse voi sitä tehdä. Ja minä soisin todella Helenankin tähden, että tuumasta tulisi tosi ja että hän saisi tilaisuuden viettää jonkin hetken Reuterskjöldin vierellä. Hän rakastaa häntä hirvittävästi. En kuitenkaan ole sellainen egoisti, että ajattelin vain itseäni.

Öljyjä ja voiteita yhä saapui kaupunkiin, kauniissa laatikoissa ja monista pääkaupungeista. Heidenstrauch jo viittaili siihen, ettei enää saata antaa laskujen kasvaa täällä kaupassaan. Ordnung muss sein! Mutta Sophie ei voinut vapautua uskostaan, että Venäjän hoveissa oltaisiin kauneusvoiteiden ja odöorien alalla päästy erikoisen hyviin tuloksiin. Ja hän hautoi salaa mielessään keinoa, millä saisi haltuunsa näitä ihmevoiteita. Häneen suorastaan pinttyi peloittava päänäpistö: sieltä löydät — kaameasta ja loistavasta Pietarista — mitä tarvitset voitaksesi takaisin kauneutesi!

Kuitenkin hän nyt Heidenstrauchinkin voiteiden avulla pääsi niin pitkälle, että jätti pois huntunsa ja esiintyi paljain kasvoin. Oh, mon Dieu, mitähän varten ihmiset kääntyivät häneen katsomaan? Hänen rumuutensa vaiko hänen kauneutensa tähden? Kerran niin ylpeä Sophie Rosenborg olisi kaikin mokomin tahtonut tietää, mitä ajattelivat hänestä nuo pienet halvat piikatytöt, jotka tulivat vastaan ja kääntyivät ympäri nähdäkseen hänet.

Hän kuitenkin nyt lopulta päätti uskoa Fredrik Jägerhorniin, joka vakuutti hänen kauneutensa palanneen. Ja niin hän pitkien aikojen perästä jälleen liikkui häissä, ristiäisissä, hautajaisissa ja assamblee-tilaisuuksissa. Mutta syvällä mielessään hän ajatteli Pietari Suuren metropoolia. Siellähän Anjalan herrat kotiutuneina

kävelivät keisarin linnassa ulos ja sisään: eiköhän hän voisi velvoittaa heitä tuomaan jotakin, joka suorastaan oli lääkettä iholle? Fredrikin täytyy toimittaa tämäkin asia!

Ah, kuinka riemastuivatkaan linnoituksen nuoret tytöt kuullessaan, että upseerit valmistivat rekiretkettä! Mah-toikohan kuitenkin kukaan siinä määrin ilostua kuin Helena von Hauswolff. Tämä ennen niin naurava ja kiharoitaan ravisteleva rouva, joka viime aikoina oli niin paljon itkenyt, hiljeni hartaaseen onnentunteeseen, kun Sophie Hjärne hänelle uskoi mitä oli tulossa. Saisiko hän siis vihdoin todellakin olla yksinään Carl Wilhelmin kanssa?

— Oh, Fia, ma bien aimée, uskallanko tähän toivoon tarttua? Siinä on minun riutuvan sydämeni ainoa pelastuksen lupaus... Mutta olisiko minulle todella tämä suuri armo suotu? Saat nähdä, että jotakin tulee väliin. Varmaan j ä ä taas valmistaa meille tepposet. Jää täällä ylhäällä on oikullisempi kuin me molemmat olimme ennen, silloin kun olimme nuoria ja vallattomia. Oh, Fia, ma bien aimée, koeta pian saada toimeen jää-ajot. Ja me olemme Reuterskjöldin kanssa kahden... kahden! ... Niin, ja jos tapahtuisi, että jäisimme hetkeksi matkan päähän rekijonosta, niin katso, ettei hyvän Fredrikin päähän pälkähdä lähteä meitä etsimään, vaan antakaa meidän olla! Minulla on h ä n e l l e niin paljon puhumista, kaikki suudelmat ovat velkana, minun rakkauteni on ollut padottuna kauheiden lohkareiden taakse... Nyt, nyt minä tahdon ensi kerran elämässäni olla nainen, kokonaan...! Jos sinä tietäisit, Fia, ma bien aimée, mitenkä koko olemukseni puhkeaa kukkaan, kun ajattelenkin, että lepään hänen sylissään, suu hänen suutaan vasten... Oh mon Dieu, kunhan meri pian jäätyisi. Etteihän Cronstedt yhtäkkiä lähettäisi minun ainokaista ystävääni komennukselle jonnekin. En voi olla hänestä erossa — joka tahtoo minut hänestä erottaa, voi samalla minut panna elävänä hautaan... Minä ikävöin häntä, minä janoan häntä, minä...

Sophie Hjärne katseli kiihtynyttä ystävätärtään kokee-neen kylmällä silmällä ja hänen sydämensä oli täysin viileä, kun hän tarttui Helenan kuumiin käsiin.

— Kyllähän meri menee jäähän, sanoi hän peittämätön ivansärinä äänessään, — ja rakastetutkin palaavat komennuksilta. Mutta rukoile mielummin, ettei tauti ole sinua silloin niin runnellut, ettei sinua tunneta ja tunnusteta... Sydämetkin voivat mennä jäähän. Eikä pirukaan niitä sulata. Kyllähän sinä jälle pääset, malta vaan pikkuruikkusen!

Helena von Hauswolff tuijotti ystävättärensä jääkylmiin, ihomaalien jäykentämiin kasvoihin, joista silmät säälimättömästi vastasivat hänen katseittensa pyyntöihin.

— Helene, muistatko sitä ukkoa sieltä ylämaasta, joka kerran meille ennusti? Hänhän sai hiljan takaisin poikansa, jonka luuli menehtyneen Venäjän vankeudessa. Ajattele sitä ihmettä. Ja hän sai lisäksi näkönsä, joka oli häneltä otettu — näin vakuuttaa meidän syvämielinen Fredrik-everstimme —, sitä varten, että hän voisi katsoa tulevaisuuteen ja varoittaa meitä. Me pilkasimme miestä, kun hän köyhän vuoteensa pohjalta meille julisti, että helvetti nielee toisen meistä kolmiöisellä jäällä — se olit sinä —, ja että toisen meistä piru istuttaa vaunuihin ja valjastaa neljä punaista kettua eteen — se olin minä . . . Hahhahhah.

Helena upotti kauniit maalatut kyntensä ystävättärensä ranteisiin eikä Sophie päässyt hänestä irti, vaikka pintaan teki kipeää. Helenan ääni oli oudon käheä.

— Fia, pyydä Jägerhornia katsomaan, että jää on neljän, tai viiden päivän, tai vaikkapa viikon vanhaa . . .

— Oh, chère amie, uskotko sinä tuohon roskaan?

— En tiedä, en mitään ymmärrä. Lähden kysymään neuvoa siltä hurskaalta vanhalta mieheltä, hän on ainoa johon voin luottaa.

— Voithan yrittää. Mutta pelkään, että hän jo on kaukana täältä. Jägerhornhan aina kävi häntä tervehtimässä. Mies kuuluu katsoneen, että hänen tehtävänsä täällä on täytetty. Hänhän sai takaisin poikansa, jonka uskoi kuolleeksi, ja näkönsä — miksei hän sitten lähtisi kotiinsa, varsinkin kun hänelle tarjottiin kruunun kyytiä niinkuin muillekin irtolaisille.

— Fia, mitä tehtävää hän tarkoitti?

— Tu est bête! Kysyt typeriä. Kuulithan yhtähyvin sinä kuin minäkin, että ihmisen koko menestys riippuu

siitä, pysyykö hän Jumalan yhteydessä. Ja sama koskee tietysti kansoja.

— Attends — nyt muistan: hän puhui moneen kertaan elävästä Jumalasta . . .

— Eh bien, hän tyrkytti tänne Jumalaansa niinkuin kaikki saamamiehet tekevät. Ehkä joku yksinkertainen ihminen ottikin hänet vastaan. Kaunistahan se on. Mutta se mitä hän ennusti tälle Suomen rajamaalle, se oli täyttä hulluutta ja rikollisuutta. Voithan mennä häntä tapamaan, hänen piti odottaa rekikeliä, ehkä hän vielä on kaupungissa takalistossa, minne hänet karkoitettiin . . . Minua tällä hetkellä huvittaa nähdä, koska minun komeat kettuvaljakkoni valjastetaan vaunujeni eteen.

Helena von Hauswolff lausui vaikeroiden:

— Teimme pahasti, kun menimme ilmiantamaan hänet. Parjasimme vanhaa hurskasta miestä sekä Cronstedtille että Lizellesille.

Sophie Hjärne vastasi ärtyneenä:

— Pue nyt yllesi säkkivaatteet ja sirota kiharoillesi tuhkaa. Mutta älä enää puhu jää-ajoista ja Reuterskjöldistä! Perkele sentään . . .

Helena von Hauswolff hypähti polvistuvasta asennostaan pystyyn ja häneltä pääsi hätähuutona:

— Puhun minä jää-ajoista! Ja kenestä puhuisin jollan Reuterskjöldistä. Älä sinä, Sophie, yritäkään viedä minulta minun toivoani. Reuterskjöldin kanssa menen ikuiseen pimeyteen ja siellä on minulle valoa yllinkyllin, mutta ilman häntä ei minulle ole taivastakaan . . .

Niinpä tuli odotuksen, jännityksen ja monenlaisten valmistusten jälkeen se pakkastyyni ikävöity päivä. Talvi oli alkanut kiljuvan kylmänä — yhdenkin yön jääpeite olisi kestänyt ajon, niin sitkeää kuin aina on syksyinen jää. Mutta nyt oli ollut kolme hyvää pakkasyötä. Kun kapteeni Reuterskjöld komealla nuorella hevosellaan ajoi kuomineen Hauswolffin asunnon eteen linnanpihalle, niin eversti itse saattoi vaimonsa rekeen, kietoi hänen jalkansa vällyihin, vakuutti, että jää kestää — hän oli ilmatieteellisten muistiinpanojensa valossa harkinnut asiaa ja myöskin antanut mitata jään paksuuden. Mutta etäämpänä kyllä oli avovesi ja ehkä sinne saattoi olla

ratkennut jokin railokin. Mutta eihän kukaan aikonut ajaa niin kauas. Ojennettuaan käden vaimolleen ja hänen kavaljeerilleen, eversti jäi seisomaan pienen tyttärensä Adelaiden viereen, pidellen häntä kädestä.

Piti ajaa varovasti, koska hevonen oli tottumaton linnoituksen kapeaan mutkittelevaan tiehen ja lisäksi kuomirekeen, jommoisen edessä se oli ensi kertaa. Niinpä Reuterskjöldin mielenkiinnon täytyi kohdistua näihin seikkoihin, kunnes päästäisiin jälle. Helena sensijaan laske valloilleen ihanan onnensa ja turvallisuutensa tunteen, tietäen, ettei mikään enää voi tehdä tyhjäksi tätä juhlaa, jota hän niin on odottanut. Porttiholvista ajaessa ratisivat paljaat kivet reenjalasten alla, joku vartiosotamies asettui kunnia-asentoon ja samassa avautui silmien eteen ystävällinen Helsinki turvekattoisine punaisine taloineen ja kirkontorneineen. Helsinki oli tänään kaunis, kaikki oli kaunista, kaikki oli onnellista. Helena tunsi ystävänsä käsivarren kiertyvän ympärilleen, toisen käden pidellessä ohjaksia. He olivat viimeisinä rekijonossa, joka lasketti jäätä Pienen-Itäisen-Mustasaaren ohitse. Hevonen vain ei tahtonut tyytyä siihen hiljentymisen tahtiin, jota sen ajaja tavoitteli. Levottomasti tanssiva nuori eläin pyyhälti toiset kiinni ja huohotti kuumasti Sophie Hjärnen ja Jägerhornin niskaan niin että nämä täydessä naurussa käskivät Reuterskjöldiä ajamaan sivutse ja nelistämään vaikkapa maailman ääriin. Vaivoin houkuteltiin hevonen hiljentämään vauhtiaan. Helenan ja hänen rakastettunsa sanat ja eleet olivat niitä samoja, joita on toistettu maailman alusta ja toistetaan maailman loppuun asti: tunnustuksia kaipauksesta, rakkaudesta, tuskasta. Eikä näiden hellyydenilmausten tulinen sanelu ulkopuolella molempia rakastavaisia ja heidän levottomasti liukuvaa kuomirekeään, olisi kyennyt vakuuttamaan ketään muuta, vaan ehkä päinvastoin ollut omiaan herättämään pilkkaa. Heille kuitenkin oli heidän nopeasti kiitävä rekensä, tämä pieni hauras näkinkenkä keskellä aavaa kimmeltelevää jäälakeutta, koko heidän maailmansa, heidän eristetty autuutensa saari, jolla vain he molemmat ymmärsivät oman salakielensä ja sielujensa ja ruumiittensa liikkeet. Vain heille olivat vuosituhansien kestäessä kulutetut

sanat vastasyntyneitä ja heidän rakkautensa siittämiä ja synnyttämiä. Vain heille olivat heidän sydämenlyöntinsä, heidän suudelmansa, heidän kädenpuristuksensa luomisen aamun lapsia.

Matkatessaan saarten lomitse, he kipeän ja armaan hellyytensä takaa tunsivat näiden kaivattujen hetkien nopean menon ja arkaillen kysyivät itseltään ja toisiltaan: mitä sitten? mitä tämän jälkeen?

Kolmiöinen jää oli kuin mittaamaton vihertävä ikkunapinta, valmistettu merenpohjan olijoille, jotta ne tällaisina kirkkaina päivinä ja myöskin öinä voisivat kohota katselemaan aurinkoa ja kuuta. Ja tuntuikin siltä kuin oudot kuplat ja pyreilyt, mitkä liikkuvat viettelevän ja välähtelevän jään alla olisivat ilmaisseet erinäisten saatteiden ja yksilöjenkin lähestyvän jääikkunaa ja sitä kansaa, joka paraikaa koputteli jäähän ja karkeloi sen pinnan yläpuolella. Eivätkö haaksirikkoisten henget prikien ja fregattien kansilla ja mastonhuipuissa ehkä juuri nyt lähestyneetkin tämän hetken maailmaa? Ja eivätkö moninaiset kalat, niinkuin sellaisetkin, jotka näyttäytyivät vain sotien edellä, ehkä tunteneet tarvetta nyt kohota katsomaan, mitä ihmisten mailla toimitettiin?

Linnoituksen iloisimmat naiset ja herrat suorittivat paraikaa erikoislaatuista karkeloa Kaupunginlahdella: kahdeksan paria ajamalla ajoi muutamat suoraviivaisimmat kadrillin vuorot, Kressin soittaessa huilua reestä, missä hän istui ikävystyneen kapteeni Hjärnen vierellä. Oh... oh... oh, olipa tämä kaunista, aivan fantastique! Milloinko nelijalkaisten taitonäytös olikaan ennätetty harjoittaa? Oh... oh... oh! Se oli luutnantti Lindeblomin yllätys koko juhlaväelle. Stava de Freese ottikin iloisen ylpeänä vastaan osan sulhaselleen tarkoitettusta ylistyksestä, sillä olihan hän tietänyt salaisuuden ja sen myös säilyttänyt. Rekien vierellä liikkuvat jään kirkkaassa kalvossa niiden kuvaimet, ylösalaisin suorittaen samaa näytöstä kuin niiden elävät esikuvat omasta asenostaan. Vaikutus oli satumainen. Ihastuksen ilmaisu ja käppenpauke vaan eivät aina täällä olleet täysin harakitulta, sillä hevoset säikähtivät, karkasivat syrjään ja aiheutti tämä pientä pelästystäkin.

Lindeblom, jonka vauhti tuntui suorastaan vaaralli-

seita, käytti kekseliäästi tätä hyväkseen ja alkoi ajossa muodostaa näitten hetkien vuosilukua. Oh, regardez, regardez . . . ! Hiiskahtamatta katselivat parit reistään mitenkä jään pintaan hevosen kavion jäljistä piirtyi suuria selviä numeroita. Vastanaitua tohtorinrouva Rosenströmiä tämä niin huvitti, että hän kehoitti heidän renkiään yrittämään jäähän seuraavan vuoden lukua. Ja nyt innostuttiin jokaisesta reestä ajamaan jäänpintaan jotakuta vuosilukua, milloin syntymävuotta, milloin kihlaus vuotta. Ei kelpaa, ei kelpaa, ei tekstistä saa selvää! huudettiin ja naurettiin. Ja sanottiin myöskin, että tulee kylmä! Mutta Stava ja hänen sulhasensa olivat kaiken varalta tuoneet rekensä pohjalla mukaan lämmittäviä juomia. Äskeiset rekiretki-kadrillin parit hypähtivät keveästi vällyistään, pikarit täytettiin ja kiidätettiin viluisille. Ah, ah, ah, hevosille oli varattu sokeripaloja! Kuinka se oli viehättävää! Nuo herttaiset olennot olivatkin aivan kuurassa. Sokeri oli alunperin tarkoitettu esiintyville hevosille, mutta sitä riitti kaikillekin. Mikä ihastuttava helläsydämys! Mutta ennenkuin viinijakajat painuivat takaisin vällyihinsä, heittivät he ohjaketset luottamusta herättävien kuskimiesten käsiin ja muodostivat piirin. Sai siinä katsoa ettei vauhdin tuimudessa mennyt nurin. Kavaljeerien kannukset kilkkasivat ja kilahtelivat, neitojen nauru- ja avunhuudot helisivät, laulu ja huilu soivat:

Och flickan hon gick i dansen
med blodröda band . . .

Mutta kun kavaljeerit sitten pyörittelivät daameja käsivarsikoukussaan, niin ei siinä enää auttanut mikään, vaan iloisia kuperkeikkoja tuli jään peilipermantoon ja samalla rohkeita tempaisuja kavaljeerien syliin. Eikä sitä kukaan ihmetellyt, että miehet siinä ottivat palkintonsa naisten huulilta.

Mahtoi ajattelevaisen ja hienotunteisen Fredrik Jägerhornin mieleen johtua, ettei hänen daaminsa huulia enää sopinutkaan suudella niinkuin ennen, syvälle hampaita myöten. Oh, Sophie Rosenborg oli ollut jää-ajojen voittamaton ja loistava kuningatar. Mutta nyt täytyi koet-

taa lieventää hetkiä, jotka hänelle johdattaisivat muistiin mitä katkerimpia tapauksia.

Jägerhorn ohjasi hevosensa kohti ulapan yksinäisyyttä juuri Sveanlinnan kärjen takana. Sophie oli vetänyt hunnun kasvoilleen.

— Minkä vuosiluvun käskette minun kunniaksenne piirtää, chère amie?

— Pour moi c'est égale. Minkä tahansa.

Ja eversti ohjasi sävyisän hevosensa astumaan kokoon 18 ja kun oli helpointa nyt tehdä pitkä pyöreä o, niin hän sai aikaan senkin, ja olisi mieluummin vierelle piirtänyt toisenkin nollan. Mutta muisti samassa, että vuosi 1800 jo oli menneisyyttä ja valitsi nopeasti numeroiden luvusta sen, jonka laskei hevosensa parhaimmin marssivan kuvioksi. Näin piirtyi jähän Viaporin yläpuolelle vuosiluku 1808.

— Mikä siitä tuli? sanoi Sophie, pyyhkien kuuraisia ripsejään.

— Regardez, chère amie. Sehän luonnisti hyvin.

Ilakoivien huutojen ja naurun raikuessa tyhjennettiin viinipullot, pauskautettiin minkä maltettiin vällyjen sisään ja alettiin kilpa-ajo kaupunkia kohden, missä raatihuoneen istuntosali asianomaisessa juhla-asussa odotti.

Ainoat, jotka huomasivat Helena von Hauswolffin ja Reuterskjöldin puuttuvan, olivat Sophie Hjärne ja Fredrik Jägerhorn. Mutta he iskivät silmää toisilleen ja huomauttivat että he ehken olivat poikenneet saarelle lämmittelemään hylkeenpyytäjien majaan, jommoisesta tuolla kohosi sauhu. Lämmitelköt tarpeekseen, tulevat-han kun ennättävät!

Mutta Helena von Hauswolffin ja kapteeni Reuterskjöldin hevonen, jota jo naurunhuutojen aikana oli ollut vaikea pidellä, pillastui lopullisesti, kun juhlanjoukon lähtö klarinetinsoiton ja äänekkään humun päästessä ilmoille tapahtui.

Reuterskjöld käytti kaikki voimansa antaakseen hevosen tuntea kätensä lujan, rauhallisen otteen. Hän puheli sille tyynnyttävästi ja koetti kääntää vauhtia kaupunkiin päin. Mutta kaikki oli turhaa. Helena aluksi riemuitsi hurjasta menosta ja rakastettunsa ihanista voi-

mistä, hänen pidättäessään villiä nuorta hevosta. Mutta pian hän ymmärsi, että leikki oli täältä kaukana. Hopeisina kipunoina lentelivät jääkappaleet silmiin, viiltävä viima kävi vastaan, puskien läpi vaatteiden. Hevosen leiskahtelevan harjan takaa vilahteli näkyviin avovesi.

Helena painautui lähemmä rakastettuaan ja ajatteli: »me hukumme». Mutta ajatuksessa ei ollut mitään pelottavaa. »Mikään ei meitä enää erota.»

Hevonen nelisti, reki viskautui puoleen ja toiseen, usein liukuen ympäri ja satuttaen hevosen jalkoja. Tästä se yhä enemmän kiihtyi, jääsirujen raju sade esti näkemästä mitään edestäpäin. Reuterskjöld ei lakannut puhumasta hurjistuneelle hevoselle rauhallisia ja rukoi-levia sanoja.

Yhtäkkiä hän lakkasi puhumasta hevoselle ja sanoi Helenalle, sanoi oudolla äänellä, että hän työntäisi vällytaljat syrjään ja valmistautuisi viskautumaan jälle. Mutta samalla hän kuitenkin vieläkin koetti kääntää hurjaa kulkua linnoitusta kohden.

— Paiskaa itsesi reestä! kuului terävästi Helena von Hauswolffin viereltä.

Hän ennätti silmänräpäyksen ajan nähdä hevosen hulmuavan vaalean harjan ja suuren sinertävän avoveden. Hevonen hävisi näkyvistä. Helena syöksyi jään kovalle peilipinnalle, verta tuli suusta eikä hän enää tietänyt mistään.

Nyt puhui rakas tuttu ääni hänelle:

— Pian pääsemme lämpöiseen. Kiedo lujasti käsivarret kaulani ympäri. Kas noin, noin. Kalastajat ovat täällä lämmitelleet. Kultani, armaani... Molemmat elämme.

Majan takassa riutui korkea hiillos.

Oli kulunut jokunen vuorokausi. Pakkanen oli lauhnut ja lumivaate peitti tienoon, missä linnoituksen iloinen rekiretki vasta suoritti ajonsa. Kaikki jäljet olivat jääneet lumen alle, karkeloiden jäljet, vuosilukujen jäljet, kilpakiidännän jäljet kaupunkia kohden ja myöskin hurja nelistys siniselle avovedelle. Vuosiluku minkä piirtäminen oli suoritettu Sophie Hjärnen ja Fredrik

Jägerhornin reestä käsin; vuosiluku 1808, oli sekin peittynyt valkoisen vaipan alle. Muistojen jäljet peittyvät hitaammin. Tiuha kiinteä lumentulo myös oli siivilöinyt ilman, mihin kaikki iloiset huudot, huilunäänet, rakkauten valat ja lemmenkuiskeet olivat kohonneet kuin ruusuinen auer riemunpäivien ylle. Kaiku oli kiteyttänyt muistotiedot kalliorantoihin ja toisteli niitä sieltä lakkaamatta.

Tätä samaista Kaupunginlahden selkää ajoivat nyt pari vuorokautta rekiretken jälkeen luutnantti Lochtander, jonka paluu hänen haavojensa vuoksi oli viivästynyt, sekä eversti Jägerhorn, joka Valhalla-veljesten puolesta johdatti häntä siihen juhlalliseen receptio-tilaisuuteen, jolla Valhalla-veljet aina vastaanottivat uudet jäsenensä. Oikeastaan olisi tähän johdattamiseen kuulunut täydellinen puhumattomuus, sillä adeptille oli reception korkean tarkoituksen ja päämäärän vuoksi jätettävä tilaisuus kaikinpuoliseen hengen valmistukseen ja ajatusten kokoamiseen, mihin puhdas lumimaisema ja kaukaisuudessa häämöttävä kolkko musta avovesi tässä tapauksessa osaltaan antoivat yllin kyllin tehostusta. Vasta sattunut »naisenyöstö», miksi Helena von Hauswolffin ja kapteeni Reuterskjöldin seikkailua jo oli ruvettu nimittämään, puolestaan vielä syvensi synnin vallan ja sen seurausten kaameudentuntoa. Kuitenkaan eivät ystävykset katsoneet rikkovansa hetkeen kuuluvia lakeja vastaan, jos myöskin puheessa koskettivat tätä tapahtumaa. Linnoituksen korkea upseeri ja vieläkin korkeamman upseerin rouva olivat — kuten varsinkin nyt jälkeinpäin ymmärrettiin, pitemmän aikaa ylläpitäneet luvatonta suhdetta ja vihdoin käyttäneet hyväkseen huviajajojen antamaa tilaisuutta — sellainenhan oli kaikin puolin arveluttavaa.

Jägerhorn myöskin katsoi velvollisuudekseen verestää vapaamuurariuden tarkoitusperiä recipientille, jolla oli ollut peräti vähän aikaa ja tilaisuutta niihin syventyä ja joka oli osoittanut niin harvinaisen vähän halua niitä ymmärtää, puhumattakaan siitä, että hän olisi katsonut kunniaksi päästä kuuluisan Valhalla-veljestön jäseneksi. Oli todella suuri kunnia päästä tämän veljestön yhteyteen ja kaikki olivat myös sen siksi käsittäneet, paitsi

tämä kaukaisten rajaseutujen tappelijasankari, jolla oli halu ainoastaan nopeasti täällä esittää raporttinsa ja suunnitelmansa Suomen vaikeasti puolustettavien rajojen turvaamiseksi, saada miehiä ja aseita mukaansa ja mahdollisimman nopeasti päästä takaisin rajametsiinsä. Ei kannattanut Lochtanderille kuvatakaan, mikä vaiva Jägerhornilla ja Hjärnellä oli ollut saada hänen ehdokkuutensa loshissa läpi. Herra siunaa: tähänhän kuului vuosien valmistusaika, oppipoikuus, kisälliys, mestarius ja lisäksi monet korkeammat oppiasteet. Majuri Klick, jolla vapaamuurarius jo oli koko hänen ystäväpiirinsä edelläkäyvän vaikutuksen vuoksi veressä, päästettiin korkeampaan jäsenyyteen puolen vuoden valmistusajan jälkeen. Ja tämä talonpoikais-luutnantti pitäisi ottaa aateliseen veljeskuntaan yhtäkkiä, ilman valmistusta! Kuitenkin Jägerhorn oli, vihdoinkin, saanut loshin johtoveljet käsittämään, että oli tärkeää loshin kautta pitää uhkarohkea rajanpuolustaja kurissa ja myöskin samassa yhteydessä toimittaa hänelle hänen arvovaltansa lisäämiseksi sotilaallinen ylennys. Hjärne oli sitten — oikeastaan vastoin todellista haluaan — kannattanut Jägerhornia.

Ja niin Lochtander vielä nyt tässä viime tingassa sai kuulla toistettavan hyvin salaisia asioita, jotka hänelle olivat yhdentekeviä ja ennenkaikkea käsittämättömiä. Tärkeämpää olisi ollut koettaa keksiä se ruhtinas ja se kansa, johon sodissa uuvutettu Suomen kansa voisi turvautua, kun emämaa, Ruotsi, heitti sen oman onnensa nojaan, kuten aina ennenkin, ja venäläinen, perivihollinen, tarjosi sille pirullista ystävyyttä ja turvaa. Ei tuntenut tuo Jägerhornkaan ryssää, eikä kukaan muukaan täällä. Jägerhorn uskoi, että venäläinen pitää lupaukset ja sopimukset — hahhahhah . . . Se keisarinna, joka tarjosi Suomelle täyttä autonomiaa ja turvaa, oli portto . . .

— Nauratko sinä? huudahti Jägerhorn yhtäkkiä hevosta pidättäen ja luoden kauhistuneen katseen ajokumpaliinsa. — Varoitan sinua. Tämähän on kuolemanvakava asia. Käännytänkö sinut takaisin? Taitaa olla parasta, että yksintein lähdet metsiisi, sinä ikuinen luutnantti. Toista kertaa en ryhdy tilaasi parantamaan. Etkö sinä sitten aavista, mitä etuja vapaamuurarius

sinulle tuottaa? Pääset nopeasti eteenpäin, voit saada rajalle joukkoja ja aineellisestikin sinua avustetaan. Voit saada komennuksen ulkomaille, missä kautta maan piirin kohtaat palvelevia vapaamuurariveljiä. Ojennat kätesi tunnustellaksesi kanssamatkustajan henkilöllisyyttä: työnnät oikean kätesi molemmat äärimmäiset sormet vastatervehtijäsi käteen, niin että hänen pieni sormensa jää sinun sormiesi pihtiin, sekä hiukan painat pikkusormellasi. Jos tähän eleeseen vastataan, olet tekemisissä »vihityn» kanssa, jollei, niin hän on »profaani», joka jääköön omaan arvoonsa. Tunnussanat tiedät. Mutta et ole enää koskaan yksin etkä turvaton. Kuulut vapaamuurariuden suureen totiseen veljespiiriin, missä eivät eri kansallisuuksien karsinoitumat eivätkä eri uskontokuntien suvaitsemattomuutta, vihaa ja kateutta kasvattavat piikkiaitaukset erota ihmisiä. Kaikki eroavaisuudet tasaantuvat sen jumalanpelon, isänmaanrakkauden ja veljellisen yhteenkuuluvaisuuden voimasta, minkä vapaamuurarius vaikuttaa... Ja entä huvi ja suloinen ajanviettoisuus, minkä veljeskunta nuoremmille jäsenilleen tarjoaa rajun corpsdegarde-elämän, sen irstaiden naisten ja juopottelutilaisuuksien keskellä!

Lochtander totesi, että Jägerhornin ääni oli tätä lausussa käynyt makean tunteelliseksi, jommoisena ei hän ollut sitä ennen kuullut. Minnekähän minua nyt oikeastaan viedään? ajatteli hän hetkisen. Yhtäkkiä hän vetäisi hansikkaan oikeasta kädestään, siirsi ohjokset ajokumppalinsa vastaavasta kädestä vasempaan käteen ja teki hänelle saman tempun kuin itselleen. Nyt seurasi sormien sijoittaminen Jägerhornin pikkusormen ympäri, joten se oli pihdissä.

— Missbruk — väärinkäytös, lausui hän juhlallisesti, käyttäen opittua tunnussanaa.

Ja Jägerhorn vastasi papillisen ankarasti:

— Fall — lankeemus.

Jokin pirullinen halu kiusantekoon, joka ei suinkaan kuulunut suuren veljeysliiton tulevalle jäsenelle, karkasi Lochtanderiin.

— Mutta entä sitten, alkoi hän, koettaen puhua nöyrän ja tiedonhaluisen sällin sävyyn, — jos ryssä ja kalmukki ja muutkin koirankuonolaiset tulevat ulos niistä

oraista karsinoistaan, joihin meidän on täytynyt heidät kammitsoida, niin piru vie, he syövät meidät. Ja ellei kansallisuuksista ja uskonnoista ole väliä, niin meistä hän voi tulla vaikkapa turkkilaisia ja muhametteja — yks kaikki! . . . Ja eikö profaani sitten olekaan kanssaihminen, jonka pitää päästä eteenpäin, jos hän on kyvykäs? Jos vapaamuurariveli on keho ja laiska, niin hänetkö sitten on päästettävä tuon kyvykkään profaanin edelle? Ja entäs koko vaimonpuoli ihmiskuntaa? . . . Anna anteeksi, että kysyn näin tuhmasti, mutta en kai ole oikein ymmärtänyt...

— Meidän veljespiirimme kehoittaa meitä kärsivällisyydellä ojentamaan hairahtuvaa veljeä. Ja niin teen minäkin nyt. Olet rajalla paimentyttöjen seurassa käynyt merkillisen leikkisäksi.

— Sinne vetää mieleni! huudahti Lochtander. — Jahka olen päässyt tästä illasta ja tavannut erään tutun Adlercreutzin rykmentin sotamiehen — niin, tunnethan sinä muuten hänet, koska asuit joitakin vuosia siellä ylämaassa —: niin lähden.

— Tunnustan, että minäkin olen tyytyväinen kun ilta on lopussa. Sinä tarvitset vielä perusteellisen muokkaamisen ja syventämisen. Koeta kuitenkin nyt maltaa mielesi äläkä arvostele muotoja ja merkkejä, joita käytämme ja jotka vasta paljon myöhemmin tulet käsittämään. Ne ovat ikivanhoja symbooleja. Jokaisen pienen ja käsittämättömältäkin näyttävän merkin taakse kätkeytyy syvä salaisuus, jonka paljastaminen profaanille voi tuottaa kavaltajalle kuoleman . . . Senhän muistat, että armeliaisuuden harjoittaminen on työmme päämuotoja. Tällä hetkellä ylläpidämme kahdeksaa köyhää lasta, jotka puettamme, elätämme ja jotka myöskin saavat kouluopetusta hurskaan kunniajäsenemme majuri Granatenhjelmi-vainajan perustamissa kouluissa. Helsingin kurjimmat eivät lakkaa siunaamasta tämän esikuvaksi kelpaavan vapaamuurarivijemme muistoa. Mutta nyt on vihdoinkin käsissä viimeinen hetki sisälliseen valmistumiseen sitä juhlallisuutta varten, johon olemme matkalla. Syventykäämme siis hiljaisuuteen.

Jägerhornin ääni otti jälleen takaisin äskeisen makean ja tunteellisen sävynsä. Mahtoiko se ehkä hyvinkin miel-

lyttää muita? Päivän adepti koetti kutsua silmiensä eteen vanhan Granatenhjelmin kunnioitettavan hahmon. Kuluneessa takissaan, musta kaulaliina solmittuna ylös asti ja vyötettynä keltaisella nahkavyöllä, tämä varakas mies aamusta iltaan kulki kurjuuden majoissa auttamassa ja yötkin oli hänen karu asuntonsa avoinna onnettomille. Granatenhjelmin vuoksi kannatti luottamuksella antautua vapaamuurariksi.

Ääneti ajettiin nyt linnoitukselle, ajettiin himmeän holviportin läpi, missä hiekka narskui reenjalasten alla, ajettiin keltaisten kasarmien ja pienen puukirkon ohitse, sekä tultiin sillan yli. Lyhyt talvipäivä jo himmeni iltaa kohden. Tultiin tutulle kaarenmuotoiselle linnanpihalle, missä komentaja ja ylin upseeristo asui. Ehrensvärdin haudalla leikki lapsia kelkkoineen. Jägerhorn ei vieläkään puhunut, eikä hän edes vastannut, kun Lochtander huomautti, että tämä tori toki oli hyvin juhlallinen paikka.

— Olemme perillä, julisti vihdoin Jägerhorn.

Valhalla-seura siis yhä majaili entisessä punaiseksi maalatussa rakennuksessa, jonka alati suljetut ikkunaluukut aina olivat ohikulkijoissa herättäneet salaperäistä kammoa. Ei voinut kieltää, ettei jokin kolkko salaperäisyys nytkin olisi tullut täältä vastaan, niinkuin usein tulee talosta, minkä sisälle ei aurinko milloinkaan pääse paistamaan.

Kapeitten jyrkkien portaiden yläpäästä valaisi himmeästi pieni lamppu. Etuhuoneen seiniltä puhuivat kaikinlaiset merkit, kuten tähtikuviot, neliöt, ristit ja vielä muutkin, arvoituksellista kieltään. Roomalaisen liktorin pukua kantava palveleva veli, vitsakimppu selässä, otti haltuunsa vieraan tulijan, riisui hänen vaatteensa ja puetti hänet roomalaiseen pukuun, joka oli pellavainen. Lochtanderin pieniin kysymyksiin, joilla hän yritti lieventää kolkkoa juhlallisuutta, ei tullut mitään vastausta. Minnekä Jägerhornkin siitä katosi? Lochtander pani merkille, että toki hänen omat vaatteensa jäivät etuhuoneen seinäpenkille. Jägerhornia vaan ei kuulunut. Hän oli kuljettanut yksinkertaisen raja-upseerin outoon käsittämättömään paikkaan ja itse hetipaikalla livistänyt tiensä — se kelmi. Kuului kumea helähdys, aivan kuin

olisi vasaralla lyöty messinkiseen kilpeen ja samassa hetkessä kuului soittoa, joka määräsi astujalle hitaan tahdin. Lochtander marssi tahdin mukaan, liktorin johdattaessa häntä, hänen olkapäästään kiinni pidellen. Kaksoisovet avautuivat, kymmenien kynttiläin valossa näkyi pitkä pöytä, jonka ympärillä istui liikkumattomia, kuolemankauhusta jäykistyneitä, toogapukuisia roomalaismallisia miehiä. Kenenkään huulilta ei kuulunut tervehdystä. Seiniltä valui kiiltävien ja monenmerkkisten tankojen varasta monia ja monenvärisiä lippuja. Nämähän vasta ovat merkilliset juhlat! ajatteli Lochtander. Olenkohan minä kunniavieras? jatkoi hän ajatustaan. Ja sitten hänen mieleensä juolahti: mahtoikohan hurskas Gra«natenhjelmin läpikäydä tällaisen valmistuksen? Pöydän ääressä oli yksi paikka tyhjänä ja siihen pysäytettiin recipientti. Hänellä ei tällä hetkellä ollut aavistustakaan siitä, missä hän oli ja keitä oli hänen ympärillään.

Musiikki vaikeni, kaikki nousivat seisoalleen, puheenjohtaja pitkän pöydän päässä löi nuijansa messinkikilpeen ja lausui miehelle, joka nähtävästi oli virkailija ja joka istui yksinään pienen pöydän ääressä salin toisessa päässä:

— Veljeni, mitkä ovat pyhän kapitoliumimme peruspylväät?

— Ahkerointi isänmaan menestyksen puolesta, hyveellisyys, kunniantunto ja rehellisyys, kuului pienen pöydän äärestä salin perältä.

— Mikä järkyttää perustuksiamme ja mielenrauhaamme?

— Kurittomuus, vääräys ja väärinkäytetty vapaus.

— Mikä on omiaan varmimmin vakuuttamaan veljille, mitkä vaarat aiheuttavat kansalaisen lankeemuksen, jos irrallisuuden henki pääsee vallalle ja viattomuus jää vaille lakien turvaa?

— Jälkimuistot puhuvat vakuuttavinta kieltä.

— Nyt kääntyi puheenjohtaja recipienttiin päin ja muut istuutuivat.

— Vasta-tullut, te joudutte nyt meidän yhdyskunnassamme asemaan, joka ennen teitä oli toisella. Emme tässä yhteydessä mainitse hänen nimeään enempää kuin sitä kauhistuttavaa rikostakaan, joka aiheutti hänen

erottamisensa joukostamme. Raatimme ei ole vielä voinut edes yksimielisesti päättää, mikä rangaistuksen muoto häntä on kohtaava. Tulen nyt esittämään teille pääkohdat siitä valakaavasta, joka teidän on toistettava, kunhan ensin olette kohdannut hetken, joka murtaa sielun ja ruumiin yhteyden. Tätä hetkeä pelkäävät alhaiset oliot ja myöskin maan mahtajat, kun sensijaan vanhurskaus ja viaton kohtaa sen miehuullisesti ja kylmänä.

»Minä N. N. vannon vapaasta tahdostani, vailla pakkoa ja vilppiä Jumalan Kaikkivaltiaan kasvojen edessä, Jumalan, tuon koko maailman kolminkerroin suuren Rakentaja-mestarin, ja tämän kunnianarvoisen Loshin puheenjohtaja-mestarin sekä kaikkien läsnäolevien vapaiden muurari-veljien edessä, etten koskaan julkituo Vapaamuurari-veljeskunnan salaisuuksia, jotka tänään tai vastaisuudessa tulen kuulemaan. — Niinikään lupaan ja vakuutan, että empimättä noudatan veljeskunnan lakeja ja sääntöjä sekä että tottelevaisuudella ja nöyryydellä suoritan käskyt ja määräykset, jotka minulle tällä paikalla, Salomonin kaupungissa, siihen asetettu viisain vicarius ja mestari, tai myös tämän Loshin korkeaarvoinen puheenjohtaja-mestari hänen korkeassa nimesään tulee minulle antamaan. — Suoritan velvollisuuteni, tehtäväni ja maksoni veljeskunnan fundamentaalisen Constitution ja Conventin määräysten mukaan. — Mutta jos vähimmässäkin määrin rikkoisin lupautani, niin katkaistakoon minulta kaulani, revittäkööt ruumiistani sydämeni, kieleni ja sisälmykseni ja sirotettakoon ne kaikki tuuleen, jotta ei minusta ja muistostani mitään jäisi ihmisten ja vapaitten muurari-veljien keskeen. Tämän lupaan vilpittömästi ja rehellisesti, niin totta kuin Jumala sielun ja ruumiin puolesta minua auttakoon!»

Saliin jäi kuoleman hiljaisuus. Äänettömien ja liikkumattomien läsnäolijoiden kasvot tuntuivat kuuluvan vainajille paremmin kuin eläville.

Recipientin kalpeilta kasvoilta juoksi hiki. Kun hän kädellään sivalsi otsaansa, vuotivat hikipisarot kylmien sormien päistä pellavaisille vaatteille. Ja minunko pitäisi vanna tuollainen vala? ajatteli Lochtander, jonkin jär-

j en valon rippeen palautuessa aivoihin. Tällaisessa ei hurskas Granatenhjelms ole voinut olla mukana! Ja tällaisella pilkanteolla minua, rajasotilasta, vaivataan. Minuahan siellä kipeästi tarvitaan. Juuri minun tyhjällä paikallani voivat pirut tulla läpi... . Mutta kumean musiikin tahdissa hän yhä kulki edelleen, palvelevien veljien johdattaessa sitä tienoota kohden, mistä kumea soitto kuului.

Uudet kaksoisovet aukenivat nyt. Kaikki valo jäi taakse. Myöskin järjen valo jäi. Täällä oli yön tukehduttava pimeys ja kuolemanhetken kuristava ahdistus. Kuitenkin alkoi pimeydestä häämöttää alttari, suuri kirja ja kirjan kahden puolen kaksi valkoista pääkalloa. Mustilta samettikankaisilta seiniltä esiintoivat hopeankarvaiset vertauskuvat jälleen omalla tavallaan samoja outoja, käsittämättömiä ja hirvittäviä valavaatimuksia, joita jokin kalpea ihmissuu juuri äsken oli esittänyt onnettoman ja kokemattoman kanssaihmissen saneltaviksi. Keskellä mustan huoneen mustaa lattiaa hehkui punainen täplä kuin tasaisesti palava tulipinta, ja tälle punaiselle pinnalle oli sijoitettu mestauspölkky ja kiiltäväksi hiottu piilu. Lochtander tunsi kylmän kauhun karmaisevan niskaansa, nähdessään piilun ja pölkyn, joista jälkimmäisellä selvästi näkyi veritäplä. Recipientin sekaisin joutuneissa aivoissa hääräsi kuitenkin vielä jokin heikko vaisto päästäkseen järjestyksen-pitöön, kun musiikin yhä kumistessa, kaksi mustaa miestä alkoi häntä riisua. He ottivat vaatekappaleen toisensa perästä, kunnes ei jäljellä ollut muuta kuin ilki alastomuus. Mutta nyt näki tanakka raja-luutnantti yhtäkkiä edessään mustan ruumisarkun ja sen vieressä avonaisen haudan, kaikki selvästi varattuna hänelle ja yhtäkkiä siihen ilmestyneinä. Mustat miehet kävivätkin hyvin tottuneesti käsiksi hänen väkeviin käsivarsiinsa, kaatoivat hänet kuin teuras-eläimen ja asettivat arkunpohjalle. Pääkallo alttarilta tuotiin näkymättömin käsin kahdenpuolen uhrattavan recipientin ruumista, kädet sijoitettiin niiden kaljulle päälle ja viimeksi nostettiin paikolleen arkunkansi, mikä kaikki tapahtui niin käsittämättömän nopeasti, äänettömin, pehmein liikkein ja ikäänkuin henget olisivat olleet toiminnassa eivätkä

ihmiset, että asianomainen huumauksen tainnuttamana alistui kaikkeen.

Sillä hetkellä kuitenkin, jolloin vasara yritti iskeä ensimmäistä naulaa ruumisarkun kanteen, kuului sen alta kamala mylväisy: perrrkele! Haudattavan miehen elävä ruumis sai takaisin tarmonsaa, ylämaan soturin sisu oli noussut, kaikki hänen raajansa ponnistivat yhtäikää tätä tukalaa vankihuonetta vastaan ja hänen päänsä, kyynärpäänsä ja jalkansa hajoittivat yhdellä iskulla koko arkun, niin että kansi lensi haljenneena toisaanne ja pohja ja sivulaudat toisaanne, pääkallojen vierieissä pitkin mustan huoneen permanttoa, ja julmistuneen uhrin karjuessa pirusa ja perkeleitä ryöppynä tulemaan laesta lattiaan asti ja läpi seinien ympäri taloa.

Äskeisten mykkien roomalaisten toogahahmoista oli äkkiä kehkeytynyt tuttuja viaporilaisia upseeris-miehiä, jotka sikinsokin karkasivat juhla-assennoistaan ja suunnattoman suuttumuksen vallassa ryntäsivät alastoman luutnantin perässä. Mutta Lochtander oli raivoissaan peloittava, iski puoleen ja toiseen eikä ollut minkään mahdin kesytettävissä. Onneksi eivät nuo mustat miehet vielä olleet ennättäneet varastaa hänen omia vaatteitaan. Ja siinä nopeasti pukiessaan minkä ennätti ylleen, hän karjui ympärilleen:

— Mitä perkelettä tämä on? Onko tämä muka varustus, jonka pitäisi puolustaa valtakuntaa? Jumalanpilkkää täällä harjoitetaan. Ryssiä te olette! Vai ettekö te juuri niinkuin ryssä yrittäneet peloittamalla ja kauhua herättämällä voittaa minua tarkoituksiinne? Te saatanan sikiöt ja aviorikkojat ja kaikkien Jumalan käskyjen pilkkaajat, te ajatte maan perikatoon, vaikka me sitä rajoillamme miten puolustaisimme! Vai luuletteko te, että mitkään muurit kestävät, kun sisällinen kuri näin luhistuu. Onko täällä yhtään nuhteetonta miestä? Onko täällä yhtään vaimonpuolta, joka ei läämi maalia naamaansa ja siveettömyyttä sisikuntaansa? Sellainen on ryssän muotia eikä kelpaa suomalaiselle. Suomalainen palvelee Jumalaansa kirikkaalla päivällä eikä noitaluolissa. Kyllä minä nyt saastan jouduin — löytyykö saarella edes saunaakaan, että saisi itsensä puhtaaksi? ... Täällä teitä on laiskoja miehiä kuin salkoa, mutta rajalle

ei anneta puolustajia. Irstailkaa sitten vapaamuurariudessaanne. Perkele, mitä te muukalaiset tästä maasta välittäisitte! Mutta mitä kansaa ei hoideta eikä rakasteta, se menetetään. Ryssä on aina rajalla odottamassa saalistaan . . . Onko täällä saunaa vai ei? Rajasotamies tahtoo olla puhdas mies.

Viime sanojaan hän ärjyi portaisissa, samalla asetellen puuttuvia vaatekappaleita paikalleen ja vihdoin vielä lumessa kiinnittäen vyönsä ja miekkansa. Siinä tuli, hiljalleen vihellellen, kaksi kookasta miestä häntä vastaan ja hän tuns ilostuen ylämaan Sotamiehentalon Juhanan, joka oli hänen kummipoikansa. Olipa toki hyvä, että tapasi oikean ihmisen! Onko täällä saunaa? Tuli-kuuma löyly oli nyt tarpeen. Toinen miehistä oli Antti Antinpoika, Juhanan ystävä. Molemmat palvelivat Adlercreutzin rykmentissä ja rykmentin soittokunnan johtajana heillä oli hyvä urkuri, Kress, joka oli tehnyt kuniin marssin. Sitä he juuri olivat koettaneet johdattaa mieleensä.

— Perkele! puhkui luutnantti näille varsin viattomille miehille, jotka eivät muuta halunneet kuin häntä palvelulla. — Phh . . . phh . . . phh. Hyi hitto, kylvetäänkö tässä Gibraltarissa koskaan?

Äskeisen talon jyrkkiä portaita astui nyt peloittavan pitkä mustapukuinen mies, joka pihalumelle päästyään nosti oikean kätensä Lochtanderia kohden.

— Katoa täältä jos henkesi on sinulle rakas!

Vai siinähan tuo kelmi, tuo Jägerhorn nyt oli! Vai mahtoiko kuitenkin olla joku toinen? Hänen kasvoillaan oli musta naamari — piru vieköön: naamiaishuviako täällä pidettiin! Naamarimies läksi kuitenkin niin äkkiä pois, ettei Lochtander ennättänyt hänelle sanoa mitä hän hyvin olisi ansainnut — jos nyt olikaan eversti. Ties mikä paikka oli koko tämä linnoitus. Sauna vaan tuntui tällä hetkellä entistä tarpeellisemmalta.

Kiuas kiljui ja pankko paukkui, kun molemmat pojat parhaansa mukaan sitten ajoivat ulos perkelettä kunnioitetusta luutnantistaan. Mikä hänet olikaan mahtanut näin suututtaa? Toinen pojista kiljutti kiviä, toinen hutki miestä vihdalla puolelle ja toiselle. Luutnantti

mörähteli esiin, mitä milloinkin halusi, lisää löylyä, lisää vihtomista, tai kipollista jäävettä.

Vieläkö sieltä riittäisi löylyä? Onko avanto avattu? Olisikohan tässä talossa hevoskrapaa, että saisi nuohotuksi jalkapohjansa? Tällaisia pyyntöjä esitti luutnantti, mielihyvän tunteesta puhkuen ja sieraimiaan päristellen. Kun hän vihdoin alkoi laskeutua alas lauteilta, tempasi Jägerhorn auki saunan oven ja puhui suuttuneena:

— Etkö siis aio paeta? Herran nimessä, tule järkiisi...

— Mutta enhän minä vielä ole saunan päälle käynyt avannossakaan ...

— Sinä mahdoton mies, pakkanen on noussut kahteenkymmeneen asteeseen! Et sinä tunne vapaamuurariveljesten kammottavaa mahtia! Kaikki olet nyt pilannut. Enkö sinua varoittanut? Nyt voisimme istua runsaan juhla-aterian ääressä, joka refektoriossamme odottaa ja puhua tärkeistä isänmaan asioista. Mutta kaikki sinä olet pilannut. Katoa! Varoitan vielä kerran.

— Päästä lumeen piehtaroimaan ...

— Mene helvettiin piehtaroimaan.

Sotamiehet Juhana ja Antti sensijaan olivat täysin uskoneet vaaraan, joka uhkasi heidän kunnioitettua luutnanttiaan ja ryhtyneet nopeasti järjestämään hänelle pakomatkaa. He olivat tehneet salamankiireiset valmistelut parhaimman ymmärryksensä mukaan ja mieles-tään onnistuneet niin hyvin, että olivat aivan iloissaan. Oli tuotu vesikeikka ja olkikupo ja sauna-Maijan toppatakki ja muitakin valepukuun tarvittavia vaatteita. Ja porsaskin oli jo puhuttu, sekä sangallinen koppa, missä porsas kuljetettaisiin itse kaupungin komendantille. Juhana tietenkin lähtee saattamaan kummi-isäänsä. Hän on valmis menemään vaikkapa maailman ääriin. Kuka-ties tätä hetkeä varten hänen pitikin lähteä kotitalosta ylämaasta ja jättää syyskynnöt tekemättä ...

Lochtander oli lumihangesta etsinyt polkemattoman kohdan ja kieritteli siinä perusteellisesti. Palatessaan saunaan hän tarttui everstin käsivarteen juuri kun Jägerhorn vilusta vavisten ja suuttumustaan äkäisesti purkaen oli hänet jättämäisillään oman onnensa nojaan.

— Hitto vie, kun tuli puhdas olo, sanoi luutnantti tyytyväisenä, seisoen keskellä saunan lattiaa ja siinä

vedellen vahvoilla kämmenillään lumenrippeitä pinnastaan. — Eversti pääsee pian juhlapöytään, sanoisin vain vielä pienen asian. Eversti itse antoi Suomen kartan Sotamiehentalon vanhukselle siellä ylämaassa, kerran. Eversti Fredrik Jägerhorn jätti sinne hyvän muiston ja everstin lahjaa siellä säilytettiin uudentestamentin ja katkismuksen vierellä. Vanha veteraani Aape-eno yöt-päivät tutki kartalta Suomen rajaa ja kuljetti sormeaan sitä pitkin, ja tappeli ryssiä ja susia vastaan, jotka aina tulivat meidän puolelle. Kartan sanoma oli vanhalle miehelle niin kallis, että hän lähetti kartan talon viimeiselle pojalle ainoaksi perinnöksi kotoa . . . Kuuntele vielä vähän aikaa, kyllä minä lopetan, Fredrik Jägerhorn. Kas, piru vie, minäkin olen sinulle kiitollisuuden velassa siitä kartasta. Sillä minullekin aina näytettiin tätä karttaa ja selitettiin rajan ja sen puolustamisen merkitystä. Ja sen kartan kautta tuli minusta rajasotamies . . . Ei, hyvät pojat, tulkaa vaan, mutta en minä minnekään pakene, kyllä te parasta tarkoitate, mutta johan minä pirullekin liian iloiset hetket valmistaisin, jos minä pakoon lähtisin! Lähdän tässä kaikessa rauhassa saman tien kuin tulinkin. Jos linnoituksen herrat tahtovat oman rajasotamiehensä tuhota, niin tuhotkoot sitten.

Puettaessaan itseään siinä suuressa himmeässä saunassa, jonka nokimustat seinät ja valtaiset kattoparrut ikäänkuin suun täydellä huokuivat ympärilleen puhdasta makeaa savunlemua, Lochtander näytti suorittavan joi-takin ulkonaisiakin juhlamenoja tärkeiden sanojensa tähdentämiseksi.

Jägerhorn oli kuumuuden vuoksi painunut penkille, molemmat nuoret sotamiehet seisoivat ovella. Kukaan ei yrittänyt keskeyttää rajaluutnanttia, joka puhui:

— Kun Juhana Antti Jägerhorn kaksikymmentä vuotta sitten kävi Pietarissa, niin ei hän ollut lähtenyt sinne kunniaa tavoittelemaan. Hänelle oli isänmaan rajakysymys polttava. Aina on verisesti paloiteltu tätä Suomea, aina Arvid Hornin ajoista asti on ollut selvää, että Suomen raja Venäjää vastaan on mahdoton puolustaa. Ja Jan Anders Jägerhorn sanoikin sen pelkäämättä kirjoituksessaan keisarinnalle, etteivät suomalaiset ota mitään itsenäisyyttä vastaan, jollei ole takeita sen pysy-

väisyydestä. Ja tämän pysyväisyyden yhtenä ehtona on, että rajaa voi puolustaa. Mutta Suomen viisaimmat valtiomiehet ovat lisäksi sanoneet, että Pietari on liian likellä Suomen rajaa ja että Pietari kerran vie Suomen mukanaan. Tai pitää Pietari hävittää... Mutta, herra eversti, juhlapaistihan jäähtyy, olen jo puhunut liian kauan.

Jägerhorn piteli päätään molemmin käsin ja käsivarret nojasivat raskaasti polviin.

— Puhu vaan, sanoi hän masentuneena. — Kuka Pietarin hävittää! Jumalakaan ei enää masenna Pietaria.

Molemmat nuoret sotamiehet tarttuivat kuumen sydämensä kiihkossa joka sanaan, joka lausuttiin ja neuvottomina ajattelivat, mitä sitten olisi tehtävä. Oliko siis Suomen tila toivoton?

— Kuinka viisaasti olikaan Aape-eno, vanha invaliidi Sotamiehentalossa, tunkenut asian ytimeen: raja kysymys oli hänellekin polttavin. Suomen kartta oli ollut hänen opimestarinsa.

— Neva-joki voi tulvaansa hukuttaa Pietarin! puhkesi sotamies Antti Antinpoika puhumaan ja tarttui lujemmin kiinni saunan ovenripaan, koska saunamiehet jo malttamattomasti tömistelivät edustalla.

— Synti hukuttaa Pietarin! sanoi vuorostaan Juhana syvässä vakaumuksessa. — Mutta mistä me suomalaiset saamme sen vanhurskauden, että pysymme? Jumala, Jumala...!

Eversti nousi yhtäkkiä penkiltä ikäänkuin jokin päätös olisi hänessä kypsynyt.

— Minä lähdenkin herra luutnantin kanssa kaupunkiin. Ja te, pojat, voitte saattaa Juhanan omaisia, jotka matkustavat kotiin, rakentamaan palanutta Sotamiehentaloa. Viekää meiltä terveisiä. Minua ilahuttaa, että minun kartastani on ollut hyötyä.

Saunan ovella Lohtaan talon poika pysäytti kummilapsensa sanoakseen hänelle kädestä pitäen hyvästi. Hänen mieleensä muistui siinä vielä, miten viimein, kun hän oli käynyt kotona, »veikka» oli ollut kyntämässä ja »sirkku» oli tuonut hänelle vettä juotavaksi. Hänen piti nopeasti karkoittaa se hellyys, mikä nousi hänen rintaansa, tätä syntymäpaikkaa muistaessa. Käki oli kuk-

kunut ja vanha kesanto ollut raskasta niinhyvin hevoselle kuin nuorelle kyntäjälle. Mutta rajaluutnantille ei soveltunut heltyminen ja Lochtander sanoikin jo taas naurussa suin:

— Muistakaakin sitten panna lapsillenne mukaan isänmaan kartta katkismuksen toveriksi, kun ne Sotamiehentalosta lähtevät maailmalle.

Ne olivatkin viimeiset sanat mitä Juhana Matinpoika kummi-isänsä suusta kuuli. Eikä hän koskaan tullut vartiopaikalleen rajalle. Hän hävisi teille tietämättömille.

LEIKIN LOPPU

Oli kulunut joitakin vuosia ja nuoret äidit kaukana ylämaan Sotamiehentalossa ja Sihdissä, niinkuin myös Helsingissä ja sen linnoituksessa liekuttivat pienten lastensa kehtoja alati painostavassa sodan odotuksessa — mutta vastaiseksi niinmuodoin kuitenkin vailla verenvuodatusta — kun syyskesällä vuonna 1807 yhtäkkiä levisi salaa hiipivä huhu, ettei sotaa enää voida välttää. Kuka olisi saattanut uskoa, että kaikkein suurellisinten herrojen ajatus kosketti vähäistä ja arvotonta Suomea! Korkeat keisarit olivat kohdanneet toisensa juuri valtakuntiansa välillä eli itse niiden rajajoella, koska olivat molemmat niin ylhäisiä, etteivät tahtoneet mennä neuvoa pitämään toistensa alueelle, vaan kukin kotoaan vastaanottaa naapurin. Keskelle jokea niinmuodoin oli rakennettu se loistava lautta, jolla keisarit sanoivat toisilleen hyväpäivää ja ryhtyivät neuvottelemaan, kuinka jakaisivat maailman keskenään ja minkä palasen kukin ottaisi. Tällä lautalla kultatupsuisen baldakiinin alla oli franskojen keisari tarjonnut Suomen Venäjän keisarille. »Ottakaa Suomi korvaukseksi niistä kuluista joita joudutte maksamaan sodasta Ruotsia vastaan», sanoi Napoleon, »sitäpaitsi Pietarin kaupunki on liian likellä Suomen rajaa. Ei se sovi, että kauniit venakot kuulevat ruotsalaisten kanuunien paukkeen palatsehinsa!» Mutta Aleksanterin ei ensinkään tehnyt mieli halpaa Suomea. Häntä veti halu Balkanille. »Suomi, jonne nyt tahdotte minua lähtemään, on erämaa, jonka omistaminen ei ketään houkuttele», sanoi hän siis vastaan. »Sitäpaitsi tämä erämaa on valloitettava vanhalta liittolaiselta, joka vielä on sukulainenkin, ja otettava

viikkaudella, mikä minusta tuntuisi varsin epämiellyttävältä... Voinhan tosin julistaa Ruotsille sodan, johan armeijani ovat Suomen rajalla, mutta millä te korvaatte niin suuret uhraukset? Minun kansani odottaa Moldautta ja Valakiaa, mutta ne te koettatte meiltä riistää.» »Maltakaahan», sanoi nyt jälleen Aleksanterille Napoleon, »Suomessahan on Viapori, maailman mahtavin linnoitus ja sen varikossa maailman kuuluisin laivasto, yli sata alusta, joista jokainen voi ampuu kuudellakymmenellä kanuunalla. Tämän laivaston me panemme ampumaan engelsmannia, joka silmiemme edestä röyhkeästi kaappasi Tanskan parhaimmat laivat, ja sitten me tällä laivastolla käymme Ruotsin kimppuun, joka on sellainen jukuripää, ettei se mihinkään taivu jollei taivuteta.» Ja vähitellen hallitsijat sitten sopivat siitä mitä kukin ottaa, ja Suomi jäi Venäjälle. Mutta tältä pykälältä oli sopimus salainen. Ja salaisesti hiipien uutinen Suomeen tuli eivätkä ihmiset ymmärtäneet, pitikö siihen uskoa, vai ei. Sellaisena kuin se tuli, oli se sitä puolen vuosisadan vanhaa ja alati tiivistynyttä tuskallista epävarmuutta, joka tämän salaisen huhun kautta vaan tiheni ja yhtäkkiä kävi säkkipimeydeksi. Maailman mahtavimmat valtiat määräävät Suomen kohtalon — mitäpä siinä sitten muuta on tekemistä kuin jäädä odottamaan tulevaa kuoleman-sotaa, kietoutua kääreliinoiniin ja laskeutua hautaan kunneka luodaan multaa päälle.

Sodan uhkaa varmentamaan ilmaantui lisäksi kaikkinaisia sodan enteitä. Kesän kuivuus oli niin tavaton, että viljankorret käpristyneinä kääpiöinä nuokkuivat kellahtavissa hiushennoissa varsissaan ja punaiseksi palanut heinä paremmin peloitti luotaan eläimet kuin kutsui niitä luokseen virkistymään. Selvä kato, sotien ainainen seuralainen katseli ihmisiä vasten silmiä jo niistä vaoista, joihin ne kitukasvuisen rukiinsiemenen kätkivät.

Syyskesästä nostivat Helsingin kalastajat hämätyistä ja rikkipotkituista pyydyksistään sammen, tuon ihmisen mittaisen sotisovalla varustetun kalan, jonka kotipaikka on valtameri, mutta joka sotien edellä, niinkuin vanhat ihmiset saattavat vakuuttaa, aina on noussut Helsingin Kaupunginlahteen asti asujaimille ilmoittamaan vaaran

lähestymistä. Sampia ei muuten täällä nähdäkään, ja kun sellainen tulee, tietävät helsinkiläiset, että on aika lähteä kuljettamaan arvokkainta omaisuutta metsiin tai kaivaa sitä maahan. Tänäkin kesänä jälleen helsinkiläiset kiiruhtivat rantaan katsomaan valtaista kalaa, sen kilpipeitettä ja pitkää suippoa suuta, joka muistutti samaa ruumiinosaa pienellä hai-kalalla. Tässä yhteydessä ja siinä kalasta keskusteltaessa tiedettiin mainita nimeltä joka kalastaja, jonka verkkoon vuosisadan mittaan sampi oli tullut ja miten se oli saatu veneeseen. Tällä kertaa linnoituksen ravintolanpitäjä tuli kesken keskustelun ja osti koko sodanennustajakalan hyvän ruuan tunteville upseereilleen. Tiedettiin kyllä siinä olevan maukkaan lihan, mutta helsinkiläiset eivät sitä kuitenkaan koskaan tahtoneet syödä.

Elokuun ja syyskuun taitteessa saatiin ihmetellä revontulia, joiden vertaa ei ikinä näillä main oltu nähty. Tavattomat räiskähtelevät, moninaisin värein välähtelevät salamakruunut näyttivät taivaalla tanssivan ylös ja alas ja taistelevan vallasta, tai jälleen sopivan ja yhdessä täyttävän taivaan piirin laidasta laitaan. Vanhat helsinkiläiset seisoivat vuorilla, koettaen revontulten liekeistä saada johdetta tuleviin tapauksiin. Syyskuu ei vielä ollut päättynyt ja lehti oli vielä täytenä puussa, kun tuli sellainen pakkanen, ettei syyskyntöihin enää päästy käsiksi. Myöskään ei ennätetty kunnollisesti saada kaaliksia maasta. Eikä tämä pakkanen lauhtunut, vaan lumi satoi päälle ja oli täysi talvi, outo kyllä katsella, puiden ollessa täydessä lehdessään. Kuukin liukui yli varhaisten lumikenttien ja keltaisten metsien pahaennustavan kuparinvärisenä, ikäänkuin valmistaakseen itseään niitä näkyjä varten, joita se oli katseleva ehkä jo tulevina kuukausina.

Kuitenkin oli toki sekä linnoituksessa että kaupungissa niitäkin, jotka hurmaantuneina saattoivat vastaanottaa tämän kumman syksyisen kauneuden. Viaporin valleilla helisivät ja kalkattivat meren hengessä läpikuultaviksi jäätyneet sireeninlehdet kuin smaragdihelyt karkeloivan kaunottaren kaulalla — Ehrensverd oli kertakaikkiaan juurruttanut kauneuden tänne Susisaarille ja meren henki sitä alati palvoi ja ravitsi kuin rakastunut juma-

loituaan. Sekä kaunottaret että heidän ritarinsa katse-
livat Viaporin kallioilta tämän poikkeuksellisen syksyn
pakkastyyninä iltoina revontulten liekehtelyä ja koet-
tivat arvaella: tuleeko sota? Myöskin meren jäähän-
meno noin silmin nähden oli ihmeellistä katseltavaa.
Tuleeko sota? — Oli niitä, jotka uskoivat vedenpinnan
kirstyvistä laskoksista voivansa päätellä jotakin tule-
vista tapahtumista. Mielellään he selittivät jäätyvän
meren ilmoittavan, ettei tule sotaa. Sodan epätodellinen
uhka oli huhuista huolimatta jossakin hyvin kaukana ja
sehän muuten kuuluikin tähän Suomenmaahan eikä kos-
kaan voinut poistua. Todellista ja likeistä olivat sen-
sijaan uudet tanssit vuoroineen ja niiden sävelet, joita
vasta oli harjoitettu, ehkä eilen, ehkä tänään, ja jotka
lopullisesti opittaisiin niissä monissa huvitilaisuuksissa,
joiden järjestelyyn nyt jo voitiin käydä käsiksi, kun talvi
näytti tulevan näin aikaiseen. Jääajotkin lupailivat
jotakin aivan erikoista, kun keltaiset koivunlehdet vari-
sivat hangille ja auringonpaiste pani uskomaan, että
ne olivatkin pisaroina vuotaneet alas auringon runsau-
desta. Synkkä muisto rouva Helena Reuterskjöldin ja
hänen miehensä seikkailusta joitakin vuosia sitten täällä
Kaupunginlahden jääajoissa oli jo siirtynyt tarinoiden
kaukaisuuteen. Sillä peloiteltiin lapsia, jotka pyrkivät
heikolle jälle. Yhäti kaunis rouva Helena itse oli kah-
den pienen Reuterskjöldin äiti, jumaloi miestänsä Carl
Wilhelmiä ja leikki kolmantena lastensa mukana, tem-
meltäen permannolla milloin hevosenä, milloin jänönä,
milloin haukahtelevana hauvana. Kaikkeen tottuu ja
hänkin oli tottunut siihen, että hänen entinen miehensä,
eversti von Hauswolff lapsineen asui samassa talossa ja,
kasvonpiirteiden rävähtämättä, astui kohteliaasti terveh-
tien hänen ohitseensa. Suhde hänen lapsiinsakin oli jo
ennättänyt käydä levolliseksi ja ystävälliseksi. Adelaide
oli kovan — ja hänelle käsittämättömän — koettelemuk-
sensa paineessa varhain kehittynyt ja korvasi emännät-
tömässä kodissa ihmeteltävästi äitiään. Jopa Adelaide oli
oppinut hoitamaan isänsä ilmatieteellisiä kojeita parem-
min kuin äiti koskaan kotona ollessaan oli sitä tehnyt,
ja jopa hän piti päiväkirjaakin, jonka joka rivin isä sai
nähdä. Sillä isä oli hänen paras ystävänsä ja uskottunsa.

Sophie Hjärne asui yhä kahden huoneen päässä miehästään, kaipasi »kotiin Ruotsiin», kaipasi ihailijaa ja ihailijoita, sadatteli tohtoreita, jotka eivät kyenneet palauttamaan hänen kauneuttaan, vihasi tätä karua kammottavaa linnoitusta, jossa ei kyetty aikaansaamaan yhtäkään suuripiirteistä rakkausintriigiä tai rohkeaa poliittista juonittelua, vihasi kaupunkia, jossa ei enää mitään tapahtunut, vihasi koko tätä ikävää harmaata rajamaata. Oli käsittämätöntä, että tänne haudattiin eteviä upseereja vailla tulevaisuuden toivoa. Hjärne pelasi, eikä aina menestyksellä. Stava Lindeblomista oli kasvanut vaarallinen daami. Hän käytti orvokintuoksuista hajuvettä ja Sophie epäili, että tämä tuoksu joskus tuntui Hjärnen, hänen kerran niin rakastetun miehensä komeissa tummissa hiuksissa. Mutta Stava oli sikäli vaaraton, että hän pian kyllästyi. Tänäpä hän lahjoitti suosiotaan pikku vänrikki Hybnerille, huomenna luutnantti Klarckille. Erikoisen inhoittavaa oli se rakastelu, mikä tunnettiin tapahtuneen ja ehkä yhä tapahtui Valhalla-veljesten ravintolanpitäjän ja erinäisten linnoituksen herrojen, suurempien ja pienempien kesken. Mikä tuossa madame Vingessä viehätti, oli käsittämätöntä. Kerrottiin tämän hävyttömän naisen kehuneen, että jos sota tulee, niin hän kyllä voi pitää huolen herroista upseereista ja siitäkin, ettei puutu vakoilijoita, jotka pitävät silmällä ryssää. Mutta Vingeä ei auttanut suututtaa, hän tuntui liian monesta asiasta tietävän liian paljon. Etteihän vaan Danckwardtinkin kuolemaa olisi kiirehditty jollakin keinoin. Hän oli käyttänyt telakan työmiehiä ja kruunun varoja komean puutarhansa kuntoonpanoon. Kauniit päärakennukset yltympärillä kartanoissa olivat saaneet rakennusaineita linnoituksen runsaista varastoista. Mutta olihan näissä sitten vietettykin huumaavia päiviä ja öitä eikähän Danckwardt ottanut puutarhaansa mukanaan, kun lähti tästä pahasta maailmasta. Oli myyty — vanhoja — laivoja telakasta, oli myyty polkuhinnasta. Kaikki tämä oli totta. Mutta sittenpä olikin linnoituksella ystäviä, jotka olivat valmiit hädän tullen sitä muonittamaan. Ja tällaistahan aina tapahtui. Pahin oli se syytös, joka kysyi, minne joutui kupari — suunnaton määrä kuparia eli koko Adlerfeltin

varustuksen purettu kuparikatto — minkä jokainen oli saattanut omin silmin nähdä varastoituna rannassa. Sanottiin sen tuottaneen Viaporiin paljon ruplia, paljon polsterikangasta, paljon kaviaaria ja kuohuviiniä. Ehkäpä jokin kaunis korukin oli tullut Haminan tietä linnoitukseen. Ja entä Vingen oma komea vaatevarasto? Niin, ja vapaamuurariveljet olivat voineet harjoittaa armeliaisuuttaan entistä runsaammassa määrin — olihan aika, jolloin heillä oli hoidossaan kymmenen köyhää lasta. Ja heillä oli nyt hyvin muhkeat suruvarusteet, kaikki mikä kuului pompes funébre'sseen. Ei olisi voinut olla Roomassa komeampaa. Vinge tiesi niin paljon sentähden, että hänen ruoanlaittotaitonsa oli voittamaton. Hän pääsi joka paikkaan. Juopuneina eivät miehet vartioineet salaisuuksiaan. He eivät itsekään tietäneet mitä sanoivat. He olivat tässä tilassa usein hurmaavimmillaan. Mutta heidän puheensa saattoivat olla varomattomia. Ja heidän tekonsa myöskin. Vinge oli osannut kätkeä tietonsa omaan upeaan rintaansa... Jos Sophie Hjárnellä olisi ollut entinen kauneutensa, niin hän olisi pitänyt koko linnoituksen tasapainossa.

Mutta eivät olleet ajat niinkuin ennen. Selvä vulgaire'iyden henki oli tullut tänne Viaporiin. Täällä saattoi unohtaa franskankielenkin. Valhalla-veljekset ottivat nykyään yhteyteensä aatelittomiakin! Ja heidän armeliaisuusharrastelunsa vaati aatelisia arveluttavan läheiseen seurusteluun profaanin väen kanssa. Sophie Hjärne ja Helena Reuterskjöldkin joutuivat upseerinrouvien neulomailtoihin, jolloin ratkottiin ja käännettiin vanhoja vaatteita köyhien ja suuriperheisten sotamiesten lapsia varten. Vaatteita koottiin kodeista, sekä kaupungista että linnoituksesta. Kauppamiehet olivat aikaisemmin mielellään antaneet uuttakin vaatetavaraa, mutta nyt oli elämä niin kiristynyt ja kerjäläisiä kävi niin paljon, että täytyi supistaa anteliaisuutta niin puolelle kuin toisellekin. Upseerinrouvat kuitenkin tekivät parhaansa, varsinkin kun itse amiraalinrouva oli asettunut armeliaisuustyön johtoon. Kaikki käsittivät, että hyvän mielialan säilyttäminen sotamiesten ahtaissa, köyhissä asunnoissa saattoi sodan aikana vaikuttaa suorastaan kohalokkaasti. Vaan eivätkö taasen olleetkin mustalais-

lapset lukuisasti edustettuina lapsiluetteloissa. Olipa Valhalla-veljesten omien holhokkien ja koulutettavien joukossa pieni elohopeanvilkas Efra Hagert, jonka isä oli ruotsalainen, mutta äiti mustalainen. Efra oli yllättävän äkkiä oppinut kaikki, mitä vanha Anna Eerikin-tytär osasi opettaa ja muiden lasten hitaasti tullessa perässä, Efra ennätti kujeilla niin moninlaisella tavalla, että hänet täytyi panna pois koulusta. Efra valmisti viulun, kiipesi linnoituksen muurien yli ja kävi kaupungissa soittelemassa itselleen rahaa. Pitikö nyt näitä mustalaislapsia, joista ei koitunut muuta kuin harmia, pukea ja hoivata samalla tavalla kuin muitakin linnoituksen lapsia? Oliko yleensä luvallista että heitä oli täällä? Mutta Valhallan periaatteisiin kuului, että köyhiä oli hoivattava ilman erotusta. Niinpä heille osoitettiin hyvyttä missä vaan taidettiin ja he kävivät herrasväkien keittiöistä ulos ja sisälle. Sophie Hjárneltä katosi pieni ruusukivinen muistosormus, hänen makuuhuoneensa peilipöydältä, hitto vie, katosikin, sillaikaa kun hän kävi vintillä hakemassa kenkiä Efran äidille. Hitto vieköön toisenkin kerran — hän oli tästä vulgaire'istä armeliaisuudesta saanut kyliänsä. Tämä loputon ja yhä tiivistyvä sodanuhkakakin teki ihmiset hulluiksi. Parasta että kerran tulisi tuo ennustettu sota, jos sen kerran piti tulla, niin siitä sitä myöten olisi päästy. Sophie Hjärne päätti neuloma-iltojen asemesta liittyä nuorten harrastuksiin, jotka tarkoittivat huvi-iltojen valmisteluja — oh, mon Dieu, sellainenhan olikin häntä paljon likempänä. Rouvat tietenkään moittimaan: kuinka hän saattoikin niin loukata amiraalinrouvaa, jonka kodissa tällä hetkellä elettiin mitä vaikeimman ristiriidan paineen alla. Ei ollut vaikeaa käsittää, miltä tuntui amiraalista ryhtyä varustamaan linnoitusta hallitsijansa, Ruotsin vähälahjaisen — ettei sanoisi vähämielisen — kuninkaan määräysten mukaan suurta ja ihailtua Napoleon Bonapartea vastaan, joka oli katsonut hyväksi määrätä Suomen yhdistettäväksi Venäjään. Suuri mies, jolla riitti järkeä paljon yli oman tarpeen, oli varmaan joutunut senverran tutustumaan raivokkaan vastustajansa Ruotsin kuninkaan maiden historiaan, että hän uskoi Ruotsin kykenemättömäksi pitämään Suomea, jos Venäjä haluaisi

sen... Ja vielä tapahtui, että juuri kun hetkeksi kiinnitettiin toivoa siihen, ettei tätä sotaa tulisi, raivopäinen Kustaa IV Adolf loukkasi Venäjän keisaria lähettämällä hänelle takaisin kaikkein korkeimman kunniamerkin, jonka oli häneltä vastaanottanut. Täytyihän Venäjän hallitsijan tästäkin suuttua! Ja täytyihän Viaporin komentajan tuntea linnoituksen vakava asema tällaisessa ristitulessa!

Sophie Hjärne nauroi kun hänelle puhuttiin amiraali Cronstedtin vaikeuksista. Korskea amiraali sai mitä hänelle kuului. Oliko hän kuunnellut pyyntöä, jonka Sophie Rosenborg hänelle esitti silloin kun hänen piti viettää kihlajaisjuhlaansa ja hän pyysi yhtä ainoaa sulhasensa virkapäivää lykättäväksi? Ei, amiraali piti päänsä ja Hjärne lähetettiin kiireesti matkalle. Kukaties ei koko tuota hirvittävää tautia olisi tullut Sophielle, jos hän rauhassa olisi saanut viettää juhlansa. Piru vie: liian paljon pyytää se, joka vaatii Sophie Hjärneltä sääliä amiraali Cronstedtia kohtaan. Iloinen huudahdus kohosi linnoituksen rouvien kesken, kun heidän neuloma-iltojaan varten kauppamies Nathanael Heidenstrauch lähetti kaksi suurta pinkkaa lujaa hyvää kangasta! Kangaspakkoja oli kaksi, koska hänen vaimonsa oli synnyttänyt maailmaan kaksi tervettä poikaa ja perheessä vallitsi suuri ilo. Kun tieto tuli Sophie Hjärnen korviin, tunsu hän sydämessään katkeran piston ja hänen silmistään kirposi kyynel, joka oli kuin kuiva suolarae. Koko rakkauden onni oli häneltä jäänyt kokematta: mitä oli hänen elämänsä ollut? Ja mitä siitä enää voisi tulla!

Ei, eivät olleet ajat niinkuin ennen. Kaupunkikaan ei enää suonut vaihtelua, jollei vaihteluksi halunnut nimittää kerjäläisjoukkoja, jotka pysähdyttivät kadulla ja rukoilivat apua. Anna Brunowin talosta oli noblessi kaikonnut ja sijaan tullut köyhää työtätekevää kansaa erinäisten käsityöläisten ammattikunnista. Itseään varten oli Anna Brunow pidättänyt vain pari huonetta ja Direhsen ja Fuller olivat ainoat entisiltä ajoilta, jotka uskollisesti kävivät hänen luonaan pelaamassa korttia ja tarinoimassa maailman monimutkaisesta menosta. Keltaisen budoarin silkkidamastin tilalla oli halpa kukallinen karttuuni. Anna Brunow näytti köyhältä lakastu-

neelta naiselta, joka luultavasti oli rikkaalle Weckströmille myynyt kaikki vanhat hopeansa.

Jos Lovise Rosenströmissä olisi ollut hitunenkaan grande dame, niin hänen luonaan olisi voinut syntyä sitä tunteellista ja viehättävää seurustelua, mistä Helsingin köyhtyneet vanhat leskirouvat vielä puhelivat, kun pukeutuneina käännettyihin ja paikattuihin vanhan-aikaisiin vaatteisiinsa kohtasivat toisensa Suurtorilla, yhdessä mennäksensä jonkun ystävättären nimipäiville, ja mitä seurustelua Ehrensvärdin aikoina oli ollut niinhyvin kaupungissa kuin linnoituksessa. Lovise oli vastoin sulhasensa tahtoa rikkaalta enoltaan saanut kauniin kotisisustuksen. Häneen ei ollut sattunut rokkotauti eikä suuri suru. Lovise Rosenström kukoisti monien pienten lastensa keskellä, jotka eivät antaneet hänelle aikaa edes pianon kantta avata. Kressin soittaessa hän joskus oli purskahtamaisillaan itkuun. Rosenström oli paljon poissa ja vähän kotona. Kaupungilla puhuttiin, että hän enemmän ajatteli politiikkaa kuin potilaitaan. Madame Rosenströmin tiedettiin mustasukkaisuudella pimentävän päiviään — aiheellisesti vaiko aiheetta, kuka sitä saattoi tietää. Naisia oli aina käynyt tohtorin luona itkemässä surujaan ja tautejaan. Kaunis neiti Gustava Kulhjelm kävi nykyään luvattoman usein ja viipyi tohtorin huoneessa luvattoman kauan. Lovise ei ollut unohtanut ennustusta, jonka oli kuullut sinä päivänä, jolloin tohtori muutti kaupunkiin: että hän joutuu kevytmielisen miehen vaimoksi. Todellisen pimennyksen aviopuolisoiden elämässä aikaansai Domarbyn herra, Lovisen rikas eno, joka oli uskonut sisarentyttärensä miehen kautta saavansa edes yli kaiken toivomansa aatelisarvon korvaukseksi kaikesta hyvästä, mitä hän oli nuoren parin eteen tehnyt. Kun Rosenströmin perhe lisäksi oli joutunut ottamaan häneltä rahavelkaa, syntyi siitä ikävä ja alituinen kiristäminen ja nuhtelevuus. Tohtori Rosenström oli joka talossa mielihyvin nähty vieras — rouva pysyi lastensa luona kotona. Hiukan toisenlaiseksi hän oli elämänsä ajatellut.

Amalia Lizelles — nykyään Weckström, asui entisessä kotitalossaan, jonka hänen miehensä oli ostanut ja hänelle ja »pojalle» pannut kuntoon. Siellä vietti myös-

kin kärsivällisesti sokeutensa päiviä vanha pormestari Lizelles, ilonaan tyttärensä poika ja ajanvietteenään tyttärensä neuvominen lakiasioissa, tämän ollessa alituisessa oikeudenkäynnissä proprietääri Johannes Weckströmin kanssa. Koko kaupunkia huvitti tämä käräjöiminen miehen ja naisen kesken, jotka kerran olivat olleet toisiinsa siinä määrin kiintyneitä että vain kihlausta odotettiin. Pieni Matti Weckström oli miettiväinen sävyisä lapsi, joka itseksensä jo varhain oppi lukemaan. Hänellä oli onni kastetodistajiensa joukkoon lukea itse sotamarski Klingspor, joka silloin tällöin kävi häntä katsomassa ja toi hänelle omaa alaansa edustavia leikkikaluja. Poikasella kuitenkin ei tuntunut olevan huvia sotamiehistä, tai rummusta enempää kuin kanuunasta ja sapelistakaan. Äidinisä ennusti hänestä tulevan papin. Amalia itse hallitsi pontevasti perheen omaisuutta, kartuttaen sekä karjaa että kapanaloja ja viisaasti antaen lainaksi rahaa ainoastaan hyvin varmoja takuita vastaan. Rosenströmeille ei hän antanut, vaikka he olisivat kipeästi tarvinneet, kun Lovisen kaksoset juuri silloin syntyivät. Toista kertaa ei Lovise pyytänyt. Pilkka ja ylenkatse mikä pojan syntymisen vaiheilla oli kohdannut Amaliaa, vaikenä sen viisaan asiain-hoidon edessä, mihin Amalia osoitti pystyvänsä. Hänen miehensä olikin hänen käteensä pistänyt rajattoman määrän valtakirjoja ja nimikirjoituksia lähtiessään kotoa liikkeelle. Sillä ei kai ketikaan kukaan voinut sitä odottaa, että hän toimettona istuisi lainoppineen vaimonsa jalkojen juuressa, kun maailmalla niin paljon tapahtui. Sensijaan hän liehui kaukomatkaisten laivojen galjuunakuvien likeisyydessä, laulellen näille monilla eri kielillä tuntehikkaita tai roimahenkisiä merimiesviisuja ja tuoden matkoiltaan kotiin sekä syötävää että juotavaa ja vaatetavaraa. Ei pitänyt vaimolta eikä pojalta mitään puuttua. Häneltä itseltään puuttui tusinallinen poikalapsia, mutta ensimmäinenhän olikin tulossa. Saisipa sitten Helsinki nähdä kuinka hän tätä rykmenttiään harjoittaisi Kampilla. Kun sodan huhu saapui kaupunkiin, syttyi Gussi Weckströmissä kuin uusi elämä. Ja olisipa jännittävää nähdä pysyisikö Pavel vielä siellä ylhäällä Sotamiehentalossa peltoja kyntämässä. Eikö vaan ilmaantuisi tänne vanhan

aseveikkonsa vierelle. Caramba, olipa Weckström valmis panemaan vetoa, että ennenpitkää Paavo olisi täällä!

Varhainen talvi aiheutti, että Viapori nyt jo sai vastaanottaa joukon sukulaisia sekä likempää että kauempaa kartanoista pitkin Suomea. Kuomuissaan saapuivat isät ja äidit naimaikäisine tyttärineen ja runsaine tuomisine ollakseen mukana linnoituksen huvitilaisuuksissa, mutta ennenkaikkea saadakseen luotettavia tietoja valtiollisesta asemasta maailmalla ja eritoten sodanuhkasta. Huvitilaisuuksia oli jo suunniteltu kauas joulun tuolle puolelle, sillä huolimatta sampikalasta, revontulista ja monista ennustuksista ei linnoituksen nuoriso uskonut sotaan. Toisenlaista — vaatimatonta ja sävyisää — oli Sophie Hjärnen ja Helena Reuterskjöldin silmillä katsottuna tämä nuoriso. He tunsivat suurten romanesque'ien intohimojen ajan. Silloin jotakin uskallettiin rakkauden tähden! Jollei tuo kirottu tauti olisi runnelut Sophieta, niin täällä olisi puhaltanut entinen kuuma tuuli.

Mutta tuskinpa olivat Viaporin kuuluisimmat rouvat ehtineet valittaa rakkausseikkailujen puutetta, kun sellainen ilmaantui heidän keskuuteensa, jopa yllättävämpänä kuin milloinkaan. Kauppiamies Manecken tytär Eva Maria, joka oli yhdenikäinen Lovise Rosenströmin kanssa ja Kressin soitannonoppilas hänkin, palasi muutaman viikon matkalta Haminasta ja suoraa päätä vanhemmilleen ilmoitti menevänsä naimisiin Nikolai Pantelejevitsch Kiseleffin kanssa!

Tämä mies — niinkuin moni toinenkin haminalainen kauppias, oli monet kerrat aikaisemmin pyrkinyt muuttamaan Helsinkiin ja aina olivat viranomaiset saaneet kuulla, että saksalaisia kauppiamiehiähän on tänne päästetty — miksei sitten venäläisiä? Tähän asti oli heiltä kielletty sekä elinkeinonharjoittaminen että kansalaisoikeus. Ja nyt yhtäkkiä kunniallinen ja hyvän sivistyksen saanut, arvossapidetyn helsinkiläisen kauppiamiehen tytär väittää niin rakastavansa venäläistä, että karkaa kotoaan, jolleivät vanhemmat anna suostumustaan avioliittoon! Koko kaupunki joutui kauhun valtaan. Ei milloinkaan vielä sivistynyt ruotsalainen tyttö ollut mennyt ryssälle! Eva Marian luona kävivät ystävättäret pyytä-

mässä ja itkemässä. Pappi ja pormestarit tulivat hyvinä perhetuttavina selvittelemään nuorelle neidolle, mitenkä portti nyt avautuisi vankkaan luterilaiseen linnoitukseen, jos verivihollinen outoine uskontoineen, tapoineen ja sieluilleen päästettäisiin tänne. Ja entä heidän lapsensa? Näissä lapsissa alkaisi täällä uusi, huono ja tälle maalle luonnonvastainen suku. Eva Maria oli sekä kuuro että sokea kaikelle millä häneen koetettiin vaikuttaa, niin oli rikas ovela ryssä hänet lumonnut. Marraskuun 14 päivänä tuo verenvastainen pari kuulutettiin Helsingin kirkossa, eikä saarnatuoli pudonnut alas eikä Herran tuli iskenyt kirkkoon, vaan tytär sai rauhassa istua penkissä itkevän äitinsä vieressä kuulemassa, kuinka herjaus koko tätä yhteiskuntaa ja tätä kirkkoa vastaan luettiin julki. Seuraavana pyhänä tapahtui vihkiminen. Kuis-kailtiin kyllä, että korkeiden viranomaisten taholta oli tullut käsky: tähän avioliittoon on suostuttava, koska ajat ovat sellaiset, ettei mahtavaa naapuria nyt saa suuttuttaa. Vihamiestä täytyy nyt koettaa pitää mielinkielin. Mutta kaupunkilaisista tuntui siltä kuin kristitty yhteiskunta olisi annettu avioksi pirulle ja seuraukset pian näkyisivät.

Tuleeko sota? kyselivät linnoituksen tanssiaisissa vurojen välissä neitokset kavaljeereiltaan. Lyötiin vetoa siitä tuleeko, vai eikö tule. Ensimmäisen adventtisunnuntain jälkeisellä viikolla tanssittiin raatihuoneella assambleessa tulinen kotiljongi, jonka yhteyteen oli sijoitettu runomittaan sommiteltu mainion hauska pila polttavasta kysymyksestä tuleeko sota. Kapteenska Hjärne oli leikin keksinyt ja sepittänyt useimmat asiaan kuuluvat säkeetkin. Kotiljongi suoritettiin ennen kuulumatomalla vauhdilla ja hullaantuneella riemulla, ikäänkuin joidenkin tulevien ilottomien aikojen ilonnälkä olisi etukäteen vaatinut saatavaansa eikä hellittänyt, vaikka sille jo oli luovutettu enemmän kuin sille kuului. Riemullinen loppukotiljongi vastasi:

Ei tule sotaa!

Ja salintäyteinen yleisö kohotti ilonhuutoja, halusi tänä iltana tuntea kiristyksen ympäriltään helpottavan ja sodanuhkan pysähtyvän kulussaan.

Torilla pakkasessa heräsi jokainen lumouksesta.

Joitakin päiviä ennen joulua saatiin Parolasta tieto, että sinne sijoitettu sotilas vaatevarasto oli joutunut varkauden saaliiksi. Adlercreutzin rykmentin kaikki mantelit olivat menneet. Olisi luullut, että jäljet lumessa olisivat johdattaneet rosvojen perille, mutta heistä ei saatu selkoa. Uusi paksu lumi peitti tienoon, kun uusi, entistä tehokkaampi tutkimus pantiin vireille. Ja pakkakanen yhä kiristyi. Harvoin näin kovassa kylmyydessä sataakaan lunta, mutta nyt tapahtui niin. Kuormien kuljetus näissä hangissa kävi erittäin vaivalloiseksi. Mutta heikoille nälkiintyneille vanhuksille ja pienille kerjäläislapsille tarjosi syvä valkoinen lumi pehmeät käärinliinat.

Erääksi illaksi oli tohtori Rosenström kutsunut luokseen herroja ja hänen tahdostaan myös pyydettiin ruoanlaittajaksi Viaporin tunnettu kokki-ihminen Vinge. Silloin tiesi että illallinen onnistuisi ja tohtorinna Rosenström säästyisi vaivannäöstä, mikä hänen nykyiseen tilaansa katsoen olikin välttämätöntä. Aviopuolisoiden kesken syntyi näiden kutsujen yhteydessä pieni keskustelu, samantapainen kuin monet kerrat ennen.

— Ajatteletko, Rosenström, sitten todella minuakin!

— Kuinka en ajattelisi. Ainahan ajattelen.

— Mutta kun sinun luonasi käy niin paljon nuoria ja kauniita ja he kuuluvat kehuvan, että olet heitä suudellutkin.

— Sepä pirua — kuka sellaista on sanonut?

— Ehkä itse tiedät. Pyydän vaan: älä hajoita meidän kotiamme! Olet niin paljon poissa ja minä joudun ajattelemaan niin monenlaisia .. .

— Mutta jo nyt nykyisenä aikana luulisi sinullakin olevan muuta ajattelemista. Meillähän todennäköisesti on sota ovella.

— Uskotko sinä sotaan?

— Jos minun pitäisi täältä lähteä, pyydän Heidenstraucheja pitämään huolta sinusta ja lapsista. Silloin tiedän että olette hyvässä turvassa.

— Minä olen levoton Kressistä. Hän on usein juovuksissa ja väittää ettei kukaan enää hänestä välitä. Hän niin ikävöi omaa kotia. Sinä et saisi olla hänelle niin kylmä. Olemme muuttaneet hänen nuottiarkkunsu äitini

taloon. En tiedä onko se siellä paremmassa turvassa. Etkö voisi pyytää Fredrik Kressiä mukaan torstai-illaksi?

— En.

— Et? Muistatko kuinka hän tuolla peräkammarissa ensi kerran soitti »Suomen marssin» sinä iltana, jolloin menimme kihloihin? Ja hän soitti sitä sitten kaiken sen ihanan yön, kun kävelimme Suurtorilla edestakaisin.

— Pyydämme hänet seuraavana päivänä — silloin on jäljellä hyvää ruokaa. Vinge on taituri alallaan. Kaikki arkiset ravintoaineet käyvät hänen käsissään keveiksi, aromaattisiksi ja erinomaisen miellyttäviksi. Kress kuului sanoneen että Vinge tekee nauriista ja kaaliksista musikaalista pot-potpourrita.

— Hän suree sitä, ettei Helsingissä anneta arvoa muille hänen sävellyksilleen kuin »Suomen marssille». Tätä jokainen poika laulaa ja viheltää... Rosenström, rakastatko minua niinkuin rakastit ennen?

Hän upposi miehensä lämpöiseen hellävarovaan syleilyyn ja mies kuiskasi hänen korvaansa, että jos tulisi sota ja hän saisi komennuksen muualle, niin Lovisen oli avattava hänelle tuleva posti ja parhaan harkintansa mukaan toimitettava se miehelleen yhdessä kotiuutisten kanssa.

— Uskotko että olet minulle rakas? Jollet olisi, niin minun täytyisi lääkitä itseni sinua rakastamaan. Lasten tähden. Kodin tähden. Isänmaan tähden.

Lovise muisti kaukaisesti, että olisi pitänyt pyytää torstaiksi vielä Domarbyn herra, joka hopeidensa ja muunkin omaisuutensa tähden nyt oli hyvin levoton, maahankaan kun ei voinut mitään kätkeä. Mutta hänen oli niin hyvä olla siinä miehensä turvallisessa hellyydessä, ettei hän mitään enää toivonut.

Torstai-iltana oli vihreässä talossa koolla myöskin upseereja. Jägerhorn vasta matkalta palattuaan oli heidät tuonut mukanaan. Ruotsin lähettiläs Pietarissa ei enää antanut mitään toiveita sodan siirtymisestä. Eversti oli saanut jäljennetyksi muutamia kirjeitä ja lausuntoja, joiden sisällön hän toivoi nyt tekevän epäilijöillekin selväksi mihin asemaan todenperään oli jouduttu. Kirjoi-

tusten sisältö oli säilytettävä salaisena. Tieto siitä että pitkien sovittelujen ja raskaan epävarmuuden jälkeen nyt oltiin ratkaisun edessä ja että todennäköisesti ei tällaisia yhdessäoloja enää tulisi, vaikutti mieliin siten, että kaikki mistä puheltiin tuli tärkeäksi ja ainutkertaiseksi, jokainen askel sai kohtalokkaan merkityksen, jokainen liike tiesi kannanottoa johonkin peruuttamattomaan. Meluisasta humusta, mikä tänään täytti pitkän matalan, vihreän talon Helsingin Kaupunginlahden rannassa puutui kaikki ajanviete-yhdessäolojen keveys ja kevytmielisyys. Valmistauduttiin ratkaisua varten.

Lovise Rosenström kierteli lastenhuoneen ja ruokasalin väliä, koettaen saada käsitystä siitä, mitä tuo äänekäs kiistely, pärskähtelevät naurunpuuskat tai tunteelliset vetoamukset mahtoivat tarkoittaa. Pääasiassa hän kai kuitenkin koetti selvittää itselleen minne joutuisi pienine lapsineen, jos sota tulisi. Tämä talokin oli tässä juuri vastapäätä linnoitusta. Kunhan edes hänen pienin lapsensa ennättäisi syntyä ennenkuin sota puhkeaisi. Rantakatu tuossa ikkunoiden alla oli yhtäkkiä muuttunut kuin sotaleiriksi. Yötäpäivää kuljetettiin linnoitukseen kuormia. Karja huusi kun sitä piiskoilla ajettiin läpi upottavan lumen. Tämä oli omaa tuskallista maailmaansa. Lasten huoneessa vallitsi hiljainen, viattomuutta ja rauhaa hengittävä puolipimeä ja sen tuntui olevan jokin Jumalan omien käsien alla suojeltu alkutila. Siitä kuitenkin olivat lähtöisin sodatkin. Lovisea itketti, kun hän ajatteli, että näin oli. Onneksi nuo pienokaiset nyt nukkuivat. Rosenström ei pitänyt siitä että vieraiden aikana kuului lasten itkua.

Hän oli pelännyt tuon kuuluisan madame Vingen tuloa taloon. Mutta hänhän käyttäytyikin hyvin ystävällisesti, toi kesken kiireensä talon emännälle herkuistaan maistettavaksi, jopa kysyi oliko tohtorinna tyytyväinen. Hän oli komea katsella vitivalkoisessa suuressa esiliinassaan ja niinkään valkoisessa hunnussa, joka piteli hänen tummia kiharoitaan. Lovise Rosenström ymmärsi nöyrytyneenä, että hänen viehätysvoimansa täytyi olla suuren. Yhtäkkiä hän kysyi, halusiko tohtorinna tietää, mistä tuolla sisällä puhuttiin. Ja nyt hävisivät esiliina ja huntu, Helena Eleonora vaihtoi kasvoja ikäänkuin hän

olisi valinnut yhdet kasvot kokonaisen varaston monista, otti käsivarrelleen kullatun tarjottimen — se oli hänen omansa ja seurasi häntä aina tällaisiin tilaisuuksiin eikä sitä saanut kukaan toinen käyttää — latoi siihen kristallia ja viinipulloja sekä hävisi huoneesta oven taakse, missä koko tuo salaperäinen maailma kiehtovana ja peloittavana myrskysi. Lovise Rosenström oli vain kuulut hiljaista välähtelevää silkinkahinaa ja komea Helena Eleonora oli mennyt sinne, missä Rosenström ja hänen vieraansa puhelivat ja ehkä päättivätkin suurista tulevista tapahtumista. Mikä minä olen hänen rinnallaan! ajatteli Lovise. Ihmettä että Rosenström on voinut minut naida!

Jägerhornin ääni kuului:

— Leikki loppuu tähän. Onko se loppuva sillä tavalla että me härkämpäisesti asetumme vastustavalle kannalle niinkuin tähän asti ja annamme väkevän vihollisen teurastaa koko kansamme? Vai asetummeko mukautuvaisuuden kannalle ja alamme päättäväisesti uutta elämää sen suojeluksen alaisena, kunnekka ajan ratas taas kääntyy. Suomen solvatut itsenäisyysmiehet ovat valmistaneet lujan pohjan tätä hetkeä varten.

Nyt puhui joku toinen:

— Linnat eivät joka päivä joudu ampumatauluiksi, mutta kokemus todistaa, että ne kerran vaaditaan taisteluun hengestä ja kuolemasta — tässä tapauksessa siitä, onko Suomi kuuluva Ruotsille vaiko Venäjälle.

— Seis! huusi Jägerhorn: — onko se kuuluva itselleen, kerrankin itselleen! Se on jo kyllin palvellut muita ja nyt antaa Ruotsin kuningas sille hittoa!

— Hullu sinä olet, Jägerhorn.

— Katsokaa tarpeeksi kauas! Katsokaa yli aikojen. Meitä ei silloin ole, mutta ovathan lapsemme!

— Kävi miten kävi: kunniamme tulemme puolustamaan.

Silkkinen Helena Eleonora Vinge sujahti ovenraosta, veti oven kiinni perässään ja päästi muutamia käsin kirjoitettuja lehtiä talon emännän käteen.

— Ajattelin, kas ... jos tahtoisitte lukea nämä sillai-
kaa kun diné kestää. Se tulee kyllä kestäämään, sillä kas
meillä on hyvää ruokaa. Ei tiedä, kuinka saa enää, jos

sota tulee. Mutta kas, tohtorinna, sen minä tahdon sanoa, että tohtorinna ei yhtikäs pelkää. Tohtori tulee meille Viaporin regimenttitohtoriksi ja minä kyllä, kas, voin toimittaa teille aina tietoja. Ja hyvin hoidan hänet myöskin. Kas, minä tunnen sellaisia poikia, jotka menevät yli muurien kuin käärme. Pitcéen odottaa muurin alla... Ei tohtorinna pelkää. Lapsi syntyy onnellisesti. Kaikki hyvin. Tai kaikki pahasti: kuningas on puhunut hyvin tuhmasti. Tohtorinna lukee sillaikaa kun herrat nauttivat dinen. Minä kutsun nyt sisään.

Helena Eleonora Vingen päästä puuttui vain gourmendien veljeskunnan kunniajäsenyyden merkki. Sorjana, välähtelevänä ja herttaisena hän vielä kerran silmällään tutki komeasti katetun ruokapöydän, hymyili sitten talon pienelle, ujostelevalle äiti-emännälle, ja kumartui avaamaan kaksoisovea.

Humu vierashuoneista leiskahti sisään kuin myrskyävä aallokko.

Lehdet Lovise Rosenströmin käsissä sisälsivät seuraavaa:

Armfelt myöhään syksyllä 1807 nuoruudenystävälleen kenraalimajuri Juhana Fredrik Aminoffille:

»Olet väärässä, se on vakaumukseni, kun katsot, että pitää antaa kaiken mennä helvettiin, vaikket osoita minkätähden niin pitäisi käydä jos asiat Suomessa jäävät ennalleen. Yksityisen etuahan ei ole otettava lukuun, kun valtio on kysymyksessä, mutta juuri tämän aikakauden itsekkyyks on pääsyy, minkätähden valtaistuimien toisensa jälkeen kukistuu. Ennen muinoin virkamies, vieläpä yksinkertainen kansalainenkin piti velvollisuutenaan vaaran uhatessa antaa hallitukselle tietoja. Nyt ovat kaikki vaiti. Korkein valta luulee tätä äänettömyyttä turvakseen, vaikka se päinvastoin merkitsee moraalista murhaa. Kaikki hajoaa, häpeä ei jätä kansallisesta olemuksesta muuta kuin raunioita, ei kukaan säästy, ellei ehkä kahleissa, ja silloin ei kurjalla ole omassatunnossaan muuta lohdutusta kuin se minkä pelkurimainen varovaisuus ja yksityisten vääryyksien heittäminen tyytymättömyys tarjoaa...»

Kenraalimajuri Aminoff sotamarski Tollille, entiselle turnaustoverilleen lopulla v. 1807.

»Täällä Suomessa on säikähdys suuri, kun nyt odoteaan vihollisen hyökkäystä. Tokko Suomen sotalaitoksesta, puolustusvoimista, varoista ja sotatarpeista on annettu siellä todenmukainen kertomus, sitä en tiedä eikä olekaan minun asiani sitä arvostella. Mutta sen tiedän, että jos tuo onnettomuus tapahtuu tähän vuodenaikaan, surkuttelen tosiaankin sitä miestä jolle tämän maan puolustus uskotaan, puolustus, joka loppuu kohta kun hyökkäys alkaa. Köyhyyttä ja kurjuutta, ei mitään maksiineja eikä mitään mahdollisuutta niiden perustamiseen ihmisten tahi elukkain varalta, vaikka kaikki Peerrun aarteet olisivatkin käytettävänäimme. Kiväärit ja ehkä kenttätykistökin kelvottomia ja kenties vielä ampumavarat riittämättömiä ym., ym. Linnat ovat heikentyneessä tilassa ja jos ehkä ovatkin varustettuja väellä ja tarpeilla, ei kuitenkaan meidän ilmanalassamme, jossa vihollinen useinkin voi jäällä käyttää raskaita tykkejä, ole mahdollista puolustaa Viaporia, joka monin paikoin vielä on valleilla sulkematta———. Se pieni sota-voima joka jää jäljelle kun linnat saavat tarpeensa, voiko se edes näennäisesti puolustaa itseään odotetulla pontevuudella vihollista vastaan, joka arvattavasti on monta vertaa vahvempi ja vuodenaikaan, jolloin kaikki salmet ovat jäässä ja rajat siis joka taholta hyökkääjille avoimina? Tämä kuvaus, Teidän Ylhäisyytenne, ei ole liioiteltu; se on tosi, ja minä olen katsonut velvollisuudekseni ilmoittaa asian oikean laadun miehelle, jolla rinnassa on rakkautta kuninkaaseen ja isänmaahan ja jolla samalla on ensimmäinen sija valtakunnan sotajoukossa.»

Kreivi Trolle-Wachtmeisterin muistiinpanoista lokakuussa 1807.

»Valtakunnan drotseti tapasi kuninkaan ihan rutistuneena raivosta sotilasmaineensa menettämisen tähden ja päättäneenä hakea tilaisuutta sen takaisin voittamiseen, vaikka sen kautta joutuisikin häviöön; hän sanoi luvanneensa Jumalalle, ettei tee rauhaa, johon vielä lisäsi:

»minä en olekaan tuo pelkuri Aleksander!« Drotsetin huomauttaessa meidän väkilukumme pienuutta ja vähävaraisuuttamme, vastasi kuningas vihaisesti: »täällä on väkeä ja omaisuutta yllin kyllin, mutta hyvää tahtoa täältä puuttuu.« Jouluk. 6 p. mainitsevat samat muistiinpanot: »Rajalin tuli Helsingborgista. Hän kertoi kuninkaan tahtomalla tahtovan sotaa ja sanovan, että hän antaa hiton Suomelle ja välittää vähät vaikka sen kadottaisikin. Lisäksi sanoo hän olevansa aivan liian hyvä hallitsemaan sellaista roskaväkeä kuin tämä kansakunta.»

Tammikuussa Stedingk kuninkaalle:

»Venäjän hovi katsoo olevansa pakotettu rikkomaan välinsä joko Ruotsin tai Tanskan kanssa, ja koska kokemus on sille näyttänyt, ettei Venäjä kykene viimeksi mainittua valtaa vastustamaan, valitsee se mieluummin sodan Ruotsia vastaan, se kun on vähemmän vaarallinen ja tarjoaa tilaisuuden aina haluttuun valloitukseen, joka tekisi Ruotsin merkityksestä kokonaan lopun. On varma, että jos Suomenmaa kadotetaan, lakkaa Ruotsi olemasta itsenäinen valtio eikä Tukholmassa senkoommin enää voida nukkua rauhallisesti. Norjakin olisi vain huono korvaus. Erotus käy vielä tuntuvammaksi, jos vertaamme ikimuistoisista ajoista Ruotsiin yhdistetyn Suomen kansan vapaaehtoista, harrasta uskollisuutta aseilla valloitetun kansan tunteisiin. Tästä seuraa, Teidän Majesteettinne, että vaara on aivan lähimillään ja että ratkaiseva päätös on tehtävä ilman hetkenkään viivytystä. Jos Teidän Majesteettinne on päättänyt alistaa itsensä ja valtakuntansa sodan vaaroille, jossa suurimmatkaan vaivannäöt eivät voi muuta aikaansaada kuin että puolustus käy pitempiaikaiseksi, täytyy viipymättä ryhtyä erinomaisiin ponnistuksiin ja panna kaikki mahdolliset välikappaleet liikkeelle niin ettei Teidän majesteettinne kukistu kunniatta.

Venäläisten tarkoitus on tulla kolmelta taholta, — 30 000 miestä ja varalle 30 000; — valloittaa ennen sulaveden aikaa Svartholma ja Viapori. Ruokavaroja kuljetetaan Suomen rajalle yötäpäivää, mutta toivotaan Suomessa riittävän muonaa venäläiselle sotaväelle, joka tyy-

tyy vähään. Teidän Majesteettinne armeija Suomessa on liian heikko vastustamaan sellaista hyökkäystä ja Viaporin puolustamiseen tuskin riittää 10 000 miestä tähän vuodenaikaan. Sprengtportenin tuttavat täällä kertovat, että aiotaan vallata Viapori, Svartholma ja Hankoniemi ennen meren aukenemista. Toivovat saavansa pienen laivastomme ja koko Suomen ennenkuin Ruotsista ennätetään lähettää apua. Tämä kävisi heille mahdolliseksi jos Viaporista puuttuisi ruokavaroja, mutta toivotaan, että Suomen kansan uskollisuus ja harras kiintymys vieläkin voivat jaksaa ponnistaa. Venäläiset luulevat Suomen valtauksen helpoksi asiaksi, jonka muka suorittavat vähemmässä kuin kahdessa kuukaudessa, mutta minä luotan suomalaisten uskollisuuteen ja siihen kauhuun, millä he ajattelevat tätä vierasta iestä. — Kaikki komentavat kenraalit ovat lähteneet rajalle ja tuo konna Sprengtporten on mukana, oltuaan pitkissä neuvotteluissa Franskan lähettilään kanssa. Eikä tässä kaikki. Meillä on vielä sisällisetkin juonittelut kestettävänä. Inhoni ja mielipahani ovat nousseet korkeimmilleen. Kuitenkin täytyy minun teeskennellä ja näyttää ystävälliseltä koko maailmaa kohtaan. En ole koskaan niin paljon kärsinyt kuin näinä aikoina. — Senmukaan mitä vasta sain tietää, voi venäläisten tulo Suomeen lykkäytyä viikolla. On satanut niin paljon lunta, että täältä tulevat kuormastot eivät pääse etenemään . . . »

. . . Aivan liian hyvä hallitsemaan sellaista roskaväkeä kuin tämä kansakunta... Näinkö Ruotsin kuningas ajattelee suomalaisista!

Lovise Rosenström toisteli käsittämättömiä sanoja.

Tiedot olivat pidettävät ankarasti salassa. Mutta ei ollut sitä patoa, joka olisi pidättänyt niiden äänetöntä alkuvoimaista vyöryä yksinkertaisten ihmisten joukkoon, nimenomaan keskelle sitä kärsimysten elämää, jota näinä katovuoden, pakkastalven, sodanuhkan ja kirvelevän turvattomuuden tunteen päivinä elettiin Ruotsin rajamaassa Suomessa. Tuskinpa kuitenkaan mitkään pahat ennakkotiedot tai venäläissodan kammo enempää kuin vilu ja nälkäkään niin olisivat voineet järkyttää suomalaisen ihmisen sydäntä ja lamauttaa hänen käsivarttaan

kuin tieto siitä, että kuningas oli hyljännyt Suomenmaan ja surematta jättänyt sen hirvittävän vihollisen raadel-
tavaksi. Monet kerrathan tosin ennenkin oli tällä tavalla
käynyt, mutta ei kuitenkaan oltu koskaan kuninkaan
omasta suusta kuultu, että hän pitää itseään liian hyvänä
hallitsemaan tällaista roskajoukkoa. Kuningas ja isän-
maa olivat suomalaiselle olleet sama käsite ja suomalai-
nen oli uskonut kuninkaan sanaan kuin Jumalan sanaan.
Nyt kun virallista sodanjulistusta odottaessa viime tin-
gassa pantiin maata ja linnoituksia sotakuntoon — ilman
rahaa, jota turhaan oli jo pitkän aikaa anottu, ilman
aseita, ilman muonaa, ilman lääkkeitä ja ilman vaate-
varustuksia, tämä ehkä tehtiin ylpeässä uhmamielessä,
verisellä kiukulla ja loukatun ihmistunnon huumassa,
mutta myöskin ikivanhan perityn velvoituksen käskystä.
Niinpä kiskottiin metsäniityiltä heinäkuormat, aumoista
oljet, aitoista viljat, teurastettiin elättikarja, talutettiin
pilttuusta viimeinen kotihevonen ja vedettiin peninkul-
mittain kanuunia — myöskin miesvoimin, kun hevoset
kaatuivat, niin että olkapäät olivat verillä — ja kohdat-
tiin jo heti alussa vanhat tuttavat vilu ja nälkä. Nämä
tulivat ennenkuin ryssä tulikaan. Mutta ryssää juuri
ennenkaikkea halu paloi kohdata ja antaa hänen tuntea
suomalaisen sepän puukonterää. Jos kerran nyt itse
kuningas oli määrännyt maan menon, niin mitä perke-
lettä siinä hankasi vastaan — menköön sitten, mutta
menköön niin kalliista maksusta kuin suinkin.

Näitä ajatuksia ajatteli sekin nuori sotamies, joka
oltuaan mukana tykin kuljetuksessa Helsingin porteilla,
katseli itselleen paikkaa, missä voisi kirjoittaa loppuun
kirjeensä kotiin ennenkuin vihollinen tulisi tai ennen-
kuin määrättäisiin lähtö linnoitukseen. Vaan tästähän
vihollinen toki viimeistään oli käännettävä takaisin, ei
suinkaan häntä kaupunkiin asti päästetä! Ah sentään,
olisipa luutnantti Lochtander vielä ollut hengissä, niin
kyllä ryssä olisi rajan takana pysynyt! ... Olivat pääs-
täneet varkaat Parolan vaatevarastojen kimppuun eikä
adlercreutziläisillä nyt ollut minkäänlaista manttelia.
Rauta oli niin kylmää, että iho jäi siihen, jos sormella
koetti. Kuitenkin nuori sotamies polveensa nojaten ja
hangessa istuen koetti jatkaa alettua kirjettä.

»Kunnioitettu ja kallis Isäni, rakkaat muut omaiset! Tahdon tervehtiä teitä kaikkivaltiaan Jumalan meidän Taivaallisen Isämme nimessä ennenkuin käyn täyttämään Isänmaan sotamiehen kunniavelvollisuutta taistelussa vihollista vastaan, niinkuin Sotamiehentalon pojat ovat tehneet ennen minua ja niinkuin tehkööt minun jälkeeni. Vihollinen on jo mennyt yli rajan ja meillä on kova kiire varustaa kaikkea, mutta puutteita on kyllä. Kuitenkaan ei meiltä puutu intoa ja rohkeutta ja olemmehan me ennenkin pienellä joukolla antaneet ryssä selkään. Niin aiomme tehdä nytkin. Eversti toimitti minulle aika hyvän kiväärin, joita ei ole monella. Kaupmies Heidenstrauch oli sen lahjoittanut annettavaksi jollekin suomalaiselle sotamiehelle. Olen iloinen että Antilla ja Marjaana-sirkulla on poika ja että olen sen kummi-isä. Sanokaa terveisiä Nihtiin ja Annille. Ja tulenhan minä kotiin, kun niiden peltojen kyntökin jäi kesken. Jollen jää kentälle niinkuin monet kotitalomme pitkät pojat. Mutta se on silloin Jumalan tahto. Tässä on vähän kylmä kirjoittaa, — saattekohan selvää, lähettäkää vastaus tulemaan sille tohtorille jonka Marjaana tietää. Sanovat tänne tulevan Venäjän parhaimmat kenraalit. Illalla tanssittiin vielä linnoituksen komendantitalossa. Menimme ohi ja lujasti lauloimme Porilaisten marssia. Muistatteko mitä kersantti vainaja kertoi Nihdin häissä. Meitä on täällä 400 miestä adlercreutziläisiä odottamassa eversti Gutoffskin johdolla. Jos lähettäisitte 2 paria paksuja villasukkia ja pitkät lapaset ja turkki olisi hyvä, vaikka vanhakin. Turkki olisi välttämättä saatava...»

Juhana Matinpojan tätä kohmettuneine käsineen kirjoittaessa ja parin toisen sotamiehen siinä lämpimäkseen painiskellessa, alkoi kuulua kumeeaa töminää Vanhan-kaupungin puolesta. Ja kuin yhtäkkiä punaisen myrskypilven kuvain olisi kesken kiidätäänsä syösty taivaalta maahan, niin tulla myrskysi puna-valkoinen kiiltävä-aseinen ratsujoukko tietä kaupunkia kohden. Miekkain ja pistinten välkkyessä se tulla pyyhki tuulispäänä ohi tullituvan ja kiidatti hevoset yli tullipuomin. Käyrät sapelit ojollaan, piikit pystyssä ja vyöstä helistellen

outoja aseita ratsumiehet ajaa nelistivät Hämeentietä kaupunkiin, pian alkaen kierrellä toria.

— Ryssät! huusi Juhana Matinpöika ja syöksyi pystyyn kirjeensä äärestä.

— Kasakkoja! huusivat molemmat toiset adlercreutziläiset, lähtien juoksemaan vihollisen perästä minkä pääsivät.

— Mitäs hittoa nyt tehdään? Nehän pääsivät, pirut, kaupunkiin. Ei niitä ole kuin puolisataa, asetutaan tuonne solaan ja ammutaan ne.

— Missäs muut pojat nyt sitten ovat? Mikä tulikaan kauhea vahinko . . . !

Kasakat olivat lakanneet laukkaamasta ja, pysyen koulutetussa kiinteässä järjestyksessään laskettivat kaulasta ravia ympäri toria. Säikähtyneet kaupunkilaiset, joiden mielestä eivät suinkaan olleet lähteneet muistot nimenomaan kasakkain julmuudesta, peittelivät nopeasti ikkunoitaan ja vain joku yksinäinen silmä vartioi vaatteiden alta mitä torilla tapahtuisi. Yhdestä ainoasta talosta avautui portti ja kookas vanha sokea mies astui kadulle keppi kädessä. Hänen sieraimensa aukenivat heti vastaanottamaan pahaa hajua, josta aina tämän vihamiehen tunsi, ja hänen korvansa seurasivat joukon liikkeitä, sen nyt lähtiessä torilta menemään alas Isoa-katua. Häntäkö, ainoaa elävää ihmistä, mikä täällä oli näkyvissä, mahtoi tarkoittaa se viheltävä miekansively, joka hetkeksi leikkasi ilmaa niin että harmaat hiukset vanhan miehen päässä nousivat pystyyn. Amalia Weckström, joka vasta oli päässyt siunaamasta kohtaloa siitä, että se nyt oli pidättänyt Gussin, hänen miehensä, laivan jossakin kaukana täältä — turha usko kyllä, sillä Gussi pyyhki jo sissijoukon etunenässä lumilakeuksia vihollista vastaan — tuli ulos ja ryhtyi taluttamaan isäänsä porttia kohden.

— Piikaseni, puhui vanhus, — mitäpä hätää minulla. Anon tässä vaan . . .

— Sitovat teidät vielä hevosten väliin niinkuin ne viimein tekivät sen papinkin . . . Mennään sisään, isä.

— Anon tässä vaan Herralta Jumalalta sitä pitkää katsetta, jolla näkisin tämänkin tarkoituksen . . .

Sokea mies lausui siinä itselleen pari roomalaisen runoilijan säettä, jotka olivat häntä lohduttaneet monta

kertaa vaikeina aikoina. He olivat yhdessä Amalian kanssa nämä säkeet kääntäneet suomenkielellekin:

»Ex imbri soles et aperta serena
prospicere et certis poteris cognoscere signis.»

Saatat keskeltä satehen,
ohjanasi merkit varmat,
nähdä poudan, tuta kentät
armahasti aurinkoiset.»

Kasakkain ratsastus oli kuulunut kauas ympäri tie-noon ja pakolaiset, jotka linnoituksesta tällä hetkellä pyrkivät kaupunkiin, pusersivat hevosistaan äärimmäisetkin voimat päästäkseen perille. He olivat, Sophie Hjärne, Stava Lindeblom ja Helena Reuterskjöld, viime tingassa päättäneet sittenkin jättää linnoituksen ja nyt he huomasivat etteivät enää pääse vanhaan tuttuun kortteeripaikkaansa everstinna Brunowin luo, vaan on etsittävä turvaa Rosenströmin talosta. Pitceen, jonka rokarpiset sudenkasvot eivät milloinkaan lakanneet rouva Hjäرنelle muistuttamasta hänen suurta onnettomuuttaan, johdatti vieraat tuvan puolelle, koska tänne yöllä oli syntynyt lapsi, tuotanoin terve poikalapsi, ja tohtori ennen lähtöään oli määrännyt, ettei ketään nyt päästetäisi sille puolelle. Siellä oli vain se opetettu hoitajavaimo ja sitten piika, Lisette.

— Kasakat ne vaan tuolla ... Ei niitä tuotanoin paljon ollut. Kyllä kaiketi päävoima tuotanoin vasta on tulossa. Sellainen jokin niiden haju tulee tuulen mukana. Vaan tuotanoin eversti ja adlercreutziläiset kyllä ottavat ne vastaan. Yötäpäivää tästä on kuljetettukin kanuunia kaupungin porteille, tuotanoin niinkuin on kuljetettu muonaa ja karjaa ja ammuksia linnoitukseenkin. Heidenstrauchin ja Sederholmin hevoset, tuotanoin, tuskin ovat saaneet puhaltaa. Ja tohtorinkin hevonen on ollut mukana.

Linnoituksen rouvat pelkäsivät. Eivät milloinkaan he olleet kohdelleet tohtorin palvelusväkeäkään niin ystävällisesti kuin tänään. He eivät olleet koskaan olleet lähellä sotaa. Mutta tuotanoin Pitceen oli ollut mukana,

sekä maalla että merellä. Mutta silloin kuningas itsekin oli täällä ja antoi arvon Suomenmaalle. Hän olikin tuotanoin niin armollinen ja hyväntahtoinen herra, että joka sotamies mielellään pani alttiiksi henkensä hänen tähtensä. Tuotanoin, ei olisi uskonut että tällaista tulisi, että kuningas... Rouva Reuterskjöldillä oli sellainen murhe miehestään, kapteenista, että surko tuli. Hän oli komendanttina Pienellä Mustasaarella, aivan ensi kuulien maalitauluna. Ja ammuksia ei riittäisi... Reuterskjöldin lapsilla oli nälkä ja siinä sitten rouvatkin vähäisen vahvistivat itseään toivossa, että ennen iltaa pääsisivät Kruunun hevoshakaan kortteeripaikkaansa. Mutta paljon oli tulossa ennen iltaa. Alkoivat mellakka ja räiskinä samalla kulmalla kaupunkia, mistä kasakat äsken olivat tulleet. Rouvat pelkäsivät.

Kauheaa, että he olivatkin lähteneet tänne! Linnoituksen kellareissa sentään olisi ollut turvallisempaa... Kapteenska Hjärne puhui franskankielellä jotakin, joka pani kauniin rouva Reuterskjöldin hetkeksi mykistymään. Olisikohan hän huomauttanut, että hävetä saa alhaisen kansan edessä, kun tykistöupseerin rouva pelkää ammuttaa... Mutta tuotanoin olihan täälläkin kellareja, sanoi Pitcéen, kauppiamiesten varastohuoneina piti Helsingissä olla lujia suojia. Jos pienet frökenit ottavat voileivät käteensä, niin tuotanoin, mennään tästä suoraan pihalle... Ei, ei ole rottia! Herjeminjee, siellähän on täysi sota! Paukkui, räiski ja ulvahteli niin että talot tärjivät. Saa nähdä, että aletaan pommittaa linnoitusta. Jospa Reuterskjöld olisi edes jollakin toisella saarella. Mon Dieu, je tremble quand je pense...

— Tu est bête, tais-toi donc!

— Onko nyt jotakin järkeä siinä, että puolustaudutaan kuolemaan asti, vaikkei ole mitään pelastumisen toivoa? Maailman mahtavimmat hallitsijat ovat päättäneet Suomen kohtalon, meidän omaa kuningastamme ei Suomen tuho liikuta, sillä Ruotsihan jää vahingotta — mutta tähän onnettomaan maanääreen haudattujen upseerien, meidän miestemme, pitää kuolla tämän vieraan maanääreen puolesta. Oh, mon Dieu, tätä minä en ymmärrä.

— Muistatko jotakin siitä mitä sanotaan kunniaksi?

— Ymmärrätkö sinä, oma Fia, jotakin siitä, mitä minä läpikävin sinä päivänä, jolloin olimme hukkumaisillamme tuolla jäällä? En koskaan ole senjakeen ollut terve. Eikä Reuterskjöldkään.

— Telle est la vie.

Pitcéen toi tallilyhdyn. Rouvat astuivat esiin räystäään alta missä olivat odottaneet ja kulkivat inhottavan rokonarpisen rengin perässä alas leveitä lujia portaita. Huu, tähän oli hautaholvi! ... Ei, tuotanoin, täällä saa olla varsin turvattuna, täällä on ennenkin oltu piiritysten aikana, portaat ovat ihan kuluneet. Tuotanoin, tänne sopii istua, lyhty voi jäädä tuohon sillitynnyrin kannelle. Tulen sitten kertomaan . . .

— Ne pleure donc pas, Hélène!

— J'ai le sentiment que je ne le verrai plus ... ! Lapses, älkää menkö sinne putoamaan.

— Maman, täällä on rusinoita!

— Ei saa koskea, tulkaa tänne, heti paikalla.

Stava kopeloi rusinalaatikolle ja antoi, itsekin ottaen, kullekin lapselle kourallisen. Täällä tuntuivat todella kaikki hyvät tuoksut mitä joku gourmende saattoi toivoa. Taasen kuului melua. Kellarin kauniisti holvatun katon revelmästä putosi soraa. Kunhan ei katto vaan sortuisi. Ah, että läksimmekään linnoituksesta.

— Mutta joka pelkää, voi ehkä vielä palata takaisin.

Nyt tapahtui juuri täällä Rantakadulla jotain hirvittävää. Koko mellakka oli varmaan siirtynyt tänne. Kuului hevoslaumojen kaviontöminää. Huudettiin, laukaisiin jokin käsiase. Stava Lindeblom, rusinoita pureskelten, taivutti päänsä oviaukon kohdalla ja alkoi varovasti astua ylöspäin. Pitcéen seisoi portilla, tirkistäen sen raosta Rantakadulle. Eversti Gutoffski lasketti reessään täyttä karkua linnoitusta kohden ja hänen miehensä tulivat täydessä epäjärjestyksessä perässä, juosten minkä pääsivät. Yhtäkkiä iski nyrkki Rosenströmin porttiin ja yli lankkuaidan ojentui verinen käsi, kirje hyppysissä, tohtorin puolelle. Siellä oli Juhana Matinpoika Sotamiehentalosta ylämaassa. Hänen vaatteensa olivat repeytyneet ja osittain myös veressä ja ääni hänellä kulki kovin vaikeasti.

— Toimita, hyvä mies, tämä kirje jonkun mukana me-

neniään minun kotiini. Alku on huono. Pirut pääsivät kaupunkiin. Emme osanneet vielä odottaa.

— Minkäs me voimme, sanoi Pitceen ärtyneenä, — kun kuningas on meidät heittänyt.

— Vaikka vaan, mutta kunnian vuoksi... En minä haavoittunut, mutta kyllä sinne jäi meitä monta kymmentä vangiksi... Ryssien käsiin... Juhana Matinpoika päästi äänen, joka oli itkun ja pilkkanaurun vaiheilta. — Häpeällä aloitamme. Emme kunnialla lopeta. Kanuunatkin jäivät sinne ladattuina, piiput kaupunkia kohden...

— Mutta jo sinussa on köhä, sanoi Pitceen, joka ei voinut keksiä millä keinoin lohduttaisi onnetonta miestä. — Ota edes tämä liina kaulaasi.

— Mitäs minusta!

Juhana Matinpoika juoksi pitkin askelin toverinsa kiinni. Sophie Hjärne ja Stava Lindeblomkin jo seisovivat portilla katselemassa sekasotkuista pakoa, millä adlercreutziläiset koettivat saavuttaa turvapaikkansa. Mutta mitä nyt taasen olikaan tulossa? Venäläisiä lappoi jää mustanaan Katajanokan päästä, pakenevia suomalaisia kohti. Yhtäkkiä adlercreutziläiset kuitenkin pysähtyivät, ikäänkuin johto olisi kasvanut maasta, kapteeni Kraemer kun sattui tulemaan heitä vastaan ja järjesti heidät vastarintaan. Mitä, tuotanoin, ajattelikaan eversti Gutoffski, kun sillälaila... ?

Linnoituksen rouvat turvautuivat Lisetteen, joka nykyään palveli tohtorilla. Tyttö tuli kuin toisesta elämästä, hymyilevänä ja hiljaisena ja kuiskaamalla kertoen, mitenkä suloinen oli se vastasyntynyt lapsi ja miten viisaasti se jo katsoi äitiinsä. Ja miten se oli isänsä näköinen, mutta myöskin äitinsä — vaikeaa oli sanoa, kenen näköinen se oikeastaan oli enemmän. Lisette kuvasi tätä lapsukaista säteilevän onnellisena, ikäänkuin olisi ollut kysymys jouluyön lapsesta, josta enkelitkin riemuitsevat. Rouva Hjärne muisti tytön virrenveisuun Anna Bruno win kodissa sairautensa aikana ja keskeytti hänet. Heidän piti päästä keltaiseen taloon sodan ajaksi ja he halusivat tietää, saattoiko vaaratta kulkea kaupungin läpi... Kyllä kuitenkin muutamat ihmiset voivat nostaa paljon melua pienestä lapsesta! Rouva Heiden-

strauch tuli nyt vuorostaan nuoren äidin huoneesta ja hänkin kuvaili viattomuuden sanansaattajaa, joka oli keskellä sotaa lähetetty rauhan asunnoista tuolla ylhäällä. Mutta eikö Pitceen voisi mennä viaporilaisten naisten asialle. Lisetteä olisi tarvittu hoitamassa pientä enkeliä.

Sophie Hjärne kohautti olkapäitään: yhdentekevää, menköön vaan tuo ruma rokonarpinen. Hän käveli, ties mistä syystä, sille kohdalle Rosenströmin puutarhaa, mistä kesäinen penkki paksun lumivaipan alta häämötti. Olisikohan hänkin kerran ollut »pieni enkeli», jonka vuoksi oli iloittu? Sanansaattaja viattomuuden maasta ja rauhan asunnoista — kahdenkymmenen vuoden perästä tuo pieni Rosenström ehkä seisoo Viaporin valleilla vartioimassa mahtavan Venäjän lippua ja sadan vuoden perästä siinä ehkä joku lapsenlapsenlapsi vartioi Suomen lippua. Jägerhornilla oli oma hullu uskonsa. Sitä uskoa ei hänessä mikään järkyttänyt. Siinä uskossa hän nukkuisi kuoleman uneen. Onnellinen mies. Rekiretkellä kerran he olivat ajaneet kiiltävään jäähän vuosiluvun 1308 . . . Taivaalta linnoituksen ylle lankesi tällä hetkellä kajo, joka näytti valkoiset muurit ja mastonhuiput epätodellisen selvästi kuin Fata Morganassa. Laivat olivat jäätyneet kuoleman uneen, liikkuvaiset, iloiset, voitolliset laivat. Niin myös muistot ilon ja kauneuden päiviltä. Selvästi kuului, että linnoituksessa sahattiin jäätä. Siinä olikin sahaamista: kolme syltä avovettä ympäri koko linnoituksen.

Pitceen tuli henkeä, hämmästyttäjä ja viinan humalaa täynnä tiedustelumatkaltaan. Uusien tulokkaiden hajuakin seurasi häntä. Oli siellä nyt tuotanoin aika markkinat kaupungilla, yhdeksi ainoaksi sotaleiriksi oli muuttunut tori, hautausmaallakin oli kansaa ja karjaa kuin Noan arkissa. Etteivät vaan olisi kirkon ovetkin olleet auki. Ja tuotanoin everstinnan luona annettiin aika ryyppy hyvää ainetta ja suomalainen herra, jota mainittiin kapteeniksi, sanoi juurikaan kapteenska Hjärneä ja kapteenska Reuterskjöldiä tuotanoin hakevansa. Ja hevoset lupasi tuomaan lähettää. Ja siellä oli pyttyä ja vakkaa ja tynnöriä ja putelia lattiat ja pöydät täynnä, ja pöydät yltyleensä kukkurallaan herkkuja. Ja pöydälle kannettiin niiden iso teenkeitinkoje, joka höyrysi ja

kärysi. Ja tuotanoin salin sohvilla ja tuoleilla oli silkki - kangaspinkkoja kuin kauppapuodissa ja tuotanoin sanottiin, että talo pannaan kuntoon korkeille herroille. Ja tuotanoin sitä peilien paljoutta ja keisarien ja keisarinnojen kuvia paksuissa kultaraameissa . . . Jokin kiiltävä koje näytti siltä, että se oli heidän nurkkajumalansa, tuotanoin . . . Mutta everstinna Brunow itki niin että piti kyökkiin paeta. Ja tuotanoin ymmärtäähän sen, kun kuningas niin hylkäsi ja heitti venäläisen saaliiksi.

Pitcéen, muistaessaan surullista everstinna Brunowia ja ruumiissaan tuntien hyvien ryyppyjen vaikutuksen, purskahti itkemään hänkin. Ja itki katkerasti ja manasi suurella äänellä linnoitusta kurittamaan koirankuonolaiset.

Suomalainen herra, joka heitä kysyi ja lupasi lähettää hevoset vastaan! — oli kuin tuli olisi pistetty linnoituksen sammuneisiin, tyytymättömiin ja onnettomiin rouviin! Kuka se herra on voinut olla? Siinä samassa hän saapuikin, yllään upeat talvivarusteet, ryhdikkäänä ja rakastettavana: kapteeni Gustaf Ladau.

Yksi Anjalan maanpettureja! välähti linnoituksen rouvien mieleen juuri niin pitkäksi aikaa kuin kapteeni tarvitsi suudellakseen heidän käsiään.

Hän tuli tuomaan ylipäällikön, herra kenraali van Suchtelenin tervehdystä ja kysymään eivätkö armolliset rouvat haluaisi nyt tulla everstinna Brunowin talolle hiukan neuvottelemaan. He olivat nimittäin siellä saaneet tietää, että tämä talo oli luvattu arvoisten naisten käytettäväksi. Mutta venäläinen päällystö oli ajatellut, että ehkä muutamia ylempiä upseereja voitaisiin sijoittaa toiseen päähän taloa ja arvoisat naiset ottaisivat haltuunsa toisen pään, nimenomaan sen, missä »keltainen budoaari» sijaitsi. . . Niin, mistä hän tiesi keltaisen budoarin? Oo, Pietarissakin toki puhuttiin tästä keltaisesta budoarista.

— Eversti Jägerhornko on kertonut?

— Mahdollista. Sitten on jo kauan kun hän kirjoitti ja samalla pyysi toimittamaan madame Hjärnelle pienen paketin.

Sophie Hjärnen kasvot menivät sinipunerviksi, sillä hän kyllä tiesi, mitä hyvä Jägerhorn oli häntä varten

tilannut. Enemmän kuin koskaan hän nyt tarvitsikin kauneuttaan. Jos tämä voide auttaisi, niin valtansa alle hän taivuttaisi kaikki nuo vihollispäälliköt, niin monta kuin heitä oli.

Parivaljakot, oudoista nahoista tehdyt paksut leiskuvat vällyt, tiukujen soitto, vastaan tulevien sotamiesten kunnianteko — tämä kaikki huumasi ja kuljetti mukaansa. Tutuista taloista kannettiin ulos tuttujen perheiden huonekaluja, jotta vieraat pääsisivät majoittumaan. Amalia Weckström koetti sotamiesten käsistä pelastaa jotakin hopeaesinettä, jonka he nähtävästi aikoivat varastaa. Hän kääntyi katsomaan ohitse ajavaan Sophie Hjärneen, mutta Sophie ei nyt tahtonut nähdä mitään, joka muistutti surullisia entisiä aikoja. Ilonjano vaati hänessä sijaansa.

Keltaisessa budoaarissa seisoi teepöydän ääressä everstinna Brunow, käsitellen posliineja, jotka eivät olleet hänen omiaan ja järjestellen outoja sipulin, öljyjen ja tunteuttomien ryytien höystämiä ruokia. Hän oli itkenyt ja vieläkin hänen täytyi pyyhkiä silmiään, koska tämä kaikki oli niin kauheaa! Kun Sophien, Helenan ja Stavan mukana kaikki muistot lisäksi tulvehtivat taloon, hän vaivoin saattoi hillitä kyyneliään.

— Ajattele, Sophie, meidän kuningasta, mitä on puhunut! Minä uskon, että hän on sairas eikä tiedä mitä hän tekee.

Odotettiin muutamia upseereja — kenraali van Suchtelenin poikia ja kapteeni Zabudskya, joiden toivottiin pääsevän tänne asumaan, nimittäin sitten kun täällä olisi kunnossa. Tämä talo oli niin kodikas, ja sitten hiukan syrjässä. Ja täällä oli paljon tilaa, kun vuokralaiset olivat muuttaneet muualle... Everstinna Brunowin uskolliset ruokavieraat kapteeni Fuller ja majuri Dirchsen astuivat yhtäkkiä takahuoneesta vanhoja nattsäkkejään kantaen ja peloittavan ylpeiksi ryhdistäytyneinä, läpi salin, sivuilleen katsomatta. Kapteeni Ladau kiirehti esittämään, että everstinna pyytäisi heitä jäämään tänne teepöytään. Mutta rouva Brunow toki ei sitä uskaltanut ehdottaakaan, hän vaan painoi liinasta huulilleen.

Fuller pysähtyi, mulkoili verikoiran silmäyksin Laudautta kasvoihin ja sanoi:

— Ruotsalaisen upseerin nenään täällä hajuaa liiaksi ryssältä ja Anjalalta.

Ladau teki käsillään sätkähtelevän liikkeen, haki taskustaan tupakkaa ja asettui sohvaan rouva Reuterskjöldin vierelle.

— Tja, me tietenkin valitamme, että meitä ei haluta ymmärtää. Mutta lempeä ja armollinen Keisarimme teki kaikkensa taivuttaakseen Ruotsin kuninkaallista majesteettia yhteiseen sovun tiehen . . . Muuten kenraali pyysi minua mainitsemaan, että jos täällä sattuisi olemaan naisia, jotka tahtoisivat päästä yhteyteen herrojen miestensä kanssa linnoitukseen — tietenkin ainoastaan perheasioissa —, niin sellainen kohtaaminen voidaan järjestää, tosin luonnollisesti jonkun viranomaisen läsnäollessa.

Helena Reuterskjöld hypähti elpyneen toivon herättämänä pystyyn:

— Olemme siitä varmaan jokainen hyvin iloissamme. Voisihan sattua esimerkiksi sairaus . . .

— Epäilemättä. Ja emmehän ole tänne tulleet vihamiehinä, vaan ystävinä. Hänen majesteettinsa korkea tahto on ainoastaan hyödyttää sekä kansaa että jokaista yksilöä. Ne edut, jotka Venäjä tarjoaakin pienelle Suomelle ovat niin ilmeiset, että uskomme niiden ennen pitkää tulevan täällä ymmärretyiksi. Eihän mikään voisi olla miellyttävämpää kuin että sovinnossa järjestäisimme asiamme yhteiseksi onneksi. . .

— Ah, jospa voisimmekin sovinnossa! huoahhti Helena, luoden kyyneltyvän silmäyksen kapteeniin.

Ladau tarttui hänen käteensä, nosti sen huulilleen ja katseli häntä kiinteästi ja osaaottavasti silmiin.

— Jos minulle olisi mahdollista saada huojentaa huolianne, kaunis madame, niin kuinka onnellinen olisin!

Helena Reuterskjöld muisti Sophien kihlausillan tässä samassa huoneessa ja muisti Carl Wilhelmin kuumat rakastuneet suudelmat. Jokin vaisto neuvoi häntä nyt ilmaisemasta kuinka hän rakasti ja ikävöi miestänsä.

— Jospa te ette pommittaisi linnoitusta! sanoi Helena viehättävästi hymyillen.

— Emme mitään niin soisi kuin että se antautuisi ystävyYTEemme ilman tuota mieletöntä pommittamista.

— Hyi hävetkää! Oletteko te ruotsalainen, kapteeni Ladau?

Helena veti pois kätensä, ravisti kiharoitaan ja nauroi viekoittelevasta

— Olen tietenkin ruotsalainen ja soisinkin juuri sen tähden, ettei viaton kansa joutuisi kärsimään. Voin kuiskata teille, kaunis madame, että valtava armeija on Helsingin porteilla... Mutta joisimmeko teitä, koska nuoret herrat näyttävät hiukan viipyvän.

Valtava armeija Helsingin porteilla! Miten saisikaan tuon kapteenin ilmaisemaan kuinka suuri se on.

Kaikki vaikenivat yhtäkkiä. Ulkoa kuului kauheita huutoja. Ja yhä kauheampia! Herra Jumala, mikä siellä huutaa? Huudot kuuluivat torilta. Ne läksivät niistä hirvittävästä syvyyksistä, missä kuolemankamppailu käydään. Mitä siellä tapahtuu? Kapteeni Ladau tarjosi käsivartensa rouva Reuterskjöldille, jonka kasvot olivat kauhusta aivan valjenneet.

— Te saatte, Jelena Avrahamovna, — tässä vaan todistuksen siitä tunnollisuudesta millä keisarillinen venäläinen sotaväki valvoo kaupunkilaisten parasta. Sotamiehet olivat ryhtyneet varastamaan tavaroita, joita oli kannettu kadulle. Ja täytyi noille lurjuksille antaa pagodia. Nyt voitte jättää kadulle vaikka kaikki hopeanne. Tällainen kuuluu sotaan kaikkialla maailmassa.

Oh, majuri Klick, kuinka otollisella hetkellä hän tuli! Säteilevänä, iloisena, tuoden terveisiä sekä Haminasta että Viipurista, niin, ja tietysti Pietaristakin, hän astui viaporittarien eteen kuin sulkeakseen syliinsä jokaisen heistä. Kuinka onnellista oli jälleen olla täällä kotona ja tavata rakkaat ystävät!

— Ja te, te vaan olette nuortuneet ja kaunistuneet! Mihin se johtaa jos sitä jatkuu? Oh, Sophie, kaikki ihannot muistot kumpuavat mieleen kun näkee teidät. Täällä minun rinnassani on todellinen riemun fontaini. Vieläkö te tanssitte yhtä keveästi kuin ennen? Vieläkö linnoituksessa on pidetty noita hurmaavia jää-ajaja? Vieläkö Helsingissä on yhtä kauniita naisia kuin ennen? Olen kaikki kuvannut meidän upseereillemme... Muistatteko kuinka me jäimme saareen, kun tuulispää vei veneemme? Te olitte hirveän onneton ja sanoitte minun työntäneen

sen alas kalliolta. Minä olin vaan rakastunut, minä vaimainen poika. Mutta Jägerhorn oli myöskin rakastunut ja hän kyllä ilmaantui meitä hakemaan. Aivan liian pian! Oh, rakkaus — kyllä me Viaporissa aina olemme osanneet rakastaa.

— Niin oli kerran, mutta ei osata enää. Muistattekoon runoa, jota aina lausuite:

On meurt deux fois, je le sais bien:

Cesser d'aimer et d'être aimable...

Majuri Klick suuteli hänen käsiään, ensin toista ja sitten toista. Sophie Hjärne antoi vastustamatta käsiensä viipyä näiden suudelmien suloisen painon alla. Jokin jääkuori hänen rinnassaan revähti ja alkoi sulaa, tuska joka oli tehnyt hänet niin onnettomaksi, hellitti, katkeruus menetetyin kauneuden tähden lieventyi — ehkä kaikki oli ollutkin painajaisunta! Eihän ikinä Carl Henrik Klick, kavaljeeri vailla vertaa, nyt näin olisi hurmaantunut häneen, jollei hän yhä olisi kaunis. Ne olivat olleet oikeassa sekä Rosenström että Jägerhorn ja Helenakin, jotka aina olivat hänelle vakuuttaneet, että hän turhaan kuvittelee ja kärsii. Ah, nyt palaa ilo ja elämä.

Sophie Hjärne nauroi lapsellisen onnellisena, nauroi niin että kyyneleet kirposivat silmistä.

— Sophie Rosenborg, pidämmekö jää-ajot, kun saamme nämä ikävät asiat järjestykseen? Pannaan pian kaikki kuntoon. Ajattehan minun kanssani? Jääjuhlat vailla vertaa!

— Jos te tietäisitte, Carl Henrik Klick, mitä olette minulle antanut tänä iltana!

— Mitä minä olisin voinut antaa? Tehän olette antanut, te vaarallinen hurmuri... Mitenkähän minun tässä käy, kun nuo kauniit nuoret upseerit tulevat ja kun me kaikki rakastumme! Mutta hyvä everstinna, jokohan annatte meille teetä. Tulkaa, Sophie Rosenborg.

Helena Reuterskjöld oli seisonut Ladaun kanssa ikkunankomerossa, saanut häneltä ankaran vaitiolon lupauksella ongituksi tiedon, että kahdeksankymmentätuhatta miestä huomenna musiikin soittaessa marssii kaupunkiin, ja myöskin tullut vakuutetuksi siitä, että vihollinen pommituksella tuhoaa linnan, jollei se antaudu. Viapori tietysti pakosta tulee pommittamaan Helsingin. Tästä täy-

tyy jo huomenna saada tieto linnoitukseen. Yhtäkkiä Helena huudahti Sophielle:

— Tule vähän tänne. Näetkö: sinun kettusi tulevat! Katso, katso, kadulla nuo neljä kaunista upseeria... Kerronko, mitä sinulle ennustettiin?

- Oh, minun komeat kettuni... !

Sophie Hjärnessä pääsi pitkän paaston jälkeen riemu valloilleen ja hän singautteli sukkeluuksia ja sutkautteli sanaleikkejä ympärilleen niin, että sai aikaan kokonaisen ilotulituksen.

Nuorille kreivi van Suchteleneille kävi yhä helpommaksi suorittaa tehtävää, jota varten he kolme veljestä sekä tykistöupseeri Michail Michailovitsh Zabudsky olivat tähän taloon majoitetut, nimittäin hurmata viaporilaiset rouvat ja voittaa heidän luottamuksensa.

Syötiin paljon, juotiin vielä enemmän. Elettiin räiskyvän iloinen ilta. Mutta täytyi varoa, ettei menty sen pitemmälle näin ensi kerralla. Vaalealla kaunottarella tuntui olevan todellinen tarve päästä linnoitukseen. Hänen matkansa oli varovaisesti järjestettävä.

Vuosia sitten oli tässä samassa salissa vietetty kihlajaisjuhla. Ainoa joka sen nyt kaipauksella muisti, oli everstinna Brunow. Michail Michailovitsh tanssi iloisen kasakkatanssin, toisten upseerien laulaessa säveltä. Majuri Klick istui Sophie Hjärnen vierellä sohvassa, tuon tuostakin tunteellisesti suudellen hänen käsivarttaan.

— Ou meurt deux fois, je le sais bien:
Cesser d'aimer et d'être aimable
C'est une mort insupportable —
Cesser de vivre, ce n'est rien.

Kaks kertaa kuollaan, hyvin tiedänkin:
On vaikein tuo, kun lakkaa lempimästä
Ja olemasta rakas jollekin.
Ei mitään tuo, kun lakkaa elämästä.

Näin tunteellisesti seurustellessaan uusien viehättävien muokalaistuttavuuksiensa kanssa eivät viaporilaiset rouvat vainunneetkaan, että venäläinen ylipäällikkö viisaasti oli heissä löytänyt ne välikappaleet, jotka hän

sotatoimiensa menestymiseksi tarvitsi ja joita hän heti Helsinkiin tultuaan oli ryhtynyt etsimäänkin: naisia, joiden miehet — ja ehkä muutkin omaiset — olivat linnoituksessa. Pohjolan Gibraltar oli otettava ennen avovettä, sillä merilinnoituksena ei sitä pirukaan kukistaisi, kun taas maapuolustukseen ei se ollut varustettu. Ja nyt oltiin jo maaliskuussa. Yhtäkaikki tarvittiin piirityksen ja siihen kuuluvien yllätysten ja peloitusten lisäksi jotakin keveämpää ja joustavampaa. Ylipäällikkö valitsi kullan ja naiset. Joku venäläisestä upseeristosta oli sanonut: toiset hallitsijat käyttävät tykeissään rautaisia kullia, Venäjän keisari ampuu kultaisilla. Se kullan ja hopean runsaus, joka nyt todella yhtäkkiä tulvasi näkkiintyneeseen Helsinkiin, oli omiaan häikäisemään silmiä. Ja jokainenhan pääsi siitä jollakin lailla osalliseksi, eikä yksin ne, joilla oli jotakin myytävää. Sillä saihan köyhänkin silmä nähdä korkeat herrat ja rouvat, koreat hevokset ja ajopelit ja monenlaiset iloiset huvittelut, jotka olivat katseltavina taivasalla, köyhien ja rikkaiden yhteisessä suuressa salissa. Eikä ollut ensinkään harvinaista, että komea nuori upseeri poikajoukkoon viskasi kourallisen pientä rahaa ja että valkoinen hyvältä hajuava naisen-käsi antoi kiiltävän rahan niaaileville vanhoille mummoille. Hyväsydämisiksi saattoi todella mainita näitä venäläisiä, jotka tällä kertaa olivat kaupunkiin tulleet. Mutta hirveästi rangaistiin jäällä tai metsässä kaupungin ulkopuolella sellaisia, jotka olivat rikkoneet määräyksiä vastaan. Yksikin mies, joka oli tavattu viemässä linnoitukseen sellaista tietoa, ettei venäläisiä joukkoja ollut kuin kaksituhatta miestä, sidottiin kasakkojen hevosten väliin ja ajettiin hajalle niin että yksi jäsen sinkoutui sinne, toinen tänne. Yhdeltä vaimolta oli leikattu kieli sentähden että hän oli väittänyt ryssiä koirankuonolaisiksi, ne kun olivat kieltäneet Helsingin jumalanpalveluksissa kirkonkellojen soiton. Kaksi nuorta naista piiskattiin kansanjoukon nähden Kampilla verille siitä syystä, että he olivat yöllä yrittäneet linnoitukseen, koska väittivät saaneensa aviomiehiltään sanan, että nämä olivat kipeinä. Tällaisia verisiä rangaistuksia ei nyt toimeenpantu Suurtorilla, koska kerran oli sattunut — ja nimenomaan silloin ensi päi-

vänä — että Helsingin pormestari sai sydänhalvauksen ja kuoli, kun joutui kuuntelemaan ruoskittavan huutoja ja ikkunastaan saamaan tiedon, että koirat latkivat verta rangaistuspaalun alta. Helsinkiläiset antoivat sille suuren arvon, että ruoskiminen oli lopetettu, kun menttiin päällystölle ilmoittamaan pormestari Lizellesin kuolemasta. Ei voinut muuta sanoa kuin että anteliaasti jaettiin ryyp- pykin jonakin suurena venäläisenä juhlapäivänä jokai- selle joka meni tahtomaan. Missä koreat upseerinrou- vat liikkuvat, siellä juoksi lapsia ja vaivaisia heidän perässään.

Viaporin rouvat Helena Reuterskjöld ja Sophie Hjärne nähtiin kaikkialla kunniapaikoilla. Mitä he halusivat, sen he saivat. Heidän toivomuksensa täytettiin ennenkuin niitä oli lausuttukaan. Heidän portaittensa edessä viipyi usein tuntikausia pakkasessa parivaljakko ja kaksi sota- miestä, joista toinen ajoi rekeä ja toinen seisoi takana. Heidän tarpeidensa tähden lähti kerran stafetti Pietariin asti. Rouva Hjärnen kasvoja hieroi, hautoi ja maalasi armeijan taitavin parturi. Hän oli näiden käsittelyjen jälkeen kuin kaunis vahakabinetti-ilmestys. Helena Reuterskjöldkin tarvitsi kauneutta kuluttavan levotto- muutensa vuoksi ja surustaan elpyvä everstinna Brunow veltostuneen ihonsa tähden kohennusta. Ylipäällikkö oli näiden tärkeiden iloisten tukholmattarien läheisyyteen sijoittanut omat kauniit ja etevät poikansa sekä »Michail Michailitshin», kapteeni Zabudskyn, joka heti ensi iltana rakastui Sophie Hjärneen, viikon päästä polvillaan rukoili häntä heittämään miehensä ja karkaamaan kanssaan Varsovaan, ja kymmenen päivän perästä haastoi kaksin- taisteluun parhaan ystävänsä vanhimman kreivi van Suchtelenin, sentähden että tämä oli vetänyt päälly- saappaan Sophien jalasta ja aivan lilan kauan pideltyt käsiensä välissä kaunottaren suloista jalkaa, kukaties suudellutkin sitä. Tämä oli tapahtunut ajoretkellä Mei- lahden kartanoon, minne Pietarista oli tuotettu musta- laisia soittamaan ennenkuin paasto alkoi, ja missä Hel- singin ja lähiseutujen nuoret naiset todella saivat kokea ainutlaatuisia seikkailuja. Michail Michailitsh oli, jej Bohu, varannut itselleen Sofia Avrahamovnan, mutta kreivi ryösti hänet katalasti ja kiidätti pois — eikä

Michail Michailitsh aikonut sitä kärsiä, vaan miekan täytyi tässä ratkaista. Turhaan rukoili Sofia Avrahamovna, vakuuttaen, että oli ollut kysymys vain pienestä vallattomasta leikistä ja lupasi sovintosuudelman. Michail Michailitsh repi tukon vaaleista hiuksistaan ja puri rystysensä verille, syyttäen sydänpöystään, golubtshikiään uskottomuudesta. Ylipäällikön täytyi tulla väliin ja vakavin kielloin ja käskyin palauttaa sovinto.

Jää lepäsi sylen paksuisena linnoituksen ja kaupungin välillä. Kolmen sylen levyistä avovettä täytyi ylläpitää linnoituksen ympärillä. Jäätä sahattiin yötä-päivää. Satojen sahanterien hellittämätön tasainen ääntely saattoi hulluuteen sen joka sitä kaupungin rannalta kuunteli. Yön tuntien hiljaisuudessa, pelottavan kirkaassa kuutamossa voi syntyä sellainenkin mielikuva, että nuo sadat sahanterät valmistivat arkunlautoja kokonaista kansakuntaa varten, jonka kuningas oli hylännyt ja joka nyt laskettaisiin hautaansa. — Srrr — srrr — srrr panivat sahanterät. Kaupunginlahden lujalla jäälakeudella liikkui viestin kuljettajat, kierrellen ja kaarrellen, milloin ryömien valkoisissa vaipoissa, milloin hiihtäen takateitä. Kaikki liikkui salaisuutta kantaen ja henkensä kaupalla. Linnoituksessa otettiin ahnaasti vastaan, mitä ulkomaailmasta saatettiin saada. Siellähän oli parituhatta naista ja lasta, sotamiesten perheenjäseniä, jotka kauhulla odottivat viimeistä päiväänsä. Pienet Efrat ja heidän kaltaisensa kiipeilivät kärkkäinä välittämässä kirjelippuja muurien alla odottavalle kalastajalle tai rokonarpiselle renkimiehelle. Srrr — srrr — srrr, panivat sahanterät. Komentajan puoliso makasi sairaana — hän oli ensi pommituksen aikana lasiruutujen sortuessa alas kokenut kovan järkytyksen. Eversti Jägerhorn pauhasi hetkestä, joka oli tullut. Jotkut nuoret upseerit valmistivat kapinaa. Vanhemmat kaipasivat sisimmässään koteihinsa ja antoivat hittoa koko sodalle. Kansa napisi viinan ja leivän puutetta. Linnan varusväki oli väsyksissä.

Jää linnoituksen ja kaupungin välillä, joka öisin paukui yhä voimistuvassa pakkasessa ja ylimaallisen kirkaassa kuutamossa, muodostui nyt siksi näyttämöksi, jolla suoritettiin vuoropuhelut hylätyn kansan kohta-

losta. Tästä kulkivat kaikkia tavanmukaisia muotoja noudattaen parlamentäärit, kohtaamaan vastaneuvottelijoitaan. Pieni Lonnan-saari, missä Helena von Hauswolff ja Carl Wilhelm Reuterskjöld kerran olivat lämmitelleet kalastajien hiiloksen ääressä, oli valittu ensimmäiseksi kohtaamispaikaksi, toiset tapahtuivat linnoituksessa. Helena Reuterskjöld ja Sophie Hjärne eivät noudattaneet vanhoja hyviä tapoja. Helena läksi ensi kerran yksinään, otettuaan käytettäväkseen tohtori Rosenströmin hevosen ja rengin, koska ne olivat siinä rannalla juuri saatavissa ja koska sopi edellyttää, että ne tunnettaisiin — jos hän olisi käyttänyt venäläisten hevosta, niin hänet tietenkin heti olisi linnoituksesta ammuttu. Nyt hän sai Pienen Mustasaaren rannassa jäällä kohdata miehensä ja nähdä, että hän oli vahingoittumaton. Myöhemmin hän sai seuraakin. Toisella kertaa hän oli pukeutunut suruvaatteisiin ja toi isälle kuolinsanomaa: heidän lapsensa, isän lemmikki, oli poissa! Tämän herttaisen pienen valheen turvissa hän pääsi sisään. Seuraavilla kerroilla hän toi sanomalehtiä ja kirjeitä. Mutta näissä ei kerrottu pakenevan Suomen armeijan loistavista urotöistä, jotka alipäälliköt ja sotamiehet nälästä ja vilusta huolimatta suorittivat vastoin ylipäällikön määräyksiä. Näistä kunnianteoista ei kerrottu. Kerrottiin ainoastaan Suomen armeijan mittaamattomista kärsimyksistä ja tappioista sekä helsinkiläisten epätoivosta. Näiden vuoropuhelujen välillä paukkuivat tykit kaupungista linnoitukseen ja linnoituksesta kaupunkiin, yli jään, joka lakkaamatta äänteli: srrr — srrr . . . srrr . . .

Kunnes tuli välirauha.

Nyt jätettiin linnoituksen kohtalo kokonaan jään varaan: ellei ennen klo 12 päivällä 3 p. seuraavaa toukokuuta avunlähetyt, jossa oli vähintään viisi linjalaivaa, saapunut Ruotsista Viaporin satamaan, oli linna kaikkine varustuksineen ja varoineen, tykkeineen ja makasiineineen ja myöskin siellä oleva saaristolaivasto vahingoittumattomana luovutettava venäläisille. Avautuuko meri ennen toukokuun 3 päivää? tätä kysyvät nyt toisiltaan viaporilaiset ja helsinkiläiset. Ja niinkuin he niin monet kerrat entisaikoina olivat kallioiltaan tähyilleet, oliko

vihollisen laivasto tulossa, niin he nyt tähyilivät ystävän laivastoa ja panivat toivonsa — viimeisen kerran — emämaansa apuun. Ruotsi ei voi jättää Suomea sortumaan! Mutta kevätauringon päivät paistoivat ja kovat yöpakkaset jäädyttivät kaiken mikä päivällä oli sulanut, ja leppymättömällä vastauksella vastasi jää kysymykseen, joka linnoituksesta ja kaupungista sille asetettiin kuin Pythialle itselleen. Jo alkoivat näköhäiriöt pitää peliään odottavien silmien edessä. Nähtiin avovettä. Nähtiin laivanmastoja. Nähtiin suuria railoja, joita oli avautunut. Kalalokki, joka lensi linnoituksen alueelle, oli Noan kyyhkysen arvoinen. Mutta jäätä yhä ajettiin hevosella ja venäläiset, vastoin kaikkia sopimuksia, työskentelivät tykkeineen ja uusine varustuksineen alati lujalla jäällä ikäänkuin olisivat olleet täällä isäntiä. Ja saattoivathan he sen tehdäkin, sillä he olivat matkalla pidättäneet kuriireja, jotka lähetettiin Tukholmaan niin että nämä tuskin itsekään ennättivät perille tuoksi kohdalokkaaksi päiväksi.

Koitti toukokuun 3 päivä. Kello löi kaksitoista. Tuttu sinikeltainen lippu laski väsyneenä tangostaan, vieras kohosi sijalle.

Niin oli siis nyt tapahtunut, mitä vuosisadan aikana oli aavistettu kerran tapahtuvaksi. Muutamiin nuoriin upseereihin kävi häpeä kipeästi. Linnoituksen väsynyt varusväki tunsu lomaannuksen ohella helpotusta siitä että jännitys vihdoinkin pääsi laukeamaan. Augustin Ehrensvärdin ylpeät sanat muurikivissä eivät vaienneet ja hänen hautansa jäi vartiopaikalleen.

Adlercreutzin rykmentti ensinnä jätti linnoituksen. Kumeasti kajahtivat miesten raskaat askeleet holviportin puolipimeässä. Vasta nyt marssiessa jään yli, saattoi huomata miten se alkoi hellittää voimassaan.

Kaupungin kallioilla ja rannoilla seisoi kansaa katsoimassa voittamattoman linnoituksen kotiin palaavaa varusväkeä. Valitus pääsi monilta sotamiehiltä siinä sohjoisella kevätjäällä, heidän nähdessään odottavat kaupunkilaiset. Moni taittoi miekkansa ja paiskasi luotaan aseensa keventääkseen tuskaansa. Samassa tarkoituksessa mainitsivat ylämaan nuoret miehet toisilleen, että viime viikolla oli kuultu leivonen. Kun päästiin rantaan

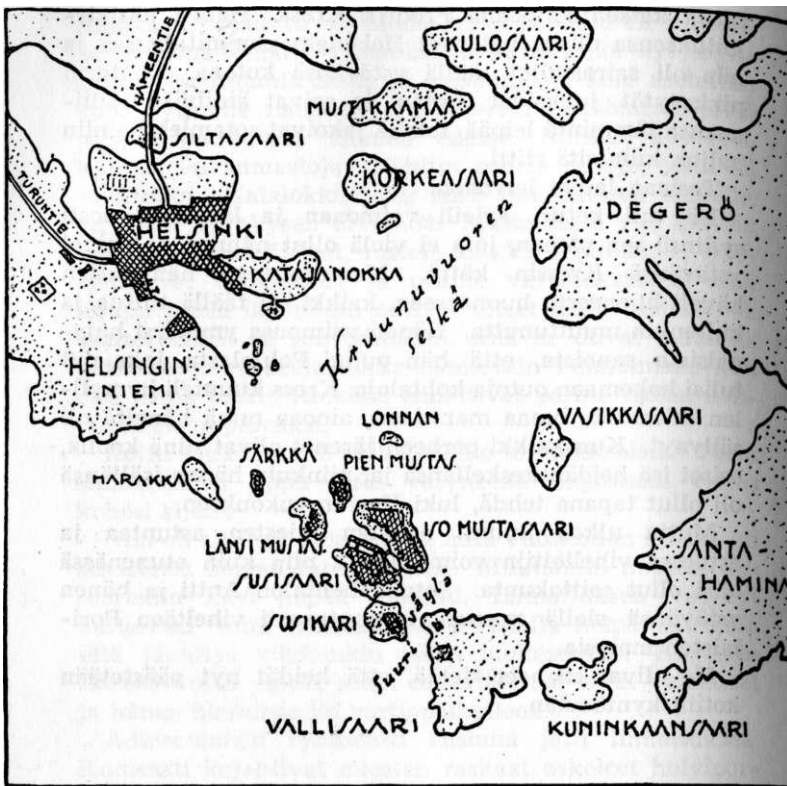
tuntui ilmassa paistetun leivän makea haju ja tohtori Rosenströmin lapset olivat isäänsä vastassa. Siinä taittoivat niin monet adlercreutziläiset aseensa, että tanner oli täynnä miekankappaleita. Tohtorin työhuoneen ikkunasta katseli kalpeana Fredrik Kress. Hänen käsikirjoituksensa olivat palaneet Helsingin pommituksessa ja hän oli sairastellut täällä ystävänsä kotona. Tohtorin pikkutyöt juoksivat sisään ja saivat äidiltään esiliinaansa lämmintä leipää, minkä jakoivat sotamiehille niin paljon kuin sitä riitti.

Tosiaan lauloi leivonen.

Isä tuli kotiin, syleili vaimoan ja lapsiaan, nosti syliinsä sen pienen, jota ei vielä ollut nähnyt, ja painoi ystävänsä Kressin kättä. Masentuneena hän sitten käveli huoneesta huoneeseen, kaikki oli täällä tuttua ja kuitenkin muuttunutta. Hänen vaimonsa ymmärsi hajanaisista sanoista, että hän puhui Pohjolasta, joka nyt tulisi kokemaan outoja kohtaloja. Kress kuunteli hymyillen ikkunasta omaa marssiaan, ainoaa mikä häneltä oli säilynyt. Kun kaikki perheen jäsenet olivat siinä koolla, seisoi isä heidän keskellänsä ja, niinkuin hänen isällänsä oli ollut tapana tehdä, luki Herran rukouksen.

Mutta ulkoa kuului nuorten miesten astuntaa ja astuessa vihellettiin voimallisesti, niin kuin etunenässä olisi ollut soittokunta. Sotamiehentalon Antti ja hänen ystävänsä siellä marssivat, pontevasti viheltäen Pori-laisten marssia.

He olivat saaneet tietää, että heidät nyt päästetään kotiin kyntämään.

Helsinki ja sen ympäristö v. 1808.

NÄMÄ SAARET VAATI RYSSÄ ASELEVON
PANTIJSI, SITOEN LAIVASTON SATA-
MAAN, KONTROLLOIDEN SUURTA VEI-
TÄMÖÄ JA ESTÄEN KALEERIEN PÄÄSYN
TELAKALTA.

Lonnan

Pien-Hä-Mustasaari
REUTERSKÖLD

Särkkä
B.J. AMINOFF

Länssi Mustar.

Suuri-

Mustar.

LAIVASTO SATAMA
KALEERI TELAKKA
SUURSAARI
PIENI VEITSA
JÄGERHORN

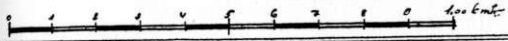
Suurisaari
CRONSTEDT

Varustusten
päällikkö: WÄRNHJELM
Tykistö: HJÄRNE
Laivaston: DE LA MOTTE

Surikari
STJERNVALL

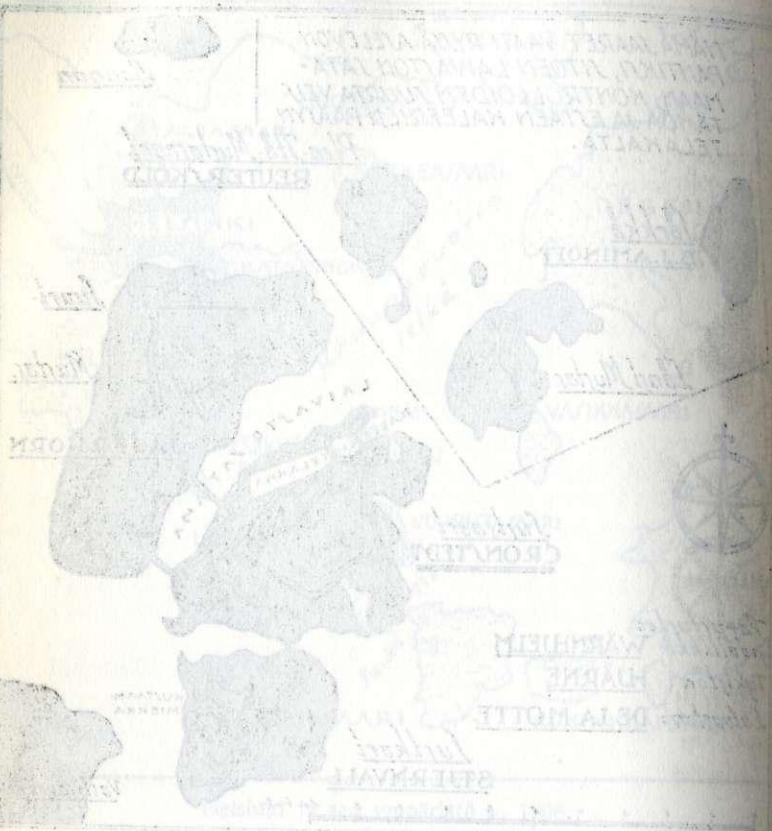
KUSTAN-
MIEKKA

Valtsaari

Åland 1808 ja sen päälliköt.

MAP OF THE BALTIC STATES
PART I. SWEDEN
PART II. DENMARK
PART III. RUSSIA
PART IV. POLAND
PART V. LITHUANIA
PART VI. ESTONIA
PART VII. LATVIA
PART VIII. BELARUS
PART IX. UKRAINE
PART X. MOLDOVA
PART XI. ROMANIA
PART XII. BULGARIA
PART XIII. GREECE
PART XIV. TURKEY
PART XV. ITALY
PART XVI. AUSTRIA
PART XVII. HUNGARY
PART XVIII. CZECH REPUBLIC
PART XIX. SLOVAKIA
PART XX. POLAND
PART XXI. LITHUANIA
PART XXII. ESTONIA
PART XXIII. LATVIA
PART XXIV. BELARUS
PART XXV. UKRAINE
PART XXVI. MOLDOVA
PART XXVII. ROMANIA
PART XXVIII. BULGARIA
PART XXIX. GREECE
PART XXX. TURKEY
PART XXXI. ITALY
PART XXXII. AUSTRIA
PART XXXIII. HUNGARY
PART XXXIV. CZECH REPUBLIC
PART XXXV. SLOVAKIA

Report 1895 in ten parts

LOKAKUUN MORSIAN

KERTOMUKSIA

Ensimmäinen painos ilmestyi 1948

LOKAKUUN MORSIAN

Raihnas vanha autobussi, täällä päin »Erämaan Kameeliksi» nimitetty, retuutti lastiaan — sekä elävää että kuollutta — mäkiä ylös ja mäkiä alas, sydänmaan rapakkoisia, kapeita teitä pitkin, välittäen liikennettä lääninpääkaupungista kaukaiseen kauppalaan. Ja olipa tänään tämä paikkakuntansa iäkäs ja nöyrä palvelija liki päivän pituisella matkallaan jo sivuuttanut pahimmat mutkat ja sillat ja tyhjentänyt kyliin monet kuljetettavansa.

Tämän hyvin vanhamallisen linjurin penkeillä oli siinä aikansa istunut rauhallisia Matteja ja Maijoja, Marjatoja ja Ruusa-Liljoja. Mustalais-Ville puolestaan, joka oli saanut edullisesti vaihetetuksi kaakkinsa »Mätkän», taas, oli tässä nautiskellut niitä viinojaan ja herättänyt pahennusta alituisella vaeltelullaan vaunun toisesta päästä toiseen taskukellon vaihtamisen toivossa. Manu Marjelin tuli akkansa kanssa huutokaupasta ja olivat he kuin vahingossa onnistuneet saamaan hopealusikan viidellätoista markalla. Mutta ehkei tuo ollutkaan hopeaa — sellainen epäily kyllä sitten tuli ja puri heitä kuin ilkeä sääski. Kättilö Emma Muunlaisella oli niin kiire uuteen toimipaikkaansa, ettei hän olisi antanut kuljettajan polttaa savukettaan loppuun. Siitäkin oli pikkuisen kinastelua koko autoväelle. Kanttori Sileniuksen lesken havaittiin niin nuortuneen viime keväästä, ettei sopinut epäilläkään hänen aikovan uudestaan avio-säätyyn. Mitäpä nuori leski olisi sitä salannutkaan ja sulhanenkin tuli samassa tietoon. Nousi siinä aikamoinen hyvätuulisuus vähäksi aikaa, kun linjuriseurakunnan iloisin matkustaja, ystävällinen emäntä-ihminen Hilma Hyvönen heti tarjoutui puettamaan morsianta,

sanoi siihen taitoon hyvin harjaantuneensa, kolme tyttä-
tään kun oli vihkikuntoon pannut ja odotti vaan sitä
kaunista neitoa, joka valloittaisi hänen ainoan poikansa
sydämen — kas, sen tytön hän vielä myöskin haluaisi
puettaa! Sillä ainoan pojan morsian on kyllä eri asia
kuin kaikki muu. Pojan oli jo aika naida, Valo Voitto
täytti tässä juuri neljäkolmatta. Tämä oli hauskaa
puhetta ja peräti rattoisa matkustaja olikin emäntä Hilma
Hyvönen, Valo Voiton äiti. Sellainen kun sattuu Erä-
maan Kameeliin, niin erämaa muuttuu huvituskentäksi.
Toki iloisuuden laine laskeutui, kun kameeli pysäytet-
tiin vastaanottamaan heikkoa sairasta. Voi toki, mies
raukkaa, luuliko tuo nyt maallisten tohtorien vielä voi-
van itseään auttaa. Ainakin hänen nuori tyttärensä,
väsymättömänä häntä palvelemaan, lujasti uskoi siihen
yksinkertaiseen parantajaan, joka piti täältä metsäky-
listä löydettämän. Sellainen ihmeparantaja täällä piti
oleman. Emäntä Hyvönen liittyi heti tytön uskoon, tar-
josi sekä isälle että tyttärelle kalakukko-evästään, va-
kuutti ihmeitä yhä tapahtuvan niinkuin sekä vanhan-
että uudentestamentin aikaan, ja katsoi aivan vielä
tuntemattomien yliluonnollisten ilmiöiden ajan olevan
tulossa. Jospa hän vaan kertoisi mitä oli kokenut, niin
kyllä siinä jokaiselta voisi tukka nousta pystyyn. Hän
oli unennäkijä.

— Herran tähden, keskeytti hänet yhtäkkiä ikäneito,
joka sylissään piteli kahta pärekoppaan peitettyä nuorta
kanaa, — rauhoittukaa ja istukaa paikoillanne. Vasta
pääsimme eroon mustalaisista. Täällä linjurissakin
pitäisi sentään olla jokaisella oma rauhansa.

Emäntä Hyvönen hämmästyi. Hän oli tottunut siihen,
että kaikki ihmiset mielellään kuuntelivat kun puhuttiin
— nimittäin kun hän puhui — yliluonnollisista asioista.
Hän sentään heti asettui paikalleen, tarttui kutimeensa,
jonka puhtaaseen vaatteeseen käärittynä oli jättänyt
istumasijalleen, ja hoki itsekseen: kanoilla taitaakin olla
huonot hermot, kyllähän sen tietääkin, että kanojen
hermot eivät kestä yliluonnollisia.

Voi yhtäkaikki kuin tämä kanojen hermo-asia taas
huvitti Kameelin matkustajia. He naurahtelivat ja mut-
ruelivat ja katsahtelivat ikäneitoon. Heidän hermonsa

kyllä kestäisivät »yliluonnolliset» ja he kävivät pyytämällä pyytämään, että emäntä vaan kertoisi eteenpäin. Nimenomaan sen sairaan vanhan miehen tytär, joka pani toivonsa ihmeeparantajaan, uskoi saavansa kuulla jotakin, joka vahvistaisi hänen isänsä luottamusta parantumiseensa. Emätä Hyvönen ei taipunut, vaan sulki suunsa suppuun — mitäpä hän tässä haluaisi vaivata kanssamatkustajiaan, ihmisiä enempää kuin kanojakaan, tai koiria...

Koira, nimenomaan pieni Killi-pentu pääsi mukaan luetteloon, se kun juuri tällä hetkellä törmäsi laatikostaan penkin alta ja viattomin lapsen-askelin alkoi tepastella vaunun käytävällä. Kukaan ei tätä paheksunut, päinvastoin jokainen ojensi kätensä tarttuakseen sen untuvaisiin kápäliin. Kävi selville, että Killiä vietiin kauppalaan morsiuslahjaksi vastaanaineelle pariskunnalle. Valkotukkainen tyttönen, jonka hoivissa Killi matkusti, tavoitti sen nopeasti käsiinsä ja sijoitti vanhan säkin alle laatikkoonsa penkin alle. Killi sieltä vingahteli mieltä osoittavasti — Killi oli herttainen!

Hyväntuuliseen, paksuun autobussi-ilmaan syntyi yhtäkkiä hiljaisuus, ihmiset kun havaitsivat, että raskaasta taivaasta oli alkanut kyennellä ensimmäinen lumi. Tästä harvakseltaan keskusteltaessa emäntä Hyvönen kiihkeästi ja ympärilleen katsomatta liikutteli kutimensa puikkoja. Syyspimeyden yhä tihentyessä hänen täytyikin varoen luoda sitä suloista, pientä ja pehmoista vaatekappaletta, joka hänen käsissään muodosti tämän tihruisen vaunuvaltakunnan valokohdan. Hän kutoi sinistä röijyä pienelle lapselle. Tämän sekalaisen seurakunnan keskuuteen johdatti pieni vaatekappale ja sen tuntematon tuleva omistaja kiinteän salaperäisen utukuvan siitä yliluonnollisesta ja selittämättömästä, johon kutojatar äsken oli koskettanut: pienokaisen syntymiseen. Tässä hämärässä, joka jonakin paksuna, nimeltä tuntemattomana aineena läikkyi ja vapisi suljetussa vaunussa, syntyi tuollainen esine, joka saattoi puolittain olla hengellisen äidin-rakkauden ja puolittain hänen maallisen itseäilytysvaistonsa tuote.

Kanssamatkustajat huomauttivat kutojattarelle, että jo oli aivan liian pimeä. Tällaisena valottomana aikana olisi

ollut poltettava lamppua aamusta iltaan. Mutta tässä pimeässäkin saattoi emäntä kertoa, kenelle tuo kaunis kolttu oli tuleva. Ja minkätähden ei Hilma Hyvönen sitten olisi kertonut. Hänen vanhimmalle tyttärelleen oli syntynyt lapsi ja ristiäisiin hän oli menossa. Ensimmäinen lapsenlapsi se oli. Yliluonnollinen ja salaperäinen asia se oli.

Pimeässä aavistivat kanssamatkustajat, että iloinen hymy nyt valaisi kertojattaren kasvoja.

Äkkiä ilmestyi hänen eteensä, tyhjälle paikalle asetuen, vanha mies — kaikin puolin vanhanaikaisen talonisännän mallinen —, jolla oli peräti totinen puhuttava.

— Koska näytätte olevan hiukan niinkuin povari, tai unenselittäjä, tai sellainen tietäjä, jommoisista Raamatussakin puhutaan, niin mahtaisittekohan te osata antaa selitystä sellaiseen asiaan, jota nyt jo vuoden ajan on selvitelty meidän pitäjässä; ja sitä on käytetty selvittelemässä sekä Helsingin poliiseja että heidän koiriaan. Ja suuri palkintokin oli luvattu. Eikä mitään ole tullut ilmi.

Hilma Hyvösen silmät välähtivät. Hän nousi seisoalleen ja katsoi pimeästä pitkään puhujaa silmiin.

Pitkä oli äänettömyyskin joka seurasi.

— Se on sitten murha, sanoi unennäkijäemäntä.

— On.

Emäntä istuutui jälleen. Isäntämies ei liikahtanut. Ei puhuttu yhtään sanaa.

Autobussi seisautettiin ja kuljettaja tuli syyttämään lamppuja. Emäntä Hyvönen tarttui käsityöhönsä. Pieni taivaansininen villavaate liikkui hänen käsissään kuin lieventäväksi tarkoitettu lämmin haude. Kanssamatkustajat ympärillä olivat käyneet tarkkaaviksi.

— Se on sitten jo vuoden vanha asia? kuului kutojattaren kalisevien puikkojen takaa. — Se on sitten jo liian vanha asia.

— Jaa, niinkös te tarkoitate?

Emäntä Hyvönen mainitsi vähäisiä asioita, jotka muutamana päivänä tai viikon takaisina oli ilmoitettu hänelle. Sellainen oli se kanttorin rouvan suuri sininen silkki-liina, jota hän oli neuvonut etsimään postikonttorin puutarhan aidan luota — mistä se moniin papereihin käärittynä sitten oli löydettykin. Toisen kerran häntä käs-

kettiin menemään järvenrantaan, sille kohdalle missä Syväojan pappa-vainaja ennenvanhaan piti ruuhaan, ja sieltä löytyikin Serafiia-raukan lapsen ruumis, jota joulusta asti oli etsitty — kivet, näes, olivat kuluttaneet säkin, mihin tyttö oli vastasyntyneen lapsensa pannut. Ja entäs kun Sinivuoren Heikki rupesi katselemaan köyhää Ahtolan Annia, niin Hilma Hyvönenpä tämän mahdolloman asian tunsikin nenäänsä ennenkuin yksikään kylän akka haistoi mitään. Tämä oli nyt sitä samaa kuin kaironkatsojan vainu — toisille se oh annettu, toisille ei. Mutta uusi aika teki tuloaan ja salat piti vielä julki julistettaman. Ja kuka sen oli sanonut, ettei ylähäältä vannotettu vainu-ihminen saattaisi vaan noin näkemältä ja tuntemalta löytää ihmisjoukosta murhaajankin, joka korkean oikeuden edessä, sormet kirjan päällä, kielsi vaikkapa koskaan tunteneensa murhattua!

Vanha isäntämies, joka kahden muonarenkinsä kanssa jälleen oli liikkeellä tuon mainitsemansa murhan tähden, tunsikin kiinteää tarvetta harvinaiselle matkatoveri-emännälle kertoa tästä salaperäisestä murhasta. Nuori nais-ihminen oli hävinnyt jäljettömiin. Vasta rippikoulun käynyt tyttö ja kunniallisten ihmisten lapsi. Tiedossa oli paikka mistä hän oli lähtenyt kotiin tulemaan ja aika milloin hän oli lähtenyt. Eikä tietä ollut kuin kolmatta kilometriä. Mutta kotiin ei lapsi tullut eikä häntä löydetty, vaikka kyläkunnat vuoronperään ketjussa olivat kulkeneet etsimässä maat ja metsät ristiin-rastiin. Ja asia oli pantu sanomalehtiin ja se tiedoitettiin radiossa. Eikä vaan tähän asti mitään ollut selvennyt. Ymmärtäähän sen, että lapsen äiti oli kuin sekaisin surusta. Isällä oli ollut sellainen tumma vahvakasvuinen tukka, mutta nyt se oli aivan valkoinen. Molemmat kuljeskelivat metsissä niin kauan kuin maa oli paljaana ja säikähtivät toisiaan kun sattuiivat vastatusten.

»Erämaan Kameelin» matkustajia seisoi nyt tiukassa rykelmässä puhujan ympärillä. Eikö tosiaan kukaan ollut unessakaan saanut murhaajasta ilmoitusta? ihmetteli yksi ja toinen. Tavallisesti sentään joku eno tai leikkiveri jotakin näki unessa.

Ei, ei mitään ollut selvennyt, ei luonnollista eikä yli-luonnollistakaan tietä.

Emäntä Hyvönen tuntui saaneen päähänsä, että ennätää kutoa loppuun pienen taivaansinisen koltun. Pui-
kot hänen käsissään liikkuvat hyvin nopeaan. Hän oli
lausunut sanansa, ettei niin vanhaan asiaan enää saa
mitään yhteyttä, ja ajatteli nyt vaan sitä pienokaista,
jolle tahtoi viedä koltun tuliaisiksi. Ei hän ottanut osaa
siihenkään keskusteluun, joka koski rikollisen syyllisyy-
den-tuntoon tulemista. Ani harvoinpa nykyajan ihmiset
sai heräämään synninhätään. Ennen vanhaan ihmiset oli-
vat herkempiä. Hyvä pappi melkeinpä aina taivutti paa-
tuneenkin tunnon. Sekin moninkertainen murhamies, se
Sahramäen Jussi läksi lopulla kääntyneenä syntisenä
Siperianmatkalle.

Mutta kun nyt oli tällainen tapaus, ettei voitu ketään
vakituisesti epäilläkään! Ainahan oli sellaisia, jotka vii-
meksi olivat olleet yhteydessä murhatun kanssa ja joita
kuulusteltiin ja joitten piti jotain tietää. Mutta tuntui
siltä kuin maa olisi tämän nuoren viattoman tytön
niellyt.

Se heikkohermoinen ikäneito, joka kuljetti kopassa
noita kahta kaunista nuorta kanaa, tuli nyt keskustelu-
paikalle lausuakseen sanansa, hänkin.

— Se on kaikki pahanhengen tottelemista tuo unen-
näkeminen ja ilmoitusten vastaanottaminen. Sellainen
pitäisi ankarasti rangaistaman. Sillä juopa on kiinni-
tetty tämän maailman ja toisen maailman välille eikä
sieltä saa tulla tänne tai täältä mennä sinne, niinkuin
selvästi sanassa luetaan... Ihmisen ei sovi sellaisia
udella, pitää tyytyä siihen mitä annetaan hänen tie-
toonsa...

Emäntä Hyvösen teki mieli kysyä oliko keskustelu taas
hermostuttanut kanoja. Mutta hän vaan leiskautti sil-
määnsä koleaa puhujatarta kohden ja sulki huulensa
lujasti vastatusten.

Kaikki olivat ääneti.

Tultiin Riutan kylän bentsiinasemalle ja täällä tapah-
tui Erämaan Kameelin kokoonpanossa yhtäikaa suurempi
muutos. Sairas ukko tyttäreineen autettiin lumisateeseen,
samoinkuin myös joku vähempimerkityksellinen vaimo-
ihminen lapsineen. Pieni koira holhoojattarineen tepas-
teli iloisesti ja kaipausta tuntematta ovelle asti, missä

nuori vastaantulijarouva riemuissaan otti sen syliinsä ja suuteli sitä suoraan kuonolle. Utta kansaa tuli vau- nuun. Takaosan päähän asettui nyt pieni vanterra, tum- mapukuinen mies, etuosaan taas, suoraan kuljettajan taakse, pitkä solakka vaalea neiti. Tällä hyvällä koh- dalla sattui olemaan tilaa ja neiti varisteli siinä lunta tavaroistaan ennenkuin nosteli niitä hyllyille.

Hän oli erikoisesti puoleensavetävä, tämä neitonen, sen totesi koko vaunu. Jo hänen varusteensakin olivat sirot ja sidotut hyvillä nuorilla. Koko tyttö tuntui ole- van häihinsä menossa. Eikö hän ensinkään huomannut, että tuli taivaan täydeltä raakaa lumiräntää? Soljet välähtelivät hänen kenkiensä kärjistä ja pieni musta hattu heilautteli töyhtöään, haluamatta mitään tietää lähestyvistä talvesta.

Emäntä Hilma Hyvönen päästi käsityön helmaansa ja katseli uteliaana tulijaa. Tässä olisi ollut morsian Valo Voitolle, hänen pojalleen! Tämä tyttö olisi taltuttanut hänen tulisen luontonsa. Täytyi vaan saada tietoonsa, kuka tuo valloittava nainen oli. Hän oli tosiaan silmän- räpäyksessä niin valloittanut Valo Voiton äidin, ettei aikaisemmin kukaan milloinkaan sillä lailla valloittanut, sanaa vaihtamatta tai katsettakaan tänne päin luomatta. Mitenkä tästä olisi päässyt puheisiin hänen kanssaan? Olisikohan joku noista muista matkustajista sattunut tie- tämään hänen nimensä?

Emäntä Hilma Hyvönen, vaikka hyvin tunsii ennustaja- ja unennäkijä-arvonsa, jopa puolittain leikillä, puolittain tosissaan niistä osasi ylpeilläkin, koki nyt outoa liikehti- mistä ruumiissaan ja sielussaan. Tätä se juuri oli, kun henki alkoi liikahdella. Jokin outo ja näkymätön käsi tarttui hänen sydämeensä ja likisti sitä niin että kuuma veri pyrki esille. Tämä veri ei ollut suolaista ja hapanta, vaan makeaa, ja jotenkuten ujostuttavalta tuntui koko tilanne. Tällaista oli ollut silloin yöllä, kun hän heräsi siihen uneen, että oli nähnyt kirkon kellarista tulevan varkaan. Tällä hetkellä vielä hän saattoi nähdä sen mie- hen: se oli musta pahantekijä, se sama joka aina on liik- keellä milloin minkäkin rikoksen teossa. Jotenkuten tuo vanha Musta tällä hetkellä kiersi tätä vanhaa vaivaista linjuriakin. Ja taisipa erikoisesti ympäröidä parasta mitä

täällä oli, koska se aina oli sellainen, että se parhainta halusi tuhota. Kirkon viinivarkaat tunnettiin sitten kyllä hänen unensa mukaan. Olivat kyllä tosin ennättäneet juoda viinin nahkoihinsa. Ainahan ei rikoksentekijöitä saatu kiinni, niinkuin nyt juuri oli ilmennyt tuon vanhan isännän kertomuksesta. Vaan jotakin jännittävää, aavistuksen hahmoista kyllä emäntä tunsii tässä pienessä pyörivässä vaunun tilassa. Tuntui siltä kuin pahahenki olisi vaaninut täällä saalista. Siitä tuli kuvottava olo. Ilon aalto kuitenkin yhtäkkiä leiskahti emäntä Hyvösen sydämeen — ties mistä se tuli —, niin että hiki puhkesi hänen otsalleen: olisiko tuo herttainen nuori neiti lähetetty tänne siinä tarkoituksessa, että Valo Voiton äiti tutustuisi poikansa tulevaan vaimoon?

Emäntä Hyvönen tarttui nopeasti pieneen taivaansiniiseen untuvaläikkään, joka kuin perhonen oli hänen käsistään laskeutunut alakuloiselle autonistuimelle. Mutta siinä samassa hän oli näkevinään siistissä laatikossa hyllyllä valkoisen, huolellisesti sinne asetetun morsiuspuvun ja harsonkin. Hän näki tämän kuin lasin läpi.

Joutavia! intti hän ajatuksissaan itseään vastaan. Siellä voi olla jotakin tykkänään toista. Kunpa olisikin. Ja varmaan onkin!

Äsken tullut neiti oli asettunut paikalleen, sijoittanut pienen tyynyn niskansa taakse ja nostanut polven toisen päälle niin että kenkien soljet jälleen näkyivät. Nyt hän kääntää ylhäältä kaulasta takkinsa liepeet kasvoilleen ikäänkuin nukkuakseen. Valo Voiton äiti ei enää saata hillitä itseään, vaan virkkaa — ainoastaan jotakin sanoakseen ja vaistoten, että saattaa puhua miten kauan tahansa, joutavista asioista vaan, kunnes voittaa tuon vieraan tytön puolelleen:

— Eihän vaan minun käsi-ompelukoneeni ole siellä neidin tiellä? Otanko pois? Sattui tulemaan mukaan hiukkasen liian paljon kampsuja. Näes, olen menossa tuonne kauppalaan, kun minulla on tytär siellä, joka tässä hiljan sai pienokaisen. Ja se pitäisi nyt kastettaman. Mutta eikös tosiaan olekin tiellä se kone? ... Sille pikkuisellehan minä tässä yritän kutoa röijyä. Tyttärelläni ei ole konetta ja tuollaiset vauvat tarvitsevat aina niin paljon vaatetta... Kas, mummon pitäisi olla syli-

kummina ristiäisissä — minkä nyt sitten pannevat nimeksi. Minä olen Hilma, minä, mutta kyllä kai ne jonkin uudenaikaisen nimen panevat, jonkin Murjun tai Lurjun, ne kun ovat niin rivoja nykyajan nimet, niin en minä niistä pidä.

Hilma Hyvönen puhui puhumistaan, mutta mielti vaan sitä yhtä, että kuinka saisikaan käännettyksi puheensa Valo Voittoon, koreaan hulivilipoikaansa, joka tästä tytöstä varmaan saisi voittajansa ja onnensa. Mutta kovin hiljaa vastasi se tyttö, auton jarruttaessa saattoi nähdä vain hänen huultensa liikahtavan.

— Onkos neiti kauaskin menossa? alkoi emäntä Hyvönen taaskin. — Olette niin ohuesti vaatetettu, lumisade näkyy yhäti yltyvän... Mutta ettenhän vaan olisi nähnyt teitä viimekesäisissä maan viljelysjuhliissa? Olin siellä poikani kanssa ja ettekös te seisonut katselemassa meidän siipikarjaosastoa juuri siinä liki aitaa? Kyllä sen Valo Voitto Hyvösen melkein muistaa, joka hänet kerran näkee. Sellainen kookas vaaleatukkainen huiskale — kauniina pitävät! Eikä hänen olisi tarvinnut tyttöjen puutteessa suinkaan naimattomana olla.

Äiti varisti kyyneliä silmistään, ne tulivat niin helposti, kun hän tätä poikaansa ajatteli.

— Mutta se on niin ylpeähenkinen, meidän nuori isäntä, että pitää löytää niin erikoisen korea. Minä sanoisin, että joteskin sellainen kuin . . . vaikkapa tekin olette. Ettehän te pane pahaksenne, leikkiähän minä puhun . . . Mutta näkisitte vaan minun poikani...

Ei, neiti ei ensinkään pannut pahakseen, hän pisti takin reunojen takaa esiin punaposkiset kasvonsa ja nauroi. Ei hän ollut maanviljelysnäyttelyssä ollut. Kyllä siellä oli ollut joku toinen. Täällä, puolen tunnin perästä tulisi tienhaara. Se oli korkealla mäellä ja kolmeen pitäjään siitä erkani tie. Hänen kotinsa oli parin kilometrin päässä valtatiestä, kyllä hän sitä polkua osasi astua pimeässäkin. Kylpy siellä pitäisi odottaman. Ei, ei hän ole talon tytär — hän on vaan mökin tyttö . . .

Emäntä Hyvösen into hiukkasen laantui, kun neiti sävyisällä äänellään, iloinen hymy suupielissä, puhui varattomista vanhemmistaan ja samassa hetkessä katseli kaunista rannekelloaan. Olivatkohan he niin varatto-

mia? Ei tytön asu siltä näyttänyt. Ja kuka tuon kellon oli voinut Tiänelle antaa? Etteihän vaan sulhanen? Hyvösen nuori isäntä kyllä niin piti kiinni arvostaan, että hänelle kelpaisi vain ison talon tytär eikä herrassyntyinen missään tapauksessa. Kyllä hän niin talonpoikaisesta komeasta säädystään piti kiinni, että mökin työstä hänen taloonsa oli vain lattianlakaisijaksi. Eikä kuitenkaan äiti Hyvönen saanut mielestään, että tämän nuoren neidin nähdessään hänen poikansa niin mieltyisi, ettei kysyisi mikä hän oli ja mistä hän tuli.

Vaan eipä neiti salannut ammattiaan: valokuvausliikkeessä hän palveli. Kyllä hän siitä työstä piti...

— Minun pojallani myös on valokuvauskone, tointui emäntä Hyvönen yhtäkkiä masennuksestaan, iloissaan siitä että löysi yhtymäkohdan. — Kaikkia mukavia hän valokuvaa. Kun äskettäin kansakoulu paloi, niin sen hän kuvasi ja lehteenkin lähetti. Ja tanssipari Arosuu, joka esiintyi seurojen talolla, myöskin onnistui oikein hyvin. Eikö nyt olisikin mukavaa tutustua meidän nuoreen isäntään ... ?

— Niin, miksei. Mutta toinen harrastaa valokuvausta huvikseen ja toinen elääkseen.

Emäntä vaikenä ja totesi, että ei ollut mikään lampankaritsa sentään tämä kaunis neiti. Taisi ollakin niin, ettei siitä hyvää olisi tullut Valo Voiton kanssa. Mutta mikä erinomainen veto voima olikaan hänen silmän luonnissaan nytkin taas, kun hän katsahti pieneen siniseen käsityöhön ja siinä hymyili.

— Taidatte lapsista pitää?

— Tottakai minä lapsista pidän, kuka nyt ei niistä pitäisi.

Mitenkä lämpimästi se tyttö osasikin sanoa sen!

Näin hän huojutteli komean nuoren tuntemattoman isännän äitiä vuoroin myötäpäivää ja vuoroin vastapäivää paljaalla katsannollaan ja ihan puhumattomanakin. Mutta nyt se viimeinen solmukohta avautui: neitonen katsahti rannekelloaan ja lausui:

— Pian se minun tienhaarani tuleekin. Ei siellä kukaan tiedä olla minua vastassa, kun tämä autontulo on niin epävarmaa näin lokakuussa, mutta kyllähän minä

näiden tavarain kanssa selviän. Tämä tosin ei saisi kas-
tua, siinä on minun hääpukuni.

Hilma Hyvösen käsityö vaipui helmaan. Eikös hän
ollut sitä arvannutkin. Voitonkiihkeänä hän sanoi:

— Tiesinhän minä sen. Näinhän sen kuin lasin läpi.
Enkö sanonut, että olen unennäkijä ja todenkin.

Ja toinen virkkoi naurahtaen:

— Mitenkäs te sen olisitte nähnyt. Pitäisihän siinä
olla eheä paperi. Tänä pyhänä kuulutetaan kolmas kerta
ja viikon päästä vihittää.

— Älkäähän nyt! puolittain parahti emäntä Hyvönen.
— Eihän nyt kukaan lokakuussa mene naimisiin.

— Miksei?

— Ja sitä vielä kysytte. Lokakuun morsian on tuo-
mittu morsian.

— Eihän, naurahti morsian, — kun minun isäni ja
äitini ovat vihityt lokakuussa ja onko nähty onnelli-
sempaa pariskuntaa.

— Siitä ei vielä ole tietoa, se voi olla edessäpäin se
heidän lokakuunsa.

Hilma Hyvösen ääni viilsi kuin viikatteen terä.

Pitkässä ylämäessä oli keskustelu luistanut aika muka-
vasti, mutta nyt vieritettiin Erämaan Kameelia kolistellen
alas mäkeä eikä saattanut kuulla linjurin toiselta pen-
kiltä, mitä toisella sanottiin. Yhtäkkiä ajettiin aikamoi-
sen kuopan ylitse, niin että koko vaunu keikahti kuin
ojan pohjalle. Ihmisetkin luiskahtivat huiskinhaiskin
toistensa syliin. Suuret lumiläiskät olivat lyöneet suo-
raan vaunun ikkunoita vasten, niin ettei ulkoa saattanut
erottaa mitään muuta kuin auton edessä himmeän valo-
tien, jolla valkoiset märät lumahahtuvat tanssivat.
Kuinka olikaan tässä kolkossa katiskassa nyt outo olo.
Entisten matkustajien kaikotessa ei enää tullut uusia.

Vanha isäntä ja hänen molemmat renkinsä kokosivat
hekin kapistuksensa ja tulivat jättämään emäntä Hyvö-
selle hyvästiä. Eikä tämä eroaminen tapahtunut vailla
pientä alakuloisuutta, sillä jonkinlainen yhteenkuulu-
vaisuus oli pitkän matkan varrella ennättänyt syntyä,
varsinkin sen järkyttävän tapahtuman johdosta, johon
isäntä oli pyytänyt matkakumppaniltaan valaisua.

Tuntui siltä kuin ei vanha mies olisi sittenkään vielä

heittänyt kaikkea toivoa, sillä hän toisti nuoren neidin kuullen lyhyesti tapahtuman kulun ja lausui viimeiseksi:

— Jos rouva nyt tällainen tietäjä on, niin ottaisitte minun osoitteeni että kirjoittaa voisitte, jos sattuisitte saamaan yliluonnollisen ilmoituksen.

Kun vanha mies veti hatun päästään, huomasi Hilma Hyvönen, että hänen hiuksensa olivat lumivalkoiset. Hän jäi pitelemään miehen kättä.

— Te siis olettekin sen kadonneen tytön isä! Olisihan minun pitänyt se heti arvata. Jospa vaan saisinkin ilmoituksen ... Ehkä se olisi mahdollista. Mutta ettehän sentään usko, että tyttärenne on hengissä ... ?

— Mutta jos olisi... Joskus minä uskon.

Kiikkerän linja-auton paksussa hämärässä muodostui jäähyväishetki tilapäisten tuttavien kesken melkein pä kirkolliseksi toimitukseksi. Se olisi saattanut olla vihkitilaisuus, tai hautausjuhla, tai vaikkapa kentälle jääneiden siunaushetki. Vallitsi outo yhteenkuuluvaisuus. Kaikki sanoivat toisilleen nimensä ja osoitteensa. Ilo luontoinen Hilma-emäntä, jolle tämä kyyneltyminen ja saamaton vaikeneminen pian kävi painostavaksi, käänsi kuitenkin kaikki äkkiä leikiksi, sanoen, että jos joku sattuisi kadottamaan jotakin — morsiamedelta voisi hukkaa korea solkikenkä tai vaikkapa valkoinen huntu, kun hän räntäistä tietä kulkisi kotiinsa, tuo musta mies tuolla nurkassa voisi pudottaa kirjavan kaulahuivinsa... »Kyllä teiltä jotakin hukkuu, uskokaa vaan. Ehkäpä tälle unennäkijämännälle annettaisiin ilmoitus ... !»

Mutta kun poistuneet matkustajat olivat hävinneet kylätielle ja Erämaan Kameeli, uupuneena kallistellen alas painuneita takakulmiaan, laahautui lokakuun sohjossa viime taivalta määränpäättään kohti, otti raskas masennus vallan harvojen matkamiesten kesken. Morsian, joka vasta nyt oli saanut tietoonsa kertomuksen kadonneesta tyttärestä, teki kaikki ne kysymykset, jotka sadat ihmiset olivat vuoden mittaan tehneet. Lapsen isä yhä näytti herättävän henkiin moneen kertaan kuollutta toivoaan hänen löytämisestään.

Aino Salmenkivi, kaunis kihlattu neitonen Erämaan Kameelin tyhjillä törkyisillä penkeillä, kurottautui otta-

maan alas tavaroitaan. Emäntä Hilma Hyvönen pani kokoon pienen sinisen käsityönsä — se ei valmistunut, oli ollut liian pimeää.

— Onnea nyt sitten vaan — oikein paljon onnea. Olinpa melkein toivonut että poikani. ..

— Me olemme niin vanhoja ystäviä sulhaseni kanssa. Kiitoksia vaan kaikesta. Hän on kovin hyvä, sulhaseni...

Morsian antoi kättä ovensuussa istuvalle vanhalle vaimolle, joka piteli hänen tavaroitaan, ja astui lumeen. Saattoi erottaa tienviitan ja kolme tienhaaraa. Metsä näytti olevan matalaa sekametsää. Lumi peitti kaikki märkiin läiskiin. Morsian hävisi heti näkyvistä.

Vaunuun jääneet seisoivat ikkunoissa ja katselivat hänen jälkeensä. Hetkiseksi sattui auton valo kolmen tienhaaran ankaraan vartijaan, joka ojensi viittakirjoituksiaan pimeään. Ei enää näkynyt mitään.

Lienee kulunut kymmenen päivää, kun Suomen yleisradio tiedoitti, että lokakuun sinä ja sinä päivänä, siinä ja siinä pitäjässä, siihen ja siihen aikaan neiti Aino Salmenkivi oli kadonnut tietymättömiin. Tuntomerkit mainittiin. Joka kadonneesta voi antaa tietoja, ilmoittakoon ne sinne ja sinne. Tiedoista, jotka johtavat tulokseen, luvataan viidenkymmentuhannen markan palkinto. Tämäntapaisia uutisia oikeastaan välitettiin yleisölle joka päivä. Niiden järkyttävä vaikutus oli tottumuksen kautta laimentunut ja käynyt verraten lyhytikäiseksi. Kuitenkaan ei voi kieltää, etteivät ne asianomaisen likeisten piirissä olisi herättäneet kauhua, niinkuin tässäkin Salmenkiven tapauksessa. Varsinkin kun paikalliset sanomalehdet aina olivat anteliaampia kuin radio. Suurten otsakkeiden alla kerrottiin, että Salmenkiven pariskunta lauantai-ehtoon odotti kotiin tyttärtään ohi kulkevasta autobussista. Kun ei häntä kuulunut edellytettiin, että hän jostakin syystä sulhasensa kanssa tulisi likempänä hääpäivää. Hääpäivän edellisenä päivänä saapui sulhanen kuitenkin yksinään, edellyttäen morsiamensa viikkoa aikaisemmin tulleen kotiin, niinkuin oli sovittu. Jo nimenomaan sen vuoksi, että häävalmistukset hänellä olivat kesken.

Morsiamen pienessä kodissa oltiin ymmällä. Koko

paikkakunta oli ymmällä. Ainoa mitä voitiin todeta oli, että naapurin koira tuona kohtalokkaana iltana oli vimmatusti haukkunut. Viikon kuluessa oli ennättänyt pakastaa ja tulla vahvasti lunta. Kirkonkylässä väitettiin, että oli kuultu hätähuutoja. Kahu morsiamen piessä kodissa kiihtyi kiihtymistään. Neuvottomat perheen jäsenet ajoi hirmutapaus yöt päivät risteilemään lumessa. Ainoat jäljet, joita voitiin löytää, oli kettu jättänyt perässään. Kadonneen neidon sulhanen pani liikkeelle viranomaiset ja tuotti poliisit koirineen pääkaupungista asti. Kylissä nostatettiin etsimään niin nuoret kuin vanhatkin. Kuljettiin ketjussa peninkulman säteellä eri haaroilta käsin, keskipisteenä maantie, mistä tyttö oli lähtenyt liikkeelle. Tämä kauhea asia oli käynyt niin toivottomaksi, kun koko viikko oli päässyt tapahtuman ja etsiskelyn väliin ja lumi oli peittänyt jäljet. Morsiamen isä — kun etsivät naapurit olivat lähteneet kotiin — kuljeskeli yksikseen ja aina pysähtyi siihen, missä tie haaraantui kolmelle kirkolle. Siinä hän tuijotti tienviittoihin. Hänen teki mieli lyödä vahvaa tolppaa kylkeen, kunnes se ilmaisisi mitä se tiesi. Sillä senhän täytyi kaikki tietää. Onneton isä iski kädet omaan otsaansa vaatien armahdusta mielipuolisuudesta.

Hänen tyttärensä oli raiskattu ja sitten tapettu. Tämä hirvittävä rikos oli tapahtunut, muuta selitystä ei voitu ajatella. Rikos ei tullut lievemmäksi sentähden, että sellaista nykyään tapahtui niin usein. Mutta olisihan lapsen ruumiin täytynyt löytyä jostakin. Äiti virui polvillaan hangessa, milloin likempänä kotia, milloin kauempana siitä, mutta aina sen tien varrella, mikä mökiltä johti isolle tielle, ja huusi avukseen Jumalaa.

Näiden äärimmäisten ponnistusten tulokseksi oli saatu, että etsiskelyt täytyy jättää kevääseen, jolloin maa paljastuu. Silloin tartutaan työhön täysin vedoin.

Niin kävivät morsiamen omaiset vastaanottamaan joulua tietämättä mitä heidän tyttärelleen oli tapahtunut ja vielä raviten rinnassaan toivoa, jonka täyttymyksen mahdollisuuteen he eivät kuitenkaan vähääkään voineet uskoa. Kahu, joka lokakuun päivän tapahtuman jälkeen oli vallannut paikkakuntalaisten mielet ei yksin järjen kannalta ja järjestyksen rikkoutumisen puolesta,

vaan suorastaan ihmisten sydänjuuria raadellen, oli alkanut ottaa uusia muotoja. Kaikkeenhan ihminen tottuu ja kuuman veren haju laantuu, kun sitä ripotellaan ja levitellään. Vereksestä kauhutapahtumasta oli tullut vaikeuttava ja kiitollinen ryyti kaikkiin yhdessäoloihin. Missä kaksi tai kolme kohtasi toisensa, nostettiin sala-peräinen morsiamen katoaminen esille. Tuskallinen pelko etsinnän ja oikeuskäynnin paljastuksista vivahti vähitellen jännittävään uteliaisuuteen. Huhut olivat saaneet suuret siivet. Erämaan Kameeli, murhenäytelmän tapahtumapaikka, houkutteli kansaa katsomaan kuluneita istuimiaan, jopa kävi tuomari itsekin kerran näkemässä, miten päähenkilö ja todistajiksi haastetut kansamatkustajat olivat olleet sijoitettuina. Monia ihmisiä oli haastettu, joista ei ollut mitään hyötyä. Se vanteramies, joka oli istunut toisessa päässä vaunua ja jolla oli ollut kirjava kaulaliina, antoikin emäntä Hyvöselle väärän nimen ja häneen kiintyi epäluulo erikoisesti. Häntä kuitenkin ei löydetty mistään. Väitettiin että kaksi henkilöautoa oli tullut edestäpäin, onnettomuusiltana sivuuttaen kolmen tien haarassa vanhan linjurin. Lumi oli peittänyt ja pehmentänyt kaikki jäljet.

Aika ei pehmentänyt hirmuisia mielikuvia, jotka pysyvästi olivat asettuneet onnettoman neidon kotiväen läheisyyteen. Tutut ja tuntemattomat näkivät unia ja antoivat neuvoja. Kaikki otettiin varteen, mikäli oli mahdollista. Kadonneen morsiamen isä ryömi likeisten heinälatojen alle ja teki pitkiä tiedusteluretkiä toisiin kyliin. Pääsiäisen edellä, kun jo saattoi odottaa maan paljastuvan, tuli morsiamen äidille kirje.

»Kunnioitettu rouva, minä olen yksi niitä matkustajia, jotka viimeksi kuluneen lokakuun 15 p:nä istuin samassa linja-autossa kuin teidän tyttärenne, josta radiossa on tiedoitettu, että hän katosi sillä matkalla. Kun minut nyt on määrätty puhumaan asiassa, niin ehkä voin jotakin kertoa. Siellä oli myös vanha mies, joka meni tohtoriin ja hän on tullut terveeksi, että voi kertoa ja myös hänen tyttärensä. Mutta minulle nyt on henkiennustaja antanut sellaisen ilmoituksen, ja teidän tyttärenne ääni se oli, että 'miksette tule minua hakemaan, minä en ole kaukana'. Ja kevättalvella oli kauppalassa myyty mor-

siuspuku ja helmassa oli ollut veritahra ja sitä oli yritetty pestä, ja hunnussa oli ollut. Että tämä on kyllä hirveää. Olen ihan itkenyt kuin sukulaista. Mutta viime yönä unessa vielä sanottiin minulle että: 'Kenkäni kärki näkyy'. Hänellähän oli sellaiset kauniit pienet kengät ja soljet. Ja minä muistan kuinka hän otti kalossit ja astui alas lumeen. Että etsikää nyt likeltä kotoa, kun hän sanoi ettei ole kaukana ja että kengän kärki näkyy. Poikanikin on ollut ihan otettu tästä tapauksesta. Tulen käymään sinne jos tulee kärejät. Kaikella kunnioituksella Hilma Hyvönen.»

Kadonneen morsiamen kotona ei odotettu lumen sulamista. Vielä kerran poljettiin lapio kourassa jokainen tuuman ala, tarkastettiin jokaisen puun ja pensaan alusta, etsittiin jokainen kiven kolo. Tanner oli kuin eläinten tallaama, mutta mitään ei löydetty.

Ja taas vielä uuden ja uuden kerran etsittiin, seulottiin ja kaivettiin kodin ympäristö poikki ja halki. Mitään ei löydetty. Salassa toisiltaan vaelsivat kadonneen morsiamen isä ja äiti mäelle tienhaaraan, missä kolmelle kirkolle näyttäviä teitä tukeva tolppa vartioitsi. Siinä oli silmän edessä vanha koukeroinen sotatie ja siinä oli kaksi viivasuoraa nälkävuosina metsien läpi puhkaistua maanväylää. Erämaan Kameeli rytyytti illoin aamuin lastiaan kuoppaisella kamaralla, haaralle jos toisellekin. Muuten oli liike hiljaista. Yksinäisenä saattoi kadonneen neidon isä pitkiä tuokioita seisoa tienviittojen vierellä silmäilemässä vuoroin likelle, vuoroin etäisyyteen. Yksinäisenä saattoi äiti tulla metsänlaitaan mäen alle tuijottamaan tienviittoihin, puunlatvoihin ja tantereeseen, mitä hänen lapsensa jalan oli täytynyt tuona hirmuiltana polkea. Hänellä ei enää ollut kyyneliä, mutta sitä enemmän sydämenlyöntejä. Ei muuta turvaa kuin nöyryminen Jumalan edessä.

Kun lumi suli alkoi suuri ketjuetsintä. Sata ihmistä kokoontui maantielle kolmen tien haaraan, mistä mykät tienviitat, saidasti salaisuuttaan pidellen seurasivat heidän touhuaan. Siinä oli tosiaankin touhua, kun johtajat järjestivät rivejä ja määrällivät minne minkin ryhmän piti suunnata kulkunsa. Eikä tässä puuttunut seikkailu-intoakaan, kun nuoret pojat naapuripitäjistä asti ver-

tailivat varustuksiaan, odotellessa pistivät pieneksi painiksi, kivittivät variksia ja haukkasivat eväitään. Mitenkä noita lintuja olikin niin paljon — olisipa sie tänyt olla pyssy mukana. Huudettiin, naurahdeltiin, lähdettiin.

Tienviitat katselivat kylmästi tätä touhukasta lähtöä. Morsiamen isä, tuskastuneena meluavaan joukkoon, pysähtyi viittapylvään vierelle niinkuin niin monet kerrat ennen, kuunteli ajojen etenevää hälinää ja totesi, ettei se tarkoittanut susia, vaan hänen nuorta tyttärtään. Hänen edessään tienlaidassa näkyi kolmion muotoinen tyhjä ala, juuri ennen nuoren metsän reunaa. Siitä oli tytön täytynyt astua. Isä antoi polttavien silmiensä kulkea yli tuon pienen aukean, niinkuin niin monet kerrat näiden raskaiden kuukausien kestäessä. Tienviitat tuijottivat onnettomaan isään. Ne näkivät hänen paljastavan päänsä ja pyyhkivän hikeä otsaltaan. Hänen hiuksensa olivat valkoiset.

Varhaiskevään sinistä taivasta vasten erottui kolme suurta mustaa lintua. Niitä tuli useampiakin, kokonainen parvi. Pienen kolmikulmaisen aukean kohdalla ne yhtäkkiä syöksyivät suoraan alas. Siinä oli risuläjä. Ahneina linnut alkoivat käydä jonkin saaliin kimppuun. Risujen seasta kimmelsi auringossa kiiltävä kohta. Linnut tempoivat niin innoissaan saalistaan, että valkopäinen mies pääsi aivan likelle.

Naisen jalka pisti esiin risuläjästä. Risukasan alla oli naisen ruumis.

Isä tunsi nyt silmänräpäyksessä suippokärkisen kengän soljen. Tunsi vaaleat hiukset, jotka olivat takertuneet risuihin. Tunsi tyttärensä.

Tässä hän oli, Aino, heidän lapsensa, revittynä, raiskattuna. Kymmeniä kertoja tästä oli kuljettu ja tästä etsitty.

Näin likellä kotoa hän oli hirvittävän taistelunsa taistellut. Näin likellä isää ja äitiä.

Isän huokaus vihloi ilmaa kuin kuolevan hirven huuto.

ERÄSKIN PÄIVÄ

Niin se sitten nyt tuli, tuo pelolla odotettu sanoma, tuli äiti Hakolankin kohdalle. Ei suinkaan ollutkaan kylässä enää sitä kotia, johon ei se olisi tullut. Joka päivä toistettiin kotien kesken samoja sanomia. Toisessa päässä puhelinlankaa oli sanoman vaikutus veres ja vertatihkuva, toisessa myötätuntoa ja ymmärtämystä ilmaiseva. Tähän sanomaan ei kukaan tottunut, vaikka sen kuinka usein kuuli, eikä sen vaikutus pienentynyt siitä syystä että se niin monen oli järkyttänyt. Jokainen vanha äiti ja isä kutsuttiin kotoisesta työstään sanomaa kuulemaan ja jokainen vastaanotti sen vain itselleen ja ikäänkuin ei sellaista ennen olisi tapahtunut. Mikä oli paraikaa sytyttämässä kotoista liettä valmistaakseen perheelle ateriaa, mikä oli nukuttamassa pientä lastaan, jota ei isä vielä ollut nähnyt, mikä ompeli vaatekappalletta rintamalle lähetettäväksi — siinä samassa juoksee naapurista lapsi sanomaan, että »tulisitte puhelimeen, pitäisi kiirehtiä, on tullut sana...» Tai soi puhelin suoraan sisään-kotiseinästä ja outo ääni alkaa kaukaa toimittaa, että »toissapäivänä partiomatkalla se teidän poikanne haavoittui ja tänä yönä kuoli». Tai ilmaantui kodin ovelle tuttu mies, toivottaen hyvän päivän ja tuoden rintamalta terveisiä ja tunnossaan valmisti jotain sanottavaa, josta oli vaikea puhua, ja sai sen sitten lopulta sanottua, että korsuun tuli täysosuma ja siinä meni neljä miestä, ja...

Ei ollut vaikea arvata, kuka niistä neljästä oli neljäs. »Oi voi ja voi! Herra hyvästi siunatkoon — ei suinkaan meidän Matille vaan mitään tullut?»

Rikkaan Hakolan emännän ainoan pojan kuolinsanoma

oli tavannut hänet, äidin, juuri järjestämässä pakettia sinne jonnekin lähetettäväksi, ja hän laskeutui penkille istumaan, kun mies kuvasi täysosuman tuhoa. Mutta aikansa siunailtuaan ja oikeastaan ymmärtämättä mitä sanantuoja tarkoitti, hän kimmautti pystyyn, satoi tarokkaasti paketin valmiiksi niinkuin oli tehnyt sotavuosien kuluessa, ja aikoi käydä kirjoittamaan osoitetta, kun sanantuoja, Matin ystävä vähän niinkuin ärtyneenä sanoi, että sopiihan sinne kyllä muonaa lähettää, mutta vänrikki Hakola ei ole tätä pakettia enää avaamassa ja sitä vaan sieltä nyt ilmoitettiin, että ruumis lähetettiin tänä aamuna kotiin, pitäisi noutaa asemalta.

»No niin», pani emäntä äänellä, joka ei ollut hänen omansa, »tiedättehän, että noudetaan...»

Hän ei saanut lausuttua sanaa »ruumis», vaikka niin monet kerrat oli naapurien kesken pitänyt puhua kaatuneiden kotiin tuonnista, mutta tämä oma asia oli kuitenkin taas niin toinen. Emäntä päästi paketin käsistään pöydälle. Sen puhdas valkoinen pinta paistoi nuoraviihojen takaa vailla osoitetta kuin kasvot, joissa elämän piirteet ovat hävinneet olemattomiin. Hänen terveestä voimakkaasta pojastaankaan ei nyt siis ole jäljellä kuin kuollut ruumis. Hänen Matti-pojastaan!

Tuskin sitäkään. Ja hänen mieleensä välähti eräs asia, jota hän oli kuullut tällaisessa yhteydessä toistettavan. Se oli hyvin järkyttävä asia: ei pidä haluta enää nähdä kaatunutta. Täytyy antaa vieraiden hoitaa hänet haudata. Ei saa ajatellakaan sellaista, että järjestettäisiin kuolinhuone kuusineen ja jääsaaveineen ja että äiti siellä kävisi poikaansa katsomassa. Sitä ei naisen luonto voi kestää. Kuinkas olikaan käynyt Tuomaalan Liisan: hän pyörtyi ja oli hautajaispäivänä niin huonona, ettei voinut mennä haudallekaan. Rajalan Miina oli huutanut yötäpäivää ja vasta kun uhattiin viedä mielisairaalaan, hän jaksoi tointua niin paljon että rupesi itkemään. Ja kuitenkin oli niitä myös monta, jotka tahtoivat nähdä kuolleen, vaikka se mitä olisi maksanut. Ja niin oli varmaan käyvä nytkin äiti Hakolalle. Hän tunsu, että tärkeintä maailmassa oli hänelle saada kotiin Matti. Ja nähdä hänet vielä kerran! Vaikka siinä menisikin järki, niin mitä merkitystä millään hänen kohdaltaan enää oli.

Koko hänen elämänsä oli tarkoittanut vain pojan tien tasoittamista, se oli ollut vain valmistusta siihen, että Matti kasvaa, Matti ottaa haltuunsa kaikki. Nyt oli yhdentekevää kylvettiinkö ja kynnettiinkö Hakolassa. Ei ollut isä-vainajan työn jatkajaa.

Äiti Hakola käsitti nopeasti, että hänen kipeä sydämensä saisi pyytää lääkettä vasta yöllä, sitten kun kaikki käytännölliset toimet olisivat suoritettut. Nyt oli pantava puhelimet soimaan.

Mutta vielä pienen hetken kaatuneen äiti istui penkillä helmassaan paketti, johon ei enää voitu kirjoittaa osoitetta, ja kuunteli sanantuojan kuvausta. Ja tunsijo, että hän tulee omin käsin kannattamaan poikansa päätä, kun hänet nostetaan arkkuun. Mutta siinä samassa oli taas kuin joku sieltä kaukaa olisi sanonut: »...jos hänellä vaan on päätä.» Äiti Hakola puraisi poikki tämänkin hirvittävän uhkan ja jatkoi äskeistä ajatustaan: vielä kerran hänen kätensä pitelevät paksua vaaleaa tukkaa... Ja siinä johtui hänen rintaansa muisto pojan lapsuudesta, jolloin hän sitaisi suortuvia hänen hikieltä otsaltaan, kun Matti leikin hurmassa karkasi sisään ottamaan palloaan...

Mutta nyt kyyneleet eivät enää tehneet nousua rintaan. Tuntui siltä että täytyy tukahtua. Ei, tämä ei ollut soveliasta. Pitihän sotamiehen äidillä olla järkeä päässä, vaikka veri sydämessä hyytyi. Ei, nyt täytyi ryhtyä soittamaan ja järjestämään asioita.

Mutta eivätkös siinä samassa ennättäneetkin naapurit taloon. He olivat kuulleet mikä sanoma oli saapunut Hakolaan. Ja he elivät uudestaan oman tuskansa niiltä hetkiltä, jolloin heidän poikansa kuolinsanoma oli saapunut. He olivat milteipä uskoneet, että äiti Hakola säästettäisiin tältä kovalta iskulta, hän kun oli ollut niin avulias kaikille, tosiaankin oikea kylän äiti. Ja sellainen oli hänen poikansakin ollut. Olisi saanut säästyä Matti Hakola. Mutta kun nyt oli näin käynyt, niin nyt pyrki jokainen auttamaan neuvoillaan ja kokemuksillaan.

Oli tärkeää että kaikki tapahtuisi niin nopeaan kuin mahdollista. Oli kauheaa, kun ruumiit joutuivat seisomaan asemilla. Kun oli näin kesää ja ukkostakin jo saattoi odottaa. Ja siinä puhelinkeskustelujen lomassa tois-

tettiin kaatuneen äidille jälleen neuvo, ettei pitänyt enää haluta nähdä vainajaa.

Mutta jota useammin ystävät ja jopa kaatuneen äiti itsekin tätä toistelivat, sitä voimakkaammin kypsyi äiti Hakolassa päätös: tahdon nähdä hänet, viimeisen kerran. Vaikka siinä järki menisi.

Ja kaiken kauhun uhalla, mikä liittyy tähän viimeiseen näkemiseen, hymyää sen takaa kipeästi lapsi, poikanen, joka jäi pieneksi isänsä äkillisen kuoleman jälkeen ja johon sitten vuosi vuodelta kohdistui kaikki rakkaus, usko ja toivo. Vielä kerran äiti voi saada nähdä tämän lapsen — tätä tilaisuutta ei hän jätä käyttämättä. Ja tämän viimeisen hetken odotuksessa hän toimii. Kuka nyt perii Hakolan vanhat pelotkin? Peltoja tuntui olevan erikoisen surku. Matti aina niistä puhui ja aina niin keväällä odotti, että jo pääsisi kynnölle. Ei ole enää Matti kyntämässä, vain näkemisen viimeinen kerta on heillä jäljellä . . .

Varhain aamulla tuli ruustinna itse ilmoittamaan, että kaatuneita tuodaan jo tänään iltajunalla. Hän oli asemapäälliköltä itseltään tämän kuullut. Se onkin mukavampaa illalla, kun ilma on viilennyt. Ja nyt hänkin, ruustinna, kosketti tuohon järkyttävimpään kysymyseen: ei pidä haluta nähdä vainajaa, antaa tottuneiden miesten hoitaa se asia, naisen luonto ei sitä kestä.

Ymmärsihän äiti Hakola, ettei sopinut käydä ruustinnaa vastustamaan, mutta hänen päätöksensä lujittui kivikovaksi, ei mikään maan päällä olisi häntä pidittänyt, vaikka häneltä olisi uhattu ottaa iankaikkinen autuus. Hän toivoi vaan että saisi jäädä yksinään ja pukeutua juhlavaatteisiinsa. Ja jäädä yksinään Matin kanssa. Ja saada nähdä hänen kasvonsa ja katsoa niihin kauan. Hän haluaa hyvissä ajoin lähteä asemalle, lähteä yksinään ja olla yksikseen. Ja niin hän sitten yhdenistuttavissa kääseissään ajoi asemalle Matin nimikolla, ajoi hiljaista hölkkää ja tunsi olevansa matkalla juhlaan.

Parempaa ystävää ei hänellä olisi tällä matkalla voinut ollakaan kuin kaatuneen nuori hevonen. Se oli sekin ollut sodassa ja tullut sieltä niin huonona, että oli vain luuta ja nahkaa ja märkiviä haavoja. Kuitenkin se oli ollut hengissä ja jäi eloon. Matti sai sen heti varsana ja

antoi sille Mielikin nimen. Ja niin se oli ollut hänelle mieleen, ettei kukaan muu saanut sitä edes sukia ja syöttää, kunhan vaan Matti kotosalla oli. Juosten tuli Mielikki matkojen takaa, jos isäntänsä kutsuvan äänen kuuli. Ja aina hänen taskussaan oli leivänpalasia Mielikkiä varten ja kyllä sen turpa myös sinne löysi Pian tulee heinänteon aikakin. Entisinä onnellisina päivinä kuului niittokoneen särinää kaiket yöt joen varrelta korkean apilan joukosta. Matti ja Mielikki siellä uurasivat.

Äiti Hakola ajattelee näitä, tuttujen viljelysten, aitausten ja veräjien ohitse ajaessaan. Kaikki ne tulevat aivan kuin muistuttamaan niitä aikoja, jotka olivat eivätkä palaa. Silloin tällöin hän puhuukin hevoselle jonkin sanan.

— Oli se sentään hyvä, että sinä pääsit hengissä, Mielikki. Kuinkas olisinkaan tullut toimeen ilman sinua. Kiirehditäänpäs nyt pikkuisen . . .

Äiti Hakolan kyyneleet vuotavat, hänen siinä seurustellessaan poikansa nimikon kanssa, metsätien yhä tummetessa ja keväisen maan yrttien hengittäessä tuoksujaan iltaan. Koivut eivät vielä ole täydessä lehdessä, sananjalkojen viuhkat vasta oikaisevat latvojaan pyöreistä keristä. Tuoksut ilmaisevat, että tuolla koivujen alla jo kielot avautuvat. Niistähän Matti niin piti. Ja taas vuotavat äidin kyyneleet niin väkivaltaisesti, että tuntuu siltä kuin nokimusta vaate laskeutuisi koko kesäillan lumoa peittämään.

Vaan nyt päättyy metsätie. Ollaan jo peltoaukean laidassa ja lähestyvien hetkien jännitys tarttuu surevaan äitiin ja ravistaa hänet järkiinsä. Tuntuu oudon vieraalta ajatella, mitä varten hän tänne on tullut. Ja tuntuu oudon juhlalliselta astua alas rattailta, sitoa hevonen puomiin ja ottaa kärrynpohjalta heiniä sen eteen. Ne ovat nuoria väkeviä heiniä. Hevonen hengittää ahneesti niiden tuoksua ja tarttuu heti kiinni. Mitä varten hän onkaan tänne tullut? Eihän siitä ole kovin pitkältä, kun he Mielikin kanssa täällä kävivät Mattia saattamassa. Mitäs tämä elämä oikeastaan onkaan? Yhtä tulemista ja menemistä ja saattelemista kotiin ja pois. Ja sitten

tulee se viimeinen kerta. Aina se siellä askeleen päässä odottaa. Ei, ei ole pysyvää sijaa.

Mutta onpa ihme ettei täällä vielä ole muita vainajien omaisia heitä vastaanottamassa.

Entäpä tänne ei olekaan muita tulijoita kuin se meidän Matti. On määrä pysäyttää juna kahdellakin asemalla ja jättää kaukaisemmat ruumiit niille.

Mutta pysähtyykö juna yhden vuoksi? hätäantyy Matin äiti äkkiä. Etteivät vaan ajaisi ohitse... ?

Kun ruustinna oli puhunut asemapäällikölle, että pysähdyttäisiin sen yhdenkin vuoksi — eikös se asemapäällikkö mahda olla hänen sukulaisiaan.

Oliko ruustinna tosiaankin ollut näin hyvä! läikähtää lämpöisenä laineena äiti Hakolan rintaan.

Ja sitten hän istuu puustikon penkillä, mistä näkee Mielikin ja kuulee kuinka se rouskuttaa ruohoa. Mutta ennen kaikkea hän kuuntelee maan ääntä junien alla. Tuossa on keltainen tavaramakasiini, tuossa röykkiö maitotonkkia, tuossa polkupyörä... tällaistaahan täällä aina on ollut. Ja kuitenkin tänään on ihan outoa. Asemahuoneen rappusilla istuu pari tyttöä, torkkuen matkalaukkujensa ääressä. Joku vanha rouva haukkaa voileipää ja itkee kyynelvirtoja palan painikkeeksi. Se on kuin omainen, tuo itkeväinen. Mikähän silläkin lienee suru — vanhalla paralla? Olisikohan siltäkin joku kaatunut? Äiti Hakola aikoo jo liketä häntä, mutta muistaa ettei tunne häntä, meneekin hevosen luokse, joka on likeinen, sivelee sen kaulaa ja turpaa ja puhelee niitä vanhoja tuttuja asioita. Kaiken aikaa hän kuuntelee ja tarkkailee junan tuloa. Täällä on kaikki niinkuin aina on ollut. Asemamiehetkin ovat olleet niitä samoja jo vuosikymmeniä. Ja kuitenkin on elämä kiertynyt jo aivan oudoksi. Hän alkaa astella edestakaisin, sillä kaste lankeaa ja alkaa tuntua kylmältä. Eikä vaan vieläkään maa tärise.

Olisi se Matti ennättänyt edes kihloihin mennä, mutta ei hänellä kotona ollut muuta intoa kuin pelot ja suot. Ei kansanopistossakaan ketään sellaista tyttöä sattunut tulemaan häntä vastaan. Palasihan niitä monenmoisia morsiamia rintamilta, lapset syntyivät milloin missäkin nurkassa. Ei Hakolan nuori isäntä kuulunut siihen sul-

hasluokkaan. Näin he istuivat tällä samalla penkillä kun poika viime kerralla lähti lomalta. Härkävaunu oli täynnä juopuneita sotamiehiä, ja haitari soitti, tuntui pahalta kun Matti sinne joukkoon katosi.

Mutta nyt. Nyt maa selvästi tärisee. Äiti Hakola kii-rehtii vielä hevosen luokse, toteaa, ettei siltä mitään puutu, ja tulee radan varrelle. Tärinä voimistuu. Varmaan se on tämä juna.

Jaa, mitäs kello jo onkaan? Kyllä se hyvinkin voi olla tämä juna. Sillä tämän ylimääräisen pitää ennättää edelle siitä vakinaisesta, joka tulee kahdentoista maissa.

Jäätävä kylmyys tarttuu äiti Hakolan jäseniin. Hän on luullut olevansa valmis kaikkeen, mutta nyt häntä peloittaa. Korva jännittyy äärimmilleen, silmät ovat kuin jähmettyneet tuijotukseen, jäinen kylmyys on jähmetyt-tänyt joka jäsenen, ei kuitenkaan sydäntä, joka tulikuu-mana vapisee. Vihdoin näkyvät kiskojen päässä junan tuliset silmät.

Ja nyt ilmestyy asemalle yhtäkkiä väkeä. Missä lie-nevät olleetkaan. Nyt tulevat esille. Mutta se äskeinen vanha rouva onnahtelee asemamiehen luota toisen luo ja anoo, että hänet päästettäisiin mukaan tähän junaan. Hänen tyttärenpoikansa ruumis on siinä junassa. »Hän kaatui toista viikkoa sitten — ja kun minä olin hänet kasvattanut, orvoksi jäi isästään ja äidistään. Antakaa minun mennä tässä junassa seuraavalle asemalle... Minä rukuvelen Jeesuksen Kristuksen tähden... Olen ruumisvaunussa, siellä missä poikakin. Voi antakaa, armahtakaa...»

— Ei siellä kukaan voi olla. Siellä ei ole tilaakaan.

— Ei se mitään, antakaa, armahtakaa... Enkö minä jaksaisi siellä missä poikani.

— Menkää matkustajajunassa ...

— Se ei pysähdy, minun täytyy päästä ...

— Ei näissä saa elävät matkustaa, sen kun kuolleet. Lakatkaa siinä hokemasta.

Verkalleen ajaa jyryyttää hidas tavarajuna pientä hil-jaista asemaa kohden. Käen kukunta ja korpirstaan viheltely siitä tuskin laantuvat. Ihmiset eivät kuuntele näitä, heidän silmänsä ja korvansa seuraavat yksinomaan pitkää vaunujonoa, joka aaveena liikkuu kesäyön

sumussa. Tuskinpa nuo odottavat ihmiset ovat panneet merkille mikä väkevä maan ja yrttien tuoksu on irtaantunut sumuun ja ympäröinyt heitä, mutta sitä he eivät voi välttää huomaamasta, että toinen lemu nyt yhtäkkiä painuu heitä vastaan, silmät ja sieraimet täyttäen ja hengityksen tukahuttaen. Se on imelä mädätyksen katku.

Mutta äiti Hakola enempiä kuin muutkaan odottavat eivät nyt ennätä jäädä tarkkailemaan hirveää hajua, jonka he tietävät lähtevän siitä mikä kerran oli heille nuorta, kaunista ja elämäntäytttä. Sillä vaunut jytisevät jo aseman kohdalla, mutta pysähtymättä. Ja he huutavat kaikki yhteen ääneen asemamiehille ja huitovat käsiään. Vaunut saadaankin pysähtymään, haju on seurannut ruumiskuormaa ja odottavat ihmiset ryntäävät alas ratavallia kuin tavoittaakseen tuon häviävän hajun. Heidän ei tarvitse kysyä mitä vaunua he tavoittelevat. He juoksevat pian sen kiinni ja seisovat alhaalla, suut avoinna ja silmät tuijottaen sumun läpi vaunuun. Äskenen vanha rouva, joka kävelee niin huonosti, vaappuu kuin tuulimylly, hiki valuen kasvoilta. Ei voi tietää pyyhkiikö hän kyyneliä vaiko hikikarpaloja.

— Miksette tule aukaisemaan? huutaa äiti Hakola sumujen laaksosta, mistä hänen verestävät silmänsä katsovat likaisen valkoisen tavaravaunun pintaan. — Yksi kaatuneista on jätettävä tänne, kuuletteko: yksi kaatu . . .

— Ja minun pitää päästä tuohon vaunuun! kiiruhtaa sanomaan vanha rouva.

Silloin huomataan vastaanottajien joukossa, että asemamiehen on tavoittanut hento pieni nainen, joka joukon huudoista huolimatta pidättää miehen puheellaan. Se on lottatyttö, helppo on tuntea hänet karusta manttelista ja pienestä tutusta lippalakista. Joukko seuraa malttamattomana keskustelua, josta ei se voi mitään kuulla, ja alkaa jo äänekkäästi tiukata, että miehen on tultava avaamaan.

— Hakolan emäntä, sanoo asemamies kiiwetessään vaunujen portaita pitkin kyseessä olevalle vaunulle. — Tulkaa tänne, tässä on lotta, tai oikeastaan niitä äsken oli kaksikin, joka kysyy teitä.

Mutta äiti Hakola ei nyt kuuntele mitään pyyntöjä. Hän odottaa vain, että puomi tuon määrätyn vaunun

edestä työnnettäisiin syrjään ja hänen kallis viimeinen hetkensä lopullisesti lähestyisi häntä. Asemamies kiertääkin kiinnikkeitä puomin päästä, työntää puomia. Läpi päivän helteen tänne varastoitu katku, joka ei enää ole mikään eetterin varassa kulkeva näkymätön ilma, vaan tulikiven mustakeltainen hajutiivistymä, syöksyy alas sumun laaksossa odottavien ihmisten suihin ja sieraimiin. Heiltä pääsee huuto ja he loittonevat päätään pidellen. Matin äitikään ei ole voinut kuvitella tällaista. Iso palttinainen nenäliina suun edessä hän kuitenkin pysyy paikallaan ja käsittää, että hänen nyt pitäisi päästä noiden ruumislaatikoitten joukosta tuntemaan oma poikansa.

— Auttakaa minut sinne, niin etsimme yhdessä meidän Matin.

— Enköhän minä tässä..., sanoo asemamies. — Pyörrytte vielä. Tuolla alhaalla juuri jotakuta virvoittelaa. Onhan näissä selkeät nimet. Täällä on paha liikkuu, näiden laatikkoröykkiöiden keskellä. Ja saappaatkin pitäisi olla...

— Mitenkä niin. Kukaties minä voisin löytää hänet.

— Katsokaa noita. Matoja. Noin niitä tippuu.

Äiti Hakolassa kohoaa koottu urhoollisuus hetkessä johonkin aavistamattomaan ylevyyteen, missä ei enää ole eroa ruman ja kauniin, hyvän ja pahan välillä, on vain väistämätön välttämättömyys, on viimeinen hetki, sen peruuttamaton menetys, jos päästää silmänräpäyksen käsistään. Äiti Hakolan äsken niin vapisevan olemuksen on täyttänyt lempeä rauha, jokin anteeksiantava suhtautuminen kaikkiin ja kaikkeen. Hän lausuu:

— Onko teillä tulitikkuja, koettakaa pian löytää meidän poika. Minä maksan teille kunnollisesti.

Mies ottaa taskustaan savukkeen ja suitsuttaa sitä voimiensa takaa.

Pienet liikkuvat läjät kierittelevät arkkujen vierellä.

— Tässä lukee: Matti Hakola.

Kesken hetken kurjuuden käy vihlaiseva ilonaalto läpi äidin rinnan. Hän on löydetty, hän on täällä! Matti tulee vielä kotiin. Viimeinen onnen hetki lähestyy.

Ikäänkuin jotakin vaistoaisi, hirtuu Matin hevonen,

tavaramakasiinin takaa. Emäntä käsittää, että vouti ja renki ovat Hakolasta saapuneet, niinkuin määrä oli, ja omalle hevoselle Mielikki hirnahtaa.

— Katsotaanpas nyt onko täällä jokin kirjoitus, puhuu asemamies. — Niissä sanotaan usein, voiko vainajia katsoa vai eikö. Ei näy olevan mitään. Kaippa sitten voi-kin katsoa. Ojentakaappas tänne tulitikkuja.

Kymmenkunta kättä ojentuu vaunua kohden, missä karkeat, harvat ruumislaatikot lepäävät ladottuina ristiin toistensa päälle. Tupakansavu alhaalta on asettunut sinisenä pilvenä vastustamaan kalman laskeutumista elävien joukkoon. Ja elämä pitää puoliaan. Mieliala on jonkin verran keventynyt. Siirrellessä arkkuja miehet jo laskettelevat pikku kirosanoja. Äiti Hakola ei sittenkään ole ainoa, joka on tullut hakemaan tältä asemalta vainajaansa, mutta se toinen ei saa osakseen sitä hellyyttä, millä äiti Hakola vastaanottaa poikansa.

Talon miehet nostavat karkeista laudoista kyhätyn laatikon vaunusta hartioilleen, kansanjoukko antaa paljastetuin päin tilaa, talon miehet nostavat laatikon olkapäilleen ja äiti Hakola pitkässä vanhanaikaisessa surupuvussa muodostaa surusaaton. Jota etäämmä jää vaunurivi hälisevine ihmisineen, sitä selvemmin alkaa kuulua korpirastaan vihellys. Lintu laulaa ypöyksinään, mutta niin puhdas ja kirkas on sen vihellys, että se täyttää koko tienoon. Se laulaa kuin kaatuneen äidin puolesta, laulaa kuolleelle pojalle. Niin kirkas on nyt hänen ilonsa, etteivät kaikki maailman murheet kykene tästäpuoleen hänen rauhaansa riistämään. Hänen poikansa pääsee kotiin, kotoiseen multaan! Pyhä kukkanen puhkeaa pitäjän vanhaan hautausmaahan: Matin hauta! Kaatuneitten hauta.

Kun pieni surusaatto on päässyt penkin kohdalle ja arkku lasketaan siihen, pyytää emäntä miehiä menemään hevosten luo. Hänen kaivattu hetkensä on käsissä: hän jää kahden rakkaansa kanssa. Oi sinä poika, oi sinä lapsi...! Mutta tuskin on äiti Hakola tuntenut tuon ylluonnollisen kipeän onnen, mitä tämä hetki hänelle sisältää, kun joku lähestyy, toivottaen hyvää iltaa. Eikä tämä tungetteliä väisty, vaikka kaatuneen äiti viittaa häntä poistumaan. Se on se vähänlöntä lotta-sisar. Hän

puhuu hiljaisella yksikantaisella äänellä — niin, mitäpä hänen anteeksipyyntönsä tässä merkitsevät. Äidin kal- lis hetki särkyy ...

— Ajattelin vaan, että kun satuin näkemään hänen viimeisen silmänluontinsa..., puhuu harmaa pieni nai- nen. — Ihmisen viimeinen silmänluonti on niinkuin pil- kahdus iankaikkiseen elämään. Minä satuin siihen, kun tuotiin haavoittuneita korsusta. Siihen oli tullut täys- osuma ja ne olivat menneet niin pahasti hajalle. Tämä vaan oli jäänyt ihan eheäksi ja vielä aukaisi silmänsä... Ajattelin, että jos emäntä tahtois joutain kuulla. Ei silti, että enhän minä muuta tiedäkään. Kuului siinä joku sanovan, että hän oli Matti Hakola ja äitinsä ainoa poika. Ja minun kävi niin surku häntä ja sitä äitiä. Ja hän oli siinä niin kauniina eikä yhtään muuttuneena, aivan niin- kuin olisi nukkunut vaan. Ja minä ajattelin, että pue- tanpa hänet nopeasti, että hän ennättää mukaan lähetyk- seen, jota luvattiin lähteä viemään. Eihän minulla siinä muuta ollut, omia vaatteitani vähän otin havujen päälle... Niin oli kuin nukkunut olisi, kun naulasimme kiinni kannen.

Pieni harmaa lotta-tyttö tarttuu karkein käsin kulma- lautaan, joka viimeksi on lyöty kiinni. Hänen ei tarvitse kuin pari kertaa kiskaista, niin jo jää arkkuun rako, josta havuneulat ja valkoiset kasvot näkyvät. Vieras tyttö on ollut kantta naulaamassa ja hän myös osaa kiskoa sitä auki. Hän toteaa, ettei kaatunut ole eilisestään paljon muuttunut, korjailee hiukkasen karua vaatetusta, hymyile- lee niinkuin hyvästi jättääkseen, mutta ei häviäkään kesäillan hämyyn, niinkuin äiti on odottanut.

Ja himmeän vihreässä pimennossa äiti nyt sitten onkin yksinään poikansa kanssa. Molemmat elävät uutta outoa elämää, molemmat hymyilevät uutta outoa hymyä. Äidin kädet löytävät lapsen hiukset, nuo samat, joita hän sil- loin pyyhki hiestyneeltä pojanotsalta, kun poika leikin hurmassa juoksi huoneeseen. Hänen silmänsä löytävät armaat piirteet ja lepäävät tässä näyssä, joka on hänelle lahjoitettu vailla kaikkea odotusta, niin kauniina ja pyhänä. Matti ei nuku, Matti ei näe unta, Matti on kuol- lut. Nämä tapaamisen hetket ovat viimeisiä. Äidillä on voimaa todeta tämä kaikki, mutta hänellä ei ole voimaa

irroittaa katsettaan tuon ahtaan arkun pohjalta, missä hänen lapsensa valkoiset kasvot liikkumattomina nukkuvat. Jälleennäkemisen ilo ja lähestyvän eron tuska kei-
nuttelevat häntä yhtäikaa ylös, alas, ylös, alas.

Silloin se pieni harmaa nainen taas yhtäkkiä on hänen likeisyydessään ja hiljaa puhuu:

— Sanoisin vaan vielä emännälle hyvästi.

Jokin iloinen toivo välkähti äkkiä kaatuneen äidin mielessä ja hänkin puhui hiljaa:

— Kuka te olette? Ettehän vaan ole ollut poikani morsian?

— En. En. Ystävättäreni oli. Hän on tässä. Häntä on niin ujostuttanut... Minä vaan satuin siihen silloin ja jouduin näkemään Matti Hakolan viimeisen katseen. Ajattelin, että emännälle puhun miten kaunis se oli, tämän poikanne kuolema. Hänellä on varmaan nyt hyvä.

Kun pieni harmaa lotta-tyttö puhui harvakseltaan ja lempeästi niinkuin keväinen sade putoaa, niin äiti Hakola yhtäkkiä havahtui tietämään, että hän nyt jää hyvin yksinäiseksi ja että hänellä lohdutuksena voisi olla ihminen, joka oli nähnyt hänen poikansa viimeisen katseen ja joka oli kauniisti valmistanut tämän hänen viimeisen vuoteensa. Äiti jatkoi sitä kevätsateen kaltaista lempeää puhetta.

— Hyvä lapsi, etkö sinä nyt kuulu tänne, minne minun poikani kuului ja kuuluu iankaikkisesti, hänen kotiinsa? Jää meille ja puhut minulle Matista. Olet tuntematon tyttö, mutta et ole vieras . . .

Tuntematon ei liikahtanut. Hän katsoi rannekelloaan ja sanoi ajannäyttäjän pian osoittavan puoliyötä. Niin olikin nyt kesäisen vuorokauden hiljaisin hetki, jolloin eivät linnutkaan laula. Niin olikin nuoren vainajan hiljaisin maanpäällinen hetki, jolloin lahoaminen vielä silmänräpäyksen viipyy ja kaipauskin vielä vaieten katsoo häneen viimeisen kerran.

Entistäkin hiljaisemmin se totinen pieni sotasisar puhui ja tuli puhuessaan aivan likelle kaatunutta, ikäänkuin olisi tahtonut puhua hänen puolestaan.

— Eihän minusta voi surevalle äidille olla mitään lohdutusta, mutta tässä on toinen. Hän on poikanne vihki-

mätön vaimo. Hänelle syntyy puolen vuoden kuluttua tämän Matin lapsi...

Onko mahdollista että sellainen tapahtuu, mikä nyt keskellä vuorokauden hiljaisinta hetkeä ja henkeäsalpaavaa sydänten sykintää tapahtui?

Kuollut puhui. Kuollut todisti sanat tosiksi. Epätodellisen valkoinen säde kävi yli Matti Hakolan vaikenevien kasvojen ja molemmat naiset, jotka seisoivat kaatuneen sotilaan ruumiin ääressä, ymmärsivät tällä hetkellä ylikuonnollisen ilmoituksen. Toinen oli äiti, toinen oli vihkimätön vaimo. Äskeinen sotasisar oli hävinnyt ja jättänyt heidät omaan rauhaansa, nuo molemmat elävät, kuolleen, ja sen vielä syntymättömän.

Se mikä tässä äsken yhteenliittyneessä perheessä nyt seurasi oli sota-ajan vihkitoimitus, todistajinaan uuden päivän aurinko ja kukkiva maa.

K A R K U R I P O I K A

Hänen oli onnistunut piikkilangan alitse litistäytyä ulkopuolelle aitauksen — koirakaan ei haukkunut, hän oli niukan ateriansa muruilla saanut sen lahjotuksi — ja nyt hän maata myöten ryömi läpi hiekkapihan, pääsi metsikköön ja kimmahti siellä pystyyn, lähtien juoksemaan, juoksemaan, minkä jaloista pääsi, pois, pois, yhdentekevää minne, kunhan vain vartijat eivät enää ennättäisi perässä eivätkä kyläläiset huomaisi häntä. Hiki valui pitkin pintaa, jalat nytkähtelivät, koko ruumis tutisi. Voimat olivat ihan lopussa, hän lyyskähti pensaaseen istualleen eikä kuullut muuta kuin sydämensä taonan ja pyörryttävän kiehunnan päässään, joka tuntui olevan halkeamaisillaan. Varmaan hän oli lyyskähtänyt liian aikaiseen, eikö vaan tanner tömissytkin takaaajajien askelten alla ja koiran läähätys hipaissut korvaa? Mutta hän ei enää pääse minnekään, niin on ihminen heikentynyt. Ei ketään tullut; ei kuulunut askelten tömiä, ehkeivät pitäneet vaivan arvoisena lähteä haeskelemaan. Saattoi taas hengittää ja uskoa että oli pelastunut!

Yhtäkkiä hän tunsu himokasta nälkää, sellaista ettei koskaan ennen. Hän otti poveltaan paksun viipaleen likilaskoista limppua ja tunsu syljen täyttävän suunsa. Vilja tuoksui viettelevästi. Mutta ei auttanut käydä siihen koko nälkensä voimalla. Täytyi jakaa se viiteenkuuteen osaan eikä päivässä ylittää sille tulevaa osuutta. Jo tällä hetkellä hän kuitenkin oli ylittämäisillään määrän. Hän oli säästänyt leipänsä koiralle ja nyt hänen nälkensä oli raju ja hillitön. Koko hänen huomionsa kohdistui laskelmoimaan leipäviipaleen kokoa ja mitä mahdollisuuksia löytyisi aterian saantiin ulkopuolella

tämän viipaleen. Hän säikähti itseään huomatessaan, että nieli tätä ainoaa evästään hotkimalla niinkuin eläin, joka ei tiedä huomispäivän tarpeista. Tämä viimeinen kappale oli toki huolellisesti kätkevä, ja niin joutui leipä risaisen takin ja vuorin väliin, missä se oli kuin taskussa, tämä kallis, himoa herättävä leivänkappale.

Kunhan olisi voinut aavistaa missäpäin nyt kulki. Maa oli täysin tasaista ja kasvoi parikymmentä vuotta sitten kaskettua sekametsää. Pitkät suksentakaiset, moniin kertoihin paikatut kengät tarttuivat yhtämittaa mättäisiin ja kantojen juurakkoihin. Hän sai itsensä kuitenkin hallituksi aina juuri ennenkuin uuvuksissaan kaatui. Jos sattuisi mukava puu, niin nousisi latvaan katsomaan eikä täällä missään olisi asumusta, minne voisi pyrkiä yöksi. Täytyyhän onnistua jostakin saamaan työtä ja ruokaa. Hänen oli yhä kiihtyvä, viiltävä nälkä ja leipäpalanen hänen takkinsa sisässä liikahteli kuin viettelijä kiusatessaan synnintekoon. Kunpa tietäisi minne olisi parasta asettua yöksi ja nukkua. Eikö täällä olisi yhtään latoa? Auringon säteet, jotka halkaisivat metsän pimentoja, menivät jo viistoon ennustaen illan tuloa. Hän lyyskähti mättäälle suuren kuusen alle ja ennätti ajatella, että kuusessakin olisi katosta häntä suojaamaan, jollei löytyisi muuta. Ja hän oli jo nukkumaisillaan, kun huomasi outoa rapinaa selässään ja sieraimissaan. Mutta nämä eivät olleet niin pieniä eläimiä, jotka olivat olleet vitsauksena vankilassa, nämä purivat toisella tavalla ja levittivät jälkiinsä hapanta myrkyä. Muurahaisia — hän makasi muurahaispesässä ja muisti kaukaisesti miten käärmeen käy, kun se tällaiseen paikkaan pannaan. Hän oli itse kerran ollut muiden poikien kanssa sellaisessa toimituksessa mukana. Kesäyön kasteisessa hämyssä hän ravisteli vaateriekaleitaan ja joutui nyt toisen puun alle, missä oli pehmoista sammalta. Kerran hän havahtui sikeästä unestaan siihen, että jokin karvainen nuuski hänen kasvojaan. Mutta hän huitaisi vain kädellään ja käänsi toista kylkeään ja nukkui, nukkui kirkkaaseen päivään asti. Silloin oli siinä heti paikalla vastassa nälkä, niinkuin harmaa halla seisoo juhannusaikaisen viljapellon ääressä. Hänen elämässään olisi luonnon mukaan pitänyt olla juhannusaikaa: kovin nuo-

rena hän oli karkaamalla lähtenyt sotaan. Ja nyt hän karkurina oli palaamassa kotiin. Nälkä vei tällä hetkellä voiton siitä ikävästäkin, joka oli häntä kalvanut koko vankeusajan. Kykenemättä hillitsemään itseään hän vapisevin käsin etsi esille viimeisen leipäviipaleensa. Ja viluisena niin että hampaat kalisivat hän ahmaisi kirpeän jumalanviljan suuhunsa. Nyt ei kiusausta enää ollut. Takinvuorin sisästä löytyi vain murusia. Ei ollut enää syötävää. Eivätkä marjat vielä olleet kypsyneet. Vaan olihan ruohoja ja juuria. Oli niillä sellaisilla eletty ennenkin. Ja löytyisihän täältä toki kyliäkin. Jota etäämmä pääsi vankilasta, sitä helpommin uskalsi lähestyä ihmisiä.

Vaan eikö tuolla näkynytkin sauhun nousu ja sen takana joki, ja törmällä asumus? Niin ja kokonainen kylä kahdenpuolen jokea! Kaikki tämä veti häntä niin vastustamattomasti puoleensa, ettei hän muistanut olevansa karkuri, vaan lähestyi, metsikön jättäen, kyläaukeaa. Lapsia juoksi vastaan, kanat raaputtivat pellon-syrjällä. Vanha vaimo tuli esiin olkikatoksen alta. Vaimo säikähti ja tarttui luudan varteen. Mies seisahtui: hän muisti oman äitinsä — kuinka lieneekin muistanut, sillä ei tämä vieras risainen vaimo toki vähääkään muistuttanut hänen äitiään. Pois, pois! Ei saa tulla! lausui sävy vaimon särkyneessä äänessä. Karkuri teki liikkeitä, jotka tahtoivat sanoa, että hän pyysi syömistä. Lapset olivat pysähtyneet, kanat juoksivat kaakattaen asumusta kohden, rikkaruohoa kasvava sänkipelto oli siinä välillä. Vaimo, nähdessään ettei outo mies loitonnut, otti kiven maasta ja heitti häntä kohden. Lapset etsivät kiviä hekin ja heittivät. Karkuri kääntyi etenemään ihmisistä ja asteli pellon laitaa jonnekin päin, missä vaistosi olevan kylätien. Auringosta päättäen hän sittenkin kulki kotiin päin, Suomeen.

Tämä Suomi se juuri oli pannut hänet ryömimään korkean piikkilangan alatse. Tämä Suomi se oli nostattanut hänet pystyyn, vaikka hän kaksi viikkoa oli maannut kuoleman heikkona. Hänen mieleensä oli piintynyt, että hän haluaa kuolla kotona eikä hän lepää ennenkuin on päässyt yli sen pienen joen, jonka toisella puolella on Suomenmaata. Vaikka sitten siihen kaatuisi. Mutta

ehkei tarvitse siihen kaatuakaan — ei se äitimuorin mökki silloin enää kaukana ole, kun on päässyt sen pienen rajan toiselle puolelle. Tai onko mökkiä olemassaakaan? Ehkä ovat pommit osuneet? Ehkä on vieras ottanut haltuunsa? Ei varmaan äiti ole jaksanut peltoa hoitaa — ehkä on jäänyt kyntämättä ja kuokkimatta, rikkaruohon valtaan. Hän, karkuripoika olisi nyt pystynyt aurankurkeen. Se oli vielä huonoa silloin, kun hän oli neljännellätoista ajastajallaan.

Olihan siellä kotona leikkiverikin melkein puhuttuna, mutta mitäpä niistä silloisista, he olivat lapsia silloin ja eiväthän tytöt odota. Äiti odottaa eikä väsy odottamasta.

Hän kulkea laahautui eteenpäin vaihtelevalla onnella. Hän nukkui usein. Aurinko hautoi hänen pakottavia jäseniään. Hän sattui löytämään paimenen eväät eikä hänen mieleensä edes johtunut, että hän teki varkauden ottaessaan repun leipineen, piiraineen päivineen. Hän sai voimaa paeta minkä jaksoi, ettei repun omistaja onnistuisi ottamaan häntä kiinni. Hän voimistui näistä eväistä. Hänellä oli nyt veitsi, hän saattoi sen turvin valmistaa jonkin tarvekalunkin ja laitumilla käyvistä karjoista lypsää itselleen maitoa. Kun hän vielä tuli vakuuttuneeksi siitä että oli oikealla tiellä, ei hänellä ollut hätääkään. Hän ei enää voinut olla kuin parin päivän matkan päässä rajasta, kun hän joutui työmaan laitaaan, missä työskenteli sekä miehiä että naisia ja lapsia. Siinä kitkettiin ja kasteltiin suurta vihanneskenttää. Karkuri pysähtyi katselemaan ja sai vihdoin kysytyksi mitä viljaa tässä kasvoi. Sokerijuurikkaita. Näitä vainioita oli silmäkantamattomiin. Ruhtinas S:n maita olivat olleet, vaan nyt ne olivat talonpoikien. Karkuri sai täällä työtä ja alkoi toivoa, että ansiollaan voisi hankkia vaatetta kotiinpaluutaan varten. Etteivät aivan säikähtäisi häntä! Mutta kun hän oli kaksi päivää ollut haraamassa peltoa noiden vanhain miesten vierellä — nuoriahan ei ollut, kun kaikki olivat sodassa — ja ehto-aterian jälkeen lähtenyt makuulle navetanparvelle heiniin, kuuli hän outoa puhetta pihalta ja ymmärsi, että jotkut viranomaiset kysyivät häntä. Silloin oli ryhdyttävä äkkilähtöön. Hän laskeutui katonluukusta alas,

juoksi lantaluukulle, tunkeutui siitä ulos ja kuunteli, pääsi kyyryselin läpi nokkosryteikön, ryömi rakennusten taakse, ryömi suurten nelipyöräisten vankkurien alle, joihin illalla oli säilytetty kuormallinen kaaliksia vietäväksi aamuvarhaisella kaupunkiin. Täällä hän makasi kaikenlaisten naattien peitossa, kun talon vanha isäntä levollisesti puhellen saattoi pois vierasta. »Mikä lienee ollut virolainen», selitteli ystävällinen ukko, »kotiin pyrki, Viroon. Emme häneltä mitään tiedustelleet, vaimoan vain mainitsi. Bog snim, ajattelin, menköön Herran nimeen minne tahtoo. Vähänkös niitä tästä on kulureita kulkenut. Ei vaan ole tullut meidän poikaa. Pietarin puolella on taistelemassa suomalaisten kanssa. Tykit tänne asti kuuluu. Suomalaiset julmia tappelemaan... Ah, Jumala, Jumala... »Suomalaiset julmia...» ajatteli karkuri »Niin sanoo tämä vanha vaari. Ja me suomalaiset... Minkä tähden pitää olla sotaa ja verisiä vaatteita?» Rauhallisesti vanhus selitti asioita tuolle poliisille. Lienee johdattanut hänet vallan rauhoittuneena pois talosta. Taisi turhaan tulla lähdeyksi navesparvelta. Oi Jumala, Jumala...! Mutta palkka se jäi kuin jäikin nyt saamatta. Yön ollessa pimeimmillään ja kaikkien äänien vaiettua talossa, hän jälleen vaelsi, vaelsi syvälle vaipuvaa hiekkaista tietä. Ei kuulunut muuta kuin koirain haukunta vastakkaisilta laidoilta kylää. Hänen askeliaanko ne haukkuivat? Vai kuulivatko ne tykkien jylinän Pietarin puolesta? Oi Jumala, Jumala... Yhä tihentyen kokoontuivat sumut yli pelto-lakeuksien. Ne ryhmittäivät jättiläiskokoisiksi saariksi, jotka yön tummassa valaistuksessa levottomina vaelsivat, milloin pysähtyen paikoilleen, milloin taasen lähtien matamaan.

Koirien haukunta kiihtyi. Lentokoneen surina läheni jostain kaukaa. Pieni tulipallo hypähti äkkiä taivaalla näkyviin, leijaili keveänä ja verkalleen sumujen yläpuolella ja hukkui sitten sumumereen: karkulainen, päässyt irti jostain pommituksesta. Koira kivahti joltakin pihamaalta valveille, haukahti ja äityi sitten ulvomaan. Lentokonettako sen ulvonta tarkoitti vaiko ylt'yleensä tämän ajan hätää? Karkurista tuntui siltä kuin se olisi valittanut hänen puolestaan ja tarjonnut hänelle yösijaa

kopissaan. Hän pysähtyi portille ja katseli, olisiko mitään suojaa, jonne voisi päästä näiksi yön kylmimmiksi tunneiksi. Koira karkasi raivokkaasti häntä kohden mutta ei päässyt tekemään pahaa, se kun oli pitkissä kalisevissa kahleissa. Se tuntui sanovan ettei tänne sovi poiketa. Hän ajatteli, että lyyhistyy tähän aidan ääreen vaikkapa pieneksi aikaa. Kahlehditun koiran läheisyys tuntui miltei turvalliselta. Pihasta häämötti rattaita ja joitakin maitoastioita. Näkeeköhän hän koskaan kodin pihamaan ja maitotonkat, jotka äiti pitää kuivamassa penkillä sireenipensaiden juurella? Siihenhän se Liisa aina tuli ja siinä odotti kunnekkas äiti kävi täyttämässä hänen maitohinkkinsä. Liisa ei ole katsonut kehenkään muuhun, Liisa kyllä odottaa... Eipäs odota, kukaan ei odota miestä, joka neljä vuotta on ollut kateissa. Lapsihan hän oli lähtiessään ja olisi lapsi vieläkin, jollei sota olisi vanhentanut. Äitikään ei ehkä enää odota. Neljä vuotta hänen poikansa on viettänyt vangin elämää, karkurin elämää, ja nyt hän on matkalla kotiin. Ja, hullu, uskoo että häntä siellä vielä kaivataan!

Heti kun hän päästi polvensa sävähtämään, hän oli unessa, yhdentekevää makasiko hän ojan pohjalla vaiko höyhenvuoteessa. Mikään ei olisi saanut häntä heräämään, eivät pommit, eivät syöpäläiset eivätkä lentokoneet. Hänen unensa oli raskaan kiven unta. Ihmisten hyväntahtoisuus hänet kuitenkin tällä kertaa herätti. Vanha vaimo kosketti hänen olkapäätänsä, ja silmänsä aukaistessaan hän uskoikin äitinsä siinä olevan, ja vieras vanhus vei hänet sisälle ja antoi hänelle valkoista leipää ja kuumaa teetä. Ja kissa nousi hänen syliinsä, koukisti selkää ja sipaisi hännällään hänen parroitunutta poskeaan. Lapsetkin kokoontuivat kysymään kuka hän oli ja minne oli menossa. Viroon, sanoi hän oudolla kielellään. Eikä häntä enää mikään olisi pidättänyt täällä, hänelle tuli sellainen kiire kotiin. Ties mikä häneen yht'äkkiä meni, hän olisi varmaan saanut täältä työtä ja ansiota. Mutta hänen täytyi rientää. Täytyi. Varmaan hänen äitinsä on sairaana, eikö hän nähnytkin häntä yöllä unissaan.

Niin hän siis uskaltamatta enää antaa väsymykselle valtaa kiiruhti kohti sitä pientä jokea, jonka toisella

puolella oli Suomenmaa. Hänen tiensä kulki tästälähin läpi raunioituneiden kylien ja vielä savuavien asumusten, missä ihmiset neuvottomina ja hätääntyneinä liikkivat. Karkurilla oli kiire. Hän riensi sääliä tuntematta ohi kuolleen tai haavoittuneen ihmisen ja hän otti ovelasti ja omantunnonvaijoita mitä tarvitsi nälkäänsä ja janoonsa. Hänellä oli kiire. Minne? Kotiinko? Missä ei kukaan häntä enää tunne. Yli sen kapean joen, jonka toisella puolella on Suomenmaa. Sen yli hän ui sydänyöllä, kun vartijat torkkuvat. Hänellä oli hyvin kiire. Lopulta hän riensikin puolijuoksua, väsymystä tuntematta.

Tännekö hänen siis oli ollut niin kiire? Täällä kotipitäjän kirkolla oli juhlat. Kirkonkellot pauhasivat entisellä mahtavalla äänellään, ihmiset kirkkovaatteissaan kävelivät kukkakimput käsissä. Oli liikkeellä vanhoja, nuoria ja lapsia. Sotamiehiä marssi pienissä ryhmissä yllään hyvät vaatteet ja juhларыhdissä. Surupukuiset nuoret naiset kantoivat seppeleitä. Ei ollut vaikeaa arvata, että he olivat leskiä. Karkuri ei tuntenut ketään eikä kukaan katsahtanutkaan häneen. Risaisissa vaatteissaan hän ujostellen väisti näitä hyvin puettuja ja juhlallisia ihmisiä. Kyynelet nousivat hänen silmiinsä, sillä he puhuivat hänen kieltään, hän olisi voinut heitä puhutella. Mutta hänen täytyi pelätä heidän kysymyksiään ja tiedustelujaan. Hän oli lähtenyt kotoa lapsena ja karkaamalla. Se tyttökin, jota hän oli vieraalla maalla muistellut, oli ollut lapsi. Yhtä ainoaa hän täältä silmillään etsi: vanhaa vaimoa, joka olisi hänen äitinsä. Olihan täällä tutunkin näköisiä ihmisiä, kaikkikin olivat tutun näköisiä. Ehkä olisi saanut heille puhutuksi, jos olisi ollut pyhävaatteissa.

Niin antoi karkuri ihmisvirran vierä ohitseen tuttua ylämaata, mikä johti kirkolle ja hautausmaalle. Pappilaan oli tehty uusi navetta. Kestikievarin naapuriksi oli tullut autokorjaamo. Kehräjä-Miinan keltainen pieni rakennus oli kallistunut toiselle laidalleen. Mahtoiko Miina olla elossa — Miina oli tämän karkuripojan kummi. Miina hänet varmaan vielä tuntisi, jos punaisten pelaakkuunien takaa nyt katsahtaisi maantielle. Sielläpä kulkee Eino Mäkelä, hän ajattelisi. Voiko se olla Eino? Ei

ole Einosta kuulunut moneen vuoteen. Ei ole tuo Eino vanha mies on! Kummi ei tule muistaneeksi, ettei sotavankipojalle kuulukaan nuoruus. Hän menee lapsuudesta suoraan vanhuuteen.

Eino Mäkeläsihän häntä oli sanottu. Nyt hän sen jälleen muisti.

Juhlallisessa marssissa asteli hänen ohitseen harmaapukuisia vanhempia miehiä, lippuja kantaen. Ei milloinkaan hän ollut täällä kotona nähnyt tällaista juhla-komeutta. Pianhan sen saattoi arvata, että täällä vietettiin hautajaisia. Ja karkuri alkoi arvaella, ettei pitäjässä niin suurellista yksityistä ollutkaan, että hänelle tällaista muhkeutta olisi toimeenpantu. Täällä varmaan siunattiin kotiseudun multaan kaatuneita sotamiehiä, poikia, jotka lähtivät silloin kun hänkin vapaaehtoisena lähti. Nämä vainajat hän varmaan olisi kaikki tuntenut, mutta he olivat jo kannetut haudan pohjalle, mistä ei enää puhuta. Jokin itkettävä hirveä yksinäisyys alkoi painaa nuoren karkurin mieltä. Olisipa hänkin saanut kaatua niinkuin nuo muut, niin koko tämä loisto olisi ollut omistettu myöskin hänelle. Nyt hän hylättynä, nälkäisenä ja risoissaan seiso i täällä koko juhlaväen takana. Ei varmaan äitiäkään hänellä enää ollut. Ei yhtä kirjettä äiti ollut häneltä saanut eikä hän äidiltä näinä viimeisinä neljänä vuotena, hän oli joutunut vangiksi heti ensimmäisinä päivinä, kurjuuteen ja vaivaan. Mitä varten hän tänne oli ikävöinytkään? Kaikki nuo tutun näköiset ihmiset kulkivat kaksittain ja ryhmittäin — hän vain oli yksinään jossakin kauempana, yksinäisempänä kuin yksikään kaatuneista.

Hänen vierelleen aitauksen taakse ilmaantui yhtäkkiä kaksi pientä tyttöä. Hekin olivat kauniissa puhtoisissa vaatteissa — enkeleiksi heitä olisi voinut nimittää. He haukkasivat voileipää ja heidän kukkakimppunsa olivat asetetut heidän jalkainsa juureen hiekkaan. Rentukoita olivat, keltaisia, lihavia rentukoita — Eino Mäkelä muisti selvästi jokiniityn, missä niitä kasvoi. Himokas nälkä iski häneen ja hänen kätensä ojentui voileipiä kohden. Hämmästyneinä tyttöset kesken haukkaamisen työnsivät viipaleensa laihaan likaiseen käteen.

— Menenkö minä hakemaan lisää? kysyi toinen tytöistä.

— Mene.

Suurempi tyttöistä hävisi ja pienempi läksi pian säikähtyneenä hänen perässään. Karkuri ei ajatellut mitään muuta kuin että hän saisi syötävää. Ihana laulu, lippujen loisto poutaista kesätaivasta vasten, kukkivien sireenien tuoksu aidan takaa, kaikki tämä oli unentapaisessa kaukaisuudessa. Karkurin koko odotus keskityi tyttöjen palaamiseen ja leipään, jota he olivat lähteneet hakemaan. Hän asettui ruohikolle ratasrivin syrjälle, missä kirkkokansan hevoset aterioivat, mikä heinäannoksiaan, mikä kaurojaan. Mitähän hänelle tuodaan?

Hänelle tuotiin kokonainen reikäleipä ja jotain hyvää ja lihavaa siinä päällä.

— Mitkäs juhlat täällä oikein tänään on?

— Sankarihautajaiset.

— Vai sankarihautajaiset. Keitäs te sitten olette?

— Suntion lapsia.

— Äitinnekö antoi?

— Äiti.

— Sanokaa hänelle kiitoksia.

Jota pitemmältä karkuri nautti tuttua kotipaikkansa viljaa, sitä selvemmin hän alkoi kuulla laulua ja tajuta mitenkä iloista ja juhlallista tämä oli. Ihan ilojuhlaa. Hänen mieleensä johtui yhtäkkiä, että häneltä oli rippikoulu käymättä. Lapsia rupesi naurattamaan, he eivät olleet koskaan nähneet niin ahmimalla ahmivaa ihmistä. Karkuriakin alkoi naurattaa. Ei ollut enää nälkä, ei ollut vilukaan, lasten äiti oli ollut hänelle hyvä, kauniisti tuolla lauloivat, kauniisti liikahtelivat lippujen tangot auringossa. Tyttöset ottivat kukkansa maasta ja tekivät lähtöä.

— Montako noita sankareita tässä on?

— Toistakymmentä. Mutta niistä siunataan yksi kentälle jääneenä.

— Vai yksi kentälle jääneenä.

— Viimein oli neljätkymmentä kaatunutta.

— Oliko silloinkin kentälle jääneitä?

— Taisi olla joku.

Tytöt huomasivat kukkasensa kuihtuneiksi ja lähtivät

juoksemaan porttia kohden, joka vei hautausmaa-aitauksen sisälle. He viskasivat kukkasets käsistään, lakkasivat puhelemasta ja hävisivät tungokseen.

Eino Mäkelää, karkuria uuvutti, mutta hän päätti kuitenkin kuunnella. Nyt siellä lausuttiin nimiä, lausuttiin ne selkeällä ykstasaisella juhla-äänellä. »Artturi Laitinen Kangas järveltä, syntynyt... , kaatui... , Erkki Tainio, syntyi... kaatui..., Mikko Viljami Autere, syntyi... kaatui...» Joka nimeltä sävähti karkurin sydän: kaikkiin noihin nimiin liittyi elävä ihminen, joka tuli ihan silmien eteen, jokaisen kanssa oli kohdattu kyläraitilla, oltu yhdessä pellolla, istuttu tuvassa ja oltu saunassa... Karkurissa alkoi liikkua outo, väkevä elämä. Hän oli taas kylän poika ja halusi heittää palloa, niittää kilpaa noiden suurempien kanssa... Kauhistuneena hän huomasi, että heidät kaikki vasta oli kuopattu syvälle pimeyteen, kauas vihreistä niityistä. »Eino Jalmary Mäkelä... syntyi... jäänyt kentälle... Minä olen ylösnousemus ja elämä, joka minuun uskoo, hän elää vaikka hän olisi kuollut...»

Eino Jalmary Mäkelä — sehän oli hänen nimensä, karkuripojan, joka aidan takaa kuunteli juh latoimitusta! He olivat nyt laskeneet hänetkin haudan pohjalle ja panneet siunauksen sinetin haudan ovelle. Hänen oli nyt oltava poissa maan päältä, ei ollut hänellä enää oikeutta kulkea täällä peloittelemassa ihmisiä. Joka hänet näki, näki aaveen ja kauhistui. Eino Jalmary Mäkelä... jäänyt kentälle. Sinne oli jäätävä — mikä paniikin hänet tulemaan tänne! Ja sellainen kiire hänellä oli ollut. Olisi pitänyt heti tänne tultuansa avata suunsa ja puolustaa itseään. Miksei hän sitä tehnyt? Olisi pitänyt valvoa elävänä oikeuksiaan eikä antaa heidän ennen aikojaan sulkea haudan pimeyteen. Hän oli nyt elävänä haudattu.

Yhtäkkiä kuitenkin jokin valon välähdys läiskähti hänen pimeyteen ja hänelle selvisi, että hänen äitinsä varmaan on täällä, jos yleensä elossa on. Tietysti hän on tullut hautamaan kentälle jäänyttä poikaansa. Hän on tässä kansanjoukossa, joka paraikaa veisaa viimeistä jäähyväisvirttä hautojen ääressä. Ja vasta maahan siunattu Eino Jalmary Mäkelä tuntee yhtäkkiä astuvansa

keveästi kuin ennenvanhaan, valtaisa ilo ja odotus mielessään. Ei vaivaa enää tuntoa kehno vaatetus, hänellekin on siis kuulunut tuo muhkea juhlalippujen kunnianteko, puheet ja kukkaset, ja hänellekin on luettu sana Jeesuksen ylösnousemuksesta. .. Hän ei ole vuosiin kuullut näitä sanomia, hänelle ei tullut kirjaa taskuun, kun hän joutui vieraalle maalle, mutta äiti valistaa hänet. Ja äiti senkin asian korjaa, että hänen ylösnousemuksensa tapahtuu nyt jo täällä maan päällä . . .

Tuntematta maata jalkojensa alla karkuri kuin siivillä pujottautui ohi ihmisvirran. Ja seisoi portilla, silmä salamana läiskien tulijoihin. Liput hulmusivat ohitse, sotamiehet riveissään marssivat ohitse ja sitten alkoi tulla surevia, nuoria sotalleskiä, jotka taluttivat pieniä lapsiaan. Ja nyt, nyt tulivat vanhat äidit. Kaikkien joukosta, heti paikalla ja jo kaukaa tunsivat Eino Jalmari Mäkelä oman äitinsä, tunsivat hänet totisista valkoisista kasvoista, joilta hän pyyhki kyynelen, tunsivat hänen mustan silkkiliinansa, tunsivat mustan puvun, saman joka oli ollut isän hautajaisissa, tunsivat kapean kultasormuksen, joka kiilsi virsikirjaa pitelevässä kädessä. Hän asteli toisten vaimojen keskellä ja kulki aivan karkuripojan likitse. Ja siinä portista astuessaan sanoi: »Kun en minä osaa sitä uskoa, että Eino olisi kuollut. Aina minä vain häntä odotan. . . »

Silloin poika oli huutamaisillaan: täällä minä olen!

Hän läksi nyt seuraamaan vaimoja ja kuuli heidän puhelevan kauniista sankarihautajaisista, jotka olivat antaneet paljon lohdutusta omaisille heidän raskaassa surussaan. Ja vielä äiti puhui siitä, että kaikki hänen lapsensa nyt olivat kuolleet, tämä viimeinenkin. Lapsellisuuttaan Eino kotoa lähti. Hänellä ei enää ollut yhtään lasta. Ja mitäpä hän, äiti, enää yrittää viljellä sitä peltoalaakaan, pitäneet myydä pois, onhan sitä kysytty. Mutta on se mukavaa, että vaikka se Eino nyt on jo siunattukin, niin ei hän voi uskoa hänen kuolleen . . .

Tienhaarassa apteekin kulmassa vaimot lausuivat toisilleen hyvästejä. Karkuri lähti taempaa seuraamaan sitä yhtä, joka yksinään asteli nurmettunutta tietä apilapellon läpi. Hänen rintansa oli niin tulvillaan ilon kyyneliä, että ne kohisten täyttivät koko hänen olemuksensa.

Hän ei kuitenkaan tahtonut säikäyttää äitiään, vaan koetti pakottaa itseään rauhalliseksi. Ja tuollahan näkyi jo harmaa asumus. Ja koira haukkui. Se oli heidän vanha Halli...

Silloin kiiruhti karkuri askeleitaan. Ja tuli liki ja astui vierellä. Ja kulki pienen matkaa vierellä ja odotti, että äiti ensin sanoisi jotakin. Se oli hänen vakaa rauhallinen äitinsä. Nyt näkyivät hänen kasvonsa, musta silkkiliina valahti olkapäille ja hän ottikin sen käsiinsä ja laski kauniisti käsivarrelleen.

Silloin poika vuosien kärsimyksen ja kaipauksen alta, kuin paaden puserruksesta sanoi:

— Ettekös te tunne minua? Minähän olen Eino... Sotavankeudesta minä tulen ...

Hämmästyttämättä ja säikähtämättä äiti pitkään katseli viimeistä ja nuorinta lastaan.

Tiesihän äiti ettei hän ole kuollut!

— Tulehan, tulehan tänne, äidin lapsi...

JOULUKSI KOTIIN

» . . . Kyllä on ihanaa että taas pääsee kotiin. Me emme enää laske yksin päiviä, vaan Reino on laskenut minuuttikin. Niitä tuli kyllä hyvin monta tuhatta, en muista kuinka monta, minä kun olen huono matematiikassa, niinkuin kaikki tietävät. Mutta sen ymmärtää minunkin heikko pääni, että minuutit joka hetki vähenevät ja yhä lähemmäs tulee päivä, jolloin pukeudutaan koulun päättäjäisiin ja sitten kirjat komeroonsa ja asemalle. Minun hameeni on kyllä käynyt niin lyhyeksi että täytyy varoa sukia, etteivät näytä paljaita polvia. Mutta Tuulan on vielä lyhyempi — me olemme niin hurjasti kasvaneet, vaikka onkin tällainen aika. Minä tulin kovin iloiseksi, kun lähetit niin paljon joulurahaa, en osannut ensinkään odottaa. Mutta sanon heti, rakas pikku kulta oma äiti, että sinä saat vaan hyvin pienen ja mitättömän joulu lahjan, sillä isän pitää saada suuri ja arvokas. Ja minä kyllä tiedän, ettet sinä mitään pyydäkään, kuuluvat sellaisia olevan kaikki oikeat äidit, etteivät he mitään pyydä, kun vaan kaikki muut saavat. Ja kun isäkin nyt pääsee lomalle, niin että hän jouluaaton on kotona! Se on ihan huikean hauskaa, hän kirjoitti meillekin ja kertoi, mutta ei tietänyt päivää milloin tulisi. Saa sitten nähdä onko isä kotona ennen meitä, vai menemmekö me asemalle häntä vastaan. Tietysti menemme joka junalle sekä yöllä että päivällä, ei hän pääse salaa tulemaan, niinkuin tuli viime kerralla ja avasi omalla avaimellaan ja tapasi meidät kaikki sängyssä. Ei, nyt ollaan junasillalla ja tartutaan käsivarteen ja tullaan riemu-marssissa. Ja isä näkee nyt ensi kertaa meidän pienen pojun, jolla ei vielä ole nimeä, kun et sinä ole tahtonut

sitä kastattaa ennenkuin isä on kotona. Vai kukaties te olette nimen kirjeessä jo sopineet, vaikkette ole sanoneet minulle ja Reinolle. Vaan meillä on myöskin ehdotuksia ja minun on kyllä erinomainen, sillä minusta vauvan pitää olla isän kaima. Emme ole Reinon kanssa päässeet yksimielisyyteen, vaan mitäpä sellainen vielä ymmärtää, sillä Reino on aika lapsellinen. Hänen luokkansa on päättänyt — ajatteles! että meidän uuden vauvan nimeksi pitää tulla Sisu Ilkka. No niin, mitäpä vikaa olisi Ilkassa, mutta Sisu sopii paremmin sotakoiran nimeksi kuin lapsen. Ja minusta Yrjö Juhani Karhula on kaunein nimi minkä allakasta voi panna kokoon. Ja sen on mummi kyllä harkinnut, kun sen isälle antoi. Olen minä vaan hirmu utelias tietämään, minkä te isän kanssa panette. Kauniita nimiä on paljon, mutta ei mikään ole niinkuin isän nimi, kun ei ole sellaista miestäkään kuin on meidän isä-ukko. »Ukko-Pekka» olisi kyllä kaunis nimi sekin, mutta Yrjö Juhani on sittenkin rakain ja kaunein. Pian pääsemme kotiin, ei ole enää kuin viikko aikaa, ja isä lupaa meidän kanssa hakea joulu-kuusen ja Tuulan äiti antoi minulle pitkän eheän kynttilän, jonka voimme panna kolmeen osaan, niin se puettaa kuusen. Äidin ei pitäisi antaa sitä pois, niinkuin sinä annoit kirkkoon viime vuonna, kun oli sankarihautajaiset. Isän tähden tahtoisin, että meillä olisi kynttelejä ja vauvan tähden. Pitäähän vauvan ensimmäisenä joulunaan nähdä joulukuusi ja kynttilät, kyllä se ymmärtää, vaikka pieni onkin. Kyllä annat isälle hirmuisen hyvän joululahjan kun annat kokonaisen elävän vauvan, isä nostaa sen korkealle kuusen tähteä kohti, eikä se isän käsissä paina enempää kuin pikku enkeli. Sinun ei tarvitsekaan, pikku-oma-kulta äiti, ajatella mitään muuta lahjaa meille kenellekään. Parsithan sitten joulun jälkeen meidän sukamme, en minä enää osaa haroa niitä kokoon, ja kengänpohjat olisivat kyllä hirmuisen tervetulleet nekin, vaan mistäpä ne ottaa! Mutta nyt olet varmasti hyvin halukas tietämään, mitä annan isälle. Olen itsekin ylpeä niistä lahjoista. No, kuuntele sitten äläkä hämmästyksestä putoa nurin-narin: hienon, kauniin ja hirveän lämpöisen villapaidan, johon olen ristipistoin ommellut kirjaimet. Tuulan äiti sai villoja, kun

lampaat kerittiin, ja kehrutti ne jo syksyllä, mutta minä sain tämän tietää vasta nyt, ja Tuulan äiti käski minua pitämään tämän salassa, mutta ethän sinä kumminkaan sitä kerro isälle, vaan hänelle se tulee yllätyksenä. Kas, minä olin koulussa kutonut isälle sukat, ja ne onnistuivat oikein hyvin ja niihinkin tuli kirjaimet. Eikö olekin hienoa! Mutta arvaapas, mitä Reino antaa? Tupakkaa. Hän vaihtoi hyvät rukkasensa tähän tupakkaan ja sanoi, että kyllä äiti toimittaa uudet! Toruin häntä, sillä mistäpä äiti aina toimittaa, kun me hukkaamme ja kulutamme. Mutta hyvähän sillä ipanalla oli ajatus, sillä rintamalla tupakka kuuluu olevan välttämätön. Vaan eipäs malttanut olla siivolla, tuo samainen ipana: toisen laatikon kannen oli avannut ja siitä nipistänyt itselleen savukkeita, ja saipa sitä kähvellystään potea koko illan. Ei minun tullut surkokaan, nauroin vaan . . . Tätä kirjettä näkyy siunautuvan sopimattoman pitkältä, mutta sitten en enää kirjoitakaan, vaan puhelimessa sanon, millä junalla tulemme. Eikä minun omanrakkaan-ainoan äiti-kullan tarvitse tulla asemalle. Aina olet ollut hellan ääressä, kun olemme tulleet kotiin koulusta, ja rusotus liedeltä on ollut sinun kasvoillasi. Minua itkettää kun muistan tätä. Ja kuparit ovat kiiltäneet hyllyllä, ja kyökin pöydällä on ollut se pieni sinivalkoinen liina, jonka isä oli antanut sinulle kun olitte kihloissa. Ja lanttuloota ja potaatit ovat tuoksuneet, ja joulukakutus on jo ollut puoleksi avoinna. Minua itkettää, äiti, niin, etten enää näe kirjoittaa. Sillä minä olen onnellinen, että voin sanoa: jouluksi kotiin! Ja siitä, että minulla kotona on maailman paras äiti ja isä ja vauva ja tiaiset, joille täytyy antaa, niille myös jouluruokaa. Mutta kuulehan, äiti, ei se joululahja, jonka sinä saat minulta, olekaan aivan huono: se on uusi kastemalja, kun se kristallinen meni pommituksessa. Unohda nyt että tämän kerroin, senhän täytyy olla sinulle yllätys. Ja tästä kastetaan sitten kaikki meidän vauvat, kun ne syntyvät. Reinolta saat allakan, niin että älä osta sitä. Mutta tätä tietysti ei Reino saa tietää. Se on sellainen sininen naisten kalenteri.

Hei sitten vaan, äiti. Ja onpa aika tätä kirjoittaessani lyhentynyt yli sadalla minuutilla. Voi yhtäkaikki, äiti,

että joulu on niin lähellä. Se on nyt parhaimmalla puolellaan. Kunpa me ennättäisimme ennen isää! Tai ehkä seisottekin molemmat vauvan vaunujen ääressä, kun me aika ilolla ja räiskinällä törmäämme sisään. Ja ollaan kotona ja on joulu! Hei sitten vaan!

Aili Karhula.»

Vihdoin kuitenkin kuluivat tuhannet minuutitkin taakse jääden, sinne, mistä ei ole paluuta. Ja matkatarat ja joululahjat olivat koreissa ja laatikoissa ja selkärepuissa ja paketeissa ja käsikasseissa. Ja jokainen tunsikin käsissään ja selässään pitelevänsä joulupukin viehättäviä taakkoja ja hikoili ja komenteli ja tuuppi, sulloutuneena siihen tungokseen, joka asemilla ja asemalaitureilla ja junasilloilla aaltoili kuin tiivis massa, joka läikkyi puolelle ja toiselle, päästäkseen jouluksi kotiin! Mutta se on koulupojalle ja koulutytölle niin hirveää mukavaa, ettei minuuttien laskemista ennätä muistaaakaan. Hei-hei, joka asemalla sulloutuma kuitenkin vähenee, kotiasema tulee lähemmä, junan konduktööri pääsee jo tungoksen läpi ja vastaa levollisesti alituisesti samoihin kysymyksiin. Sillä samat ihmisetkin kysyvät samaa asiaa uudestaan ja uudestaan, kukapa siinä jaksaisi muistaa junan täsmälliset tulominuutit. Joulujännityksen vallassa tuntuvat liikkuvan vaunutkin, ihmiset nojaavat seiniin ja pylväihin, pysyttelevät istumassa matkalaukkujen päällä, vuorottelevat penkkien käytössä ja niin odottelevat seuraavaa asemaa. Mutta hurjastipa nyt viivytäänkin! Juna tulee kauheasti myöhästymään. Tuntikausia! Koulupojat ja koulutyöt, jotka ovat laskeneet minuutteja ja sekunteja, saavat nyt ottaa uuden puhdin varustautuakseen odottamaan — minkäpä tässä muunkaan tekee! Asemilla tulvehtii tunkkaiseen vauvuun tuoreiden kuusten raikas vihanta. Taas myöhästytään. Aseman tungoksessa syntyy yhtäkkiä pysähdys. Kaikki seisovat, kaikki katselevat tämmöisiä vaunuja kohden. Matkustajat sisäpuolellakin kiiruhtavat ikkunoihin. Kuuluu sotilaallista astuntaa.

— Noin monta!

— Kaatuneita tuodaan.

— Jouluksi **kotiin**.

Vaunuissa vallitsee äänettömyys. Hiljalleen lähdetään liikkeelle. Joku kääntyy ikkunaa kohden ja pyyhkii silmiään.

Oliko joulun odotus hetkeksi saattanut ihmiset unoh-tamaan ajan kovan todellisuuden? Sota tuli jälleen likelle.

Mutta kotiasematkin lähenivät, temmattiin kimpsut ja kampsut hyllyiltä ja penkkien alta, etsittiin lakkeja ja kintaita, suoritettiin vielä viimeiset tuuppimiset ja niin ollaan tutulla asemasillalla.

Onpa tullut ihana rekikeli. Mutta ketään ei ole vas-tassa. Aikalailla hämärtää jo lyhyt talvipäivä. Ei näy yhtään autoa. Ja rekikin, mikä lähtee liikkeelle, on jalaksiaan myöten täynnä ihmisiä. No, mikäpä tässä, jaksetaan nämä kantaa kotiin. Hei, hei, onkohan isä ennättänyt tulla jo? Mitenkähän suureksi vauva on kas-vanut? Joko osanee nauraa?

Tutun puutalon kulmahuoneen ikkunapa on auki. Äitkö siellä paraikaa kiinnittää myrskyhakaa? Heihei, eikö äiti tunne, heihei, äitiii!

Sisarukset vähentävät tuttuun naapuriin päästyä kan-tamuksiaan, tölmäävät juoksussa eteenpäin, suorittavat yhdellä silmäyksellä kotinurkissa katsastuksen, todeten että kaikki on ennallaan, ja tulevat pimeään eteiseen.

Keittiössä itkee lapsi. Äitiä ei näy. Matalassa vauva-vaunussa liikuttelee käsiään pienokainen. Onpa se tullut hirmu suureksi! Onpa se soma! Heihei, äitiii!

Äiti astuu vierashuoneen ovesta ja ottaa lapset läm-pöiseen syliinsä. He siinä huudahtelevat ja kyselevät. Eivät he malta vastauksia odottaakaan. Mutta eipä äiti osaltaan nyt mitään kyselekään, kuuntelee vaan mitä hänelle kerrotaan.

— Onko isä jo tullut?

Ei vastausta. Lapsi on lakannut itkemästä ja vain liek-kien lepattelu kotoisessa liedessä äänтелеe.

— Onko isä jo tullut?

— Onko isä jo tullut?

Äiti peittelee lasta ja pitelee sen pieniä hartioita hellä-varoen.

— On, isä o n tullut.

— Missä isä sitten on?

— Jopas tiedän, isä on täällä jossakin piilossa. Isää!

Äiti nostaa vauvan syliinsä ja asettaa sen kasvot isojen lastensa kasvojen kohdalle. Hän etsii tältä pieneltä avuttomalta olennoita turvaa ja voimaa. Hän ei tahdo itkeä, hän tahtoo hymyillä.

— Äiti, mikset sinä puhu?

— Isä on tullut. Hän on täällä meidän luonamme. Eikä hän enää koskaan jätä meitä ...

— Onko isä kaatunut?

Sotamies Yrjö Juhani Karhulan lapset itkevät väkivaltaisen tuskan puistattamina. Äidin kyynelten on lupa vuotaa aivan hiljaa. Sillä äiti tietää minkä vuoksi isän täytyi kuolla. Jo silloin kun isä ensi kerran lähti kotoa, hän oudosti kuiskasi Isänmaan nimen, kuiskasi sen uudella tavalla. Nyt pitäisi näille kaikille orvoille antaa tämä kallis isän perintö — Isänmaan nimi sellaisena uutena, jommoisena he molemmat, isä ja äiti jäähy väis-hetkellä sen omistivat.

Ja äiti kokoaa lapset syleilyynsä ja kertoo heille hiljaisiin sanoin ja hiljaisiin kyynelin, mitä hänelle rintamalta on kirjoitettu. Kuinka isä kovissa tuskissaan helästi ajatteli heitä sidontapaikalla metsässä. Kuinka hän pyysi sanomaan heille, ettei pidä surra. Ja kuinka hän kiittää Jumalaa siitä, että sai antaa henkensä Isänmaan edestä ...

Äiti jo hymyilee pienelle pojalleen, joka on nukkunut lieden himmeään loimuun, ja suurten lasten nyyhkytykset hiljentyvät vähitellen.

— Ja ajatelkaahan, lapset, että meille annettiin tämä; pieni Yrjö Juhani. Katsokaa kuinka hän on isänsä näköinen — eikös olekin! Ja että saimme isän kotiin jouluksi! Menemmekö nyt häntä tervehtimään. Hän nukkuu Jumalan rauhassa ... Täällä omassa kamarissaan ...

V. 1943.

LEIJONA - NAPPI

Jestas sentään, mikäs nyt astui konsulin kyökkiin! Nappiniekka sotamies, joka kohteliaasti teki Miljalle kunniaa ja sanoi tulleensa hakemaan herrasväkeä ristiäisiin majuri Salmion luo, kun siellä kello yhdeltä tänään pitäisi olla ristiäiset.

Jestas sentään meidän rouvaa, kun ei mitään ollut puhunut tällaisista juhlista, vaikka yleensä aina ystävällisesti asioistaan puhuu. Vaan tohtii olla, että Milja silloin oli sattunut olemaan jonossa maidonhaussa, juuri kun konsulinna on puhua aikonut ja sitä varten kyökkiin tullut. Pitää käydä ilmoittamassa.

Sillaikaa kun konsuli peilin edessä pani rouvan pieniä kauniita nappeja takaa kiinni, rouva kun otti juhlaan mustan silkkilenkinsä, seisoi sotamies keittiössä hie-roen keskustelua neiti Miljan kanssa, joka ei ollut koskaan ollut mikään miesten mielistelijä.

— Onpa siellä tänään aika pyryilma. Sentähden kai- ketikin majuri auton lähettikin.

— Taitaa olla ... Vaikka tiedänhän minä sen vissisti- kin, kun aamusta kävin maitopuodissa. Hihhihhih, jes- tas sentään kun ihmisen pitää oleman höntti!

— No mitäs siitä — ehkette vielä ole tottunut näihin kaupungin tapoihin. Olette ehkä maalta.

— Korpraali on leikkisä mies, huomaan. Se on oikein, että kaikki kääntää Katkismuksen mukaan. Piti tulla justiinsa tännekin auttamaan, kun konsulinna on sieltä samalta kot'puolelta syntyisin kuin minäkin ja kun täältä kaikki palveluspiiat kuin vimmatut justiinsa nyt tahto- vat sotapalvelukseen, nimittäin lotiksi.

— Kas kun ette lähtenyt tekin ... Ei siellä ikävä tule,

kivaa seurustelua me siellä pidetään keskenämme kuin parhaat sisarukset.

— Hihihii — uskokoon kuka tahtoo.

— Tulisitte katsomaan. Meiltä äsken yksi lotta jäikin »paketin» alle, kun paketti tuli taivaasta...

— Jestas sentään mitä sanotte. Pommin alleko se jäi?

— Sellaistakin sattuu.

— En minä sitten. Niin ja enhän minä enää — hihhihii — kelpaa siihen sisarelliseen seurusteluun.

— Mikäs siinä sitten olisi... Pulska olette kuin vehnäpulla...

— Hihhihii — älkäähän, älkäähän, ei minuun ole koskaan mies koskenut... Mutta jestas sentään, nyt on konsuli saanut napit kiinni ja konsulinna menee tampereeseen ottamaan turkkiaan ...

— Ool-reit, sanoi amerikkalainen. Hyvää voimista sitten vain ja tervetuloa keittämään papusoppaa maailman hauskimpaan korsuun.

Milja hyppäsi oven eteen ja kasvot ilon rypyissä kuin paahdetulla nauriilla sanoi:

— Tulettekos te saattamaan herrasväkeä myös takaisin, hihhihii?

Sotamies piteli Miljan lämpöistä, työssä lujittunutta kättä.

— En nyt tiedä. Kun siellä rintamalla käy hienoja ulkomaalaisia rouvia katsomassa poikia, niin upseerit ottavat heidän kätensä näinikään ja mäiskäyttävät siihen suunsa. Mutta minusta menee samalla tämä näin ...

Hihhihii...! Jestas justinsa mitä se teki! Iiii-ii-ii — keskelle suuta mäiskäytti. Milja jäi seinään nojamaan kuin silityslauta eikä käsittänyt mitä oli tehtävä: pyyhkiäkö pois se sotamiehen muisku vaiko pitää se muistona. Häntä rupesi itkettämään. Koskaan ei hänelle ollut tällaista tapahtunut. Pitikö se hävytön häntä näin pilkkana? Vai tottako olisi tarkoittanut? Totta kai tällainen oli kosimista, mitäpä se saattoi muuta olla? Mutta kun ei tuo nimeäänkään sanonut. Vaan eihän siinä ollut aikaakaan, kun konsuli jo sai ne napit kiinni... Eihän tok' ikinä armeijan sotamies niin hävytön ollut, että hän rupeaisi laskemaan leikkiä vanhan ihmisen — taikka jollei nyt vanhankaan, niin jo tasaantuneen — kanssa.

pulska kuin vehnäpulla! Ei se ollut pahasti sanottu. Sellaisia oli paljon, jotka antoivat arvon syöneelle ihmiselle. Kyllähän niitä nälkäkurkia tällaisina sodan aikoina tapasi, mutta siellä kotipuolella oli sentään jumalankiitos ruokaa. Hihihihii, se poika ymmärsi yhdellä silmänluomalla, että paketteja varmaan lähettää tämä konsulin likka — kyllä tulee sekä keitettyä että paistettua, jos tuon kihlaa!

Ja kihlata molskautti yksintein. Keskelle suuta. Jestas sentään kuinka mukavalta se tuntui. Olisipa poika vielä tuossa, niin uuden molskahduksen pyytäisi. Mitäpä niistä turhista sanoista. Ja oliko tässä sellaiseen aikaa. Kyllä hän tulee tuomaan konsulin herrasväet kotiin ja tulee vielä uuden kerran tekemään ihan tiiviit kaupat.

Konsulin ja konsulinnan askelet olivat jo kadonneet portaista ja hissinkin ovi alhaalla töksähtänyt auki ja kiinni. Milja pysyi yhäti paikallaan, miettien tilannetta. Näin se yhtäkkiä voi muuttua ihmisen elämä. Ei edes unen ilmoitusta ollut annettu, ei mitään joka olisi tiedoittanut tällaista elämänmuutosta. Mitähän äiti tähän sanookaan ja sisaret, jotka aina ovat puhuneet: et sinä ketään saa, olet pieni ja pullea ja pistävä kuin siili. Ja nytpä itse korpraali tuli ja loksautti suulle. Suudelmaksi sitä sanotaan runokirjoissa ja pyhässä Raamatussakin. Ihihihihi, nyt sitten ollaan kihloissa! Tottahan se sitä tietää, kun suudelma lyödään ihkasan vieraan tytön suulle, että »minä rakastan sinua» ... Jestas sentään kun se poika oli kaunis! Nappeja kalisi edessä ja takana ja olkapäillä kulki siniset viirut. Ja entäs se haju, joka tuli mukana ja täytti koko kyökin. Siinä oli tupakkaa ja lankkinahan tuntua ja hikeäkin oli — jestas sentään sitä tuoksahdusta, joka tuli ovesta...! No, no, no tyttö, olethan nyt ennenkin sotamiehen nähnyt, eihän tämä senkummempi ollut... Milja koetti puhua itselleen järkeä, mutta tuli kaikesta huolimatta siihen varmuuteen, ettei kaikkia niitä nappeja ja hajuja voi olla tavallisessa sotamieheessä, vaan justiinsa tämän täytyy olla korpraali tai muu upseeri. Ja entä jollei olisikaan — nätti poika se oli ja sulavasti kädestä otti ja — ihihihii, suudella sujautti ennenkuin Milja ennätti ajatuksen alkuakaan ajatella. Saa sitten nähdä, koska tuo tulee

oikein puhumaan asiansa lukkoon ja sormuksestakin puhumaan.

Kyllähän nyt on sodan aikaa eikä sormuksia ole niin joka puodin ikkunassa, mutta rahalla saa — ja Miljalla on kotona pankkikirja eikä se tyhjä olekaan.

Vaan etteihän korpraali vaan ollut mahtanut jostakin kuulla, että Milja oli rikas, kun kuitenkin noin äkisti tämän päätöksensä teki? Etteihän vaan olisi antanut suuta rahan vuoksi? Mutta jestas sentään, mikseikäs antaisi säästöistään tuollaiselle korealle pojalle yhtä hyvin kuin sukulaisille, jotka aina kuoleman jälkeen ovat kärkeymässä. Eivät ne raaski kunnan hautajaisiakaan pitää. Mutta tämä vie pappilaan ja, ihihihihii, sitten asetutaan yhteen ja lapsiakin tulee, pieniä muksuja, ihihihihii, toiset isänsä, toiset äitinsä näköisiä... ihihihii...

Olisi sentään ollut mukavaa, jos morsian olisi tietänyt edes sen pojan nimen. Ja mikä se oli miehiään? Ettei vain olisi ollut jokin puijaripoika. Sellaisiakin oli näin sodan aikana paikat piukassa. Kyllä varmasti konsulinna näissä ristiäisissä on ollut sylikummina — ei nyt kukaan konsulinnaa kutsukaan, jollei tällaiseen tärkeimpään tehtävään. Konsulinna helposti kysyy majurskalta, että kuka oli ajamassa autoa, konsulinna on sieltä Miljan kotipuolesta kotoisin... Ihihihihii — keskelle suuta maiskautti, jestas sentään sitä poikaa! Mutta juuri sellainenhan miehen olla pitää, käy niinkuin tuulispää ruis-kuhilaan kimppuun ja maasta nostaa huiskin häiskin.

Milja olikin nyt maasta nostettu huiskin häiskin. Häntä itketti ja nauratti, hänen sieraimensa särpivät outoja hajuja, hänen suunsa maiskutteli ja mutrueli. Mitään ei vielä puhuta konsulinnalle. Antaapas olla kunnekka korpraali itsestään tulee. Ihihihihiii!

Jestas sentään — nyt se jo tuleeekin. Herrasväetkään eivät vielä ole kotona, mutta pojalla näkyvä olevan kiire! Rakastaako poika näin vinhasti? Milja kuuli selvästi, että sotamiehen saappailla noustiin portaita.

E-ei, vaan mentiin yläkertaan. Ohi menivät askeleet.

Monta päivää — ja ehkä yötäkin — hän odotti näitä askeleita. Kun ei hän sitten enää odottanutkaan, naputettiin eräänä iltana hiljaa ovelle. Konsuli ja konsulinna

olivat onneksi teatterissa ja Milja jo kampasi tukkaansa pannaksensa nukkumaan, kun sattui olemaan sumua eikä tarvinnut pelätä hälytystäkään. Nak-nak-nak-nak-nak...

Milja päästi paksun palmikkonsa riipuksiin.

„— Mikä siellä koputtaa?

— Na-nak-nak-nak... Se sotapoika vain. Se joka ajoi konsulin herrasväet ristiäisiin. Eikös neiti muista.

Miljan sydän takoi niin että korvia myöten kohisi.

— Herrajestas sentään, vai pitäisi minun muistaa kaikkia sivistymättömiä tollakoita. Ei visiittiin tulla öiseen aikaan, koska vielä päivääkin on tulla.

— Ei mutta, neiti, onkos tämä nyt yötä, parasta iltaahan tämä on. Ei, ei neiti, kun minulta jäi tänne käsineet silloin...

— Jestas sentään — en minä ole mitään käsineitä nähnyt!

— Avatkaapa ruikku-pikkusen, niin löydän ne itse, muistanhan mihin ne panin... Nahkarukkaset, ensiluokkaiset.

— Vai rukkaset hihihihihii... Vai rukkaset — täälämpäin ne annetaan, eikä niitä muualta tänne tuoda tarvitse... rukkasia.

— Hei hei, neiti, ei saa olla niin julma. Tulee taas tästä lähtö rintamalle. Ja piti viime kerralla se asia jäädä toimitetuksi niin lyhyesti. Mutta vietetään nyt kiva ilta, mitäs me tässä torailemme ja pidämme tätä ovea kiinni. Nak-nak-nak. Rintamalle pitää lähteä eikä ole ketään, joka lähettäisi yhtä pakettia.

Emiljan sydän olisi hypännyt oveen ääntä vastaan, jollei tytön luja rintakehä ja hyvinvoipa lihasvarustus olisi pidellyt sitä häkissä.

— Minä päästän sitten, mutta konsulinnan mamman vanhan puntarin otan käteeni ja se paukahtaa päin naamaa, varmasti, jollette ole siivolla. Jestas sentään mitä tulettekaan minulle sanomaan, että täällä vieraita käsineitä pitäisin! Ei ole näillä minun käsilläni kynnen vertaa kähvelletty... Jestas sentään — ei tarvitse tulla halailemaan. Hihihihihii...

Mutta korpraali vain halasi.

— Sinä makea vehnäpulla, olepas nyt hiljaa, että saan

oikein hyvänä pitää. Viskataan puntari nurkkaan. Kas minä pyydän anteeksi äkkipikaista käytöstäni viime kerralla. Mutta eihän minulla voinut olla mitään tarkoituksia, kun en voinut tietää minkälainen pehmoinen pyllykkä täällä olikaan. Vaan se rakkaus tuli sitten, kun se muiskahduskin oli ollut. Ja minä olen Sulo Salminen Suomaalta ja olen ajanut herrojen autoa välillä, mutta tykistössä oikeastaan palvelen. Ja minä kirjoitan sitten kyllä osotteen, että paketteja lähettää voit. Emilja, lähetätkös Sulollesi paketteja? ... Kiva sinä olet, Emilja, ja mimmoiset sinulla on hiukset! Ihan niinkuin Koivulan Manun ajokilla, joka onkin aivan nuori ja vasta rintamalle lähetetty.

Emilja oli tukahtumaisillaan tupakan, uuden saapasnahan, hien ja saunan lemuun.

— Sulo on ollut saunassa? sai hän kitistetyksi rinnastaan.

— Olinhan minä, sieltä juuri suoraan tulen ...

Miljasta tuntui kovin mukavalta, että sotamies näin hänen luokseen tullessaan oli ollut puhdistamassa itseään. Kainostellen hän sanoi:

— Mitäs niihin paketteihin pitäisi panna?

Sulo Salmisen suu oli juuri ottamassa uutta muiskua.

— No mitä vain: sukkia ja alusvaatetta ja voita ja kahvia ja tupakkaa ja ...

Milja kovin torjuili ja kainosteli.

— Jestas sentään, mistäs minä niitä otan, hihhihii? Älkää nyt kutittako ...

— Ehkä Emilja keksii... Ehkä konsuliltakin jotakin liikenee.

— Niitä on niin tullut pyytäjille annettua... Mutta sormuksiin minulta ehkä kyllä liikenee. Hihhihii — onhan minulla pankkikirja... Kihlasormuksiin, meinaan.

— Vai, vai on pankkikirjakin. Taitaa olla paljonkin siinä pankkikirjassa?

— Hihhii, se nähdään sitten. Jestas sentään, kun jo rupeaa kyselemään pankkikirjaa ...

— Enhän minä. Itsehän Milja sormuksista rupesi..

— Minä vaan sitä—

— Niin, ja minä vaan, ettei minulla pankkikirjoja ole

—vanhukset hallitkoot taloa kuolemaansa asti. Minä olen sotilas ja maailman Matti ja minulla on rakkaus kuin nuoren kukon helttä. Istupas siihen polvelle, että oikein katselen.

Milja muisti, että hänen suupielissään ja silmäkulmissaan oli selvät rypyt. Ja hän kaivoi kasvonsa Sulon kainaloon ja hypisteli siinä hänen näppejään ja olkaimiaan. Ne olivat pojalla totisesti koreat ja tuoksut, jotka hänestä lähtivät, ylen makeat — mitäpä hänen tarvitsi tehdä tiliä iästään. Mitä se tähän kuului, ihihihihii! Paremminkin kuin sekään, että hän lapsena oli pudonnut heinien mukana tallinparvelta ja kauan ollut kuin sekaisin päästään — ihminenhän hänestä silti oli tullut.

Ei Sulo toki mitään siihen suuntaan tiedustellutkaan, pisti vaan kätensä Miljan niskaan, kun Milja sähköpannulla kahvia keitti. Ja sanoi nyt aina tästä puoleen menevänsä Koivulan Manun ajokin harjaa sivelemään, se kun oli juuri näin kiva niinkuin tämä tukka. Teatterin päättymiseen oli vielä sen verran aikaa, että ennätti asiat puhua selviksi. Ja Sulo näytti vanhustensa kuvaa — he olivat siinä yhdessä ja äiti näytti olevan yksioikoinen maan vaimo, saman tyylinen kuin Miljan omakin äiti, niin että Miljalta oli itku päästä, kun hän vanhaa mammaansa siinä muisteli ja sulhasensa äidin kuvaa katseli. Jestas sentään — hänellä oli nyt sulhanen ja mistäs se oli tullutkaan! Isä Salminen ei ollutkaan yhtä mukavan näköinen — vähän kekkuli tuntui olevan ja Sulon kellotaulu elikkä naamataulu oli isän tekemä paremmin kuin äidin.

Mutta oikea sotapoika oli kun olikin konsulin kyökissä ja hän poltti siinä tupakkaa ja polki paperossin päätät saappaansa alle ja joi tyhjäksi kahdenlitran kahvipannun, ja piteli Miljan täyteläisiä olkapäitä ja lupasi lähettää potrettinsa ja kirjoittaa. Ja Milja hypisteli hänen koreita näppejään ja olkaimiaan ja joi sieraimensa täyteen hänen miehekkäitä hajujaan ja lupasi antaa pankkikirjastaan rahat sormuksiin — eikä se kirja aivan tyhjä ollutkaan — jestas sentään: pitihän siinä ollakin jotakin, kun siihen aina oli koottu.

Ja niin Sulo Salminen vielä viimeisen kerran istutti morsiamensa polvelleen ja kahmaisi häneltä aikamoisen

muiskahduksen niin että Milja oli tukehtumaisillaan ja ihan huutamalla huusi, että . . . iijijijii. . . nyt riittää! Ja mitä siinä vielä puhuttiin paketeista ja kirjeistä ja potreiteista, jäi Miljalta oikeastaan terävästi huomamatta. Sillä hän ajatteli: kylläpä sillä oli taito antaa suuta, sen taidon hän oli aikaisemminkin jo oppinut eikä tänään tässä kyökissä. Sotamiehen saappaiden kopina vielä kuului portaissa, kun Milja jo työnsi auki ikkunan, jotta liiallinen tupakka ennättäisi mennä huoneesta ennenkuin herrasväki tulisi, ja ryhtyi lakaisemaan tuhkaa ja savukkeenpätkiä lattialta. Oli vahinko kokonaan ajaa ulos näitä hyviä hajuja, mutta joskus konsulinna tuli kyökkiin vielä huveista palattuaankin.

Eikähän tätä asiaa niin yhtäkkiä sopinut lähteä hänelle puhumaan. Täytyi se salakihlusaikakin olla, jolloin ei asiaa puhuttu muuta kuin parhaalle ystävälle. Mutta Miljan ystävät olivat siellä maalla. Jestas sentään, ei ollut täällä kaupungissa ketään.

Vaan täytyi kaiketi kuitenkin pyytää konsulinnalta sitä lähetettävää pakettia varten. Kas, konsulinnalla oli sellaiset niinkuin oikeat kahvit takanaan. Ei niitä sieltä saanut pyytämättä. Jollei joskus laatikko sattuisi jäämään auki. . . Konsulin tupakat kyllä olivat avonaisina hänen huoneessaan. Ja konsulilla oli paljon hienoja kauniita sukkiä, mistä lienevät ulkomailta asti tuodut, niinkuin muutakin vaatetavaraa. Lieneekö tuo sitten niin suuri synti, jos niitä rintamalle lähetti. Jos olisi pyytänyt, niin kai olisivat justiinsa antaneet. Mitäpä siitä sitten turhaan näki pyytämisen vaivaa. Jestas sentään, silloinhan se salakihlaus olisi heti tullut julkikihlaukseksi — hihhihhihhihhi...

Niinpä konsulin Miljalle sitten alkoi salakihlauksen makea aika ja pakettien teko. Kerran kysyi konsuli konsulinnalta, minne hänen sikaarinsa häviävät — jestas siunatkoon: konsuli oli laskenut, montako sikaaria jätti laatikkoonsa! Ja nyt hän lukitsi laatikon. Ja siellä olivat myöskin paperossit. Mikä pahas Miljan oli panutkin ottamaan sikaareja — eihän Sulo ollut niitä pyytänykään, ainoastaan savukkeita. Vaan eivätkö sikaaritkin olleet savukkeita? Kerran konsuli rupesi ajamaan takaa silkkistä nenäliinaansa — kehtasikin sitä yhtä

ruveta jahtaamaan, vaikka hänellä kymmeniä oli. Ja juuri sen oli Milja Sulolle lähettänyt, jestas sentään, siksi että se oli sinivalkoinen ja soveltui sotamiehelle. Konsuli oli sen jostakin saanut — ties vaikka olisi ollut kaunis heila jossakin siellä ulkomailla! Milja punehtui ja sinehtyi ja jo oli sanomaisillaan, että hänelläkin, Miljalla, on sulhanen siellä jossakin, mutta päätyi itkemään konsulin kysymyksiä. Ja kun ei Miljan herrasväki koskaan ollut nähnyt hänen itkevän, niin he jättivät hänet rauhaan ja keskenään tuntuivat pohtivan kysymystä, keneltä tai mistä konsuli oli sen kauniin liinasen saanut. Konsulinnalta hävisi neulomaseuran suuresta säilytyskorista alushousut, mutta rouvat vatkasivat sen kysymyksen keskenään eikä Miljalta kysytty mitään. Kerran oli käydä hullusti, kun postinkantaja myöhästyi eikä Milja ollutkaan vartioimassa korttien tuloa. Sulhasmiehen kortti oli joutunut konsulinnan käsiin ja siinä kiitettiin vastaanotetusta kahvista, mutta sanottiin, ettei niin herraskaisia sukkaa kannattanut lähetellä — tanakkaa tekoa piti kaiken pakettitavaran olla. Ja vielä kysyttiin eikö savukkeita enää tulekaan. Onneksi konsulinna joutui pitkään puhelinkeskusteluun ja Milja hyökkäsi postiläjän kimppuun. Ja sitten tuli vielä hälytyskin. Jestas sentään, kun tuli hyvään aikaan. Mutta valokuvaansa ei poika vaan lähettänyt. Ja merkillisesti hänen ulkomuotonsa alkoi Miljalta mennä mielestä. Kun sen sijaan komeat napit ja olkaimet hän aina unessakin näki ja niitä oli hypistelevinään.

Tulivat sitten ne kovat taistelut. Milja ei enää uskonut näkevänsäkään Suloa. Kuolemansanomiamia vain rintamilta saapui. Eivät enää kulkeneet kortit eivätkä paketit. Koulut, lepokodit ja loistohuvilat muutettiin sairaaloiksi. Kaipa Sulo Salminenkin haavoissaan makasi tällaisessa sairaalassa, jollei jo ollut kuollutkin. Ja oli olevinaan rauha, vaikkei siihen kukaan uskonut. Ei enää ollut hälytyksiä ja kellareihin hankittiin jälleen halkoja. Mutta ei tuntunut olevan kenelläkään rauhaa. Missähän lasaretissa se Sulokin kuolemistansa odotti?

Nak-nak-nak-nak . . .

Vaan jestas sentään, mitäs nakutusta tämä oli? Nak-nak-nak-nak. Ihan tällä lailla oli Salminen juuri naku-

tellut kyökin oveen. Mutta sitä ennen oli kuulunut sotilassaappaiden luja astunta. Ei ollut tämä naksuttaminen mitään laillista, sillä askelet olivat sipsuttaneet niinkuin minkäkin mamsselin patiinit... Nak-nak-nak...

Milja keskeytti askartelunsa hellan ääressä ja kuunteli.

— Emilja, minä vaan täällä — päästöpäs sisälle.

Jestas sentään, ihan se oikea ääni se oli, Salmisen Sulon ääni, vaan eikös hänellä enää saappaita ollutkaan?

Ei ollut, eikä muitakaan entisiä viehättävästi tuoksuvia varusteita! Hän seisoikin kuin ilkisen alasti Miljan edessä, vailla sotapojan pukua, vailla sen nappeja ja olkaimia, siviili-miehen tollakkaissa vaatteissa kuin mikäkin liukas tursas, johon ei voi miltään kulmalta tarttua. Kun tuo limainen kiiski yritti Miljan olkapäitä koskettaa, niin Miljasta tuntui, ettei hän ikinä ollut koko miestä nähnytkään, ei tuntenut olisi, jos kadullakin olisi vastaan tullut. Vain ääni ja nakutus olivat tutut. Ja jos sitten oikein tarkastamaan rupesi, niin justiinsa keltotaulunkin myös tuntemaan rupesi.

Mutta jestas sentään kuinka oli mies muuttunut. Ja tuolle sileälle mieshenkilöllekö nyt pitäisi ruveta hankkimaan sormusta omasta pankkikirjastaan? Kuin mikäkin imeväinen hän seisoikin Miljan edessä, huulet mutrussa ikäänkuin olisi tuttia pyytännyt hampaattomaan suuhunsa.

— Jestas sentään, mikäs siveeli sieltä nyt tulee?

— Hei hei, Emilja, terveisiä vaan Kannakselta. Ja kiitos vaan paketeista.

Konsulin Milja seisoikin kädet puuskassa keskellä lattiaa.

— Mihinkäs kaikki miehen-merkit jäivät, mihin leijonanapit ja olkakoristukset?

Sulo vastasi hiukkasan surumielisesti:

— Tuli paha rauha — piti riisua koristukset. Ihmettelen että joku hengissä pääsi siitä helvetistä.

Miljapa ei taipunut siihen surumielisyyteen.

— Jaa jaa, jestas sentään — kyllä se univormu korpuraalin tekee ja kun sen riisuu, niin on jäljellä tuttia imevä poikalapsi, hihihihii.

Milja huomasi äkkiä, että Sulo Salminen nyt tiukasti tarkasteli hänen kasvojaan. Konsulinnan emännöitsijä

oli unohtanut kääntyä pois päivänvalosta. Pommikellareissa valvotut yöt eivät olleet silittäneet ryppyjä hänen suupielissään. Ja alituinen pikkunälkä oli aiheuttanut laihtumista, joten ihon laskokset olivat syventyneet rii-
puksiin. Jestas sentään, nyt tuo sen kaiken näki. Pei-
listä oli Milja sen itsekin nähnyt ja nyt sen näki tuo
mieskin. Milja kiiruhti sanomaan:

— Istu nyt sitten, niin tuon paperossin ja keitän kah-
via. Konsuli on ulkomailla ja rouva...

Eihän tuo mies istuutunut.

— Kiitoksia vaan, sanoi. — Lähdenkin tästä maatöi-
hin vanhusten luo. Hyvää voimista sitten vaan. Täällä
sattuukin olemaan taskussa nappi — se on niitä leijona-
nappeja. Niistähän Milja niin pitää.

Nappi naksautti pöydälle ja mies painui kättä anta-
matta ovelle. Jopa taisi pitääkin itseään kenraalina, kun
tuolla tavalla käyttäytyi. Eikä tullut takaisin.

Jestas sentään — jokos se tosiaan lähti! Milja ei lii-
kahtanut hellan äärestä, missä punaisena hillosi marjoja,
vaan ihmetteli, että tuli sellainen tyhjä olo. Jos portaissa
olisi kuulunut sotilassaappaiden mahtavaa astuntaa, niin
ehkäpä hän olisi huutanut takaisin lähtijää. Mutta
mamsselimaiset patiinit siellä vaan sipsuttelivat. Ja
saivat sipsutella.

Vaan kun hän sitten pöydältä tapasi leijona-napin,
yhden niistä, joita hän oli kosketellut sinä iltana, jolloin
Sulo Salminen oli pidellyt häntä polvellaan ja antanut
hänelle suuta, niin hän nosti sen kuumaa poskeaan vas-
ten ja kauan piteli sitä siinä. Ja säikähtäen tunsi, ettei
häntä enää milloinkaan mies pitäisi hyvänä.

Kyynelten vuotaessa hän vaistosi, että leijonanapin
tuoja oli hänen köyhään elämäänsä armeliaasti kuljetta-
nut murusen rakkautta — pienen hitusen siitä rakkau-
den roihusta, jolla verinen sota oli rintamalla lahjonut
uhrejaan.

SE ODOTETTU LAIVA

Onhan täällä meillä toki ennenkin odotettu laivoja. Niin paljon kuin Suomessa on merenrantaa, niin täytyy aina olla laivojakin tulossa. Kyllä maar' se Pauliinan Kallekin laivaa odotti senjälkeen kun hän oli tietoonsa saanut, että Amerikasta hänelle oli lähetetty perintöraha. Ja laiturilla itkien istui sekin sepän Santra, joka odotti sulhastaan Ruotsista tulevaksi — hänelle oli näet puhuttu, ettei tulekaan hänen sulhasensa, tällä kun on siellä Ruotsinmaalla jo toinen morsian, mutta Santra odotteli myöskin pienokaista ja odotteli niinmuodoin samalla kuin itselleen sulhasta, niin tälle isää. Tietäähän sen, että odotus oli sellaisissa olosuhteissa täyttötotta. Niin, eikä sovi unohtaa Naumon isäntää, joka odotti Eirsiirin maasta rotuvasikkaa, sellaista kymmenien tuhansien markkojen elukkaa eli kanta-lehmää, jonka kautta piti uusittaman koko Naumon kartanon satapäinen karja.

Mutta ei sentään milloinkaan missään liene niin kiihkomielisesti odotettu laivaa kuin meillä nyt suurten sotien jälkeen. Tämän laivan ei ollut määrä tuoda sulhasta, tai perintörahaa tai rotuvasikkaa, vaan kahvia, kansan mieliuomaa, jota oli saatu olla vailla monet raskaat vuodet. Sillä kahvikulta se kuitenkin on virkistysten virkistus niinhyvin miehille miehille kuin naisväelle. Ja nyt oli sekä sanomissa että radiossa ja ihmisten kesken suusta suuhun tiedoitettu, että suomalainen laiva Osiris on lujassa kahvilastissa lähtenyt Rion satamasta, ennättääkseen vapunpäivän tienoissa purkaa antimensa janoiselle kansalle. Saarnatuolista tosin ei tätä tiedoitettu, mutta kyllä uutinen varmasti oli tullut joka

kulmalla tietoon. Sanottiinko että laiva oli vahvassa lastissa? Jopas ne ovat ajattelemattomia, kun niin piukkaan pakkaavat. Kuinkas kävi Kivisalonsaaren miehille, kun panivat veneeseen sellaisen myllykuorman, että laita kulki ihkasen veden rajassa: tuulispää vei veneen nurin, miehet töin tuskin pääsivät uimalla rantaan. Etteivät nyt vaan vierittäisi sitä kahvilastiakin meren kaloille!

Olisihan tällä hetkellä ollut keskustelun aiheita monenmoisia, niinkuin sellaisiakin kuin murhista ja varkauksista, puhumattakaan taivaanmerkeistä ja ihmeistä, jommoisia ei enää vanha-kansakaan muistanut. Niin, ja entäpä sitten rakkauden roihusta, joka sytytti tulipaloja ihmisten sisälmyksiin niin etteivät he tietäneet, avio-puolisotkaan, kenelle he papin edessä olivat sanoneet, että »vastaus tahdon». Kyllä näistä olisi ollut puhumista. Mutta ihmiset puhelivat kahvista.

Tiettyä on, että sellainen keskuspaikka kuin Pirisen kauppapuoti joutui asiassa lausumaan sanansa moniin kertoihin. Ensin alussa, kun sotien aikana kaikkalainen liiketoiminta oli ollut uhkaavasti seisauksissa, tuntui oikein mukavalta, kun tuon kahvilaivan vuoksi puhelimien äärestä ei tahtonut päästä minnekään.

— No päivää, se tulee kai sitten varmasti, se kahvi? Kyllä kaiketi minut tunnette, vaikken nimeä sanonutkaan — Rahkojärveltä puhutaan. Emme oikein tahtoisi ristiäisiämme siirtää pitemmälle, meillä on aina ollut se tapa, että kuukauden sisällä ristitään lapset ja tämä menee jo siitä ohitse. Lapsi on kuitenkin pahanhengen alaisena kunnekkas se kastetaan . . . Vai on se niin epävarmaa? Pitääkö sitten tosiaan toimittaa se kaste korvikkeella? Hei-hei, Pirinen, olette leikkisä — kyllä me tiedetään, että se veden ja hengen kautta tapahtuu, mutta onhan se korvike kuitenkin jotakin kuravettä ja olisi mukavaa tarjota vieraille oikeata ainetta. Pitäköhän sitten sentään yrittää odottaa — ei, lapsi on terve, ei senpuolesta — ja nimikin on jo päätetty, vaikka eiväthän vanhemmat sitä ilmaise, vasta juuri siinä papin edessä se pamahtaa. Mutta pitäkää sitten myös Rahkojärven varalta tarpeeksi niitä Osiriksen papuja, ettei meille puutetta tule. Meidän vieraat aina juovat neljä

kuppia ja neljättäkymmentä niitä pitäisi tulla — kas, sitä sukua on niin taitamattoman paljon eikä kuitenkaan kutsutakaan muuta kuin tädit ja sedät ja ensi käden orpanat. Ja kuitenkin meillä on pikku-orpanoitakin lauma... Ei, ei, minä lopetankin jo. Sanokaa nyt Aleksandrille terveiset. Ja vähempää kuin kahta kiloa sitä Osiriksen ryytiä ei kannata meille ...

Pirinen pyyhki hikeä otsaltaan ja kiiruhti vanhan Lutvikin avuksi, kauppapuoti kun oli täynnä kansaa. Kahvia pääasiassa kysyttiin, joku kuitenkin pyysi saippuaa tai lipeäkiveä tai hevosen mahavöitä, tai silmäneuloja ja lankarullaa. Lutvikki, joka oli myynyt täällä jo tämän Pirisen isän eläessä, ei vastannut niin hienotunteisesti kuin kauppias itse koetti vastata. Lutvi otti lukuun, että kevään myrskyt ja jäälautat voivat kääntää nurin koko kahvilastin. Eikä hän tietänyt vastata tämän papulajin puolesta, oliko se hyvää vaiko huonoa. Siellähän oli, siellä kuumissa maissa, täytetty teitä kahvipavuilla, kun Eurooppa oli sodassa eikä ostanut mitään. Sen kahvin sai nyt ottaa sellaisena kuin se tuli.

Kymmeniä kertoja päivässä soitettiin Pirisen puotiin.

— Terve, terve Piri-poika. Sitä kahviahan minä vaan, että eikös se kohtapuoleen ala tulla. Minä en enää saa nukkua yhtä juupelin silmällistä, kun minun vaimoni näkee kahviunia ja jauhaa kahvia unissaan ja toruu piikaakin unissaan siitä että tämä tuhlaa hänen kallista kahviaan. Niin että armahda nyt minua ja ala jo jakaa sitä ...

— Huomenta-huomenta. Vaimoni on kait jo sinulle soittanut siitä Osiriksen kahvista. Hän on, niinkuin tiedät, suuri tuntija eikä ensinkään pistä suuhunsa muuta kuin kaikkein parhaita lajia. Niin että jos tulee useampia lajeja, niin ota meille sitä parasta. Meillä on paraikaa sika lihomassa, kun niitä pieniä potaatteja jäi viime vuonna niin paljon. Meidän mamma tahtoo sinne teille tuoda oikein muhkean kappaleen, kun vaan saa sitä Osirista.

— Hyvää iltaa, Piri-Piri, tiedätkös, minkä hullunkurisen unen minä näin viime yönä. Osiris oli tarttunut pohjaan Hyväntoivon niemessä ja siinä se huojuu puolelle ja toiselle kuin vanha akka, joka ei pääse paikalta! Tämänhän pitäisi tietää että matka on mennyt hyvin ja

että pian ollaan perillä! Mutta sitten ... ennätäköhän vielä kuulla ... Onkos siellä nyt niin kiire ettet ennätä? Ei, kuuntele pois vaan, niin joudut hyvälle päälle. No, anna niiden odottaa. Tämä Lulla, tämä sinun kummityttösi, rupeaa nyt puhumaan. Ja arvaapas, mitä se sanoo. Sanoo että »ahv-ahv-ahv-ahv» — eikö nyt ole selvästi: kahv-kahv-kahv'.

Nimismies Ahtimäen rouva siellä nauroi ja kehoitti sylilastaan puhelimesta lausumaan tuon merkitsevän alkusanasensa kummilleen, Piriselle. Mutta ihmisjoukon tähden, joka tungeksi myymäläpöydän ympärillä, miellyttävä keskustelu täytyi lopettaa.

Puodissa hääri nyt vanhan Lutvikin lisäksi rouva Aleksandra Pirinen ja olisipa täällä ollut neiti Ruusu-Marja Pirinenkin, jos hänen koulunsa jo olisi loppunut. Ja tämän Ruusu-Marjan ympärillä siinä suurin tungos olisi kiehunutkin, sillä Ruusu-Marja oli päältä kaunis eikä hullumpi sisältäkään. Ennen rauhanaikana, kun tyttönen muka isänsä tai Lutvikin apuna liehui tiskin takana, käyttivät vanhat mummut hyväkseen niitä hetkiä, sillä Ruusu-Marja mittasi kitsastelematta ja pisti lapsillekin rusinatötterön tai karamellipussin. Hän ei tullut äitiinsä, sillä Pirisen rouvan mitat olivat paremmin tiukat kuin väljät, niinkuin arvasi laihan rouvan päältäkin katsoen. Pirinen itse oli siltä väliltä. Ja Pirisen Lutvikki taas käytti omaa arviointiaan henkilöihin nähden, hän paremmin otti rikkailta ja antoi köyhille, hän kun hyvästi tunsi koko pitäjän kukkaronpohjat.

Eräänä aamuna keskellä tuota kahvi-hullutuksen aikaa, yön jälkeen, kun nähtävästi Hermannin ja Aleksandra Pirinen olivat tilanteesta keskustelleet, sanoi kauppamies Lutvikille, että eiköhän olisi parasta ottaa tänne tiskin taakse nuori apulainen, kun tuo puhelin oli päässyt sellaiseen vimmaan, että se melkein vaati yhden ihmisen ajan.

Ohhoh, kuinka Lutvikki siitä myrkyttyi. Ei niitä sovi toistellakaan mitä vanha tiskimies nyt esivallalleen puhui. Samanlaisia tosin latelee, kuin ruostuneita ja teräviä rautaharkkoja, jokainen uskollinen palvelija herransa eteen, kun hän tuntee armottoman vanhuuden tulleen, joka aiheuttaa hänelle katkeraa loukkausta ja

vääryudentekoa niiden puolelta, joita hän on pitkän elämänsä aikana hyödyttänyt. Pankaa vaan pois, kyllähän hän, Lutvikki Koistinen lähtee, lentäköön täällä vaan kuin pääskynen se uusi — ja nuori — herra puhelimen ja makasiinin väliä! Kyllä perästä kuuluu.

Ei Pirinen ollut tarkoittanutkaan, että tuo uusi pääskynen täällä yksikseen lentelisi, vaan että hän auttaisi Lutvikkia ja toimisi Lutvikin valvonnan alla. Mutta sitä ei Lutvikki uskonut ja myrtynyt mieli, kuin mikäkin homehtunut etikankatku matasi puodissa permannosta ylöspäin myymäläpöydän laitoja pitkin ja siitä kohti hyllyjä, joilla oli sille yllin kyllin tyhjää tilaa, ja kattoon, josta se joitakin korvikenuoria pitkin laskeutui alas ostavan kansan sieraimiin. Mutta kaikkien yhteinen tunnettu, vuosikymmenet Pirisen puodissa nähty ja koettu Lutvikki oli kahvivimmassa väsynyt. Ja murheen pilvet, eivät ne suinkaan suotta pimentäneet itsensä kauppamiehen otsaa niin että hänen piti silloin tällöin käväistä klahvillaan ottamassa virkistystä. Kaikkein pahimmin koski Osiriksen odotus rouva Piriseen. Hän lääkitsi itseään kahvilla. Heillä oli sitä, itseään varten, »pieni määrä» vintin takakonttorissa. Mutta sitä piti niin taiten käyttää, etteivät tuoksut tuntuisi. Peräti yritti myrtyä ja myrkyttyä mieli Pirisen puodissa, joka oli suurin paikkakunnallaan. Ihmiset olivat malttamattomia ja epäluuloisia aivan kuin olisivat saaneet tietoonsa sen salaisen kahvivaraston. Ja olihan siellä vähän muutakin. Ties miten siinä olisi käynytään, jollei yhtäkkiä myrkkyaalto olisi pysähtynyt ja keväinen tuulahdus puhaltanut sisään Piriselle.

Se laskeutui alas autobussista, lauantaina, sellaiseen aikaan, jolloin kylässä saunat jo savuavat ja hevoset malttamattomasti kuopivat maata postikonttorin ja pankin ja ennen kaikkea kauppapuotien nurkkauksilla. Se tuli nuoren tytön hahmossa, joka tyttö on ensi kertaa uudenaikaisesti kiinnittänyt päähänsä muodikkaan kukallisen huivin ja ripustanut hartioilleen heleänsinisen aivan uudenuutukaisen sadetakin ja nyt tulla tupsahtaa kotiin.

— Ruusu-Marja! kuiskasivat hymyillen akat Pirisen

puodin rappusilla. — Ehkä hän tietää jotakin varmaa siitä Osiriksen tulosta, sen kahvilaivan.

— Heiluli! suikauttivat pojat polkupyöriensä äärestä makasiinin seinustalla eivätkä nousseetkaan pyörien selkään.

Tyttö nyökytti päätään puolelle jos toiselle ja tuli juoksujalkaa puotia kohti, aivan kuin hänellä olisi ollut hyvin kiire. Eihän se ollut kuin silmänräpäys, kun hän oli keskellä kahvinostajien piiriä.

— Niin, päivää — päivää, terveisiä vaan tuolta naapuripitäjästä. Kivaahan tänne on tulla kun täällä jo on näin keväistä. Mutta se Osiris, ei se ole mailla-halmeilakaan. Sehän on Gotlannin saaren suojassa, kun oli niin suuria jäävuoria, että olisivat särkeneet koko laivan. Vasta juhannukseksi voi kahvijakelu tapahtua. Radiosahan tämä ...

Näin se korea tyttö iloisessa hengenvedossa toimitti aivan kuin ei hän puolestaan ikinä olisi kaivannut omaan suuhunsa kahvin taika-virkistystä.

Ihmisetpä kaikki siirtyivät Pirisen kaupasta pihalle ja tekivät siinä loppuselvittelyä.

Semmoisia ne ovat herrojen kiireet. Tässä tätä nyt on odoteltu haikeammin kuin kevättä. Ja monet markat pantu telefooni-puheluihin ja siirretty häitä ja nimipäivänviettoja. Ja onko se sanottu ensinkään, että laiva on suojatamassa saaren kyljessä — entäs jos jäävuoret ovat sen murskanneet, vaikka ostajille luihutellaan, että kahvinjakelu siirtyy juhannukseksi. Ja kun tulee juhannus, niin sitten sanotaan, että vasta jouluksi. Kukas maksaa tämänkin turhan matkan, jonka Ruusa Kukkila nyt teki tänne?

Jokunen vanha viivyttelävä vaimo osti vielä korttilaan korvikekahvia ja meni sitten menojaan. Puodissa ei ollut ketään muuta kuin Lutvikki, kun Ruusu-Marja touhusi sisälle ja repäisten tomutusvaatteen hänen käsis-tään, ravisti hänen kättään ja karskisti kuin ihanteellinen kerho-poika sanoi, että »vai pois Piriseltä», ei, ja ei tule mitään! Lutvikki oli jo vaarin aikaan ja Lutvi-kin on oltava vielä sittenkin, kun minun poikani pitää tätä puotia. Muistaakos Lutvikki, kuinka kannoitte mi-

nua turkkinne sisässä saunaan — oli sellainen hyvin tähtinen ilta ja minä olin hyvin pieni.

Olisikohan se touhukas tyttölapsi ennättänyt huomata, että vanha puukhollari pyyhki vuoroin silmiään, vuoroin myymälän hyllyjä samalla säämiskänahkaisella rääsyllä, jota oli käsitelty tomuriepuna jo vuosikausia.

Heiluli kohtasi vanhempansa ruokasalin pöydän ääressä ja heidän ympärillään leijaili hyvän puhtaan kahvin tuoksu. Tytär tuiskaisi kätensä molemmille vanhemmilleen, otti yhteenkyytiin itselleen kahvikupit kaapista ja sitten ruvettiin puhumaan.

— Tuli asioita, sanoi tytär kahvia hörpätessään, nopeasti ja tarmokkaasti.

— Ja mitähän ne olisivat, vastasi hänen isänsä ilkeän hitaasti ja totisena.

— Anna nyt, kun juon tämän kahvin. Niin, sitä vaan, että minun tiedossani on oikein kiva ja etevä mies, jonka voimme saada tänne avuksemme.

Ja taas isä oli niin ilkeän tuntuinen, kun hän sanoi:

— Näytpä sinä olevan piukkaan lastattu, kuin kahvilaiva Osiris. Minkähänlaista tavaraa sinun ruumassasi oikein mahtaa ollakaan? Minä otin sinut pois tästä meidän omasta koulusta, kun rupesi kuulumaan sellaisia kulkupuheita, että olisi ollut jotain teerentanssia sen maisterin kanssa. Mutta tiedätkös, että sen saman maisterin serkku on nyt ministerinä. Että älä sinä ryhdy tanssittamaan muita. Ja se ei ole ensinkään sanottu, että isäsi voi palkata passareita Lutvikille. Meillä kaupapamiehillä on nyt tiukat päivät käsissä. Tavaraa ei saa, verot ovat pohjattomat, mitä hyötyä on minulla ollut niistä puodintäyteisistä ostajista, jotka ovat kysyneet kahvia. Saa vaan nähdä eivätkö ne rouvat ja emännät, jotka suuttuivat kun ei kahvilaiva tullutkaan, vielä toimita minulle entistäkin kovempia veroja. Oikein yksinkertaisten ihmisten silmissä oli liikevaihto Pirisen puodissa hyvin vilkas, mutta se liikehtiminen oli vaan tappioksi. Vähän tietää näistä kaikista se tytär, joka tässä nyt komentelee ja nakkelee niskojaan. Onko se ehkä jo sinun sulhasesi se erinomainen mies, jota tässä isällesi tyrkytät?

— Äih, tuskin olen miestä nähnytkään, ainoastaan valokuvan.

— Tätä puhumaanko sinun sitten piti tulla kotiin? Tuo vanha hupsuko sinut sitten tänne usutti!

— Äih, kahvinjonottajat tietysti. Mutta minulla on muuta ja paljon tärkeämpää. Heiluli liikkuu nyt oman nuoruutensa asioilla.

— Ruusu-Marja! keskeyttivät molemmat vanhemmat yhtäikaa ja manasivat tyttärtään jättämään tällaisen sopimattoman nimityksen. Kuka sellaisen rumiluksen oli keksinyt. Olisi luullut, että siinä koulussa oli parempien ihmisten lapsia. Heiluli — juopuneet voivat olla Heiluleja, mutta ei neiti Pirinen.

Laiha, sairaalloinen kauppiaanrouva oli hellittämättä seurannut tyttärensä liikkeitä, tämän askarrellessa kahvipannun ääressä. Hän oli kahvikuumeen kestäessä kerrassaan heikentynyt.

— Kuulehan, hyvä lapsi, — mitä sotkua sinun huulissasi on? Tulepas tänne. Ihan kuin olisit pureskellut tiiliskiviä. Voi ihme sentään, älähän nyt siinä naureskele... Vai on äitisi lapsellinen. Vai ei seuraa muotia... Kun nyt edes voisın seurata sinun kasvamistasi ihmiseksi. Aika kehitys siellä uudessa koulussa onkin jo tapahtunut. Älähän siinä naura. Ota se liina pois päästäsi. Ennen käyttivät piikatytöt liinaa. Voi ihme sentään... jo sinusta onkin tullut aika heiluli!

Tyttö seisoı äitinsä edessä, kädet kiinni keinutuolin nojapuissa ja nauroi makeaan. Hän tiesi vastoin äitinsä tahtoa ja omaa lupaustaan käherryttäneen hiuksensa ja leiskautteli nyt kiharoitaan puolelle ja toiselle.

— Jaa, jaa, mutta kannattaako äidin tätä itkeä. Se ihailtu palmikko on minun kassissani, annan sen sinulle ikuiseksi muistoksi. Mahdottomia te olette, kaikki vanhat ihmiset. Ette soisi lapsillenne nuoruutta. Minun täytyi itse ottaa itselleni nuoruus, kun et sinä sitä suosiolla antanut. Ja niinkuin minä pyysin. Ihan itkin ja pyysin, mutta ei vaan! Minä olin ainoa koko luokalla, jonka tukka saporona roikkui selässä. Vihasin minä sitä — ota se, ota äläkä ikinä minulle näytä! Minua naurettiin.

Kauppias Pirisen rystyset iskivät pöytään että jyrisi.

— Kuules nyt, Ruusu-Marja, eikö se kahvilaivan ruuma jo ala tyhjentyä? Mitä sieltä vielä saa kuulakseen?

— Ehkä riittää tällä kertaa. Olen vielä huomenna täällä ja puhun sitten.

Ruusu-Marjan paksu pellavanvärinen palmikko lepäsi kuin taitettu ja lakastuva lyhde Aleksandra Pirisen polvilla ja kauniit pellavanväriset kutrit tytön olkapäillä nauroivat voitonvarmuudessaan sen avuttomuutta.

— Vai huomenna tulee lisää. Etkös luule isäsi arvaavan mitä se lisä on. Sinulla tietysti ei ole rahaa. Kaikki olet pannut turhuuteen. Mutta minä en laske leikkiä, kun sanon, että moni meistä kauppiaista näinä päivinä tekee vararikon ja sinun isäsi voi olla yksi niistä. Oletko valmis ottamaan rikkaan, joka voi elättää sinut? Mene nyt ja pese tuo tiiliskiven tahna huulistasi. ..

Mutta kevät tuli kiirehtien valtameriä pitkin ja sulatti nopeasti jäävuoret, jotta kahvilaivat pääsisivät kulkemaan. Ja puksuttaen ja toksotellen ne nostivat ankkurinsa saarten kyljistä missä olivat olleet paossa kaikkinaisia vaaroja. Ja niiden edellä kulki suuri torventoitotus ja tiedonantopauhu, jonka suorittivat sanomalehdet ja radio. Ja niin saattoivat kaikki odottavat melko tarkoin seurata missä liikkui heidän kaivattunsa. Jotka tahtoivat lisätietoja, voivat soittaa kauppapuoteihin ja kysyä hintoja ja laatuja, tai muutakin asiaan kuuluvaa. Tai ehkä kuulumatontakin. Niinkuin kysyttiin Pirisen puodista eräänä iltana, tulisiko neiti Heiluli olemaan mukana kahvia jakelemassa. Hänen isänsä, jolle tämä kysymys sattui, kiihvastui inhoittavaa »Heiluli» nimitystä ja vastasi, ettei sellaista henkilöä ollut heillä ja että kahvinjakelu täällä kyllä suoritettaisiin täsmällisesti, kun aika tulee. Yleensä olivat ihmiset onnellisesti unohtaneet pienet kiukustumisensa ja puhuivat Osiris-laivasta levollisesti ja iloisessa odotuksessa.

Onhan selvää, että niin keskeisellä paikalla kuin Pirisen kauppapuoti alkukesän tehtävät olivat suoritettu kiireenvilkkaa, jotta olisivat poissa tieltä, kun tuo odotettu jakeluaika koittaisi. Pihamaa oli tasoitettu, pihlajat olivat päässeet kukkaan, pieni puutarhamaa raken-

nuksen kyljessä ennätettiin kylvää juuri oikeaan aikaan. Ei sopinut olla ihmettelemättä millä vauhdilla liikkui pitkin paikkoja tytär Ruusu-Marja, korea tyttö, iältään alle kahdenkymmenen. Hän meni kuin kanervikossa irti päässyt liekki, meni huoneesta ulkosalle ja ulkosalta huoneeseen, kaivoi itsensä kellariin ja taas sukelsi sieltä makasiiniin. Isä katseli sitä leiskuvaa tukkaa ja niitä välähteleviä silmiä, joilla hänen lapsensa veti puoleensa ei yksin tuota pattijaikaista Lutvikkia, vaan vanhoja mummoja, ukkoja ja lapsiakin. Mikäs oli Ruusu-Marjaan mennyt? Liekkiöksi sanottiin ennenvanhaan sellaista haltian tapaista ilmiötä, joka lensi ihmiseen ja pani hänet hengen täyttämäksi, mutta ei milloinkaan näyttänyt itseään. Ruusu-Marja ajatteli jotain poikaa — muuten ei tätä voinut selittää. Iloisella helinällä tyttö vastasi puhelinsoittoihin, kun emännät taas hyvissä ajoin alkoivat tiedustella Osiris-laivan saapumista ja olisiko joitakin epäedullisia uutisia kuulunut näissä kahvinjakeluasioissa.

— Ei, ei, kyllä kaikki on kunnossa. Jopa uutta hyvääkin tiedoitetaan. Perässä kuuluu olevan tulossa toinenkin kahvilaiva. Niin että nyt ei pitäisi tulla puutetta... Eiköhän sieltä tule — niin, kaikki eivät pidä riosta, mutta toisille se taas on parasta —, eiköhän kolumbiaa ja santosta ja sitten oli jokin uusi nimi, jota en puhelimessa voinut kuulla. No, kyllä minä soitan, aivan heti, kun vaan saan tarkempia tietoja. Käkikin kukkuu — kuuluuko se sinne? Niin, se istuu tuolla pihlajassa. Ei, ei täällä nyt ole kiirettä, on liiankin hiljaista. Isä muurehtii tätä hiljaisuutta. Äiti on kylpylaitoksessa, mutta kyllä hän uhkaa tulla kotiin kahvijakeluun. Vaikka ei se viimein tehnyt hänen heikolle terveydelleen hyvää, kun ihmiset kävivät niin malttamattomiksi odotellessaan sitä laivaa. Ei, kyllä se nyt tulee ... Kyllä soitan...

Isä haki sanomalehden palstoilta kauppa-apulaista ja murahti siitä istualtaan tyttärelleen: »voisit smalla mainita, että äitisi sai sydänkohtauksen, kun viskasit hänen eteensä ison vanuneen palmikkosi».

Mutta samalla hän ajatteli, että ehkä olikin tuo kähe-räksi poltettu lyhykäinen tukka muuttanut tytön. Ennen hän oli Ruusu-Marja, nyt hän on Heiluli ja huilaa sekä

ministerit että paronit. Kun vaan olisikin täällä näköpiirissä sellainen hyvin korkea herra. Pikkuperhoille ei tytärtä annetakaan. Onpa tämän ilmoituksen alla kumma nimimerkki: »Kauppoja ette kadu.» Jospa nyt niin olisi, sillä tämä hiljaisuus kauppapuodissa on konkurssia ja maailmanloppua. Isä ojensi sanomalehden tyttärelleen ja osoitti etusormellaan ilmoitusta. Punehtuiko Ruusu-Marja? Oliko tämä mies hänellä jo katsottuna? Voi olla silläkin lailla, että tuollaisen nuoren Eevan huokokset aina ovat selkoselällään vastaanottamassa Aatamia, jos hän mutkan takaa tömähtäisi näkyviin. Pitikin sen äidin nyt joutua kylpylaitokseen. Täytyypä tästä taas lähteä klahville.

Mutta joku tuli puotiin kysymään apulantoja. Toinen osti kivivadin ja kahvikuppeja. Pirisen palvellessa näitä asiakkaita ajoi Lutvikki takaa suuria kärpäsiä, jotka taas olivat tulleet ulkoa. Kädessään vanha säämiskännahkakappale hän ovelasti houkutteli elämänhaluiset pörriäiset ikkunan kulmaukseen ja litisti ne siinä kuoliaaksi. Niitä jäi silti tarpeeksi puotiinkin. Niiden surina täytti unettavalla kiinteydellä myymälän monituoksuisen ilmattomuuden.

Tytär päätti lähteä keittämään kahvia ja ojensi sanomalehden isälleen. Huonoa olisi ollut tämä elämä, jollei olisi ollut kahvia!

— Onhan se sellainen se ilmoitus. Antaa tuon nyt tulla!

— Taidat sinä tuntea hänet, vaikket puhu. Mutta katsokin sitten, ettet hänen kanssaan ryhdy mihinkään kotkotukseen. Minun tyttäreni annetaan vain hienolle herralle...

— Trrrrrr... Voisiko saada tavata neiti Piristä? Olen hänen toverinsa kauppalasta. Eikö ole kotosalla? — No ettekö te voisi mennä hakemaan. Mitä? En minä ole soitellut sinne ... hävytöntä, kuinka te sellaisia kyselette? Olisin puhunut siitä kahvilaivasta. Anteeksi, herra Pirinen itsekö puhuu? Olisin vaan neiti Piriselle ilmoittanut, että Osiris on lähtenyt Tukholmasta ja lähenee Turkuu... On se totta... Pyydän saada lähettää terveisiä neiti Heilulille...

Oli kuin lintuhäkki kymmenine visertelevine varpusi-

neen olisi sijoittunut kauppias Hermannin Pirisen rintakehän sisäpuolelle. Tätä uutista varmaan täällä ei vielä kukaan tuntenut. Nyt vaan nopeasti tänne se kauppa-apulainen ja sitten . . .

,— Heiluli, kuule, kuule, Heiluli: Osiris lähenee Turku. Joku herra, sinun toverisi, soitti tänne. Ilmoitameko mammalle vai emmekö?

Ruusu-Marja Pirinen, viipyen kuin mikäkin kauppuodin hengetär hyvien kahvihöyryjen keskellä kotinsa keittiössä, päästi naurun ja päästi laulun ja kiskaisten ryyppylasin isänsä kädestä tarttui häntä olkapäihin ja kieputteli häntä siinä niin että jakkarat pöydän ympäriltä kaatuivat. Ja vähitellen oli talo yhtä hippaa ja heilulia. Ja niin koko tämä Pirisen lääni kokonaisuudessaan. Sillä se odotettu satulaiva oli nyt todellisuus. Kun merten majesteetti se mitä kauneimmalla ilmalla purjehti kaipaaviensa rantaan ja alkoivat kaikki ne viehättävät käytännölliset toimenpiteet, jotka tällaisissa tapauksissa tulevat kysymykseen.

Ja kun sitten kuorma-autot pitkin maata kuljettivat kallista lastiaan, niin mummut pienten asumustensa ikkunoista katselivat pelakuuniensa takaa ja puhelivat: mahtaakohan tuo nyt olla sitä kahvia? Ja onkohan se sitä rioa vai santosta, vai kolumbiaa? Toiset olivat luottavampia ja puhelivat: tulipa se sitten kuitenkin lopulta, se kahvilaiva. Tietenkään ei rouva Piristä olisi enää mikään pidättänyt kylpylaitoksessa. Jakopäivien alkaessa pani hän taasen vaaranalaiseksi terveytensä. Kahvijono ulottui Pirisen myymäläpöydän luota yli pihamaan ja maantienkin. Ja kun jonon alkupää, saalistettuaan saatavansa sitten kääntyi takaisin päin, oli ostajien käsissä epämääräisen värinen neljänneskilon paketti, josta ei oikeastaan lähtenyt kahvin haju, vaan jokin muu, mikä lienee ollut. Kuitenkin kaikki tunsivat, että olivat saaneet olla ikävöimässä kotiin historiallista laivaa, odoteuinta jälkeen kovien vuosien.

Mutta olikohan tämä sitä oikeata osirista? uskalsivat jotkut jonottajat ääneen lausua Pirisen kauppaliikkeen uudelle myyntiapulaiselle, Kivisalolle, joka nuorena ja puoleensa vetävänä miehenä erinomaisella tottumuksella hoiti jakelua. Mutta ei jäänyt tämä vastausta vaille.

Tavara oli mitä hienointa rioa ja nykyään saatiin sen aroomi aikaan erikoismenetelmällä kastelussa puimatantereella ja kuivatuksessa. Ostajat eivät enää puhuneet mitään. Kukaan ei tahtonut paljastaa tietämättömyytään tällaisessa kulttuuriasiassa. Herra Kivisalo tiesi muuten, että Osiris heti aiottiin lähettää noutamaan uutta lastia ja että muitakin kahvilaivoja oli tulossa.

Niinmuodoin sai ostava yleisö paljon tietää. Ja hyvin pian se oli tietävinään senkin, että herra Kivisalon huulilla oli nähty jotakin tiilenkarvaista — etteihän vaan olisi ollut samaa kuin se kaunistusmaali, jota neiti Pirinen käytti huuliaan varten.

Mutta sitä ei yleisö saanut tietää, että yksi kahvilaiva Osiriksen laivamiehistä oli Pirisen uuden kauppa-apulaisen veli ja että nämä molemmat veljekset Kivisalo olivat keskellä päivää kantaneet kuorma-autosta Pirisen makasiiniin säkillisen kaikkein parasta kahvia, mitä maanpinta kasvattaa. Sitä oli onnistuttu tuomaan Osiriksen piikissä. Ja yleisön nähden ja keskellä päivää oli tämä herkkukahvi suoraan kahvilaivasta tuotu Pirisen makasiiniin!

Tarkkailija kuitenkin olisi voinut panna merkille, ettei Pirinen enää havitellut kauniille tyttärelleen ministeriä eikä paroonia. Kahvilaiva Osiris oli hoitanut sen asian hänen tyydytyksekseen.

ASIOITSIJA C A T H E U S

K u v i t e l m a

Lähetyssompeluseuran valkoinen laiva lähenee kanaavaa. No, eikö nyt olekin tavatonta että pienenpuoleisen kirkonkylän ompeluseura vuokraa tällaisen uuden komean laivan huviretkeään varten, laivan, missä on niin paljon hyttejä ja korsuja ettei tiedä lukuakaan. Joka tapauksessa Lainetar nyt on ompeluseuran käytettävänä ja paraikaa se lähenee kanavaa. Tämä kanava valkearunkoisine riippukoivuistutuksineen ja näköaloineen suurille järvenselille on kauneinta mitä Suomen kesäaamu saattaa tarjota, ja niinpä jokaisen lähestyvän aluksen matkustajat hurmaantuvatkin joutuessaan tälle paikalle. Eipä ihme, että nyt lähestyvä laiva, Lainetar, sekin puhkeaa — voipa melkein sanoa — laulamaan. Kaikki matkustajat ihastuksen vallassa täyttävät sekä ylä- että alakannen ja kaikki yrittävät alkaa hymistystä nousevalle auringolle ja tuoksuville kevätkoivuille. Mutta eivät ainoastaan ihmiset laula — tuntuu siltä kuin laivan siro runkokin, sen pelastusveneet ja köydet, lepotuolitkin esittäisivät jotain omaa ja tunteellista nuottia.

Tällä lähetyssompeluseura-laivalla nimittäin vallitsee aivan ainutlaatuinen tunnelma, sellainen joka syntyy ainoastaan monipäiväisen yhdessäolon jälkeen, yhdessä vietettyjen hartaushetkien, jumalanpalvelusten, ripitysten ja rukoustilaisuuksien suojeluksessa. Ja kun kaiken tämän jälkeen tulee viimeinen päivä — niinkuin nyt on tullut —, niin kuinka haikean ihana onkaan se yhteenkuuluvaisuus, ystävyys ja rakkaus, mikä tänä pyhänä lauantaiaamuna vallitsee Lainetar laivalla, kauniille

kanavalle saavuttaessa! Ei mikään sukulaisuus voi saada aikaan sitä riemullista palvelemisenhalua, mikä ilmenee kaikessa mikä tapahtuu tuollaisella lähetysohjeluseuran laivalla, mikä on viettänyt vesillä eristettyä elämänsä parin vuorokauden ajan. Täällä on kamppailtu omantunnonkeskusteluissa tilapäisillä olkivuoteilla, hyvinkin monenlaiset vakaumukset ovat törmänneet yhteen ja kaikesta on rukouksen avulla selviydytty mitä kauneimmalla tavalla. Kuinka monenlaisia ja monimutkaisia sieluntiloja onkaan paljastunut! Ei, ei voi käsittää miten ovelasti sielunvihollinen punoo paulojaan heikon ihmisen ympärillä. Ja kuinka ihanalta tuntuu, kun sitä vihdoin on päästy tarttumaan sarvista kiinni, pantu se kovalle ja nujerrettu se katumuksessa ja nöyrässä synnintunnessa. Kun rikas kauppias Astelokin koko kansan kuullen tunnusti vuosikymmeniä mitanneensa liian lyhyitä kyynäriä ja vietelleensä kanttorin kauniin vaimon silloin laulujuhlien aikana, juuri kun oli kuorojen suuri yhteisharjoitus... Ja ajatella Hotkia, sepänsälliä, joka oli asemalta vienyt sairaanhoitajattaren polkupyörän, myynyt sen, ja vasta nyt tuli tuntoihinsa! Mutta kaikkein kauneintahan kuitenkin oli, kun naapurin-emännät Santra ja Marja vierekkäin polvistuivat ehtoolispöydässä ja siinä itkivät ja sopivat. Sillä he olivat vihanneet toisiaan rippikouluvuosilta asti, jolloin heille oli tullut riita tukkimiehistä ja varsinkin siitä Maaailman-Matista, joka sitten juhannuskokolta otti pappilan sisäpiian ja vei metsään. Niin, ja entäs Aartelo, kunnankirjuri, joka kuvasi miten työlästä on kääntyneen juomarin koettaa palata kunnan ihmisten maailmaan. Hänetkin olivat entiset ryyppytoverit päättäneet tuhota ja houkutella saastaisille teilleen. He olivat vartioineet häntä metsässä, kun hän palasi hartauskokouksesta, ja mitä mahtoi yksi mies viittä vastaan, jotka kävivät raahaamaan häntä kallionkylkeen ja siinä virnailtuaan ja irvailtuaan uhkaamaan hänen henkeään! Kysyttiin siinä sielun uskallusta Aartelolta, kun hän yhä hyvällä puheella koetti taltuttaa ryyppymiehiä ja taivutella heitäkin luopumaan onnettomasta elämästään. Vaan mitäs auttoi hyvä puhe hurjille. Entisen ystävänsä kurkkuun suorastaan pyrkivät kaatamaan myrkkyyjään ja ties mi-

ten siinä olisi käynyt, jollei Aartelon huutoa olisi kuultu tielle. Kauhea oli kyllä totisesti pahan mahti maailmassa.

Ja kun se perisyntin kautta jo oh päässyt pesiytymään pieniin lapsiinkin, niin että tälläkin ihanalla laivamatkalla oli täytynyt ojennella noita pikkupoikia, jotka toisilleen olivat kateellisia siitä leikkiautosta, joka vierit tuolla pitkin laivankantta kaikkien haittana — muuten aivan turhaa ottaa lapsia mukaan tällaisiin suuriin herätyskokouksiin! Kenen tuo leikkiauto oikeastaan lienee ollut? Hanna Autin poika ja Hilma Ryylyn poika sen perässä vakituisesti juoksivat — jommankumman kai se sitten oli. Oikein villeiksi he tulivat silloin kun keskellä selkää otettiin mukaan ne taiteilijat tai kirjailijat, vai keitä lienevät olleet, jotka veneestään heiluttivat liinaa ja pyrkivät matkaan. Eihän tämän Lainettaren olisi ollut velvollisuus nyt palvella yleisöä, sehän oli seuralle vuokrattu. Mutta rovastihan aina oli niin ystävällinen. Kun kapteeni tuli kysymään, saako heidät ottaa, niin vastasi vaan, että pitäähän lähimmäistään auttaa. Ja eiväthän he olleetkaan häirinneet, kerran vaan tuli se herra tarjoilijalta kysymään konjakkia ja tämä vei hänet erilleen. Ja sitten he olivat omissa oloissaan nuo molemmat, jotka oli otettu mukaan keskellä järvenselkää, jossakin alakannen hytissä. Kuiskailtiin että he kirjoittavat filmitekstiä, ja sehän tuntui kivalta ja jännittävältä. Kunhan nyt ymmärtäisivät aikaansaada puhdas-henkisen! Vaateliaampi oli ollut se vihreäpukuinen herra, joka menomatalla hyppäsi, lupaa kysymättä, joltakin pieneltä laiturilta Lainettareen, kun emännät silalta ottivat matkalle tuoretta kermaa. Hän se vasta villitsi pikkupojat, tarjoten jollekin naskalille tupakkaakin. Niinkuin pörriäiskärpänen hän huhki sekä yläettä alakannella, mutta pyrki lopulta yhtäkkiä jonkin onkijan veneeseen, ja Lainettaressa oltiin taas kohteliaita, pysäytettiin ja päästettiin hänet menemään. Kohteliaasti hän kyllä kiitti ja hattua heiluttaen huusi rovastille, että ihanaa oli ollut joutua kyydittäväksi näin pyhään laivaan. Niin, joitakin tällaisia pieniä harmejä oli sattunut tälläkin pyhitetyllä retkellä, mutta täytyi sanoa, että suurin piirtein katsottuna siunaus oli seurannut Lainetarta tällä kauan valmistellulla matkalla.

Pienessä sinisessä alasalongissa istui sävyisänä pianon ääressä lukkari-urkuri Tanero, säästään virkaveljensä Antti Savilan uusia lauluja hänen itsensä sovittamina, ja ihastunut kuulijakunta vaati laulun laulun jälkeen, kunnes laulut loppuivat. Olivat kuitenkin laatuunkäypiä nuo Savilan Antin laulelmat, totesi hengessä Tanero vaikka hän aikaisemmin oli heidän paikkakuntansa lehdessä pidellyt niitä vähän pisteliäästi. Nyt hän hyvitti aikaisempaa ankaruuttaan, jopa esitti, sopivana välihetkenä omankin laulelmansa — se oli ensiesitys, eikä siitä pitänyt kenellekään mitään virkkaa, hänhän oli leikitellyt sävelillä vain omaksi huvikseen.

Alakannella katettiin aamiaispöytää ja emännät Milja Mikkonen ja Aura Kaartinen availivat ties kuinka monennen kerran eväitään, joista jo oli ennättänyt huveta parhaat palat ja tuoreimmat tuokset. Nämä ompeluseuran vanhimmat ja uskollisimmat jäsenet, Milja ja Aura olivat ehkä hiukan väsyksissä ja ikävöivät koteihinsakin, mutta samalla heissä ailahteli mielenhaikeus sen johdosta, että nyt oli jouduttu hartausretken viimeiseen päivään. Ennen puoliyötä oltaisiin erolaiturissa.

Mutta tämän kokouksen erikoiset »lapset», ne jotka näinä päivinä olivat joutuneet kääntymykseen, viettivät ihmeellistä yhdessäoloa Lainettaren yläkannella, pelon, kiitollisuuden ja hartauden vallassa. Heitä pelotti »maailma», johon he nyt joutuisivat yksinään: ei ketään tukemassa, kun kiusaukset ja viettelykset tulisivat!

— Oi pastori, kuiskasi kaunis Laina Laiho, — minä olen niin heikko, minä niin pelkään! Kun kuulen tutun hanurinsoiton seurojentalolta ja kun kaikki muut lähtevät, ja kun minua vielä kehoitetaan tulemaan, niin . . . Minä tiedän, etten voi olla yhtymättä syntiin . . .

Ja kyynelet kurkussa Laina kuulee nuoren pastorin äänen:

— Rukoilkaa, lapsi, Jumala on heikoissa väkevä ja Hän on luvannut kuulla rukouksen. Olettehan kokonaan antautunut Hänen johtoonsa. Asuuhan ystävättärenne siellä aivan lähellä. Pysykää näinä ensimmäisinä vaikeina iltoina yhdessä, niin tuette toisianne. Tehkää työtä joka vie ruumiillista voimaa. Kun voitatte kiusauksen parikin kertaa, niin ei tee ensinkään mielenne . . .

Te olette molemmat rukouksen lapsia. Kaikki vielä tänäpäänä rukoilemme puolestanne.

Senja ja konttoristi Akseli Hurtti istuivat autuaassa hiljaisuudessa sillä puolen laivaa, minne pienten avattujen ikkunoiden läpi kuului alasalongista laulu. He olivat tällä matkalla »löytäneet toisensa» ja solmineet elinkautisen liiton, mutta eivät tietysti vielä julkaisseet kihlausta. Sehän oli tietysti säilytettävä pyhänä salaisuutena, ja Senjan sinipunerva huppuliina peitti laskoksiinsa ne kaksi kättä, jotka nyt kuumasti painoivat toisiaan kahden ylitsevuotavan ihmisrinnan tunteesta.

Vielä nähtiin Lainettaren moninaisen väen joukossa hiljaisena ja vaatimattomana liikkuva Helli Alava, josta oli tullut, tällä matkalla, kaikkien yhteinen suojatti. Helli oli orpo ja vasta rippikoulunsa päättänyt. Tiedettiin, että hänen suuriin kysyviin silmiinsä moni asia kangasti toisin kuin muille. Helli näki unia, missä hänen äiti-vainajansa ilmestyi neuvomaan häntä. Kun pitäjän kirkossa tapahtui varkaus, niin tämä pieni tyttönen osasi suoraan kuin poliisikoira mennä sille paikalle hautausmaata, minne varkaat kiireissään olivat saaliin kätke-neet. Ja kun eräänä aamuna soitettiin sanomakelloja, virkkoi Helli sukkakutimensa äärestä: »Vanhantalon Emma on kuollut.» Mitä hullua, Emmahan nähtiin kauppapuodissa toissapäivänä. Vaan Helli oli sittenkin oikeassa. Kiintymyksen ohella, jota ihmiset tunsivat Helliä kohtaan, toiset kyllä häntä myös tunnossaan vieroivat ja pelkäsivät. Kun hän näki kanssaihmisten silmistä ja kuuli heidän äänestään asiat, jotka he olisivat mieluummin pitäneet omana tietonaan . . . ! Tuntia ennen kuin vieras tuli taloon, Helli jo näki hänet pihamaalla. Tyttö oli pienenä paljon sairastellut ja tohtorit olivat katsoneet, ettei hän jää henkiin. Eilen kun tässä tuli laivaan se vihreäpukuinen herra, niin Helli parahti, sillä heitä oli ollut laiturilla kaksi miestä, mutta se toinen oli äkkiä hävinnyt tietymättömiin. Sillä oli ollut sarvet punaisen tukan alla. . . Varomattomasti tyttö tämän kertoi, kun häneltä kysyttiin minkätähden hän parahti. Mutta hän ei kertonut kaikkea, nimittäin ei sitä, minkä sarvipää sanoi vihreäpukuiselle. »Mene, tee tämä kansa minulle alamaiseksi. Mars!» ja sarvipää paiskasi vihreä-

pukuisen laiturille niin että tömähti. Vanha riihivaari oli kertonut lapsille, silloin kun Helli vielä oli kotona, että toisilla ihmisillä aina on matkassaan suojeluskeli ja toisilla sarvipää. Se minkä pieni Helli oli kertonut, riitti osoittamaan, ettei kukaan järkevä ihminen oikeastaan voinut muuta uskoa kuin että lapsiparan päässä oli vikaa. Lapsenliikkana hän kuitenkin palveli pappilassa ja nöyränä hän tällä matkalla oli auttanut joka paikassa. Ja laulamassa hän oli varsin verraton, hänellä oli niin kaunis ääni, että se helisi ylinnä kaikkien muiden äänten.

Toisella puolen laivankantta, siellä missä nousevan auringon alkuvaiheissa nuoret koivut arkaillen kannattivat tuoksuvaa tuoreuttaan ja laulavia lintujaan — täällä piti hurskasta iloaan matkustajien valtaisa enemmistö, eri-ikäiset ja eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvat miehet ja naiset, keskeisimpänä ja johtavana henkenä joukossaan R:n seurakunnan herttainen vanha rovasti itse, jonka moniin kertoihin kuullut, alati tuoreet leikinlaskut aina vastaanotettiin ilomielellä uudestaan. Tunnettiin rovastin hauskat kädenliikkeet, jotka säästivät eri kohtia esityksissä, ja tiedettiin millä paikalla sopi nauraa, millä ihmetellä, tai suorastaan osoittaa pahoittelua. Hauskan jutun jälkeen rovasti sanoi:

— Mutta missä ovatkaan laulunjohtajamme? Laulajat ovat lauma ilman paimenta. Eikös otettaisi »Maa on niin kaunis»?

Otetaan, sehän on kuin tehty tätä hetkeä varten. Vaan laulusta ei tulekaan mitään. Täytyy juosta noutamaan kanttoreita sinisestä salongista. Hiljaa lipuu laiva kanavaan. Taas se on siellä, se vihreäpukuinen herra! Nyt ei hän enää kysykään lupaa, hän tulee kuin kotiinsa, silittää ystävällisesti pikkupoikain päitä ja asettuu penkin päähän kuuntelemaan laulua. Mahtavana kaikuu laulu asiantuntijan johdolla kohti kesäisiä rantoja.

Mutta mikäs taas tarttuikin noihin poika-naskaleihin? Mistäs ne taas kaivoivat esille auton, joka ennenkin oli ollut häiriöksi? Kuin vimmatuina he nyt ajoivat leikkikaluaan laivan toiselta laidalta toiselle, tönivät toisiaan ja tappelivat. Molemmat äidit, niin Hanna Autti

kuin Hilma Ryyläkin erkanivat nopeasti laulajaryhmästä asetellakseen poikiaan.

— Kuunnellaanpas kaunista laulua, kuiskasi vieras ystävällinen herra pikkupojille. — Kuule, Matti, vai mikä sinä olet, anna Rietrikin pitää autonsa. Setä antaa sinulle rannassa paljon paremman.

Mutta mitä ihmettä! Nyt heitti Matti äkäisesti leikkikalun Rietille. Vaan Rietipä kiukuissaan viskasi lelun leikkiverinsa silmille.

— Minä tahdon sen paremman!

— Ei, kun minä tahdon sen paremman.

— No no, no no, sovitaan sitten siitä, sanoi vieras setä nauraen. — Rauhoittukaa, rauhoittukaa...

Rietin äiti kuljetti nopeasti itkevän poikansa syrjään laulajista. Matti sensijaan jäi seisomaan hyvän sedän vierelle. Matin äiti tulee häpeissään siihen hänkin. Matti istui jo vieraan herran polvella.

— Kukas herra oikein onkaan, kun olette niin lapsirakas?

— Olen asioitsija Catheus — sattuiapa somasti, että taas pääsin tähän jumaliseen laivaan. Ettekö muista minua: minähän tuonnoin jo tulin tänne, kun te otitte kermaa sillalla. Jo silloin ystävystyimme näiden poikain kanssa. Jo silloin ihmettelin, että te viihsittekin, tuollainen hieno rouva, kuivata kahvikuppeja... Niin, antakaa anteeksi, mutta ei se nyt ole teidän työtänne. .. Sitten täällä oli sellainen puolihullu tyttö — piru vie, kuinka se oli ruma!

Matin äiti totesi maireana muistavansa herra asioitsijan ja ymmärtävänsä, että hänellä, ompeluseuran vanhimmalla jäsenellä, olisi voinut olla muutakin työtä kuin pestä astioita... Se nuori tyttö oli Helli, oikea Jumalan lapsi, joka näki aivan ihmisen sisään, nimitäin hänen ajatuksensa.

Asioitsija Catheus irvisti pahasti ja painoi huulilleen silkkisen nenäliinansa.

— Vaan eikös herra tahtoisi käydä tervehtimässä meidän kunnianarvoisaa rovastiamme?

Ei voinut tietää, minkäkaltaisen ilmeen vihreäpukui- nen herra peitti silkkiliinaseensa. Tiettävästi hän erikoisen mielellään halusi osoittaa rovastille kunnioitus-

taan ja kiitollisuuttaan. Ja niin tämä nuori komea mies kumartaen seisautui rovastin eteen.

— Catheus on nimeni. . . Olen ihastunut saadesani . . . Catheus, asioitsija Catheus. Herra rovasti suvaitsee katsella niin tarkkaan — suvaitsette ehkä ajatella, että missä tavaralajeissa minä asioitsen. Olen tietysti kiitollinen huomionsoituksestanne. Toimin hiukan joka paikassa ja joka alalla, sillä mikään inhimillinen ei ole minulle vierasta. Missä ihmissydän sykkii, siellä se voi minuun luottaa, nimittäin tietävästi me aina voimme toisiamme palvella. Taiteilijoihin olen erikoisen kiinnostunut. Ja myöskin he minuun. Myös hengellisen säädyn jäsenille olen silloin tällöin saattanut olla hiukkasen hyödyksi. Tietävästi rajoitetussa mittakaavassa. Tuntuu erittäin mieluisalta, kun saattaa lausua kauniin tunnustuksen esimerkiksi hyvästä saarnasta . . . Niinkuin nyt haluaisin sallia itselleni tällä hetkellä. . . Herra rovastin hartauspuhe silloin menomatalla juuri tällä samalla paikalla oli erittäin vaikuttava ja syvälle luotaava. Kyyneleet nousivat silmiini.

Vanha rovasti ikäänkuin heräsi, yhtäkkiä. Hän oli siihen asti tarkastellut vierasta aivan ulkoapäin.

— Kuuliko asioitsija todella puheen? huudahti hän. — Ja minä kun olen ajatellut, etten enää kykene mihinkään ja että pitää antaa suunvuoro meidän nuorelle pastorille. Hauska kuulla, hauska kuulla. . . Tuollahan pastori tuleekin . . .

Matin äiti katsahti rovastiin ja huomasi auringon langettavan kumman vihreän valaisun vanhan rovastin ylle. Sama valaisu puhkesi yhtäkkiä näkyviin nuorekin pastorin olemuksessa, kun asioitsija nyt mairittelevasti puhutteli häntäkin. Matin äiti tunsi vahvan vihreänkeltaisen tunteen kiertävän sisässään ajatellessaan Hilma Auttia, joka olisi ollut omiaan pyyhkimään ne kahvikupit silloin menomatalla . . .

Itse asioitsija Catheus vihreänkeltaisessa hienossa maailmanmiehenpuvussaan liikkui liukkaasti joka taholla ja viehätti minne hän tulikin herttaisella olemuksellaan ja viisaalla myötätuntoisella puheellaan. Kaille hänellä riitti neuvon ja kehoituksen tai makean oikaisun sana. Jokainen laivan matkustajista jäi siihen

käsitykseen, että häntä kohtaan — huolimatta hänen loistavista ominaisuuksistaan — oli tehty vääryyttä ja että jokin viha jäyti hänen ytimiään, sekä että häntä nyt täytyi kohdella erikoisen herttaisesti. Eipä olisi ollut kummaa jos näin viehättävää miestä olisi kadepdittu. Jokin kuparinvihreä lieska paloi hänen silmissään, kun hänen katseensa kierteli lähetysohjeluseuran huvilainvan matkustavaisia, ja jokainen otti tuosta tartuttavasta lieskasta osansa. Niinpä äsken kihlautuneen parin kädet irtaantuivat toisistaan huppuliinan alla — nainen kat-
sahti ystävättäreensä ja tunsu äkkiä, että tämän kauneus vei voiton hänen omasta kauneudestaan ja että hänen rakastettunsa ihastuisikin ystävättäreen. Sulhanen alkoi samassa hetkessä epäillä naapuriaan, kauppaniistä, siitä että tämä kosimistarkoituksessa katseli hänen lemmit-
tyään. Sillä oli, tuolla kauppaniiehellä, vauras koti sil-
lankorvassa, salissa peilejä ja tallissa auto.

Mutta nytpä kävi siitä ohitse se kalpea tyttönen, joka palvelee rovastilla lapsenlikkana. Herra Catheus kim-
mahti kohteliaasti paikaltaan, tarjosi tilaa vierellään ja virkkoi hymyillen:

— Eikö neiti ennättäisi yhtään istahtaa? Teillä on hyvin kaunis ääni ja muutenkin... Teistä voisi tulla suuri laulajatar. Te muistutatte maailmankuulua Sil-
vestraa, jonka äskettäin kuulin Amerikassa... Mutta Silvestra on jo vanha. Minulla on suhteita joka paik-
kaan, voisun toimittaa teidät...

Catheus katsoi tyttöön niinkuin iso-mato katsoo pie-
neen lintuun.

Tyttö vei kädet silmilleen ja nojautui seinää vasten. Hän oli pyörtymäisillään... Herra Catheus seisoi sil-
mänräpäyksessä hänen vierellään.

— Sallikaa... Minulla on erittäin hyvää lääketä. Te olette rasittunut. Ettekö suvaitsisi seurata minua alas, siellä on salkkuni...

Pieni Helli peitti kasvot käsillään. Hänen sydämensä jyskytti niin ettei hän enää kuullut mitä vieras puhui. Hänen rinnastaan kuului ääni: »Mene pois minun tyköäni, saatana...» Mutta lausuiko hän sen ääneen, sitä ei hän tietänyt. Joka tapauksessa hän nyt, seinää myöten kulkien, läksi pakoon. Vieras herra nauroi

hänen takanaan. Helli vaipui penkille alakannen kärjessä ja katseli vettä. Kaunis kuohuva vana seurasi laivaa. Vana tyyntyi matkan päässä.

Laivassa ei enää laulettu. Käytiin aamiaisen kimp-puun. Puhuttiin ruuasta ja juomasta. Puhuttiin myös-kin hinnoista ja ihmisistä, jotka olivat vääryydellä anastaneet jotakin, joka olisi kuulunut muille. Asioitsi ja Catheus kierteli sekä ylhäällä että alhaalla, teki tutta-vuuksia, järjesteli suhteita, nauratti terävillä leikinlas-kuilla ja ennenkaikkea puhui paremmista oloista jossa-kin muualla sekä kehoitti kansalaisia pyrkimään niihin. Hän, tämä asioitsija, saattoi järjestellä monenlaisia asioita, hänellä oli hyvin laajat läänit tuttavuuksia. Minkätähden täällä raataa huonoissa ikävissä oloissa, kun maailma oli täynnä iloa ja rikkautta ja huvia?

Ilmeellinen mies, miten sulavasti hän liikkui! Hänen äänensä oli kuin kuiskaus korvaripissä ja yhtäkkiä se saattoi jylähtää kuin pitkäisen tuli. Ei kukaan nyt olisi voinut ryhtyä laulelemaan Lainettaressa psalmeja. Hil-jainen ja makea uneliaisuus oli sieltä poissa. Mutta pientä Helliä ei näkynyt ja häntä tässä tapauksessa asioitsija Catheus etsi. Hän halusi että tuo itsepintai-nen tyttölapsi kuulisi hänen vakuuttavan ja valloittavan äänensä. Hän halusi että tuo enkeli taipuisi hänen tah-toonsa ja rupeaisi ihmisiksi. Hänen pitää tulla tänne toisten joukkoon ja hymyillä niinkuin muutkin. Sellai-set salaiset näkemiset ja aavistukset, mitä sillä on, pitää repiä siltä pois. Herra Catheus kuvitteli miten suloista olisi istua tuon valkoisen tyttölapsen vierellä laskette-lemassa ruusunpunaisia rivouksia hurskaan laivaseuran salaa rakastelevista matkustajista. Herra Catheus kuvit-teli että hän houkuttelee tyttölapsen johonkin alasalon-kiin, siellä hän tarjoaa hänelle pienen virvoituksen ja suutelee hänet siniseksi ja punaiseksi. Herra Catheus tunnusti itselleen, että hän jollakin lailla oli rakastunut lähetysompeluseuran vaarallisimpaan enkeliin ja että hänelle tuotti vaikeuksia vangita lemmitty. Mutta ei tässä niinkään hellitetä. Hän ei olekaan vielä hoitanut asiaa loppuun. Jos tuo taivaallinen vuona saadaan ansaan, niin on koko laiva ansassa ja Catheus menesty-nyt tehtävässään. Herra Catheus haisteli ympärilleen

joka suuntaan ja tunsikin kaikkien hajujen joukosta enkelin läheisyyden. Hän istui kun istuikin äärimmäisessä pyhydessänsä laivan perässä eikä Catheus uskaltanut mennä aivan lähellekään, sillä tyttö olisi varmaan yhtä helposti vainunnut, kuka häntä etsi. Varovasti täytyi lähestyä tätä taivaallista riistaa. Herra Catheus päätti lähteä tutkimaan alasalontia ja sen mahdollisuuksia.

Mutta ah, mikä löytö. Johan olikin Catheuksen sydän ollut tulella, kun ei hän ensinkään ollut valvonut sitä herkullista paria, mikä täällä Lainettaren uumenissa vietti makianleivän päiviä. Irma Tuokio ja Vili Vauhko vaihtelivat täällä kiihkeästi ajatuksia draaman tehtävistä. Catheus saattoi todella ihastua, sillä hän ymmärsi joutuneensa todella vihreille laitumille. Suloisessa sovussa ja yhteisymmärryksessä olivat täällä kirjailijat kahden. Ensiluokan tehtävä oli asioitsijan edessä. Tiesihän sen koko maailma, että nuo molemmat olivat yhdessä matkustelleet ulkomailla ja yhdessä antaneet lausuntailtoja — niin, mitäpä siitä. Catheus tunsu suurta ennako tyydytystä jo tervehtiessään ja pyytäessään lupaa tulla heidän hyttiinsä. Hän tilasi lohta sitruunakastikkeen kera ja muutakin hyvää. Hänen vihreänkeltaisen pukunsa hohde kuvastui kulmasohvaan, missä kirjaili jatoverit pienessä humalassaan istuivat.

— Oikeinko sinä nyt sitten todenperään hyväksyt tämän uuden näytelmäni? sanoi Vili Vauhko. — Puhu suoraan, Irma.

— Loistodraama! vastasi naisen sointuva ääni. — Toistan mitä jo sanoin: pari pientä piirtoa hyvän teatterinjohtajan kädestä. Vaan siinä se on, ettei meillä ole sitä teatterinjohtajaa. Ei, ei, enhän nyt tosissani tarkoittanutkaan että pitäisi tehdä korjauksia. Kyllä sinä tällä näytelmälläsi olet ylittänyt entisetkin voittonsi. Iloitsen kanssasi!

Irma joi lasinsa pohjaan ja otti Vilin savukerasian.

Vilin kasvoissa kuohahti ilkeästi.

— Mutta Irma, tämänhän sanot minulle ensi kertaa! Koko päivän olet vain vietävästi osoittanut hyväksymistä. Kirjoitapas sinä parempi näytelmä. Muistapas vaan omia »näytelmiäsi». Niin, arvostelut — ne ovat

olleet kohteliaisuuksia sinun kauneudellesi. Mainitsepas ne kohdat, jotka tässä vaativat hyvän teatterinjohtajan sorkkimista. Hitto vie, sano pois. Tämähän vasta hauskaa onkin tässä jumalisessa laivassa, missä me olemme olleet kuokkavieraina!

Irma hapuili käsiinsä konjakkipullon.

— Vili, rakas, kiltti Vili, ole siivolla, muuten viskaan ikkunasta tämän näin. Molemmat olemme hiukkasen höyryssä ja tupakansavua on niin että tukahdumme. Mikä sinuun meni, olet kasvoiltasi ihan keltainen? Tiedäthän etten ole lakannut olemasta ainoa ystäväsi. Tulin nyt sanoneeksi... en tiedä oikeastaan mikä sinua niin suututti...

— No niin, ainoa ystävätär, puhu vaan suusi puhtaaksi ja sano mitä sisimmässäsi ajattelet. Mutta minäpä ajattelen jotakin mitä en sano. Annapas sen pullon olla, minä olen sen maksanut. Ehkäpä tässä pitää ruveta tulemaan toimeen ilman »ainoa ystävää». Kukaties vaikka se ainoa ystävä kaikki nämä vuodet olisikin karsaasti katsellut minun voittojani. Kuinka lienee ollut silloinkin, kun sain palkinnon romaanistani, minä etkä sinä. Olin hiukan haistavinani ettet pitänyt siitä että menin sinun laitumillesi, romaanin suursuohon ...

— Vili, kuule... Sanoin jo silloin suoraan, että näytelmä on sinun varsinainen alasi niinkuin romaani on minun. Sait palkinnon, sinulla oli suosijoita... Mutta minähän soin tuon palkinnon niin mielelläni sinulle. Lakataan nyt jo tästä ...

— Valehtelet! keskeytti Vauhko, — et ensinkään suonut palkintoa minulle. Ja nyt ajattelet tuossa, että osaat kirjoittaa parempia näytelmiäkin. Sano ne kohdat, ole hyvä, missä johtajan käden pitäisi tulla sorkkimaan... En olisi uskonut sinua noin lahjattomaksi... Jos sinä heität järveen tuon pullon, niin sen konjakkitilkkasen mukana meni helvettiin myöskin meidän ystävyysseuramme.

— Vili, mutta enhän minä enää aiokaan kirjoittaa näytelmää, en minä kykene siihen ... ollaan nyt niinkuin ennen...

— Minä en enää sinuun usko. Yritä, yritä sinä näyttämöllä. Yritä ja ylitä Vili Vauhko ... Hahhahhah ...

Asioitsija Catheus nieli nautinnolla loppuun lujan

lohiannoksensa ja päätteli, että hän ainakin tämän osan Lainetarta saattaa katsoa vallatuksi alueeksi. Olipa hän jälleen pitkästä aikaa kokenut iloisen victorian ja saatoi hyvällä mielin lähteä kiertämään kalpeaa taivaanvuonaansa. Sen kun vielä saisi verkkoonsa! Sisimmänsään Catheus kuitenkin tunsu, että se ärsyttävä pieni enkelityttö on lopultakin mahdoton valloittaa. Ja että näillä kohdin oli silta, jolle sopisi pyrkiä poistukseen koko tästä haisevasta seurasta. Catheus tyhjensi nopeasti lasinsa ja kiirehti ovelle. Mutta siinä kolahti hänen jalkoihinsa tyhjä pullo, itsensä Vili Vauhkon viskaamana, ja Vili puhkesi puhumaan:

— Irma, en olisi uskonut sinua näin kateeksi — tämä on kateutta!

— Kade olet itse!

Irma sanoi sen tosissaan.

Nyt havaitsi herra Catheus parhaimmaksi heti hävitä. Ja hän pujahti liukkaasti alakannelle ja kiirehti kapteenin puheille.

Vaan pyhällä laivalla kyselivät ihmiset jo kuiskaten toisiltaan mitä oli tapahtunut. Rovasti kehoitti yhä uudelleen ja uudelleen kansaa laulamaan — olihan eron hetki pian käsissä. Kanttori ja tirehtööri kehoittivat taukoamatta toisiaan aloittamaan laulua, mutta siitä ei tullut mitään.

— No mitä otetaan? Ala sinä.

— Mitäs minä, minähän olen sinun rinnallasi vaan tällainen vähäpätöinen...

Ääniraudat heläyttivät epätoivoisesti alkusävelen, johon ei kukaan tarttunut.

Yhtäkkiä tuli juosten etualalle se nainen, joka onnellisena kihlattuna oli alkumatkalla pidellyt rakastettunsa kättä huppuliinan peitossa.

— Tuo, tuo, sanoi hän kiihkeästi, osoittaen herra Catheusta, — tuo herra se oli, joka tänne toi riidan hengen tullessaan. Miksi sellainen päästettiin laivaan? Catheus — se on pelottava nimi... Eikö meidän kaikkien ollut hyvä olla — ja nyt! Helli, tule tänne, ymmärräthän sinä minut.

— Catheus, sanoi Helli särkynein lapsenäänin. — Kateus.

— Kateus! kuiskattiin miehestä mieheen Lainettaren kannella.

Herra Catheus nosti kiireisen kohteliaasti hattuaan jäähyväisiksi lähetysompeluseuran matkustajille ja loi vihreänkiiltoisen silmäyksensä kalpeaan Helliin.

Laiturilla oli vastassa musta loistoauto, jonka pintaan painuva päivä johti säteensä. Nämä säteet kiersivät iloisesti autossa istuvia nuoria naisia, joiden juhlapukuja välkehtivät viitat suojelivat.

Hymyillen ojensi sarvipää herra Catheusta vastaan kätensä. Hän oli iltapuvussa, päässä silkkihattu.

— Hyvä että tulet, puhui hän ystävälleen ja holhokilleen. — Laita itsesi juhlakuntoon, menemme suuriin häihin — rikkaan miehen ainoa tytär Eeva ja johtaja Suli-Stern. Minä en ennätä kirkkoon — sinä saat mennä. Tulen kyllä illaksi huvilalle. Mutta hoida nyt asiat.

Laiva oli irtaantunut sillasta ja kääntyi viheltäen takaisin selälle. Vilunväreet ruumiissaan kietoi pieni Helli takkia ympärilleen ja näki miten naiset mustasta autosta ojensivat kätensä Lainettaren äskeiselle matkustajalle. Ja eivätkö molemmat herrat vielä ennenkuin astuivat autoon, kohottaneetkin hattuaan valkoista Lainetarta kohden!

— Mene taakse, hymähti sarvipää herra Catheukselle. — Saat kunnian pitää seuraa daameille. Ajan itse.

Loistoauto lähti kiitämään alas mäkeä.

Lähetysompeluseuran laiva solui äänettömänä tyyntyvässä illassa pitkin hiljaisia vesiä. Ei kuulu sieltä soittoa, ei laulua.

PAKOLAISPARONITTAREN TESTAMENTTI

Kalevi Friman, kaunis nuori saarnaaja, astui nopeasti ylös sairaalan portaat ja katseli levottomasti ympärilleen saadakseen kysyä lääkäriltä tai hoitajattarelta miten yö oli kulunut. Illalla hän matkaltaan oli soittanut tänne ja saanut tietää, että hänen sairas ystävättärensä usean kerran oli kysellyt häntä ja käskenyt viemään sanan, että »lähtö ei ole kaukana».

»Amico», oli hän kuiskannut — ja hoitajatar oli jo oppinut tietämään että tämä sana merkitsi »ystävää», mutta mitä vielä seurasi, sitä ei hän osannut selittää. Tämä sairas puheli joskus ihmisille, joita ei ollut läsnä — ehkä olivat vainajiakin.

Pitkät viikot oli loppua odotettu, mutta aina vaan tuo hento vanha nainen virkistyi ja hämmästytti sekä sairaalayhdyskunnan että tämän tilapäisen pakopaikkansa, maaseutukaupungin, eloisuudellaan ja veikeillä kujeillaan, joilla hän vuoteestakin käsin yllätti potilastoveriaan. »Se taide, se taide», sanoi sairaalan vanha viisas ylilääkäri, »tuo salaperäinen voimanlähde, jota me emme pysty selittämään. Näemme ainoastaan ilmiöt... ilmiöt, hengen vallan yli lahoavan tomun.» Nämä taiteen ilmiöt, nämä salaperäiset vallat valmistivat tietenkin maaperää monenlaisille juoruille, niin että nämä rehevänä kasvistona täyttivät tienoon, missä sammuva oopperatähti riutumistaan riutui. Ärsyttävin näistä huhuista ehkei ollut se, että paronitar sotien melskeestä oli onnistunut pelastamaan pussillisen jalokiviään, eikä sekään, että hän syntyperältään todennäköisesti oli suomalaisen naisen avioton lapsi, vaan se, että hän oli rakastunut Frimaniin,

kauniiseen saarnamieheen — ja tämä häneen! Tätä ilkeää juorua laahattiin nyt pormestarin iltaseurasta kauppiasklubiin, vastaperustettuun kotiapulaiskerhoon ja niin yhä edelleen ulkopuolelle kaupungin rajojen.

Friman nauroi koko tuota likaista juorupaholaista, kun se hyppäsi hänen silmilleen, ja päätti olla siitä piittaamatta, vaikka se kuinka hyppäisi. Mutta outo makeus seurasi paholaista kuin tahmea sokeriliemi. Tähän liittyi myöskin syyllisyyden tunne, johon ei voinut olla minkäänlaista järjellistä syytä.

Nytkin, kun hän matkalta palasi, jolle matkalle hän ehkä oikeastaan oli lähtenytkin päästäksensä eroon koko jutusta, tuo outo makeus tuntui suussa ja pani hänen sydämensä sykkimään levottomassa odotuksessa. Mitä sitten olisi saattanut olla tulossa? Mitä hän olisi voinut odottaa? Vastenmielinen tunne saattoi johtua ainoastaan hyvin vastenmielisestä tehtävästä, jota häneltä vaadittiin. Niin hän päätteli.

Sairaalan kiiltävät ja ikävän asialliset käytävät ainaisten puhdistusaineittensa hajuttamina juoksivat tänä aamuhetkenä tyhjiltään ja pitkin pituuttaan pienelle pihamaalle asti, missä syysasterit vielä suojelivat loistoaan hallaöiltä. Miten kauan oli tämä sairaalan syysasteri, tämä laulajatar, suojeleva itseään hallayöltään? Koko sairaala oli tällä hetkellä kuin mykkä hallayö. Oliko sen outo hiljaisuus pantu papin eteen sitä varten, että hän selvittäisi itselleen, miten nyt toimisi, mitä sanoisi, mitä tekisi?

Ei enempää eikä vähempää: yhdistyksen »Suursisar» vaati häntä, Frimania, käyttämään vaikutusvaltaansa rikkaaseen paronitar Juliaan saadakseen paronittaren tekemään testamenttinsa yhdistyksen hyväksi!

Allianssitalossahan paronitar oli tutustunut Frimaniin, saarnaajana ja löytänyt synneilleen anteeksiannon — suursisar katsoi selväksi, että tämä velvoittaisi katuvaan ja sovitettua ihmistä muistamaan yhdistystä.

Suursisar oh kerran perustanut yhdistyksen, suursisaren komennon mukaan kävi kaikki yhdistyksessä, hänen sormensa viittaus määräsi papinkin kulkusuunnan. Tätä kulkusuuntaa ei aina ollut niinkään mieluisaa noudattaa. Ja nyt suursisar vaati hänen, yhdistyksen saarnaajaa

jan kautta tätä lahjoitusta. Sillä yhdistys oli jatkuvasti köyhä. Köyhyys panee ankaria rajoituksia toiminnalle. Ja mitä mahdollisuuksia avautuisikaan, jos esimerkiksi paronittaren kaunis huoneisto saataisiin lahjoituksena ja siihen lisäksi vielä tarpeellinen pääoma. Paronitar oli vanha ja sairas ja kaukana kotimaastaan — mikä tämä kotimaa oikeastaan oli ja kuka hän itse lienee ollut, sitä oli paras jättää vakuuttamatta. Suomalainen tuo väitti olevansa, sieltä jostain Pietarin porteilta. Ja sukulaisia-kin hänelle täällä oli ilmaantunut, tietenkin varsin Aatamin aikaisia. Suursisarta viehätti kaikki kerhoileminen. Jos nyt saataisiin käytettäväksi viisi suurta huonetta kaupungin parhaimmasta talosta, jotka huoneet tuo seikkailijatar oli onnistunut juuri yhdennellätoista hetkellä ostamaan, niin siinähan vasta voitaisiin hoivata niin vanhuksia kuin lapsiakin, pitää kokoukset ja hartaustilaisuudet ja ompelu-illat ja mitä vaan. Paronittaren kuolinhetkeä tietenkään ei saattanut edeltä käsin arvata, mutta kaukanahan ei se voinut olla. Jos nyt sattuisi niin, että Iris Frimanin häät vaatisivat suurempaa huoneistoa, niin voisi tietenkin yhdistys luovuttaa saarnaajalleen käytettäväksi tämän hänen ystävätär-vainajansa kodin tuota tilaisuutta varten. Iris oli vielä hyvin nuori, mutta maisteri ja attashea Lähteensilmä ei näyttänyt, mikäli kerrottiin, haluavan odottaa. Tällainen hääjärjestely varmaan olisi paronittaren mielen mukainen. Tiedettiinhan toki, kuinka kiintynyt hän oli yhdistyksen saarnaajaan, Iriksen isään!

Friman oli ollut iskemäisillään nyrkkinsä pöytään, kun suursisar ensikerran esitti hänelle tätä asiaa. Rouva Julian tilan yhä huonontuessa, hän oli palaamistaan palannut siihen. Ja nyt Friman yhtäkkiä tunsi, että jos hän tästä puoleen haluaa olla yhteistyössä suursisaren kanssa, niin nyt on ratkaiseva hetki tullut. Nyt täytyy hänen etujaan valvoa, tässä on tienhaara, tässä voi olla sen asian viimeinen hetki.

Tämä kaikki oli totisesti liikaista muistettavaa tässä sairaan taiteilijattaren oven edessä aamuna, joka saattoi olla hänen viimeisensä. Vaan sittenkin: kaikkein käsitämättömin kysymys luikerteli yhtäkkiä kaikkien intohimokerrostumien alta esiin hänen omasta povestaan

kuin käärmeen pää ja herätti uhrissaan vastaiseksi hämmästyttä enemmän kuin inhoa. Asia oli niin käsittämätön, että nuoren miehen piti johdattaa ajatuksiinsa kaikinlaiset veijarit ja vääränvalantekijät sekä pyhän kirjan kertomuksissa että sen ulkopuolella, todetakseen, että sellaisia käärmeenpäitä aina oli madellut esiin ihmisrintan onkaloista — ja myös hänen omastaan. Sillä viheläinen on ihminen! Se iljettävä ajatus, joka tällä hetkellä luikerteli hänen tajuntaansa, pysytteli vielä jollakin ulkopuolisella alueella, edes pyytämättä asuntolupaa. Hän vielä tarkasteli ajatustaan ja muovaili sitä lauseeksi: minkätähden minä pyytäisin rakkaan ystävättäreni kaunista asuntoa yhdistykselle, kun itsekin voin sen yhä lisääntyvälle perheelleni hyvin tarvita. Eikö meidän kotimme ole ahdas ja huono. Ja kun seitsetoistavuotias tyttäreni itsepintaisesti tahtoo mennä naimisiin tulevan diplomaatin kanssa, joka panee arvoa edustavaan häätilaisuuteen, niin miksen avoimesti puhuisi tästä kaikesta sellaisen juhla-ihmisen kanssa kuin Julia von Bockhoven?

Pieni ylikuormitettu ajan rahtunen sairashuoneen käytävällä särkyi siihen, että kerroksista ja ovista astui, ikäänkuin yhteisestä sopimuksesta, hoitajattaria tarjottimiseen, lääkevälineineen. Tuttu tohtorikin suuntasi askeleensa juuri paronittaren huoneesta suoraan Frimania kohden. »Terve, terve, ihmisjärjen mukaan hänen olisi pitänyt loppua viime yönä. Kuka kuitenkin taas tietää, vaikka hän virkistyy, kun saa kotiin Romeonsa. Taiteilijat ovat mieltäkiinnittäviä potilaita.»

Saarnaaja Kalevi Frimania oli sairaalassa ruvettu kutsumaan Romeoksi sen mielisuosion vuoksi, jota salaperäinen paronitar Julia hänelle omisti. Olisi ollut viisainta ottaa nimitys leikin kannalta, mutta Friman näki vain tapauksen traagillisuuden ja haavoittui joka kerta, kun kuuli viittauksen kirjallisesti kuuluisaan rakkauspariin Romeoon ja Juliaan. Tuollainen kurja vanha oopperadiiva, joka monikirjavien papereiden turvassa pakenee linnastaan Mustanmeren rannalta ja läpäistyään hengenvaarat ja seikkailut päätyy Suomeen, mistä tarpeen mukaan löytää sekä kotimaan että sukulaisiakin — hän on toki sääliävä, yksinomaan sääliävä!

Mutta paronitar Juliassa oli sittenkin jotakin muutakin: viehätysvoima, joka hänen lakastuneesta olemuksestaan välitti näköaloja loistoon, jommoisesta ei kaukainen ja karu Suomi voinut saada aavistusta paitsi kirjojen välityksellä. Tässä loistossa kimalteli, säteili ja kiehtoi tarumainen yhdistelmä rakkautta ja vihaa, riemua ja tuskaa, mikä lainehti huikaisevien salien laidalta laidalle kuin missäkin merenvaltiaan simpukkalinnassa tai vuorenpaikon kristallipalatsissa. Täällä sukeltavat vaikuttajanaisten joutsenkaulat esiin silkkisten kankaiden laineista, täällä julistavat valloittajamiesten tähditetyt rinnat nautinnon oikeutusta — ja tätä kaikkea pitelee syleilyssään musiikin poljenta ja tuoksuvesissä kylvetettyjen ihmisruumiiden hengitys. Saarnaaja Kalevi Friman on koulupoikana lukenut jonkin romaanin Venäjän hovista ja muistaa aina tämän, lähetessään paronitar Julian sairastuvon. Sillä Julia tulee tällaisesta maailmasta. Julia on siellä ollut lumotar.

Tämä sama hauras olento, joka nyt innoittaa kaupungin koulupoikia tekemään pilkkalauluja ja saarnaaja Frimania veisaamaan katumus virsiä! Mutta näitä tehdessään ei Friman koskaan ole lakannut suussa tuntemasta jotakin oudosti kiehtovaa ja kuvottavaa makua. Ja lieneekö koulupoikakaan pilkkalauluja tehdessään pysynyt puhtaana vaistoamasta jotakin kielletyn puun hurmasta.

Koko tämän oudon tilanteen alku oli hyvin yksinkertainen: vanha sairas pakolaisnainen oli sielunsa hädässä kierrellessään kirkkoja, tullut myöskin allianssitalolle. Sinä iltana oli saarnavuoro sattunut olemaan Frimanilla ja saarnan päätyttyä hän oli alttarilta laulanut, niinkuin monesti ennen. Ja nyt oli tämä laulu väkivaltaisesti herättänyt vieraassa naisessa eloon muiston nuoruuden rakastetusta. Ja hän oli yhtäkkiä nähnyt tuntemattomassa suomalaisessa saarnamiehessä pelottavaa yhtäläisyyttä ammoin kuolleen rakastettunsa kanssa. Hän oli heti antanut saattaa itsensä tämän asunnolle ja pysähtynyt odottamaan. Ja saarnaajan astuessa köyhään työhuoneeseensa purkautui vieraan naisen hellyys oudosti häneen. Hän myrskysi ilosta ja surusta ja piteli nuoren miehen käsiä, painaen niitä huulilleen. Mutta Friman

kuuli kaiken aikaa, miten hänen nuori vaimonsa kierteli ompelukonetta seinän takana ja heidän heikko nuorin pikkulapsensa kirkui. Tämä kaikki tuntui hänestä niin pahalta, että hän nopeasti irtaantui pitelevistä käsistä jättäen oudon naisen polvilleen tuolin eteen keskelle lattiaa. Eikä kuitenkaan Kalevi Friman ollut ensikertalainen tällaisiin lemmenpurkauksiin nähden. Tuontuostakin oli hänen laulaessaan joku nainen saanut itkun-kohtauksen ja ollut kuljetettava ulkoilmaan. Outoa oli vaan hurmio tämän paikkakunnalle arvoituksellisen naisen puolelta, joka vastoin kaikkia muita pakolaisia oli onnistunut säilyttämään varojansa ja joka oli paronitar, niin, paronitar Julia. Sota oli paiskannut hänet paikkakunnalle ollessaan vasta alkuasteella ja hänellä oli kaikin puolin ollut onni matkassaan, sillä korkeat viranomaiset olivat hänen kohdallaan tehneet erinäisiä poikkeuksia ja hän oli saanut noiden korkeiden suojelijain avulla jopa ostaa huoneiston, jonka oli kalustanut salakuljetetulla tavaralla ja jossa oli lyhyen hetken pitänyt jonkinlaista kääpiöhoviakin. Sitten tuli sairaus ja ennen kaikkea se kohtalokas ilta, jolloin Friman »lauloi itsensä» hänen kipeään, kaipaavaan sydämeensä. Ja hän tuli Frimanin kautta kääntymykseen, jätti kaiken kutsujenpidon, seurusteli yksinomaan tämän kauniin miehen kanssa, kuunteli hänen ihmeellistä ääntään, opetteli hänen hartauslaulujaan ja rukoili hänen johdollaan.

Siinä sivussa sai saarnaaja kuitenkin toisella jalallaan astua siihen maailmaan, jossa laulajatar oli elänyt, jopa esitti paronitar Julia sellaisen mielettömän ajatuksen, että suomalainen sankaritenori hänen, Julia von Bockhovenin kanssa laulaisi jonkun hänen kuolleen rakastetunsa suur-osan. Jollakin Euroopan suurella näyttämöllä — ei enempää eikä vähempää! Kiertolaiselämän vaikeudet eivät olleet kokonaan tuhonneet hänen ääntään, niin hän uskoi. Ja Kalevi Friman oli voimansa kukkulalla, mutta kiire hänellä jo oli.

Julia raukka ei ole täydessä järjessään, ajatteli saarnaaja. Pakolaisen seikkailuissa ovat hänen aivonsa ravis-tellut sekaisin. Hänen kohtalotoverejaan kulkee pitkin maailmaa, ei hän liene ainoa.

Sairaan paronittaren huone oli täynnä auringonpais-tetta ja hänen silmänsä säteilivät tulijaa vastaan, kun tämä hetkeksi pysähtyi ovelle. Hymyn lahja oli annettu tälle naiselle, jonka hän tahtoi voittaa, sille hänen tar-vitsi vain hymyillä. Friman tunsi, että hän jälleen aut-tamattomasti vajoaa lumoojattaren pauloihin. Mutta hän muisti myöskin, että hänen nyt oli hoidettava suur-sisaren määräämä testamenttiasia. Jos hän kaikella vakaumuksellaan ajaa yhdistyksen etua, niin tässä säke-nöivässä mielentilassa paronitar voi paiskata koko omai-suutensa hänen käteensä. Mutta hänpä ei lainkaan nyt halua ajatella yhdistystä ja kaikkein vähimmin suur-sisarta. Jollei hänen olekaan lupa törkeästi anoa, mitä hänen sydämensä halajaa, nimittäin majanmuuttoa nii-hin suojiin missä tämä ongelmallinen olento on asunut, niin ainakaan ei suursisaren pidä saada jalallaan astua sinne.

— Paronitar, lausui hän totisena, — Jumalan rauha teille!

— Romeo — amico! Enkö ole teidän sielunne ystävä, jonka olette löytänyt tuhannen vuoden takaa? Antakaa minun nyt tuntea se. Pelkäsin, etten enää saisi nähdä teitä. Oi, kuinka te muistutatte häntä, jota enimmän rakastin. Tulkaa, tulkaa, ottakaa minua kädestä. . . Antakaa sormukseni tuosta pöydältä, olenhan sanonut, että sen aina pitää olla tässä luonani. Amico, tarvitsen apuanne. Kukaan ei vielä ole toimittanut minulle advo-kaattia. Älkää t e unohtako. Tiedättekö, olen läpikäynyt koko ihanan elämäni, viime öinä ja päivinä. Olen laula-nut suuret osani. Kun vaan saan laulaa, olen ihan terve — ihan nuori...

»Sentia che amore, che amore è palpito
dell'universo, dell'universo intero,
misterioso, misterioso altero,
croce, croce, e delizia al cor!»

Ja todella: kun hän, unohtaen että oli kiellettyä sai-raalassa korottaa ääntään edes tämän Verdin korkean veisun ilmentämiseen, päästi valloilleen hopeanheleän säveltulvansa, niin hän oli tyttömäisen hauras ja hur-

maava. Olisi ollut mieletöntä käydä tekemään vastarintaa tälle voimalle, joka tulvi kuin lähde maan uumenista, tulvi Jumalan omasta käskystä. Nuori pappi tunsi omankin äänensä murtavan auki telkeitään ja väkivaltaisesti pyrkivän liittymään tuohon aurinkoiseen lauluun, joka ratkoi auki hänen sydämensä. Kun laulu pitkään ääneen vaikenä, totesi hän, tunteitaan hiljentäen, että hänessä tapahtui jotakin outoa ja selittämätöntä. Hän saneli itselleen tekstin suomeksi eikä kääntänyt katsettaan laulajattaresta.

»Rakkaudessa sykkii kaikkeus,
rakkaus on salaperäinen ja ylpeä,
rakkaus on sydämen riemu ja risti...»

Hän ei tietänyt oliko oudon liikuttava piirre paronitaren kasvoissa elämäksi vaiko kuolemaksi ja pitikö hänen, saarnamiehen siitä heltyä vaiko koettaa vakavasti ryhtyä johdattamaan keskustelua sille autuuden tielle, jolla he jo jonkin lyhyen hetken silloin tällöin olivat olleet, rukoiltuaan ja veisattuaan. Se taide, se taide, se vaarallinen, se jumalallinen... Kun taiteilijatar näin oli uponnut muistoihinsa, oli vaikeaa johdattaa häntä järkipuheeseen.

— Paronitar, yritti Friman taasen, — te väsyttätte itseänne. Enkö saisi kertoa teille matkastani? Meillä oli pari oikein suurta iltaa, jolloin Jumalan henki teki voimakasta työtään. Me...

Julia rouva heilautti läpinäkyvää kättään.

— Ah niin, amico, — tiedän, tiedän: kerrankin Scalassa, Alfredon ja Violettan laulaessa loppuaarian duettoa, Jumalan henki otti meidät valtaansa niin, että luulimme kohoavamme ikuisuuteen...

Milanon Scalassa oli Giulietta von Bockhoven saanut suurimmat voittonsa ja näihin herkimpiin muistoihinsa hän aina palasi aivan kuin hänen verenkiertonsa yhäti säännösteltäisiin sieltä käsin ja pysähtyisi, jollei hän olisi yhteydessä Italian kanssa.

Julia hyräili ja hypisteli sormustaan. Hänen ajatuksensa oli yhtäkkiä pistäytynyt Gretchenin kammiossa jalokiviaarian hetkellä. Sormus oli sininen, suuri ja

hyvin kaunis. Se oli taudin aikana käynyt hänen sormelleen väljäksi. Hyräilystä tiivistyi esiin sävel. Gretchen vei sormuksen huulilleen ja vaikenä muistoihinsa vaipuneena.

Frimankin muisti jotakin. Hänen tyttärensä oli kerran lausunut, että hän haluaisi saada omakseen tämän sormuksen. Se kotiutuisi niin luonnostaan tulevan diplomaatinrouvan ympäristöön. Isää hävetti, hävetti sekä itsensä että Iriksen ja suursisaren puolesta. Mutta ymmärsikö sairas nainen ajatusten salakielen? Sillä nyt hän sanoi:

— Annoin sen suuren rannerenkaan tyttarelle — pitiköhän hän siitä? Paroni von Bockhoven lahjoitti sen minulle kerran, kun lauloin Margaretan osan Moskovassa — siellähän oli niin tunnetusti korkea kultasepäntaito. Suomalaisia kultaseppiä, sanoivat. Mutta tätä sinistä sormusta minä en voi antaa kenellekään, sen vien mukani hautaan — tiedättehän keneltä olen sen saanut? Hän oli ainoa, jota olen rakastanut... Kritiikki sanoi, ettei ole voitu nähdä täydellisempää Alfredoja ja Violettaa kuin me molemmat. Mutta niinpä me emme olleetkaan kaksi palkattua näyttämöhahmoa, vaan kaksi rakastavaista ihmistä, jotka eivät muista, että heidän edessään on katsomo.

Ja yhä hän hypisteli sormusta ja silmät valoivat siihen hellyyttä.

— Tänä yönä kuulin unessa Lilithin, koirani, haukkuvan. Hänellä oli tapana pyrkiä koristaan minun vuoteeseeni ja silloin hän haukahteli määrätyllä tavalla. Nousin aina istumaan ja tartuin häneen. Hän oli niin pieni, ettei hän voinut itse hypätä niin korkealle. Nytkin nousin. Heräsin, olin yksin oudossa paikassa. Uskolisempaa ystävää ei minulla ole ollut kuin tämä pieni koirani. Ja häntä en voinut pakomatkillani pelastaa. Hän oli hento ja herkkä kuin henkäys. Ja hänet minun täytyi jättää raakoihin käsiin rajan taakse...

— Paronitar, älkää toki noin kiihtykö, yritti Friman ja ojensi suojelevasti kätensä häntä kohden. Mutta ei hän sitä nähnyt. Hänen silmänsä tuijottivat jotakin kauhun kuvaa kohden.

— Mieheni vanha kamaripalvelija kantoi minut rajan

yli ja laski minut jonkin ojan pohjalle. Hänet ammuttiin siihen paikkaan. Ojassa oli kuolleita ihmisiä ja eläimiä. Mutta minä huusin vain ainoaa uskollista eläintäni . . . Hän oli nauttinut ruokansa kädestäni kuin lintu ja nukkunut povellani . . .

— Paronitar, te väsyttätte itsenne kokonaan. Rakas Julia, pankaa silmänne kiinni, niin laulan teille, saanko? Olette osoittanut minulle niin suurta luottamusta, kuunnelkaa minua nyt. . .

— Mutta te ette ole osoittanut luottamusta minulle. Enkö ole sanonut että teillä vielä on aikaa: heittäkää kaikki ja laulakaa, laulakaa ja sovittakaa syntinne. . . Niin, juuri syntinne! Sellainen ääni on ihmiselle annettu ja hän viskaa sen pois kuin tyhjän kaarnan . . . Minä sanon: laulakaa kanssani edes tuota yhtä tuttua Verdin osaa, jonka olen teille opettanut. Te osaatte sen. Mutta te puhutte synnistä, aina vaan synnistä.

— Julia, kuiskasi Kalevi Friman tuskaisena, — missä teidän ajatuksenne nyt kulkevat, en löydä tietä luoksenne. Muistakaa että olen saarnaaja ja pyhittänyt itseni Jumalalle. Oletteko voinut unohtaa kuinka jo yhdessä astuimme kaitaa polkua Golgatalle. . . Ettekö ole ollut onnellinen?

Laulajatar nauroi. Se oli sydäntäsärkevää naurua.

— Onnellinen? Onnellinen olen ollut ainoastaan silloin kun olen laulanut ja laulussa temmannut tuhansia mukaani. . .

Laulajatar kohoutui istumaan ja korotti katseensa ikäänkuin hänen yläpuolellaan olisi ollut taivaan kupu.

Dio! morir sì giovane, io che penato ho tanto!
morir sì presso a tergere il mio sì lungo pianto!

»Jumala, pitääkö minun näin nuorena kuolla . . . Onko toivoni ollut vain houretta» — tämä ystävättären huuto syöksyi kuin kuuma veren säie nuoren miehen suoniin.

Ah! dunque fu delirio la credula speranza!
invano di costanza armato avrò il mio cor!

Taas hän siis lauloi Traviatan viimeisiä säveliä ja todennäköisesti kuuli vuorolaulajansa vastaavan lau-

luunsa, koska hän pysähtyi vastaanottamaan Alfredon kiihkeää valitusta:

— Oh mio sospiro, oh palpito, diletto del cor mio
le mie colle tue lagrime confondere degg'io!
Or più che mai del credilo, m'è duopo di costanza
ah tutto alla speranza non chiudere il tuo cor!

»Oi rakastettu, ota vastaan huokaukseni, kyyneleeni, koko sydämeni, mutta älä päästä toivoa sydämestäsi...»
Olisiko nuori mies milloinkaan näin sielunsa uumenista mitään purkanut ilmoille ...

Ja taas jatkui Violettan tuskaisa laulu.

Hän näkee rakastettunsa, sen ainoan, jota elämässä on rakastanut! totesi nuori pappi. Laulussa he nyt kohtaavat toisensa. Onko siis koko se Jumalan-työ, jota hän, Friman, on yrittänyt tehdä, ollut turhaa? Kalevi Friman putosi polvilleen ystävättärensä vuoteen ääreen, niinkuin niin monesti ennen, tarttui hänen käteensä ia yritti rukouksessa pidättää häntä. Mutta rukouksen asemesta puhkesi hänen rinnastaan esiin Alfredon lauluosa ja hän täytti nyt kohdat, joita Traviata äsken oli odottanut hiljaisuudelta.

Tätä outoa hetkeä vanha oopperadiiva kyllä koko heidän tuttavuutensa ajan oli valmistanut. »Tällä äänellä te laskette maailman jalkojenne juureen ja voitatte määrättömiä omaisuuksia. Mutta on kiire, on kiire. Ettekö ymmärrä mikä synti on tuhlata laulumateriaalia täällä... Oh, amico, amico, vapautukaa...!» Tähän tapaan hän oli puhunut, tuo raihmainen maankiertäjäparonitar — lauloiko hän nyt lopullista kuolinaariaansa? Oliko hän todella jo kohdannut lemmittynsä? Vai vieläkö tämän maanpäällinen varjo, saarnaaja-amico merkitsi hänelle jotakin?

Tällä hetkellä, kun Kalevi Friman vaistosi taiteilijattaren pois pakenevaa innoitusta, todellista viime hetkeä, hän koki aavistamatonta intomielen voimaa ja tiesi: kaikki minä jätän, ei vielä ole myöhäistä, alas maailma jalkaini juureen, omakseni rikkaus ja valta, omakseni kauneus ja hurma! Violetta, Alfredosi on valmis, vie minut minne tahdot, ota minut, laulamme, laulamme! Te

sanoitte, että minulle on annettu sama ainoa ääni, jota rakastitte, että olen viimeinen säde teidän elämässänne — lähdemme yhdessä, laulamme yhdessä . . . !

Polvillaan mahtavan taiteilijattaren edessä hän painoi kasvonsa hänen rannettaan vasten ja tunteen pyörre tempasi hänet tasa-arvoisena laulun papittaren vierelle. Ja vieretysten he seisoivat ikäänkuin alttarilla ja laulaen yhteen ääneen he kohosivat kohoamistaan.

Saarnaaja havahtui hurmiotilastaan — oliko se ollut hetki, vaiko vuosi? — pääsi pystyyn ja loi katseensa ystävättäreen. Äänetönnä ja liikkumattomana rouva Julia tuijotti johonkin harmaaseen kaukaisuuteen. Hiljainen harmaus, ikäänkuin tomuharso, oli laskeutunut hänen kasvoilleen ja käsi oli enää vain lakastunut kukkanen. Kuolema oli kesken laulun ottanut hänet haltuunsa, lempeästi vienyt hänet laulun siltaa myöten pois tästä maailmasta, jossa hän oli jäänyt niin oudoksi ja yksinäiseksi. Hänelle oli lahjoitettu viimeinen armoitettu hetki ja nyt hän onnellisesti oli päässyt toiselle puolelle. Yksinäistyneelle miehelle, köyhälle saarnaajalle, näytettiin vielä se silmänräpäys, johon kuin timanttipisaraan oli kokoontunut taiteilijattaren loistava menneisyys. Hänen sallittiin elää hänen vierellään kuin timanttipisarassa taiteen hurmio, jommainen se hänellä, Kalevi Frimanilla, ehkä olisi voinut alati olla, jos hän olisi joutunut taiteilijan houkuttelevalle tielle. Silloin kun oli nuori.

Mutta oliko tämä hurmion silmänräpäys oikeastaan hänelle outo? Sukua tälle olivat kaikki ne innoituksen hetket, jotka hänen oli sallittu Pyhän Hengen vaikutuksen alaisena viettää köyhissä ja matalissa majoissa saarnamatkoillaan, niinkuin myös suurissa Jumalanhuoneissa, kirkoissa. Julia von Bockhoven oli kertonut hänelle miehensä linnasta Mustanmeren rannalla. Siellä kulki pitkä jasmiinikuja puistosta pienelle joelle. Täällä olivat satakielet illoin olleet ihmislapsen opettajina. »Jasmiinipuun kukka on innoituksen ja pyhityksen kukka. Jasmiinin tuoksussa on jotakin siitä pyhityksestä, minkä täytyy tapahtua taiteilijassa ennenkuin hän voi sielussaan vastaanottaa säveltäjän ja välittää hänet muille.» Kalevi Friman oli tuntevinaan, että Violettan

sielu nyt liiteli tuoksuvassa jasmiinikujanteessa. Kohti taivastaan, Jumalan suurta taivasta. Hänen oli sanomattoman ikävä. Jotakin korvaamatonta oli poissa. Hän oli jäänyt yksin.

Saarnaaja seiso i hiljaa, vaipuneena rukoukseen, kun hoitajatar aamiaistarjottimiseen astui huoneeseen.

Oli siis vielä aamu, vaikka niin paljon oli tapahtunut. Nuori mies koetti selvittää itselleen, olivatko jotkut rikolliset ajatukset tai teot tässä kuoleman partaalla saaneet hänessä sijaa ja nyt tuottivat hänelle kipua. Taivaalliset elämykset, kauneuden jumalallinen läsnäolo kuitenkin painoivat synnin alleen niinkuin aurinko painaa sumun.

— Hoitajatar, lausui hän, — kun te nyt valmistatte häntä viimeiseen vuoteeseen, niin muistakaa jättää tuo sininen sormus hänen sormeensa. Se oli hänen tahtonsa.

Käytävällä tuli tohtori pappia vastaan ja sai tietää miten tuon ongelmallisen paronittaren lähtö oli tapahtunut. Siinä ei ollut mitään ihmettelemistä. Koko koneisto oli hänellä loppuun kulunut. Hän eli ainoastaan ja yksinomaan taiteellisen innoituksensa varassa. Siitä hän nautti ravintonsa niinkuin me nautimme leivästä ja juomasta. Ja vaikka tämä pääasiassa oli sijoitettu muistoihin, niin hän samalla kuitenkin kaiken aikaa suunnitteli uusia taiteellisia tehtäviä, palaen heleällä liekillä ja sitten yhtäkkiä sammuen.

— Näin on parasta hänelle. Sinun tehtäväksesi jää nyt lähinnä hautajaisten järjestäminen. Sinähän olit hänen uskottu ystävänsä. Ja ennen kaikkea hänen perijänsä.

Kalevi Friman kiihtyi.

— En suinkaan. Hän on Iris-tyttärelleni lahjoittanut kalliin korun eikä enemmästä ole ollut puhetta. Ei tarvitse pelätä etteivät niinkutsutut sukulaiset ilmaantuisi suurine seppeleineen hautajaisiin ja saaliinjakoon. Meidän yhdistyksemme suursisar on toivonut vainajan huoneistoa.

— Mutta senhän hän juuri on määrännyt sinulle. Etkö nyt sitä tiedä? Olihan hän nähnyt sinun pimeän ja ahtaan asuntosi.

Friman valahti punaiseksi. Vielä tänä aamuna hän

oli toivonut huoneistoa yhä lisääntyvälle perheelleen. Mutta toki ei hän ollut lausunut toivomustaan ääneen ei nyt eikä aikaisemminkaan.

— Olisiko sitten olemassa testamentti? Tuskinpa. Ja jäikö omaisuutta?

— En tiedä, sanoi lääkäri katsahtaen kelloaan. — Mutta nämä hoitajattaret ovat sellaista höpisseet, varsinkin se, joka vainajaa hoiti. Pitää tentata häntä. Mutta mennäänpä nyt Julian luo. Etkö tule mukaan?

— Olen ollut koko aamun poissa kotoa. Suursisar tulee kyllä hyvin suuttumaan, jollei hän saa yhdistykselle huoneistoa.

— Koeta tyynesti kestää se.

— Mutta vielä toistan mitä jo sanoin hoitajattarelle. Rouva Julian suuren sinisen sormuksen on seurattava häntä hautaan. Se oli hänen tahtonsa.

— Tjaa — maltappas. Onko meillä lupa haudata maahan arvoesineitä? En luule.

— Mutta tämän hän on saanut rakastetultaan. Eikä-hän se ole suomalainen koru, vaan sen hän on tuonut kaukaa Venäjältä.

— Katsotaan nyt. Terve-terve.

Kotimatalla Kalevi Friman kiihtyneenä ajatteli asiaa, jonka sairaalan ylilääkäri oli hänelle ilmaissut. Hänenhän olisi pitänyt iloita kuolleen ystävättärensä suuresta hyvydestä ja huolenpidosta. Mutta minkätähden häntä oudosti alkoi ahdistaa. Oliko hän sittenkin pyytänyt sairaalta ystävättäreltään tätä suurenmoista lahjaa. No niin, ei tarvitse pelätäkään että se joutuisi hänelle. Kyllä sekä suursisar että sukulaiset hoitavat sen asian. Ja ruma riita siitä nouseekin. Violetta raukka! Tai oikeammin sanoen: onnellinen Violetta. Viheliäisiä ovat ihmiset.

Näin ajatteli tällä hetkellä allianssitalon kaunis nuori saarnaaja. Mutta kun hän tuli kotiin ja astui makuuhuoneeseen, missä hänen nuori vaimonsa paraikaa rinoillaan ruokki lastaan, niin hänen ajatuksensa ottivat toisen suunnan ja istuutuen vuoteen laidalle Hiljan viereen hän ääneti katseli tätä köyhää kamaria, missä oli pieni vuode vuoteen vierellä, maali kaikkialla kulunut, peitteet haaltuneet, permanttoa peittävä matto rikkinäi-

nen. Ja hänen mielensä kävi iloiseksi niin että hän oli miltei kuin irti maasta, kun hänellä nyt oli niin vapauttava sanottava vaimolleen.

— Mitä sanoisit, jos pian voisimme muuttaa tilavaan kauniiseen asuntoon? Niin, tietysti sinä hämmästyit ja niinhän minäkin. Eikähän se vielä ole aivan varmaakaan. Voisi... ehkä... kuitenkin käydä niinkin. Olet kovin epäileväisen näköinen... Sano jotakin... Ja sanoppas sinäkin, Urho, isän pieni poju, eikö olisi mukavaa, kun olisi suuri huone ja paljon aurinkoa... Ja lapselle kylpyhuone...

Äiti nosti punastuen katseensa.

— Isä kulta kertoo satuja...

Mutta nyt vasta isä siirtyi oikeaan satuun, kun kertoi mitä oli tapahtunut ja mitä oli paronitar Julian huoneistosta sairashuoneella puhuttu. Isä ei ollut kuitenkaan ottanut lukuun, että hänen vaimonsa näin tunteellisesti suhtautuisi kauniiseen satuun paronitar-tädistä. Hilja Friman itki tuon yksinäisen hylätyn naisen orpoa kuolemaa täällä vieraiden ihmisten parissa ja itki miehensä turhamaista halua päästä nauttimaan hänen testamentistaan. Ja itki vanhimman lapsensa jumalatonta halua päästä viettämään suurellisia häitä miehen kanssa, joka mielenlaadultaan ensinkään ei kuulunut heidän säätyynsä. Kuinka monet lelut ja makeiset paronitartäti olikaan lähettänyt tänne lapsille. Tästä pienestä Urhosta hän kerran oli sanonut, että hän kuuluu taiteen noidankehään, sillä hän on tunteellisempi kuin suru. Kuinka he voisivat muuttaa niin yllälliseen kotiin kuin hänen kotinsa oli? Millä he sen kalustaisivat. Mutta mahdolluuksien pelottavan kukkuran muodostaisi suursisaren viha. Suursisar oli suuttuessaan yhtä hirmuinen kuin hän hyvällä mielellä oli herttainen. Sitä ei kaupunki ikinä unohtaisi kuinka hän peittosi sen piikatytön, joka oli käynyt kähertäjällä. Eihän voinut ajatellaakaan, että lasten isä vielä senjälkeen olisi yhdistyksen toimessa.

Kesken kaiken alkoi perheen pienin kansalainen nyt yhtäkkiä itkeä äitinsä käsivarsilla. Tunteellisempi kuin suru — niinpian kuin ympärillä sanottiin jotakin surullista, alkoi tämä pienokainen osoittaa mieltään. Mitenkä

sellainen tulee elämässä toimeen? Nyt hän nähtävästi vaistosi jotain hyvin uhkaavaa, sillä häntä ei voitu lohduttaa, hänen rauhaansa oli niin pahasti ruhjottu. Pienet kasvot rypistyivät ja sinettyivät. Äiti hyssytteli ja maanitteli, isä piteli päätään ja syytteli itseään tästä varsin epätavallisesta ja julmasta aikaansaannoksesta. Vaan tämäpä ei päättynyt tähän. Iris tuli, tumma, korea seitsentoistavuotias tyttönen, tuli juoksujalkaa, iloinen leiske silmissään ja tarttui tarmokkaasti isänsä käsivarsiin.

— Sano, sano, onko se totta! Kuule isä, miksi olet niin surullinen, mitä sinulle on tapahtunut? Onko sinun häntä noin ikävä? Olitko todella rakastunut häneen niinkuin ihmiset sanovat? Kuule, olihan hänelle sentään hyvä, että pääsi pois... Ajattele kuinka suuremoista, että saamme lähteä tästä lahoavasta pesästä. Tuskin kehtaan täällä ottaa vastaan Mauria, kun hän tulee minua tervehtimään! Ja nythän hän joutuu sinne Balkanille lähetystöön ja tahtoo että menisimme naimisiin... Kultainen tati Julia, kyllä hän ymmärsi meidän tarpeemme. Mutta onko ihan varmaa, että hän on meille määrännyt huoneistonsa? Kukaan ei oikein tiedä, vaikka kaikki jotain sellaista edellyttävät. Mutta vielä: isä, entä se sormus? Kuka sen saa? Ei, ei, isä, älä nyt suutu. Jollei se tule meille, niin suursisar vie sen ja myy sen ja keittää rahoilla kahvia...

Friman repi komeita hiuksiansa niin että ne valahativat yli hänen kasvojensa.

— Anna isäsi nyt olla! Mene, mene! Etkö käsitä että minulla tällä hetkellä on muuta tekemistä.

— Tietysti hienot hautajaiset. Sinä laulat Händelin Largon ja sitten on Allianssitalossa kahvitarjoilu ja...

— Mene pois, mene, mene. Händelin Largohan on rakkauslaulu.

Iris voihkaisi samassa yhtäkkiä ja juoksi nopeasti perheen makuuhuoneeseen, mistä taukoamatta kuului pienen lapsen parku. Hän oli nähnyt suursisaren, napittamaton musta päällystakki liehuen vinhasta kävelystä, likenevän heidän vanhaa kallistuvaa puutalo aan.

Pyörremyrsky likeni Kalevi Frimanin kotoa. Pyörremyrsky kävi tämän kodon yli. Suursisar oli suuttunut...

Asiat kehittyivät kaikkinaisten vaikeiden ristiriitojen ja oikeudellisten neuvottelujen tuloksena niin, että kevätkesällä pastori Kalevi Friman perheineen saattaisi muuttaa paronitar-vainajan kauniiseen aurinkoiseen huoneistoon. Kaupunki ei ihmetellyt tarmoa, jolla hän asiaansa ajoi. Hän oli päättänyt viimeistään juhannukseksi asettua tähän omaan asuntoonsa, kävi miten kävi. Asia oli tullut hänelle kohtalokkaaksi senkin takia, että heidän pieni lapsensa syksystä asti oli hellittämättä sairastanut. Niin, sinä hetkenä, jolloin isä oh palannut kotiin laulajattaren kuolinvuoteen äärestä ja kuvannut vaimolleen tätä tapahtumaa, niin, sinä hetkenä oh suloinen pieni poju parahtanut ja heittäytynyt itkemään. Ja itkenyt yötä päivää niin että lääkäri oli kutsuttava. Lääkärit eivät päässeet selville tästä salaisesta tautitapauksesta. Ja siitä lähtien oli pastori Frimanin niin onnellisessa kodissa majoillut sairaus, velkaantuminen ja murhe. Lapsi riutui riutumistaan. Saattaisiko sairaus johtua siitä, että äiti juuri lasta ruokkiessaan kuuli uutisen kuolemantapauksesta ja purskahti itkemään? Suursisaren ja isän välinen kiivas yhteenotto osaltaan myöskin varmaan oli pelästyttänyt lapsen. Oli aivan välttämätöntä, että molemmat pääsisivät pois ummeh-tuneesta kosteasta vanhasta talosta. Sehän oli käynyt heille, niin isälle kuin äidillekin vuosien kuluessa rakkaaksi, mutta nyt oli kysymys pienokaisen hengen pelastamisesta. Kalevi Friman, nykyään uskonnonopettajana yhteiskoulussa, pani kaiken toivonsa tähän muuttoon.

Kun hän ensi kerran omalla avaimellaan ja yksinään astui tähän huoneistoon, joka nyt oli oleva hänen omansa sen jälkeen kun se oli tyhjennetty niin että ainoastaan naulat taulujen jäljeltä olivat seinissä, tunsi hän miellesään samaa makeaa kaipausta ja syyllisyyttä kuin niin monesti aikaisemmin. Violettan laulu liikkui huoneissa kuin tänne unohtunut pääskynen, Violettan tyttömäinen hurma hiveli täällä kainosti hänen kättään ikäänkuin se olisi tahallisesti jätetty tänne häntä lohduttamaan. No niin, nämä typerät tuntemukset ovat tukahutettavat niinkuin synty tukahutetaan.

Vapunpäivän humu täytti kadut, kouluilla oli lupaa, kulkueet lippuineen, torvisoittokuntineen ja laulukuo-

roineen marssivat ristiin rastiin eri kokoontumiskukku-loitaan kohden, yhteiskoululaisten nauttiessa esplanaa-din penkeillä ilmapalloistaan ja marjamehustaan. Ei olisi voinut olla kauniimpaa ilmaa, ei suloisempia soinu-tuja taivaan ja maan välillä. Sillä jäät olivat menneet, muuttolinnut saapuneet ja tuomet kukkivat.

Kalevi Friman asteli vaimonsa kanssa Rantapuiston halki Rauhankatua kohden. Hän halusi että Hilja tänään näkisi heidän asuntonsa, heidän oman uuden asuntonsa, josta ei kukaan enää voisi määrätä heitä muuttamaan ja jonka aurinkoisissa suojissa he kaikki tulisivat terveiksi. Avain oli hänen taskussaan. Hän piteli kättään sen ympärillä, tästä puristuksesta ei se pääsisi karkaa-maan minnekään. Hän otti avaimen käteensä ja näytti sen vaimolleen. Näin pieni se oli, mutta sillä avautuisi heidän uusi rakas valtakuntansa. Kun he olivat pääs-seet puukujanteen päähän, missä joku mies paraikaa häikäisevän sinisen veden partaalla maalasi venettä, tarttui Kalevi Friman vaimonsa käsivarteen ja veti häntä kiinteästi puoleensa. Pitkien tuskallisten kuukausien jälkeen tunsu hän vapautunutta riemua ja uskoa onnel-liseen elämään. Mikseivät he olleet panneet kuntoon yli-oppilaslakkejaan? Ja ruusunkukkanenhan heillä olisi pitänyt olla rinnassa!

— Hilja, tule — mikä sinun taas on? Väsyttääkö sinua noin? Mehän olemme heti perillä.

Mutta Hilja hakeutui puun luokse ja nojasi sen run-koon.

— Mennään kotiin, pyysi hän. — Kyllä minä tiedän että siellä on kaunista ja kaikin puolin hyvä. Mutta olen niin levoton.

— Kuulehan, kotiinhan minä juuri vien sinua. Nuo ikkunat toisessa kerroksessa ovat meidän. Katso nyt: sali on keskellä, aurinko hakee juuri niitä ikkunoita. Mutta paras on kulmakamari, sinne tulee sekä aamu-että ilta-aurinko ja sinne, sinne sijoitamme lapset! Hilja, kultaseni, itketkö? Talutan sinut ylös . . .

— Kotiin, mennään kotiin . . . Lapsi tarvitsee minua.

Hän oli tukahtumaisillaan. Eihän auttanut muu kuin antaa hänen levätä siinä puuhun nojaten ja sitten lähteä johdattamaan häntä kotiin.

Kodiksi hän nyt näkyi haluavan tunnustaa vain sen vanhan. Hänen täytyy oppia, tottua!

Friman tunsu äskeisen toivorikkaan ilonsa painuvan pohjaa kohden, niinkuin vuotava vene painuu. Hän yritti kuitenkin käyttää äyskäreiä ja tukkia vuotoa. Kun he tulivat virvokekioskin luo, olivat äsken niiailleet yhteiskoululaiset poissa, ja heidän jäätelötikkunsa ja konfettipaperinsa peittivät kirjavana rääsymattona maan, Friman johdatti vaimonsa penkille ja nouti mehulasin. Hilja ei vastustanut. Hetkisen hän näytti rauhalliselta ja kuunteli lintuja, jotka vähän näkyivät välittävän etääntyvästä torvisoitosta.

— Kalevi, sanoi hän yhtäkkiä hyvin levollisesti, — millä me olemme suuttaneet armollisen Jumalamme?

Kuinka hän niin osasikin pistää veitsen juuri siihen kohtaan miehensä rintaa, missä tämä sama kysymys pakottavana paiseena oli läähättänyt jo pitkät viikot. Sitä ei nyt kumminkaan saanut näyttää levottomalle äidille ja mies hymyili häntä vastaan.

— Minä, minä olen voinut suuttuttaa, mutta sinä et missään tapauksessa.

Hänen hymyilevä itsehillintänsä joutui kuitenkin samassa kovan paineen alle, sillä jo kaukaa hän tunsu tuolta rannalta tulevan naisen siksi, jota hän ehkä vähimmin nyt halusi tavata. Suursisar, yllään tuttu ankara takkinsa ja vanha musta lierihattunsa — asteli tarmokkaasti suoraan heitä kohden, osoittaen heille kohteliaan kumarruksen ja vastaanottaen heiltä samanlaisen. Ei muuta. Mutta tuskin hän oli päässyt ohitse, kun Hilja, kaiken tarmonsä kooten, nousi ja kipeästi tarttui miehensä käsivarteen.

— Nyt minä sen tiedän: hänen kirouksensa seuraavat meitä. Annetaan paronittaren huoneisto yhdistykselle, niin pääsemme rauhaan! Annetaan, minä pyydän sinua. Etkö muista kuinka kauheasti hän uhkasi meitä, ei yhtä iloista päivää hän luvannut meille tässä uudessa asunnossa.

Taasen Kalevi Friman tunnossaan tiesi, että se ukkos-ilma, jonka suursisar syksyllä oli heidän kodissaan nostanut, pahasti oli järkyttänyt heidän hermostonsa, isästä ja äidistä pikkulapsiin saakka.

— Voitko, rakkaani, kuvitella, etteivät hyvän ja valois-
san taiteilijattaren siunaukset lannistaisi tällaisen syn-
kän ja pahan vaimon kirouksia?

— Mutta määräsikö hän koskaan todella meille huo-
neistoaan?

— Ainakaan ei hän määrännyt sitä yhdistykselle. Tuli
kyllä todistetuksi, että hän meille oli ajatellut kotinsa.
Meidän lapsemme ja me itsekkin sairastamme vain siksi,
että olemme päästäneet hermomme lamaan tumaan
pimeässä asunnossamme.

— Ei, ei, on jotakin aivan toista. Jumala on jättänyt
meidät. Mikähän lieneekään se rikos, jota meidän pitäisi
katua? Viettelikö Violetta meitä syntiin? Annetaan
pois kaikki mitä saimme. Myöskin Iriksen rannerengas,
ja annetaan vaivaisille . . .

— Niin ei meidän ole lupa rikkoa vainajan tahtoa
vastaan. Sitä sinistä sormustakaan ei annettu hänen
mukaansa. Se oli hyvin paha, pidän sitä rikollisena lai-
minlyöntinä. Onneton se ihminen, jolleka sormus jou-
tuu . . .

Aviopuolisot, joiden yhteisymmärrys vanhassa kodissa
oli ollut häiriintymätön, kiusasivat nyt itseään ja toi-
siaan loputtomilla kysymyksillä ja selvittelyillä. Suurin
osa heidän tuskaansa ei ensinkään löytänyt ulospääsyä
sanoissa, vaan hautui ajatuksissa, mädäntyi ja paisui
painajaisuniksi, milloin ei ollut unettomuutta kauhu-
näkyineen. Mitä kummaa sitten oikeastaan oli tapah-
tunut? Pastori Friman totesi, ettei hän sitten Julian
hautajaisten enää ensinkään laulanut. Ei koulun rukouk-
sissakaan. Kaupungissa kerrottiin, että laulajatar oli
vienyt mukaansa hänen äänensä. Paholainen itse oli
asustanut siinä ihmisessä ja tehnyt Frimanin hulluksi.
Yhdistyksen naiset, jotka aikoinaan olivat hurmaantu-
neet kauniiseen laulajasaarnaajaan, sekä itkivät että
sadattelivat häntä. Toiset lähettivät hänelle kukkia ja
sokerikakkuja, toiset herjaus- ja uhkauskirjeitä. Mitenkä
lujat paulat tuo syntinen nainen oli punonut hänen ym-
pärilleen, todisti sekin, ettei hän koskaan sallinut lau-
suttavan hänestä pahaa sanaa, nimittäin totuutta. Eikä
hän ensinkään katunut tekoaan. Niin oli tuo hulttio
hänet lumonnut. Suursisar lausui mielipiteenään, ettei

parannusta voinut syntyä ilman katumusta. Kas, eivät ne loistohuoneet tee onnea, vaikka ne olisivat pullollaan auringonpaistetta. Katuva ja nöyrä mieli — siinä ainoa pelastus. Paljon kerrottiin. Omaisten ja suursisaren riidellessä perinnöstä oli sovittu sillä tavalla, että jalokivet pantaisiin tasan. Suursisar halusi paronittaren kuuluisaa sormusta ja lupaili lähteä myymään sen Helsinkiin, jossa oli mahdollisuus saada siitä suuri hinta. Kävi selville, että jalokivet olivat lasinpalasia ja tästä aiheutui paljon mieltäkiinnittävää ja jännittävää toimintaa, joka huvitti kahviseuroja ja mikseikäs kortinpeluuyhtymiäkin. Julia oli vienyt Romeon sielun ja jättänyt tänne kuoren. Mitäpä tämä seikkailuromaaninteko enää olisi huvittanut Frimaneja, he kun kamppailivat sielullisessa umpikujassa eivätkä löytäneet ulospääsyä.

Oltiin noidankehässä.

Heidän yhteiset rukoushetkensä, ennen niin yksinkertaiset ja rauhoittavat, vaativat syntyäkseen keino-tekkoista ponnistusta, lyhenivät lyhenemistään ja jättivät jälkeensä vain syyllisyyden tunnetta. Lapset eivät saapuneet niihin paitsi uhkausten ja rangaistusten avulla. Romeo toimitti komean ruusu-istutuksen Julian haudalle ja kävi sitä itse hoitamassa. Mutta saadakseen myöskin ravintoa perheelleen täytyi hänen istua tuntikausia onkimassa ahvenia. Iris Friman, Hiljan ja Kalevin korea tytär, oli surulla todennut, ettei Violettan tilavasta huoneistosta ollut hänen häätilaisuuteensa mitään hyötyä, siellä kun nyt vallitsi sairaus ja täysi kurjuus. Maurin vanhemmat halusivat ottaa haltuunsa nämä juhlat — heillähän oli siihen tilaisuus. Pankkineititoverit lahjoittivat eroavalle virkasisarelleen komean käsintaotun kahvipannun, jotta hän siellä kaukana Balkanilla saisi nauttia kotoisesta tunnelmasta ja muistella heitä. Myötäjäiset kotoa supistuivat vähiin. Ei edes iloisia onnentoivotuksia ollut panna matkaevääksi, isä ja äiti kun suorastaan murehtivat tyttärensä lähtöä tällä tavalla. Pikkuruikkusen lohtua sisälsi Iriksen lupaus, että he Maurin kanssa vielä käväisevät kotona ennenkuin lähtevät Balkanille. Ehkä Jumala lähettäisi jonkin armon säteen heidän elämänsä surkeuteen.

Sillä pikkulapsi, se pieni Urho, jonka olisi pitänyt

parantua aurinkoisissa suurissa huoneissa, itki itkemistään antamatta millään tavalla ilmi, mikä hänen riutuvaa pientä ruumistaan oikeastaan vaivasi. Hänen sielunsa on kipeä, sanoi tohtori. Ei ollut ihme, että kaunis terve Iris-neiti halusi pelastaa itsensä. Olette rakentaneet itsellenne tautipesän. Hilja-äiti oli saanut uskotukseen ja ainoaksi ymmärtäjäkseen sairaalan vanhan viisaan tohtorin ja tämä saarnasi hänelle uutta oppia hänen herkän taiteilija-lapsensa tapausta varten. Lapsi saattaa tulla terveeksi ainoastaan jos kiitollinen, iloinen ja terve mielentila astuu sen murheellisen, painostavan ja syntisen masennuksen sijalle, mikä nyt asustaa keskellä ilmavaa uutta kotia. Kasvaako kukkanen kuivassa hiekassa, vaikka aurinko kuinka paahtaisi, jollei vilvoiteta häntä kirkkaalla vedellä. Kukkasen tohtori tavallisesti taittoikin tiepuolesta ja ojensi sen pienen Urhon käteen. Kaupungilla sanottiin vanhan tohtorin näin ikäraajansa ylittäneenä käyneen uudestaan lapseksi. Mutta Hilja-äiti siunasi häntä ja otti todella harkittavakseen, olisiko tässä uudessa puheessa jotakin järkeä ja pitäisikö ryhtyä toimittamaan kotiin iloista mieltä. Rikkaaksi tulisi varmasti se apteekkari, joka voisi pullossa myydä hyvää tuulta. Mutta mielenrauhan langanpää oli häneltä hukunut niinkuin kultainen koru voi hukkoa mereen. Olisiko sitä kalaa tai sukeltajaa, joka tavoittaisi kalliin korun ja toisi hänelle siihen kotiin, mikä oli syntynyt suursisaren käynnin jälkeen? Tai oikeastaan siitä lähtien, jolloin baronessa Julia ilmaantui paikkakunnalle.

Oliko siis se hyvän mielen tila ja se sellainen sielunrauha, josta vanha lapsekas tohtori nykyään puhui, niin tärkeä lääke ihmiselle? Ja mikseikäs koko ihmiskunnalle? Heillä oli ennen, siinä pimeässä ahtaassa kodissa ollut tämä kaikki. Vanha lapsekas tohtori saarnasi nykyään kuin apostoli uutta oppia ympärilleen. »Te laiskurit«, sanoi hän ja hänen silmiensä säteet välkähtelivät kuin säilän terät, »te laiskurit, te tahdotte kuormittaa laboratorioita ja parantajia keksimään viisasten kiven teitä varten, jotta keskeytymättä saisitte rikkaa kaikkea luonnon lakia ja Luojaa vastaan. Te laiskurit: valmista pitäisi teille olla, te haluatte rahalla päästä vauvannööstä. Minkätähden teitä pitäisi toisten käydä

parantamaan, kun itsekin voisitte sen tehdä. Taistelkaa mieleenne rauha ja hyvä tahto! Siinä se suotuisa ilma, missä kaikki terveys edistyy ja työnteko luistaa.

Oliko hän, Hilja Friman, kerran suorittanut ylioppilastutkinnon ja kirjoittanut gradunkin? Nyt hän hikoili noidankehässä voimatta ratkaista elämän yksinkertaisimpia probleemoja!

Sulhanen kuului ostaneen Irikselle koruja antiikki-liikkeistä, Iris kun sellaisista hyvin piti.

Frimanien pikkupojat tappelivat toisten poikain kanssa kaduilla ja teillä ja tulivat kotiin verissäpäin. Ja he kun ennen olivat olleet niin säyseitä ja tottelevaisia. Mutta mitäs: kun koko perhe oli joutunut noidankehään, niin siitä ei päässyt ulos. Siinäkin tarvittiin avain. Niinhän oli käynyt Orrelan sepänkin, joka suunnitteli ikiliikkujaa: hänkin joutui ikiliikkujan kehään, jota voi pitää ihan samana kuin noidankehää. Orrelan seppä päätti päivänsä hullujenhuoneessa. Oli se aika noita se laulajatar, joka täällä huilasi ihmisiä.

Pähkullattu, pastori Kalevi Friman istui avonaisen ikkunansa ääressä keskellä auringon paistetta lukemassa Jobin kirjaa. Hän eli niin painuneena kiusatun Jobin mielialaan, että hän paukutteli tätä profeettaa niinä päivinä kadulla kävellessäänkin. Mutta hänen kotiesityksiään pysähtyivät ihmiset kuuntelemaan, sillä hänen lukemistaan ei paras teatterilainenkaan olisi pystynyt voittamaan. Oli tosiaan ihan sellaista kuin jos itse Job olisi noussut ylös ja huutanut julki tuskaansa ja puhutellut Jumalaa. Eikä myöskään puuttunut kansalaisia, jotka tulivat neuvomaan tätä uutta Jobia, niinkuin ei heitä vanhaltakaan puuttunut. Kalevi Friman luki: »Sieluni kyllästyy elämiseen; valitukseni minä päästän valtaansa ja puhun sieluni katkeruudessa. Minä sanon Jumalalle: älä minua tuomitse, anna minun tietää minäkätähden Sinä riitelet minun kansani!»

Kaikki Kalevi Frimanin ystävät eivät tarkkaan tunteet Jobin kirjaa, vaan luulivat papin panevan omiaan. Ja juuri tällä äskeisellä kohdalla huusi eräänä päivänä yhdistyksen nykyinen saarnaaja, asioitsija Tapenius toisen kerroksen avonaista ikkunaa kohden:

— Kyllä sinä sen tiedät, älä siinä yhtään itseäsi kehus-

kele, minkätähden Herra sinun kanssasi riitelee. Vai pitäisi Hänen suvaitseman sellaista teerenpeliä mitä sinä pidit sen maankiertäjä-naisen kanssa. Hyi, sanoo sellaiseen Herra. Ja vielä häneltä hänen huoneensa otit, ihan köyhän yhdistyksen suusta otit, itsellesi pyysit vaikka olit luvannut... Ja ruusunkukkasia kasvatat sinä tämän syntisen vaimon haudallakin, niin ettei enää yhtään hurskaan hautaa meidän hautausmaalla voi verrata tähän ruusutarhaan . . .

Niin pian kuin Kalevi Friman kuuli tämän, sulki hän ikkunan ja jäi miettimään, lupasiko hän jotakin toimitamista . . . Ja pitikö sen herättää pahennusta, että ruusut kukkivat kuolleen pakolaistaiteilijattaren leposijalla. Ja taas hän palasi Jobin kirjaan.

— Onko sinulla ilo siitä että väkivaltaa teet, että hylkäätkät kättesi teoksen ja annat valoa jumalattomain aivoituksille? . . . Ovatko sinun päiväsi niinkuin ihmisen vuodet, koska kysyt vääryyttäni ja tutkit pahaa tekoani? — vaikka tiedät, etten minä ole jumalaton, ja ettei yhtään ole, joka taitaa sinun kädestäsi vapauttaa. Sinun kätesi ovat minut muodostaneet ja valmistaneet minut joka puolelta, ja nyt sinä hukutat minut. Muista kuitenkin, että sinä olet minua valmistanut niinkuin saveen ja muutat minut maaksi jälleen. Sinä itse, Herra, olet minulle sen äänen antanut, joka vetää ihmiset minun puoleeni. Etkös siis tiedä, että ääni on Sinun vaikka se hetken minussa majailee? Tästäkö minua rankaiset? Siitäkö riitelet, että yksinäinen ihminen löysi lohdutusta tästä Sinun omasta äänestäsi, jonka minulle annoit... ?

Kalevi Friman solui pyhän kirjan tekstistä oman viimeaikaisen elämänsä tekstiin eikä huomannut, että hänen vaimonsa oli tullut huoneeseen ja hartaasti kuunteli häntä. Hän kehi auki elämäänsä siitä asti, kun vieras nainen oli tullut hänen huoneeseensa, kehi sitä auki kuin vyyhteä ja tunsi siinä samaa hurmaa ja tuskaa kuin laulussa. Heidän pieni poikansa ei itkenyt, kaikki talossa oli hiljaista.

Koulun rehtori astui huoneeseen, pysähtyi hänkin sen valtaisan voiman eteen, joka henki häntä vastaan papin sanoista. Hän ei enää kysynyt, minkätähden Herra »rii-

тели» häntä vastaan. Hän kysyi minkätähden hän riiteli Herraa vastaan.

Rehtori halusi näin ennen lukukauden alkua — niin vastenmielistä kuin se hänelle olikin — tulla saamaan selvää siitä ristiriidasta, mikä oli asettunut kalvamaan ennen niin sopusointuista kotia ja mikä ristiriita ei voinut olla vaikuttamatta koulunkin sisäiseen elämään. Oli eletty toivossa, kun pastori Friman myös oli etevä laulaja, ettei hän panisi kynttilää vakan alle, vaan ilahuttaisi koulua ja varsinkin sen rukoushetkiä kauniilla laullaan, niinkuin oli ensi aikoina tapahtunutkin. Oppilaat tekivät johtopäätöksiään, sitä ei voitu estää. Kuulivat koiranhampaat kysyvän: jos Julia olisi ollut nuori, eikä vanha akka, niin miten olisi käynyt?

Kalevi Friman pysähtyi esimiehensä eteen poissaolevana, ikäänkuin ei hän olisi ymmärtänyt mitä sanat merkitsivät ja toisti: » . . . ollut nuori eikä vanha, niin miten olisi käynyt.»

— Haluaako arvon veli tällä sanoa minulle, että minun olisi otettava ero koulusta?

Hän piteli päätään, yhtäkkiä tajuten, että hänellä oli suuri perhe.

— En, en mitenkään, kiirehti rehtori sanomaan. — Katsoin vain velvollisuudekseni saattaa tietoosi, että ihmetellään muutosta, mikä uskonnon opettajassamme tapahtui sen jälkeen kun tuo vanha ulkomaalainen taiteilijatar tuli tänne. Ja niin kuin me kaikki toivoimme perheellesi tätä kaunista asuntoa, mutta...

Friman leiskautti ylpeästi päätään:

— Tietysti minä olen valmis lähtemään, että saatte mieleisenne. . .

— Tule järkiisi, keskeytti rehtori suuttuneena. — Mehän kaikki olimme hiukkasen pyörällä päästämme, kun olimme saaneet yhdenkin illan olla tuon paronittaren vieraina — hän oli taiteilija korkeaa luokkaa ja juhlahihminen. Mutta nythän hän on poissa ja me voimme palata arkeemme . . .

Friman kiihtyi...

— Vai palata arkeemme! Taitaakin tässä olla koko minun onnettomuuteni, etten voi palata arkeen, niinkuin te muut...

— No, ei pahitteeksi ensinkään. Vedä sinä meitä myötäsi juhlaan. Mutta ymmärrä, että niinsanotun arjenkin työt on tehtävä. Minä pelkään, että vaimosi nyt itkee ja sinun paikkasi on hänen luonaan.

Varmaan oli käynyt juuri niin. Äidin valitusta tosin ei saattanut kuulla, mutta pieni poika itki sitä läpituokevaa kipuaan, mitä ei lääkäri voinut parantaa. Se sai alkunsa kodin repeämästä. Lapsen isä tarttui tukkaansa ja huusi. Tätä huutoa ei kuulunut kadulle enempää kuin makuusuojaankaan. Se suuntautui sisäänpäin ja tuhosi siellä. Miten olisi käynyt jos Julia olisi ollut nuori? Ja jos hän itsekin olisi ollut nuori?

Kalevi Friman kuunteli ääntä, joka hänen sisimmässään teki kysymyksiään. Hän kuunteli ääntä, joka puhui hänelle hänen pienen kärsivän lapsensa kautta. Hän, isä, hän on syypää tähän kaikkeen. Eikä parannusta voi syntyä, ellei hän, pappi, keksi siihen keinoa. Jokin rikos on tämän onnettomuuden pohjalla ja se on katumuksella sovitettava... Taiteilijattaressa ei ollut syytä, hän oli kiitollinen lintunen, joka palveli Jumalaa laulussaan.

— Minä, minä, minä! ajatteli Friman.

Hän ei tietänyt, että porraskäytävän alapäässä, ikkunalaudalla istuen, kaksi miestä paraikaa piti neuvoa hänen auttamisestaan. Toinen oli lääkäri ja toinen koulun rehtori. He olivat siinä talon ulkopuolella sattuneet vastatusten ja harkitsivat mitä oikeastaan oli tapahtunut ja mitä olisi tehtävä. Kun Friman lakki kourassa töytäsi alas portaita, tarttui vanha viisas tohtori häntä rintapieliin ja pysäytti hänet.

— Noh, taiteilija, minnekkä niin kiire. Näytät siltä kuin aikoisit paiskata itsesi kaivoon. En kiellä, en käske. Jos siellä on parempi kuin tässä huonossa kodissa, niin sopiihan mennä. Mutta ehkä vielä voisit kuulla pari pikku uutista jotka suoraan sanoen kerron vain johtaakseni ajatuksesi pois kaivosta: tyttäresi on nyt kuitenkin tullut sen sinisen sormuksen omistajaksi! Se oli Helsingissä myyty ja joutui nuoren rakastuneen pariskunnan ulottuville. Ja nyt se alkaa punoa taikakehäänsä uuden sukupolven ympärille. Usko minua: tyttäresi, joka on sinun herkkää rakennettasi, on ajatuksillaan vetänyt luokseen sen korun! ... Ei hänen ole tarvinnut sitä pyy-

tää. Hänen suunsa olisi voinut jopa kieltäytyä sitä ottamasta, mutta jos ajatukset toimivat toiseen suuntaan, niin tämä oli määräävää.

Friman tuijotti puhujaan ja ajatteli: minäkin muka toivoin tätä huoneistoa yhdistykselle, mutta ajatuksilani kerjäsini sitä itselleni! Tämä tuli määrääväksi. Eikö tuo tunteellinen taiteilija olisi kuullut ajatuksiani — mitenkäs muuten. Viheliäinen, viheliäinen olen ollut! Ja kaiken aikaa kun muka koetin sanoilla ja rukouksilla johdattaa Magdaleenaa Jumalan puoleen, ajattelin hänen ystävyytensä huumaavaa omistamista. Ja jos hän olisi ollut nuori: miten olisi käynyt?

Vanha viisas tohtori jatkoi:

— No niin, se koski tytärtäsi. Toinen uutinen koskee ystävätärtäsi. Kaikki ruusut ovat varastetut hänen haudaltaan. Aivan niin. Väitetään että jostakin ohi ajavasta autosta astui jonkinlainen herra, joka meni hautausmaalle. Kun hän palasi portista, oli hän paitahihasillaan, takki käärönä kainalossa. Joku oli tietävinään kuka hän oli ja hänen tarvinneen kukkia morsiuskukkavihoksi. Hienoa, hienoa.

Friman ei sanonut yhtään sanaa. Mutta hän seurasi tahdottomana tohtoria, joka häntä käsivarresta taluttaen johdatti heidän kulkuaan rantaa kohden. Koivuissa saattoi jo nähdä jonkin kellastuneen lehden. Frimanin huomio kohdistui tähän. Koivunsiemeniä oli laiturin tienoo piukkanaan. Niistä olisi tullut miljoonia koivuja, mutta tässä ne menivät mäsäksi ihmisten jaikain alla.

— Niin, alkoi tohtori ja puheli ikäänkuin itsekseen, lainkaan pyytämättä, että häntä kuunneltaisiin, — aika helppoahan tuntuu olevan katkaista diplomaattiset suhteet. Mutta se tietää sotaa. Myöskin Jumalaan me voimme katkaista diplomaattiset suhteemme ja sekin tietää repeämää. Kuinka hullunkurisen vaikeaa onkin sitten saada aikaan rauhaa... Konferensseja, konferensseja. Vaikkei siihen tarvittaisi muuta kuin sovittava sana ja sovinnollinen mielenlaatu.

— Puhu, puhu, sanoi pappi, hiekkaiseen tantereeseen tuijottaen.

— Olet taiteilija. Kohtasit toisen taiteilijan. Ensi kerän elämässäsi. Leiskahditte yhteen. Se onkin aika hul-

mahdus, kun kulovalkealla kahdelta taholta liekit leiskahtavat yhteen... Kyllä minä paljon opin siltä Julialta. Hänen iloisuutensa ja elävyytensä olivat ilmiömäiset. Ja kuitenkin ei hän koskaan laskenut ristiä hartioiltaan. Eiköhän hänen testamenttinsa meille kaikille oikeastaan ollutkin hänen persoonallisuutensa? Hän tulee vielä antamaan aiheen lauluihin. Ja niitä lauletaan vielä kun me olemme poissa.

Kalevi Friman pysähtyi yhtäkkiä.

— Ja minä opin paljon. Paljon, paljon. Kiirehdin nyt kotiin. Ymmärrät, että minun täytyy tavata vaimoni.

— No niin, diplomaattiset suhteet täytyy solmia puolella jos toisellakin.

Ja edelleen hän ajatteli vanhaa toteamistaan, että taide on ongelmallinen taivaanlahja, jota täytyy varoen käsitellä... hellävaroen käsitellä. Se taide, se taide, säteily yli päivien karuuden. Ilon säteily... mutta ei vailla ristiä. Tuolla asteli tarmokkaasti Kalevi Friman jo matkan päässä...

Niinä aikoina tapahtui sitten muutakin pientä varovaista liikehtimistä kaupungin esplanaadilla, nimenomaan Frimanien asunnon edustalla, kun heillä oli se tapa, että he pitivät ikkunoitaan auki. Tohtori näki ensin parin herrasmiehen pysähtyvän toisen kerroksen ikkunoiden alle, sitten sinne tuli itse kirkkoherra, jonka uljaasta ryhdistään tunsu kaukaa, sitten tuli ompeluseuran rouvia. Kaikki seisoivat äänettöminä, iloisen jännityksen vallassa. Pormestarin rouva, joka päivällisvieraiden vuoksi ei voinut jäädä toisten joukkoon, puhui jo kaukaa vastaantulevalle tohtorille:

— Aijai, tohtori, kiirehtikää, kiirehtikää: kun Friman jälleen laulaa! Kalevi Friman laulaa! Aijai sitä ääntä ja sitä charmia! Koko vuoden tätä hänen laulamattomuutensa kurjuutta on kestänytkin, mutta nyt kun noidankehä on särjetty, niin ei sitä osaa kuvatakaan, mitä ihania ääniä sieltä tulee. Katsokaa tuota väen paljoutta! Päätimmeikin tuossa häthätää, nimittäin me ompeluseuran naiset, että lähetämme kukkia sekä hänelle kotiin että Julian haudalle... Julia jätti hänelle äänensä ja hänellä oli ääntä jo ennestään, niin että..., mutta kiiruhtakaa, kiiruhtakaa tohtori...

Todella: kauas pitkin kellastuvaa puukujannetta ja istutuksia, missä syysasterit vielä suojelivat loistoaan hallaöiltä, kaikui puhdas mahtava laulu. Laulaja tuntui kohotetuilla käsillään puhkovan auki pilviä auringon vaunuja varten. Pilvet väistyivät, sininen taivaankupu avartui. Nöyrä, kiitollinen ihminen lauloi Händeliä, samaa Largoä, joka kerran oli ollut lemmenlaulu, mutta jonka ihminen sitten oli tarpeensa mukaan kehittänyt hautaushymniksi:

On varjo vaan tää meno maallinen
rinnalla riemun sen,
min tarjoaa taivainen maa:
siell' aukee kahlehet,
siell' ehtyy kyynelet,
ja taisto maan
pois rauhaan raukenee
kuin varjo vaan ...

VEDENPAISUMUS JA ÖLJYPUUN LEHVÄ

Varhaisesta lapsuudesta on mielessäni säilynyt muisto pienestä löydöstä, jonka tein pimeällä ullakolla, minne kerran olin kiivennyt oikeastaan ilman vanhempien ihmisten lupaa. Lapsen käteen sattui vanhan koulukirjan lehti, missä oli kuva. Ja lapsi katseli kuvaa pienen ullakkoikkunan edessä ja ihmetteli, mitä siinä oli. Oli vettä ja vedestä kohosi käsiä, jotka haroivat ilmaa, ja oli hukkuvien ihmisten päitä. Jotkut näistä onnettomista olivat onnistuneet tarttumaan puun oksaan, joka vielä kohosi vedestä. Naisten pitkät hiukset viisivät vettä. Äidit, epätoivoisina, kohottivat lapsiaan ylös vedestä. Hirmuiset tuskat kuvastuivat kaikkien kasvoilla. Mutta jonkin matkan päässä nukkujiista ui suuri talo vähääkään välittämättä vedestä ja avunhuutajista. Varmaan tuon hirveän suuren laatikkotalon ikkunoista pariaikaa katseltiin, missä hädässä yltympärillä oltiin, mutta kukaan ei sieltä lähtenyt auttamaan. Niin pahoja olivat nuo pelastuneet ihmiset.

Kysyin nyt isolta veljeltä, joka oli merimies, mitenkä nuo pelastuneet saattoivat olla niin julmia. Ja nyt sain tietää, että Jumala itse oli lähettänyt vedenpaisumuksen rankaisemaan ihmisiä, kun he olivat olleet niin syntisiä ja tottelemattomia. Herra itse oli määrännyt hurskaan Noan pelastumaan arkkiin ja ottamaan mukaansa kaiken, mistä elämän piti uudelleen pystyä alkamaan, kun kaikki pahuus ensin olisi hukutettu maailmasta veden kautta. Sekä pikkusiskon että isonsiskon mielikuvitus lähti nyt vinhalla vauhdilla liikkeelle. He näkivät, että vesi virtasi taivaasta. Ihmiskunta oli niin ryvettänyt

itsensä, että vaadittiin kaikki ne vedet, mitkä Herra luomisen päivinä oli johdattanut syvyyksien päälle, pesemään sitä puhtaaksi. Satoi yöt ja päivät. Ei voinut erottaa milloin aurinko nousi ja milloin se laski, sillä oli yhtä ainoaa harmaata vedentuloa vuorokaudet umpeensa. Kaikki liha sai nyt hukkuvaan tulvaan. Ei enää näkynyt yhtään ainoaa kättä kohoamassa vedestä, ei kukaan enää etsinyt pelastavaa puunoksaa. Ei ollut puuta eikä pensasta. Viattomat kasvit ja eläimet olivat saaneet hukkuva syntisen ihmisen kanssa. Ainoastaan hurskaan Noan talo ui yksinäisenä saarena mittaamattomassa vesiaavassa. Ei voinut tietää liikkuiko se hitaasti, vaiko kiitämällä. Veden kohina hävitti äänet ja etäisyydet. Mitä sisällä talossa tapahtui? Eikö siellä mahtanut hyvin peloittaa? Ei enää tullut vastaan yhtään maan matkailaista, Noan ja hänen tyttäriensä kaltaista. Ainoastaan vettä tuli julmasti pauhaten ja kohisten. Arkki kohosi yhä korkeammalle sitä mukaa kuin vesi sitä kohotti. Jollei sade lakkaisi, niin täytyisi arkin katon kerran kolahtaa taivaan kanteen ja mennä rikki. Eivätkö mahtaneet Noa ja hänen lankonsa ja lapsensa tätä pelätä. Varmaan he kaikki seisoivat arkin pienten ikkunain luona tähystelemässä ja kuuntelemassa, eikö yhtään ainoaa tuttua elämänääntä alkaisi kuulua heidän hirmuiseen yksinäisyyteensä. Sillä vaikka arkissa oli sekä ihmisiä että eläimiä, niin nämä eivät enää jaksaneet katsella eikä kuunnella toisiaan. Ne olivat sulaneet yhdeksi kiinteäksi taikinaksi, niinkuin oli koko sekin mennyt maailma, joka makasi synteihinsä hukkuvaena, suurena ja mädäntyvänä alhaalla vesimassojen alla. Tämän suuren synnintuhon päällä vaelsi Noan arkki sumussa ja sateessa, kantaen ruumiissaan siementä uutta aikaa varten.

Mutta hirveän ikävää mahtoi arkissa olla, pimeää ja nukuttavaa. Kaikki olivatkin horroksissa. Ainoastaan isä Noa kulki hapuillen arkkinsa ahtaudessa, kuunnellen ja tähystellen, eikö jo olisi synti saanut täyteen mitaansa seurausta ja eikö jo Jumalan kasvojen armahtava valkeus alkaisi näkyä.

Peräti kyllästyneitä olivat tähän purjehtimiseen isä Noan pojat ja tyttäret. He ärtyivät pienistä turhista ja

sättivätkin toisiaan. Isä Noa sai väsymykseen asti varoittaa heitä, etteivät he toki itse tässä arkissa, missä uuden ja synnittömän elämän tuli alkaa, viljelisi niin kiellettyä menoa kuin riita ja tyytymättömyys. Jollei tästä muu auta, niin hänen täytyy avata ikkuna ja paiskata pahankuriset veteen.

Pojat ja tyttäret talttuivat ulkopuolisesti, mutta sisänsään he saattoivat ajatella: mitenkäs isäukko meitä heittelee — hänhän on yksin ja meitä on monta. Tämä ikävä ajatus tuli poikain ja tyttärien isän mieleen, mutta hän sylkäisi sen suustaan kuin myrkyä ja odotti ja seurusteli Herran kanssa.

Ja sitten kerran tapahtui, että linnut arkin orsilla alkoivat liikahtella. Kukko kiekaisi ja riikinkukko levitti pyrstönsä. Heti ryntäsi nyt Noa kovalta lavitsaltaan ja kiiruhti pikkuruikkuisen ikkunan luo. Ja mitä hän näkikään: valoviiru kimmelsi vesiaavan pinnalla. Ja Noa tunsi: nyt on Herra lähellä! Hänen sydämensä hypähti riemusta ja hän terästi korvansa kuuntelemaan, mitä Herra nyt tahtoisi hänelle sanoa. Mutta mitään ei hän voinut kuulla. Kuitenkin tunsi hän luissaan, että vesiaava hänen aliansa alkoi vavahdella ja laskeutua. Ja pilvet ylhäällä pakenivat.

Vanhurskaan Jumalan mitta on nyt täysi, ajatteli arkikilaivan Noa-kapteeni. Synti on kokenut seurauksensa ja nyt alkaa jälleenrakentaminen vanhurskaudessa ja korkeimman armossa. Puhu Herra, palvelijasi kuulee!

Noa ajatteli, että hänen nyt olisi määrä langoillensa ja lapsillensa kuvata, minkätähden tällainen hirvittävä tuho oli ollut tuleva. Synnin palkka on kuolema ja vanhurskaan järjestykseen kuuluu hukuttaa se, mikä pahaa tekee ja on jumalaton. Mutta joka lähtee tästä puoleen asumaan maata, hän kavahtakoon synnintekoa. Aina seuraa synnintekoa vedenpaisumus ja vaikkapa verenpaisumus, niinkuin tapahtui hurskaalle Aabelille. Täytyy puhua tämä asia langoille ja lapsille. Vaan eipä uskoisi että kukaan näistä luontokappaleista, jotka ovat pelastuneet arkissa, unohtaisi niitä tuskanhuutoja, jotka ovat lähteneet hukkuvien suusta. Vaan ehkäpä Herra yhtäkaikki katsoo, että nämä erikoisesti mieleen painettaisiin. Kukapa tässä sentään itsensä voi taata — unoh-

taminen, kun se koskee ihmisen omia pahoja tekoja, on niinkuin kimalaisen hunaja. Hän mässä miehellensä ia hakee juopumusta viinapuun hedelmästä, kunnekkas Herra havaitsee hänet ylenmäärin tahratuksi.

Kun Noa-vanhus on näin puhunut, johtuu hänen mieleensä, että entäpä jos olisi jo aika käydä katsomassa, miltä tuolla ulkona näyttää. Vain siivekäs taikka hyvä uija tässä voi tulla kysymykseen. Ja siinä samassa hän seisookin lintujensa orsien alla ja näkee, että niillä siipisulat värähtelevät. Kaikki näyttävät menonhaluisilta — mikä nyt olisi luotettavin lähettää suurelle asialle?

— No, sinä vakaa Jumalan lintu, puhelee Noa kyyhkylleen, — jokos näit valkoisen viirun mustien vesien pinnalla? Lentoonko lähtisit? Kuinkas olisi jos päästäisin sinut tiedustelumatkalle? Voisinko sinuun vakaasti luottaa? Olethan tasainen lintu etkä mikään pyryharakka. Ja kaunis olet, selkäsi kimaltelee niinkuin aurin gon säteet vuorilla ja vedessä.

Lintu vapisee menonhalusta. Eikä se enää odota mitään lupaa, vaan sujahtaa arkin ahtaasta aukosta ulos suunnattomaan tyhjyyteen.

Vähitellen koko arkin asujaimisto sai kuulla, että tiedusteluretki oli aloitettu ja että kyyhkystä saatettiin odottaa kotiin. Uneliaassa arkkiyhteiskunnassa syntyi heräämisen oireita. Etenkin lintukanta osoitti valppautta. Sen orsilta kuului kukertamista ja kakertamista. Ja olihan luonnollistakin, että asia lintuja erikoisesti kiinnosti, koska lintujen rotua oli se rohkea yksilö, joka oli uskaltanut lähteä kahden hennon siipensä varassa seikkailemaan tuohon kolkkoon hiljaiseen vesiyksinäisyyteen.

Tuleeko kyyhky takaisin? tätä kysyttiin ja pohdittiin orsilta lavitsoille ja lavitsoilta lattioille. Ei tule, hukkuu harmauden huminaan, väsy ja uppoaa sinne minne koko syntinen maailma upposi, vastattiin arkin ääreltä äärelle.

Mutta lintu tuli. Ei ollut vielä illan pimeys täysin peittänyt vesiaavaa, kun sen nokka kolahti seinään. Eikö olisi Noa erottanut tätä elonmerkkiä ulkoapäin? Hänhän oli taukoamatta pysytellyt tähystyspaikallaan ja nyt hän nopeasti veti syrjään ikkunaluukun. Kyyhkynen! Se lyyskähti heti hänen kättään vastaan, sillä se oli pit-

kästä lennosta uupunut, lisäksi kun oli tottumaton käyttämään siipiään. Mutta lujasti se piti nokassaan saalista, jonka toi matkalta. Mikä . . . mikä oli kyyhkyllä nokassaan? Noa tarttui varovasti saaliiseen ja katso, hänen hyppystensä väliin tuli turpea harmaa lehti — öljypuun lehvä.

Noan teki mieli silitellä lintunsa pintaa, se kun toi hukkuneesta maailmasta tämän elonmerkin! Ei siis kaikki ollut vielä tuhoutunut. Oli jäljellä öljypuu, jonka oksasta oli irtaantunut lehti, hopeanharmaa tuore lehti. Noa tuli hyvin iloiseksi. Koko arkkikunnan piti saada tietää, että kuolleesta maailmasta oli saatu elävä lehvä. Se tiesi, että Jehovan vihan mitta oli täyttynyt ja että pian olisi aika arkin kansan astua kuivalle maalle ja alkaa kylvää.

Siinä sitten oli lasta ja lankoa ja nuorta vaimoa ja tyttöä ja poikaa katselemassa, päät yhdessä ja silmät suurina, tuota hiljaista pientä Jumalan-luomaa, joka julisti, että kuolema on korjannut satonsa, ja nyt alkaa vanhurskauden elämä versoa öljymäillä.

Arkin asujaimet kyselivät siinä keskenään, kuinka kyyhkyksen juuri tämän pienen harmaan lehden tempaisi tuodakseen. Eikö ollut mirhaa ja aloeta, tai viinipuun lehvää, tai oleanderinkukkaa? Etenkin Noan tyttäret ja tyttärentyttäret kyselivät, miksei kyyhkyksen tuonut edes myrtinlehvää tai kimaltelevaa kiveä Araratilta.

Kyyhkyksen ei kääntänyt päätäänkään, sillä se nautti paraikaa himoruokaansa, herneitä, matkasta väsyneenä. Eivät ne ymmärtäneet, nuo tytöt, mikä lentäminen siinä oli ollut ennenkuin tuonkin lehvän löysi.

Mutta isä Noa, kuunnellessaan tyttärentyttäriensä kevytmielisiä kysymyksiä, kävi miettiväksi ja kääntyi hengessä Jehovan puoleen. Kukaties Herralla oli juuri erikoinen tarkoituksensa, kun Hän vedenpaisumuksen hirmujen jälkeen lähetti viimeisille eloonjääneille ihmisille tämän harmaan lehvän. Olisiko niin? Silloin oli hänen nyt hiljennyttävä kuuntelemaan mitä Herra tahtoi sanoa. Ja hän huomasi murheekseen, etteivät tyttäret ja heidän nuoret vesansa laisinkaan ottaneet lukuun, että pienellä öljypuunlehvällä saattoi olla tuotavana erikoinen Jumalan sanoma. Nuori kansa riehui lehden kimpussa kuin

minkäkin mitättömän lelun. Eivätkö nuo ymmärtäneet, mikä hirvuinen rangaistus oli käynyt yli maailman? Kaikki liha oli tuhottu, Jumala oli näyttänyt, ettei hän kevytmielisyyttä kärsi ja aina, kun ihminen antautuu syntiin, niin hänen pitää kuolemalla kuoleman. Totisella mielellä ihmisen pitää vastaanottaa Jumalan merkit, tapahtuivatpa ne sitten taivaan tähtien kierroksissa, tai pienen lehvän hiljaisessa tuoksussa.

Ja Noa otti käteensä öljypuunlehvän, joka kaikkein ensimmäisenä oli tullut entisestä ihmisten maailmasta viimeisten ihmisten luo, ja puhui:

— Jumala on asettanut tämän puun kasvamaan mäki-
löille ja kukkuloille. Hän on määrännyt sen elämään
matalana eikä se koskaan ole ylitsekäynyt Herran käs-
kyä. Hän on antanut öljypuulle hyvin pitkän iän, niin
että sen päivien luku on niinkuin patriarkkain. Hän
sallii sen uskollisuudessa ja kuuliaisuudessa täyttää tah-
toaan lähes tuhannen ajastaikaa. Nöyränä, verkkaan ja
voimakkaasti öljypuu imee ravintonsa karusta kama-
rasta ja tuottaa ihmiselle hedelmän, jonka siunausta
emme pysty kuvaamaan. Tämä harmaa nöyrä puu tuot-
taa öljyn meidän leipämme särpimeksi, se tuottaa lää-
kkeen meidän haavoihimme, se antaa valon meidän lamp-
puumme, se luovuttaa verensä meidän käytettäväk-
semme Herran alttarilla, kun meidän pappimme siinä
lähestyvät Jumalaa meidän Herraamme. Öljypuu on
harmaa ja hiljainen. Sen ilo ei ole niinkuin maailman-
lasten ilo, vaan se tuntee iloa niinkuin aartenkaivaja,
joka salasta kutsuu päivän valkeuteen jalon raudan ja
kullan ja hopean ja niitä sulattelee ja takoo. Eikä yksi-
kään seppä, ei kaikkein taitavinkaan, kuitenkaan pysty
takomaan korua, joka olisi niin täydellinen kuin on van-
han öljypuun ihmeellinen oksaverkosto, kun se vuosi-
sadasta vuosisataan on Jumalan oman käden alla tullut
siksi kunniakoristukseksi, mikä se on. Mutta täytyy Her-
ralta rukoilla näkevää silmää, että käsittäisi tämän.

Noa-vanhus oli niin vaipunut Öljypuunlehvän salai-
suuteen, ettei hän kiinnittänyt huomiota siihen ikävys-
tymiseen, mikä vallitsi hänen arkkinsa nuorimmassa
polvessa. Hän puhui ja puhui.

— Eipä tuonut kyyhkysemme koreata kukkaa. Vaan

juuri tämän karun uskollisen puun kautta tahtoi Herra meille puhua nyt kun ehkä pian saamme astua kansoitamaan sitä uutta maata, jossa vanhurskaus asuu. Kuunnelkaamme sitä sanaa, mitä Herra tässä tahtoo lausua, ja painakaamme se visusti sydämiimme, ettei meidän Jumalamme enää milloinkaan tarvitsisi niin kovan vit-sauksen kautta rangaista lapsiaan.

Nyt virkkoi yksi tyttäristä:

— Tahtoisiko meidän isämme sanoa, minkätähden Jumala loi käärmeen?

Isä Noa ei löytänyt tähän heti vastausta. Hän oli äskeisistä sanoistaan vielä niin huumauksissaan. Mutta kun hän katsoi tyttärensä ja näki oudon välkkeen hänen silmissään, niin häntä kammotti, öljypuun lehvä makasi tallattuna maassa. Hän olisi tahtonut säilyttää sen alati muistuttamassa, että ihmisen pitäisi pyrkiä niinkuin öljypuu.

Ja jälleen kysyi Noan tytär:

— Tahtoisiko meidän isämme sanoa, haluaako Herra Jumala, että käärmekin otetaan mukaan ja päästetään irti, kun tulemme siihen uuteen maahan?

Noa taivutti harmaan päänsä. Hän oli ymmärtänyt, että se uusi ihmiskunta, jonka siementä hän oli arkissaan varjellut, vielä tarvitsisi monta vedenpaisumusta. Ja ehkä verenpaisumustakin.

Mutta nyt minä kysyin isolta veljeltä, että eikö Noa ollut hyvin surullinen.

Ja isovelji vastasi:

— Noa ajatteli, että kun päästään asumaan maata, niin hän nauttiikin viinapuun hedelmää ja nauttii niin paljon että nukkuu.

Ja nukkuu kauan.

TERVEISIÄ

PUHEITA JA KIRJOITELMIA

Ensimmäinen painos ilmestyi 1936

TERVEISIÄ

Terveisiä!

Mitä ovat terveiset?

Tyhjä sanako, jonka ohimennen huudahdamme toisillemme, kiirehtiessämme kiireestä kiireeseen?

Kerran monta kymmentä vuotta sitten, kun olin pieni tyttö ja asuin äitini kodissa kaukana Hartolan sydänmailla, tuli taloon vanha vaimo pyytämään, että kirjoitaisin kirjeen hänen tyttärelleen, joka oli palveluksessa etäällä, vieraalla seudulla. Siihen aikaan vanhat ihmiset näet eivät osanneet kirjoittaa, vaikka osasivatkin lukea — kansakouluja oli vähän ja matkat niin pitkät, että vain harvat voivat lähettää lapsensa kouluun.

Ja tuo vanha vaimo oli keskellä kiireistä heinänteon aikaa tullut jalan, pitkän matkan takaa ja pukeutunut kirkkovaatteisiinsa. Yllä oli musta puku, päässä silkki, joka joskus oli ostettu markkinoilta, silloin kun »mentiin yhteen», ja kädessä oli virsikirja, kiedottuna suureen kotona kudottuun nenäliinaan. Mutta virsikirjan lehtien väliin oli pistetty mynttiheinän oksa, jonka tuoksu aina johdattaa mieleen kesäisen aitan, sellaisen, missä talon tyttäret suviseen aikaan nukkuvat, nähden unia omasta kodista. Koko tämän vanhan vaimon olemus johdatti voimakkaasti mieleen hämärän aitan, johon nousee korkean kynnyksen yli, matalasta ovesta ja jossa orsilla riippuu, kaikkia muotien vaihteluja kysymättä, kodin ahkerien ja vakavien naisten vaatevarasto.

Tässä hän siis istuu pöydän ääressä vastapäätä pikku-tyttöä, joka on noutanut paperia ja kynän ja joka odottaa vieraan sanelua, tuo juhlapukuinen äiti, päivän paahattamin, työn kovettamin sormin hypistellen virsikirjan

lehtiä. Hänen ei ole helppo päästä alkuun ja hän tuijottaa, silmäluomet alhaalla, helmaansa.

No, mitä nyt kirjoittaisimme?

Terveisiä.

Tyttönen piirtää paperille sanan ja odottaa kirjeen varsinaista sisältöä. Mutta sitä ei kuulu. Vaimo yhä katselee eteensä, rinnan kohotessa kuin mielenliikutuksesta.

Pikkutyttö lukee ääneen, mitä on piirtänyt paperille: »Rakas tyttäreni! Terveisiä nyt paljon täältä kotoa.» Mitä sitten kirjoitetaan?

Terveisiä, saa äiti hiukan vaikeasti sanotuksi.

Minä jo sen kirjoitin. Eikö nyt kirjoitettaisi, mitä uutta kuuluu kotiin.

Kyynelet tuntuvat kohonneen vaimon rintaan, kun hän nyt hiljaa lausuu:

Terveisiä.

Mutta nehän minä jo olen pannut tänne. Kyllä tyttärenne varmaan mielellään kuulisi uutisia kotoa.

No, jos nyt sitten sen sanoisi, että isä on kuollut ja sisar on naimisissa. Ja terveisiä.

Vasta kauan jälkeenpäin ymmärsin, että tuo köyhä äiti oli tähän yhteen sanaan mahdollistanut kaiken, minkä hänen äidinsydämensä tunsu. Hän uskoi, että tytär saadessaan hänen terveisensä, pysähtyisi askareissaan. Hän uskoi, että koko koti kohoaisi lapsen silmien eteen: harmaa tupa, minkä permannolla hän äidin käsien varassa otti ensimmäiset askelensa, minkä ikkunasta hän ensi kerran katsoi ulos, minkä pöydän ääressä hän äidin polvella aterioitsi. Ja myöskin pihamaa: kapeat syvät polut tuvasta kaivolle, navettaan ja saunaan, nuo pienet tiet, joita tytärkin paljain jaloin oli astellut, kesän erilaisten kukkien ja heinien viileinä lyödessä nilkkoja vasten. Äiti uskoi että tytär saadessaan hänen terveisensä ymmärtäisi, että äiti aina häntä muistaa ja hänen puolestaan rukoilee.

Niinpä ei hän osannut kirjeeseen sanella kuin sanan terveisiä. Mutta kannattihan kiireisenä heinänteon aikana, kirkkovaatteisiin puettuna lähteä tuomaan tätä yhtä ainoaa sanaa lapselle, joka kaukana maailmalla ansaitsi leipäänsä.

Niin paljon saattavat terveiset sisältää.

S U U R I K Y N T Ä J Ä

Pieni poika seisoi vainion laidassa tuvan takana ja katseli seutua, jota hän aina oli katsellut, eikä hän tuntenut sitä enää. Tätä samaa polkua hän oli juossut heti aamusta, kun äiti oli hänet nostanut vuoteesta. Talvella täytyi olla tuvassa, kun oli paljon lunta, mutta siihen kohtaan paistoi aurinko niin kauniisti, että lumi sulii heti, ja kun ensimmäinen nurmiläikkä tuli näkyviin, niin hän toi tänne lelunsa ja karjansa ja rakensi tuvan ja navetan. Ei saanut mennä rantaan, kun pieni veli oli siellä hukunut, ja jos meni kalliolle, niin siellä oli käärme, ja jos meni portin taakse, niin äiti tuli surulliseksi. Mutta tämä oli pojun oma keto, täällä sai rakennella ja paimentaa omia karjojaan. Täällä näki äidin, kun hän tuli ikkunaan ja vilkutti kädellään, täältä näki isän, kun hän ajoi kuormaa, milloin viljaa myllystä, milloin heiniä tai puita. Isä lupasi, että kun lapsi kasvaa suuremmaksi, niin hän pääsee isän apulaiseksi. Mutta nyt lapsi vielä leikkii. Niin, se on lapsen oma leikkikenttä, sanoi äiti. Eikö olekin siinä kaunista? Heti keväällä puhkeaa kimputtain vihreitä apilanlehtiä. Koko kenttä käy niitä täyteen. Sitten tulevat nuput ja kukkaset. Koko keto on punaisenaan. Mutta jo varhain aamusta laulavat leivokset Sitten saapuvat monet muut linnut. Ja tulee mehiläisiä ja perhosia. Kaikki ovat kovin ahkeria. Äiti näyttää miten linnut kokoavat nokkansa täydeltä korsia. Kuorma on pienille lintusille niin suuri, että ne tuskin jaksavat lentää, mutta ne rakentavat pesää ja nämä ovat niiden tuvanhirsiiä. Ja poikanen seisoo äidin vierellä ja katselee miten mehiläinen uppoaa syväälle kukkakelloon noustaakseen kaiken sen makeuden ja lennättääkseen sen

pesälle ravinnoksi talvea varten. Pyhäpäivänä, kun askaret ovat tehdyt, tulevat isä ja äiti pojun leikkikentälle ja isä katselee pojun navettaa ja tupaa. Ja siinähan on tarhakin. Se on lehmitarha, selittää poju, ja tässä on hevoshaka. Ja isä asettuu pitkäkseen päiväpaisteeseen, käsi pään alla, ja katselee taivaan korkeuteen. Sitten isän silmät menevät kiinni ja pienen pojankin silmät käyvät raukeiksi, kun hän äidin sylissä makaa kuin kehossa ikään. Äidin leuka koskettaa hänen päälakeaan. Äitiä itseäänkin raukaisee, kun on pyhäpäivä ja apilavainio hehkuu...

Pieni poika seiso i tutulla polullaan eikä tuntenut seutua. Missä olivat nyt lelut ja leikkikenttä? Keto oli musta ja täynnä pitkiä syviä haavoja. Haavojen välistä näkyi runneltuja nurinkäännettyjä apilankukkia. Varmaan oli tehnyt kovin kipeää. Varmaan kukat olivat tuskissaan huutaneet. Nyt ne jo olivat hiljaa, varmaan ne olivat kuolleet.

Pieni poika muisti haavan, jonka sirpinterä kerran oli viiltänyt hänen jalkaansa.

Ja tuolla kedon päässä kulki mies, kyntäen auki apilapellon viimeistä sarkaa. Se oli isä, poika näki sen. Mutta hän päätteli, että se ei ole isä, vaan vieras mies, joka särkee hänen kauniin vainionsa ja surmaa kukat.

Ja poika katseli isoja juuria, jotka kesällä olivat tehneet niin paljon työtä apilankukkien hyväksi, ja pieniä juuria, jotka kaukaa olivat etsineet ruokaa lehdille. Niillä ei enää ollut märkyttä eikä ravintoa. Ne läähättivät janoisina nurinkääntyneissä turpeissa. Lapsen rintakin tyrski ja läähätti. Hän pusersi kokoon huulensa ja tuntui siltä kuin kirkas terä olisi viileksinyt häntäkin. Kyynelten vuotaessa näki hän lelunsa, jotka isä oli kauniisti nostanut ojan pientareelle. Isä olisi saanut ajaa kumoon nekin, mitä hän niistä, hän ei enää huoli niistä, hän ei koskaan enää tee taloa, hän juoksee kalliolle, hän menee rantaan niinkuin pikkuvelikin!

Ja lapsi parkaisi ja puhkesi itkuun.

Hän havahtui siihen, että isä nosti hänet maasta, irroitti hänen kätensä nyrkistä ja kyseli mikä oli tullut lapselle. Äitikin tuli juosten, pyyhki hänen silmiään ja kosketti joka paikkaa saadakseen tietää, mitä oli tapan-

tunut. Mutta poikanen ei voinut puhua. Hän ei tahtonut nähdä isää! Hän meni äidille ja kätki kasvonsa äidin olkapäätä vastaan. Hänen rintansa tyrski taukoamatta. Äiti toi hänet sisään, antoi hänelle vettä ja soudatteli häntä sylissänsä. Poika näki yhä silmissään mustan pelon ja siinä pitkät haavat. Hänen olisi tehnyt mieli kysyä, miksi isä oli kyntänyt rikki hänen leikkivainionsa, mutta hän ei voinut puhua. Ja ensimmäisen surunsa uuvuttamana hän vihdoin meni syvään uneen.

Kun hän siitä nosti päänsä vuoteen laidan yli, näki hän, että aurinko paistoi tupaan ja hänen lelunsa olivat tuolilla vuoteen luona. Ja siinä oli uusi kaunis lapio!

Silloin äiti iloisesti tuli ja sanoi, että isä oli tehnyt tämän kauniin lapion, kun hän nyt pian alkoi kaivata apua peltotöissä. Ja pojuhan onkin jo suuri poika. Eikä kai mistään enää tee kipeää? Äsken juuri isä teki lapion.

Siinä tuvan hiljaisuudessa poikanen, pidellessään kädessään isän lahjaa, sitten sai kysytyksi, minkä tähden isä oli lyönyt syviä haavoja peltoon. Sehän oli luvattu pojulle omaksi! Sehän oli hänen leikkipeltonsa!

Silloin kävi äiti aivan äänettömäksi ja hänen silmänsä tulivat täyteen kyyneliä. Sekö se olikin lapselle tullut! Näkikö hän ensimmäisen kerran, että heinäpelto täytyy kyntää, kun se aikansa on kantanut satoa? Olisi pitänyt lapselle selittää, ennenkuin isä läksi työhön, että uusi kukoistus aina tulee vasta kun vanha on kuollut. Ensi kesänä ei enää olisikaan noussut kaunista apilaa, vaan rikkaruohoja. Mehiläiset eivät enää olisi tulleet, kun ei olisikaan ollut makeita kukkasia. Kun ei äiti tosiaan muistanut, ettei äidin oma pieni poju ole nähnyt tätä peltoa kesantona.

Ja nyt äiti puhui niinkuin hän puhui suurille ihmisille ja poika kuunteli hiljaa, totiset silmät äidin silmiin katsoen.

Täytyy olla kynnon aikoja, sellaisia, että maan rinta viilletään auki. Se tekee silloin kipeää. Pelto on surullisen ja synkän näköinen. Mutta sen jälkeen kylvetään siihen uusi siemen ja uutena keväänä nousee uusi ja voimakas kasvu. Näin on aina ollut. Ei ole muuta tietä. Kyntäjä ei ole vieras mies. Oma isä kyntää syvän kynnon. Se on raskasta työtä, sekä isälle että hänen uskol-

liselle eläimelleen. Mutta jollei tätä kyntöä tehdä, niin pelto tulee kelvottomaksi.

Ja vielä äiti, katsellen lapseensa, jonka silmät tuntuivat pyytävän enemmän selvyyttä, kertoi, että ihmisten ja kansojen elämää sopii verrata peltoon. Heillekin tulee koettelemusten ja kärsimysten aikoja, jolloin ihmisrinta viilleskellään syville haavoille. Sellainen oli isän ja äidin elämässä silloin, kun pieni veli kuoli. Ihminen tuskittelee ja kysyy miksi näin pitää käydä. Mutta aikakirjat kertovat, että näin on aina ollut. Ja näin tulee aina olemaan, sen opettaa kokemus. Pääasia on, että kun surun ja koettelemuksen päivät tulevat, me muistamme, että Suuri Kyntäjä tuntee meidät ja tietää, mitä me tarvitsemme kantaaksemme hyvää hedelmää.

K R I S T A L L I M A L J A

Talossa oli kristallimalja, hyvin kaunis ja syvään hiottu. Sen paikkana oli salin pöytä ja äiti yksinään sitä hoiti, pyyhki siitä tomun ja puhdisti sen. Lapsille oli sanottu, ettei saa kajota pöytäänkään, ja jokaiselle joka tuli talon palvelukseen, huomautettiin vakavasti, että emäntä itse liikuttelee tätä kristallimaljaa, milloin tarve vaatii. Vanhemmat tyttäret olivat panneet merkille, että äiti lähestyessään kaunista maljaa kävi hiljaiseksi ja hajamieliseksi. Mikähän tämä malja oikeastaan oli? Keneltä äiti oli mahtanut sen saada? Isältäkö? Vai joltakin toiselta? Oliko tuo toinen kuollut? Tuntui jotenkuten sopimattomalta kysyä tätä äidiltä suoraan. Ja niin tyttäret arvailivat asiaa keskenään, kuiskaillen ja rupa-tellen.

Hiottu lasi tuntui palavan hiljaisella tulella. Pimeäläkin, kun ei mitään muuta esinettä voinut erottaa, viipyi pöydän yllä kummallinen, salaperäinen kajo. Malja on noiduttu! kuiskasivat tytöt toisilleen. Huu, mennään pian pois! Tämän he tietysti sanoivat aivan leikillä, sillä he olivat jo suuria tyttöjä eivätkä enää kymmeneen vuoteen olleet uskoneet joulupukkiin tai haikaraan. Koko malja oli itse asiassa naurettava — kauniimpia saattoi olla, paljon kauniimpia! Että äiti saattoikin olla niin lapsellinen. Mitä hyötyä oikeastaan oli tuollaisesta maljasta, jota ei koskaan käytetty? Olisiko se nyt siitä pahentunut, jos siihen silloin tällöin olisi pantu hedelmiä? Rikas tätikin, kun joskus suvaitsi tulla, olisi nähnyt että heiläkin oli jotakin kaunista. Rikkaalla tädillä tuskin oli ollut aikaa huomata äidin maljaa — rikkaalla tädillä oli aina olevinaan kiire. Että äidin oikea veli olikin voinut

ottaa sellaisen naisen kuin täti oli, niin itserakkaan ja typerän. Todella typerän, sillä itserakas ihminen ei voi olla muuta kuin typerä. Kaikkein kamalinta oli, kun täti toi mukanaan »pikku prinssin». Pikku prinssi sai tehdä mitä ikinä tahtoi. Hän iski kepillä poikki kukkas-
set, hän hyppeli likaisin kengin pehmustetuille huonekaluille, hän otti lupaa kysymättä sokerileipää eikä kuitenkaan syönyt sitä palaa, jonka oli ottanut, vaan tarttui heti toiseen, hän viskasi pallonsa peiliä kohden — ihmettä kyllä, ettei se mennyt rikki. Rikas täti piti poikansa vilkkautta erikoisen lahjakkuuden merkinä. Hän oli niin ylen ylpeä siitä, että hänellä oli tällainen poika, oikea pikku prinssi. Pikku prinssi ei edes enää saattanut saada veljeä tai sisarta, joka hänen kanssaan olisi jakanut äitinsä rakkauden, sillä eno, tädin mies oli kuollut. Hän oli elänyt niin lyhyen ajan. Äiti tuli aina hyvin kalpeaksi, kun rikas täti saapui. Oliko äiti levoton maljastaan? Saattoi kyllä tapahtua, että pikku prinssi iskisi siihen keppinsä. Mutta tätihän tuli joskus yksinkin. Silloin olisi maljaan voinut panna hedelmiä. Niin, ja mitäpä ikävästä rikkaasta tädistä. Kävihän heillä hauskojakin ihmisiä, joilla olisi voinut olla iloa kristallimaljasta. Täytyipä joskus, kun äiti oli erikoisen hyvällä mielellä, ottaa puheeksi tuo malja, joka loisti auringonpaisteessa ja säteili pimeällä, mutta joka ei hyödyttänyt ketään.

Mutta ikäänkuin äiti olisi aavistanut, että jotakin oli tekeillä hänen kristallimaljaansa vastaan, toi hän eräänä päivänä puusepän sisään ja keskelle salin seinää tehtiin hylly ja tänne siirtyi nyt salaperäinen esine. Siellä se oli entistä luoksepäästävämpi, sinne ei ollut kenelläkään asiaa. Siellä sai malja kaikessa rauhassa koota pintoihinsa valoa ja kirkkautta. Se on lumottu! kuiskasivat työt toisilleen. Kuka on ollut lumooja? Kuka äidille on antanut maljan? Eikö äiti joskus seisonutkin aivan yksinään katselemassa kristallimaljaa? Eikö hän silloinkin kerran aivan itkettyneenä tullut salista?

Äiti on rakastanut sitä ihmistä, joka hänelle on antanut tuon maljan! päättivät työt.

Eräänä kevätpäivänä, kun otettiin sisäikkunoita irti ja äiti nauroi kilpaa tyttäriensä kanssa — syyttä suotta

vain, koska oli niin ihmeen kaunista —, kysyi toinen tytöistä:

Mistä äiti oikein on saanut tuon kristallimaljan?

Hän katui heti, kun oli kysymyksen tehnyt. Veri pakeni yhtäkkiä äidin kasvoilta ja kesti hetken ennenkuin hän vastasi:

Parhaalta ystävättäreiltäni.

Tytär sai uutta rohkeutta kuultuaan, että nainen oli antanut äidille maljan.

Et ole koskaan puhunut hänestä. Missä hän asuu?

Äiti vastasi yksikantaan:

Hän on kuollut.

Tyttäret eivät kysyneet enempää. Mutta he pohtivat asiaa illalla kävellessään rannalla ja vielä vuoteessakin. Äidillä oli ollut niin hyvä ystävätär. Suriko äiti yhä vielä ystävättären kuolemaa niin, ettei voinut hänestä puhua? Mahtoivatko he olla niin hyvät ystävät kuin nämä kaksi sisarusta, jotka jakoivat jokaisen ajatuksen ja aavistivat toistensa tunteet ennenkuin silmäyskään oli ne ilmaissut. Heillä oli miltei sama verenkierto, oli joku leikillä sanonut. Mutta eihän se ollut ihme: heillä ei ollut muita kuin toinen toisensa. Tämän jälkeen oli äidin kristallimalja käynyt vähemmän salaperäiseksi, mutta samalla läheisemmäksi. Parhaimman ystävättären lahja, ystävättären, joka oli kuollut — tyttäretkin seisahtuivat nyt katselemaan vanhaa esinettä. He painoivat toistensa käsiä ja nuorempi saattoi yhtäkkiä purskahtaa itkuun.

Hän oli tullut ajatelleeksi jotakin kauheaa.

Ikäänkuin äiti olisi aavistanut lapsensa tuskan ja syyn siihen, tuli hän juuri silloin huoneeseen:

Kuolema ei ole pahinta, sanoi hän ja hymyili oudosti. Kuolema ei ole pahinta. Voi tapahtua paljon pahempaa.

Mitä? kysyivät tyttäret, pitäen toisiaan käsistä.

Kristallimaljan kajo oli sinertävä kuin aarnivalkean, iltahämärän siinä pehmeästi hivellessä kotoisia esineitä.

Hämärästä kuului yhtäkkiä helähdys. Äiti oli nostanut kätensä ja koskettanut kristallimaljaa. Helähdys kuului kuin toisesta maailmasta, hyvin kaukaa. Huudahtiko äidin kuollut ystävätär sieltä sinisten kirkkkausien takaa? Ja vielä kosketti äiti maljaa, tällä kertaa lujempaan.

Oli kuin hopeakello olisi soinut.

Näin, sanoi äiti, näin soi kristallimalja, kun se on eheä. Kristallimalja on kuin ystävyys, niin kirkas, niin valoisa, niin luja. Varokaa, lapset, ettette koskaan riko ystävyttä. Ystävyys ei ole mikään kumipallo, joka kestää kolhimista. Ystävyys on hauras ja särky vainen, sitä arempi, jota jalompaa ainesta se on. Älkää milloinkaan pettäkö ystävää. Jos ystävyteen tulee pienikin särö, niin sen heleys on poissa. Mitä tekisi tuolla kristallimaljalla, jos siihen tulisi näkymätönkin halkeama. Sen helähdys olisi poissa. Sellainen on suuri jalo ystävyyskin. Ystävyttä täytyy pidellä hienotunteisesti.

Tyttäret luulivat nyt ymmärtävänsä, että jokin ystävyys äidin elämässä oli mennyt rikki — ehkäpä juuri hänen ja hänen parhaan ystävättärensä. Oliko ystävätär kuollut ennenkuin he sopivat? Ja nyt äiti varmaan tässä maljakossa, joka oli rakkaan ystävättären lahjoittama, säilytti jotakin kuolleesta itsestään, koko heidän ystävyytensä ajasta, joka sitten oli särkynyt. Äiti oli kuniiseen kristallimaljaan koonnut ystävättärensä muiston ja vaali sitä hiljaisuudessa yksinään. Monet kysymykset nousivat tyttösten mieleen. Ei kuitenkaan voinut niitä äidiltä tiedustella. Sisarukset valvoivat vuoteessaan ja keskustelivat ystävydestä, siitä mitä ystävyys oikeastaan oli. Jos ystävyttä täytyi pidellä niin hellävaroen kuin tuota kristallimaljaa, niin vähän siitä silloin oli hyötyä. Jollei ystävä koskaan saanut sanoa ystävää vastaan, vaan kaikkeen piti sanoa jaa ja amen, niin paljon kiitoksia vain sellaisesta ystävydestä!

Mehän usein olemme eri mieltä, sanoi toinen sisarista.

Me riitelemmekin! vakuutti toinen. Mutta me emme mene vieraille puhumaan toisistamme pahaa. Me sanomme sen suoraan toisillemme.

Niin kyllä. Takanapäin me emme puno paulaa. Jos niin tekisimmekin, niin kyllä ystävyteemme tulisi särö... Ja saattaa olla toisenlaisiakin tapauksia, jotka pahasti särkisivät ystävyttämme.

Nämä meidän riitelemisemme ovat pieniä ja ulkonaisia asioita — ne ovat sitä tomua, jota aina täytyy pyyhkiä kristallimaljastakin. Nehän eivät tee halkeamaa. Malja säilyttää sointunsa.

Ystävyys on sentään jotakin hyvin hienoa.

Talon nuoret tyttäret olivat alkaneet ymmärtää kristallin kauneutta ja sisältöä. He pysähtyivät mielellään sekä yksinään että kahden maljan ääreen ja keräsivät siihen vaistomaisesti jotakin omasta sielustaan. Maljan säteily, eri valaistuksessa niin erilainen, mutta aina palava ja jalo, puhui heille kuin elävä olento. Milteipä he uskoivat tunteneensa äidin kuolleen ystävän ja kuulevansa hänen äänensä. Totisesti: kalleus oli tämä kristallimalja. Tyttäret varjelivat sitä nyt yhtä paljon kuin äitikin. Ja äidin ja hänen lastensa väli oli käynyt entistä läheisemmäksi.

Eräänä päivänä palasi »pikku prinssi» äitinsä kanssa ulkomailta. Rikas täti oli matkustanut ympäri maailmaa ja ostanut kauniita vaatteita, koruja ja leluja. Myöskin köyhiä sukulaisiaan hän oli muistanut ja astui pikku prinssin kanssa lahjoineen saliin, uskoen ilahduttavansa tyttöraukkoja ja heidän äitiään. Ketään ei ollut näkyvässä, ei pihamaalla eikä salissakaan. Varmaan he olivat puutarhassa, heidänhän täytyi kitkeä ja kaivaa. Kyllä tässä nyt oli heille kauniita pukuja, kunhan vain olisi tilaisuuksia, missä he niitä käyttäisivät.

Rikas täti ja pikku prinssi päättivät leikkiä joulupukia keskellä kesää ja asettivat lahjat salin pöydälle. Tässä oli vielä kauniita hedelmiä — otetaanpa alas tuo maljakko tuolta! Pikku prinssi oli paljon kasvanut, hän nousi jo helposti sohvalle ja käsi ylettyi kristallimaljakkon laitaa. Mutta se oli painava, pikku prinssi tuskastui ja tönäisi maljan seinää vasten. Äiti hymyili kauniin ainoan lapsensa innolle ja kiirehti häntä auttamaan. Mutta sellainen tarmo ilmeni poikasessa, että hän nopeasti kasasi sohvatyynyt jalkojensa alle ja sai kun saikin alas maljan.

Ai, lapsi kulta, taitathan niskasi! huusi rikas täti peloissaan. Ja vihdoin kolahti malja äidin ja pojan käsistä pöydälle. Kas vaan, menikö heidän kristallimaljansa rikki? Mutta niin vähän vain, tuon pienen sirun voi liimata kiinni.

Ja nyt he jo saisivat tulla sisäänkin, nyt oli jo joulupöytä valmis!

Pikku prinssi juoksi puutarhaan, huitoi ja huuteli. Mikä ihastuttava lapsi! lausuivat äidin kasvot, hänen seuratessaan poikasta. Mutta ei saa sapelilla lyödä kukkasia. Rikkaruohoja vain! Ei, nämä ovat kukkasia ei pidä lyödä niitä. Nokkoset ovat kasakoita, niihin pitää iskeä ...

Talon äiti ja lapset saapuivat juoksujalkaa saroiltaan, missä olivat olleet työssä. Olipa todella ystävällistä, että vieraat tulivat. Ja niin heti ulkomaanmatkan jälkeen! Äiti ehdotti, että jäätäisiin sireenimajaan, heidän täytyi vain ensin käydä puhdistamassa kätensä mullasta. Ei, ensin saliin, vaati pikku prinssi. Joulupukki on käynyt siellä, »me olemme olleet joulupukki».

Vaan miksi kalpenivatkin talon naiset tullessaan lahjojen ääreen? Ei yhtään iloista huudahdusta, ei yhtään kiitoksen sanaa! Vihdoin viimein alkoivat he väkinäisesti kiitellä. Olivatko he todella suuttuneet tuosta pienestä halkeamasta, joka oli tullut kristallimaljaan? Mutta senhän voi helposti paikata! Nykyään valmistetaan sellaista kittiä, ettei koko halkeamaa näy. Rikas täti selitti ja selitti.

Äiti ja tyttäret eivät häntä kuunnelleet. He tuntuivat jääneen yksinään muistoesineensä kanssa. Niin, ja varmaan siinä oli läsnä joku vielä, joku kaukainen ja näkymätön. Äiti nosti hedelmät maljakosta ja kosketti laitaa, joka ennen oli helähtänyt kuin hopeakello.

Rikki oli rikki.

Mutta äiti kokosi voimansa ja kiitti lahjoista. Hän tiesi, etteivät rikas täti ja poikanen olleet tarkoittaneet pahaa. Päinvastoin he olivat tahtoneet tuottaa iloa. Tämä malja vaan oli ollut heille niin kallisarvoinen.

Täti lupasi uuden ja paremman. Hän oli suuttunut ja löi hyvästi sanomatta oven kiinni. Pikku prinssikin oli suuttunut, nauroi, huitoi sapelillaan ja haukkui niinkuin oli kuullut koirien tekevän.

Taloon jäi outo hiljaisuus. Äiti ja hänen nuoret tyttärensä seisoivat ääneti niinkuin seisotaan vainajan ääressä, ennenkuin hänet siirretään talosta. Oliko aivan mahdotonta herättää eloon entinen heleä sointu?

Rikki on rikki.

Vihdoin alkoi jokin muisto kehrätä lankaansa, teräs-harmaata kovaa lankaa, vailla viulunkielen tai kristal-lin helähdystä. Joku oli joskus sanonut:

Ystävyys on kirkas, valoisa ja luja. Ystävyys säteilee pimeydessäkin. Ystävyys on hauras ja särkyväinen. Kristallimalja.

MERIPIIHKAINEN KORU

Katselen kädessäni meripihkaista korua. Tässä on silkkisen nauhan yhteen liittämänä kuusineljättä täyteläistä, himmeästi läpikuultavaa helmeä. Ne ovat oudon keveät ja samalla oudon painavat, niiden pinta on pehmeän viileä kuin hyvä käsi, joka laskeutuu otsallemme, kun sitä polttaa, ne tuntuvat yhä elävän jotakin elämää, josta ei tämä helmeksitulokaan ole voinut niitä vieroittaa. Salaperäinen tenho on näissä helmissä. Tekee mieli yhä uudelleen niitä katsella, niitä koskettaa, painaa niitä kasvojaan vasten. Ei ole yksin, kun ovat läsnä nämä helmet. Niissä on jotakin siitä arasta hienotunteisesta ystävyydestä, jota emme näe myötäkäymisen päivinä, mutta joka ilmaantuu vierellemme raskaina aikoina.

Mikä on sitten tämä meripihkainen koru?

Se tuo mieleeni sunnuntaipäivän erään pienen kansan keskuudessa, jonka vapaus on yhtä vanha kuin meidän, joka on ollut meidän naapurinamme kaksituhatta vuotta sitten ja joka uskollisesti tahtoo olla ystävämme: Latvian kansan. Tilaisuus, mistä nyt puhun, olikin järjestetty ystävyyden ilmaukseksi Suomelle. On käsittämätöntä, miten juhlan järjestäjät olivat onnistuneet saamaan koolle kuusineljättä kansansa vaikutusvaltaisinta, johtavinta naista, näin samalla hetkellä. Mahtaa olla erinomainen järjestyskyky tällä Itämeren kansalla, jonka naapurina Suomen kansa kaksituhatta vuotta sitten asui. Tai juhlan erikoisen suuriarvoinen tarkoituskoko se oli — ystävyyden ilmaus Suomelle — joka teki, että oli pitänyt voittaa kaikki esteet, että oli pitänyt saada irti aika tätä yhdessäoloa varten, kaiken uhalla, ikäänkuin siitä olisi riippunut jokin hyvin tärkeä asia — kukaties yhteinen tulevaisuus.

Heti kokoonnuttua — ja minä näin miltei kaikki nämä kuusineljättä kulttuurijärjestöjen edustajaa ensi kerran — oli mieliala hyvin lämmin. Ilmapiiri tuli heti täyteen elämää-synnyttävää ja meitä kaikkia miltei sisarellisesti yhdistävää iloa ja hartautta. Pidettiin hyvin monta puhetta, parissa tunnissa tiesin näiden kuudenneljättä sivistysjärjestön edustajan kautta, miten tämä ystäväkansamme tekee työtä, taistelee, ponnistaa, uskoo ja toivoo, ja miten urhoollisesti se on lyhyessä ajassa parantanut maailmansodan lyömiä haavojaan ja miltei tyhjästä luonut sivistyskotinsa ja nostanut sivistyneen naisen vaikuttamaan kaikilla kulttuurielämänsä aloilla. Koko tässä yhdessäolossa tunsin jotakin kevään kasvuvoimasta. Miltei kaipauksella tunsimme kaikki — siltä minusta näytti — juhlan nopeasti lähestyvän loppuaan.

Silloin ojennettiin minulle muistoksi latvialainen kansalliskoru, meripihkainen helminauha.

Kukapa nainen voisi ottaa käteensä tuollaisen lempeästi hehkuvan keltaisen helmikimpun, joka on kuin vangittua auringonpaistetta — ihastumatta!

Mutta meripihkainen koru tuli minulle olemaan paljon enemmän kuin kaunis koristus. Hiukkasenhan olin kuullut puhuttavan vuosisatoja kestäneestä painosta ja pimeydestä, mitä meripihkan on ollut kestettävä ennenkuin se on saanut loistonsa. Ja tulipa mieleeni, siinä seissoessani ystäväkansan tyttärien keskuudessa, että eiköpä vain liene kalevalaiseen aikaan Suomessakin käytetty tätä suloista kullankeltaista koristetta. Varmaan oli niiden helmien joukossa, joita Aino riisui kaulastaan, juuri näitä tällaisia. Varmaan oli näitä koruja Pohjolan häissä sekä uljaalla emännällä että hänen kauniilla tyttärillään... Eikö ollutkin niin, että myrskyt meren pohjalta nostattavat esiin bernsteinin? Aallokon hiljennyttyä lähtevät kalastajien vaimot ja lapset kokemaan sitä, millä meri on siunannut heidän köyhiä rantojaan. Tulee hylkyjä haaksirikoista, mutta tulee myöskin kaunista meripihkaa! Eipä liene mahdotonta, että suomalaisetkin keran, asuessaan Itämeren rantaa latvialaisten rinnalla, näin ovat meren tyynnyttyä lähteneet etsimään välkkyviä keltaisia kimpaleita.

Kun minut nyt kerran on vallannut halu saada tietää

enemmän siitä aineesta, mistä helminauhani on syntynyt, avaan kaikkietäväisen kirjan — tässä tapauksessa saksalaisen tietosanakirjan, ja kuulen:

Että bernsteinin käyttö on ikivanha. Että salaperäinen harrastus siihen on askarruttanut niin viisaita kuin narrejakin läpi vuosituhansien. Ei nimittäin ole saatu selville meripihkan — kreikaksi *e l e k t r o n* — alkuperää. Aristoteles uskoi sen vuotaneen puista, Demosthenes piti sitä eläinkunnan tuotteena, Nicaeas auringosta kiteytyneenä eetterinä. Se saattoi olla villien mehiläisten hunajaa, se saattoi olla suurten metsämuurahaisten vahaa. Carl Linnekään ei ollut selvillä siitä, mitä meripihka oli. Kerran historian aamuhämärissä houkutteli elektronin hurmaavan pehmeä ja aromaattinen pinta ihmistä ryhtymään hankaamaan sitä. Ja tapahtui jotakin tavatonta, jotakin peloittavaa ja kiihoittavaa: sinkosi sinisiä kypeniä ja sihisi ja sähisi, ikäänkuin paholainen olisi asunut hiljaisen pinnan alla ja herännyt uhkaamaan ja ärsyttämään. *S ä h k ö n*, elektrisiteetin ensimmäiset ilmaukset olivat astuneet ihmistä vastaan! Vuosituhansien jälkeen ihmiskunta sitten ratkaisi elektrisiteetin arvoituksen. Häntä, joka ensi kerran, hangatessaan elektronin pintaa, näki siniset kipunat, ei kukaan muista, enempää kuin me muistamme mainita sähköäkään meripihkan yhteydessä. Nimi »*e l e k t r o n*» vain jäi sähköön kansainväliseen nimitykseen, meripihkan kreikkalainen nimi.

Bernsteinin kuuluisuus oli ilmenevä toisella tavalla. Salaperäinen, monivivahteinen aine, joka milloin näyttäytyi rauhallisena kuin auringonpaiste, milloin oli kuin kiehumistilaansa kivettynyt terva tai maito, hurmasi naiset. Se oli paljon kallisarvoisempaa ja harvinaisempaa kuin kylmä, kova kulta. Kaikki historian kuuluisat kauppakansat lähtivät vuoronsa perään ajamaan sitä takaa kaukaisia kotimaitaan varten. Vain Eurooppa tuotti elektronia, ja rikkain alue oli tässä suhteessa se rannikko, jolla suomalaisetkin kerran asuivat, Itämeren. N. v. 2000 e.Kr. käyivät seemiläiset kauppiaat Tonavalla, filistealaiset Reinillä, sidonilaiset Juutinmaalla, tyyrolaiset Rone-virralla ja foinikialaiset Genuassa noutamassa bernsteiniä. Tuhannessa vuodessa meripihka on

saavuttanut valta-aseman koristeiden markkinoilla ja levinnyt kaikkialle, minne eurooppalainen on astunut jalallaan. N. v. 600 e.Kr. ovat ligurialaiset ja etruskit ottaneet haltuunsa kaupan, bernsteininkin alalla, mutta heidän on vuorostaan muutaman vuosisadan jälkeen luovutettava se roomalaisille. Tällöin on jo olemassa selvät kauppayhteydet bernsteinin rikkaille alueille, Itämerelle. Tiedetään itsensä keisari Neron v. 54 j.Kr. lähettäneen tänne kauppiaita tuomaan elektronia hovi-tarpeitaan varten.

Vanhat historialliset hauta-alueet, sellaiset kuin Mykenai, ovat luovuttaneet päivänvaloon runsaasti elektronista valmistettuja koristeita. Egyptiläisissä haudoissa ei niitä tavata yhtä paljon. Myöskin Suomen 2000 vuotta vanhoissa haudoissa on tavattu meripihkakoristeita. Niitä hautojamme, jotka jäivät bernsteinirannikoille, ei tunneta. Varmaan olisi niissä paljon tuota aurinko-eetteriä, jonka alkuperästä vuosituhansien aikana kiisteltiin.

Saksalainen professori v. 1796 j.Kr. vihdoin lausui asiassa ratkaisevan sanansa.

Ns. tertiäärikaudella kohosi nykyisen Itämeren tienoilla laaja vuoristoalue, jonka runsaasti kalkkipitoinen ja merilevän höystämä maa oli kasvattanut troopillisen rehevän metsän. Paitsi monenlaisia jaloja, nyt sukupuuttoon kuolleita havupuulajeja kasvoi täällä tammia, laakereja ja palmuja. Vuosituhansien kuluessa valui havupuiden pihka maahan, ikivanhojen puiden kuivuessa ja lahotessa. Ei kuulunut ihmiskättä, ei kuulunut kirvestä. Ei mitään ole jäänyt todistamaan ihmiselämästä, mutta kyllä sensijaan hyvin suurista nisäkkäistä, jotka ovat liikkuneet aarniometsissä. Maapinnan valtavan alenemisen vuoksi on tuo korkea, hedelmällinen metsä-alue sittemmin joutunut meren varaan, veden ja hiekan huuhdeltavaksi. Pihkakiteytymät ovat uponneet syvyyteen, maan ja veden painojen alle. Troopillinen ilmasto on vaihtunut kylmäksi, aarniohonkien nesteet ovat olleet mittaamattoman pimeyden ja kylmyyden alla. Ja ainoastaan hyvin suuret luonnonmullistukset ovat kyenneet järkyttämään niiden hautaa ja saaneet lohkaistuksi ne

liikkeelle. Jääkausi oli niitä vallankumousaikoja, jotka hajottivat meripihkaa sen varsinaisesta pesästä laajemmalle.

Vuosituhansien aikana sitä on nostettu päivänvaloon ja käytetty ihmisten iloksi. Mutta sittenkin sitä yhä riittää. Jokainen suuri myrsky kutsuu alati esiin sukupuuttoon kuolleiden bernsteinimäntyjen auringosta imemää nestettä. Syksyllä 1862 nosti eräskin myrsky Itämeren rannoille 4000 naulaa meripihkaa!

Kun Faethonin sisaret itkivät kuollutta veljeään ja Zeus vihassaan muutti heidät poppeleiksi, muuttuivat heidän kyyneleensä elektroniksi. Näistä ajoista on aarniohongan pihka saanut mukautua moninaisiin eri aikojen tehtäviin. Palveltuaan antiikin runoa ja kaunista naista alistettiin bernsteini kristinuskon tarkoituksiin: siitä tehtiin rukousnauhoja ja muitakin hartaus välineitä. Älkäämme unohtako, että tupakan nautiskelijat sekä aikaisempien että myöhempien vuosisatojen kuluessa ovat käyttäneet bernsteini-suokappaleita tehostakseen etsittyä vaikutusta. Vanha usko meripihkan suojelemaan ja parantavaan voimaan ei sekään vielä ole kadonnut. Tieteelle on bernsteini tehnyt suuria palveluksia sillä, että se on itseensä koteloittanut tuhansia vuosia sitten eläneitä kasveja ja eläimiä, säilyttäen nämä sukupuuttoon kuolleet lajit meidän päiviimme asti. Tällä hetkellä ei bernsteini maailmanmarkkinoilla liene siinä määrin kysyttyä tavaraa kuin joitakin vuosituhansia sitten. Mutta Itämeren kansat käyttävät yhä kansalliskoristeinaan bernsteinihelmiä ja niiden lauluissa kukkii runous alati tämän kauniin ja suloisen ambran ympärillä.

Kukapa tietää, vaikka eräs hyvin kaunis suomalainen sana — sana, jota me käytämme tytönnimenä ja joka onkin kaikkein kauneimpamme — Helmi — alkuaan olisikin merkinnyt bernsteiniä, nimenomaan silloin, kun asuimme bernsteinirannalla. »Meripihka» on uusi tulo-kieliperheessämme. Kukaties »helmi» on merkinnyt juuri tuota myrskyn tuomaa loistavaa ja salaperäistä auringonkiteytymää, mistä syntyi kauneimmat korut.

Pitelen kädessäni meripihkaista helmiläjää. Aavistan jotakin sen syntymisvaiheista vuosituhansien takana, auringon suudellessa troopillisia, nyt sukupuuttoon kuol-

leita havupuita, rannalla, joka upposi syvälle meren helmaan. Aavistan jotakin niistä painoista, jotka ovat sitä peittäneet, pimeydestä, joka on tukahduttanut tätä aurinkoeetteriä, aavistan, mikä myrsky on käynyt, ennenkuin tämä loistava kourallinen meripihkaa jälleen tuli päivänvaloon.

Kosketan kädelläni lempeitä helmiä, kolmeakymmentäkuutta helmeä pivossani. Ajattelen ystävyiden armasta lahjaa, jääkausiin käydessä yli kansojen planeetan. Ajattelen ihmissydäntä, joka kantaessaan omia muistojaan ja murheitaan jaksaa lämmössä kohdata toisen ihmissydämen.

Helsingissä, uudenvuoden aattona 1935.

S Y Y S P I M E Ä J A S I S Ä I S E T
V A L O M M E

Arvoisat kansalaiset kautta syksyisen Suomenmaan,
ja eritoten siellä, missä ei syyspimeitä raitteja valaise
muu kuin pieni valokuova pirtistä, tallista, navetasta tai
saunasta, milloin joku sattuu ovea avaamaan,

tai isännän taskutuikku hänen tehdessään iltakierros-
taan rapakkoisilla pihoilla,

tai emännän lyhty, kun hän vielä käy katsomassa,
etteivät vaan ole unohtaneet ovia auki — se on nyt sel-
laista aikaa, ettei voi pitää ovia lukitsematta!

Kyllä on tavatonta tämä pimeys!

Kun ei pidä näkemän eteensä kämmenen leveydeltä!

Niin, arvoisat kansalaiset, tämä on s y y s p i m e ä ä !

Syyspimeä on vähitellen tehnyt tuloaan ja nyt se on
täällä. Me olemme oikeastaan jo kauan tunteneet sen
lähestyvän. Kun juhannuslehdät ovemente pielissä alkoi-
vat lakastua, niin me jo kaukaa vaistosimme, että nyt
kuljetaan syyspimeää kohden. Kun viikate katkaisi kuk-
kivan heinän, kun kuhilas tuli pellolle, kun kätkettiin
syyskylvö pimeään maahan, niin me sen totesimme:
syksy. Pääskyset kokoontuivat parviin ja kurjet huu-
sivat. Me nostimme päämme taivaan sineä kohden ja
totesimme: tuo sinikin pakenee pian. Syksy tulee peruut-
tamattomasti niinkuin vanhuus ja hauta. Mutta me pel-
käämme syksyä ja kuolemaa! Talvi on toista, sehän on
sovittava, valkoinen ja lohdullinen. Mutta syksy on
vankeutta maanalaisessa tyrmässä, pimeys sydänsurua
vailla toivon pilkettä. Lumen vaippa on kaunis valkoi-
nen paita rakastetun kuolleen yllä, se on meidän armaan
maaemomme kuolinvaippa — hän antoi kaikkensa, syn-

nytti elämää, ravitsi, ruokki, vaali ja vaatetti. Hän uupui, ja aurinkokin meni pois. Valkoinen peite yli kuolleen maan, lumen kimmeltävä juhlapuku yli meidän armaan maaemomme — lumi, lepo!

Mutta tämä aika auringon mentyä, tämä sakea, sokea, läpipääsemätön, masentava pimeys — tätä voi verrata pitkään ja piinalliseen kuolinkamppailuun.

Voi kodittomia, orpoja, köyhiä syyspimeässä! Voi niitä, jotka ponnistavat vajottavilla poluilla ja syysmyrskyssä! Voi niitä, jotka itkevät muistojensa ääressä ja voi kaksinkerroin niitä, joilla ei ole muistoja! Voi maailmanmurjomia hallaöissä. Voi sairaita heidän unetomien öittänsä pitkinä tunteina. Voi kymmenin kerroin niitä, jotka eivät osaa tietä työn ja unohduksen lähteelle ja voi satakertaisesti niitä, jotka eivät löydä valkeutta, mikä on kätkeyty kaikkeen olevaiseen — Maailman Valkeutta! Syyspimeä moninkertaistuttaa meidän sairautemme, orpoutemme, puutteemme ja puutteellisuutemme, valoton, lämmötön, syyspimeys, ruumiin ja sielun vihollinen.

Minulla on vanha ystävä, puutarhuri, jonka kanssa silloin tällöin mielelläni puhelen. Hän on paljon ajatellut näitä valon ja pimeyden, elämän ja kuoleman asioita ja koko hänen olemuksensa on jotenkuten niin valaistu, että on erikoisen mukavaa näin vuoden painostavimpana aikana lähestyä häntä. Kerrotaan, että hänen on tapana ensimmäisenä hallayönä valvoa ulkona, kärsiäkseen kaiken sen kanssa, mikä silloin kuolee. Ja talvisin hän kuuluu ääneen puhelevan puutarhassa, kehoittaakseen kasveja kestävyYTEEN ja urhoollisuuteen. Tuossa näemme hänen nytkin uurastavan syyspimeässä.

Menemme hänen luokseen ja alamme puhua tästä syyspimeästä. Tämä pitää ihmisen niin kauhean alakuloisena, ei tahdo jaksaa tehdä työtä. Tämä on kuolemaa, tämä on ruttoa ja mustaasurmaa. Tulisipa lunta. Pääsisi edes yli joulun. Myrkkyä tämä on mielelle.

Silloin hän lyö talikkonsa maahan, kouraisee kätensä selällä hikeä otsaltaan, hymähtää ja taittaa pensaasta oksan. Repii pois kuorta, suojusta, silmukkaa: kas tätä, tässä on jo uusi virkeä lehtiaines, uusi kukinta, kaikki valmisna avautumaan, viheriöitsemään ja kukoistamaan!

Aivan oikein — ihmeellistä!

Toisen kerran huudamme hänelle rankkasateeseen, että hän toki tulisi sateensuojaan.

Ei hän nyt, kun yhtenä satelee, ja on niin lyhyt tämä päiväkin. Kas, ei aina saa työtä. Hän tuntee työttömyydenkin, se on kaikkein pahinta. Siitä vasta tulevat pahat ajatukset, rikokset ja synnit. Työttömyyttä sopii sanoa kiusauksen ja synninpimeäksi. Mitäpä syyspimeästä, sehän on kirkkaiden sisällisten valojen aikaa, mutta on paljon synninpimeää pitkin vuotta, keskellä valoistakin aikaa.

Me huomautamme, että voi saada taudin, kun kastuu likomäräksi.

Eipä sentään, tämä on vielä lämmintä sadetta, hän on terve mies nyt. Tuntee hän sairaudenkin ja olihan hän kerran niin likellä kuolemaa, että tohtori eräänä iltana hiljaa sanoi hoitajattarelle: tuo ei enää näe aamua. Ja hoitajattaret päättelivät keskenään: kai on parasta nyt jo siirtää hänet »viimeiseen huoneeseen». Voisi ajatella, että tämä jo oli pimeyttä. Mutta siinäpä selkeni asioita, joita ei milloinkaan ollut ajatellut. Kuoleman varjossa loisti ihmeellinen valo. Se lupasi elämää itse kuolemasakin. Niin, mikseikä sisäisiä valoja saattaisi nähdä valoisimpanakin aikana, mutta valoisena aikana on paljon muuta katseltavaa. Kun syyspimeä lähenee, näytävät sisälliset valot kirkkaimmin.

Oli näin syksyä, kun hän ensimmäisen kerran tuli tähän uuteen suureen kaupunkiin. Karja joutui navettaan eikä paimenta enää tarvittu. Koko palkka meni junamatkaan. Pennittömänä hän astui asemahuoneen valaistuun saliin. Kiiltonappinen mies sanoi, ettei saa asettua portaille ja hän tuli suurelle aukealle paikalle. Oli nälkä ja oli vilu. Rupesi satamaan, mutta ei saanut asettua holviinkaan. »Laputa koreasti kotiin», sanoi mies, joka tuli sulkemaan porttia. Kotiin? Koti oli ollut siellä kotipuolessa, mutta se oli nyt vierailta, kaikki kotiväki oli kuollut kovaan tautiin. Orpo hän oli ja ympärillä oli syyspimeä. »Mutta olisikohan minulle koskaan koittanut se tärkein sisäinen valo ilman sitä yötä. Olin joutunut jollekin rakennuspaikalle niinkuin koira, jota on viskelty pois kotien oville. Asetuin lautapinon alle. Sii-

hen ei satanut, vaikka maa kyllä oli märkä ja minun oli hyvin vilu. Olin kuitenkin nukkunut, kun heräsin huutoon ja tappeluun. Jotkut tuntemattomat miehet uhkasivat tappaa toisensa. Joku huusi apua. Lautakasaan, jonka alla makasin, helähti pullo ja särkyi. Minun täytyi vetää käteni pois, etteivät temmellyksessään tallaisi minua. Kukaan ei kuitenkaan keksinyt minua ja kun tappelu siirtyi loitomma, olin taas yksin pilkkopimeässä. Silloin minä itkin ja rukoilin sillä rukouksella, jonka äitini oli minulle opettanut ja minun hätäni oli niin suuri, etten enää tuntenut viluakaan. Ja minä ymmärsin, että löytyi toistakin laatua pimeyttä kuin tämä syyspimeä. Mutta pimeästä näkyi kuin tulinen kirjoitus: 'Minä olen Maailman Valkeus, joka minua seuraa, ei hän pimeydessä vaella, vaan saa elämän valkeuden, sanoo Jeesus Kristus.' Ja nämä sanat oli vanha pastori kirjoittanut sen uudentestamentin kanteen, jonka rippikoulusta sain, kun olin hyvä lukija. Tämän kirjoituksen minä nyt sain omakseni niin että se on aina ollut kuin tuli-kirjoitus minun sielussani... . Mutta minun teki niin kovin mieli lukea papiksi. Kun kuljetin käsirattaita kadulla ja näin koululasten aamulla menevän kirjat kainalossa kouluun, niin minun täytyi kääntyä porttikäytävään itkemään sitä etten saanut oppia ja lukea noita monia hyödyllisiä kirjoja. Minä olisin tahtonut rippikoulussa opettaa mistä löydetään se sisäinen valo, mikä paistaa kaikessa hädässämme ja tuskassamme. Ero on luonnon syyspimeän välillä, joka annetaan ihmiselle lepoa ja hengen kokoontumista varten ja ero on synninpimeän välillä, johon ihminen uppoaa, kun hän uskoo omin voimin tulevansa toimeen. Ja tätä syntipimeää hän koettaa valaista kaikenlaisella huvituksella, mutta se on kuitenkin toivotonta. En päässyt kouluun... . Aamulla löysivät miehet rakennuspaikalta kohmettuneen puolikuolleen maalaispojan ja huusivat poliisia korjamaan sitä talteen. Tuli kuitenkin joku, joka vei minut kotiinsa. Hän oli puutarhuri ja tämän hurskaan armeiliaan ihmisen kautta pääsin vähitellen työhön. En moiti syyspimeää — se on valmistettu meille siunaukseksi.»

Itmeellinen mies — me näemme siinä hänen puhuesansa, että valon kajo totisesti häntä ympäröi.

Eräänä päivänä tulivat puutarhaan kuormarattaat. Puutarhuri nosteli maasta juurakkoja, erotti niitä lapiolla toisistaan, pani ne läjiin ja nosti siitä rattaille. Siinä oli mustia elottomia turpeita, mitään elämää ei niissä voinut havaita.

Kieloja, sanoi puutarhuri. Kymmenen tuhatta kieloturvetta. Ja tuolta nousee vielä monta senvertaa. Ne lähtevät nyt eri haaroille maata. Muutaman viikon kuluttua ne kukkivat.

Ja jälleen hän näyttää meille, miten suojuslehtien alta jo voi löytää koko kukinnan. Saattaa laskea jokaisen kielokellon luvun. Muutaman viikon päästä ne kukkivat.

Ja katso: jo voimme hengessä nähdä nuo kymmenet tuhannet loistavat kukkaset ja tuntea niiden huuman. Koivulehdoissa ylenevät kielonvarret kuin valkoiset suitsuavat kynttilät.

Musta turvekuorma lähtee liikkeelle ja häviää sumuun. Sumu tihkuu puiston alastomille oksille ja läjälle, mistä jonkin viikon kuluttua voi avautua tuhansia pieniä valoja. Jokainen noista silmukoista tallettaa verhojensa pimeydessä elävän valo tuikun. Voiko puhua pimeydestä? Eikö täällä kaikki tuiki ja valmistaudu säteilyyn? Voiko puhua kuolemasta, kun kaikkialla jo syntyy elämää?

»Heti kun kuoleminen on tapahtunut, alkaa uusi kasvu. Mikä kuoli päivän helteeseen tai myrskyyn, tai väkivaltaisen taittamisen kautta, tai oman kasvunsa rauhalliseen täyttymiseen, se alkaa heti jossakin muodossa elää tai edistää uutta elämäntuloa. Täällä vallitsee lakkaamaton kuoleminen, syntyminen, toimielias kasvu, pyrkimys riutumiseen ja lepoon. Mutta tärkeintä on nähdä tulikirjoitus: minä olen Maailman Valkeus, joka minua seuraa, ei hän pimeydessä vaella.»

Ja katso, me, jotka kuulemme tuon vanhan miehen puheen, me voimme päätellä, että pimeän ja kuoleman kammo pohjimmaltaan aiheutuu siitä, ettei tuo tulikirjoitus ole tullut meille omaksi. Maailma on pimeä, levoton, vailla rauhaa ja ihminen orpo, sairas, koditon, onneton, siksi, ettei Maailman Valkeus saa lämmittää sydämiä niin, että ne tuntisivat rakkautta toisiaan kohtaan, tukisivat toisiaan, auttaisivat ja lohduttaisivat toisiaan,

kantaisivat toistensa kuormaa ja niin täyttäisivät rakkauden lakia.

Ja katso, me näemme orpojen, sairaiden, kodittomien, köyhien ojentavan kätensä meitä kohden. Niin moni on uppoamaisillaan vajottavalla tiellä. Onko meidän sydämemme valaistu? Tuhannen tuhannet lapset vaeltavat syyspimeässä koulutiellä — sisäisiä valoja he etsivät.

Mutta me kaikki olemme lapsia ja kuljemme koulutiellä. Koko elämämme. Sitä sisäistä valoa me etsimme, joka näyttää elämässä eikä sammu kuolemassa. Eikö ihminenkin ole Jumalan kukkanen? Kaikki Jumalan kukkaset lepäävät syyspimeässä, sylkytellen näkymättömyyden valoisaa pientä ituaan, syventäen sisäistä olemustaan ja voimistuen ikuisessa kasvussaan.

Ole siunattu sinä hiljainen ystävä, sinä syyspimeä!

KÄRSIMYS JA KIRKASTUS

Tuberkuloosipäivänä

Jälleen on maaliskuun päivä koonnut meidät suuren kärsimyksen ympärille, sen kärsimyksen, jolle maaliskuun sulavat ja säteilevät päivät niin usein ovat kohtalokkaita: keuhkotautisten kärsimys. Tahtoisin tähän päivään sovelluttaa tunnuksen, jonka erään pienen parantolan potilaat olivat sepittäneet ja kesäisenä sunnuntaina piirtäneet juhlaakoristeiden keskelle lehditettyssä iltamatalossa, kerran, kun lyhyessä yhteenvedossa tahtoivat lausua, mitä heillä oli sydämellään:

»Elävä usko, palava toivo ja toimiva rakkaus kovimman kohtalon voittaa.»

Nämä sanat olivat lohjenneet nuorten keuhkotautisten sisimmästä. Ne olivat syntyneet kovan paineen alla ja niissä on jotakin tähtivalojen korkeasta tuikkeesta ja auringon terveeksitekevästä säteilystä. Kimmeltäin ne kohtaavat meidät, toiselta puolen pyrkien viemään meitä korkeutta kohden, missä me uskomme autuaitten asuntojen sijaitsevan, toiselta puolen haluten kohti tätä ihanaa maata, joka vielä tällä hetkellä on kotimme. Sinä iltana ne kohdistuivat maan asujaimiin, nimenomaan niihin terveihin, jotka saivat iloita lehditettyssä iltamatuovassa ja jotka huomenna saivat käydä pellon töihin, kodin töihin, kaikkeen tuohon armaaseen, mistä heidän, sairaiden täytyi pysyä poissa. Ehkäpä saattaisi selittää, että nuo kirkastuneet sanat vetosivat terveiden toimivaan rakkauteen ja että ne sairaiden puolesta lupasivat ylläpitää elävää uskoa ja palavaa toivoa. Tai ehkäpä ne sittenkin olivat tarkoitetut kaikille yhteisesti, koska kärsimyskin alati on yhteinen. Kukaan ei pääse vailla kär-

simyksiä tämän elämän läpi, yhdelle annetaan yksi, toiselle toinen ja kaikille ja jokaiselle on varattu kärsimystyönteko, sekä mahdollisuus päästä osalliseksi kirkastumisesta. Jos kärsimyksen vaikea työnteko on suoritettu hyvin ja onnellisesti, niin on oikeastaan asianomaiselle yhtä hyvä, painetaanko hänen päähänsä kirkastuksen kruunu elämässä vaiko kuolemassa. Tuon pienen parantolan potilaat olivat asettaneet tunnussanansa keskelle kukkaseppelettä. Ja kun joku meistä on päässyt niin pitkälle, että hän elämässään, omassa lihassaan ja veressään on toteuttanut nuo sanat, silloin hän puolestaan voi kietoa ilon kukkakiehkuran niiden ympärille. Mutta jos koko kansa on päässyt niin pitkälle, että se elämässään toteuttaa tunnusta, niin on koko isänmaa yksi ainoa lehditetty pirtti ja sama kirkastus säteilee kuolinvuoteiden yllä kuin koko maisessa elämässä. Ja toteutuu suuri sana: joko me elämme tai kuolemme, niin me Herran omat olemme. Nuorten keuhkotautisten sisimmässä kiteytynyt tunnus, »elävä usko, palava toivo ja toimiva rakkaus kovimmankin kohtalon voittaa», sisältää kaikille kovissa kohtaloissa kamppaileville kuolevaisille voiton kirkastuksen, jos he vain kaikella halulla ahkeroivat sen vastaanottamaan. Tänään se kohdistuu Suomen kansaan, nimenomaan sen suhteessa keuhkotautikärsimykseen.

Niin, maaliskuun ensimmäinen sunnuntai on jälleen koonnut meidät sen kärsimyksen eteen, jolle olemme tämän päivän omistaneet. Me emme pääse siitä yli emmekä ympäri, enempää kuin pääsemme omastatunnosta. Aina se palaa, omatunto, luoksemme ja kolkuttaa ja kolkuttaa. Tämä keuhkotautipäivä palaa niinkuin uudenvuoden aatto, tai rakkaan ihmisen kuolinpäivä, tai meidän syntymäpäivämme, tai muu merkkipäivämme. Ja vaatii meiltä hiljaista hetkeä, jolloin käymme tilitykselle. Ja niinkuin tuo meidän epämurkava omatuntomme sekaantuu tuntiemme hupaisaan tai vaikeaan kulkuun, niin tämäkin maaliskuun päivä kärsimyskysymyksineen kolkuttaa meitä hiljentymään, syventymään päivän tekstiin ja omalta osaltamme ratkaisemaan suhteemme siihen. Tämän päivän sisällys on muka niitä, jotka eivät ratkea ilman meidän persoonallista myötävaikutus-

tamme, väittää omatuntomme. Todellako? ihmettellemme. Ja jatkamme ajatuksissamme: mutta entä jos me olemme aivan terveet, entä jollei meillä ole ketään läheistäkään, joka kuuluisi keuhkotautisten lukuun? Mutta kolkuttaja lyö, lyö omaantuntoomme: kärsimyskysymys on niitä, joista voidaan sanoa, että »joka ei ole minun kanssani, se on minua vastaan». Ja tämä kuuluu valta-asemien haltijoille yhtä hyvin kuin mieroilaisille kaduilla ja teillä, yhtä hyvin terveille kuin sairaillekin. Kysymys on meidän itsekunkin omakohtainen samalla kun se on yhteinen suuri ratkaistavamme, aivan niinkuin kysymys vuodentulosta, tai kulkutaudista, tai muusta niihin verrattavista. Tai tahtoneeko ehkä joku väittää, ettei kysymys vuodentulosta kuulu hänelle? Tai että kulkutauti on lääkärin ja hoitajien asia eikä koske minuun?

Kun katovuosi tulee, oikea totinen ja vaikea katovuosi, niin elinvoimainen ja valistunut kansa järjestää liikkeellepanon kaikilla linjoilla, ja viipymättä. Kaksi pahinta sisällistä vihollista nujerretaan heti: tietämättömyys ja välinpitämättömyys. Kun tällainen maanvaiva kohtaa kansaa, niin jokaisen kansalaisen täytyy siitä tietää ja ottaa osaa sen poistamiseen. Vielä kerran: kaiken parannuksen pahimmat vastustajat tietämättömyys ja välinpitämättömyys maasta pois! Kova pakkotila selvittää yhdellä iskulla kaikille, että vain yhteisin voimin voidaan päästä yli ankaran ajan. Älköön kukaan väittääkään, ettei hän voisi ottaa osaa pelastustyöhön. Tarvitaan kaikkien uhrimieli, kaikkien kieltäytyminen nautinnosta ja heikentävien intohimojen tyydyttämisestä, tarvitaan kaikkien omaisuus, kaikkien työ, ponnistus, usko, toivo, rakkaus. Meidän kehuttu persoonallinen vapautemme, joka julistaa, että me saamme tehdä mitä haluamme, joutuu kovalle koetukselle ja päättyy lopulta tunnustamaan, että persoonallinen vapautemme on vain vapaaehtoista alistumista siihen mikä takaa yhteisön menestyksen. Tätä tietä syntyy se korkea yhteenkuuluvaisuuden tunne, jonka ainoastaan yhteisesti kannettu kärsimys tuottaa, muuttaen onnettomuuden onneksi. Raa'asta alkuaineesta on syntynyt jalo luomus: kirkastus.

Mutta jalo ponnistus ei suinkaan aina vie suoraviivai-

sesti voittoon. Tulee yllätyksiä, tulee takaiskuja. Nälkävuosi kulkee harvoin yksinään. Se kulkee kaksittain ja kolmittin. Täytyy olla varuillaan ja hellittämättä valvoa. Kaiken varalta on saatava aikaan laaja, kaikki yksilöt ja koko yhteiskunnan käsittävä mielialan pohja, vastustuskyvyn maaperä, joka jatkuvasti kykenee kasvattamaan uhrimieltä, kieltäymistä, vapaaehtoista ja iloista alistumista, uskoa, toivoa ja palvelevaa rakkautta. Kaiken varalta.

Tämä kansan läpikotainen muokkaus, jonka avulla taataan terveys ja työkyky kokonaisuudelle, on monesti yksilölle, isänmaanystäväillekin, vastenmielinen, kun pyydetään hänenkin osuuttaan siihen. Me emme suvaitse, että tullaan määräämään mitä syömme, juomme ja miten vietämme päivämme ja yömmme. Kuitenkin: yksilöt muodostavat kansan ja kansan terveys riippuu siitä, miten yksilöt viettävät päivänsä ja yönsä, mitä he syövät, mitä he juovat, ovatko he siveellisesti kuntoiset vaiko heikot, taistelevatko he mukana rintamassa vai ovatko he poissa.

Saattaa sitten tässä taistelussa tulla hetki, jolloin saamme maistaa ainutlaatuista ilon tunnetta: me aavis-tamme olevamme voiton puolella. Kuorma on tuotapikaa kuilun reunalla! Nyt on ponnistettava kaikki voimat, jottei mennä takaisin. Nytpä vasta tarvitaankin noita kalliita arvoja, jotka vievät lopulliseen voittoon, elävää uskoa, palavaa toivoa ja toimivaa rakkautta. Jos kuorma alkaa luisua takaisin päin, niin sitä on vaikea pysäyttää.

Mitenkä kauas yli vaaran ajan meidän sitten onkaan ylläpidettävä tuota kireää elämänohjetta uskosta, toivosta ja toimivasta rakkaudesta?

Niin. Koska päättyy vaara — varsinkin pienen kansan vaara? Päättyykö kärsimys koskaan?

Tuo epämurkava omatuntomme seisoo jälleen tuossa ja väittää, että meidän alati ja lakkaamatta on ylläpitäminen sitä mielentilaa kautta koko yhteiskuntamme, joka johtaa kirkastukseen. Kärsimyshän on usein se alkua, josta kirkastus taistelun kautta puristuu esiin, niinkuin hiilestä syntyy timantti. Tosin tuo oikein kannetun kärsimyksen tulos, kirkastus, on ylhäinen vieras, joka viipyy joukossamme vain hetkittäin ja joka alati täytyy valloittaa. Mutta niin korkeat ovat kirkastuksen hetket

olleet, että ne ravitsevat meitä muisto-Haankin ja säteilevät juhlaa yli koko elämämme. Kannattaa siis ponnistaa ja pyrkiä.

Kulkutauti saapuu maahan. Mistä? Silmin näkymätön armeija silmin näkymättömiä tuholaisia tulee keskelle ihmisten rauhallista kotoista askartelua. Tuulenko mukana? Laivassako? Tartutettujen kanssaihminen yskähdyksessä nämä tuholaiset lähtevät liikkeelle. Käsi välittää ystävällistä tervehdystä — käsi antaa ehkä samalla ruton siemenen. Kukaan ei vielä aavista mitään. Ystävälliset kädet ojentuvat kohti kokonaista juhलaseuraa. Eivät aavista nauravat huulet, että ne jo huomenna saattavat polttaa ja ylihuomenna kylmetä. Koko tuo iloinen juhlaväki saattaa yhtäkkiä joutua häälymään elämän ja kuoleman rajoilla. Joku perheenisä voisi ajatella, että hänpä ottaa haahden ja pelastaa lapsensa ja vaimonsa asumattomalle saarelle, mutta hänhän ei tiedä, onko ruton siemen jo ennättänyt langeta johonkin hänen rakkaistaan, seurataksensa yli meren ja puhjetaksensa esiin itse tuolla pelastuksen saarella. Nyt ei kukaan enää väitä, ettei tautitila koskisi häneen. Kukaan ei enää halua pysyä tietämättömyydessä eikä välinpitämättömyydessä. Eikä kukaan niskoittele yhteiskunnan määräyksiä vastaan. Eikä kukaan väistä velvollisuuttaan. Eikä kukaan kiellä uhriaan.

Ja vähitellen syntyy, kesken taudin tartuttaman ja runteleman yhteiskunnan, kesken painostavan epävarmuuden tilan, se elävä usko, se palava toivo ja palveleva rakkaus, jonka kirkastuksessa sairaat elpyvät, toiset maista elämää kohden — joko me elämme tai kuolemme, niin me Herran omat olemme. Kärsimyksestä kirvonnut kirkastus on luotettava matkaopas niin hyvin elämän kuin kuoleman tiellä.

Ja selviää, että samalla kun on oikeassa hengessä suoritettu kärsimyksen työtä, samalla on myöskin suoritettu, aivan käytännöllisesti katsoen, kulttuurityötä. Kotien ja sielujen pimennot, sydänten tunkkaiset komerot ovat tuuletetut ja niihin on tullut terveyttä ja valoa. Elävä usko, palava toivo ja toimiva rakkaus ovat tehneet tehtävänsä.

Keuhkotauti, meidän päiviemme levinnein tautikärsi-

mys, on ikivanha. Tauti saapui meidän maahamme kauan, kauan sitten — niin, tuojan tai tuojien nimiä eivät aikakirjat ole säilyttäneet. Saapuiko se laivalla? Saapuiko se maitse? Kukaan kanssamatkustajista ei aavistanut, kun asianomainen nuori mies tai nainen, poskipäät hehkuen ja silmät loistaen, ehkäpä tuontuostakin yskäh-täen, seurusteli matkatoverien kanssa, mitä hän kantoi ruumiissaan ja minkä ylimääräisen lahjan hän yskäh-dyksessään antoi jäähyväisiksi. Eikä aavistanut hän itse — kaikkein vähimmin juuri hän. Heti kun kirkonkirjamme alkavat mainita kuolemansyyn yleensä, alkaa näkyä: keuhkotauti, rintatauti, hivutustauti ja, jonkin kerran myös verensyöksy. Tauti tunnettiin, mutta ei miten sitä olisi lääkittävä, eikä Hioin mitä se vaikutti ympäristöön. Vanha kansa sanoi: se on niin sallittu, eikä se kysynyt syytä siihenkään, että peräperään kokonaiset sisarusarjat riutuivat — se oli vaan niin sallittu. Ja niin nukkuivat terveet ja sairaat tietämättömyyden ja välinpitämättömyydenkin suuren, paksun ja tiheän peiton alla, käyttämättä mitään varovaisuuskeinoja. Ja tässä tietämättömyyden kyllästävässä levossa voimistui tauti kuin ansarissa, niin että se lopulta rehoitti rentonaan. Se oli saapunut Suomeen samoja reittejä kuin kulttuuri ja se haki uhrinsa sieltä, missä ihmiset ystävällisessä kanssakäymisessä seurustelivat keskenään. Ennen pitkää olivat kaupungit, viljavat jokilaaksot ja kukoistavat kirkonkylät sitä ansarialuetta, missä lapset ja nuoriso kylvettiin täyteen tautituhhoa ja siirrettiin, kesken elämää ja kesken elämäntyötä, kodeista hautausmaihin. Mitä voisivatkaan tässä suhteessa kertoa Suomen hautausmaat! Eikä tauti mennyt hautaan uhriensa mukana. Sen itiöt olivat visusti pitäneet huolta jälkipolvistaan: siemen oli elinvoimaisena ja nälkäisenä kylvetty nuoriin ihmisruumiisiin ja levitteli voimallisesti hävitystyössään.

Ne vuosikymmenet eivät vielä ole varsin kaukana, jolloin meillä — ja kautta maailman — vihdoin pantiin kova kovaa vastaan. Oli keksitty se silmin näkymätön tuholainen, joka runteli ihmiskuntaa, oli käsitetty, ettei ole ihmisen arvoista tahdottomasti sortua, ettei ole oikeutta kansan ja isänmaan kannalta antaa sen parhaan

voiman vuotaa hukkaan. Ja samalla, kun koulutettiin se tieteellisesti pätevä parantajakunta, jonka piti astua taistelun johtoon, ryhdyttiin valmistamaan itse sairaita ja yhteiskunnassa sitä elävän uskon, palavan toivon ja toimivan rakkauden mielentilaa, missä meidän vuosikymmenemme nyt ponnistaa.

Me elämme tällä hetkellä jännittävässä ajankohdassa: vuosisataisen toivottoman kohoamisen jälkeen osoittaa keuhkotaudin valtakaari laskua.

Niille omaisille, jotka ovat kokeneet rakkaittensa sortumisen, niille sairaille, jotka paraikaa kärsivät, parantajille, jotka ovat antaneet kaikkensa pelastaakseen kärsijät terveydelle, niin, meille kaikille, jotka henkeä pidättäen olemme seuranneet taistelua keuhkotautia vastaan, on tämä tieto vapisuttavan onnellinen. Olisimmeko todella voiton puolella, olisiko taudin selkä todella taitunut, olisiko päästy talvesta maaliskuuhun ja oltaisiinko menossa kohti terveyden kevättä? Vai onko taudin laskusuunta tilapäinen?

Joka tapauksessa on 3 1/2 miljoonan kansastamme neljäkymmentäviisituhatta ihmistä yhä sairaana — jos heidät koottaisiin kodeista ja parantoloista, niin he muodostaisivat suuren kaupungin! Ja joka vuosi kuolee heistä kahdeksantuhatta ihmistä eli yhtä paljon kuin suuren seurakunnan koko asukasluku. Suuri on siis yhä edelleen keuhkotautikärsimys maassamme, ja siitä johtuva liikkeellepano kautta linjan on parhaimmassakin tapauksessa vaativa meidän kaikkien koko uhrimielen, elävän uskon, palavan toivon ja toimivan rakkauden, sekä sen mielentilan kirkastuksen mikä varataan kotiin, kun siellä sairas suorittaa kärsimyksensä työtä, viedäkseen sen voittoon.

Nykyisellä ratkaisevalla ajankohdalla ehkä saattaa sanoa itse keuhkotautistemme alkavan tietää, mikä suunnaton osuus heidän omalla työllään on heidän parantumistaistelussaan. Myöskin parantajakunta ponnistaa, koettaen täyttää velvollisuutensa. Vielä ei kuitenkaan yhteiskunta ole jaksanut ulottaa parantavaa ja valistavaa kättään kaikkialle missä sitä parantajien tueksi tarvitaan. Entä sitten suuri yleisö? Kuvitteleeko se, ettei keuhkotautikärsimys koske siihen? Ymmärrämmekö

tässä isänmaan kodissa, että meidän jokaisen kannanotosta keuhkotautikärsimykseen riippuu sen ratkaisu? Luovummeko määrätietoisesti nautinnoistamme, himojemme tyydyttämisestä, uhraammeko työtämme, omaisuuttamme, mukavuuttamme luodaksemme raikkailla elämäntavoilla sen puhtaan ja elvyttävän ilmapiirin, jossa tällä kriittisellä ajankohdalla tautikaaren laskusuunta saataisiin pysyväiseksi — ovatko kaikki nyt todella kiinteästi mukana rintamassa?

»Elämme aikaa, jolloin monin tavoin karille laskenut ihmiskunta on neuvottomana myrskyn keskellä suuressa hädässä.» Nämä suomalaisen piispan äsken lausutut sanat kuuluvat meidänkin maallemme. Maassamme ei vallitse se raikas elvyttävä mieliala, mikä valmistetaan jokaiseen kotiin, missä toivotaan sairaan parantuvan. Niinkuin juopotteleva, öitä kulkeva nuoriherra suhtautuu kotiin, missä hänen äitinsä makaa raskaalla tautivuoteella, niin suhtautuu suuri joukko yleisöä pimeänä ja piittaamattomana keuhkotautikärsimykseen, ruumista heikentävällä ja henkeä alentavalla elämäntavallaan edistäen vastustuskyvyttömyyttä ja niin lujittaen keuhkotaudin valtaa. Juuri tällä hetkellä, jolloin näemme keuhkotaudin valtakaaren alenemisen väikyttävän toivoa että olisimme päässeet maaliskuuhun ja kuljettaisiin kohti terveyden kevättä, näytetään meille myöskin räikeästi se hillittömyys, millä me vielä täytämme päivämme ja yömmme.

On kysymyksessä vuosisatoja kestänyt kärsimys ja vuosikymmeniä kestänyt määrätietoinen taistelu, koko se kyynelten, tuskien, rukousten, tiedon, taidon ja aineellisten uhrausten yhteissumma, jota me nyt juuri olemme kuljettamaisillamme voiton vuorelle. Tahdommeko yhteisvoimin nostaa sen partaan yli, vai annammeko kaiken suistua takaisin kuiluun?

Uskollinen ja hellittämätön taistelu saattaa parissa vuosikymmenessä tehdä lopun keuhkotaudista maassamme. Olemmeko kaikki mukana pelastamassa kansamme sen vitsauksesta?

Elävän uskon, palavan toivon ja toimivan rakkauden tietä käy matka kuiluista kirkastukseen ja terveyden aurinkoisille rinteille.

ON HEINÄKUU

On heinäkuu, on sydänkesän kuu. Me tiedämme, että juuri tämä hetki antaa meille tämän vuotuisen osuutemme auringosta. Huomisen hetkistä emme mitään tiedä. Joka ei tänään ota, voi jäädä ilman.

Kaikki toimet neljän seinän sisäpuolella tuntuvat luonnonvastaisilta. Tuntuu siltä, kuin olisi olemassa yksi ainoa synti: laiminlyöminen. Tänään jaetaan sinulle osuutesi — ota, tai hukkaat sen peruuttamattomasti.

Meidän veneemme viiltää lämpöisiä uneliaita meren lahtia. Vesi, maa ja pilvet ovat auringon kyllästävät. Ne ovat juoneet kultaisesta kalkista yötä ja päivää. Me kiirehdimme mekin samaan toimeen. Sillä nyt on heinäkuun ja auringon aika. Kaikki kivimuurien asujamet näkyvät sen oivaltaneen, niinkuin mekin. Sillä tuhansittain on heitä kiirehtinyt maan ja meren povellet: he ovat imeytyneet kiinni kallioihin, he ovat hautautuneet hiekkaan, he viruvat kivillä ja he polskivat vedessä. Kun heidät veneestä näemme, niin tuskin teemme itsellemme selkoa siitä, kuuluvatko he eläin- vaiko kasvikuntaan. Tuskinpa tiedämme, mihin itsekään kuulumme. Meillä on kiire pois neljän seinän sisäpuolelta, sinne, missä aurinko jakaa runsauttaan eroa tekemättä.

Nämä saaret ovat jo suurten vesien tuomia. Paadet ovat nostetut päällekkäin niinkuin tehdään, kun rakennetaan kaupunkeja. Ehkä täällä onkin salainen kaupunki? Rakennettu meren aarteita varten? Vaiko niitä varten, jotka ovat jääneet tänne suurilla syysmyrskyillä? Vaiko meitä varten, jotka olemme kuluneet loppuun ihmiskiireessä ja itsekidutuksessa?

Tässä on saari juuri meitä varten. Ei yksikään puu

ole täällä löytänyt sijaa juurilleen. Mutta katsohan: oudot kukkaset ovat puhjenneet esiin kivistä, ja vesilampareissa lepää loistavia höyhenmättäitä, joista et tiedä ovatko ne eläimiä vaiko kasveja. Seis nopeasti! Mitä olitkaan tekemäisilläsi. Älä liikahta! Etkö ole huomannut, että suurten lintujen pilvi huutaa pääsi päällä? Kalliot, mättäät ja vesilampareet ovat täynnä niiden pesiä. Olet tullut niiden kaupunkiin. Niiden poikaset lepäävät noissa munissa, joita tuskin saatat erottaa kivistä, lepäävät sammalikoissa ja vesilampareissa. Näet heinän liikahtavan: se ei tapahdu tuulen voimasta, vaan linnunpoikanen siinä juoksee ruusunpunaisin räpyläjaloin. Toinen lepää munankuorensa vieressä, jonka juuri on puhkaissut, se liikahtelee ensi kerran päivänvalossa, kolmas nukkuu kallionkyljessä, neljäs vedessä. Saatat kuulla kuinka ne kasvavat ja voimistuvat. Niidenhän täytyy pystyä jo talveksi lentämään vesille, jotka eivät jäädy. Täällä on satoja pesiä. Tämä on suuri kaupunki. »Mene pois!» huutavat valkeat linnut pääsi päällä. »Mene omaan kaupunkiisi!»

Omaan kaupunkiini? Missä onkaan minun kaupunkini? Kuka minä olenkaan? Eikö sydämeni tänään syki paahtavaa kalliota vasten niinkuin sinunkin, lokkilintu? Eikö pääni raukeana kohoa kivien revelmästä, niinkuin sinunkin, merilevän kukkanen? Emmekö siis ole yhtä, me kaikki, jotka elämme auringon armosta?

Myöhään muistan, että vene, joka toi meidät, ihmiset, lepää tuolla lahden poukamassa. Linnut ovat meidät jo unohtaneet. Lepäämme hiljaa veden rajassa ja vastaanotamme lämpöä ylhäältä ja alhaalta. Kuulemme valtameren kaukaisen hengityksen, näemme hylkeiden sukeltavan ja jälleen nostavan päätään. Näemme pesän, jonka kolmea suurta, raskasta munaa aurinko hautoo, näemme pienet tarmokkaat poikaset ruskeassa sammalikossa, näemme emojen uljaan lennon.

Mutta mitenkä onkaan tämä poikanen tässä niin liikumatonna? Se on kääntynyt selälleen ja vaalea rinta on niin ihmeen hiljaa. Linnunpoikanen on kuollut. Kuinka? Koska? Miksi?

Keskellä kihisevää elämää käy täälläkin kuolema. Tuhannet eläjät täällä syntyvät, taistelevat, kuolevat.

Aivan niinkuin siinä kaupungissa, jota me ihmiset sanomme omaksemme ja johon pian palaamme elämään, taistelemaan ja kuolemaan. Tuhansien vuosien luvussa ei ole suurta eroa välillämme. Sama meri syleilee lintujen kaupunkia ja meidän kaupunkiamme. Itämereksi sanotaan sitä tällä kohdalla. Itämeren tytär on kaupunkimme. Itämeren lapsia ovat nämä saaret. Me olemme nuoria iältämme me ihmiset, linnut, hylkeet ja kukkaset. Vanha on maa ja vanha on meri. Ja vanha on aurinko, joka mittaamattomia aikoja ruokki ja eteenpäin ruokkii luomakuntaa. Ja josta me nyt otamme osaamme, kun on sydänkesän hetki, kun on heinäkuu.

Helsingissä, 8. 7. 1930.

SUVEN LINTUNEN

Se lentää, se lentää yhä ja yhä. Ja tätä lentoa on nyt kestänyt aamusta asti.

Kuin nopeat säilänterät halkovat linnun siivet raskasta harmaata ilmaa. Eivät hetkeksikään ne pysäytä iskujaan. Luulisi kymmenen siipiparin sotivan lumuhiutaleiden määrätöntä laumaa vastaan, joka hiljalleen, hiljalleen, hellittämättä putoilee, putoilee. Siellä ylhäällä oli kerran sineä, lämpöä ja säteilyä — nyt sieltä tulvii harmaata, kylmää, pimeää ... Lintu iskee terästummat siipensä tuohon kylmään kammottavaan, lävistääkseen puhki tuo hirvittävän, joka peittää sinen, lämmön ja valon. Aamusta asti ovat siivet iskeneet ja säilät soineet. Marraskuun päivä näkee taistelun, jota käydään elämästä ja kuolemasta. Kuin vangittuna vähäisen aukean alalle, on lintu kamppailut pienessä kehässä, joka jo on kauttaaltaan valkoisen peitossa. Tuo valkoinen, jota ei se tunne, kahlehtii sen tänne. Ja minnekkä se yrittäisikään? Ei missään näy ystävää, ystävällistä sineä, lämpöä, säteilyä, noita ainoita voimia, jotka suven lintunen tuntee omikseen. Kaikkialla on vastassa kammottavaa harmaata. Ja jota kauemman päivä kuluu, sitä tummemmaksi käy metsän seinä, sitä peloittavamman tuo jäätävän valkoinen, jota ei lintu käsitä, jota se kierittää, katsoo, puhkoo siivillään ...

Kun se tänne tuli, oli täällä vihreää, tuoksuva ja lämpöistä. Sitä samaa oli alla ja ympärillä, ja ylhäällä tulvi ja säteili sineä. Ja missä lintunen lensi, siellä pysähtyivät maan asujaimet ja sanoivat: »Pääskynen on tullut! Pääskysestä ei päivääkään!» Lintusta tervehdittiin ilohuudoin. Pääskynen nimi lausuttiin riemun vallassa. Ja

lintunen oikaisi riemun vallassa pitkät siipensä, välkytti taivasta vasten valkoista rintaa, juopui voimastaan ja kauneudestaan ja mittasi sinen rantoja ääreltä äärelle. Maan asujaimet kääntyivät peltosaroillaan ja kotiensa pihamailla, nostivat kätensä ikäänkuin olisivat anoneet itselleenkin siipiä, ja hymyilivät. Joku sanoi: jo joutui armas aika.

Ja nyt — minne kaikkosi kaikki tuo? Mitä tietää tämä kylmyys, jota ei suven lintunen tunne? Muut aavistivat sen ja lensivät pois. Tämä yksin myöhästyi parvesta ja jäi kylmyyteen. Kaiken sen voiman, jolla se olisi lentänyt yli merten ja maiden, kauas ikuisen sinitaivaan alle, se nyt käyttää kamppailuun jäätäviä valkoisia hiutaleita vastaan. Yksinäinen pääskynen marraskuun taivaan alla halkoo terästummin siivin yhä sakenevaa lumisadetta. Sen siivenlyönnit moninkertaistuvat. Kymmenet siipiparit iskevät ja viileskelevät yhä hämärtyvää ilmaa. Viimeisen kerran välähtää terästumma siipi.. .

Lumi ja pimeys.

Sydämeni, lintuseni, ihmissydän, sinä joka seurasit suven lintusen taistelua marraskuun päivänä, tunsitko oman kohtalosi?

PIENI PUHE MEIDÄN HELSINGILLE

Helsingille, Suomen pääkaupungille ja Itämeren tyttärelle tuon terveisiä hänen vanhemmalta sisareltaan vapaa- ja Hansa-kaupunki Lyypekiltä.

Muutama viikko sitten seisoin Lyypekin kirkontornissa ja näin kuin karttana jalkaini alla sen laajan lakeuden, joka ympäröi Itämerta, Pohjolan omaa merta, tuota merta, jota niin monelta taholta on kosittu ja tavoiteltu. Mutta vierelläni seisoj nuori mies, joka kädellään osoitti kaupunkikarttaa ja kertomuksillaan menneisyydestä elävöitti ja syvensi nykyhetkeä.

Niin pienestä alusta oli kaupunki lähtenyt liikkeelle. Mutta kun tuli hyvinvointia, ilmaantui myöskin anastajia. Ja seurasi sotia, ryöstöretkiä, saaliinhakua — elämän nousua ja elämän laskua, valta-asemaa ja vallanalaisuutta, kunnes syntyi Hansa-liitto, jonka päänä Lyypekki saavutti sen kukoistuksen, mistä vielä tänäkin päivänä todistaa loistava kaupunginkuva, mikä tässä leviää katsojan eteen, hänen seisoessaan kirkontornissa.

Joka ei tästä korkeudesta näe vanhaa Hansa-kaupunkia, se ei saa siitä täyttä käsitystä. Lyypekki on nähtävä kirkontornista!

Näiden tiilikattoisten talojen sisällä, näillä toreilla, näiden muurien ja porttien turvissa, koko tämän välähtelevän, yllätyksiä tarjoavan rakennusyhdyksunnan sisäpuolella siis on suoritettu se ihmiskotien ja sydänten työ, minkä voimasta Lyypekki on hengittänyt ja elänyt.

Ei ole vaikeaa todeta, minne päin on ollut pyrkimykseen suunta. Kaikki on pyrkinyt kohti merta. Varmaan on laiva ollut se lelu, jonka jokainen poikalapsi ensinnä on kuluttanut pienissä käsissään. Purjelaivan ihastut-

tava näky varmaan on ollut se kuva, mikä ensimmäisenä muistona kodin muistojen vierellä, on painunut lyypekkiläisen tytön silmäkalvoon. Laivan kuva on usein upotettu jo kotitalon otsikkoon. Kaikki puhuu täällä merestä. Itämeri, Pohjolan kylmä karu meri, jolta palmuranta tuhansia vuosia sitten upposi pohjaan, on kasvatanut ne järjen ihmiset, ne mielikuvituksen ihmiset, jotka tämän omalaatuisen kaupungin rakensivat. Kuin Itämeren jättiläislakeuteen upotettu jalokivi säteilee Liibeck nyt tuossa, uskollisena omalle tyylilleen, laadulleen ja itselleen, väläytelien pintojaan vieraankin iloksi.

Tätä kaupunkia on totisesti rakastettu ja hellitty. Niinkuin nainen koristaa kammiotaan, niin on tätä kaupunkia koristettu. Merenkävijä-isät ja -veljet ovat tuoneet kotiin voittosaaliinsa ja ilokseen tuhlanneet siitä kaupungilleen. Vielä tänäkin päivänä käyttää lyypekkiläinen mielellään mainintaa *u n s e r L i i b e c k*, »meidän Lyypekki». Hän tekee sen peitetyn hellästi ja ylpeydellä. Mutta inhimillisen kaipauksen korkeudesta ja sydämen uhrivalmeudesta kertovat ennen kaikkea Lyypekin kirkot. Tällä pienellä ja tiheään rakennetulla alueella nähdään harvinaisen suuri määrä valtaisia kirkkoja taivasta tavoittelevine torneineen. Doomi ja Pyhä Maaria nostavat, kuin lyyrillistä ylistysvirttä laulaen, torniparejaan, mutta Pietari, Jaakoppi ja Egidius keskittävät kaiken minkä he Jumalan kunniaksi tahtovat lausua, yhteen yksinäiseen karuun ja huimaavaan torniin.

Holvien alla on suotu sija ihmiskielelle — täällä ylhäällä puhuvat tuulet ja meri. Meri on torneille lainannut värinsäkin. Jokin kumma yhteenkuuluvaisuus tuntuu vallitsevan kirkontornien kesken, milloin niitä on näin monta ja milloin ne ovat näin tasaväkiset. Lapsellista — mutta on kuin ne puhuisivat keskenään! Eikä siinä kyllä. Kun hiljaa tarkkaa sitä selittämätöntä ääntelyä, mikä tuntuu käyvän tornista torniin, niin johtuu mieleen, että kaikki Itämeren tornirikkaat kaupungit salaperäisellä tavalla yli etäisyyksien ovatkin hengen yhteydessä keskenään. Kukaties kangastus näyttääkin tornit toinentoisilleen. Kukaties kaupungit seuraavat toistensa kohtaloja, nämä sisarukset äiti Itämeren ympärillä!

Nuori mies vierelläni yhä kuljettaa kättään pitkin elävää kaupunginkarttaa ja kuvaa, mitä entisaikaan täällä tapahtui. Niin yhtyvät entiset nykyisiin ja kirkontornit, jotka ovat nähneet entisajat, todistavat: jaa ja aamen. Mutta meri, joka on vielä vanhempi kuin tornit, henkii vihreän siltansa alta, antaen hyväksymisensä yhteenkuuluvaisuudelle, jonka tulee vallita Itämeren kaupunkien kesken.

Minun silmäni tähyävät Lyypekin kirkontornista meren vihreään siltaan, ja hengessä näen meren tiet, jotka kaukaa pohjoisesta tullen ovat jatkaneet siitä mihin maan tiet päättyivät. Suomen miehet ovat tulleet, tuoden metsiensä tuotteita, puuta, tervaa, turkkisia ja meren teiltä ovat he etsineet suolaa, leipää, tietoa — Lyypekin vanhat suola-aitat tuolla alhaalla voivat jotakin todistaa, nekin. Ne ovat jäljellä. Ja meren tiet ovat jäljellä. Itämeren silta ja laivojen tiet pitävät. Se koettiin silloinkin, kun Suomen vapaussotaa käytiin.

Kuinka hauras onkaan tuollainen kotiintulon hetki, jolloin hellyyden tunto ja herkistynyt näkö koskettavat toisiaan ja me toteamme, että kotona on parasta, mutta emme voi sulkea silmiämme näkemästä, mikä poissa ehkä oli vielä paremmin. Palaako kukaan Helsinkiin Tallinnasta, tai Danzigista, tai Tukholmasta näkemättä, että meidän Helsinkimme kaupunginkuvasta puuttuu tornien nousu?

Heti kun tulen kotiin, alan lapsellisesti kaivata tornia, mistä näkisin kaupungin ja minne voisin luovuttaa Hansa-sisaren terveiset. Onhan täällä erinäisiä tulokkaita, jotka nimittävät itseään torneiksi. Mutta nämä eivät ole sukuakaan sille, mitä vanha kulttuurikaupunki mahdollistaa käsitteeseen torni. Arki ja ajallisuus ovat aina näistä torneista loitolla. Itse historian genius tekee tänne säännöllisesti kierroksensa, rouva Musica tallettaa tänne holvien alle jaloimmat sävelensä, Satu kansoittaa vakituisilla asukkailla portaat, pimennot, kellojen kuvat ja ikkunakomerot. Tarinat kukkivat vanhojen vartioiden ja kelloseppien ympärillä ja heidän uskovainen sydämensä kokee lapsuudenaikaista iloa, kun he luotettaville kuulijoille saavat kertoa kokemuksiaan. Tämän-

luontoisille ihmisille näyttäytyy salaisuuksien ja salatujen ilmiöiden ihme, niinkuin »yön kuningattareksi» mainittu kukka näyttäytyy yölle. Uusilla kaupungeilla ei vielä ole muistoja eikä maaperää ihmeelle. Niin, ja jollei kaupungilla ole niitä asujaimiakaan, jotka tahtovat katsoa yli arjen ja ajallisuuden, niin sittenhän niille riittävätkin tornit, mistä makkara-annoksen äärestä katsellaan näköaloja. Mutta heidän kaupungeistaan ei milloinkaan synny Runon kaupunkeja. Vanha Hansa-väki ymmärsi kadehdittavasti yhdistää asiallisuuden ja runouden. Heissä nämä molemmat kunnioittivat toisiaan eivätkä kieltäneet toisiaan. He liikkuvat sellaisissa kaupungeissa kuin Lontoo ja Brugge, Bruggestä tuli heidän mukanaan Memlingin ihmeellinen alttari-kaappi Lyypekin tuomiokirkkoon... Se oli hyvä kauppa. Vanha Hansa-väki oli ihmeellistä väkeä ja heidän henkensä elää alati Lyypekissä.

Tässä kaupungissa on muuan vanha mies, hotellin omistaja, johon kerran tutustuin. Hotelliin astutaan korkeasta kauniista ovesta, joka heti ilmaisee, että tässä ennen on ollut patrisilaiskoti. Jotakin ylhäisen yksityiskodin asettelusta ilmenee vieläkin eteishallissa. Palveluskunta liikkuu hiljaa ja kohteliaana. Jostakin syrjemältä näkyy konttorikirjojen takaa vanhan miehen harmaa pää. Aamulla hämmästyty vieras tuoretta tummaa ruusua, joka on pantu kahvikupin viereen. Hän ei kuitenkaan arvaa koskea ruusuun. Noustessa aamiaispöydästä kysyy valkopäinen herra, eikö vieras haluaisi ottaa kukkaa mukaansa. Hän on isäntä. Hänellä on Trave-miindessä puutarha ja hänelle tuottaa iloa, jos hän saa näin kukkasin toivottaa vierailleen hyvää huomenta. Tämän palatsin hän kolmekymmentä vuotta sitten osti, kun se joutui orvoksi, ja muutti sen hotelli-asuun. Kuitenkin on koko vanha arvokas sisustus tallella, kallisarvoiset kaakeliuunit, puuleikkaukset y.m.s. Hänen tarkoituksensa on, mikäli hän nyt jaksaa, panna talo entiseen kuntoonsa ja lahjoittaa se kaupungille — kaupungilla on muutamia tällaisia museotaloja, niinkuin tiedämme... En koskaan unohda sitä nöyrää kirkasta iloa, mikä kareili miehen kasvoilla, hänen tätä kertoessaan. Kerran, kun hotellissa sattuu olemaan hiljaisempi hetki,

jättää isäntä paikkansa tarjoilupöydän takana, tulee avopäin vieraan mukaan ja opastaa häntä näkemään tätä kapeaa korkeaa katua tässä aivan likellä. .. »Unser Lübeck, tämä meidän Lyypekki on aivan ihmeellinen paikka, tätä ei koskaan väsy katselemaan. Aina se on uusi. Aina täältä löytää jotakin, jota ei ennen ole huomannut. Ja kun sitten tulee tietämään talojen ja katu-
jen historian, niin kaikki käy niin läheiseksi... Minäkin, vaikka luulen tarkkaan tuntevani joka solan, kohtaan aina yllätyksiä» ... Ja nyt hän näyttää. Koko katu on kuin elävä museo.

Lyypekki on eksymättä kohdannut tilapäisten makuusuuntien puuskat ja pysynyt omalle itselleen uskollisena, uudistuksiakin tehdessään.

Mutta sillä näkyökin olevan niitä asujaimia, jotka runon kaupungille muodostavat ilmapiirin ...

Hiukan levottomana tulen tämän kaiken jälkeen meidän Helsingimme kadulle. Helsinki on siisti kaupunki, asiallinen kaupunki, puhdas kaupunki, kaunis kaupunki, Sitä kehtaa näyttää. Se on suloinen pieni suurkaupunki.

Mutta se voisi olla enemmän oma itsensä, se etsii, haparoi ja turvautuu esikuviin. Eikä aina parhaisiin. Se voisi paljon selvemmin näyttää läheisen suhteensa ja kiintymyksensä mereen, joka sitä niin armaasti ympäröi, antaen sille niin paljon etuja ja kauneutta.

Engelin tori, Suurtori ylhäisessä sopusointuisessa yksinkertaisuudessaan puolustaa paikkansa minkä kaupunkikeskuksen vierellä tahansa. Täällä tuntuu hyvältä, tuntuu turvalliselta, varsinkin kun kaikki se mikä on tapahtunut tällä Helsingin keskeisimmällä paikalla, vuosisatojen takaa alkaa palautua mieleen, hahmoittua ja elää. Kun nykypäivien juhlallisten rakennusten ja ihmisvilinän takaa saa silmiensä eteen kutsutuksi entiset turvekattoiset talot, punaiseksi maalatun puukirkon, virstanpatsaan korttekaarten edustalla ja hautausmaan, mikä täytti suuren osan tätä toria, niin on kaikki saanut sisäisen valaisunsa — hellyys ja nöyryys ovat astuneet äskeisen kylmän toteamisen tilalle... Kuinka onkaan armas tämä meidän Helsinki, kuinka onkaan sen menneisyys rikas työstä, vaivannäöstä ja kärsimyksestä, miten pitkät ovatkaan sen köyhyden, nälän, sodan ja

ruton kourissa eleyt vuosisadat! Niinkuin Tuhkimo kyyrötit, Kaupunkimme, hautausmaasi kupeella, pienen puukirkkosi juurella, mutta kaipaustasi et päästänyt kuolemaan, sinä Itämeren partaalle syntynyt. Ja tuli kun tulikin Susisaarten linnoittamisen aika. Helsingin kaduilla asteli, saappaat savessa ja muurauskauha kädessä, Susisaarten rakentaja, taiteilija Ehrensvärd. Hänestä tuli se prinssi, joka Tuhkimon käteen ojensi »Kreivin kukkasen», sireenintertun. Ja prinssi nosti Tuhkimon pystyyn, ja kävi niinkuin sadussa: hänestä tuli kerran prinsessa.

Mutta minunhan piti päästä Suurkirkon torniin ja esiinkantaa juuri täältä terveiset meren takaa...

Meidän Suurkirkon torni ei, totta puhuen, liene aiottu noustavaksi. Mutta pääsen kun pääsenkin hyväntahtoisen oppaan avulla sinne, missä riippuu se suuri kello minkä ääni meidän sukupolvellemme ilmoittaa vuorokauden tuntien kulun ja missä kuuluu tasainen hiljainen tikitys, kun sekunnit siirtyvät jäljellepäin. Suurkirkko on vasta yhden vuosisadan ikäinen, mutta sen hartaus ja arvovaltaisuus ottavat etsijän pian vangikseen. Historian vyyhti alkaa keriytyä auki, pienten sameitten ikkunoiden takaa näen Helsingin mustat peltikatot — ja nyt tahdon sieluni silmällä nähdä meidän Helsingimme vuosisadat niinsanoakseni synteessä. Tahdon kädelläni seurata kaupungin karttakuvaa ja todeta mitä missäkin oli ja tapahtui:

Tuossa Kristiinan kirkko, joka paloi samoin kuin koko kaupunki, silloin kuin venäläiset galeereineen yllättivät suojaattoman kansan suomalaisessa jumalanpalveluksessa, rukoussunnuntaina kerran. Kuinka vaivaloisesti kaupunki sitten vähitellen kohoakaan entiselle paikalleen! Kuinka työlästä onkaan saada pystyyn kirkko. Se omistetaan nyt Ulrika Eleonoralle ja pappi sepittää alttarin yläpuolelle varoittavat säkeet:

Tu stadh o Helsingfors, thin gamble synd lägg af,
Om tu ej segla viii ännu en gång i qvaf.

Tuossa »lyötiin lasit» — se tapahtui, niinkuin laivoilla vieläkin, corps de gardesta käsin —, siten annettiin silloisille kaupunkilaisille tieto ajan kulusta... Tässä on

raatihuone, sieltä jaettiin oikeutta ja rangaistusta kahdesti viikossa, siellä säilytettiin kaupungin liput, ikkunasta laskettiin jouluaattona alas lippu ja julistettiin kaupungille joulurauha. Istuntosaleissa vietettiin myös seurapiirien assembleet, korkeina syntymäpäivinä ja joskus muutenkin. Torille marssitettiin väsyneet joukot sotien jälkeen ja päästettiin siitä kotiin. Ruotsinsalmen taistelun jälkeen säteili torilla kunnian loisto, Viaporin antautumisen jälkeen painoi sitä musta häpeä. Vapausodankin jälkeen, Suomen oman sodan, kokoontuivat juuri tälle torille Suomen sotajoukot, kohdaten täällä Itämeren toiselta rannalta saapuneet auttaja-aseveljet... Kellotapuli, triviaalikoulu, porvarien maaseutuiset pihamaat kai voineen, saunoineen, navettoineen ja talleineen... Talviaamujen hämärässä kuljettavat naiset naapurista, päreillä, lainaamaansa tulta, öisin huutavat palovartijat julki kellonlyömät, lisäten: Jumalan lempeä ja mahtava käsi suojelkoon meidän kaupunkiamme tulelta ja palolta. Keväisin toitottaa kaupungin paimen mutkittävän Suurkadun päästä torvella kokoon porvarien lehmät. Kluuvin lahti — liejuinen, kaislikkoinen, tulvimaan altis meren pohjukka, tunki vähän asujaimiston vuorten, kapan-alojen, ryytimaiden ja hevos-hakojen lomiin, antaen kaupungille miltei saari-yhteiskunnan ulkonäön. Kaksi oli valtaväylää, toinen vei itään, toinen länteen, eteläinen oli suurimman osan vuotta jääkahleissa, mutta rannalla odottivat kauppiamiesten aitat, ja merimiehet ja porvarit, keväisinä pyhäpäivinä kokoontuneina Kasa-vuorelle, löivät vetoa, lähtisivätkö jäät huomenna vaiko ylihuomenna. Vanhalla Helsingillä oli ilmeinen veto merelle, läpi niukkojen ajantietojen välähtelevät porvarien keskustelut omista laivoista, joilla päästäisiin, vallanpitäjistä riippumatta, merten taakse. Odotettiin suolaa, odotettiin viljaa, tuskastuttiin loputtomaan odotukseen. Usein täytyi odottaa vihollista. Rutto tuli odottamatta, tuo hirvittävä surmanenkeli, joka pyyhki pois kolmannen osan asukkaista. Tulipalo oli pelätty tuttu, vinkuen ja laulaen saattoi se viedä kokonaiset korttelit. Hävityksen iskuja sateli pienelle köyhälle kaupungille niin usein, ettei se milloinkaan ennättänyt tointua toisesta, kun toinen jo tuli. Hel-

sinki tunnustettiin vihdoin paikallisuudeksi, joka erikoisluontoisessa asemassaan kahden mahtavan valtakunnan välillä oli ollut tuomittu erikoisesti kärsimään ja joka vaati erikoista huolenpitoa. Kaupunkilaiset olivat urhoollisesti ponnistaneet elämänsä puolesta ja uudestaan ja uudestaan nostaneet tuhasta ja raunioista kotinsa. Näin läpi vuosisatojen, kunnes Ehrensvärd tuli ja tarttui Tuhkimon käteen.

Vanhalla Helsingillä on ollut myöskin erikoisia hellijöitä ja vaalijoita. Heidän lahjoituksensa — sellaiset kuin kynttiläkruunut, lampetit, öylättiastiat, saarnatuoli — tarkoittivat pääasiassa kirkkoa. Sehän olikin suojaisin paikka noina epävarmoina aikoina. Myöskin kaupungin köyhiä he ajattelivat. Helsingin hellijöistä on ennen muita mainittava sen ensimmäinen historioitsija Henrik Forsius, jonka teos »Akateeminen väitöskirja kuuluisasta uusmaalaisesta tapulikaupungista Helsingistä» ilmestyi v. 1755 ja jonka esipuheessa lausutaan:

»On ja tulee aina olemaan eittämätön totuus, ettei mikään käy meille rakkaammaksi kuin koti ja niin usein kuin meille käy mahdolliseksi jälleen nähdä, jälleen tuntea, tai vaikkapa vain muistella lapsuutemme leikkitanterta, me ikäänkuin nuorrumme ja palaamme menneisiin. Kun minun nyt omasta puolestani, vaeltaessani inhimillisen tiedon aavoilla kentillä, pitää etsiä aihe, jonka muokkaamisessa saan koetella neroni vähäistä kykyä, niin olen havainnut yhtäpitäväksi sydämeni taipumuksen kanssa enkä mitenkään riitaiseksi velvollisuuden kanssa, mikä kehoittaa minua tähän, laatia kuvaus syntymäkaupungistani elikkä Helsingistä, Uudella maalla, sen entisessä ja nykyisessä tilassa. Tämä seutu, jossa ensinnä näin päivän valon ja sain kasvatukseni, ei ainoastaan pitänyt huolta välttämättömistä tarpeistani, vaan otti kantaakseen kalliin vastuunalaisuuden kehittämisestäni kansalaiseksi valtiossa ja valvoi, ettei ajan tietämättömyys turmelisi tapojani. Kun nyt tämä seutu näissä tärkeissä suhteissa on ollut minulle suosiollinen, niin toivon, ettei kukaan paheksu, tai lue minulle viaksi, että tässä, harjaantuakseni, ponnistan kaikki voimani saattaakseni sen kaupungin nimen kuuluisaksi, ja erikoisella mielihalulla käynkin käsiksi työhön.»

Totisesti: sydän lämpenee ja kunnioitus täyttää mielen, kun kahden vuosisadan jälkeen lukee nämä Helsingin historioitsijan sanat. Niissä on itse asiassa ilmaistu, mitä kaupunkilainen voi odottaa kaupungiltaan ja mitä hän on velkaa kaupungilleen . . .

Sanoiko joku, ettei Helsingillä ole historiaa, menneisyyttä, muistoja, vanhaa kulttuuria? Kokonainen aarrelepää odottamassa kullankaivajiaan! Se saattaa kyllä suurelta osaltaan olla kärsimyksen historiaa, mutta sillä se vasta loistonsa onkin. Ja me, jotka tietämättömyydessä ja ymmärtämättömyydessä usein olemme niin nopsat arvostelemaan — muistakaamme, että me vuorostamme tällä hetkellä elämällämme, verellämme, hengellämme kirjoitamme kaupunkimme historiaa.

Mutta malmin vavahduttava ääni tässä vierelläni tornissa muistuttaa, että aika kuluu. Voinkin nyt turvalisesti tässä Sinun kasvojesi edessä, Helsinki, Suomen pääkaupunki ja Itämeren tytär, esiinkantaa Hansasisaresi terveiset.

Vaan ennenkuin astun alas ihmisten joukkoon, sano, Kaupunkimme, millä voisimme sinua ilahuttaa.

Uskon kuulevani, että Helsinki yksikantaan ja suomalaisittain vastaa:

Tunne kaupunkisi.

Ja nyt kuuluu ääni, kuorossa, kauempaa. Itämeren kaupungit, koko sisarussarja puhuu, eikä kaupungille, vaan meille helsinkiläisille:

Olkaa arat kaupunkinne arvosta, viekää kaupunkinne nimi kunniaan!

Johtuu kun johtuukin uudelleen mieleen vanhan Helsingin palovartioiden huuto yöhön: Jumalan lempeä ja väkevä käsi varjelkoon meidän kaupunkiamme . . . !

L E N T Ä V Ä N P A P E R I N A V U L L A

Niemelän torppa Seurasaaren ulkomuseossa kuuluu niihin kansallisiin pyhäkköihin, joissa suomalaisen mieli hiljenee hartaaseen mietiskelyyn. Suomalaisen talonpojan elämä kaukaisessa korvessa, hänen raadantansa, hänen surunsa ja ilonsa tulevat Niemelän torpan seinien sisäpuolella jokaiselle vierailijalle niin läheisiksi, että hän tuntee ne omaksi lihakseen ja verekseen. Väkevän elämyksen kokee se, joka kuuntelee hiljaisuutta Niemelän torpassa, keskellä niitä tarvekaluja, jotka torpan väki kerran on omin käsin valmistanut ja sitten käsissään kuluttanut, kesien ja talvien, öiden ja päivien vaihdellessa vuodesta vuoteen. Monta kymmentä vuotta on jo kulunut siitä, kun ihmiselämä täällä mykistyi ja raukeni hiljaisuuden helmaan. Mutta siinä määrin oli se ennättänyt imeytyä seinien pihkaan, lieden nokeen, vuoteen vällyihin, rugin kuontaloon, kirveen varteen, seinäpenkkeihin, leipävartaaseen, kaikkiin noihin moniin monituisiin pieniin, liikuttavan puhuviin esineihin, jotka yhteensä muodostivat Niemelän väen maailman ja nyt yhäti lakastumattomalla tenhovoimalla todistavat heistä, että me vieläkin tunnemme noiden entisten ihmisten verenkierron kättämme vastaan ja kuulemme heidän hengityksensä.

Kun Niemelän torppa v. 1907 siirrettiin Konginkankaalta Seurasaarelle, seurasi museoon pinkka kirjeitä, jotka torpan Amerikkaan siirtynyt poika Johan Turpeinen on kirjoittanut vanhemmilleen. Nämä kirjeet, jotka ovat lähetetyt vuosien 1893—1907 välillä ja joista vuoden osalle tulee 3—10 kirjettä, luovat valaisua elämään, jota elettiin tuossa tuvassa ja tuolla pihamaalla,

mitä me nyt pidämme kansallisomaisuutena, kerran, silloin kun isä Johan Turpeinen Niemelää asui. Parin vuoden osalle ei ole säilynyt mitään kirjeitä. Eikö poika noina vuosina ole kirjoittanut kotiin? Tai ovatko kirjeet hukkuneet? Kokoelma käsittää 68 kirjettä ja todistaa niiden ulkoasu, että niitä on hellävaroen pidelty ja huolellisesti säilytetty. Hartaalla mielellä ovat »lentävät paperit» Amerikassa täytetyt terveisillä ja uutisilla ja hartaasti on näitä kirjeitä Niemelässä odotettu ja moisiin kertoihin luettu. Kotoinen murre on Niemelän torpanpojan kirjeissä pysynyt muuttumattomana läpi vuosien — säilytämme aluksi niistä pari näytettä. Ainoastaan ristinimi Johan muuttuu parin vuoden perästä Johniksi. Kirjeet alkavat tähän tapaan: »Rakas Isäni Äitini ja veli nyt lähestyn tässä teitä muutamalla sanal tahton tervehtiä teitä etä olen voinut hyvin ja ollut terve ja sitä samaa toivon teille kaikille yhteisesti.» Tai: »Rakaat vanhempani, rienän tykönnö muutamalla sanalla ja tämän lentävän paperin avulla ja saan antaa tietä että olen terve jota sama Herran lahja toivon teitänkin saavan nauttia.» Tai: »Aikomukseni olisi tulla ja tervehtiä teitä muutamalla sanalla Rakaat vanhempani, Ja olen ollut terve sitä samaa toivotan teileki.» Tai: »Koska aika ja tilaisuus myöten antaa niin tervehtin muutamalla sanalla teitä rakas Isä Turpeinen ja saan tietää antaa että olen terve, vaan tämän kuun alussa olin yskässä että en tahtonut jaksaa olla työssä.» Jokunen harva kirje alkaa tähän tapaan: »Iloisella mielellä tulen tervehtimään teitä, rakkaat vanhempani, koska sain kirjanne vastaanottaa juuri nyt, josta lausun kiitokset, ja myös ilmoitan, että olen ollut terve, jota samaa kallista Herran armolahjaa toivon teitänki saavan nauttia.» Erikoisen sydämellisiä ovat pienelle sisarentyttäreille osoitetut kirjeet: »Rakas lapsi Iida Johanna Liimatainen, aikomukseni oli tervehtiä sinua muutamalla sanalla, ilon rauhan ja rakkauten terveisillä pitkän ajan perästä, ja saan mainita elämäni riennosta, että olen tavallisen terve, vaan männeen Pyhän aikana olin vähäsen yskän touvissa kolme päivää, kulkut olivat kans kipiät jota tautia ovat ihmiset täällä sairastaneet hyvinki pahasti erittäinki lapset vaan olen sinulle toivova terveyyttä Herralta

kaikkivaltiaalta. Kirjan sain sinulta vastaanottaa josta lausun monet tuhannet kiitokset ja että laitoit etes vähäsen kirjan minun ilokseni jota monast ototan Sinulta tulevaksi ja kiitän myös Sinuva siitä ahkeruudesta ja etistymisestä, jonka olet etistynnä sitte kun viimen kirjoitit. Sano paljon terveisiä Waarilles mummulle Setälle tätille Akust enolle Isälles äitilles Siskolle veikolle ja muille tuttaville.» »Aina muistissa oleva rakas lapsi Iida Johanna» on kaikesta päättäen hyvin lähellä enonsa sydäntä. Hän seuraa lapsen kehitystä, iloitsee saadesaan häneltä pieniäkin kirjelippuja, valittaa, että hän kirjoittaa liian harvoin ja määrää usein jonkin summan kotiin lähettämistään säästöistä Iida Johannalle huivin ostoon, tai muuhun. Myöskin hänen koulunkäyntiään eno tiedustelee. Tervehdykset ja terveiset vievät kirjeissä tärkeimmän tilan. Tiedot nuoren miehen »olosta ja riennosta» ovat niukat ja karut. Ilmatietoja puuttuu kirjeistä harvoin. Loppu kuuluu suunnilleen: »Eikä muuta tällä kertaa kun jätän hyvästi juuri kun kättä lyöte ja ole tervehtitty ensin ja viimeksi näitä toivoin lausuu rakas Enosi John Turpeinen.»

Minkä tähden on sitten Niemelän torpan poika jättänyt kotoiset tanhuvat, jotka kuitenkin alati ja lähtemättömästi pysyvät hänen mielessään? Mitään pakottavaa syytä ei näy olleen. Kaukokaipausko ja tarve nähdä ja kokeako siis pakottivat nuoren miehen jättämään ahtaan Niemelän? Tai lieneekö pohjimmaisena syynä ollut suomalaiselle niin ominainen *opinhalu*? Monet pienelle Iida Johannalle osotetut kirjeet tukevat tätä olettamusta. Viimeisessä näistä kirjeistä, jossa eno kieltää »aina muistissa pysyvää lasta», nyt jo aikaihmiseksi varttunutta, tulemasta Amerikkaan, puhkeaa kuin vahingossa esiin tunnustus, ettei kaukomaan ole täyttänyt kaikkia hänen toiveitaan eikä nimenomaan tyydyttänyt hänen opinhaluaan. Valitusta ei konginkankaalaisen kirjeistä ole voinut lukea, mutta kyllä rivien välistä koti-ikävän.

Ensimmäinen kirje on lyijykynällä pantu paperille Glascovissa toukokuun 15 p:nä 1893 ja siinä vaientavat värikkäät matkavaikutelmat koti-ikävän. Varmaan on siirtolainen tuntenut helpotusta saatuaan taakseen tus-

kallisen erkanemisen kotoa ja Myllymäen asemalla kohdattuaan »kamraatit» Karstulasta, Kivijärveltä ja Viita-saarelta, joilla oli sama määränpää kuin hänelläkin. »Tohtori synäsi Hankoniemessä vaan ei meitä, jotka kulkee Suomen höyrylaivoilla Hangon kautta. 11 p:n aamuna tulimme Tanskan maalle Köpenhaminaan, helatorstaina, ja lähdimme puolen päivän aikaan Hulliin. Tanskan maalla oli lehti puussa, kaikki ihanaa. Sitten tulimme Hulliin 13 p:nä, Englantiin. Sinä iltana lähdettiin rautamasiinassa, joka kulkee paljon nopeammin kuin Suomessa.»

Myrskyisen merimatkan perästä, jolloin useampi reisaavaisista sairasti, saapuvat Suomen pojat Long Caveen Harborissa. Työtä on vähän saatavana ja palkat ovat helpot eikä ole tietoa kuin yhden kuukauden työstä. Niemelän poika pyytää useaan otteeseen, että kotiväki heti kirjoittaisi, ja lähettelee moneen kertaan terveisiä.

Kuukautta myöhemmin lähtee häneltä Konginkankaalle harvinaisen iloinen kirje: »Ajat ovat kuluneet hauskasti, väliin ollut iloisia juhlia. Täällä vietettiin t.k. 4 p:nä sellainen, jota sanotaan Woortulan juhaksi, joka on Amerikan suurin juhla, jota vietetään tämän maan voittojuhlanä. Voiton on akkanen ihminen voittanut keskinäisessä sodassa intiaanein kanssa, sillä naisilla on täällä suurempi valta kuin miehillä ja heitä pidetään suuremmassa arvossa kuin miehiä.» Joh. Turpeinen jatkaa kuvaamalla »Nyorkissakin» vietettyjä juhlia. Mutta pyhäpäivät ovat tykkänään toiset kuin Suomessa, juhannus on arkipäivä, »koska minäkin lapuja hakkasin». Hänellä on vielä riittänyt työtä entisellä isännällä, mutta hän haluaa kivitoihin, »sillä se on paremmin hyödyllistä. Ja tämä työ ei lopu tässä maassa milloinkaan. Niitä sanotaan peeveiksi, ne ovat kuin Suomessa tiilet, mutta ovat vähä isompia, ja on vähä pienempiäkin. Niistä tehdään kaikki kaupungin kadut. Ne laittaa syrjälleen eikä ne kestä kuin kolme vuotta ja taas laitetaan uutta.» Kuitenkaan ei Niemelän poika ensi alussa pääse käsiksi haluamaansa kivityöhön. Hän on »talonpoikaisessa työssä», samanlaisessa kuin ennen kotona, mutta ruoka on hyvää, vehnäleipää monenlaista saa syödä mielinmäärin. Makuusija on pehmoinen. »Tämän maan ihmi-

set näyttävät rakkautta juuri kuin olisi yhdessä kasvettu.» Eräänä elokuun iltana, sijan reunalla istuen, ottaa nuori Turpeinen kuitenkin jo takaisin, mitä on sanonut, sillä veli on uhannut lähteä Amerikkaan hänkin: » . . . niin älä sinäkään meinaa talveks tänne.»

Kotona Niemelässä nähtävästi eletään jotakin levottomasti liikehtivää aikaa. Olisivatko siirtolaisen kirjeet aiheuttaneet, että ajatellaan muuttoa Niemelästä ja haaveillaan parempia oloja? Amerikasta käsin poika ottaa osaa talon-ostoneuvotteluihin, valittaen ettei voi lähettää rahaa, kun ajat ovat olleet huonot. » . . . Eihän sitä tiedä eteenpäin. Kun parastaan koettaa, niin huonompaan käy, eikähän sitä tiedä ennenkuin koettaa, sillä teidän huusholli ei ole häävillä kannalla, niin olen tuuminut, että kun saisi sopivan talon, joka ei olisi kovin kallis.»

Viimeisessä kirjeessään siirtolaisuutensa ensi vuodelta kertoo Turpeinen nyt tekevänsä erään toisen suomalaisen kanssa noita peevejä, joista hän jokaisessa kirjeessään on haaveillut. »Mutta en tiedä vielä, paljonko tulee meille palkkaa, kun täytyy ottaa meidän kivi kalliosta irti. Tuhannelta peeviltä saa 30 Taalaa. Lupasi mulle vähän antaa palkkaa.»

Se on kovaa työtä tämä peevinteko, minkä Konginkankaan mies on valinnut osalleen. »Sivuni kävivät kipeiksi ja tunsin sen ruumiissani, että pitää olla terve ennenkuin kykenee raskasta työtä tekemään.» Yhä tiheämmiksi käyvät kirjeissä tiedonannot, että kivityöntekijän terveys heikentyy. Kivityö on ilmoista riippuvaa, eritoten se pakkasella on »pahaa tehdä». Ei siis kumma, että Turpeinen tarkkaa säiden vaihtelua niinkuin konsanaan maamies Konginkankaalla, ja senpätähden kotiväkikin joka kirjeessä saa selostuksen ilmoista, jopa verrattuina edellisen ja edellisten vuosien ilmoihin samoihin aikoihin vuotta. Turpeinen ei milloinkaan unohda kertoa, milloin ensi kerran satoi lunta. Mutta lumi, joka nähtävästi tuo hänen mieleensä kotoisia muistoja, sulaa tavallisesti heti. Ja milloin se hiukankin pysyy, selostetaan sen kaikki vaiheet tarkalleen. »Tienesti on ollut huonoa ja ilmat kylmät, hyvä kun saa vain ruokansa tienatuksi.» »Joka härällä kyntää, se härjistä puhuu», mainitsee Niemelän torpan poika kerran

leikkisästi, tarkoittaen, että hänkin kivityömiehenä kivistä ja kallioista niin usein puhuu. »Jokunen mies on ollut tekemässä kallion sisään tunnelia, jota porataan höyryn voimalla. Tätä reikää pitäisi tulla kaihoon sata jalkaa. Kallio, jonka rinnasta rupesivat sen sisään menemään, on kahdeksankymmentä jalkaa korkea. Sinne tehdään perään vielä kahtaanne päin haara, johonka tällätään latinki ja ammutaan kalliota irti. Saa nähdä minkälainen paukku siitä lähtee.» Kotiväki saa joka työmaalta kuulla, mimmoista kililajia siinä on. Ja myös tämän työn yhteydessä esiintyvistä vaaroista poika kertoo. Työ nimittäin ei ole lainkaan vaaratonta. Ruhjoutuminen on alati lähellä. »Tässä kerron Long Caven kililouhimon tämän kesäisistä tapaturmista. Ensin keväällä loukkaantui eräs vieraskielinen poika. Pään luu häneltä puhkesi, kivennostokoneen rautainen koukku löi päähän, niin että paareilla kantoivat hänet kivihaudasta pois; hän ei kuitenkaan kuollut. Toinen tapaus: työmiesten paasi eli päällikkö ampui itseään vahingossa. Hän rupesi kymmenen jalkaa syvää reikää ammuttaessa kaatamaan ruutia reikään, samassa syttyikin ruuti ja poltti hänet hyvin pahaksi. Näkö ei kuitenkaan pilaantunut. Hän on jo taas ruvennut töitä tekemään. — Tällaisia ampumalla polttamisia tapahtuu täällä tämän tästä, milloin enemmän, milloin vähemmän. Viime kuun 25 päivänä loukkaantui kansalaisemme John Kaipainen, kotoisin Kivijärveltä. Hän joutui ylempää vierivän kiven alle. Tohtorit sanoivat hänen selkänsä olevan poikki, häntä on hoitanut Compania ja on hänellä ollut hoitomiehet yötä ja päivää. Hiljattain hän on mennyt naimisiin ja heillä on vasta kahden viikon vanha lapsi.» Vähän myöhemmin kertoo siirtolainen jälleen: »...viime viikolla oli aamuisin maa kuurassa. Lehti kellastuu jo puissa. Viikko sitten loukkaantui taas kaksi kansalaistamme. Toinen ammuttaessa. Häneltä paloivat kasvot hyvin pahaksi. Toinen loukkaantui eilen. Häneltä jäi jalka kivikaaren alle, vaan onneksi ei pyörä mennyt hänen ylitseen, muuten olisi jalka katkennut poikki kiskon ja pyörän välissä. Loukkaantumiset ovat tänä kesänä olleet pahat ja monet. Sen vuoksi tulisi ihmisen aina muistaa: oo Herra, meitä suojele kaikkina aikoinamme,

vaaroista meitä varjele kotona ollessamme. Monet taitavat unohtaa tämän, muu maallinen huvi näyttää heitä viehättävän.»

Kotoiset virrenvärssyt näkyvät entistä useammin muistuvan Niemelän pojan mieleen. Hänen yksitoikkoisen ja ankaran elämänsä kulussa ne tuntuvat antavan hänelle samantapaista lievennystä, kuin ne ovat antaneet hänen vanhemmilleen ja monille sukupolville ennen heitä. »Kirjeestänne näin, että ajat kuluvat siellä milloin suru-, milloin ilomiehellä. Minä lausun kanssa puolestani, että samoin ne ajat kuluvat täälläkin. Eivät ne aina täälläkään tahdo iloisia olla, kun eivät ne tahdo mennä oikein ihmisen mielen mukaan. Minä olen monta kertaa luullut, ettet sinä, veli, tiedäkään maailman vaivoista mitään, kun näytät niin huolettomalta, vaikka saat olla syntymämaassasi. Ne reissut ovat lyhyitä, joita kerrot tehneesi Saarij arvelle. Kun vaan tulisi muistetuksi, ettei kukaan voi surulla lisätä yhtään kyynärää hänen pituudellensa.»

Yhä useammin sukeltaa kirjeissä esiin kysymys kotiintulosta. Kysymys nostetaan kotoa käsin eikä ole epäilystäkään siitä, ettei se järkyttäisi nuorta miestä, joka siirtolaisen tavoin elää kaksoiselämää: päivät kuluvat Amerikassa, mutta yöt kotona Suomessa. Ei ole tietoa kotiintulosta, »voi se tapahtua piankin, vaikkei siellä taida häävi olla Suomessakaan. Tienata pitää sielläkin, vaikkei niistä palkoista parane täälläkään. Verotonta maata ei ole.» Joskus, kesken kivi- ja ilmautusten luumme kirjeistä tietoja Suuren Lännen valtiollisista asioista. »Nyt valitaan täällä presidenttiä ja ensi marraskuussa 4 päivä on presidentin vaali ja ensi kevännä maaliskuussa hän joutuu istumaan. Nyt on kova kiista rahakannasta, kulta- vai hopeako tulee pohjarahaksi. On kaksi puoluetta, kulta- ja hopeapuolue ja kova kiista niiden välillä. Tämä on suurena syynä huonoon aikaan, kun eivät kaupungit tiedä ostaa, ei kullalla eikä hopealla peevejä.» Pari kuukautta myöhemmin kertoo Turpeinen kultapuolueen ehdokkaan Mac Kinleyn tulleen valituksi presidentiksi suurella äänten enemmistöllä, ja neljän vuoden kuluttua hän tiedoittaa: »Nyt ilmoitan lyhyesti, että murha presidentti Mc. Kinleytä vastaan tehtiin

tämän kuun 6 päivänä Buffalon näyttelyssä, ja hän kuoli 14 päivänä. Tänään on hänen hautauspäivänsä. Presidenttiä suree kovasti Amerikan kansa, erittäinkin Yhdysvallat. Hän sai murhan anarkistin käden kautta. Sosialismielinen murhaaja ampui kaksi kertaa revolverilla. Toinen laukauksista sattui rintaan ja toinen vatsaan. Tohtorit eivät ensin pitäneet haavoja vaarallisina. Rai-vostunut kansa olisi tappanut murhaajan heti, kun hän oli murhayrityksensä tehnyt, mutta valppaitten poliisien ja sotamiesten avulla hänet ryöstettiin pois kansalta ja vietiin vankilaan.» Ohimennen mainitaan kirjeissä sota intiaaneja vastaan ja Venäjän ja Jaappanin sota.

Rinnan sen elämän kanssa, jonka keskellä viettää päivänsä, elää Turpeinen ajatuksissaan Niemelän, kotitorpan elämää. Hän kysyy kotiväeltä, miten metsänkäynti on onnistunut, onko ollut oravia ja lintuja ja onko Niemelässä koiraa. Onko saatu kaloja? Onko nuotta pysynyt kunnossa? Kenen maalta saa kotiväki polttopuut? Mitä vilja maksaa? Millainen oli vuodentulo? Kuinka monta lehmää Niemelässä nyt on? Montako verkkoa joutui hukkaan? Ovatko veneet kunnossa?

Talon osto askarruttaa Konginkankaan miehen mieltä vuosikaudet. Olot Niemelässä ovat käyneet epävarmoiksi. Talon isäntä ottaa pois viljelyksiä, jopa rakennuksiakin ja tämä kuohuttaa kaukana olevan pojan mieltä. Kuitenkin on talonkauppaa tyystin harkittava. »Kuuleppa, sinä veli, älä ota itseesi, vaikka sinulle sanon, että älä mene lupaamaan kaikista talo-resuista kovin paljon, niinkuin sanoit luvanneesi. Anna isän tehdä vielä kauppaa, sillä hän on hankkinut eniten rahaa. Ei ole hauskaa olla isossa velassa eikä täälläkään nykyään paljon tienaa.»

Paitsi uutisia kotoa ja naapurista, kulkevat lentävien paperien avulla tiedot sellaisista suur tapahtumista paikakunnalla kuin pappilan rakennuksen laittaminen, kirkon korjaus, kirkonkellon osto ja rautatien rakentaminen.

Maaliskuussa 1903 lähettää Turpeinen viisi taalaa »oman kunnan nälkääkärsivien köyhien hyväksi». »Ostakaa jauhoja ja jakakaa joku kilo niitten kesken, jotka näyttävät olevan huonoja ja avun tarpeessa.» Sanoma-

lehdissä on ollut tietoja, että Suomessa on kova nälkä ja Amerikan suomalaistenkin kesken on koottu varoja. »Olen kuullut monen sanovan, ettei sitä apua Suomessa tarvita, eivätkä ne täältä lähetetyt rahat tule mihinkään kuuloon eikä niistä tule minun kuntaani eikä minun sukulaisilleni. He epäilevät, että jakajat, etenkin rikkaat käyttävät rahat hyväkseen. Sanovathan yhtä ja toista saadaksen vaan itse nauttia. En tahdo tätä rahaa lahjoittaa kuuluisaa mainetta saadakseni, vaan köyhäin auttamiseksi. Muistan sen vuoden, kun läksin sieltä, kuinka moni oli kovassa tarpeessa, ja miten vaikeata meilläkin oli. Vaikkei varsinaista puutetta ollut, tunsin kuitenkin olevansa liikaa tässä maailmassa ja muitten tiellä.»

Tässä siis aavistamme syyn, minkä vuoksi Niemelän torpan poika läksi Kaukaiseen Länteen. »Jos olisi siellä asumus ja vakituinen työ, niin olisin paikalla lähtenyt tulemaan.» Uudessa isänmaassa on kuitenkin jotakin, joka kovankin työn uhalla ja huolimatta kalvavasta koti-ikävästä, sitoo hänet tänne. Hän lausuu sen kirjeessä v.lta 1898. »Kysytte, onko täällä tuttuja. Ei ole sellaisia, joita olisin Suomessa tuntenut, olen täällä heihin tutustunut. Yhtä tuttuja ovat täällä kaikki, jotka ovat kerran toisensa tavanneet. Tämän maan asukkaat, jotka ovat tällä paikkakunnalla, ovat hyvin rakas-luontoisia, etenkin, jos taitaisi heidän kanssaan puhua englannin kieltä. Ovat kuin olisivat lapsuuden tuttavია.»

Tämä ystävällisyys ja hyvä toveruus siis korvaavat Konginkankaan miehelle kaiken sen, minkä kotimaan, lapsuudenkodin ja omaisten menettäminen hänelle tietää!

Hän on siis kotoa lähtenyt pakoon torpanpojan turvaton, masentavaa ja ihmisarvoa tukahuttavaa kohtaloa.

Vuoden 1899 kirjeet koskevat äidin sairautta. »Kirjeestänne näin, että äiti on ollut kipeä. Se on kovasti paha. Minä sanon puolestani, että jollei hän ole terve, kun saatte tämän kirjeen, niin pitää lähteä tohtoriin heti viipymättä. Parempi on koettaa apua ajatella, ennenkuin kovin pahaksi tauti tulee. Te ette saa surra tohtorin palkka- ja rohtorahoja, sillä ei teillä ole niistä puutetta. Jolleivät muut tohtorit näytä saavan apua, niin pitää mennä vaikka Helsinkiin, tulkoon sitten vaikka

enemmänkin maksamaan.» Niemelän torpan pojan kirjeet käyvät, pohtiessaan äidin sairautta ja sen parantamista, sekä laajoiksi että kaunopuheisiksi. Hän puhuu niin hellittävästi, että uskoisi kivenkin sulavan, mutta kotiväki vaan ei lähde lääkäriin. »Mielestäni olette olleet kovin huolimattomia ja pitäneet sen halpana asiana. Mutta minä sanon, ettei saa viivyttää tohtoriin lähtöä yhtään päivää, jos vaan suinkin kärsii kuljettaa. Eikä saa epäillä, vaikka hän jo on pitkät aikaa sairastanut, ettei enää parata. Kun tohtoriin menee, ei saa epäillä paranemistaan, sillä moni on tohtorissa parantunut. Älkää myöskään lähemmäksi menkö kuin Helsinkiin . . . Vai tokko te minun puheestani mitään väliä pidätte, kun olen näin kaukana.» Monessa kirjeessä toistaa poika pyyntönsä, tuloksetta. »Olkaa, olkaa hyvät ja lähtekää tohtoriin, ette usko kuinka minä olisin hyvällä mielellä, jos lähtisitte paremmalla toimella apua etsimään.» Mutta kuukaudet kuluvat ja yhä saa poika toistaa: »olen odottanut vastausta äidin kohtalosta, kun en tiedä miten hän milloinkin voi.» Lokakuussa vihdoin kotiväki kuulee siirtolaispoikansa pyyntöä ja poika kirjoittaa kotiin: »Olen siitä suuresti iloinen, että te olette koettaneet apua Äitille, vaikkeivät voikaan parantaa. Onhan rohtojen nauttiminen kumminkin taudille helpompi, sillä eihän kuolemasta voi kukaan estää.» Ja konginkankalainen pyytää nyt tarkempia tietoja ja lupaa koettaa Amerikasta toimittaa rohtoja, jolleivät suomalaiset auta. »Minä kysyn, onko Äiti käynyt hyvin huonoksi ja voiko hän omin apuineen ollenkaan kulkea? Kysyn myös, miten siellä Suomessa ihmiset rupeavat elämään, kun tuli niin huono vuosi?»

Viisi vuotta myöhemmin päättyy se vaihe Niemelän perheen elämässä, jolloin käsitellään äidin sairautta. »Riennän tervehtimään murhemielellä täältä kaukaisesta lännestä. Kirjeestänne näin, että Äiti oli ollut kauan huonossa terveyden tilassa ja viimein kuollut. Hyvähän Äitille oli päästä pois, hyvä myöskin niille ihmisille, jotka häntä hoitivat. Keveät mullat hänen haudalleen.»

Tämän kirjeen jälkeen ei kahteen vuoteen ole kulkenut lentäviä papereja Konginkankaan pojan ja hänen vanhan kotinsa välillä — ainakaan säilyneistä kirjeistä

päätään. Äidin kuolema näyttää kuolettaneen jotakin siirtolaispojassakin. Side kotiin ja kotimaahan on höltynyt. Se ei ole kokonaan katkennut, sen todistaa John Turpeisen kirje Iida Johannalle, missä hän kieltäytyy lähettämästä hänelle tikettiä Amerikkaan. Hän kysyy onko työllä paha olla Suomessa ja ovatko eno ja vaari hänelle pahat. »Minun oikea tarkoitukseni Sinua kohtaan on, että Sinusta tulisi hyvä ja sivistynyt ihminen.» Amerikassa hyvät aatteet ja sivistys jäävät syrjään. »En voi muuta neuvoa sinulle antaa, vaan paras on sinun olla vaarisi ja enosi luona. Heidän luonaan on sinulla huolettomat päivät.»

Tämäkin kirje antaa meidän aavistaa, ettei siirtolaisemme elämä Amerikassa ole vuosien mittaan entisestään valjennut. Vieläkö hän yhä louhii irti kiviä kallioista, joita muovaillessa hän panee alttiiksi terveytensä ja jotka kolmessa vuodessa kuluvat katukansan anturoiden alla kelvottomiksi? Tämäkö on hänen elämänsä oleva? Kannattiko tämän tulevaisuuden vuoksi lähteä Niemelän torpasta ja sen pellon niukalta leivältä?

Siirtolainen on kiviä louhiessaan vuosikausia ajatellut Suomen torpparin masentavaa kohtaloa ja omaistensa osaa Niemelässä. Hän on havitellut talonostoa, ja kysymyksen ratkaisu on ollut hänelle kovempi ratkaistava kuin kivien taltuttaminen uuden kotimaan katuja varten. Niemelässä on ollut ahdistavaa ja köyhää. Pois hän itse pakeni Niemelästä ja muualle hän on koettanut toimittaa omaisiaankin.

Mutta yhtäkkiä astuu uusi ja järkyttävä vaihe, ei yksin omaisiin vaan itse Niemeläänkin nähden hänen silmiensä eteen. Omaiset ilmoittavat, että aikovat muuttaa Helsinkiin. Ja koko Niemeläkin muutetaan.

Kaikki hellyys, minkä siirtolainen salaa on säilyttänyt rinnassaan syntymäpaikkaansa kohtaan, purkautuu nyt kipeänä ja katkerana kirjeessä, minkä hän tämän uutisen johdosta kirjoittaa kotiin. »No niin, joko teille nyt tulee vanhoilla päivillänne taivas maan päälle, vai mikä ihannevaltakunta teille sinne Helsinkiin perustetaan, kuten Matti Kurikka perusti tänne Amerikkaan Malkosaarelle ihannevaltakunnan? Onko Seurasaarella ihanampi paikka niille Niemelän lahonneille huone-rätis-

köille, koska ne aiotaan sinne muuttaa? Voivatko muinaistutkijat arvioida, kuinka paljon niitä vanhoja lahonneita hirsiä voi kuljettaa Seurasaarelle. Onko heillä tästä minkäänlaista tietoa. Luulen, etteivät he ole voineet tehdä siitä mitään laskelmaa eivätkä tarkkoja mitauksiakaan. Mielestäni ne eivät tule samanlaiseen asentoonkaan, jos ne puretaan ja taas kootaan. Tokkopa ne tulevat miellyttämään muinaisihailijoitakaan.

Mielestäni olisi niitten yhtä hyvä seistä vanhoilla peruskivillään eteenkin päin, joilla ovat seisonet satoja vuosia. Pidän, että Niemelä on luonnonihanalla paikalla ja tarpeeksi kaunis muinaismuiston ihailijoille. Ovathan jo nykyaikana kulkuneuvot hyvät ja niitä on monta eri lajia, joilla muinaismuiston ihailijat voivat päästä Niemelää ihailemaan. Nykyaikanahan voi ajaa vaikka ilmaivalla ja ilmasta kiikailla.

Minulla ei ole mitään heitä, enempä kuin teitäkään vastaan! Suomen herrain mieltä en tahdo kääntää, enkä myöskään vastustaa, vaikka veisivät vanhat huoneet aina Pohjoisjämeren Grönlannin saarelle asti. Mahtaisiko sentään teille harmaapäille, jotka olette lapsuudesta asti yhdessä paikassa asuneet, tulla ikävä, kun joudutte Helsinkiin.» Tässä kipeässä katkerassa kirjeessä, joka on pisin kaikista torpanpojan kirjeistä, hän vieläkin toistaa ettei voi taloa laittaa eikä asua, kun eivät hänen oltavansa ole hyvällä kannalla. Suomeentulo, jota varten hän aina tuntuu säilyttäneen valmiina matkarahat, on nyt siirtynyt loitolle. Hän määrää, että hänen vaatteitaan saa pitää niin paljon kuin haluttaa, ja mitä tulee hänen valmistamiinsa puuastioihin, niin ne saa myydä, jos joku haluaa ostaa, tai ovat ne poltettavat ennenkuin kotiväki lähtee Niemelästä. »Ne muinaistutkijat keuhuvat niitä minun tekemiäni esineitä, mutta minä pidän sitä ivan kehumisena.» Niitä olisi voinut tehdä joka toinen mies, jos olisi tahtonut.

Tämän kirjeen lopussa — ja kirje on kokoelman lähes viimeinen — pusertuu jälleen esiin torpparin ja siirtolaisen tunnustus, mikä vei hänet pois kotimaasta ja mitä hän on saavuttanut matkallaan maailmalla. »Olisin mielelläni Suomessa, jos olisin vapaa, ja vielä nytkin rakastan syntymäkotiani, ikävä vain, että siinä hätyyttämistä

toimitettiin. Pidin itseäni aina arvottomana, en edes ihmissukuun kuuluvana. Mieleni oli raskas aina siksi kunnes tänne pääsin lähtemään. Tuntuu usein siltä, että olisi mukavampaa, ettei sellaista kotia olisikaan. Mutta kun aina väliin sain tietoja sieltä, että niin ja niin tehdään, niin ei koti mennyt milloinkaan pois mielestä. Toisinaan tuntui, että olisi mielelle parempi, jos uppoaisi meren syvyyteen kuin San Fransiskon kaupunki, silloinhan voisi yhdellä kertaa unohtaa kaikki. Nyt lopetan kirjeeni ja jätän teidät kaikki hyvästi. Näitä toivoo

John Turpeinen.»

Kokoelman viimeinen kirje on päivätty Long Cavessa joulukuun 4:nä 1907 ja kysytään siinä, ovatko omaiset kovin pahastuneet viime Amerikan-kirjeestä, koskei siihen ole vastattu. Tämä kirje on lyhyt ja kertoo huonosta ajasta. Ei mitään hellivää alkulausetta, ei mitään terveisiä. Miehen mieleen tuntuu syksy tulleen, toiveet ovat varisseet ja tunne vetäytynyt jääriitteeseen.

Korpiseudun raskas veri ei siis ottanut keventyäkseen. vaikka nuorukainen keventymisen toivossa lähti korpea pakoon. Sydänmaa ei päästänyt häntä irti lumoistaan, vaikka valtameri lepäsi hänen ja kotiseudun välillä. Sisu ei tyhjentynyt, vaikka hän puski voimaansa kiviin: kärsimys jäi, tuska jäi. Unohdus ei tullut, vaikka mies toivotti itsensä meren pohjaan.

Maattoman maan-rakastajan kohtalo, siirtolaisen kiros!

Mutta Niemelän torppa, joka Seurasaaren museossa tallettaa suomalaisen perheen elämää, ei ole menettänyt mitään lumousvoimastaan. Se pitelee jokaista museossa kävijää muistojensa pyhällä hiljaisuudella.

E. A. FORSELL, KIVEN YSTÄVÄ

Hajatietoja kirjeiden ja muistitietojen pohjalla

Aleksis Kiven elämäkerrassa kohtaamme useasti Forssell-veljesten, Ernst Albertin ja Adolf Theodorin nimet. Heidän karussa »ylioppilaspuulaakissaan» asuu Kivi jonkin aikaa, heidän luonaan kohtaa hän milloin minkäkin heidän ystävistään, kunnes heidän ystäväpiirinsä on tullut hänenkin omakseen, Forssell-veljekset yrittävät, vaikka itsekin ovat varattomia, aineellisesti tukea häntä. Theodor Forsselliin vetoaa Kivi, kun hän kiihkeän ja täyteläisen luomiskautensa päättyessä kipeiden pettymysten jälkeen ja huolten ja sairauden painamana pyrkii maaseudun rauhaan. Pehtoorin virka on se vihreä oksa, jolle hän »ahkeruuden ja hartauden» kautta puolentoista vuoden harjoituksen perästä toivoo pääsevänsä. Lääninagronoomi Forssell omistaa maatilan Vihdissä, on vasta nainut suloisen pappilantyttyären kaukaa Itä-Hämeestä ja elää ja rakentaa nuorikkonsa kanssa oloissa, jotka sairaan runoilijan silmissä kangastavat kaukaisen ja kaihotun unelman hohteessa — ei muuten liene mahdollonta, että kaino, suloinen Anna, Theodor Forssellin puoliso, olisi lainannut runoilijalle piirteitä ja vaikutelmia sellaisiin naishahmoihin kuin Eeron vaimo, »Tuonen lehdon» hyräilijä. Kivi toivoo nyt Forssellilta saavansa opetusta »aritmehikistä, maanviljelyksen kemiasta ja muista». »Kesäiltaisin käysin minä joka päivä hänen työssään ulkona vainiolla ja niin oppisin maanpruukin praktillisesti, joka onkin pääasia. Työhön pellolla ja niitulla olen tottunut lapsuudestani, sillä isäni harjoitteli aina myös maanviljelystä.———Ja yhtä taidan kehua: uskollisen pehtoorin saa minusta se, joka minun saa; ja

uskollisuus oliskin paras huvitukseni virkani toimituksessa. Vaikken saisi palkakseni enemmän kuin vapaan ylöspidon ja 600 markkaa vuodessa, niin olisinpa 5 tai 6 vuoden päästä veloistani vapaa; ja sitten vielä muutamman vuoden palveltuani taitaisin laskea eloni ankkurin Nurmijärven tantereille, raketa itselleni pienen majan ja elää rauhassa ikäni iltapäivän, välillä kirjoitellen, välillä käyskellen metsissä, lapsuuteni metsissä, kivääri kourassa.» Albert Forssell taasen kuuluu niihin ystäviin ja ymmärtäjiin, joille Kivi ensinnä lukee vasta valmistuneita teoksiaan. Albert Forssell oli Kiven paras ystävä ja hänestä vihdoin tulee se aikalainen, joka jälkimaailmalle ikuistaa Aleksis Kiven kasvonpiirteet. Tämä tapahtuu viimeisellä hetkellä ennenkuin isänmaan multa ottaa haltuunsa kuolleen runoilijan tomumajan. Hautajaiskellojen soidessa kohotetaan vainajan pää arkusta pystyyn ja Albert Forssell riistää unohdukselta ja lähestyvältä hävitykseltä yksinoikeuden omistaa kasvonpiirteet, jotka sittemmin ovat käyneet kokonaiselle kansalle ylen rakkaiksi. Aspelin-Haapkylä kertoo: »Paitsi kasvojen piirteitä hän kuvasi mahdollisen tarkasti koko pään muodon, joka sitä varten kohotettiin ylös arkusta. Sentähden tässä muotokuvassa tunnemmekin korkeakaarisen jalon runoilijaotsan, mutta kasvojen alaosassa ja varsinkin suun ympärillä on taudin ja kuoleman kouran jälkiä.»

Ne harvat kansalaiset, jotka vielä eläen keskuudessamme ovat omin silmin nähneet Suomen rakastetuimman runoilijan silmästä silmään, väittävät, että juuri tuo Albert Forssellin kädestä lähtenyt kuva niiden monien joukosta, mitä Suomen taiteilijat sen jälkeen ovat sisäisen näkemyksensä avulla tehneet, olisi näköisin.

Kuka oli sitten tämä Albert Forssell?

Tietokirjat vastaavat: hän kuoli Helsingissä senaattorina v. 1904.

Totta. Mutta ihminen, Aleksis Kiven paras ystävä, kansalainen, jota meidän on kiittäminen runoilijan kasvopiirteiden ikuistamisesta — kuka hän oli?

V. 1864 tapaamme Antinkadun II:ssa silloin niin vähäisessä Helsingissä pienen ylioppilas- ja koululaispuulaakin, jonka vastuunalaisena isäntänä toimii ylioppilas

Albert Forssell, kotoisin Alhon kartanosta Padasjoelta. Hänen holhooja-asemansa tarkoittaa pääasiassa sisarenpoikia, 10—12-vuotiaita Bruno, Arthur ja Ivan Böökiä, jotka kunnan maalaispoikien ahkeruudella kilvoittelevat saadakseen päähänsä koululäksyjään. Albert lukee lakia ja seurustelee siinä tunnetussa fennomaanien piirissä, joka Snellmanin herätyshuodon kuultuaan liittyi hänen opetuslastensa lukuun ja alkoi täynnä uskoa ja innostusta ajaa suomalaisuuden asiaa.

Forssellien suku on liiviläistä alkuperää ja Albertin äidin suku taasen Mathesiuksia, joiden kaukaisiin esi-äiteihin tarinan mukaan kuuluu Martin Lutherin vaimo Katarina von Bora. Alhon kartanon silloiset lapset olivat poikkeuksellisen kauniita ja miltei jokainen tämän hyvin lukuisan perheen jäsenistä oli saanut runsaan annoksen taiteilijalahjoja, joiden viljelemiseen silloinen ajankohta antoi sängen niukalta mahdollisuutta. Yksi veljeksistä, Richard, kuitenkin kustannettiin Dresdeniin jatkamaan opintojaan, jotka oli alkanut Taideyhdistyksen koulussa Helsingissä. Richard Forssell toimi sitten piirustuksen opettajana Jyväskylässä, vaikka vain lyhyen ajan. Hän halvaantui jo nuorena. Yksinpä Alhon tyttäretkin piirustivat ja maalailivat kotitarpeeksi. Idan lahjoja pidettiin niin huomattavina, että kaikin mokomin olisi suotu niiden saavan kehittyä. Mutta siihen aikaan sai moni luonnonlahja etsiä itselleen ulospääsyä toista tietä. Alhon kartanon erinomaisen kauniit tyttäret joutuivat varhain naimisiin ja tuli heistä hyviä perheenäitejä, lukuunottamatta Marie-Louisea, joka jäi naimattomaksi ja jonka uhrautuva rakkaus sittemmin kohdistui koko sisaruspariin, etenkin sen kovaosaisiin jäseniin, heidän lapsiinsa ja kaikkiin köyhiin ja kärsiviin yleensä, aina eläimiä myöten. Kaikki Alhon pojat tietysti piirustivat ja maalasivat, pääasiassa itseoppineina. Albert, joka vasta perustetussa Taideyhdistyksen koulussa oli saanut hiukan opetusta, joutui taulujaan myymäänkin, siten ansaitakseen jotakin lukuaikinsa menojen peittämiseksi. Sisaren, Karolina Böökin lapsista tunnemme varhain kuolleen Bruno Böökin Suomalaisen Teatterin loistojoukoilta, ja Alarik ja Toini Böök'kin joutuivat samalle

näyttämölle, vaikkeivät heidän lahjansa vetäneet vertoja Brunon taiteilijalahjoille.

Alhon nuoret Forssellit olivat, porvarillisella kielellä puhuen, kaikin puolin kunnollisia. He olivat uskonnollisuuteen taipuvaisia, vilpittömiä ja herkkiä. Miltei flegmaattisen ulkokuoren alla hehkui heissä alati tyydyttämätön elämänjano ja kauneudenkaipuu. Kun he koko sukupolvensa mukana sekä tunnustivat että tunsivat omantunnon valta-aseman kristinuskoon kastetun ihmisen elämässä, niin joutuivat he ristiriitaisiin tilanteihin, josta eivät aina aivan onnellisesti selviytyneet. Tahdon heikkous valmisti näille herkästi tunteville ihmislapsille joskus varsin kohtalokkaita kepposia. Tai ehkäpä heidän »tahdottomuutensa» ilmaukset pohjimmaltaan sitenkin olivat heidän sisäisimmän itsensä toteuttamista. He eivät sillä vaikeuttaneet muiden elämää niin paljon kuin omaansa.

Albert Forssell ei ollut perinyt ulkonaisen kauneuden lahjaa yhtä suurena määränä kuin hänen sisaruksensa. Kuitenkin oli hänelläkin suvun tummat palavat silmät, alabasterinvalkea iho, sinimustat hiukset ja lisäksi hienostuneen miehen elegantti pidättyväinen käyttäytymistapa. Hän oli kaikista sisaruksista monipuolisin, älykäs ja jalolaatuisin. Theodor Forssell oli koko joukon kovempaa maata ja kun hänen nuori rouvansa Anna Bonsdorff oli varustettu sukunsa tahdonlujuudella, niin siinä perheessä ohjattiin elämänpurttia läpi vaikeuksien varmalla kädellä.

Alhon poikain ylioppilas- ja koulupoikapuulaakissa Antinkadulla 11 elettiin karusti ja säästäväisesti, niin kuin useimmissa samantapaisissa siihen aikaan. Alhon hevoset kulkivat monet kerrat vuodessa Helsingin ja Padasjoen välin, tuoden talouteen miltei kaikki mitä siinä kulutettiin: leivän, voin, potaatit, nauriit, palvatun lihan, juustot, suolatut muikut, yksinpä polttopuutkin. Pienipalkkainen matami asui kyökissä ja hoiti talouden. Lämmintä ruokaa valmistettiin harvoin. Täytyi elää säästäen, ja tottuihan kuivaankin ruokaan.

Mutta annammepä Albert Forssellin kirjeiden kertoa. Ne ovat, tietenkin ruotsinkielellä, osoitetut äidille ja sisaruksille ja johdattanevat lyhyet selostukset ja niukat

otteetkin niistä meidän aikamme lukijan likelle Aleksis Kiven aikaa, sekä siitä jonkin vuoden taaksepäin ja eteenpäin, Albert Forssellin oman elämän valaisemiseksi.

Albert Forssell oli syntynyt 1840 ja hänen ensimmäinen säilynyt kirjeensä on neljäntoista vanhan koulu-
pojan käsialaa. Se kuvaa sisarelle keisarin käyntiä Helsingissä v. 1854. »Paljon kansaa oli liikkeellä. Palatsin edusta oli koko päivän aivan täynnä ihmisiä, jotka tervehtivät häntä mitä innostuneimmin hurraahuudoin, kun hän vain suvaitsi näyttäytyä. Minä näin hänet, kun hän ajoi yliopistolle ja kaksi kertaa kun hän ajoi venäläisen kirkon ohi. Tiistai- ja keskiviikkoiltana oli kaupunki kauttaaltaan juhlaivalaistuu, mutta tiistaina oli sumua, joten ei juhlaivalaistuksesta paljon näkynyt. Lauantaista viikko sitten marssi Suomen Kaarti Pietariin; ensimmäisenä päivänä eivät ne ennättäneet kauemmas kuin Helsingin pitäjään. Nyt minun täytyy ruveta lukemaan läksyjäni niin etten enää enää kirjoitaa.»

Kirjeessä maaliskuun 11 p:ltä 1859 puhutaan — niinkuin niin usein näissä kirjeissä — kaikenlaisista pienistä ostoksista ja tehtävistä, joita kotoa on annettu nuoren ylioppilaan huostaan ja jotka hän on hoitanut parhaan ymmärryksensä mukaan. Theodor on maksanut lainansa ja korkonsa ylioppilaslainarahastoon. Myöskin omista lainoistaan ja koroistaan Albert puhuu. »Nyt on Taideyhdistys ostanut minun tauluni (saman, joka oli kirja-
kaupassa) 25 ruplasta. Lisäksi se on antanut minulle 5 dukaatin (= 15 hopearuplaa) palkinnon, joten minä yhteensä sain taulusta 40 ruplaa. En ole vielä saanut rahoja, mutta saan kai ne pian. Kyllä minun nyt pitäisi aika hyvin läpäistä tällä lukukaudella. Mamma kirjoitti, että olisi hyvä, jos kesäksi ottaisimme kotiopettajan toimen, ja hyvähän tietysti olisi ansaita rahaa, mutta minä luulen, että sentään tulen kesäksi kotiin. Luultavasti tämä kesä lisäksi on viimeinen, jonka saamme asua Alhossa, ja kun minä nyt koko lukukauden olen ollut opettajana, niin kävisi melkein liian raskaaksi olla sitä kesänkin. Aikomuksestamme lähteä kesäksi kävelyretkelle ei kai tule mitään; kaikki joiden piti ottaa siihen osaa, ovat ilman rahaa. Theodor kaiketikin ottaa kotiopettajan toimen Melanilla kesäksi———,

Nyt minä olen saanut tänne bolagistin; hänen nimensä on Stenvall ja hän on ylioppilas. Se on hyvin mukava mies. Hän asuu sinun huoneessasi (ulommassa) ja minä sisemmässä. Hän maksaa 3 rupi. kuussa ja saa huonekalut ja lämmön. Ehkä kyllä huoneesta olisi voinut saada enemmän, mutta hän on köyhä mies, niin etten tahtonut ottaa häneltä varsin paljoa; ja tästä tulee kuitenkin enemmän kuin puolet siitä vuokrasta, jonka me makamme. — Minä elelen yhä samaan tapaan kuin aikaisemminkin, nimittäin en ota ruokaa, vaan syön voileipää ja maitoa; jonkin kerran olen syönyt Lukuseurassa. Se käy halvimmaksi ja terveellistä se myöskin näyttää olevan; ainakaan en minä ole huomannut, että siitä olisi ollut haitallisia seurauksia.

Tiistaina taidetaan saada tiedekuntalahjoja. Kilpajoitusten joukossa on muutamia lyyrillisiä kappaleita Weckselliltä ja Oscar-serkun tekemiä käännöksiä englannin kielestä. Ylioppilaskomiteakysymystä yhä pohditaan, mutta tuskinpa siitä tälläkään lukukaudella tulee valmista; mielipiteet ovat niin jaetut...»

Siitä koulupoika- ja ylioppilaspuulaakista, johon Kivi joutui v. 1859, on elävien joukossa vielä virkeä ja nuorekas kruununvouti Ivan Böök. Hän muistaa selvästi ylioppilas Stenvallin, joka sillointällöin tuli poikain huoneeseen ja kysyi jotakin heidän läksyistään. Kerran olivat Albert ja Kivi tulleet yöllä kotiin ja nälkäisinä ryhtyneet hakemaan ruokaa säiliöstä poikain huoneen takana. Albert oli siinä kopeloidessaan rikkonut porsiinisen voirasian ja kyykistynyt etsimään kokoon sirpaleita. Kivi oli pitkähäkö, laiha ja ystävällinen. Hänellä oli hiukan pysty nenä, muuten Albertin piirtämä kuva oli aivan hänen näköisensä.

Kesäkuun 1860 viettää Albert Forssell Helsingissä, odotellen kotiopettajan tointa Bergbomilla Hertonäsissä. »Bergbom kävi täällä ja sanoi toivovansa, että hänen poikansa alkaisivat lukea vasta heinäkuun keskivaiheilla. Sitä paitsi sinne odotettiin vieraita, luultavasti senaattori Bergbomin väkeä ja kaiketi minä hänen mielestään olin liian halpa olemaan mukana niin ylhäisessä seurassa. Kymmenen ruplaa kuussa minä siellä saan, mutta se ei tee paljon, kun olen siellä vain kaksi kuukautta. Ja

maksaahan oleskeluni täällä tämän kuukauden.—»
Kaupungissa on hirvittävän kuuma ja koti-ikävä vaivaa nuorta ylioppilasta. Hertonäsissä jatkuu kuumuus, isäntä käy pelloillaan ja niityillään ja rouva huokaa kuumuutta. Forssell tekee sen havainnon, etteivät nämä ihmiset osaa nauttia maaseudun ihanuuksista. Kirjeestä kirjeeseen toistuu kaipaus Padasjoelle ja ristiriita, minkä ansaitsemisen velvollisuus ja toivottu lomanvietto kotona aiheuttavat.

Helsingin elämä pilkottaa kirjeissä tuon tuostakin esiin rivien lomitse. »Täällä ei nykyään (syksyllä v. 1860) puhuta muusta kuin siitä suuresta seuranäytelmästä, millä Uusi Teatteri aiotaan vihkiä. Siitä tulee jotakin erinomaisen koreaa ja komeaa ja kalliita pukuja ja deko-ratsiooneja ja proloogeja ja kuoroja. Itse kappale kuuluu olevan järjetöntä sekamelskaa, jonka tarkoituksena on vain efektin tavoittelu. Vihkiäisjuhla on nyt siirretty epämääräisiin aikoihin keisarinnan kuoleman tähden. Viime huhun mukaan olisi eilen kuitenkin tullut sähkösanoma Pietarista, että kaikki teatterit, paitsi Keisarilinen, saataisiin tiistaina avata. Sähkösanoma oli otettu Helsingfors Tidningiin, mutta Berg katsoi hyväksi pyyhkiä sen. Suuttuneena pitkästä odotuksesta on ihmiskunta alkanut tehdä pilkkaa Uudesta Teatterista ja vihkiäisistä ja kaikesta, ja kyllä näyttääkin siltä, että kaikesta tulee pannukakku.» Etualalla ovat uutiset yliopistosta, huhut korkeiden viranomaisten mahdollisista siirtymisistä ja vaihdoksista sekä juorut heidän oletetusta kannastaan siinä tai siinä tärkeässä kysymyksessä.

Kesällä 1861 tulee Albert Forssellin kauan suunnitelusta kävelyretkestä vihdoinkin tosi. Wilhelm Forssellilla, Albertin veljellä, on toimi Porvoossa, tulevan appisänsä, liikemies Ormanin konttorissa — toimi, josta ei hän ymmärrä yhtään mitään, niinkuin Albert kirjoittaa — ja reittiä Porvoon kautta lähtevät ystävykset liikkeelle, kulkien Haminaan, Anjalaan ja aina Viipuriin asti. Kirjeissä, jotka Albert tämän kävelyretken johdosta kirjoittaa sisaruksille, kohtaamme huolista vapautuneen, joskin ujon ja pidättyvän nuoren miehen. Kirjeissä ei mainita kutka toverit retkeen osallistuvat, mutta hauskaa heillä oli, he joutuivat uusmaalaisiin kansan-

juhliin ja pitkin matkaa he viipyivät tuttavissa tai tuttavien tuttavissa perheissä ja kaikkialla heitä pidettiin hyvänä.

Syyskuussa tapaamme Albert Forssellin kotiopettajana Keuruun Lehtiniemessä pastori Bergrothin perheessä. Hän toivoo voivansa opettajatoimensa ohella itsekin lukea kandidaattitutkintoa varten ja iloitsee hauskaista vinttikamaristaan, jonne näkyy peltoja ja metsää ja kirkkokin, kun pistää päänsä ulos ikkunasta. Tuskin hän kuitenkaan on päässyt kotiutumaan uudessa ansiopaikassaan, kun Forssellin perhettä kohtaa järkyttävä suru: liiaksi rasittunut Wilhelm on päättänyt päivänsä. Tämä itsemurha kävi sitä traagillisemmaksi, kun syy siihen myöhemmin osoittautui aiheettomaksi — Wilhelm Forssell oli tehnyt epätoivoisen tekonsa luullen morsiamensa Fiken Orrmanin kylmenneen hänelle, kun ei vastausta hänen kirjeisiinsä kuulunut. Odotettu kirje oli jonkin sattuman vuoksi postissa sekaantunut ja viipynyt ja saapui juuri, kun epätoivoinen sulhanen oli lopettanut itsensä. Joulun jälkeen palattuaan Keuruulle ei Albert tahdo päästä kiinni työhönsä ja kuollut veli on aina hänen mielessään. Siitäkin hän syyttää itseään, ettei kotona käydessään osannut lohduttaa äitiään ja sisaruksiaan niinkuin olisi tahtonut. Wilhelmin velat joutuvat nyt eloon jääneiden veljesten yhteisesti maksettaviksi. Vähitellen Albertin mieliala kuitenkin kevenyy ja kirjeet tietävät kertoa maalaisista huvitteluista ajeluretkillä, ristiäisissä ja lukusijoilla. »Päivällisen jälkeen lähdimme toiseen taloon, nimittäin Jonttimäki, jossa Bergrothin piti ripittää vanha veteraani v. 1808 sodasta.»

Jota enemmän Albert Forssell eläytyy paikkakunnan oloihin, sitä vähemmän hänellä riittää aikaa omiin lukuihinsa. Syksyllä 1862 hän Keuruulla ansaitsemiensa varojen turvissa jälleen jatkaa lukujaan Helsingissä. Hän pelkää, ettei ennätä valmistautua kevääksi, paljon on vielä lukemista, mutta ensi syksyksi täytyy valmistua! Kun hän joulukuun alussa kirjoittaa kotiin pyytääkseen, että lähetettäisiin hänelle ja Richardille turkkeja kotimatkaa varten, kertoo hän: »En saanut suorittaa tutkintoani Ahlqvistille vielä sunnuntaina. Hän sanoi halua-

vansa jonkin verran valmistautua tätä tutkintoa varten, joten tentti jäänee viikon lopulle.»

Syksyllä 1864 Albert Forssell sitten valmiina maisterina kirjoittaa omaisilleen Heinolasta, missä hän on saanut opettajan viransijaisuuden alkeiskoulussa. Emeliesisarelle hän on täältä lähettänyt kaksi suomenkielistä kirjettä, käsialan puolesta siroasti muovailtuja ja kielellisesti laadittuja kauniilla suomenkielellä. »Sen jo ennen oli kuullut, että vieraita yleensä täällä ystävällisesti kohdellaan, ja luultavasti majsterinarvonikin on vaikuttanut niihin, jotka ovat sellaisiin ilmestyksiin vähemmän tottuneet.» Albert Forssell iloitsee maisterinarvostaan ja kun muistamme miten monta kertaa hänen on pitänyt keskeyttää lukunsa lähteäkseen ansaitsemaan varoja, niin emme sitä ihmettele! Äidilleen hän pitkässä kirjeessä avomielisesti kertoo kaikista kaupungin perheistä ja tyttäristä, lisäten viimemainituista, että hän todennäköisesti tulee rakastamaan jotakuta heistä — ketä, sitä ei hän vielä tiedä. Muunmuassa sanotaan kirjeessä: »Nyt on sitten käyty vierailulla Nynäsissäkin. Sielläkin oli taasen koolla väkeä, mamsselit Hultin ja Hahl ja fröökinä Tandefelt veljensä kanssa, joka on neljännellä luokalla täällä koulussa. Eräs Hultinin mamsseleista on talvella oleskellut Helsingissä ja siellä käynyt fennomaanittareksi, ja nyt me olemme alkanet puhua keskenämme suomea täälläkin. Tänä iltana se onnistui niin hyvin, että useimmat muutkin tekivät niin. Olisi hauskaa jos täällä saataisiin aikaan jonkinlainen suomalainen kotteria, mutta niin harvoja asiaan saisi innostumaan, että sitä tuskin saisi toteutetuksi.»

Pariisin maailmannäyttelyn aikana kehoittaa itsensä-unohtava ja alttiiksipaneva sisar Marie-Louise veljeä lähtemään Pariisiin, luvaten toimittaa hänelle matkarahat korottomana lainana. Albert vastaa: »Velkani ovat jo suuret ja ne tulevat vielä kasvamaan ennenkuin saan palkallisen toimen ja kun ei tämä matka mitenkään ole välttämätön, tekisin väärin, jos senvuoksi lisäisin niitä.»

Tämän kirjeen jälkeen seuraa useita kirjeitä tälle naimattomalle sisarelle Padasjoella, jonka luona halvaan--

tunut ja täysin kykenemätön veli Richard asuu, nauttien hänen hoitoaan ja saaden elatuksensa häneltä, ja nämä kirjeet koskettelevat miltei yksinomaan raha-asioita. Albert kirjoittaa sisarelle ikäänkuin hän olisi tekemisissä miehen, hyvän toverin kanssa. Hän on valtiolta saanut matkarahan oppiakseen venäjää, mutta tämä raha ei riitä velkojen korkoihin kotona ja elatukseen Pietarissa ja Moskovassa. Pietarista käsin Albert teki matkan Viipuriin — rautatie ei vielä ollut avattu, mutta matkustaminen oli sallittu, jopa ilmainenkin, kun juna vain sattui kulkemaan. »Viipurissa tulen ensi vuonna toimitamaan Ilmarista ja olemaan viransijaisena hovioikeudessa.———Ilmarinen varmaan tulee antamaan paljon työtä palkkaan verraten; mutta onhan se pieni lehti ja ilmestyy vain kerran viikossa.» Tässä yhteydessä ilmoittaa Albert haluavansa ostaa Viipurissa kirjapainon, kuvaa etuja joita kaupasta koituisi ja kysyy haluaako sisar häntä auttaa. »Sinä olisit siten tavallaan osakas yhtiössä — vaikka se olisi meidän keskeinen asia — kunnes minä olen maksanut velan.» Pari vuotta askarrutti tämä asia sisarusten mieliä, kunnes Albert Forssell luopui sekä Ilmarisesta että kirjapainoajatuksesta. »Ilmarista en toimita enää ensi vuonna. Todennäköisesti se kuolee; ja tarkoitus jonka vuoksi halusin itsekin tänne kirjapainon, lakkaa samalla olemasta. Tuottava afääri se kai kyllä olisi ollut, mutta jääköön sikseen. Olen oppinut niin paljon epäilemään kykyjäni, etten halua liittyä asioihin, jotka ovat jossain määrinkin epävarmoja.———Minulla on niukasti aikaa, minua vaivaa levottomuus ja rahahuolet, joten en tahdo saada käsistäni muuta kuin sen, mikä on välttämätöntä. Ei tämä silti ole sen vaarallisempaa kuin ohimenevä on. Aikaa myöten kai valkenee. Oikeastaanhan kuitenkin olen onnellinen ja tyytyväinen elämään, vaikka pilvet joskus ovatkin synkät.» Kirje josta tämä ote lainataan on päivätty: Viipurissa toukok. 24 p:nä 1870 ja sen lopulla tapaamme lauseen: »Paljon terveisiä Kerstiniltä ja anopilta.»

Kerstin — tästä Kerstinistä tuli Albert Forssellin kohdalo. Läpi hänen elämänsä kudonnan, kultaisista nuoruusvuosista aina hautaan asti kulkee Kerstinin väläh-

televä kuvio, milloin kiehtovan heleänä, milloin veriruskeana, milloin yön mustana.

Kerstin ja Töölön ravintola — Albert Forssell ei ollut ainoa, joka Kerstinin luona Töölön ravintolassa koki humalan huuman, sekä ruumiillisen että henkisen. Vaikka se hänelle kävi kohtalokkaammaksi kuin useille muille. Töölön ravintola Hesperiaassa oli Kiven aikaisessa Helsingissä kultaisen nuorison kokoontumispaikka. Monet monituiset ylioppilaskekkerit vietettiin tässä pääkaupungin ulkoravintolassa ja sitä aikaa kuvaavat muistelmateokset ovat säilyttäneetkin useita kuvauksia innostuneista ja iloisista öisistä juhlista, joissa aatteelliset keskustelut ja riuskea ilonpito muodostivat ainutlaatuisen elämänhuuman. Ainutlaatuisen — siitä syystä, että aika heräävän kansallisuuden elämässä silloin oli ainutlaatuisen, ja että se antoi taustan ja pohjan sekä yksilölliselle että yhteiselle seurustelulle, varsinkin jos asianomaiset kuuluivat fennomaaneihin ja patriootteihin. Hesperiaassa ei pidetty vieraskirjaa, jos sellainen olisi ollut ja jos se olisi säilynyt, niin me sieltä nyt voisimme lukea monta armasta ja historiallista nimeämme. Aleksis Kivi ja hänen ystäväpiirinsä kuuluivat Hesperian kantajoukkoon. Salin pitkän bufetin takaa hymyilivät heille kaikille ystävällisen Britta Kristina Almin viehättävät kasvot.

Ruotsinmaalainen Britta Kristina oli todennäköisesti ensin ollut tarjoilijattarena laivassa ja sitten äitinsä kanssa, joka tunnettiin nimellä »mor Alm», asettunut Helsinkiin. Hän oli komea ilmestys, kookas, sorjavarhainen blondiini, joka lisäksi osasi älykkäästi keskustella ja nokkelasti vastata. Kivi lähettää maaseudulta terveisiä »Kerstille Thöölöössä», ja sanoo muistavansa häntä useammin kuin olisi luullutkaan. »Häntä muistelisi ihanuudella», jolleivät liian monet mehiläiset kävisi maistelemassa hänen makeuttaan. Kerstin oli totisesti Töölön ravintolan mieluisimpia houkutuksia. Mutta kun jonkin vuoden kuluttua ystäväpiirin herrat, toinen toisensa jälkeen alkoivat hälvetä, joutuessaan vastuunalaisiin virka-asemiin, kerrotaan kauniin Kerstinin kysyneen, kuka hänet nyt sitten lopulta aikoo naida. Ja Albert Forssellista tuli tämä mies. Lieneekö hän kaikista ollut

kunniantuntoisin vai lieneekö hän todella ollut kiintynyt Kerstiniin, sitä emme tiedä. Joka tapauksessa tämän intelligentin hienostuneen miehen suhtautuminen vihittyyn vaimoonsa oli sen laatuinen, että se sittemmin kaikkialla herätti ihmettelyä ja kunnioitusta.

Aluksi hän lienee toivonut voivansa kasvattaa Kerstiniä ja nostaa häntä omalle sivistystasolleen. Mutta Kerstin sai heti vaarallisen yliotteen sen kautta, että Albertin elämään kuului poikanen Karl, joka oli syntynyt ulkopuolella avioliiton, ja jonka läpeensä kunnollinen isä tunnusti lapsekseen ja otti hoitoonsa. Lienee puolisoilla siinä ollut vaikeita selvittelyjä ja sovitteluja. Kerstin kaipasi omaa lasta — Karl ei ollut hänen lapsensa — mutta ei saanut sitä. Hänen hermonsä, joita ei Töölön ravintolan aika liene erikoisesti kasvattanut kuriin, alkoivat ärtyä ja temppuilla. Kun aviomies läksi nuoren vaimonsa kanssa sukulaisiin maalle, saattoi tapahtua, että Kerstin paiskautui permannelle ja kiukuissaan potki siinä. Suku, joka ei milloinkaan ollut suhtautunut Albertin avioliittoon suosiollisesti, oli kauhuissaan. Vähitellen joutuivat Kerstinin hermot täydelliseen kurittomuuden tilaan. Se oli jo täyttä mielipuolisuutta ja aviomiehelle hengenvaarallistakin, sillä kauniin Kerstinin raivo koh-tasi aina juuri häntä, Kallen isää. Samoihin aikoihin, jolloin hämäryys verhosi Aleksis Kiven järjen valon, koki hänen ystävänsä Albert Forssell samaa järjen hämärtymistä siinä naisessa, joka Töölön ravintolassa kerran oli heille molemmille, Kivelle ja Forssellille, niin kiehtovasti hymyillyt ja joka nyt oli lujilla velvollisuuden siteillä ikuisesti liitetty toiseen heistä, Forsselliin. Kun Kerstinin tila joutui varsin vaikeisiin vaiheisiin, tuli pakko lähettää hänet mielisairaalaan. Mutta täällä hän käyttäytyi niin mallikelpoisesti ja täysin terveen ihmisen tavoin, ettei lääkäri löytänyt hänestä mitään vikaa, vaan kehoitti aviomiestä ottamaan hänet kotiin. Ja Kerstin tuli, ja loppumattomalla kärsivällisyydellä ja kristityn rakkaudella Albert jälleen yritti alkaa elämää uudelleen. Sukukin tottui pakosta asiain tilaan ja tuki miestä hänen ponnistuksissaan. Kerstin oli nyt talossa yksinvaltiias. Hän kulutti mielettömästi rahaa ja pukeutui milloin hepeniin, milloin rääsyihin.

Sattui sitten Helsingin Alianssitalossa saarnaamaan kaunis vanha ulkomaalainen mies, ja hänen kauttaan tuii moni herätykseen. Kerstin kuului niihin, joiden sielun-yöhön nyt lankesi valoa. Uskonnosta tuli hänelle ja hänen miehelleen yhdistävä side. Ei tosin niin, että Kerstin olisi parantunut normaali-ihmisen kuntoon, mutta hän kävi rauhallisemmaksi. Äidin vaistot ovat nähtävästi olleet tässä Töölön ravintolan entisessä tarjoilijatyössä harvinaisen väkevät, koska hänen uskonnolliset harrastuksensa veivät siihen suuntaan ja niin pitkälle, että hän kokosi taloon joukoittain ottolapsia, sekä juutalaisia että kristittyjä, täyttäen kodin niin, että isäntä sai nukkua jossakin nurkassa, miten tila salli. Joku sittemmin tunnettu nuori taiteilijakin mainitaan niiden joukossa, jotka nauttivat rouva Kerstinin äidillistä hoivaa. Musertava suru kohtasi perhettä, kun Albertin poika Kalle purjehdusmatkalla hukkui. Kerstiniltä on säilynyt liikuttava, puutteellisella ortografialla, miltei vailla välimerkkejä, ja vikuroivalla käsialalla kirjoitettu kirjelappu, joka nyt vuosikymmenienkin jälkeen vaikuttaa kuin huuto syvyydestä. »Kiitos, käly, ystävällisestä, lämmittävästä ja sydämellisestä kirjeestäsi. Minulle teki niin hyvää, että ajattelit meitä hädässämme ja hirvittävässä polttavassa tuskassamme. Niin, meidän pieni Karlimme sai niin kauhean äkillisen ja julman lopun ja niin laajan ja kylmän haudan. Jumala, meidän Jumalamme ympäröiköön häntä siunaten ja varjellen, kunnes me saamme nähdä hänet ylösnousemuksessa, olkoon hän silloin vailla tahraa ja ryppyjä, kirkkaampi aurinkoa ja kokonaan valkoinen ja kirkas! Kiitos että myöskin ajattelit mammaa (tarkoittaa »mor Almia», joka asui Forssellilla)! Tervehdi anoppia ja Richardia pyytää B. Christine Forssell.»

Pojan ruumista etsittiin kauan. Merestä. Turhaan.

Kerstinin tila ei tästä parantunut. Hän kävi kaupungissa kuuluisaksi. Suku tottui ja valmistui kaiken varalta. Kerstin saattoi eriskummallisissa pukimissa ilmestyä mihin seuraan tahansa. Näiden rivien kirjoittaja muistaa hänet erään sukulaisen hautajaisista, jolloin hän kainalossaan kantoi avonaisen haudan ääreen pitkän fiikuksen ruukkuineen päivineen. Kun muut pudottivat kukkakimppunsa hautaan, päästi Kerstin arkulle fiikuk-

sensa kolisevine ruukkuineen. Itse asiassa siinä oli jotakin liikuttavaakin, että hän kodistaan toi tänne vihreän kasvinsa, mutta tämäkin tietysti pantiin hänen hulluutensa laskuun. Eikä se ollut pahinta. Albert Forssell kantoi ristiään nurkumatta, lausumatta valituksen sanaa, lempeänä, alistuvana, syventyneenä kirkastuneeksi kuin voitollinen marttyyri. Kaikki ajattelematon pilkka vaikeni, kun hän vaimoaan taluttaen ilmestyi johonkin seuraan tai ihmisjoukkoon. Hänen kalpean otsansa ympärillä tuntui palavan orjantappurakruunu.

Ei liene ollut pelkkä sattuma, että juuri tämän miehen käsi joutui jälkimaailmalle ikuistamaan Aleksis Kiven kasvopiirteet juuri ennenkuin hänet laskettiin hautaan.

Tällaisten jännittävien ja järkyttävien kotiolojen ohella hoiti Albert Forssell yhteiskunnallisia toimiaan oman tuntuun tarkasti ja erittäin suurella taidolla, niinkuin vakuutetaan. Sanomalehdentoimittajana tapasimme hänet useaan otteeseen ja vihdoin tulee hän suomalaisuuden asiaa ajavan ruotsinkielisen Morgonbladet-lehden päätoimittajaksi. Virkamiesurallaankin hän pääsee, olematta kaikkea muuta kuin tungettelija, niin pitkälle kuin saattaa päästä. Huhtikuussa 1902 kirjoittaa Albert Marie-Louiselle sen iloisen uutisen, että hänet on nimitetty senaattoriksi oikeusdepartementtiin. »Toukokuun 1 p:nä astun, jos Jumala suo, toimeen. Se tuottaa tosin nykyoloissa paljon enemmän huolta kuin ennen, mutta minä luotan Jumalan apuun. Ilman sitä menee kaikki hullusti, oli ihminen missä asemassa tahansa.» Paremman palkan toivo ei velkaantuneelle miehelle ollut, sekään, vailla merkitystä. »Kersti Thölööstä» ei ollut aiheuttanut menojen vähentymistä perheestä. Niin joutuu siis Albert Forssell Bobrikoffin senaattiin, noina vaikeina aikoina johtamaan isänmaan kohtaloja.

Kun ei tämä kotirakas ja hellyyttä kaipaava mies asunnostaan löydä kotia eikä lämpöä, käy hän kiireellisten töiden lomassa sisarustensa luona virkistymässä ja »lainaa» milloin minkäkin sisarusten lapsista yksinäisen ruokapöytänsä ääreen, jottei yksinäisyys tuntuisi niin kolkolta.

V. 1904 oli Kerstin jälleen kotona ja eräänä päivänä hän hourupäissään alkoi ajaa takaa miestänsä. Albert

pakeni viereiseen huoneeseen, mutta ei ennättänyt saada ovea kiinni. Hänen jalkansa jäi oven väliin ja loukkaantui pahoin. Tätä ruumiillista ja sielullista järkytystä ei kauan kärsinyt ihminen enää kestänyt.

Ernst Albert Forssell kuoli joitakin tunteja tämän jälkeen.

Kerstin, järkiinsä tulematta, joutui nyt Niuvanniemeen ja kuoli siellä v. 1908.

Niin päättyi vuosien marttyriuden jälkeen Aleksis Kiven ystävän E. A. Forssellin elämäntarina.

Olisiko Kohtalo ehkä määrännyt hänet suuren kärsimyksen tehtävään? Olisiko Töölön ravintolassa mahdollisesti kaiken voimallisen ja hedelmällisen elämänhuan ohella tapahtunut jotakin, joka vaati sovitusta?

KUOLLEEN MIEHEN JÄLJET

Hannes Gebhardin hautauspäivänä.

Tuntuu niin oudolta.

Ne, jotka meille annettiin jatkamaan ensimmäisten luomispäivien työtä, ne joiden elämä maan päällä muodostui kuin unennäöksi . . .

Tarkoitin tässä erästä määrätynlaista unennäköä, joka kuolevaiselle annetaan joskus, harvoin: hän herää aamu-yöstä, siinä neljän tienoilla eikä muista missä hän on eikä kuka hän on, eikä tahdo päästä kiinni minkään ajatuksen päähän ja vasta vähitellen entinen elämänjuoksu alkaa hänelle palata; hän ymmärtää, että hän on ollut kaukana ulkopuolella elämää, ilma hänen ympärillään oli ikäänkuin täynnä alkuvoimaa, sitä mistä kaikki syntyy, hänet oli unessa viety sinne minne emme koskaan valveilla pääse: suuren salaisuuden esikartanoon, lähelle sitä seutua missä iankaikkisen elämän lähde kumpuaa Jumalan kasvojen edessä; hän ei ennättänyt muuta kuin aavistaa Pyhän läheisyyttä, hän kuului vielä maahan, eikä kuolema ollut avannut hänelle sinne pääsyä, mutta hän oli siltä puolelta saanut jonkin viestin, hänet oli kutsuttu täyttämään jotakin luomisen Herran tehtävää. Kukko laulaa, kello osoittaa aamuyötä ja hän selvittelee itselleen, mitä tämä uni mahtoi tietää, ja vähitellen tai ehkäpä silmänräpäyksessä hänelle lyödään auki tie, joka hänen on kuljettava, se määränpää, mihin hänen on saavutettava, se työ mikä hänen on suoritettava, se mahdottomalta näyttävä uusi ihana työ; mutta siinä ensi hetkessä jolloin unennäkijä tämän tulevan työnsä vaistoa, on hänellä luomistyön riemu — mitkään maiset sanat eivät kykene sitä kuvaamaan; myöhemmin vaihtelevat

tien varrella orjantappurat ja ruusut ja joskus kuljetaan verisin jaloin, kivittäjien ympärillä huutaessa »ristiin-naulitse»; mutta unennäön alkuvoima, se pisara, joka on kotoisin elämän alkulähteestä, se on niin voitollinen, etteivät mitkään yrietykset sitä tukahduta — niin, tarkoitan tämäntapaista unennäköä . . .

Niin ne, jotka meille annettiin jatkamaan ensimmäisten luomispäivien työtä, ne joiden elämä muodostui unennäöksi ja työn helteeksi, nämä armoitetut, ne menevät pois toinen toisensa perästä ja elämä autioituu, sammuu, mykistyy meidän ympärillämme. He kuuluivat meidän elämäämme niinkuin ilma, jota me hengitämme, me emme muistaneet, että hekin ovat kuoleman lain alaisia, emme tahtoneet sitä muistaa, sillä emme tietäneet miten voisimme tulla toimeen ilman heitä. Me näimme heidän korkeat päänsä yli tasapäisen joukon. He iskivät sauvansa kallioon — me saimme vettä. He astuivat korpeen, lausuivat »tulkoon»-sanansa ja me saimme leipää. Me nukuimme turvallisesti, sillä he valvoivat, he ravistivat meidät hereille, kun tuli se aika. Kun alettiin aavistaa vaaraa maassa, niin he nousivat torniin, katsoivat yli seudun ja soittivat kansan koolle. He nousivat vaaroille ja jo me kuulumme: »Valmistakaa Herralle tietä, tehkää polut Hänelle tasaisiksi, kaikki notkot ovat täytettävät, kaikki vuoret ja kukkulat ovat alennettavat... Valmistakaa Herran tietä . . .» He olivat kansan omatunto, he olivat maan suola. Me tiesimme, että kajastus joulun sanomasta, heijastus ensimmäisen kristillisen seurakunnan mielenlaadusta alati ympäröi heitä. Siellä ei tehty kauppaa omasta edusta eikä maisen kunnian helystä. Kiusaaja sai siellä kuulla sanat: mene pois . . . Unennäön ja työnhelteen miehet kuuluivat meidän elämäämme niinkuin auringonpaiste.

Ja nyt he menevät pois, toinen toisensa jälkeen. Ja meidän ympärillämme mykistyy, pimenee. Me seisomme neuvottomina tulevaisuuden edessä. Aurinko on poissa — unennäkijä on poissa, hän joka nouti viestit elämän alkulähteiltä.

Näinä viime päivinä jälleen me olemme seisonneet lepypymättömän todellisuuden edessä, lyöneet kätemme rautaisiin portteihin ja kysyneet ja kysyneet. Meistä on

tuntunut siltä, että on lyöty paimenta ja lampaat laumasta ovat hajoitettut. Lapsi katselee aurinkoa joka laskeutuu taivaanrannan taa: äiti missä on auringolla huone? Ja lapsi katselee hautasaattoa, joka kulkee kodin ohitse: äiti, minne hän menee? Kansanlaulu on kiteyttänyt tämän ihmisen syvimmän kysymyksen säkeihin: missä on auringolla huone ja missä ovat kuolleen miehen jäljet?

Hänen jälkiensä, jonka me tänään olemme peittäneet kaikkiin niihin yrtteihin, mitä pohjoinen aurinko, tämä suuri työnhelteen kantaja, on voinut mustasta mullasta tuottaa, ja rakastavin käsin vieneet sinne, missä ei enää mikään kukonlaulu herätä nukkujaa raatamaan ja rai-vaamaan — hänen jälkiensä toisen pään me näemme keskellämme. Hannes Gebhardin jälkiä on niin paljon, ne ovat niin tiiviit, niin voimakkaat, niitä on niin laajalla alalla, että me hämmennymme nyt, kun yhtäkkiä joudumme katselemaan koko tuota yhden ihmisen työn määrää. Koko Suomen maankamara on niitä täynnä, metsän pilarikot, korvet ja suot, pellot- ja puutarhat, oppisalit ja luentohuoneet, mutta ennenkaikkea kodit. Siellä missä elämä oli ankarinta, köyhyys ja avuttomuus suurin, siellä missä unohdetut kamppailevat, siellä ovat hänen askeleensa mukana ennen kaikkea. Köyhän pienen kodin pihamaa on niitä täynnä, kaikki polut tuvan, saunan, tallin, navetan ja kaivon välillä. Hän on ennättänyt isännän avuksi laihalle pellolle ja hallaiselle suolle, hän on ennättänyt nääntyvän emännän avuksi tupaan, hän on avannut hänenkin pientä ikkunaansa maailmalle, hän on lausunut rohkaisevan sanan hänen arkisista askareistaan ja luonut runon hohdetta koko tähän vähäkiseen kotiin, ja eikö hän taipunutkin lapsen puoleen köyhässä kehossa ja siitäkkin sanonut jotakin kehoittavaa ja rohkaisevaa. Sadattuhannet lehdet ja odotetut kaivatut Pellervot tulivat kuin suven linnut mustiin tautisiin koteihin, tuoden toivoa ja opetusta. Ne olivat »sen Geephartin terveisiä», kun ei se itse joutanut tulemaan. Ja vihdoinkin tuli hänen oma tyttärensä, tuli viisaana, virkeänä, toivoa tuoden, sydän tulvillaan sitä oikeata Geephartin kodin henkeä. Mutta siunaus kukki molempien jäljissä. Ja entä ne matkat Helsinkiin ennen vanhaan,

mitkä se professori sai aikaan, kun koko maaseutu nousi ja lähti liikkeelle. Ja hän oli toimittanut sellaiset alennukset junassa ja majapaikoissa, että köyhäkin saattoi lähteä. Ja monethan eivät koskaan olleet nähneet junaa eikä kaupunkia, saatikka Helsinkiä. He tulivat sarkatakeissaan ja pieksuissaan. Ja emäntienkin oli määrä tulla, jos vaan niinkuin voivat lähteä yhtä aikaa isännän kanssa. Ja kyllä oli näkemistä ja kuulemista. Ihan uudeksi ihmiseksi siellä tuli. Ylioppilastalon juhlasalissa niitä kokouksia pidettiin — siellä oli seinillä suurten miesten veistokuvia ja yksikin maan äijä sanoi, että missäs se sitten tämän itsensä, nimittäin tämän professorin kuva on, tämän Geephardin, mutta toinen sanoi, että ole vai — se pannaan vasta, kun hän tulee vanhaksi. Monet puhuivat oikein hyvin ja viisaasti, mutta ei kuitenkaan kukaan niinkuin »se itse». Ja silloin oli maassa pimeintä sorron aikaa ja helsinkiläiset sanoivat kaikki, että oikein oli niinkuin toivon armeija olisi tullut kaupunkiin, kun maan äijät tuohikontti selässä pääkaupunkiin marssivat. Mutta oikein sydän rinnassa kiertyi, kun se itse kajautti joukkoon, että lauletaanpa taas se oma uusi laulumme:

Maa on mainio meill', elo elpynyt ympäri maata.

Ja:

aatran, aatran on valta ja pellossa Suomen on ponsi. . .

Siinäpä se oli: Hannes Gebhard taikoi köyhäksi mainitun Suomen kamaran mainioksi maaksi! Hän nosti sauvaansa ja jo elpyi elo ympäri maata. Hän upotti kätensä mustaan multaankin ja siitä tuli pyhää maata. Hän siunasi kodin arkiset askareet, pienimmätkin, ja niihin tuli kauneus ja runous. Tämä oli unennäkijän tekoa ja hänen askelissaan kukki valtaisa määrä työtä, kantaen hedelmää läpi vuosikymmenien ja kauas aavistamattomiin aikoihin.

Hannes Gebhard oli pari vuotta sitten, pitkästä ajasta — jos oikein ymmärsin — käynyt pohjoisella syntymäseudullaan ja kesäyön aurinko oli tehnyt häneen syvän vaikutuksen. Tämä aurinko, jonka edessä on pitkä pimeä ja takana jälleen pitkä pimeä, tämä suunnaton valonlieska suorittaa helteistä työpäiväänsä vuorokaudet umpeensa ja kypsyttää muutamissa viikoissa sadon. Hän

oli ikkunasta yli järven yöllä seurannut tätä auringon paloa. Hän oli jälleen nähnyt lapsuutensa tunturien ääriviivat, kokenut tuon pohjoisen maan yksinäisyyden, käynyt hautausmaalla kohtaamassa vainajiaan ja ryhtynyt toimenpiteihin pannakseen tämän hautausmaan kuntoon. Aurinko ei laskenut levolle. Yötä ja päivää viipyi kultainen kiekko työmaallaan. Hän kohtasi lapsuutensa aikaiset mökit, minkä vaurastuneena, minkä kallistuneena, hän kohtasi vaarit ja mummut, jotka muistivat hänet lapsuudesta, hän kohtasi leikkিতovereja. Aurinko hehkui yötä ja päivää.

Täällä, täällä tapaamme Hannes Gebhardin lapsenjäljet, täällä hänen juurensa. Tunturi antoi hänelle kaukokatseensa, juhannusajan aurinko hehkunsa, mökit myötäkärsimisen onnen ja tuskan, kotiseudun herkkä aavisteleva kauneus hauraan, tunteellisen ja haavoittuvan sydämen. Täällä yksinäisyydessä Hannes Gebhard varmaan kerran on vaipunut siihen uneen, josta herätään aamuyöstä ja ollaan kauan niinkuin unta-näkeväiset ja vihdoin ymmärretään, että on oltu rajan takana, siellä minne vasta kuolema avaa portit, jossakin sen seudun vaiheilla, missä kumpuaa ikuisen elämän lähde Jumalan kasvojen edessä. Täällä Hannes Gebhard on nähnyt unennäkönsä — sitä sanotaan myöskin taiteilijanäkemykseksi. Täällä hänestä tuli taiteilija ja työntekijä. Täällä hänestä tuli näkijä. Hänen elämäntyönsä vaiheilla sattuu kaksi pitkää pimeää: routavuodet ja pula-aika. Siinä välissä suorittaa hänen lämmin hekkuva sydämensä jättiläistyön. Toinen pää hänen jäijistään on hävinnyt näkyvistämme: se on häipynyt unennäköjäin maille, pyhille maille, missä Jumalan kasvojen edessä pulppuaa ikuisen elämän lähde. Unessa raotetaan portteja, mutta vasta Kuolema ne avaa. Näkyviin jäi kultainen vana, hänen askeltensa tie, josta meidän on jatkettava. Kultaisen vanan varrelta kuuluu raskaiden lyhteiden kahinaa — elomiehet siellä korjaavat viljojaan, ja aurinko paistaa yli ihmiskotien ja pihamailla leikkivien lasten. Meidän haltuumme jäävät nyt elopellot, meidän keskuudestamme täytyy nyt kasvaa uusien unennäköjoiden ja työntekijöiden. Meidän on vastattava Hannes Gebhardin työn säilymisestä ja jatkumisesta.

Mutta elopelloilla kokoavat tänään pojat ja tyttöset kauneimpia tähkäpäitään ja solmivat niistä seppeleen. Sellaistahan ei yleensä tehdä, sillä kallis vilja korjataan aittaan. Mutta nyt uhrataan raskaimmat tähkäpäät, ne jotka ovat täynnä maan, auringon ja ihmistyön voimaa. Niistä on solmittu kunniakruunu. Tämä kruunu kuuluu Hannes Gebhardille. Se on maaemon ja auringon anti pojalleen, se on myöskin ihmissydämen anti puhtaalle hehkuvalle ihmissydämelle. Se on meidän kiitollisuutemme seppel hyväntekijällemme.

ELÄMÄN RATAAT

Uuno Kailaan kuoleman johdosta.

Me saamme jokainen, niin pian kun lapsenjaikamme pääsevät polkemaan maanpintaa, hyvältä vaariltamme tai mummoltamme, tai ehkäpä isältä tai äidiltä, leikkirattaat, joita koko lapsenvoimallamme lähdemme kiidättämään kodin pihamaalla, tai tuvan permannolla. Usein me silloin olemme niin pieniä, ettemme jälkeinpäin enää muista ihmeellistä tapausta lapsuudessamme, jolloin juoksimme leikkirattaita vetäen ja onnesta nauroimme ja huusimme. Usein me kuitenkin tämän muistammekin. Ja aina kun näemme jonkun lapsen — hän saa olla venttovieraskin — kaupungin puistikossa tai maaseutuisella tiellä, ilon valtaamana vetävän pieniä rattaitaan, niin meille tulee se voimakas mielikuva, että mekin kerran juuri noin olemme leikkineet, noin riemullisesti, noin viattomina.

On yhdentekevää, ovatko meidän leikkirattaamme vanhan vaarin kömpelöä tekoa, vai ovatko ne keveää tehdastyötä. Syvällä tunnossamme me vaistoamme, että nyt se alkaa. Elämän leikki alkaa. Itse Elämä on nyt valjastanut meidät rattaiden eteen ja näin ihanaa se on! Emme vielä aavista mitään elämän kuormasta. Tuollaisien leikkirattaiden ympärillä tapahtuu aina ihmeitä. Jos kylän vaimo, joka tulee äitiä tervehtimään, pyytää: otathan minut rattaillesi, niin me empimättä kutsumme häntä asettumaan. Emme lainkaan käsitä sellaista asiaa kuin että rattaamme ovat pikkuruikkuiset. Me voimme niillä kuljettaa vuoren, jos meidän iso veljemme niin sanoo. Meidän rattaillemme mahtuu kourallinen hiekkaa kodin pihamaalta ja se on meille puhdasta kultaa.

Me kasaamme siihen pienin käsin kuloheinää, ja ruohonkorsi on meille valtikan veroinen. Kapea pariraide jää siihen paikkaan, missä me kuljimme.

Sitten myöhemmin avautuvat silmämme. Leikkirattaat ovatkin toden palveluksessa ja me, entiset lapset, olemme valjastetut kuorman eteen. Elämän leikki on käynnissä ja näin vaikeaa se on! Keveät pienet tehdasrattaat särkyvät helposti, törmätessään esineitä vastaan, ja keveästi ne vaihdetaan uusiin. Kömpelöt leikkirattaat, jotka sydänmaiden vanhat vaarit ovat valmistaneet, kestävät valjaissaan. Joskus vaaditaan sellainen mahti kuin kokonainen Uusi Aika ennenkuin ne murskautuvat.

Se kotiseutu, jolla Uno Kailaan lapsuus ja nuoruus kuluivat sijaitsee kaukana Itä-Hämeessä, kolmen pitäjän, Hartolan, Heinolan ja Sysmän rajoilla. Morsiussaatot ovat täällä helposti kulkeneet pitäjänrajojen yli, vaikka tiet ovat olleet vain jalan kuljettavia polkuja. Vanhat sotatiet mutkittelevat näiden seutujen ulkopuolella eikä siihen aikaan päästy Kailasten rustholliin enempää kuin Honkapään taloihinkaan paitsi jalan tai selkähevosella. Talvella ajettiin kinosten halki saarten poikki, järvien ja niittymaiden yli. Laajojen saloseutujen helmassa eleli hiljainen harva asutus. Tavat olivat vanhanaikaiset ja ankarat, elinehdot vaativat ahkeruutta ja kieltäymystä. Kun aikojen aamuna luonnonmullistukset olivat liikutelleet vuorimassoja, niin olivat kivet siltä kohdalta mitä nyt sanomme Salpausseläksi, vierineet Itä-Hämeen puolelle ja sileät kauniit aukeamat jääneet Uudellemaalle. Kailasten ja Honkapäiden talot ovat näistä kiviantimista saaneet runsaan osansa, joskaan ei niitä luonnonkaurineuksia, mitä ihailemme Päijänteen välittömässä läheisyydessä. Sen sijaan on ykstitoinen sydänmaanseutu täällä kolmen pitäjän rajamailla tunnettu runsaasta flooraan. Lukemattomat — osittain harvinaisetkin — luonnonkukkaset rehoittavat riuttaisessa mullassa, tehden suvisen maankamaran satumaiseksi. Ja niissä tähkäpäissä, mitkä täällä hien ja vaivan kautta kutsutaan esiin kivien kyljistä, on tykkänään toinen sisällys kuin tähkäpäillä siellä, missä peltoaukeat ovat sileät ja avarat. Täällä on jokainen tähti persoonallisuus.

Täällä vuollaan leikkirattaatkin raskaiksi kuin sukupolvia varten ja vanhojen talojen vaarit ja muorit seuraavat nousevaa polvea hiljaisin rukouksin.

Noin neljäkymmentä vuotta sitten vietiin Hartolan puolelta jyrävästä Honkapään talosta nuori emäntä Kailasten rustholliin Heinolan puolelle. Kailasten ainoa poika — tämänkin vanhemmat alkuaan hartolaisia — lienee sinä kesänä tavallista useammin matkannut Honkapään ohitse myllylle tai kauppapuotiin ja kujalla tavannut Honkapään totisen ja ankaraan henkeen kasvatetun Olga-tyttären. Eräänä päivänä oli Olga sitten tullut kujalta ja sanonut nuorelle sisarelleen: »nyt minä sain sormuksen», ja rientänyt viemään sormustaan kamarin piironginlaatikkoon. Mutta Kailasten poika oli komea ja solakka nuori mies ja levottomampaa verta kuin honkapääläiset.

Hän ryhtyi heti häiden jälkeen rakennustöihin, vanha päärakennus hajoitettiin, antaakseen tilaa uudelle, ja tilapäisesti asuttiin piharakennuksessa, jonka ikkunaruutuihin kirsikkapuiden oksat löivät.

Nuorenparin ensimmäisinä vuosina avattiin kirkko- maalla kolme pientä hautaa ottamaan vastaan sen kolme ensimmäistä lasta. Uno jäi eloon. Hän olikin ainoa, joka Honkapään Olga-tyttären monista pienistä lapsista jäi maailmaan, kun vielä nuori äiti siirtyi hautausmaahan. Ne syntyivät niin tiheään ja kuolivat niin pian. Varsin pienenä vietiin orpo Uno sitten isänsä kodista Honkapäähän, vaarin ja mummon hoitoon.

Honkapään tuvasta ja pihamaasta tuli niinmuodoin se tanner, mille Uno Kailaan leikkirattaat piirsivät pienet pariraiteensa vanhaan hirsipalkkiin tai kukkanurmeen. Hän kasvoi nyt monilukuisen perheen keskuudessa — tähän suureen kantakotiin oli otettu muitakin orvoksi jääneitä lapsenlapsia — ja se mummo, joka täällä lahjoitti Unolle rakkautensa, jopa kuvista päättäen kasvopiirteensäkin, tuntuu olleen tavallista syvemmissä merkityksessä kodin sydän. Unonkin rakkauten hän voitti. Hänestä tuli hänen vaalijansa ja esirukoilijansa ja varmaan hän läpi lapsuusajan korvasi Unolle äidin ja sisarusten varhaisen menetyksen. Niin kauan kuin mummo eli, olikin herkällä pojalla asiaa kotiseudulle.

Ei ollut kodin syy, että hän nyt siitä vieraantui. Hän oli maailmalla kohdannut itse Uuden Ajan.

Tämä Uuno, niin toisenlainen kuin suvun muut lapset, oppi lukemisen hyvin varhain, siinä sivussa vain, kun sitä opetettiin muille. Ja vaikka hän oli kaikkein pienin, tunnustivat muut pojat hänelle eräänlaisen johtaja-aseman. Kansakouluaikanaan luki hän läpi pitäjän lainakirjaston ja läksy kirjoihin hän katsoi vasta koulu-tiellä. Tarvittiin siinä tyttärenpojassa harvinainen kiintymys kirjoihin, ennenkuin Honkapään viisas, taloudellinen ja voimakas vaari päätti kustantaa hänet opin tielle. Varsin varhain lienee poikanen vaihtanut leikin toteen, nähnyt monet ristit sukunsa haudoilla ja tuntenut yksinäisyytensä. Varsin varhain lienee hän elämänsä rat- tailla tuntenut sen kuorman, joka on niin monen mietis- kelijän osa: risti!

Mutta alkaen Golgatan suuresta ristinpuusta, joka kah- den vuosituhatvuotisen aikana oli lääkinnyt sairasta, syntistä ja ikävöivää ihmistä, on jälkeensä ja pientenkin ris- tinpuiden ympärillä tapahtunut ihmeitä.

Uuno Kailaan elämänrattaille laskettu ristinpuu alkoi viheriöidä ja kantaa kukkaa, ja jota kipeämmin se painoi, sitä ihmeellisemmiksi kävivät kukkaset. Ja mies kielsi suullaan, mutta ei päässyt irti sisimmästä itses- tään, johon sukupolvien usko Golgatan Ristiinnaulittuun oli vuodatettu. Ja samalla kun hän poltti itseään po- roksi, näki hän »sen vanhan vaimon silmät» alati edes- sään. Ja mies meni kuolemaan, mutta hänen kukkiva ristinpuunsa jäi. Ja Uuden Ajan lapset löytävät hänessä nyt veljensä ja tulkkinsa ja kohottavat ikävöivät kat- seensa Ristin ihmettä kohden.

RAUMAN POIKA ALFRED KORDELIN

Niinkuin maailmansodan tapaukset alkoivat Sarajevon murhalla, niin antaa alkusysäyksen Suomen punaiselle liikkeelle murha Mommilassa marraskuun 7 p:nä 1917. Omistaja, maanviljelysneuvos Alfred Kordelin oli edellisenä päivänä, pienen omaisten ja ystävien piirin ympäröimänä, viettänyt yhdeksättäviidettä syntymäpäiväänsä, ja tunki hänen kotiinsa silloin rosvojoukko — ensimmäinen niitä monia, jotka sittemmin tuona vuonna tuhosivat Suomen koteja —, tehden hänestä ensimmäisen uhrinsa, ensimmäisen niitä monia, jotka tämän kohtalokkaan vuoden aikana Suomessa saivat väkivaltaisen kuoleman. Tuoreessa muistissa säilyy Suomessa alati Mommilan kaamea syntymäpäivänvietto ja tuskinpa milloinkaan lähtee Mommilan nimen yhteydestä se kaiku, minkä tapahtumat marraskuun 7 p:nä 1917 siihen syövyttivät. Mommilalla alkaa vähitellen suomalaisen korvissa olla jotakin siitä mitä Laukollakin on: viaton ihminen sai siellä surmansa mielettömän raivon kädestä. Vapaussodan vuosien kestäessä tosin on monen suomalaisen talon nimeen liittynyt viattoman kärsimyksen muisto, mutta Mommila pysyy sittenkin rivissä ensimmäisenä. Niinikään on laatuaan ainoinen se persoonallisuus, jonka punakapina vaati ensimmäiseksi uhrikseen, se rikas mies, joka oli tehnyt kaikkensa saattaakseen työvälleen ja alustalaisilleen hyvät olot ja jonka jälkisaädös hänen kansalleen määräsi sivistystarkoituksiin kymmeniä miljoonia.

Alfred Kordelin oli odottamalla odottanut viidettäkymmenettä syntymäpäiväänsä, saadakseen silloin alkaa jakaa aineellisista saavutuksistaan kansalleen. Hän oli

valmistamalla valmistanut suunnitelmia lahjoitustensa luovuttamisesta. Mutta hän ei koskaan nähnyt odotettua päivää. Hänen elämänsä katkaistiin vuotta ennen. Suomalaisella yleisöllä ei ollut tilaisuutta juhlia runsaskätisintä lahjoittajaansa — Alfred Kordelinille lienee tuskin hänen eläessään pidetty yhtään kiitospuhetta, vaikka hän hiljaisuudessa paljon auttoi sekä yksityisiä että laitoksia. Hän ei ollut mukana viidentenäkympnenentenä syntymäpäivänään, jonka hän mielellään olisi halunnut elää. Mutta hänen työnsä saavutukset jäivät hänen kansansa käsiin ja takaavat jatkuvasti suomalaiselle sivistykselle tukea.

Kuka oli sitten tämä Alfred Kordelin, tämä suurlahjoittaja, joka kuoli murhaajan luodista maantielle?

Me tiedämme, että hänen isänsä, perin hyväsydäminen, hiukan viinaanmenevä raumalainen merimies, Alfredpoikansa vielä ollessa pienenä, purjehti puosmannina valtamerillä, ollen silloinkin poissa, kun hänen toinen vaimonsa, Alfredin äiti kuoli. Poikasella oli kova lapsuus. Kolmivuotiaana hän joutui vieraiden hoidettavaksi ja pian saivat lapset äitipuolen, joka kohteli heitä niin kovasti, että kun isä hänen kuoltuaan vielä neljännen kerran meni naimisiin, lapset pelon vallassa odottivat uutta kärsimyksen aikaa. Koti, jossa Alfredin äidin eläessä oli vallinnut järjestys ja verraten huoleton elämä — oma lehmäkin oli perheellä ollut —, köyhtyi köyhtymistään ja kävi niin ilottomaksi, että lapset varhain alkoivat pyrkiä pois elättämään itseään omin avuin. Kaikesta päättäen on raumalainen merimies Fredrik Wilhelm Kordelin ollut herttainen, mertansa rakastava mies, joka hellyydellä muisteli perhettään ja kotiaan eikä koskaan unohtanut kaukaisilta matkoiltaan tuoda lapsukaisilleen pieniä lahjoja: tauluja, huiveja, huuliharppuja ja muuta senlaista. Äiti taas oli hiljainen, uskonnollinen, siisteyttä rakastava ihminen, jonka muisto aina säilyi Alfred Kordelinin mielessä kirkkaana ja lämpimänä.

Alfred Kordelin käy valmistavaa kansakoulua, kun hänen setänsä, raatimies Kordelin, tuntien pojan tukalan aseman kotona, toimittaa hänet seuralaiseksi »Sokki-Palmrothille», sokealle ukolle, joka kaupustellen kiertää Länsi-Suomea aina Ahvenanmaata myöten. Hyväpäinen

tiedonhaluinen poika näkee retkillään sokean vanhuksen taluttajana maailmaa ja saa viisaalta vanhukselta neuvoja, sellaisia kuin: ole aina rehellinen, opi tulemaan toimeen omillasi, myö ensin nuppineuloja ja kengännauhoja, niin opit vähitellen myömään muutakin. Sokki-Palmroth oli itse elävä esimerkki siitä, että näillä keinoilla pääsee pitkälle. Hän oli lainarahoilla ostanut ensimmäiset rihkamansa ja nyt oli hänellä kolme pientä puotia eri haaroilla Länsi-Suomea. Puotipaikoilla viivytettiin tietysti retkeillessä jonkin aikaa, mutta minnekään ei Sokki-Palmroth asettunut. Vielä kuului hänen opetuksiinsa pojalle, jota hän rakasti miltei lapsenaan: karta naisia ja väkijuomia.

Sokki-Palmroth oli ollut Alfredille ystävällinen jo sinä kovana aikana, jolloin hän oli kotona. Hän oli sokean tunteellisin käsin sivellyt lasta kiireestä kantapäähän asti, koetellakseen, milloin hän kykenee hänen saattajakseen. Suhde sokean vanhuksen ja köyhän rauomalaisen pojan välillä oli siis muodostunut sekä helläksi että luottavaiseksi, ja painuvat sokean opetukset syvälle lapsen sieluun. Äidin luonteen perintönä oli pojan mielessä otollinen pohja näille opetuksille. Isän luonnonrakkauden perintöä taas aavistamme kymmenvuotiaassa pojassa, kun hän tullessaan Sokki-Palmrothin kanssa Kultarantaan vastapäätä Naantalia, niin ihastui paikan kauneuteen, että huudahti: tänne jos saisikin rakentaa kotinsa!

Salaperäiset vaistot vaikuttavat tässä merimiehenpojassa jo varhain eivätkä ne koskaan häntä heitä, niin käytännöllisille aloille kuin hänen elämänsä kääntyykin. Kerran ilmoittaa hänelle muuan ennustaja-eukko, että hän tulee hyvin rikkaaksi ja kuolee maantienojaan. Tämä ennustus kävi lapselle miltei uskonkappaleeksi. Hän tiesi tulevansa rikkaaksi ja hän tahtoi tulla siksi. Ehkäpä unohtui vaihtelevien vaiheiden kestäessä ennustuksen toinen puoli. Viikkoa ennen kohtalokasta syntymäpäivää oli Mommilassa pudonnut seinältä suuri peili ja oli tämä tapaus vaikuttanut kuin paha enne sekä talon herraan että muihin väkiin. Kun sitten rosvot syntymäpäivän jälkeisenä päivänä vaativat sekä herraa että hänen vieraitaan vankeina seuraamaan itseään, oli Alfred Kor-

delin sanonut vanhemmalle veljelleen: »Isä parka» — hän kutsui häntä tässä isäksi —, »että sinun pitikin tulla tänne kuolemaan!» Ja kun Mommilan herra sitten rosvojen vankina, pienen ystävä joukon seurassa, neljäntäkymmenentenäyhdeksäntenä syntymäpäivänään ajoi vaunuissaan kohti tuntemattomia kohtaloja, niin muistiko hän silloin tietäjäeukon ennustusta, joka päättyi kuolemaan maantienojassa? Alfred Kordelin oli ollut hyvin äänetönnä ja hyvin kalpeana. Aavistiko hän kuolemanhetkensä tulleen?

Joka tapauksessa vanhan vaimon ennustus kannusti häntä läpi elämän. Se teki hänet varhain kunnianhimoiseksi, hän ei tyytynyt pieniin saavutuksiin eikä mihinkään keskinkertaiseen. Hän tavoitti suurinta ja parasta. Yhtä tärkeäksi kuin vanhan vaimon ennustus, tulivat hänelle Sokki-Palmrothin opetukset: hän tahtoi olla rehellinen ja hän tahtoi tulla toimeen omillaan. Siinä tavassa, jolla hän myöhemmin heittäytyy uhkarohkeisiin liikeyrityksiin, on jotakin unissakävijän vaistomaisesta varmuudesta. Tämä todellisuuden ja käytännöllisyyden mies eli pohjimmiltaan eräänlaista unielämää. Hän näki unia, hänellä oli aavistuksia. Ennen maailmansodan syttymistä hän unissaan näki hyvin elävästi, miten paljon miehiä kaatui ja hän heräsi unestaan tykkien paukkeeseen. Aavistiko hän myöskin nälän olevan tulossa, kun hän sodan syttyessä, jolloin kaikki muut maanviljelijät sanoivat irti työväkeään, ilmoitti ottavansa Mommilaan rajattoman määrän työmiehiä raivaamaan uudismaata? Vai vaistosiko hän, että työpalkat suunnattomasti kohoaisivat? Joka tapauksessa oli Mommilassa todella koko sulan ajan työssä kolmattasataa miestä. Usein hän näki unissaan kaukaisia maita, joissa ei hän koskaan ollut käynyt. Varsinkin kangasti hänen mielessään Aleksandria palmulehtoineen. Hän ei koskaan tullut Aleksandriaan. Laajat afäärit kotona eivät antaneet hänelle aikaa kuin parin kolmen viikon matkoihin Euroopassa. Mutta niitä hän teki joka vuosi, saaden siten sammuttaa sitä kaukoikävää, mikä lakkaamatta asui merimiehen pojassa. Niinikään ei hän koskaan päässyt merenkai-puustaan. Hän rakasti suurta Mommilaansa, jonka vai-
miot aaltoilivat kuin meri, mutta iloitessaan tästä vilja-

meren lainehtimisesta, kaipasi hän sittenkin alati isänsä elementtiä, merta. Ja vaikka hänellä myöhemmin oli monta kiinteimistöä, joille hän olisi voinut asettua elämään levossa, pysyi hänen varsinaisena kotinaan rautatievaunu. Tuskinpa hän lienee matkustanut yksin asioiden vuoksi. Eiköhän liene ollut yhtä paljon merimiehen pojan vaihteluntarve, joka ajoi tätä raumalaissyntyistä miestä toiselta laidalta isänmaata toiselle. Hän tahtoi tulla rikkaaksi, hän oli asettanut rikkauden saavuttamisen päämääräksi, mutta eikö liene tämä nerollinen liikemies-maanviljelijä ja alati tiedonhaluinen todellisuusihminen, kootessaan rikkautta, itse asiassa yhtä paljon iloinnut pyrkimisen jännittävyudesta, keksimistarpeen tyydyttämisestä ja ennen kaikkea tarkoitusperistään, joihin hän kerran tahtoi luovuttaa varansa, nimittäin viidentenäkympmentenä syntymäpäivänään, marraskuun 6:ntena päivänä 1918.

Alfred Kordelinin määrätietoiseen pyrkimykseen viittaa muunmuassa se seikka, että hän siitä lähtien, jolloin hän jotakin omisti, yhä uudelleen teki testamenttinsa. Ennen jokaista ulkomaanmatkaa hän teki jälkisäädöksen. Ja aina samaan suuntaan: yleisten isänmaallisten ja suomalaisten tarkoitusten hyväksi. Suomalaisen kulttuurin, tieteen ja taiteen avustaminen olivat aina hänen päämääränsä. Lähempiin määräyksiin viitataan testamentteissa aina, vaikka nämä lähemmät määräykset jäivät tekemättä. Viimeinen testamentti on tehty huhtik. 3:ntena päivänä 1917.

Tässä jälkisäädösten laatimisessa tunnemme myöskin, miten läheinen kuolemanajatus on ollut Alfred Kordelinille. Ihmiset näkivät liikemiehen lakkaamatta matkoilla, he näkivät hänen kuumeisen kiireensä, kuulivat hänen heittäytyvän yrityksestä yritykseen, milloin tehneen vararikon, milloin voittaneen huimaavia summia. He luulivat ehkä myöskin hänen koko sielullaan olevan kiinni näissä voitoissa tai tappioissa. Miehellä, joka hartaasti säilytti sydämessään varhain kuolleen äitinsä kuvaa ja joka piti tämän vainajan uskontoa pyhänä, oli kuitenkin mielessä muutakin. Hän kävi uskollisesti rakennuttamassaan Mommilan kirkossa ja jouluaamuna teki hänen vierasjoukkonsa ja koko väkensä hänelle seu-

raa kirkkoon. Hän oli vakuuttunut siitä, ettei elämä pääty ihmisen maalliseen vaellukseen ja otti sen aina lukuun.

Alfred Kordelinin miljoonat eivät ole kootut sotakeinottelun keveään tapaan. Ne ovat joustavan lahjakkuuden — etten sanoisi innostuksen — ja sitkeän työn tulos. Ulkoapäin oli Kordelin saanut osakseen sangen vähän. Hänen koulutietonsa supistuivat alemman kansakoulun kurssiin. Liikemiessivistyksensä sai hän Sokki-Palmrothilta heidän retkillään, ja käytännöllisen puolen hänen tiskiensä takaa. Kun hän nuoremman veljensä hyväksi luopui kuljettajatoimestaan sokean palveluksessa, yritti hän antautua isänsä ammattiin, ja meni, huomattuaan itsensä siihen sopimattomaksi, puusepänpöydän. Vasta siinä hän keksi varsinaisen kutsumuksensa: kauppiaan alan, ja valmisti nyt itse kaluston ensimmäiseen kaupaliikkeeseensä.

Raumalla, pienessä matalassa laitakaupungin puodissa, 19-vuotias kauppias alkoi myydä sekatavaraa, ja myöskin ompelukoneita ja kelloja, joita hän oli hankkinut Lyypekistä, aluksi Sokki-Palmrothin lainaamalla varoilla. Myöhemmin suureni liike ja siirtyi Kalatorille. Muutaman vuoden kuluttua oli Kordelinilla sivuliikkeet Eurassa, Taipaleessa ja Säskylässä, ja kulki näiden sivuliikkeiden välillä paikkakunnan ensimmäinen puhelin.

Kordelinin kauppa Raumalla oli vakituisesti auki kello kuudesta aamulla kello yhdeksään illalla, mutta huolehti saivat hyvät kaupunkilaiset puoliyöhön asti tulla sinne tekemään pienimpiäkin ostoksiaan. Mitä ystävällisimmin kohteli nuori kauppias aina liiketuttaviaan. Viiden pennin ostos tuottaa lapsille kaupanpäällisiksi karamelleja, miehille tupakkaa ja ryydyn, naisille nenäliinan tai lasihelmellä koristetun sormuksen. Puoti oli aina, ikäänkuin kilpailijain harmiksi, täynnä väkeä. Mutta kun lauantai-ilta tuli, suljettiin ovet ja luukut tarkalleen ja nyt piti väsymätön nuori kauppias ypyöksinään suursii-vouksen liikehuoneustossaan: hän lakaisi, pesi ja pyyhki tarkkaan kaikki paikat laesta lattiaan saakka, sekä järjesti hyllyt. Tämän tapahduttua hän pani kuorman täyteen tavaraa ja lähti läpi yön viemään sitä sivuliikkei-

siinsä. Maanantaiaamuna varhain hän jälleen seisoikin takana raumalaisessa liikkeessään.

Jokunen meillä muistanee vielä n.s. »kellokirjat», nuo laajat romaanit, mm. Dumas'n, joita eräs porilainen kauppias vihoittain julkaisi, antaen tilaajilleen lahjaksi kelloja. Tämän porilaisen kauppiaan asiamiehenä toimi Kordelin, ryhtyen myöhemmin itse Raumalla julkaisemaan Muskettisotureja. Hyväsydämyydessään tuli hän kuitenkin etukäteen antaneeksi kelloja Muskettisoturien tilaajille, kaikki eivät sen jälkeen enää lunastaneetkaan vihkojaan ja yritteliäs nuori mies joutui vararikon partaalle.

Varoja ei Kordelinilla sanottavasti ollut ennen vuotta 1900. Mutta sen jälkeenkään eivät vaikeudet hänen liike-elämässään suinkaan loppuneet. Uhkuen tarmoa, työiloa ja ennen kaikkea alotteita, vastoinkäymiset vaan kannustivat häntä. Niinpä hän nyt perusti liikkeitä eri osiin maata, osti tehtaita ja uusi niiden koneet, osti metsiä ja maatiloja, sanalla sanoen: pani elämää liikkeelle kaikkialla minne tuli. Rahalliset vaikeudet olivat usein niin suuret, että Kordelin myöhemmin lausui, muistellessaan tätä aikaa, ettei hän enää mitenkään jaksaisi elää sitä uudelleen. V. 1903 osti Kordelin Mommilan kartanon sekä sen jälkeen enemmistön Jokioisten kartanon ja siirappitehtaan osakkeista, rautatehdas Ferrarian, suuren määrän laivaosakkeita kotikaupungissaan, sekä Reposaaressa sahalaitoksen siihen kuuluvine maatiloineen. Reposaaren saha oli ulkomaalaisissa käsissä ja Kordelin tahtoi saada sen suomalaisiin. Näitä jättiläiskauppoja tehtäessä olivat vastustajat ja kilpailijat monesti nujertamaisillaan rohkean miehen. Niinpä koetettiin saada pankit kieltämään häneltä luoton. Kordelin muisteli sittemmin aina kiitollisuudella niitä muutamia miehiä, jotka äärimmäisellä hädän hetkellä auttoivat häntä.

Kuvaavaa on, että se arvonimi, jonka yhteiskunta Alfred Kordelinille antoi, ei ollut »kauppaneuvos», kuten olisi edellyttänyt tällaiselle suurliikemiehelle. Hänestä tuli »maanviljelysneuvos».

Sitten kun Kordelin oli myynyt arvokkaan kartanon lähellä Viipuria, missä mm. oli erinomainen polttoturvesuo, kiinnitti hän maanviljelysharrastuksensa Mommi-

laan ja piti tätä taloa kotinaan. Kartanon viljelykset käsittivät paitsi torpparien viljelyksiä, 300 ha alan. Niitä ryhdyttiin heti laajentamaan. Säännöllisinä ilmoituksina luettiin tästäpuolin lehdissä: »Kuokka- ja ojamiehet saavat edullista työtä Mommilan kartanossa, osote Oitti.» Lähes 1000 hehtaarin mittaan oli Mommilan isäntä ehtinyt laajentaa viljelysalueensa, kun kuolema herpautti hänen kätensä. Karja oli tänä aikana ehtinyt 150 kappaaleesta kasvaa 500:ksi, sen vuosituotanto 300 000 litrasta 800 000. Jalostettu karja vaati hyvät suojat ja huolellisen ruokinnan. Rakennettiin kaksi kaikinpuolin tarkoitustaan vastaavaa navettaa, toinen pää-, toinen ulkotilalle. Muutenkin rakennettiin paljon, sillä maanviljelysneuvos tahtoi, että talo joka suhteessa olisi vankka. Työväen asunnot järjestettiin niin, että joka perheellä oli oma eteinen, keittiö ja kamari. Vanhuudenkotia iäkkäille palvelijoilleen suunnitteli »neuvos» Mommilanjärven rannalle ja kauniiksi piti tämä koti rakennettamanakin. Kuolema kuitenkin ehkäisi tämänkin suunnitelman toteuttamisen.

Suurin kustannuksin oli Mommilaan toimitettu sähkövalo ja saatettiin alustalaisetkin siitä osallisiksi. Siinä määrin helposti perehtyi Kordelinin käytännöllinen äly aivan outoihin aloihin, että hän saattoi neuvoillaan, huomautuksillaan ja suunnitelmillaan hämmästyttää ammattimiehet esimerkiksi maatalouden alalla. Haluten olla mukana harjoittamassa Suomen pääelinkeinoa ja laajentamassa isänmaan viljelystä pani Alfred Kordelin kiinni paljon pääomia ja harrastusta Mommilan ja Jokioisten maihin. Hän ei ehtinyt saada niistä sanottavasti rahallista voittoa, mutta sen sijaan hän ehti kantaa maanviljelijän vastoinkäymiset ja iloita maanviljelijän ilot.

Kultaranta, johon poikanen Alfred Kordelin Sokki-Palmrothin kanssa kerran oli joutunut, tuli maanviljelysneuvos Kordelinin omaksi v. 1910. Tila oli palstoitettu eikä siitä ollut maanviljelystilaksi. Sen sijaan houkutteli Kultarannan harvinainen luonnonkauneus toisenlaisiin suunnitelmiin. Eteväen arkkitehdin johdolla kohosi kalliolle vastapäätä Naantalia graniittilinna ja ympäristöä ryhdyttiin koristamaan sen tyylin mukaisesti. Suunnitelmien laajuutta kuvaa, että Ruotsista oli tilattu seit-

semäntuhatta ruusupuuta. Täällä tahtoi Kordelin tyydyttää kauneudenikävänsä, täällä tahtoi työntekijä levätä, täällä hän näki ikävöimänsä meren. Istutuksia tehtäessä seurasi Kordelin mieskohtaisesta työtä. Hän helli jokaista vaivaispuuta Kultarannan kalliolla, varjellen, ettei taiteellista suunnitelmaa toteutettaessa luontoa loukattaisi. Kun työmiehet huomauttivat, että mitä noista, otetaan pois ja pannaan sijaan kunnolliset kasvit, niin isäntä pelasti pieniä rohkeita puita, jotka karusta maastaan ponnistivat ylöspäin, aivan kuin hän olisi tuntenut niissä jotakin sukulaista. Lieneekö hän ajatellut itseään ja muistellut niitä monia, jotka ankarasti taistelevat elämänoikeuksiensa puolesta. Mommilassa oli vallinnut tavallinen porvarillinen maku, Kultarannassa oli kaikki valikoitua ja hienostunutta. Kordelin iloitsi Kultarannastaan ja toivoi saavansa elää niin kauan, että näkisi sen valmiina. Tämä toivo ei toteutunut.

Suhteessaan kanssaihmiisiin oli Kordelin ystävällinen ja hyväntahtoinen. Se vetovoima, mikä aikoinaan oli tuonut ostajat hänen matalaan kauppaansa, ei ollut laskettua, puoleensa houkuttelevaa ystävällisyyttä. Se oli hänen luonnollinen hyvänsuopuutensa ja iloisuutensa. Omaistensa kanssa hän eli ystävällisissä väleissä ja kokosi heitä mielellään ympärilleen juhlapäiviksi ja lepohetkiksi. Vanhoja tuttaviaan Raumalla hän muisti lahjoilla ja kävi usein heitä tervehtimässä. Isänsä ammatin hän säilytti lämpimässä muistossa, avustaen merimiehiä ja merimieslähetystä. Naimisiin ei hän ollut »ehtinyt», selitti hän leikillisesti. Nuorena hän kyllä iloisesti otti osaa tanssiin ja tytöt ihastuivat häneen helposti, mutta hän puolestaan joutui läheiseen suhteeseen ainoastaan jonkun vanhemman sukulaisnaisen kanssa, joka hoiti hänen talouttaan ja piti hänestä äidillistä huolta. Äidin kuva säilyi pyhänä hänen sydämessään. Tämä äiti, joka oli pitänyt lapsuudenkodin järjestyksessä, pysyi hänen naisihanteenaan ja nainen saavutti hänen arvonantonsa vain mikäli hän pystyi niihin tehtäviin, mitkä äiti-vainaja oli niin tunnollisesti hoitanut.

Kilpailijoitaan ja liiketuttaviaan ei Kordelin kadehtinut eikä vihannut. Koston ajatus oli hänelle yleensä vieras. »Kyllä iso Isä rankaisee», oli hänen tapana sanoa.

Hän taas pysyi liiketuttavilleen arvoituksena. He heräsivät usein näkemään jonkin kaupan edut vasta, kun Kordelin oli tuon kaupan tehnyt. Silloin kun mainittu kauppa oli heidän käsiensä ulottuvilla yhtä hyvin kuin hänenkin, eivät he tehneet sitä. Kordelinia johti kauppasioissa vaisto, joka pettämättömydessään muistuttaa miltei eläimen vainua.

Hän sääli köyhiä ihmisiä ja auttoi mielellään niitä, jotka pyysivät häneltä apua. Hiljaisuudessa hän avusti taiteilijoita ja opiskelijoita, seuraten heidän kehitystään ja iloiten heidän menestyksestään. Kiitollisena hän vastaanotti heiltä kirjeen, jos he muistivat hänelle kirjoittaa ja kertoa harrastuksistaan. Kerran tapahtui, että muuan mies, jota hän oli auttanut, käytti luottamusta väärin — väärentäen hänen nimensä. Tämä loukkasi Kordelinia siinä määrin, että hän oli valmis panemaan likoon koko omaisuutensa, saadakseen petoksen näytenä toteen. Hän oli paljon pitänyt tuosta köyhästä pojasta. Nyt hän otti hänen kuvansa albumistaan ja repi sen kappaleiksi.

Iloisena, valoisana ihmisenä Kordelin luottaen lähestyi työväkeäänkin. Kun hän tuli taloilleen, puhutteli hän jokaista, joka vastaan sattui, kysyen kuulumisia. Riitaa ei hän sietänyt, kaikkea melua hän karttoi. Hän ei juuri milloinkaan kiihtynyt eikä käyttänyt kirosanoja. Sen sijaan hän valoisasti nauroi ja kun hän tuli työmaille, sai hän kaikki hyvälle tuulelle. Hän ei koskaan äkkipikaisesti moittinut työmiestensä työtä. Jos hän näki vikoja tai puutteita — eikä hänen silmältään sellaiset jääneet salaan —, niin hän kutsui puheilleen työnjohtajan ja teki hänelle huomautuksensa.

Yhteisiä perhejuhlia vietettiin Mommilassa määrättyinä päivinä vuodessa, kuten jouluna, juhannuksena ja isännän syntymäpäivänä. Silloin oli työväen joukko koolla vaimoineen, lapsineen. Juhannuksena poltettiin yhdessä kokko, jouluna paloi kuusi ja jaettiin lahjoja. Marraskuun kuudentena päivänä kuului ohjelmaan myöskin lyhyt tanssi. Aina oli runsaasti kestitystä ja hyvää tuulta. Jos joku alustalaisista oli sairaana, otti isäntä selkoa taudista ja toimitti apua.

Mommilaan tullessa kävi maanviljelysneuvos heti läpi

tallit ja navetat ja katsoi, että jokaiselle talon eläimelle tapahtui oikeus. Mitään loistohevosia ei talossa ollut, hän ei ratsastanut — niinkuin ei hän metsästänytäkään— ja vaunuhevosia käytettiin myöskin työhön.

Suurin osa Kordelinin liiketuttavia kuului maamme ruotsia puhuviin. Itse hän huonosti osasi ruotsia eikä mitään ulkomaalaisia kieliä. Hän puhui ruotsia latoen sanat perätysten niitä taivuttamatta, eikä koskaan kirjoittanut ruotsalaista kirjettä. Yleensä hän kirjoitti mahdollisimman lyhyesti, siliä kaiken piti mennä nopeaan. Hän oli kiittollinen jokaisesta ystävällisyydenosoituksesta, mikä hänen osakseen tuli ja säilytti uskollisesti pienetkin muistoesineet, mitkä hänelle oli annettu. Hän iloitsi, kun tapasi kukkia työpöydällään ja makuuhuoneessaan, jotka molemmat olivat yksinkertaisimmat hänen talossaan. Hän eli ystävällisissä suhteissa ihmisiin, hänellä oli harvoja ystäviä eikä yhtään aivan läheistä.

Musiikkia Kordelin suuresti rakasti ja pahoitteli, ettei ollut saanut oppia soittamaan. Konserteissa hän kävi, milloin vain ehti. Teatteriin hän meni pääasiassa katsomaan komedioja, saadakseen liikeasiat pois mielestään. Vanhaa näytelmää rikkaasta miehestä, »Jokamiestä» hän kävi katsomassa monta kertaa. Näytelmä oli tehnyt häneen syvän vaikutuksen.

Ihmiset näkivät tanakan, samalla ystävällisen ja sulkeutuneen miehen, hyvin puettuna, usein kukka napinlävässä, liikkuvan kadulla, tai istuvan rautatievaunussa. He tuskin tiesivät hänen nimeään. Liikemaailma tiesi hänen nimensä ja tunsi hänet, mutta lakkasi tuskin ihmettelemästä ja kadehtimasta häntä. Henkisen työn Suomi tutustui häneen vasta hänen kuoltuaan. Kuitenkin jäi raumalainen merimiehenpoika Alfred Kordelin, josta tuli suomalaisen kulttuuriryön suurin tukija, pohjimmiltaan arvoitukseksi niillekin, jotka olivat häntä lähinnä, niinkuin myös niille, jotka nyt joutuvat osallisiksi hänen antimistaan. Voimaihminen ja uneksija — tämä äärimmäisyyksien yhdistelmä takasi Alfred Kordelinille yksinäisyyden. Hänen syntymäpäiväänsä viettää nyt vuodesta vuoteen koko Suomen kansa ja kunnian hohde ympäröi hänen nimeään.

1918.

KREIVI RÜDIGER VON DER GOLTZ

Kun vuonna 1871 kautta Saksanmaan kulki tieto, että sota Ranskaa vastaan oli syttynyt, antoi muuan saksalainen isä, maaneuvos kreivi Gustaf von der Goltz, joka silloin oli matkalla, nelivuotiaan poikansa Rudigerin käteen sähkösanoman ja käski hänen toimittaa sen sähkösanomatoimistoon. Sähkösanoman oli määrä ilmoittaa kotiin Zullichau'iin, että kreivi viipymättä palaa sinne.

Lapsi, joka kaikilla vaistoillaan oli tuntenut lähestyvän sodan jännityksen ilmassa ympärillään, tunsu nyt, saadessaan sähkösanoman käteensä, yhtäkkiä outoa vakavuutta ja mieskohtaista vastuunalaisuutta. Oli kuin koko sodan ratkaisu olisi levännyt hänen hartioillaan.

Saman sodan kestäessä joutui hän kerran äitinsä kanssa erään rouvan luo, jonka poika oli kaatunut sodassa. Äidin suru teki lapseen lähtemättömän vaikutuksen.

Sedan'in taistelun jälkeen valmistautui Zullichau'n kaupunki juhlallisesti vastaanottamaan sodasta palaavia ulaaneja. Kaupunki oli koristettu ja maaneuvoksen puolisolle, kreivitär von der Goltzille uskottiin tehtävä ojentaa joukkoja komentavalle everstille laakeriseppele. Kreivitär, vaikka sairaana, oli kuitenkin ottanut vastaan tehtävän. Hän seisoi parvekkeella ja hänen pieni poikansa Riidiger oli hänen vierellään. Kun äiti päästi seppeleen joukkojen etunenässä ratsastavan everstin käteen, otti tämä sapelilleen seppeleen. Juhla humisi yli Zullichau'n kaupungin, yli äidin ja lapsen.

Lapsi ei koskaan unohtanut näitä kolmea elämystä sodan ajalta: vaaran koko jännitystä ja vakavuutta, sankarikuoleman tuomaa surua ja kirkastusta, voiton juh-

lallisuutta ja iloa. Näissä kolmessa elämyksessä sai hän käsityksen siitä, mitä sota on ja niistä muodostui tavallaan pohja hänen elämälleen.

Lähes viisikymmentä vuotta myöhemmin ratsasti kreivi Rüdiger von der Goltz voitollisten joukkojensa etunenässä erääseen pohjoiseen pääkaupunkiin, joka hänessä juhli vapauttajaansa. Juhla humisi yli kaupungin, juhla oli kiitollisissa ihmissydämissä. Vapauttaja oli saapunut hädän hetkellä ja pelastanut kaupungin tuhosta. Hän seiso i parvekkeella, ihmismeren aaltoilla kaduilla hiljaisessa keväsateessa, ja lausui uuden ystäväkansan kielellä ne sanat, joihin hän mahdutti kaikki mitä hän tälle kansalle toivotti. Hänen toivotuksensa ei ollut tyhjä korulause. Sillä hän oli tämän pääkaupungin ja tämän kansan vuoksi pannut alttiiksi sotajoukkojensa hengen ja oman henkensä. Hän seiso i parvekkeella, katseli kansaa ja kaupunkia ja lausui:

Eläköön Suomi!

Ja kevättilman täytti vuoroin Saksan, vuoroin Suomen kansallislaulu ja vihdoin vanha virsi, joka oli yhteinen näille molemmille kansoille, virsi josta niin Saksan kuin Suomenkin kansat ovat ahdistuksen hetkinä etsineet turvaa:

Jumala omi linnamme,
varustus vahva aivan.

Tuo päivä kuuluu nyt tämän pohjoisen kansan ja sen pääkaupungin historiaan. Se oli Rüdiger von der Goltzin päivä. Se oli yksi Suomen vapaudenkevään kauneimpia päiviä.

Kokonainen miehentyö, kokonainen ihmisikä lepää sen hetken välillä, jolloin poikanen Rüdiger von der Goltz kotikaupungissaan Züllichaussa, äitinsä vierellä seisoen, näki voitonseppeleen laskeutuvan kotiinpalavien joukkojen tielle, ja sen hetken, jolloin kenraali Rüdiger von der Goltz omalla teollaan Suomessa punoi itselleen voitonseppeleen. Se karu henkilöluettelo, joka jokaisessa saksalaisessa päämajassa säilytetään jokaisesta sen soturista, tietää kreivi Rüdiger von der Goltzista esittää pitkän sarjan tekoja. Hän astuu sotapalvelukseen v. 1885, v. 1895 hänet komennetaan suureen yleis-

esikuntaan, v. 1913 hän tulee everstiksi ja 76 jalkaväkirykmentin komentajaksi, 1911 hänet määrätään sotaakatemian johtajakunnan jäseneksi. V. 1914 hän lähtee rykmentinkomentajana sotaan Ranskan rintamalle, ottaakseen siellä osaa yhtämittäisiin taisteluihin, mm. joulukuussa Bois St. Manden taisteluun. Koko seuraavan vuoden aikana tapaamme hänet Venäjän rintamalla murtotaisteluissa, takaa-ajotaisteluissa ja mitä nimiä niillä lieneekään, Puolan mailla, Liettuan soissa. Se on kuuma työvuosi ilman levähdystä. Vuosi 1916 tietää taasen työtä länsirintamalla. Kenraalimme on mukana Roye-Noyon'in ja Sommen taisteluissa, mainitaksemme vain pari tuttua nimeä pitkästä luettelosta. Vuoden 1917 taistelujen joukossa on kaksoistaistelu Champagnessa Aisnella, taisteluja Argonnien metsissä, Chemin des Dames'issa, Courteron'in valtaus, Mavignon'in taistelu ym. Käsityksen siitä mitä laatua kreivi Riidiger von der Goltzin osanotto maailmansodassa on ollut, saanee jonkin verran niistä kunniamerkeistä, joilla hänet on koristettu. Yllämainittu karu henkilöluettelo mainitsee niitä olevan neljäntäkymmentä, joukossa kaikkein korkeimmat saksalaiset kunniamerkit. Henkilöluettelo päätty sanoihin: Sotaretki Suomeen.

Tämän teoista kylläisen sotilaallisen uran taustalla ja rinnan sen kanssa näemme kulkevan ihmiselämän iloineen, suruineen niin samanlaisena kuin useimpien ihmisten elämä, ja kuitenkin muutamassa suhteessa aivan erikoisena. Erikoisena piirteenä Goltzin suvussa mainitaan rehellisyys, joka määrää sen toiminnan suunnan.

Maaneuvos Gustav von der Goltz oli naimisissa Cäcilia von Perbandhin kanssa, joka kuului vanhaan itäpreussilaiseen sukuun. Toisena neljästä lapsesta syntyi kreivi Gustav Adolph Joachim Riidiger von der Goltz Zullichaussa Oderin varrella joulukuun 8 p:nä v. 1865.

Avioliitto oli mitä onnellisin. Ei edes äidin pitkä sairaus voinut viedä kodilta sen iloa. Äiti oli kookas, solakka, kaunis nainen. Hän sairasti kuolemantautiaan jo silloin, kun hän kaupungin ensimmäisenä naisena laski laakeriseppeleen sodasta palaavien joukkojen jalkain juureen. Heinäkuun kolmantenäkymmenentenä ensimmäisenä päivänä leikkivät lapset puutarhassa. Tultiin

sanomaan, etteivät he saa huutaa, koska äiti on hyvin sairas. Pieni Rüdiger unohti sen pian ja huusi ilonsa yltäkylläisyydessä. Samassa tultiin sanomaan, että äiti oli kuollut. Rüdiger tunsi suurta tuskaa: hän luuli huddollaan surmanneensa äidin. Läpi raskaiden vihreiden uudinten tuli ikkunasta valo kuolinhuoneeseen, kun lapset astuivat äitinsä vuoteen ääreen. Suru kodissa oli suuri, isä oli sen alle murtumaisillaan.

Hän kohdisti nyt kaiken rakkautensa lapsiin ja koetti työllä saada suruunsa helpotusta. Lämmin luonnonystävää, jolle auringonnousu vuoristossa oli suurimpia iloja, teki nyt koko päivän työtä alhaalla toimistossaan — hän oli äidin kuoltua muuttanut Kasteniin — ja tuli vain aterioiden ajaksi yläkertaan perheensä piiriin. Kotiopettajattaret korvasivat huonosti äidin. Isän, joka ylinnä kaikkea rakasti rauhaa, täytyi ympärillään kärsiä riitaa, selittelyjä, jopa kantelemistakin. Pääasiassa päästäkseen kotiopettajattarista meni hän 1876 uusiin naimisiin ja onnistui todella muutamaksi vuodeksi saamaan kotiin rauhan, viihtyisyyden ja rakkauden. Pitkän sairauden jälkeen kuoli kuitenkin lasten hellä äitipuolikin. Rüdigerin ollessa 12 vuoden vanha tuli isä Potsdamiin salaneuvokseksi ylirevisionikamariin.

Poika, joka tähän saakka oli sairastanut monia lastentauteja, käy nyt koulua, ollen erikoisesti innostunut historiaan, mikä aine koulussa oli hyvän opettajan käsissä. Myöskin klassillisuuden kauneudelle avautuu nuoren kreivi Rüdigerin mieli, erikoisesti hän pitää Homeroksesta ja Sofokleesta. Johdatus logiikkaan ja filosofiaan on hänen mieliaineitaan. Hän ei oikeastaan ole mikään mallioppilas. Pääsiäiseksi hän usein tuo kotiin heikot arvosanat. Mutta sitten hän istuu lukemaan eikä lukukausitodistus enää jätä toivomisen varaa. Abiturienttitutkinnon hän suorittaa korkeimmilla arvosanoilla.

Ensimmäisen ylioppilasvuotensa viettää kreivi Rüdiger von der Goltz Sveitsissä oppiakseen ranskaa. Isä toivoo hänestä juristia, mutta sotilaskaupunki Potsdam on ehtinyt häneen vaikuttaa ja on hän päättänyt valita sotilasuran. Vastaiseksi hän nauttii Sveitsin luonnosta, soutelee, ui, nousee vuorille, miekkailee ja oppii käyttä-

mään florettia. Lausannessa on koolla ulkomaalaisia kaikilta maailman kulmilta, tanssitaan, pidetään hauskaa, on tilaisuus oppia eurooppalaisia kieliä. Suurissa hoteleissa pitkin Genève-järven rantoja saattaa tehdä mieltäkiinnittäviä tuttavuuksia, niissä on miltei kuin suurilla laivoilla, joilla tuntee rajojen katoavan erottamasta kansoja ja ihmisiä. Oltuaan vuoden Sveitsissä, palaa kreivi von der Goltz kotiin ja astuu ensimmäiseen kaartinrykmenttiin, samaan mihin keisarilliset prinssit tulevat. Tässä rykmentissä vallitsee vanha preussilainen henki ja mitä kovin kuri, opetuksen pohjana velvollisuudentunnon, luonteen kasvattamisen ja itsehillitsemisen kehittäminen. Eikä tämä koulu vapaan ylioppilasvuoden jälkeen Sveitsissä ollut elämäniloiselle kreiville helppo. »Mutta se oli minulle hyvä koulu», lausuu hän siitä myöhemmin.

Pian tapaamme nuoren upseerin Potsdamissa harjoittamassa nahkapoikia. Siinä oppii hän tuntemaan ihmiset — ja oppii kohtelemaan heitä ihmisiksi. Se on hyvää koulua sekä upseerille että nahkapojille. Persoonallinen, mieskohtainen seurustelu upseerin ja sotilaan välillä on saksalaisessa sotaväessä tärkeimpiä asioita. Nuoren luutnantin tulee siellä olla väkensä isänä. Hänen täytyy tuntea jokaisen miehensä perheolot, kotoiset tavat, tietää tuleeko sotilas varakkaista vaiko köyhistä oloista, ja mitä huolia hänellä on. Nuoren upseerin täytyy saada aikaan niin luottava suhde miehiinsä, että he voivat uskoa hänelle tämän kaiken. Hänen täytyy omassa itsessään käydä läpi heidän kehityksensä, voidakseen jokaista kohdella ja kasvattaa hänen luonteensa ja edellytystensä mukaan. Hänen täytyy tietää mitä viettelyksiä on maalaispojalla kaupungissa, tietää miestensä henkinen ja ruumiillinen tila täydelleen. Hänen täytyy miehiltään vaatia äärimmäistä velvollisuudentäyttämistä, uskollisuutta toimessa kuolemaan asti. Ja samalla täytyy hänessä sykkiä jokaista kohtaan ihmissydän.

Näissä yksinkertaisissa asioissa piilee saksalaisen sota-aidon voima. Se ei elä ulkonaisen kurin varassa — se elää velvollisuuden-tunnosta.

Kerran esimerkiksi astui nuori upseerimme pitkästä harjoituksesta hiestyneenä kortteeriinsa ja riensi juo-

maan lasin vettä. Hänen kapteeninsa kysyi häneltä silloin, oliko hän jo hoitanut väkensä: ensin tulee upseerin pitää huolta väkensä virkistyksestä, sitten vasta omastaan.

Potsdamin nuoret upseerit etsivät tavallisesti virkistyksensä Berliinistä. Kreivi Rüdigerin huveihin kuuluivat etupäässä käynnit museoissa ja teattereissa, varsinkin katselee hän mielellään Shakespearea ja klassillista ohjelmistoa. Myöskin oli tilaisuutta seurusteluun perheissä, niinhyvin Berliinissä kuin Potsdamissakin.

Potsdamilaisista kodeista tulee kreivi Rüdiger von der Goltzille merkitseväksi varsinkin hovisaarnaaja von Hasen henkevä koti. Tunnetun kirkkohistorioitsijan Carl von Hasen henki elää tässä hänen jälkeläisessään, hänen puolisonsa taas on syntyisin kreivitär Kalkkreuth, arvospidetyt alppimaisemamaalarin tytär ja vieläkin vaikuttavan kuuluisan maalarin sisar. Tiede, taide, historiallinen, terve mieli ja valoisa elämäkatsomus yhdistyneinä tekevät tästä kodista onnellisen kolkan sotilaallista, ankaraa Potsdamia. Vähimpänä viehätystenä varmaan ei myöskään ole neiti Hannah, talon tytär, jonka suloudelta muuan ystävätär jo ennen tutustumista on varoittanut kreivi Rüdigeriä. Pian ovat nuoret sydämet löytäneet toisensa ja maaliskuun 5 p:nä 1893 vihitään Hannah von Hase ja kreivi Rüdiger von der Goltz siinä kirkossa, missä Fredrik Suuri lepää haudattuna.

Heidän hopeahääpäivänsä sattui juuri niihin aikoihin, jolloin kreivi von der Goltz Danzigissa valmistautui joukkoineen lähtemään Suomeen. Tuskin ehti hän pistäytyä Berliinissä juhlapäivänään.

Suorana ja rehellisenä luonteena on kreivitär Hannah von der Goltz saattanut kasvattaa kolme poikaansa mitä toverillisimpaan suhteeseen vanhempiinsa. Hän on hyvä pedagoogi, joka rakkaudellaan ja vakavalla iloisuudellaan on ymmärtänyt saattaa poikansa niin lähelle itseään, että hän aina on ollut heidän uskottunsa. Molemmat vanhemmat pojat tulivat seitsentoistavuotiaina ylioppilaisiksi, opiskelivat vuoden Sveitsissä ja valmistuivat upseereiksi — saaden kumpikin »kuningaspalkinnon», s.o. korkeimman tunnustuksen — juuri kun maailmansota puhkesi. Ne jäähyväiskirjeet, jotka he rintamalta kirjoittivat ko-

tiin, todistavat osaltaan mikä henki vallitsi kenraali Rudiger von der Goltzin kodissa. Ne todistavat niin ikään, missä piilee saksalaisen voiman lähde: saksalaisessa kodissa. Yhdeksäntoistavuotias luutnantti Hans von der Goltz ei enää palannut elävänä kotiin. Hän kaatui taistelussa elokuun 23 p:nä 1914. Luutnantti Rudiger von der Goltz haavoittui vaikeasti St. Quentin'in taistelussa elokuun 29 p:nä samaa vuotta, menettäen toisen jalkansa. Kolmas veljeksistä, syntynyt 1902, kävi silloin vielä koulua Berliinissä.

Nuoren kreivillisen upseeriparin koti siirtyi ensi aikoihin paikasta toiseen, toiselta laidalta saksalaista isänmaata toiselle. Siinä oli tietenkin viehätyksensä, jos oli hankaluutensakin, varsinkin nuorelle rouvalle, jolla oli kaksi pientä poikaa. Niinpä saattaa toinen vuosi kulua Berliinin kuumeisessa elämänkeskustassa, keskellä maailman historiantekoa, toinen vuosi Altonassa ja Hampurissa, Elben suulla, meren säestäessä käytännöllistä toimintaa, kolmas Altenburgissa, missä pienen hovin tavat vielä ovat patriarkaaliset. Vanha herttua, jota kansa rakasti, otti torstaisin vastaan jokaisen joka halusi tulla puhumaan hänen kanssaan. Ja hyvin monet halusivat, sillä vanha herttua oli kansansa uskottu. Eräänä torstaina sattui kreivi von der Goltz tapaamaan kaupungin kunnianarvoisan nikkarimestarin täydessä juhla-asussa, silinteri päässä. Kun kreivi kysyi mistä nikkarimestari nyt tulee, sai hän kuulla, että tämä oli ollut kysymässä herttualta neuvoa pulmallisessa kysymyksessä: lapset tahtoivat, että hän myisi liikkeensä — katsoiko herttua, että oli viisasta tehdä se? Altenburgista tuli kreivi von der Goltz taasen Berliiniin. Hänellä oli nyt erinomaisen mielenkiintoinen tehtävä ensimmäisenä esikuntaupseerina. Hän joutui joka päivä tekemisiin hovin ja valtiollisen elämän huomattavinten henkilöiden kanssa, hän tutustui maansa suurpiirteisimpiin persoonallisuuksiin. Näistä mainittakoon kenraalit von Moltke, von Hindenburg ja Falkenhain. Jonkin aikaa oltuaan Magdeburgissa tuli kreivi von der Goltz kolmannen kerran Berliiniin, jossa hänet vihdoin nimitettiin sota-akatemian johtajaksi. Maaliskuussa kohtalokasta vuotta 1914 tapamme hänet jälleen Hampurissa ja n.s. Kielin viikkoa

viettää hän hovin ja upseeriston kanssa Kielissä. On juhlat ja ylhäinen seura on käymäisillään tanssiin, kun tulee tieto Sarajevon murhasta. Ollaan maailmansodan kynnyksellä.

Mitä uhreja tämä sota von der Goltzien perheeltä vaati, on jo mainittu. Kun kenraali von der Goltz oli kuullut vanhemman poikansa haavoittuneen, läksi hän häntä etsimään.

St. Quentinin kaupunkia pommitettiin paraikaa ja haavoittuneet olivat kannetut kellariin. Isä tapasi poikansa hyvin heikkona ja sai häneltä tietää, että hänen nuorempi poikansa Hans oli kaatunut. Syyskuussa samaa vuotta haavoittui kenraali von der Goltz itsekkin, päähän ja jalkaan.

Millä mielellä uhrit kannettiin, todistavat molempien nuorten sankarien kirjeet.

Hans von der Goltz kirjoitti 5 p:nä elok. 1914 Berliinistä äidilleen:

Rakas Äiti! Sydämellinen kiitos paketista, jonka tapasin tänne saapuessani. Matka Metzistä tänne oli todellinen triumfiretki. Varsinkin Reinin maakunnassa oli innostus suuri.———Uskon, että saat tämän sodan kuluessa kuulla vielä usein ja paljon minusta ja toivon vielä saavani nähdä jälleen vanhempani ja veljeni. Luonnollisesti täytyy kuitenkin jokaisen ottaa lukuun se mahdollisuus, että joutuu kuolemaan isänmaan puolesta. Minäkin olen päättänyt elämäni kirjanpidon ja suo sentähden minun lausua sinulle vielä muutamat jäähyväis-sanat. Kun en saanut sitä tehdä silmästä silmään katsoen, täytyy sen tapahtua kirjeellisesti.

Tiedät, kuinka onnellinen olin saadessani lähteä sotaan ja, mikä on vielä enempi, saadessani olla siinä johtajana. Sinä tiedät myöskin, kuinka ylpeä ja onnellinen olen siitä, että minulla on saksalainen äiti, joka uljaasti ja mielellään antaa kaikkensa kansan ratkaisevaa taistelua varten. Elämästä eroaminen ei tule olemaan minulle raskas. Jos sankarikuoleman suuri onni on tuleva minun osakseni, niin voit olla vakuuttunut siitä, että pojallasi Hansilla on ollut onnellinen elämä, sillä ei pituus anna elämälle sen arvoa, vaan sisällys. Mitä puhunkaan sinulle onnesta ja siunauksesta vanhempaini kodissa! Myöskin

toimessani olen löytänyt onneni, kaiken onnen ja menestyksen, mitä mies saattaa itselleen toivoa. Sotakoulussa mainittiin minua viime päivinä sen parhaimmaksi oppilaaksi. Taktiikan opettaja sanoi minulle jäähyväisiksi: näkemiin yleisesikunnassa! Ehkäpä oli edessäni kaunis ura. Mitä siitä kaikesta sanoa! Iloitse kanssani, rakas äiti! Jäähyväisten tuska on voitettu. Me elämme suurta aikaa, varmaankin suurinta, minkä Saksa on nähnyt. Jälkeläisemme tulevat meitä kadehtimaan. Koko Saksa seisoo jäykkänä aseissa, leimuaa innostuksessa, puolustaa meidän kanssamme kaikkea, mikä on meille pyhää: protestanttista kristillisyyttä, germaanilais-saksalaista kulttuuria, saksalaista monarkista valtioaatetta. Meidän häviömme merkitsee kaikkien näiden ihanteiden tappiota ja vanhan Euroopan tuhoa sodassa, jossa sen perintöä koettavat riistää itselleen rappeutuva Englanti, Ranska ja Venäjä. Meidän voittomme tekee Euroopan pystyssä pysymisen edelleen mahdolliseksi, vieden sen germaanilaisen kulttuurin aavistamattomaan kukoistukseen. Mutta jos historian kuluessa on oikeutta ja jumalallista johtoa — ja että niin on, sen sanoo minulle selvä katseeni —, silloin voiton täytyy olla meidän, ennemmin tai myöhemmin. Ja me olemme osaltamme mukana uhraamassa vertamme ja omaisuuttamme tässä Saksan kansan ristiretkessä. Jumala meidän kanssamme!

— — — Kiitollisena ja rakkaudessa poikasi Hans.

Hans von der Goltz kirjoitti isälleen 8 p. elok. 1914.

— — — Tänään on upseeri-ylennykseni »Militär Wochenblattissa». Se on käynyt nopeasti. Voit arvata, kuinka iloinen olen, että saan elää mukana tässä suuressa ajassa upseerina ja johtajana, ja toimia sellaisena.

Minä en ole jättänyt tänne jälkeeni mitään jäähyväiskirjettä teitä varten, rakas isä. Toissa päivänä kirjoitin rakkaalle äidille. Enhän olisi ihminen, jos ero teistä ei kouristaisi sydäntäni. Mutta ilo, jonka suuri aika tuo, karkoittaa eron tuskan. Tämä sota tällä hetkellä on kansani korkein onni, josta kiitän Jumalaani. Se on myöskin korkein onni, mitä itselleni milloinkaan olen saattanut toivoa. Sinä tunnet varmaan samaa uljaan rykmenttisi etunenässä. Ajatelkaammepa, että sota olisi tullut kolme vuotta sitten! Missä on elämän arvo? Siinä mitä

on sen aikana tehnyt. Ja voiko olla olemassa miehelle mitään korkeampaa kuin toimia ja kuolla ihanteittensa ja vakaumuksensa puolesta, kaiken sen puolesta, mikä hänelle on pyhää. Se onni on liian suuri. Minä toivoisin itselleni kuolemaa, jotta en seuraavan rauhanajan kautta pettyisi. Ajattelen kuitenkin ja toivon, ettei suuri aika lopu sodan mukana, vaan että Saksan kansan mitä suurmoisinkin nousu perustuu voittoon. Jätän siis elämäni Jumalan käteen. Jos hän tahtoo, niin näemme toisemme jälleen. Muuten huudan sinulle:

Drum, die Ihr uns liebt, nicht geweint und geklagt!
Das Land ist frei und der Morgen tagt,
wenn wirs auch nur sterbend errangen!'

Ja, rakkahin Isä, se tiedä pojastasi: sinulle arvottomana et koskaan tule minua näkemään. Joko me voitamme tai me emme koskaan näe toisiamme!——

Jää hyvästi, rakkahin isä! Iloiseen jälleennäkemiseen voiton jälkeen. Alati rakkaudella ja kiitollisuudella uskollinen poikasi Hans.

Hansin sankarikuoleman jälkeen elokuun 23 p:nä kirjoitti Rüdiger (20-vuotias) muun muassa:

Rakas täti Cilla! Monet kiitokset rakkaasta kortistasi. Minä voin hyvin, kestäen kaikki hyvin ja olen haavoittumattomana, vaikka jo olen ollut kaksi kertaa tulessa. Meidän rakkaan Hansimme suhteen oli Jumala toisin päättänyt, niinkuin te kai jo olette kuulleet. Hän kaatui voittotaistelussa Sombren varrella, joutuen vihollisen kuulun uhriksi ja sallittiin hänen antaa henkensä isänmaan edestä, jota hän sellaisella hartaudella rakasti. Ei itsensä vuoksi, vaan toisten — se oli hänen elämänsisältönsä ja elämänloppunsa. Kiitän Teitä vieläkin viime kohtaamisesta, johon sain tilaisuutta Teidän vaivannäköne kautta ja jolloin sain tavata unohtumattoman veljeni. Siitä on minulle sisältöä ja muistoa elämäni ajaksi.

Parhaimmat on Jumala valinnut itselleen uhreiksi, niin meidänkin rykmentistämme, missä H. S. v. Oppen kaatui

¹ Siksi te, jotka meitä rakastatte, älkää itkekö ja valitako! Maamme on vapaa ja huomen koittaa, vaikka olemmekin vain kuolemallamme sen itsellemme voittaneet.

ja komppanian kelvollisimmat miehet. Ja mitäpä ihannappaa kuolemaa olisi kuin ihanteensa puolesta, aurin-gonpaisteessa, vihreällä kentällä saada nukkua yhdessä monien tovereiden kanssa, nukkua tietoisuudessa: en kuole turhaan. Niin pyydän Teitäkin: koettakaa lohduttaa äitiä niin hyvin kuin voitte. Ainoastaan rauhallisia kasvoja näin noiden monien kuolleiden joukossa ja hänelläkin on rauha. Mutta me tulemme voittamaan, maksoi mitä maksoi. Tähän asti kannetut uhrin olko turhaan kannetut! Joka on nähnyt meidän väkemme ryntäävän tuleen, se tietää, että meidän täytyy voittaa niinkuin tähänkin asti, ratkaisevassakin taistelussa, jota odotan noin kahdeksan päivän kuluessa. Ranskasta kirjoitan Teille tämän tervehdysten. Belgialainen sotaretki on lopussa. Näkemiin asti — missä sitten nähemmekä toisemme!

Teidän kiitollinen Rüdiger.

Niin on siis kenraali Riidiger von der Goltz omassa elämässään saanut läpikäydä kaiken sen, minkä hän lapsena kerran aavistellen tajusi: sodan vaaran, sodan kärsimyksen ja voiton hurman.

Tämä hajanainen pieni elämäkerta pantiin paperille Helsingin voittajan omien suullisesti antamien tietojen pohjalla vapauden keväänä 1918.

Voitto — hänen isänmaansa lopullinen voitto on ollut monien odottamattomien vaarojen ja vaiheiden alaisena. Pitkän kärsimyksen jälkeen on Saksan kansa tänään, vuonna 1936 voitollinen kansa.

Satakuntalainen Osakunta

PIIRTEITÄ IDA AALBERGIN LAPSUDESTA

Kädet täynnä kummilahjoja tulivat hyvät haltiattaret Ida Aalbergin kehdon ääreen. Hän sai kaikki vaistot ihmisolemuksen äärten sisäpuolella. Hän sai kyvyn imeä itseensä ihmisen ilon, ihmisen kärsimyksen, ihmisentaitelun, ihmisen kirkastuksen. Häneen pantiin hiushienoja vivahduksia myöten eri voimat ihmisluonnossa, rautaisesta tarmosta lauhaan heikkouteen, intohimon veriruskeasta uhmasta aina syyttömään lumivalkeuteen asti. Kun muiden kuolevaisten sielu pantiin kuvastamaan hiljaisen sisäjarven näköaloja, pantiin hänen sielunsa kuvastamaan rannatonta merta.

Mutta meren syvyydessä kehittyvät kipeät, kalliit, hohtavat helmet ja meren syvyydessä versoaa ihmeellinen kasvillisuus, joka keinuu aroissa, häikäisevissä värisoinnuissa. Ja sen ihmisen sielu, joka pantiin kuvastamaan rannatonta merta, kehittää sekin kipeät, hohtavat helmensä ja troopillisen kasvillisuutensa . . .

Hyvien haltiattarien kummilapsi kasvoi sorjaksi ja voimakkaaksi. Hänen jäsenissään oli terästä, oli suloa, oli viivojen puhtautta. Hänen kasvonsa olivat eloiset ja mahdolliset tuomaan ilmoille kaikki sielun vivahdukset. Hänen silmänsä olivat kuin meri, milloin syvästi arvoitukselliset, milloin täynnä aurinkoista selkeyttä, milloin oli niissä tähtitaivaan välke, milloin syyspäivän myrsky tai alakuloisuus. Ja ihmeellisimmät olivat ne silloin, kun ne itkivät. . . Haltiattarien turvatilla oli lisäksi täyteläinen, sointuva ja taipuisa ääni. Se myrskysi ja se nyyhki. Mutta ihanin oli se silloin, kun se rukoi... Haltiattaret sanoivat: »Mene karuun maailmaan ja siroita täysin

käsin rikkauttasi. Mene arkipäivän humuun ja valmista kanssaihmisille juhla!»

Hän seurasi käskyä povessaan, hän meni karuun maailmaan eikä säästänyt sielunsa rikkauksia. Hän meni arkielämän harmauteen ja toi sinne juhlan. Suomi iloitsi kauniista tyttärestään ja ulkomaillekin vei hän viestejä pienestä kansasta pohjoisten lumien rajoilla, joka aikoo luoda oman sivistyksensä. Itse oli hän kumoamaton todistus siitä, että hänen nuorensa kansassaan eli ihmeellisiä voimia. Ihmeissään kysyivät taiteentuntijat vanhoissa sivistysmaissa: kuka onkaan tämä Ida Aalberg ja mikä onkaan se kansa, joka tuottaa tällaisen ilmestyksen?

Eikä kumma jos sitä kyseltiin ulkomailla — jokainen suomalainen on, katsellessaan Ida Aalbergin yksinäistä, loistavaa persoonallisuutta, niin outoa meidän oloisamme, kysellyt itseltään: kuka hän on? Mistä hän nouseekaan ilmoille? Me kysymme sitä kuten yksinäisen, rikkaan lähteen ääressä kysymme: mistä kokoontuvatkaan hopeiset vesisuonet?

Helsingistä päin tullessa¹ on oikealla kädellä, aivan lähellä Leppäkosken asemaa, siisti, vaatimaton ratavartian asumus: punainen talo valkeine ikkunautoineen, nurkkauksineen. Taustana näkyy metsää ja kesällä ympäröi asumusta iloinen nurmikko. Rautatien puolella kasvaa pari suurta omenapuuta, muutama marjapensas sekä puutarhakukkia. Jonkin askelen päässä portailta tulee kaunis koivikko, sorjia, viileitä puita, ja koivikon alla kiertää joki, muodostuen Leppäkosken kartanon luona koskeksi. Kartano näkyy runollisena puidensa keskeltä ratavartian asunnolle. Tässä kartanossa, kosken partaalla, on Ida Aalberg syntynyt. Koivukujan, joka johtaa kartanoon, on hänen isänsä istuttanut. Ratavartijan asunnosta tuli hänen lapsuutensa koti ja koivikon sen ympärillä on senkin istuttanut Antti Ahlberg, tällä kertaa lastensa kanssa yhdessä.

¹ Tiedonannoista, joiden pohjalla kirjoitus on syntynyt, kiitän taiteilijatarta itseään, kunnallisneuvos Kiipulaa ym.

Kirjoittaja.

Siihen aikaan ei Leppäkosken seutu ollut tehdas- ja liikepaikka kuten nyt, vaan hiljaiset, loppumattomat metsät peittivät seudun. Ratavartian asunto oli yksinäinen, vain kartano, silloin Späre-suvun hallussa, katseli sitä joen takaa kuten tänäänkin, ja rautatieradan toisella puolella oli kenraali Minkwitzin kaunis huvila puistonsa ympäröimänä. Pitäjässä eleli hiljalleen omaa elämänsä vaitelias, uurastava hämäläinen kansa ja lukuisien vanhojen aatelissukujen tiloilla jatkettiin Ruotsin aikaista elämää Suomessa. Asemarakennukset makasiineineen olivat nykyisillä paikoillaan ja paja oli, kuten nytkin, parin kivenheiton matkan päässä ratavartian asunnosta.

Ratamestari Antti Ahlberg on kaikesta päättäen ollut harvinaisen lahjakas ja kykenevä mies. Tapaamme hänet Spareilla mitä erilaisimmissa toimissa. Hänen puutarhuriaikansa käsialoja on puukuja, josta jo mainittiin. Kerrotaan hänen parikin kertaa juuri ratkaisevalla hetkellä käyneen kiinni suitsiin, kun jonkun vieraan pillastuneet hevoset olivat syöksymäisillään kuormineen päivineen jokeen Leppäkosken kartanon sillalta. Hänen teettämänsä on Leppäkosken rautatiesilta. Tällä työllä alkoi hän varsinaisen uransa. Hän rakensi myösken kenraali Minkwitzin huvilan ja sen kautta joutui hänen perheensä ja varsinkin Ida-tyttärensä tekemisiin huvilan vakavan ja sivistyneen herrasväen kanssa.

Antti Ahlberg rakasti kukkasia ja eläimiä. Hän luki mielellään ja kokosi illoin lapset ympärilleen lukeakseen heille ääneen. Muun muassa luettiin Walter Scottia ja Dickensiä. Suomenkieleen oli Antti Ahlberg itsetietoisesti kiintynyt. Joskus, kun rouva Ahlberg puhui ruotsia tuttaviansa kanssa, sanoi hän: »Älkää te aina puhuko tuota 'kapulakieltä'. Puhukaa oikein suomea. Vaikkei tulisi kuin sana päivässä, niin älkää puhuko tuota kapulakieltä.» Ajan ilmiöitä oi' metsäkauppa, siitä johtuva matkusteleminen ja seurustelu kauppatuttavuuksien kesken. Puukauppa houkuttelevine voittoineen tapasi Antti Ahlbergissa, tässä leveäkätisessä, pikkumaisuudesta vapaassa, liikkuvassa ja syttyväsä miehessä, innostuneen yrittäjän. Seisoen kansan ja herrassäädyn välillä ja ollen ystävyysuhteissa molempiin, hän olikin kuin luotu vä-

littämään kauppoja näiden kesken. Rohkean mielikuvituksen miehenä, herttaisena ja vilkkaana hän onnistui erinomaisesti. Hän oli jo kerran päässyt niin suuren pääoman haltijaksi, että saattoi ostaa Taappolan talon. Montakaan vuotta ei hän kuitenkaan saattanut pitää sitä. Seurustelu kauppatuttavien kanssa toi mukanaan juomingit. Maljojen ääressä sitoutui hyväsydäminen mies suuriin takuihin ja niin tuli menestyksen päivistä pikainen loppu.

Antinpäiville kokoontui ratavartian kotiin lukuisa joukko vieraita, sekä talonpoikaisia että herrassäätyisiä maatilanomistajia. Silloin oli talo juhla-asussa ja vieraanvarainen emäntä valmisti varsin suurellisen pöydän. Vieraiden joukossa nähtiin uskollisesti Antti Ahlbergin ystävä lukkari Skruf, »lystikäs ukko, jolla oli hauskat puheet ja joka ajerasi». Hänenkin nimensä oli Antti ja ystävysten kesken näkyy olleen pientä, leikillistä kinaa siitä, kuka heistä saisi viettää niitä oikeita Antinpäiviä. Luultavasti etuoikeus tavallisesti lankesi Antti Ahlbergin osalle, jolla oli niin suurellisia ystäviä, ja ukko Skrufin nimipäivät vietettiin viikkoa myöhemmin.

Ymmärtävänä ja ystävällisenä miehenä pysyy Antti Ahlberg, herrojen ja aatelisten maatilanomistajien ystävä, lähellä kansaa. Hänet mainitaan ensimmäisenä työväenliikkeen ajajana Janakkalassa. Tietenkin esiintyi liike aivan toisissa muodoissa kuin nykyään. Työväenyhdistys oli kun olikin kuitenkin olemassa ja Antti Ahlberg tavataan jonkin aikaa sen rahastonhoitajana.

Antti Ahlbergissa ilmenee, niin hyvin hänen voimansa ja mahtavuutensa päivinä kuin hänen onnensa tähden laskuaikoinakin, selvä taiteilijaluonne, rikas ja herkkä. Suuri tytär on saanut voimakkaat idut tästä isästä. Vanhoilla päivillään tavataan Antti Ahlberg pari kertaa esiintymässä näyttämöllä — tietysti vaan kotipitäjässään, siellä esitettäessä seuranäytelmää. Mutta hän herättää yleistä huomiota sekä esityksensä että naamioituksensa kautta. Eräessä osassa oli hän puettuna yötakkiin, suuri tyyny vatsalla. Kuka tietää miten merkillinen taiteilija Antti Ahlbergista olisi tullutkaan, jos hän olisi joutunut hyvän teatterinjohtajan käsiin!

Miehensä täysi vastakohta on ollut Charlotta Lind-

roos, suuren Lahdentaustan kartanon taloudenhoitajatar, joka oivallisten ominaisuuksiensa takia nautti yhtä suurta suosiota isäntäväkensä puolelta kuin hänen sulhasensa haarallaan Leppäkoskella. Äidiltään on Ida Aalberg perinyt ulkomuodon. Lotta Ahlberg kuvataan koiseksi, voimakkaaksi, solakaksi naiseksi, jonka hiukset olivat vaaleat ja silmät suuret ja siniset. Leveässä vieraanvaraisuudessa ja runsaskätisyydessä veti hän verroja Antti Ahlbergille, ja tämä piirre lienee ollutkin heidän harvoja yhteisiään. Lotta rouva oli taitava talousihminen, suuressa määrin siisteyttä rakastava ja tarmokas. Hän piti seuraelämästä ja kun vieraita otettiin vastaan, esimerkiksi Antinpäivänä, piti talossa olla tarjottavaa. Rouva Ahlberg jakoi köyhille runsain käsin. Hän oli oikea »köyhäin äiti». Jo ollessaan Lahdentaustassa taloudenhoitajattarena oli hän keittiössä jaellut apua pyytävälle enemmän kuin oli lupa antaa ja myöhemmin antoi hän omista varoistaan enemmän kuin varat olisivat myöntäneet.

Rouva Ahlbergin äidinkieli oli ruotsi ja Lahdentaustassakin tottuneena puhumaan tätä kieltä, puhui hän sitä mieluummin. Kotikielenä oli kuitenkin suomi, sitä puhuivat vanhemmat keskenään ja lasten kanssa. Äiti piti lapset siististi puettuina ja tahtoi itse hyvin tehtyjä vaatteita — niin hyvin kuin paikkakunnalla ja hänen varoissaan oli mahdollista. Hän riippui ankarasti kiinni perintätavoissa, hän ei ryhtynyt miettimään eikä muodostamaan itselleen omia mielipiteitä, vaan otti vastaan mitä oli valmiina. Uskonnollisia menoja oli tarkkaan noudatettava. Hän kävi säännöllisesti kirkossa, vaikka matka kirkolle kesäisin oli aika hankala, ja lastenkin piti tottua käymään kirkossa. Syvempää uskonnollista elämää rouva Ahlberg nähtävästi ei elänyt.

Kun Antti Ahlbergin asiat rupesivat menemään huonosti, pani toimielias rouva pystyyn pienen kaupan ruokasäiliössään, joka oli erotettu laajahkosta eteisestä. Myytiin pääasiassa ruokatavaraa ja ostajina olivat työmiehet. Mutta kokoavan kauppiiaan vikaa ei Lotta rouvassa ollut.

Ahlbergin puolisoiden yhdyselämää on luultavasti pitänyt koossa vain avioliiton umpisolmu. Avioero ei

siihen aikaan juolahtanut kenenkään kelpo ihmisen mieleen, vaan mikä oli liittynyt yhteen, se pysyi yhdessä, olivat ristiriidat ja vaikeudet miten suuret tahansa. Ahlbergin puoliset olivat liian eriluontoiset ymmärtääkseen toisiaan. Riitaisuutta heidän välillään ei kuitenkaan ollut. Mies taipui tavallisesti. Väkijuomat tulivat aikoinaan tuottamaan suurta onnettomuutta kotiin.

Ahlbergin puolisoitten seitsemästä lapsesta on Ida toinen järjestyksessä. Hänen ainoa sisarensa Alma kuoli nuorena. Tämä Alma näkyy olleen hiljainen, sävyisä lapsi, joka usein puhui kuolemastaan.

Idan lapsuudesta tiedetään paikkakunnalla kertoa ver-raten vähän. Ratakartian asunto oli siksi yksinäinen, ettei naapureja ollut, paitsi se perhe, joka asui rakennuksen toisessa päässä. Ahlbergien hallussa oli kaksi huonetta ja keittiö, katto lepäsi paksujen parrujen nojassa. Osa eteisestä oli erotettu ruokasäiliöksi. Idan kerrotaan kymmenennen ikävuotensa tienoilla olleen »hyvin nätin näköisen, pitkän ja kapean». Leikkitovereja ei hänellä ollut eikä hän sellaisista välittänyt. Minkwitzin neidit olivat lahjoittaneet hänelle nukun ja velvollisuudentunnosta antajia kohtaan ompeli hän sille joskus vaatteita. Eräs neiti Minkwitz, joka soitti pianoa huomattavan hyvin, piti tyttöstä vieressään virkkamassa nukelle pitsiä, soittaessaan. Muuten ei Ida välittänyt ikäistensä leikkikalusta enempää kuin leikeistykään. Jo varhaisessa lapsuudessaan ikävöi hän iltaa, jolloin pääsisi omiin oloihinsa. Joskus, kun pojat, veljien toverit, kiusottelivat häntä, tokaisi hän: »Olkaa te vaiti, ette tiedä mikä minusta vielä tulee.» Kerran hän pitkällä vitsalla ajoi pois luotaan kokonaisen lauman suurempia ja pienempiä lapsia. »Sen kädet kävivät aina niin mukavasti, sillä oli niin mukavat liikkeet ja se oli aina niin toisenlainen kuin muut. Korkeahenkinen ja arvonsatunteva se oli jo varsin pienenä.» Harvoin sai äiti tytärtään taipumaan taloustoimiin. Joskus oli hän tarjonnut kahvia jollekin vieraalle. Hän oli ollut lyhyessä hameessa, kaksi pitkää palmikkoa riippumassa niskassa. Turhaan sai äiti tavallisesti häntä käskeä. »Ida, tule kuivaamaan astioita», sanoi äiti. Ida katsoi häneen yli

olkansa ja vastasi päättävästi: »Kyllä Alma kuivaa», tai »Tietäähän mamma, etteivät sellaiset ole minua varten.»

Tavattoman voimakkaat vaistot tässä lapsessa sanovat jo hyvin varhain, että hän on kutsuttu johonkin muuhun työhön kuin se, mihin häntä tahdotaan pakottaa. Hän on kalliisti ostanut tietoisuutensa. Sillä hän on kyllä tahtonut totella äitiä. Kun äiti, tämä aito talousihminen, vakaumuksensa koko voimalla on ajanut häntä taloustoimiin, ainoaan työhön mikä ajan katsantokannan mukaan sopii tytölle, on hän kyllä koettanut parastaan. Äiti on hyvien sanojen avuksi käyttänyt ankaruutta ja kuria. Lapsi on taipunut. Mutta puuro on hänen hoidossaan palanut pohjaan, hän on polttanut hyppysensä, jokainen yritys on epäonnistunut, jokainen työ mennyt nurin. Hän on vihdoin ymmärtänyt, ettei hän voi tehdä mitä äiti tahtoo ja hänessä on kasvanut luja vakaumus siitä, että äiti tekee hänelle vääryyttä. Itsepintaisena ja taipumattomana on hän juurtumistaan juurtunut kantaansa ja äiti on omalta kohdaltaan, parhaimmassa tarkoituksessa, täyttänyt kasvattajantehtävänsä. Varhain on niin muodoin näiden molempien, äidin ja tyttären välille ratkennut kuilu ja sen ylitsepääsemättömyyden kahden puolen jäävät he iäkseen.

Kerran oli Leppäkosken kartanossa Spareilla suuret kutsut ja rouva Ahlberg oli siellä auttamassa. Pojat, Idan veljet, jotka kävivät Hämeenlinnan lyseoa, olivat kutsutut vieraiksi, mutta ei Ida. Tyttönen oli silloin ollut sydänjuuriaan myöten loukkaantunut ja rajusti ilmaissut suuttumustaan siitä, ettei häntä oltu kutsuttu. »Johanna täti», jonkun aatelisperheen uskottu palvelija, viisas, vanha ihminen, joka näkyy ymmärtäneen Idaa paremmin kuin hänen äitinsä, oli koettanut häntä rauhoittaa. Pojan asema on toinen kuin tytön, oli Johanna täti selittänyt. Ei työstä koskaan voi tulla sitä mitä pojasta. Silloin Ida selvästi oli tuntenut, että hänestä tulee jotakin ja hän oli lausunut sen ilmi tulisella kii-vaudella.

Rajun voiman rinnalla asuu lapsessa tarve olla yksinäisyydessä ja hiljaisuudessa. Paja parin kivenheiton päässä kotoa, joki koskineen ja suuret metsät ravitsevat hänen mielikuvitustaan. Varsinkin vetää paja häntä

puoleensa. Usein seisoskelee hän ovella, kuuntelee kal-ketta ja ihmettelee miten tulista rautaa saatetaan pakot-taa niin monenlaisiin eri muotoihin. Koivikossa käys-kelee hän yksinään ja tähystelee maailmaan, josta aivan pieni piiri on hänen näkyvissään. Aavistelevia ajatuksia syttyy ja sammuu tuossa oudossa lapsessa, joka ei tunne lasten leikkejä eikä lasten iloja.

Kun veljet tulivat koulusta lomalle, puhkesi Idassa villinä ilmoille kaikki voima, mitä äiti äidillisen rak-kautensa ja kasvattajavelvollisuutensa nimessä kaikin keinoin oli pitänyt aisoissa. Tyttönen oli ylenannetun vallaton. Veljet pitivät häntä vertaisenaan ja ottivat hänet mukaansa retkilleen metsään. Eikä hän missään rohkeuden- tai voimannäytteissä jäänyt jäljelle veljis-tään. Katonharjoille, korkeille mäille ja äkkijyrkille kallioille kiivettiin. Kun pojat pääsivät yli korjauksen alaisena olevan sillan, jonka paljas runko oli jäljellä ja alla ammottava syvyys, piti sisaren myöskin päästä. Hän oli niin pieni, ettei ulottunut astumaan poikki-paruja myöten, mutta hän konttasi polvillaan ja riippui käsiensä varassa. Kun pojat keinuivat ympäri yhden kerran, piti sisaren keinua kaksi.

Opinhalu, ehkäpä saaden virikettä isän lukuiltojenkin kautta, elää tyttönessä varhain. Minkwitzin perhe jou-tuu hänen avukseen ja hän pääsee kolmeksi vuodeksi Helsinkiin, Kjöllnerfeldtin ruotsalaiseen pikkulastenkou-luun, jossa pääkaupungin hienosto käyttää lapsiaan. Hän asuu Minkwitzien vakavassa kodissa, jossa on pelkästään täysikasvaneita ihmisiä, ja leikkii joskus parin suojeli-japerheensä tuttavän lapsen seurassa pihamaalla, mutta ei mitenkään innostu ystäväystymään koulutovereihinsa. Joskus tuntee hän kipeästi olevansa huonommin puettu kuin muut lapset koulussa, ja lapsille ominaisella jul-muudella näyttävät nämä varakkaiden kotien vesatkin huomaavansa sen. Minkwitzien kodissa käyttäytyy val-laton tyttönen muuten varsin sävyisänä ja ahkerana. Sivistynyt ympäristö on helposti sulattanut hänet itseensä. Mihinkään iltahuveihin tai teatterinäytäntöi-hin ei tyttönen näinä kolmena vuotena joudu.

Onnellisen opinajan päätyttyä alkaa hän sitkeällä itse-pintaisuudella pyytää vanhemmiltaan, että hän saisi jat-

kaa vasta perustetussa suomalaisessa tyttökoulussa, jossa paraikaa on avoinna vapaapaikka. Äiti on aivan vastaan tätä yletöntä koulunkäyntiä, mutta isä ymmärtää tyttärensä ja hän pääsee kun pääseekin kouluun ja vapaaoppilaaksi. Ei hän nytkään toverien kanssa solmi mitään ystävyysuhteita, jommoisia hänen ikäistensä tyttöjen on tapana solmia. Hän kiintyy paremmin opettajiin. Varsinkin pitää hän johtajattaresta ja ihailee suuresti hänen hillittyä käytöstään. Kun johtajattaren mieltä jotenkin pahoitetaan, koskee se häneen kipeästi. Lyhyeksi tulee muuten ilo tyttökoulussa, sillä kateet kielet levittävät huhua, etteivät Idan vanhemmat ensinkään ole varattomat ja että on turhaa pitää häntä vapaaoppilaana. Vuoden perästä on Idan keskeytettävä koulunkäynti ja palattava kotiin. Pitäjän sivistyneet naiset, joita nähtävästi liikuttaa opinhalu tässä toiselta puolen niin rajussa, toiselta puolen niin sävyisässä lapsessa, ottavat hänet nyt suojaansa ja parin vuoden aikana käy hän säännöllisesti lukemassa, ensin neiti Tavaststjernan, sitten rouva Qwistin johdolla. Rouva Qwistillä oli Idan ohella muutamia muitakin oppilaita, pitäjän hienoston lapsia. Lukuvuoden päättäjäsissä oli Ida saanut lausua »Adlercreutzin». Hiiden kartanon tytär, neiti v. Kothen, oli silloin sanonut, että siinä lapsessa varmaan piilee jotakin, josta pitäisi ottaa vaaria. Antti Ahlberg oli tähän päästötutkintoon teettänyt tyttärelleen punaisen, mustajuovaisen puvun. Idasta tuntui kauhean sopimattomalta esiintyä punaisessa. Olisi pitänyt olla mustaa tai valkeaa!

Lienee väitetty, ettei näytelmätaide olisikaan luovaa taidetta samassa merkityksessä kuin muut taiteenhaarat, jotka puhkeavat ilmoille luonnon pakosta, niin että esimerkiksi poikanen, joka on saanut sieluunsa maalarin kipunän, hiilellä alkaa hahmoitella kuvia ensimmäiseen vaaleaan pintaan mikä eteen sattuu, ennenkuin on nähnyt ainoaa taulua; tai että kuvanveistäjänlahjat puhkeavat ilmoille puunpalasen tai savimöhkäleen kautta, jonka armoitettu lapsi saa käsiinsä. On väitetty näytelmätaiteen vaativan esikuvien näkemistä, herätäkseen.

Pitkäpalmikkoinen tyttö Hämeen sydämessä ei ollut kuullut puhuttavan teatterista. Sana »teatteri» oli aivan

kuolleena ja sisällyksettömänä jäänyt hänen korvaansa, kun hän äitinsä ruokasäiliössä oli käynyt kuorimassa maitoa ja hänen silmänsä olivat liitäneet yli seinien, jotka olivat päällystetyt sanomalehtipaperilla. Äiti oli jostakin kartanosta saanut ruotsalaisia sanomalehtiä, koskei isä tahtonut luovuttaa hänelle suomalaisiaan, ja näistä seinäpapereista oli sana »teatteri» sattunut tyttösen silmään. Tämän sanan yhteydessä luki hän hyvin usein herra Raa'n ja rouva Raa'n nimet. Hän ymmärsi irtonaisista sanoista, että herra Raa oli kuninkaana ja rouva Raa kuningattarena. Tuon asian ympärillä, että herra Raa oli kuninkaana ja rouva Raa kuningattarena, askartelivat hänen ajatuksensa. Hän mietti mitä merkitsi, että he olivat jonakin muuna kuin mitä he olivat.

Mutta yhä läpipääsemättömämmäksi tiheni tulevaisuus tyttösen edessä, joka kaikilla vaistoillaan oli tuntenut, että tulevaisuus häntä varten oli valmistanut jotakin erikoista. Hän oli aikoja sitten ymmärtänyt, ettei hänestä ole kodissa olijaksi. Isän ja tyttären suhde kyllä oli läheinen ja suora, mutta äiti loittoni hänestä loittone mistaan. Uudeksi loukkauskiveksi heidän välillään tuli väkijuomatarjoilu, jota äiti katsoi tarpeelliseksi pitää talossa kauppatuttavia varten. Idaa se raivostutti. Inhon valtaamana iski hän lapsennyrkkinsä pöytään, vaatien äitiä ajamaan ulos humalaisia. Äiti kauhistui hänen rajua luonnettaan. Sinä juhannuspäivänä, jolloin Ida muutaman päivän kestäneen rippikoulun perästä ensi kerran oli päässyt ripille, katseli hän, astellessaan kirkosta kotia kohti, entistä vakavammin tulevaisuuttaan. Minne minä nyt joudun? kyseli hän itseltään kyselemistään ja itki yksinään. Tähän asti oli kestänyt lapsuus-aikaa ja hyvät ihmiset olivat auttaneet eteenpäin. Nyt oli turvauduttava omaan apuun. Mutta miten?

Kesän ja syksyn oli hän vielä kotona, mietti, haaveili ja taisteli. Syksyllä sitten sattui tapaus, joka osoitti harhailevalle tien pään.

Janakkalan talonpoikaistaloissa asui siihen aikaan kesäisin ja jouluajoin ylioppilaita, ja tullessaan toivat he aina uuden elämän pitäjään. Moni näistä ylioppilaista on sittemmin tullut huomatuksi mieheksi. Maalle päästessään panivat he lukujensa lomassa toimeen huveja ja

eräänäkin syksynä piti esitettämän näytelmäkappale. Isäntäväkensä kautta luultavasti olivat ylioppilaat kuulleet Ida Aalbergista ja tulivat pyytämään häntä mukaan seuranäytelmään.

Äiti pani jyrkästi vastaan ja muodon vuoksi isäkin. Tyttären palavat pyynnöt mursivat vihdoinkin vastustuksen ja kun hän oli saanut vanhemmiltaan luvan päästä mukaan tuohon salaperäiseen, josta ei hän tietänyt mitä se oli, mutta joka huumaten piti häntä vankinaan, oli hän sellaisen riemun vallassa, ettei saanut unta yöllä.

Matalassa huoneessaan viettää viisitoistavuotias ensimmäistä unetonta yötä ja tuijottaa hurmion vallassa pimeään. Hän ei milloinkaan ole elänyt tällaisessa taikatunnelmassa. Hän muistaa jossakin kertomuksessa lukeneensa nuoresta tytöstä, joka ei voinut nukkua — se oli aina tuntunut hänestä perin ihmeelliseltä ja ihanaalta. Ja nyt on hänkin saavuttanut tämän onnen: hänkään ei voi nukkua, niin onnellinen hän on! Ja hän on äkkiä siirtynyt sadun maille, hänestä on tullut runojen ja tarujen sankaritar, ihana prinsessa, joka ei voi nukkua yöllä!

Sipilän talon ladossa näyteltiin sitten »Kassan avain», jossa Ida Aalberg esiintyi ensi kerran.

Yleisö oli haltioissaan ja tanssissa, joka seurasi näytelmää, monen pojan sydän tulessa. Tytölle, jonka yllä oli pilkullinen, vastatärkätty karttuunihame, kaksi paksumaa palmikkoa niskassa, kuiskattiin tanssin pyörteissä paljon ylistystä ja ennustuksia loistavasta tulevaisuudesta. Tuskinpa kukaan kuitenkaan aavisti miten loistava se tulisi olemaan. Tyynesti kuunteli tyttönen tunnistusta lahjoistaan. Olihan hän aina tietänyt, että hänestä tulisi jotakin. Nyt hän tiesi mistä alkaisi. Tanssi häntä hurmasi, mutta ei kukaan tanssijoista erikoisesti. Lauri Kivekästäkään ei hän pannut merkille tanssittajiensa joukossa.

Se riemun tunnelma, jossa hän oli viettänyt ensimmäisen unettoman yönsä, tuon oudon edessä, joka hurmasi ja huumasi, ei uudistunut. Syvästi vakavana katsoi yksinäinen lapsi silmiin kohtaloaan. Sillä horjumattomana kuin kohtaloa kantoi hän seuranäytelmäillan jälkeen povessaan tietoa, että hänen pitää päästä teatteriin.

Ensi tehtävä oli saada isä ja äiti suostumaan asiaan. Molemmat olivat ehdottomasti vastaan, isä luultavasti siitä syystä, että äiti oli niin jyrkkä.

»Teatteri on synti. Joka sinne menee, lankeaa. Vain huonot ihmiset voivat olla teatterissa. Joka sinne jouuu, on kadotettu ja tuomittu.»

Tällaisia ajatuksia toistelee äiti toistelemistaan ja väkevänä kuin luonnonvoima pysyy tytär kannallaan. Nämä molemmat naiset, se vanha ja se nuori, ovat niin toistensa näköiset, he ovat niin tasaväkisen lujat ja päättäväiset, mutta he seisovat vastatusten ja vaihtavat kovia sanoja! Veri vetää heitä toistensa puoleen, mutta juopa, niin syvä kuin se voi olla ainoastaan aivan läheisten omaisten välillä, erottaa heidät. He haavoittavat haavoittamistaan toisiaan ja viiltävät epäsoinnut vihlovat kodissa.

Kun Suomalainen Teatteri tulee vierailemaan Hämeenlinnaan, on Idan päätös kypsä. Luonto hänessä ottaa omansa. Hänelle ei ole annettu lupaa lähteä teatteriin — hänen on siis lähdettävä väkisin. Hän valitsee hetken, jolloin isä ja äiti ovat poissa. Hänellä on rahaa sen verran että hän pääsee Hämeenlinnaan. Muuten ei hänellä ole kuin vaatteet yllään. Hän kiiruhtaa tuttua polkua asemalle. Ja kun hän on päässyt junaan, laskeutuu rauha pitkien taistelujen jälkeen hänen ohimoilleen. Ratkaisevan askelen vaikea otto on ohi, hän on tehnyt mitä piti tehdä.

Hämeenlinnassa turvautuu hän Johanna tätiin, jonka luona veljet asuvat. Bergbom ei ole Hämeenlinnassa ja Vilho, jonka puoleen hän on kääntynyt, neuvoo lähtemään Bergbomin puheille Helsinkiin. Viikon viipyi Ida Hämeenlinnassa ja näki nyt ensi kerran esityksen teatterissa. Näyttelijä Tervo osoitti hänelle paikan salissa. Esitettiin saksalainen kappale »Viulunsoittaja», mutta esitys ei mitenkään huumannut eikä hämmästyttänyt Idaa. Se pysyi kuitenkin kumoamattomana, että teatteriin hänen pitää päästä. Veljet antoivat hänelle sen verran rahaa, että hän pääsi lähtemään Helsinkiin. Juna vei hänet ohi hänen entisen kotinsa. Matkalla näki hän ensi kerran Lauri Kivekkään. Tämä, johon tyttönen tietenkin jo Sipilässä oli tehnyt vaikutuksen, lähestyi

kysyen: »Minne te matkustatte, neiti?» »Helsinkiin!» vastasi neitonen lyhyesti ja vakavasti, nosti päättävänä päätään ja teki lopun pitemmistä keskusteluista. Nähtävästi hän eli niin omassa maailmassaan, ettei häneltä riittänyt ajatusta minnekään muualle.

Bergbom, tuo mahtava mies, joka kantoi käsissään hänen kohtaloaan, asui siihen aikaan Bulevardinkadun 10:ssä.

Hän oli säkenöivä, ystävällinen mies.

— Tässä on sisareni, esitti hän.

Huoneeseen astui vilkas, vaalea nainen, joka hänkin tervehti ystävällisesti, mutta iski samalla tyttöön katseen, joka meni läpi luiden ja ytimien. Tyttö tunsu, ettei hän pelkää tohtoria, mutta neitiä hän pelkäsi.

Viikon luki Bergbom Ida Aalbergin kanssa, tutkien ja ohjaten häntä. Se oli opinjanoiselle onnen viikko. Viikon lopussa julisti Bergbom: te pääsette teatteriin ja saatte 50 mk kuussa.

Pian läksi teatteri kiertämään maaseutua ja Ida Aalberg sen mukana.

Äiti oli tyttärensä ratkaisevasta teosta niin suuttunut, että hän katsoi häntä kuolleeksi eikä sanonut halua vansa nähdä häntä. Hän suri ja hän kärsi. Tytär kärsi hänkin haarallaan siitä, että oli pahoittanut äidin mielen. Mitään katumusta ei hän koskaan voinut tuntea. Olihan hän tehnyt mitä hänen piti tehdä.

Parin vuoden kuluttua, kun teatteri vieraili Hämeenlinnassa, tuli isä katsomaan ikävöityä lastaan ja näki hänen esiintyvän. Hän ihastui siitä niin, että vähillä rahoillaan osti tyttärelleen hopeakellon.

Vähitellen tasaantui suhde äidin ja tyttären välillä ja tytär saattoi tulla kotiin käymään. Mutta hän oli lapsuutensa kodissa aina vieras eikä hänellä ja äidillä ollut mitään puhumista. Se suuri kysymys, Idan elinkysymys, lepäsi ylipääsemättömänä heidän välillään. Tytär tiesi seuranneensa jumalkäskyä — äiti tiesi hänen astuneen kadotuksen tielle.

Pari kertaa kävi äiti katsomassa tyttärtään Helsingissä. Hän näki hänet ainakin Norassa ja Regina von Emmertzissä. Mutta teatteri pysyi kun pysyikin hänelle syntinä ja kurjuutena ja hänestä oli kauheaa, että hänen

tyttärensä oli mukana sellaisessa. »Mitä siitä, jos hän on vaikka miten suuri taiteilija, kun ei hän osaa edes velliä keittää», saattoi hän sanoa. Isä sen sijaan kävi niin usein kuin suinkin katsomassa kuulua tytärtään ja seurasi ylpeänä ja onnellisena hänen voittoretkiään. Kyynelelmin kertoi hän sitten ystävilleen, että Idaa oli tervehditty kukkassateella tai että ylioppilaat olivat kantaneet häntä tuolissa ja laulaneet hänelle.

Helsingissä, elok. 15 p:nä 1911.

KIRJA - M A T T I

Sata vuotta sitten, aikana jolloin ei Suomessa ollut yhtään ainoaa suomenkielistä koulua, yhtään ainoaa suomenkielistä sivistyskotiä ja vain harvoja suomenkielisiä kirjoja, aikana jolloin suomalaista pidettiin niin hitaana, saamattomana ja typeränä, ettei hän kykene, eikä hänen kielenä liioin, kohoamaan korkeampaan sivistykseen, tapahtui, että Suomenmaata mitteli voimakas hiljainen mies, talvella vetäen perässään kelkkaa, kesällä kantaen olkapäillään painavaa reppua. Tällaisia tosin Suomenmaassa on ollut montakin — tavallisesti me olemme sanoneet heitä mierolaisiksi, mutta tämän miehemme erosi heistä siinä, että heti kun hän taloon pääsi, hänen silmänsä alkoivat katsoa, olisiko jossakin näkyvissä kirjaa. Tai edes kirjan lehteä. Miehen hartiat olivat kantamisesta käyneet kumariksi ja koko hänen olemuksensa teki hitaan ja poissaolevan vaikutuksen, mutta annapas olla: heti kun tuli näkyviin kirja, tai vaikkapa vain kellastunut lehti, niin mies havahtui ja hänen silmiinsä tuli älykäs ilme. Heti hänen kätensä ikäänkuin hyväillen tarttuivat kirjaan ja silmät alkoivat tutkia kansilehteä tai sivumääriä. Ja niin pyhä näytti kulkijalle olevan tämä toimitus, ettei hän kuullut eikä nähnyt mitä ympärillä tapahtui, hänen laihat kätensä vain hellävaroen käsittelivät kirjaa ja kun hän oli saanut selville, mikä painos oli kysymyksessä, minä vuonna kirja ilmestynyt ja muu, mikä koski tätä kirjaa, niin hän alkoi hieroa kauppaa kirjan tai irrallisen lehden ostamisesta. Mutta mitäpä hän sitten saattoi tarjota hinnaksi noista hänelle niin kallisarvoisista niteistä — köyhä mies, köyhissä vaatteissa, paikka paikan päällä,

vaikka tosin puhtaat kädet ja kasvot todistivat korkeampaa tasoa kuin tavallisen maankiertäjän? Hänhän eli leipäpalasesta, jota hän kuljetti taskussaan, ja vesi oli hänen juomansa. Jos hänelle tarjottiin viinaa tai viiniä, niin ei hän ottanut sitä vastaan, koska »hänen ei sopinut tottua elämäntavoille, jotka eivät soveltuneet hänen varoihinsa». Hän tarjosi vanhoista kirjoista maksuksi uusia, joita kanto repussa ja jotka siis eivät olleet harvinaisia; tai hän tarjosi työtään — kirjansitomista. Ja olihan hänellä joskus hiukkasen rahaakin. Hän ansaitsi sitä myymällä arkkiveisuja ja sitomalla kirjoja. Hänen elämänsä oli halpaa, hänen tarpeensa vähäiset. Ei mennyt huonevuokraakaan, sillä kesällä hän nukkui yönsä ladoissa ja talvisin hän kallistui kovalle tuvanpenkille, reppu päänsä alla. Kansa kutsui häntä Kirja-Matiksi, ja Veisu-Matiksi, jotkut sanoivat Maailman-Matiksikin.

Retkillään, jotka aina olivat kävelyretkiä, mikäli ei joku hyväntahtoinen ajomies tarjonnut hänelle jonkin virstan ilmaista kyytiä, Matti kulki Suomen ristiin rastiin, joutuen tietysti myös kaupunkeihin. Helsingissä tapahtui hänelle kerran ihme: Kirja-Matti otettiin vastaan ystävällisyydellä, jopa ihailulla ja innostuksellakin, hänen ympärilleen kokoontui oppineita ja häneltä kyseltiin ja hänen tietojaan pantiin kirjoihin. Heitä ihmetytti tämä mies, joka ei osannut kuin suomenkieltä ja jossa asui pohjaton harrastus kirjoihin ja nimenomaan suomenkielisiin. Kerrottiin hänen jalan kulkevan peninkulmia, vain nähdäkseen jonkin vanhan kirjan! Ja hän kieltäytyi kaikista elämän mukavuuksista, kodista, perheestä, vain omistaakseen noita vanhoja kirjoja!

Kas, Helsingissä, yliopistokaupungissa, oli siihen aikaan kourallinen nuoria miehiä valmistumassa elämäntehtävänsä, miehiä, jotka olivat kuulleet Arvidssonin julistuksen: ruotsalaisia emme ole, venäläisiksi emme tule — olkaamme siis suomalaisia. Ja Snellmanin huutavanääni oli vaatinut Suomea täydellisesti suomalaiseksi kansallisvaltioksi!

Näille nuorille ylioppilaille oli selvennyt, että he jäävät muukalaisiksi isäinsä maalle, jolleivät osaa isänmaan kieltä. Eikä isänmaa voi tuntua omalta, jolleivät

he tunne sen kansaa ja sulaudu yhdeksi hengeksi ja vereksi sen kanssa. Tämä kieli on tuntematon ja ylenkatsottu, mutta se on nostettava kunniaan sivistyskielten joukossa. Tämä kansa on sekin orpo, väärinymmärretty ja yksinäinen, mutta sen täytyy omien lastensa rakkauten voimalla kohota arvovaltaisten kansojen rinnalle. Suomen kielen täytyy tulla sivistyneiden kotien kieleksi niinkuin se nyt on rahvaan kieli, koulujen kieleksi, yliopiston kieleksi, ja sen täytyy saada kaikille elämän aloille vaikuttava ja kaikilta elämän aloilta vastaanotettava kirjallisuus.

Mitä sinisiä korkeuksia tavoittikaan noiden nuorten ylioppilaiden mielikuvitus, kun he loma-aikoinaan samosivat suomalaisella maaseudulla, puhutellen isiä ja äitejä, vaareja ja muoreja ja entäs sitten punastuvia neitoseja, jotka taisivat laulaa heille kansan omia lauluja! Kaksin verroin ihaniksi kävivät nyt suviset yöt, kun he nukkuivat ne aitoissa, jonne tuntui tuomien, puhkeavien koivujen ja monenlaisten yrttien läheisyys. Käet kukkuivat läpi noiden valkoisten öiden ja leivoset ja pääskyselä tulivat auringon noustessa esiin yöpuultaan. Ja kuului lehmänkellon kalkatus tarhasta ja emännän ja tyttären astunta, kun he pihapolkuja pitkin riensivät aamuaskareille. He puhuivat suomea! Ja vaari, joka tiesi loitsut ja tait — vaari kuului jo kolistelevan airoja ja tuhoja venevalkamassa — tämä, tämä oli isänmaan omaa kansaa! Mutta vaikka monet palavassa kaipuussaan rakastivatkin tätä kansaa, tuli heille silti epäilyksen hetkiä — vastukset tuntuivat liian suurilta! Silloin oli jokainen todistus Suomen kansan kyvystä kallisarvoinen.

Maailman-Matti, kirjojen keräilijä tuli yhdeksi tällaiseksi todistukseksi, jopa varsin suuriarvoiseksi. Eikö hän ollutkin kuin ilmetty Suomen kansa, sitkeä, voimakas, hellittämätön ja pyrkimyksessään määrätietoinen? Hänessä oli myöskin kiintymys kansansa vanhaan kulturaliseen historiaan — meidän aikamme sanoisi sitä museohengeksi —, hän osteli vähillä rahoillaan huutokaupoista kaikenlaisia esineitä, jotka olivat joutumaisillaan pois käytännöstä: kuparihinkin, tinalautasia, sapelin, painetin, vanhoja rahoja. Mitä kieltämyksiä olikaan tämän

köyhän miehen pitänyt tehdä pannessaan vaivaiset roponsa näihin vanhoihin esineisiin, jotta nuori kansa saisi nähdä miten ennen elettiin! Nuo vanhat esineethän oikeastaan toimittivat saman asian kuin kirjat: todistivat isien ja äitien aikaansaannoksista, heidän elämästään ja kokemuksistaan. Mutta suuressa kirjassa sanotaan: kunnioita isääsi ja äitiäsi ettäs menestyisit ja kauan eläisit maan päällä. Matti itse todisti koko olemuksellaan esivanhempien luonteenlaatua ja elinvoimaa. Tämän käsitti se nuorten fennofiilien joukko, joka kuunteli harvasanaista Kirja-Mattia ja ammensi hänestä uskoa Suomen kansaan. Se käsitti, että Matti nyt kokoilee talteen juuri niitä kirjoja, jotka menivät hukkaan Turun palossa. Monesti verisin jaloin tämä köyhä mies astelee satoja virstoja, toisesta maanäärestä toiseen, pelastaakseen itse kansalta takaisin, minkä tuli tuhosi!

Kirja: henkisten arvojen lipasto, mahdin arkku, mikä tallettaa ihmisajatusta ja ihmiskokemusta, aikojen tiedonvartia, vuosisatojen taidonhaltia — Matti vaistosi väkevästi kirjan arvon! Kauaa ei hän malttanut viipyä sielläkään missä häntä oli pidetty hyvänä. Hyvä oli, jos hän sai matkaansa turvakirjan ja passin, sillä Matin kokemuksiin kuuluivat myöskin selkkaukset järjestysvallan kanssa, olihan häntä irtolaisuudesta istutettu linnassakin. Ja taas nosti mies repun selkäänsä ja samosi uusia kirjalöytöjä kohden. Mahtoivatkin nämä retket olla täynnä jännitystä ja seikkailuja. Mökistä missä ei asujaimilla ollut leipää, saattoi löytyä Agricolan raamattu! Entisestä piilopirtistä, minne sotaa paenneet olivat jääneet asumaan, saattoi löytyä lehti, joka puuttui jostakin harvinaisesta kirjasta! Matilla oli mielessään — niinkuin parhaassa muistikirjassa — selvät luettelot kaikista lehdistä, mitkä hänen kirjoistaan puuttuivat ja saaliinodotuksen kuume poltti hänen suonissaan, kun hän näki irrallisia lehtiä tai vaikkapa lehtien kappaleita. Mikään niistä ei saanut joutua hukkaan!

Maantiestä tuli Matin varsinainen koti. Varastopaikkoja hänellä oli siellä täällä — täytyihän hänen jossakin tyhjentää selkäreppunsa — ja näistä on erikoisesti mainittava Kanajarven talo Kalvolassa, missä isäntä oli vanhapoika ja hiukan kirjahullu hänkin, niinkuin Matti.

Mahtoikin olla somaa, kun nämä molemmat vakaat miehet joskus harvakseltaan juttelivat kirjoistaan ja muinaisesineistään. Kanajärvellä toki oli peltonsa ja karjansa. Matilla oli vain kirjansa. Ei vaimoon, ei lapsiin mennyt hänen ajatuksensa. Kerran, pari vuodessa hänen tuli ikävä Herran armopöytää Ylistaron, syntymäpitäjänsä kirkossa. Mitäpä merkitsi Matin jalkavaivoissa muutama kymmen peninkulma sinne tai tänne.

Kuka oli sitten tämä merkillinen Matti, tämä koditon ja unissakävijä, jonka järjestysvalta sulki telkien taakse ja jota oppineet ja suomalaisuuden ystävät Helsingissä ihailen kuuntelivat? Jokin eteläpohjalainen runoniekka oli tehnyt hänen kunniakseen viisun, josta on säilynyt muutama säe:

Matti Pohto jäitä potkii,
Hän on aina kulkeileva.
Tietää tien Turkuhunkin,
Sieltä tormaa Tornioonkin;
Ei laiska kelpaa laulamahan
Eikä nilkku tanssimahan,
Mut se kun jalo jaivoistansa——

Sepä kelpaa kiertämähän,
Pitkät matkat mittaamahan,
Sepä sihtaa Suomen saaren,
Arvaa poikki Pohjanlahden,
Sepä kokoo konttihinsa,
Vanhat kirjat kirstuhunsa,
Parhaat kirjat laukkuhunsa,
Tavarat taskuhunsa.

Matti Pohto — se siis oli tämän Maailman-Matin eli Kirja-Matin oikea nimi.

Hänen elämänsä tarina alkaa samalla tavalla kuin niin monen muun Suomen pojan noina orpoina aikoina: kotitalo kaukana kulkureiteiltä, paljon lapsia, sitten kodin häviö ja perheen hajaantuminen mierolle. Toki yhdessä suhteessa eroaa Matin tarina niiden tarinoista, jotka halla ja nälkä ajoivat kodista maailman selkään. Viina, hallan hyvä veli armaassa isänmaassamme, tekee yhtä työtä hallan kanssa. Viina ajoi kunnollisen äidin, juo-

mari-isän ja yksitoista lasta Ylistaron Yli-Pohtolasta kerjuun tielle. Matti, syntynyt kahdeksantena yhdestätoista sisaruksesta, maalisk. 7 p:nä 1817, näki kurjuutta ja kurjaa elämää varsin varhain. Äiti näyttää kauan raataneen pitääkseen kotia tasapainossa. Hänen voimansa kuitenkin uupuivat samaa vauhtia kuin velat lisääntyivät, ja Matin ollessa kahdeksan vuoden vanha, myytiin Yli-Pohtola ilmajokelaisen Yli-Könnin saatavista. Nämä Pohdotkin olivat kotoisin Ilmajoelta, sillä Matin isänisä oli Kuivilta tullut Yli-Pohtolaan kotivävyksi.

Ainoa perintö minkä Matti kodistaan sai, lähtiessään karjapaimeneksi ja kerjäläiseksi, oli lukutaito. Juopon kurjan miehen vaimo ja yhdentoista lapsen synnyttäjä oli ehtinyt hänelle antaa kotoa tämän perinnön.

Ja Matti Pohto loisti lukutaidollaan papinkinkereissä, jopa hänen intonsa oli niin suuri, että hän pappien reenalaksilla seurasi toisillekin lukukinkereille. Harvinaista mielenvirkeyttä todistaa sekin, että poikanen viiden vuoden ikäisenä oli yksikseen lähtenyt katselemaan maailmaa laajemmaltakin, jopa hän taapersi niin kauas, että hänet vasta kirkossa kuuluttamalla löydettiin. Tosin saattaa lapsen karkaaminen kyllä todistaa sitäkin, ettei kodissa jaksettu pitää lapsilaumaa silmällä — kukaties äiti silloin oli ylen uupunut, tai kukaties isä silloin juomaseuroineen pelotti lapset ulkosalle. Suuretkin kodit ovat juopottelijoille käyneet ahtaiksi. Yli-Pohtolan harmaassa tuohikattoisessa rakennuksessa oli tupa, kamari ja eteinen — lienee tämä koti myöhemmin monesti kangastanut sen miehen mielessä, joka maailmanmattina mitteli maanteitä.

Pikku poikana seisoskeli Matti veräjällä ja sai silloin tällöin ohikulkijoilta lantin. Kahdeksanvuotiaasta hän sitten oli kokonaan oma elättäjänsä. Kesät kuluivat vihreissä metsissä ja ahoilla, linnut lauloivat, paimenet puhaltelivat pilleihinsä, karja käveli rauhallisena ja lepäili märehien. Syksystä vaihtoi Matti paimenpussin kerjuureppuun. Me näemme silmissämme pienen pojan, ryysyissä, sierettynein jaloin, tuulessa, sateessa, räntäsääliä, polttavasa pakkasessa, yskäisenä, nälkäisenä, näänyksissä. Hän seisoskelee ovensuissa, kuulee kovia sanoja, kuulee myöskin hyviä sanoja, pääsee pankon

suloiseen lämpimään, unohtaa kurjuutensa, näkee unessa äidin, näkee kodin harmaan rakennuksen, näkee sen kohdan pihamaasta, mikä keväällä ensinnä sulii: siinä he leikkivät, heillä oli hevosina kuusenkävyt ja lompaina petäjänkävyyt, he rakensivat taloa.

Matin talo ei koskaan tullut valmiiksi. Monen suomalaisen lapsen elämä oli sellaista noina orpoina aikoina. Sitten kun Matin kirjankokoojan-aikakausi alkoi, kävi hänen elämänsä vaihtelevammaksi. Tosin ei se suinkaan helppoa ollut, häntä rangaistiin irtolaisuudesta ja läheteltiin paikasta toiseen, kun ei saatu selkoa hänen kotipaikastaan. Mikä lienee kerran mennyt Matin päähän, kun hän ei ilmaissut mistä oli kotoisin. Hänestä ei saatu irti halaistua sanaa, hän oli tekeytynyt kuuromyräksi. Olisi todella mukavaa tietää, minkä tähden tämä yksivakainen poika nyt antautui komeljanttariksi. Joka tapauksessa valheen jäljet tällöinkin kävivät lyhyiksi, sillä Matti unohti yhtäkkiä näyttelemisensä, lausui jotakin selvällä Ylistaron kielellä ja joutui pahasti kiinni. Silloin kerrotaan hänen lyöneen asian leikiksi ja selittäneen, että niinkuin kevään lempi lintujen talven alla jähmettyneet kielet sulattaa suloihin sirkutuksiin, niin oli hänenkin nyt käynyt.

Tämä pieni käänne omalaatuisen nuorukaisen mielessä antaa aavistaa, miten tunteellinen, herkkä ja luonnonkauneudelle altis hän pohjimmiltaan oli. Miten hän mahtoikaan yksinäisillä loputtomilla jalkamatkoillaan elää kiinni vuodenaajoissa, milloin kevään havahtumiskauden lumoissa, milloin ensimmäisten syyshallojen kuolemantunnelmissa, milloin missäkin. Varmaan hänen kiintymyksensä kotipaikkaan, Ylistaroon, on ollut syvä ja pakottava. Mikäpä hänet muuten olisi ajanut peninkulmien takaa juuri kotikirkkoon. Mutta hänen piti nähdä tutut polut ja pellot, taloryhmät, joki, kirkkomaa, haudat ja kirkko. Kodin ruokapöytä oli aikoinaan ollut niukka, mutta armorikas on aina taivaallisen Isän pöytä. Matti oli ensi kerran polvistunut sen ääressä kahdeksantoista vuotiaana, silloin jo paljon koettuaan maailmaa. Muistot vetivät häntä tänne, kovan lapsuuden kovat ja armaat muistot. Ehkäpä myöskin isä ja omaiset, jotka vielä olivat elossa.

Muuten keskittyi hänen kaipauksensa kirjoihin, vanhoihin esineihin ja vanhoihin rahoihin.

Miten tämä kirjarakkaus oikeastaan sai hänessä alkunsa? Ehkäpä hän joskus, kyllästyneenä kerjuuseen, alkoi myyskennellä halpoja arkkiveisuja, ja onnistui. Ja näin alkoi tie kulkea yhä suurempia ja merkitsevempiä kirjan-ostoja, -vaihtoja ja -hankintoja kohden. Työ kehitti tekijäänsä. Erinomaisen muistinsa avuksi käytti kirjoitustaidoton Matti Pohto merkintöjensä tekoon latinalaista aapistoa, nimenomaan sen isoja kirjaimia. Vähitellen oppi Matti tuntemaan koko senaikaisen suomenkielisen kirjallisuuden, ensimmäisen raamatunkäännöksen ensimmäisestä painoksesta hamoihin keisarillisiin julistuksiin asti. Ja niin kalliit olivat Matille hänen kokoelmansa, että kun hän Turkin sodan aikana katsoi Isonkyrön tienoot epävarmoiksi, hän kelkalla kuljetti tuhannet kirjallisuusnumeronsa Kalvolan Kanaj arvelle, mistä isäntä oli luovuttanut ullakkohuoneen hänelle ja hänen aarteilleen. Miten monta kertaa hän lieneekään vetänyt kelkallisensa tuon 30 peninkulman taipaleen, ennenkuin sai kaikki perille.

Tällaisessa vaivaloisessa mielityössään kulutti Matti Pohto vuotensa. Hän ei enää ollut tuntematon eikä häntä uhannut irtolaisuuden rangaistus, mutta hän oli lisäksi säilynyt itsekyllyyden vaaroista ja kulki köyhänä ja vaatimattomana Suomea ristiin rastiin. Suomalaisuuden ystävät suunnittelivat nyt Matille retkeä Inkeriin, Pietarin keisarilliseen kirjastoon ja yleensä kaikkialle, missä saattoi toivoa löytyvän suomenkielisiä kirjoja. Lainaamme tähän erään suosituskirjeinään, jonka turvissa Matti oli liikkunut, koska tämä suosituskirje monissa suhteissa valaisee aikaa ja tilannetta.

»Matti Isakinpoika Pohto, kotoisin Ylistaron Kappe-
listista Iso-Kyrön pitäjässä, Pohjanmaalta, joka omasta
mieli-tahostaan ja rakkauestaan Suomen kielen kirjalli-
siin laitoksiin on ruvennut ympärin-matkustamaan
Suomen maata, kuulustellaksensa, ylös-hakeaksensa ja
koottaksensa niitä vanhanaikuisia, nykyisin harvoin
nähtäviä, Suomalaisia kirjoja, mitkä vielä jossakussa
ehkä meillä löytyynnöön, ja joista hään on jo suurella
kiivauella ja ahkeruella kokoon hakenut ja tännek tal-

lellen tuottanut monta varsin outoa ja äkkinäistä, ennen tuntematointa kirjoja, pelastaksensa heitä sillä häviämistä, hajoamasta ja katoamasta, heijän säilyttämällä kieleemme kunniaksi ja hyväksi tulevillemkin ajoillen — on nyt peällensä ottanut, samassa luvallisessa peällentarkoituksessa, kulkeaksensa minun asioillani aina Suomen ja Venäjän Lappiin, tiustella, kuulustella ja kokoella vanhanaikuisia Suomalaisia kirjoja, niin myös ikivanhoja käsikirjoituksia ja nahkakirjoja, jotka jollakulla tavalla koskoovat mejän historiaan, tahi tuottavat meillen valaistusta ja selitystä vanhoista maanlaitoksistamme, tavoistamme ja esivanhemmistamme. Ja koska hään nyt tällaisissa tarkoissa asioissa, varustettu Kuvernörin passilla, lähtööpi pohjoisehen päin, niin soan minä tämän kautta kehoittamisellani, hyvin sanoin puoltamisellani ja toivotuksillani hänen tiellen saattamiseksi johtattaa häntä, rukoellen jokaista, lijoitenkin moamme ystäviämme, kieleemme rakastajoitamme ja Suomalaiseen kirjallisuuteen halullisiamme, että olisivat hänellen avullisia ei ainoastaan hyvillä neuvoillaan ja ylösvalaistuksillaan, mutta että myös antaisivatten hänellen semmoisia vanhantapaisia kirjoja ja kirjoituksia, joista on tässä puhuttu, niin myös kuin mitä löytyynnöön muita vanhoiin jäännöksiä ja iki-muistoja, niin kuin e.m. kivi-nuijia(joita ukkoisen voajoiksikin kuttutaan), Riimi-Keppiä (joita poalikoiksikin mainitaan), rauta-jousia ja muitaik muinosaikaisia aseita, talon kapineita, työn kaluja ja puvun kappaleita m.m., joita kaikkia hään tännek tuotaisi korjuhun ja talteisehen iäksi säilyttämiseksi.

Anon vielä viimeisellä niitä moamiehiämme, jotka jossa kussa varsinaisessa asiassa hyövyttävät häntä näissä tarkoituksissa, jotta erinäisellen tässä myöten seuraavaiselle paperille kirjuttaisivat nimiänsä ja anti-miansa, muistoksi ja kunniaksi muillenkkin, lijoitenkin minullen.

Helsingin kaupunnista annettunna 28:na päivänä Tam-mikuuta, vuonna 1842.

Carl Axel Gottlund
Suomen kielinen lehtori
Keisarillisessa Aleksanderin Akademiassa
Helsingin Kaupunnissa.»

Isänsä sairastaessa kuolintautiaan oli Matti teettänyt testamenttinsa. Siinä määrättiin hänen kirjakokoelmansa yliopistolle, Kuopion ja Turun tuomiokapituleille sekä Vaasan kimnaasille. Kanajärven isännälle luovutti Matti sen, mitä hänen kuolemanhetkellään oli Kanajärven talossa.

Tämä hetki, Matti Pohdon kuolemanhetki saavutti hänet äkkiarvaamatta ja olosuhteissa, jotka ainiaaksi jäävät hämärän peittoon.

Hän oli juhannusaattona 1857 lähtenyt Kanajärveltä Helsinkiä kohden, viipynyt täällä pari viikkoa ja suunnitellut matkansa ulottuvaksi Pietariin asti. Hänellä oli mukanaan erikoisen hyvät turvakirjat, vanha hylkeenahkainen matkalaukkunsa, sisältävä kirjoja ja kirjoituksia, säkki jossa oli kaikenlaista irtainta omaisuutta sekä kolme kukkaroa, joissa yhteensä oli 6 ruplaa ja 66 ja $\frac{1}{4}$ kopeekkaa — epäillä kyllä sopii, olisiko hän tällä matkakassalla voinut suorittaa pitkän matkansa ja tehtävänsä, vai olisiko hänen täytynyt köyhyytensä vuoksi kääntyä takaisin, niinkuin joskus oli käynyt. Joka tapauksessa Matti Pohto nyt 40-vuotiaana, siis parhaimmassa miehuuden iässään, jalkaisin, niinkuin aina, lähti liikkeelle.

Ja oli hän jo sivuuttanut Viipurin ja tuli Nuoraan kylään ja poikkesi aamusta Tetrin taloon.

Ja sattui niin, että samaan taloon oli edellisenä iltana saapunut Nuoraan kylässä palveleva renkimies Johan Niilonpoika Löfgren, hänkin syntynyt Isossakyrössä. Mutta Löfgren oli huonomaineinen ja tämän vuoksi sotaväestä hylätty. Matti Pohdon tullessa taloon makasi Löfgren heinäladossa. Molemmat pohjalaiset eivät milloinkaan olleet tavanneet toisiaan.

Matti istui tuvassa ja kun talonväki läksi työhön, pyysi hän saada levätä penkillä. Ja siihen hän oli laskeutunut. Ja tuvassa oli hiljaista ja väsynyt mies nukui. Puolenpäivän aikaan astui tupaan renki Löfgren.

Tässä pimenee meille kaikki. Emme tiedä emmekä saa tietää, miten kaikki tapahtui.

Kun talonväki parin tunnin kuluttua saapui tupaan, makasi kirjankokoilija verissään, ohimossa syvään isketty kirveenterä.

Löfgren tavattiin metsästä, missä hän pari päivää oli harhaillut. Hän tunnusti tekonsa, mutta minkä tähden hän oli iskenyt levolle panneen kulkijan hengettömäksi, sitä ei hän kyennyt selittämään. Mitä tapahtui puolenpäivän tienoilla Tetrin tuvassa tuona kesäisenä päivänä 1857 ylistarolaisen ja isokyröläisen miehen välillä, jotka näkivät toisensa ensi kerran? Hurjimus väitti vieraan miehen ärsyttäneen häntä. Mutta sitä vastaan todistaa Matti Pohdon koko olemus ja elämä.

Se oli Kirja-Matin maallisen vaelluksen loppu. Mutta hänen kirja-aarteensa jäi isänmaalle: neljättätuhatta numeroa, suuri osa sellaisia kirjoja, joita ei enää voitu ostaa millään rahoilla.

Suomen kansa hautasi hyvän tekijänsä kauniisti ja arvokkaasti. Ylioppilaiden toimesta koottiin myöhemmin rahasumma, jolla hankittiin hautamerkki: jättiläiskokoinen kivistä hakattu kirja. Me löydämme sen Ristinmäen hautausmaalta Viipurista ja tämän kivisen kirjan kanteen on kullalla piirretty Matti Pohdon nimi.

Tämän ylistarolaisen miehen nimi on myöskin piirretty kultaisin kirjaimin Suomen kansan kiitolliseen sydämeen. Hänen elämänsä oli täynnä puutetta, vaivannäköä ja hengenpaloa — näillä hän kalliisti osti elämäntyönsä. Sen minkä villi luonnonvoima Turun palossa oli tuhonnut, sen Matti Pohto henkensä pyhällä tulella isänmaalle pelasti.

YLISTARON JAAKO

Tukholmassa, »kuninkaan kaupungissa» asuu Ylistaron Jaako Rantakadun varrella. Se on hienoston kaupunginosaa, siitä avautuu mitä ihanimpia näköaloja merelle ja kaupunkiin. Usein nähdäänkin Jaako ikkunassaan, kun aurinko säteilee satamaan, tai valot sytyvät lantalaiturilla ja laivoilla. Hän katselee erikoisen mielellään satamaan, minne Suomen laivat laskevat. Hänellä on siihen painavat syynsä: tässä satamassa hän on suorittanut tärkeimmän työnsä. Kaukana Ylistarosta hän tässä rannassa on vuosikymmeniä odotellut Suomesta tulevia laivoja. Paljon kaipausta liittyy tähän odotukseen ja sadat Suomen siirtolaiset, uhman ja viinan humalassa ovat tässä satamassa ja tällä rannalla Ylistaron Jaakossa kohdanneet ainoan, joka on ymmärtänyt heidän kieltään ja auttanut heitä. Jaako on yksinkertaisella tavallaan ja omien kovien kokemustensa opastamana vuorostaan opastanut maanmiehiään. Tämä on tapahtunut hetkellä, jolloin koti-ikävä on siirtolaisen rinnassa kamppailut uhman kanssa. Viimeisenä suomalaisena on Ylistaron Jaako joutunut painamaan lähtevän kättä. Kauniin tukholmalaisen kotinsa ikkunasta katsellessaan satamaan, muistelee Ylistaron Jaako myöskin sitä päivää, jolloin Suomen laiva tänne toi hänen keväisen onnensa, sen Isonkyrön tytön, josta tuli hänen elämänsä toveri. Tyttö astui huojuvaa lautaa myöten, tuulessa ponnistaen laivasta maihin. Jaakossa heräsi muisto »opsitusta» Vaasassa, jolloin hän, Jaako, oli tarjonnut »koko joukolle» olutta. Tuvassa roihuivat päreet, öljylamput ja talikynttilät, viulut soivat ja permanto paukkui tanssin tahtiin — silloin oli Jaako kaukaa näh-

nyt tämän tytön, Kauppilan Liisan. Ja lähettänyt hake-
maan olutta koko joukolle! Liisa saapui nyt leivän
hakuun meren taakse, niinkuin kerran Jaakokin. Jaako
ojensi hänelle kätensä, auttaakseen häntä maihin, ja
pian lupasivat nämä molemmat toisilleen uskollisuutta
myötä- ja vastoinkäymisessä läpi elämän.

Kauppilan Liisasta tulikin hyvä ja tarmokas elämän-
toveri, jota Ylistaron Jaako, yksin jäätyään, kauniisti
muistelee. Mutta ennen kaikkea hän, elämänsä pai-
nuessa ehtoopuolelle, muistelee syntymämaataan. Kun
hän kadulla sattuu kuulemaan somea, niin hän,
mikäli mahdollista, liittyy seuraan ja johdattaa suoma-
laiset tukholmankävijät kotiinsa, tarjoten heille vieras-
varaisuuttaan. Uutisia kuunnellessa tai muistoja ker-
toessa vierii voimakkaan vanhuksen poskelle helposti
kyynel. Isänmaa, joka antoi hänelle niin kovan lapsuuden,
on niin likeinen, niin ylen armas. Unessa näytetään
hänelle usein tutut tienoot Ylistarossa ja Vaasassa. Ja
sinne kotiin pääsee Jaako kerran nukkumaan pitkää
suloista unta monivaiheisen elämänsä jälkeen.

Kuka on sitten tämä Ylistaron Jaako? Tukholman
suomalaiset tuntevat nykyään hänet nimellä konsuli
ja he käyttävät tätä nimitystä miltei kuin hyväilynimeä.
Kun heidän kerhonsa kipeästi tarvitsee jotakin, niin
konsuli se lopultakin on heidän varmin turvansa. Kun
Vaasan museota pantiin pystyyn, niin konsuli tuli
yhdeksi sen suurlahjoittajia. Ja hänen syntymämaansa
suojeluskunnat ovat, nekin, saaneet tuntea hänen kart-
tuisan kätensä. Puhumattakaan monista yksityisistä ja
yhdistyksistä.

Ylistaron Jaako on nyt kahdeksankymmenen vuoden
ikäinen vielä voimakas ja suoraryhtinen mies. Hän sai
kunnon vanhemmiltaan perinnöksi rautaisen terveyden.
Nälkävuosina 1867 omistivat nämä Tuokkolan talon
Ylistarossa. Tuokkolan suurta perhettä — lapsia oli
yksitoista — ei kaatanut ruttotauti eikä nälkä, vaikka
nekin näinä raskaina aikoina tekivät tuhojaan kautta
Suomen. Tuokkolan isäntä oli piirtänyt paperille pienen
merkin — tämä merkki kaatoi kodin. Hänelle oli tuotu
paperi ja pyydetty hänen puumerkkiään, kovan ajan
ahdistama naapuri oli pyytänyt apua eikä Tuokkolan

mies voinut häneltä sitä kieltää. Seurasi tuskan ja taudin aika. Ylistaron mies, joka nyt elelee kauniissa talossa kuninkaan kaupungissa, säilyttää sielunsa syvimmissä muiston pienestä kuolleesta veljestä, jonka arkun ääressä hän seiso, suuresta kotoisesta tuvasta, missä vieras kansa vaelteli, vieden pois tutun esineen toisensa jälkeen kun sitä hajoitettiin eri haaroille. Huutokaupan jälkeen pääsi perhe naapurin saunaan asumaan. Yhdestätoista lapsesta oli silloin jäljellä seitsemän — kaikki pieniä, kaikki vailla leipää ja vaatetta. Siihen aikaan tunnettiin ainoastaan sisäänlämpiävä sauna ja sehän antaa makean löylyn. Mutta ennenkuin tällainen sauna selkiää, on se täynnä sankkaa sauhua. Tässä sauhussa kodittomaksi jäänyt perhe asui. Pää kävi raskaaksi, silmiä kirveli ja jalkoja paleli. Kun sitten lähestyi kylpemisen aika, täytyi saunakestien lapsineen lähteä talliin ja navettaan. Vihdoin, kun kaikki olivat kylpeneet, nostettiin lämpöiselle lavolle olkia ja entinen Tuokkolan perhe unohti unen helmassa huolensa ja kurjuutensa. Siihen aikaan ei säästetty metsää ja saunailtoja mahtui viikkoon joka arkipäivä. Konsulin mieleen on näiltä ajoilta painunut syksyiset lokaiset tiet, jotka upottivat paljasjalkaisia lapsia puolisääreen, ja miten lapset viluissaan lämmitelivät lehmien vierellä, pistäen kohmettuneet jalkansa ystävällisten eläinten alle.

Kevätpuoleen pääsi isä kaupunkiin työhön ja lapset lähtivät kerjuulle. Jaako oli silloin 11 v. ikäinen. Hän pysähtyi ryysyisenä ja nälkäisenä kotien oville, pyöriteli kohmettuneissa käsissään lakkirisaa ja anoi ruokaa. Monet emännät antoivat ystävällisesti siitä mitä heillä oli — kaikilla oli puute — mutta monet, kyllästyneinä kerjäläislaumoihin, lausuivat pyytäjille kovia sanoja. Kerrankin ojensi emäntä Jaakolle pahasti homehtuneen leivänkappaleen ja sanoi: kun syö hometta, niin tulee väkeväksi. Köyhä lapsi kiitti ja söi, eihän ollut valitsemisen varaa. Emännän ennustus kävi kyllä myöhemmin toteen, sillä pojasta kasvoi todella voimakas mies. Yöt vietti kerjäläispoika tuvan takalla, missä palvelusväen sukat ja kengät olivat kuivamassa. Monasti hän aamuisin sai kuulla: tuo kerjäläispoika on taas pitänyt näitä päänsä alla eivätkä ne ole kuivaneet!

Kerjäläispojan päiviltä on konsuli lähtemättömästi säilyttänyt mielessään kuvan harmaista surkeista ihmisolennoista, jotka pysyttelevät tuvannurkissa, kääntäen käsinkiveä, jos jaksoivat, kehräten villoja tai pellavaa jos näkivät, ja pimeässä sopessaan tyhjentäen puurokupin, kun se heille ojennettiin. Ne olivat »ruorikeet», pitäjän vaivaiset, vanhuudessaan vieläkin sääliittävämmät kuin kerjäläiset, jotka pääsivät liikkeelle. Kerran saapui Jaako hyvin nälkäisenä vesimyllylle, juuri kun mylläri oli jauhamassa kauvoja. Kivien välitse tirsui jauhoja ja poikanen kokosi niitä himokkaasti lattialta taskuihinsa. Hän ei jaksanut odottaa että pääsisi sillalta maahan, vaan hänen piti heti saada niitä suuhunsa! Joukossa oli niin paljon kivisirua, että oli vaikeaa sitä niellä. Mutta nälkä oli samalla kova ja sekä kivet että jauhot menivät tuota pikaa samaa tietä. Nälkä pakotti joskus suostumaan varsin outoihin ehtoihin. Kerrankin sattui naapurin ikkunalla olemaan sankka kärpäskarja ja leikkiveri sanoi Jaakolle: jos syöt nuo kärpäset, niin saat tämän leipäpalasen. Ja köyhä poika nieli kärpäset ja sai leivänkappaleen.

Eräänä aamuna hän heräsi suuressa tuvassa, jonka seinillä oli lavitsoja ja näillä samanlaisia matkalaisia kuin hän itsekkin. Hän aavisti olevansa Vaasan kaupungissa ja sai kuulla, että tämä oli »herperi», yömaja, mutta miten hän sinne oli joutunut, sitä ei hän voinut muistaa. Luultavasti hän oli pyörtynyt kadulla ja kannettu tänne. Mutta tänne ei saanut jäädä, täytyi lähteä liikkeelle. Pihalla ristiportaiden ääressä seisoivat muutamia poikia, katsellen jotakin toimitusta. Ylistaron Jaakokin pysähtyi. Korjattiin pois niitä majamiehiä, jotka sinä yönä olivat kuolleet. Poikanen seisoivat kuin kynttilä, kauhusta jähmettyneinä siihen paikkaan. »Herperistä» ei ollut pitkästä torille. Päivän hän pyyteli apua niillä tienoin ja keksi illalla paikan, mihin oli varastoitu tyhjiä tynnyrejä. Näiden takana hän makasi yönsä. Siellä oli olkiakin. Nykyään on tällä kohdalla Pohjoismaiden Yhdyspankin talo. Onnistipa poikaa vihdoinkin niin, että hän pääsi juoksupojaksi kauppiaille, »Kilu-Vikmanille», ja sai olla apuna, kun hänen isäntänsä maalaisilta osti munia, vasikannahkoja ja muuta senkaltaista. Ja vielä

suuremmalle kauppiaalle Jaako joutui, joka keskipihallaan joka aamu jakoi kerjäläisille silakkanelikon sekä leipää — suuresta portista tultiin sisään ja pienestä päästettiin ulos. Rosenbergin pellolla keitettiin potaatteja suurella padalla. Kerjäläiset saivat 3—4 potaattia henkeä kohden. Jaako muistaa istuneensa syömässä näitä armopaloja siinä missä Vaasan museo nyt sijaitsee. Eipä hän silloin aavistanut, että juuri tälle paikalle kerran kohoaisi mahtava talo, muistoesineiden koti, ja että hän, silloinen kerjäläinen, sitä tukisi 100 000 markalla! V. 1874 tapaamme Jaakon apulaisena reilulla ja hyvin tunnetulla kauppiaalla. Mistään palkoista ei näihin aikoihin voinut olla puhetta, ruokapalkka oli suuri asia.

Huhtikuun 1 p:nä äskenmainittua vuotta — konsuli muistaa selvästi päivämääränkin — sattui viisi työtöntä nuorta miestä, niiden joukossa Ylistaron Jaako, yhteen Vaasan kadulla. Keskusteltiin vaikeista ajoista ja pimeästä tulevaisuudesta ja siinä sanoo yksi yhtäkkiä:

Mitäs jos mentäisiin Ruotsiin.

Mennään vaan, sanoo toinen.

Koska mennään? kysyy kolmas.

Ja neljäs vastaa: vaikka huomispäivänä.

Ja niin oli lähtö päätetty. Mitään valmistuksia ei tarvittu, sillä muuta eivät miehet omistaneet kuin ne puutteelliset vaatteet, jotka olivat heidän yllään, ja seuraavana päivänä kokoonnuttiin jo alkamaan jalkapattikkaa meren yli. Yksi nuorukaisista tiesi sen kalasaunan, mistä oli lyhin tie Uumajaan. Kenelläkään ei ollut rahaa, kelloa tai kompassia. Lisäksi sattui kova lumisade. Mikään ei kuitenkaan säikäyttänyt matkamiehiä. Yksi pojista sylkäisi sormeensa, painoi märän sormen paksuimpaan nietokseen ja otti tämän taikatempun avulla suunnan. Taivallettiin raskaassa lumessa. Ponnistus kehitti hyvän toveruuden, jopa ystävyidenkin. Merikylästä pyydettiin ja saatiin hiukan ruokaa — leipää ja mustaa hylkeenlihaa. Oli ilta, kun uupuneina päästiin kalasaunalle. Siellä oli lattiana paljas maa ja katto oli rikki, mutta makuupaikaksi oli tehty lavitsa ja edelliset yöpyjät olivat jättäneet puunkappaleita, joista tehtiin tuli ja joista saatiin päänalanen. Aamulla varhain nousivat ystävykset jatkamaan matkaa. Oli kuitenkin kova

pyryilma ja jää kirkkaana kuin lasi. Lähdetäänkö tuolle jäälle ja noihin nietoksiin? Tohditaanko? Ystävykset tekivät sen johtopäätöksen, että on tohdittava, koska keran on lähdetty matkaan. Muutaman tunnin kävelyn jälkeen olivat pieksut rikki, oljet tippuivat tielle ja paljaat kantapäät olivat esillä. Väsymyskin saavutti vaeltajat, väsymys oli niin tavaton, etteivät he jaksaneet nostaa jalkaa nietoksista, vaan jäivät pitkäksi hetkeksi istualleen lumeen. Siihenkään ei sentään auttanut jäädä, sillä siitä olisi seurannut paleltuminen. Silmiä, jotka olivat tuijottaneet kiiltojäähän ja hankiin, poltti. Vähitellen alkoivat he nähdä outoja värejä ja vihdoin tuli hetkiä, jolloin eivät he nähneet mitään, ainoastaan tunsivat päätä oudosti huimaavan. Tulta! Siellä on ihmisasunto! Tulen välke antoi heille voimaa ponnistaa läpi pimeyden ja vihdoin tulivat he kylään. Mutta niin oudon näköisiä olivat matkamiehemme, että poikalauma kerääntyi seuraamaan heitä. Vihdoin he sitten tulivat lämpöiseen tupaan ja pysähtyivät ovensuuhun. Säikäytyneet ihmiset kiirehtivät nopeasti käskemään pois näitä myöhäisiä vieraita ja kesti pitkän aikaa, ennenkuin he olivat saaneet rauhalliset ihmiset vakuuttuneiksi siitä, etteivät olleet pahantekijöitä. Kukaan ei uskonut heidän puhettaan. Ei ikinä kukaan ollut kulkenut päivässä sellaista matkaa! Ja sellaisessa ilmassa. Vihdoin tuotiin permannolle olkia ja nuoret miehet saivat oikaista levolle pirtin lämpimään. Jospa vain olisi voinut nukkua! Mutta ylenmäärin rasitetut ja vilustuneet jäsenet olivat niin arat, etteivät sietäneet makuullaoloa. Joka paikkaa särki. Tuli jääsokeus. Mitä on jääsokeus? Sairaus, joka ilmenee tunteessa ikäänkuin miljoonat terävät neulat pistäisivät silmiin. Ja itätä tilaa kesti kolme päivää. Uumajasta Sundsvalliin on 30 peninkulmaa ja Sundsvallia kohden nuorukaiset nyt, jalat verillä, ponnistivat. Eikä heillä ollut tässä sahojen, parakkien ja kapakoiden kaupungissa yhtään tuttavaa.

Tapaamme pian nuoret miehet Storhammarin paperitehtaalla. Siellä on kymmenittäin työnhakijoita. Aamulla asetetaan nämä kaikki riviin ja päällysmies valitsee laumasta väkevimmät. Muut saavat joutua minne tahansa. Ajetaan pitkissä rautatievaununveissä kapeita raiteita

pitkin puutavaraa, joka on jäässä ja usein nostettava matalalta korkeihin vaunuihin. Jokaista kuormaa seuraa pari miestä, hiestyneinä lastaustöistä ja nyt istuen kylmillä hirsikasoilla. Ajetaan lujaa, koska muuten tartuttaisiin kiinni lumikinoksiin. Lakki ei tahdo pysyä päässä ja mieskin on vaarassa tipahtaa tielle, ellei pidä kiinni rautatolpista, jommoisia joka vaunussa on neljä. Mutta täytyy varoa, ettei käsistä jää nahka jääkylmään tolppaan. Sama on otettava huomioon, kun liikuttelee rautaisia kettinkejä, joilla kukkuraiset kuormat kiinnitetään. Maantiesiltojen kohdilla oli nopeasti kumarruttava kettinkien alle, jottei pää jäisi siltoihin. Asemalle saapuessa ei sieltä tapaa minkäänlaisia lämmitysvehkeitä. Illalla klo 10 tienoilla vihdoin päästään takaisin kaupunkiin ja puolen tunnin kävelyn perästä ollaan parakissa. Läpiväsyneenä tuskin jaksaa haukata ruokaa, joka kuukaudesta kuukauteen on yhtä ja samaa: Amerikan läskiä, Göteporin silliä ja leipää — ei koskaan mitään muuta. Parakin paljaalle lattialle on levitetty olkia, kengät asetetaan päanalaseksi ja takki levitetään peitteeksi olkapäille. Konsulimme muistaa, että hänellä keran kolmen peräkkäin sattuvan juhlapäivän ajaksi oli varattuna ravinnoksi läskinpala, silli ja kaksi leipää, joita hän säilytti uunin päällä. Sillistä poistettiin pää, suomukset ja pyrstö, muu kaikki syötiin. Jos sai päivässä 1 kr. 25 äyriä niin se katsottiin suureksi ansioksi.

Ylistaron Jaako oli yhdenkolmatta ikäinen, kun tästä jäisten hirsien lastaustyöstä tuli loppu ja hän siirtyi toiseksi »masunistiksi» laivaan. Tämä oli tulisen kuumaa työtä. Ensimmäinen lämmittäjä ei kestänyt paikallaan ja kapteeni kehoitti väkevää nuorta Jaakoa yrittämään yksinään. Hän lämmittikin nyt kahta suurta uunia, jotka olivat aivan likekkäin, mutta olisi tuskin pysynyt hengissä, jollei vähävälisiin olisi saanut pistää päätään kylmään vesiämpäriin. »Eltari» ei kuumuuden vuoksi voinut pitää muita vaatteita kuin nahkaiset housut. Yläruumis oli paljaana ja housut liimautuivat kiinni ihoon. Mutta makuukopin seiniä peitti paksu kuura ja vesi siellä oli jäässä, kun hän työstään sinne tuli. »Täkki miehille» annettiin ostettua suolatonta vettä, mutta sitä ei riittänyt lämmittäjälle. Hän puri hammasta, öljysi

koneet ja ryyppäsi merivettä. Vihdoin jäätyn meri ja työ oli lopussa siltä purjehduskaudelta.

Mutta Jaakolla oli nyt taskussaan 400 kruunua eli koko kesän palkka ja hurja halu veti häntä kaupunkiin huvittelemaan ja tapaamaan vanhoja tuttuja. Vaan mitäpä muita huvittelupaikkoja tällaisessa kaupungissa olisi ollut kuin kapakka. Näitä oli yllin kyllin eikä puuttunut niitäkään, jotka raskaan työnsä jälkeen etsivät virkistystä. Ylistaron Jaako joutui heti paikalla olutpuotiin. Ja nyt hän vaati korvausta kaikilta niiltä päiviltä, jolloin hän oli liikutellut raskaita jäätyneitä hirsiä ja seisonut tuli-kuumien uunien helvetissä. Hän joi kolme päivää ja kolme yötä. Hän ei liikkunut kapakasta, vaan joi juomistaan. Lopulta ei hänellä enää ollut koko palkastaan kolikkoakaan ja koko hänen ruumiinsa tuntui olevan tulessa. Silloin kapakoitsija otti häntä niskasta ja viskasi kadulle. Siinä nuori mies makasi, väännellen kauheissa tuskissa. Tuntui siltä, että hän ylenantaa sisälmyksensä. Talvi oli edessä eikä työstä tietoa. Ja jälleen alkoi elämä parakin permannolla, nälässä ja vilussa. Jokin tilapäinen pieni ansio kuitenkin piti miehen hengissä.

Ja tuli kevät ja ulkomaalaisia laivoja ja niiden mukana ansiotyötä. Jokaisen laivan lastaukseen kului suunnilleen kolme viikkoa. Ja taaskin oli taskussa silliä, leipää ja amerikanläskiä. Ja niin pian kuin palkka oli nostettu, veivät jalat olutpuotiin. Eivätkä ne osanneet takaisin kadulle ennenkuin viimeinen kolikko oli juotu ja pää kiehevana helvetinä. Tämä toistui toistumistaan. Eivät auttaneet tunnonvaivat, eivät hyvät päätökset. Viina oli väkevämpi kuin väkevyydestään tunnettu mies.

Kerran sattui sitten, että Ylistaron Jaako tällaisen hummauksen kestäessä oli ajelehtinut rautatiesillalle ja seisoi puoleksi tiedottomana, nojaten kaiteeseen. Yhtäkkiä hänet herätti ihmisääni ja käsi löi häntä olkapäähän:

Kuule, poika, tahdotko elää? Jo on aika nousta.

Tuntematon ihminen, näköään työmies, seisoi hänen vierellään.

Ja humalainen tunsikin hänen läpituken katseensa

sameissa silmissään ja kuuli miehen vielä kerran toistavan äskeiset sanansa, jotka olivat ruotsinkieliset.

Jaako pääsi pystyyn ja hoippui pois. Hänen päänsä selkeni vähitellen ja hän koetti etsiä äskeistä miestä. Tätä ei kuitenkaan löytynyt mistään. Minne hän joutui? Kuka hän oli? Oudot vaistot tekivät työtään nuorena Ylistaron miehessä. Vanhojen vakaiden esivanhempien perinnöt hänen veressään olivat havahtuneet ja johdattivat tuhlaajapoikaa kotoisiin muistoihin. Hän ei kaikkina näinä kovina vuosina ollut saanut omaisistaan minäänlaista tietoa, eikä hän kirjoitustaidottomana liioin ollut antanut itsestään mitään sanomia. Nyt oli koko hänen olemuksensa laskettu alasimelle ja moukariniskut panivat: »Kuule, poika, tahdotko elää? Jo on aika nousta!»

Kunpa hän tapaisi äskeisen miehen. Pitäisi saada puhua hänen kanssaan. Jaako ei vielä tietänyt, että jokainen hänen askelensa nyt kuljetti häntä pois päin, ei yksin siltä paikalta missä hän äsken oli virunut, vaan koko siitä elämästä, jota hän oli viettänyt. »Jo on aika, jo on aika!» pani moukari, iskiessään alasimeen, ja se joka oli pantu alasimen ja moukarin väliin, otti vastaan jokaisen iskun.

Aamun koittaessa ei Ylistaron Jaako enää ollut sama kuin eilen. Hän ei voinut tarttua viinapulloon, jota ryyppy-ystävät ja toverit entiseen tapaansa hänelle tarjosivat. Viinapullohan otettiin esiin aamun ensi hetkenä ja Jaako käsitti, että toverit lyövät hänet kuoliaaksi, jos huomaavat hänessä eristäytymisen aikomuksia. Hän sanoi tohtorin kieltäneen häntä tällä kertaa juomasta, ja säästyi vastaiseksi ystävien vihalta.

Ja tämä ensimmäinen voitto muodostaa käännekohdan Ylistaron Jaakon elämässä. Alkaa se hiljainen nousu, jonka kaarella hän nyt on. Kaikki tapahtui yksinkertaisesti: kun eivät ansiot enää menneet viinaan, niin heräsi nuorena miehessä yritteliäisyyden tarve. Hän osti kruunulla paperikaupasta teräskyniä, kumia ja lyijykyniä ja möi näitä pienellä voitolla kaduilla. Elämä muuttui nopeaan. Puolessatoista vuodessa oli miehestä tullut äveriäs pikkukauppias. Ja voitto seurasi voittoa. Järkyttävän onnellisia olivat hetket, jolloin hän Sundsval-

lissa nousi laivaan lähteäkseen Vaasaan, tai jolloin hän astui kotimaan kamaralle, tai jolloin hän Vaasassa Raastuvan ja Rauhankadun kulmassa kohtasi isänsä, tuli äidin ja sisarusten piiriin, joutui »opsituun» ja tarjosi koko joukolle kestitystä. Hänen ensimmäisiä toimenpiteitään oli niin ikään turvata vanhempansa, jotteivät he joutuisi Ylistaroon »ruorikeiksi». Vaasasta Jaako vielä palasi Sundsvalliin, mutta vain väliaikaisesti. Sillä hänen näköpiirissään häämötti jo muutto Tukholmaan, missä hän kerran oli käynyt, ja Tukholmasta hän sitten löysikin työmaansa.

Konsuli muistelee aina kiitollisena kolmea hyväntekijää elämässään: vanhempiaan, jotka lahjoittivat hänelle terveen ruumiin, tuntematonta, joka Sundsvallissa herätti hänet alennustilasta, sekä ensimmäistä isäntäänsä Tukholmassa, meklaria, joka opetti hänet tottelemaan. Suomenkielen-taitoisena joutui hän tälle meklarille tulkitsemaan suomalaisten siirtolaisten asioita. Niihin aikoihin siirtyi paljon nuorta kansaa Atlantin taakse ja järjestettyä matkatoimistoa ei vielä ollut. Ylistaron Jaako, nyt tunnettu liikemies, pani pystyyn sentapaisen laitoksen, konjunktuurit olivat erittäin suotuisat ja työ menestyi. Eräs puoli tässä työssä oli se, että Jaako monen monille siirtolaisille sai välittää kallisarvoiset kokemuksensa ja erikoisesti sen saarnan, jonka tuntematon mies hänelle piti, kun hän humalaisena virui rautatiesillä Sundsvallissa. Jaako otti humalaiset siirtolaiset kahdenkesken, kuvasi heille juomisen ja kortinpeluun vaarat ja kehoitti heitä viipymättä lähettämään ansaitut rahat kotiin, vaimolle ja lapsille. Moniin vaikuttikin saarna ja moni kiitti jälkeensä hyvää neuvonantajansa. Kun Ylistaron mies niin pitkän ajan kuin viisikolmatta vuotta joutui läheisesti tekemisiin lähtevien suomalaisten kanssa, niin olipa hänellä onni nähdä monen palaavankin, ja silloin oli jälleen näkemisen ilo suuri kahdenpuolen, ja rakkaat terveiset matkasivat jokaisen palaavan siirtolaisen mukana syntymämaahan.

Tuntemattoman sanat, jotka kerran Sundsvallissa olivat herättäneet Ylistaron Jaakon humalan kuilusta, eivät milloinkaan ole lakanneet soimasta hänen korvissaan.

Hän ei saanut koskaan kiittää sitä, joka kohtalokkaalla hetkellä ne lausui, mutta kultainen neuvo siirtyi, voimaa antaen, sadoille ihmisille ja konsulimme silmä kyyneltyy, kun hän unohtumattomasta hyväntekijästään puhuu. Sanat ovat lakanneet tuntumasta moukariniskuilta eivätkä ne enää soi tuomiokelloina. Konsuli, joka vapaasta Suomesta on saanut osakseen monta kaunista kunnian- ja tunnustuksen osoitusta, katselee kiitollisena taaksepäin elämäänsä ja näkee kauniita unennäköjä isiensä kansalle ja synnyinmaalleen. Vanhat surkeat »ruoriket» ja köyhät lapset saavat yhä osakseen hänen lämpimimmät ajatuksensa ja Suomen kotien onnellisuus — miten se voitaisiin lujittaa — askarteleo erikoisesti hänen mielessään. Kun muistamme, että Ylistaron Jaako varhain menetti kodin ja vanhempien turvan ja että hän parikymmentä pitkää kovaa vuotta eli vailla kaikkea lämpöä ja viihtyisyyttä, niin käsitämme, että oman kodin perustaminen kasvoi hänen ponnistustensa päämääräksi. Hänen täytyi päästä osalliseksi elämän mukavuuksista, ilosta, kauneudesta ja runsaudesta! Ja niin pian kun tarmokas isokyröläinen tyttö oli tullut hänen elämäntoverikseen, alkoi yhteisen kodin pystyttäminen. Vähitellen on sitten kasvanut se kaunis taideteoksilla koristettu, tilava ja viihtyisä koti hienoston kaupunginosassa Tukholmaa, missä konsuli nyt vierasvaraisesti vastaanottaa ystäviään ja miettii, miten voisi parhaiten hyödyttää synnyinmaansa koteja.

Hän miettii — mainitaksemme yhden hänen mielikuvistaan — suunnilleen näin: Mikä on kodin pahin vihollinen? Riita. Jollei lausuttaisi ensimmäistä pahaa sanaa, niin ei syntyisi riitaa. Ensimmäinen paha sana olisi siis tehtävä tyhjäksi ennen syntymistään. Voisiko ehkä ajatella, että kohtalokkaan pahan sanan lausuminen tukahutettaisiin samassa tilaisuudessa, jolloin tulevat aviopuolisot vihkituolissa lupaavat toisilleen uskollisuutta ja rakkautta? Eikö juuri riita revi rikki rakkautta? Eikö siis riidan siemen — ensimmäinen paha sana — olisi tuhottava kestävän rakkauden vakuudeksi? Lupaus, ettei kumpikaan aviopuolisoista aloita riitaa, varmaan tukisi kotien onnea. Ja vaikkapa vain puolet

pitäisi lupauksensa, päättelee Ylistaron Jaako, niin olisi Suomessa paljon enemmän onnellisia koteja.

Muitakin kauniita ja liikuttavia suunnitelmia hautoo konsuli mielessään, silmäillessään satamaan, minne Suomen laivat laskevat. Itse puolestaan hän toivoo, että hänen tomunsa kerran saa yhdistyä isänmaan multaan ja että hänet, kun häntä saatetaan viimeiselle matkalleen kotiin, peitettäisiin sillä kauniilla silkkisellä sini-ristilipulla, jonka ystävät ovat hänelle lahjoittaneet. Mutta ennen tätä matkaa ennättää nuorekas ja virkeä konsulimme tehdä vielä monta matkaa rakastettuun kotimaahansa!

Hänen myöhempiin elämänvaiheisiinsa emme ole kajonneet. Suurin piirtein katsottuna on hänen elämänsä siitä hetkestä, jolloin hän kuuli sanat: jo on aika! ollut voitollista. Miten olisi käynyt, jollei hän olisi kuullut näitä sanoja? Hän olisi mennyt hukkaan, niinkuin niin moni muu. Nyt hänestä tuli hyödyllinen ihminen ja uskollinen isänmaanystävä.

JUMALAN PUISTOT

Tämä hetki tuo meille sanoman Hiljaisuudesta, siitä etäisestä ja samalla likeisestä seudusta, jonne omaisemme ja ystävämme sekä lukemattomat kanssaihmisemme ovat menneet, seudusta, jonne jokainen meistä kerran menee.

Kukaan lähteneistä ei palaa kertomaan, millaista on kuoleman maassa. Tuskin on sitä kuolevaista, joka ei olisi elämänsä päivinä koettanut raottaa porttia, joka ajallisuudesta johtaa kuoleman maahan. Tuskin on sitä ihmistä, joka ei olisi koettanut ratkaista kysymystä: mitä seuraa kuoleman jälkeen, mikä on se salaisuuksien salaisuus, mitä ei mikään inhimillinen viisaus tai voima kaikkien vuosituhansien aikana ole pystynyt ratkaisemaan. Kukaan ei ole saanut salaisuutta tietää. Ja kuitenkin: uskon ja toivon silmälle on näytetty seutu, missä viha ja vaino ovat lakanneet, missä synti on pesty pois ja missä vallitsee rauha. Ja myöskin on muistamisessa ja rukouksessa sallittu maan matkamiehen järkyttää salaisuuden muureja ja kokea yhteenkuuluvaisuutta vainajien kanssa. Korkeina armon hetkinä on sallittu meidän ihmisten tuntea maan tomun menettävän painoansa ja autuuden säteilevän kasvoillemme ikäänkuin jo olisimme autuuden mailla. Kesken kuolemanhetken väkivaltaista erottamista olemme saattaneet todeta, että ero onkin vain näennäinen ja että kuolema on ihmiselle voitto. Hiljentyessään rukoukseen pääsee ihminen rajalle, josta hän kerran itse siirtyy hiljaisuuteen. Tällä rajalla voivat elävä ja vainaja kohdata toisensa.

Tämä hetki tuo myöskin sanoman niiltä seuduilta, joihin olemme kätkeneet omaistemme, ystäviemme ja kanssaihmiestemme tomun, niiltä seuduilta, joihin ajallinen osa meitä itseämme kätketään — hautausmailta. Tuhansia ja tuhansia siellä nukkuu, taajoissa riveissä. Näettekö: yhä uusia saattojoukkoja lähestyy joka päivä hautausmaan portteja. Tuhannet ja tuhannet ihmiset kamppailevat tälläkin hetkellä kuolinkamppailussa. Koska on meidän vuoromme? Koska on minun vuoroni? Sadan vuoden kuluttua ei koko siitä sukukunnasta, joka tänään astuu maan pintaa, ole jäljellä ketään. Kaikki nukumme, mekin, hautausmaissa.

Paljon on vuotanut kyyneliä, moni on kohonnut huokaus, moni on korkeuteen pyrkinyt rukous sillä ahtaalla alalla, jota hautausmaan muuri ympäröi. Isänmaan multa on siltä kohdaltaan tiivistetty ihmissydänten tomulla, tämän hauraan, levottoman sydämen, joka keran niin kuumasti kärsi. Isänmaan multa on siltä kohdaltaan tiivistetty muistoilla, ihmissydäntensä, työntekijöidensä historialla. Mitäpä kansojen historia muuta onkaan kuin sen ihmissydänten historiaa, ja hautausmaahan päättyy sydänten historia. Ja hautausmaista enimmäkseen löydetään ne ihmiset, jotka kansan historian kirjoittivat, kodin historian, paikkakunnan historian, ihmiskunnan historian. Musta multa ottaa ilman erotusta vastaan rikkaat ja köyhät, nuoret ja vanhat, kuuluisuudet ja tuntemattomat. Vuosisadasta vuosisataan kasvavat ja kansoittuvat kuoleman kaupungit. Vuosituhansia sitten kuolleet ovat niiden kansalaisia ja syntymättömätkin kuuluvat niihin. Pienen-pieni osa ihmiskuntaa on se, joka kerrallaan asuu maata. Elämä on totisesti kokoonpantu vainajista enemmän kuin elävistä. Vainajien työ jäi niiden käsiin, jotka seitsemän tai kahdeksan vuosikymmentä — tuhansien vuosien keskeytymättömässä kulussa — asuu maata. Vainajien tomu asuu suurissa hiljaisissa hautausmaissa — heidän henkensä siirtyi siihen kaukaiseen ja likeiseen maahan, jota vain uskon ja toivon siivillä voimme lähestyä.

Elävien maan asujainten puistojen ja puutarhojen keskellä kohoavat isänmaassa hautausmaat, Jumalan puistot, tummina, totisina, hiljaisina. Ei ole yhtään

niin köyhää seurakuntaa, ettei sillä olisi omaa Jumalan-puistoaan, aivan niinkuin ei ole yhtään niin köyhää seurakuntaa, ettei sillä olisi omaa Jumalan huonetta, kirkkoa. Nämä molemmat: Jumalan huone ja Jumalan puisto ovat seurakunnan kalleuksia ja niiden hoitokuntoisuuden mukaan voidaan mitata seurakunnan ja sen yksilöiden kuntoisuus. Jos seurakunta rakastaa ja hellii Jumalanhuonettaan ja jos se hartaudella vaalii Jumalan-puistoaan, niin voimme ilman muuta päätellä: henkinen elämä on siellä korkealla tasolla. Isänmaa on siltä kulmaltaan uskollisten vartioiden varassa.

Nämä molemmat kuuluvat yhteen: Jumalan huone ja Jumalan puisto. Kirkon, Jumalan huoneen suojassa elää Jumalan puisto omaa ainutlaatuista elämäänsä. Jumalan huone on rakennettu Jumalan kunniaksi, kokoamaan ihmishenkiä maisen elämän päivinä rukoukseen ja ylistykseen Jumalan kasvojen eteen. Jumalan puisto on temmattu irti ihmisten puistoista, vihitty Jumalan nimeen niinkuin Jumalan huonekin, kokoamaan maan lapsia maisen elämän päätyttyä odottamaan Jumalan salattujen lupauksen toteutumista ylösnousemuksen päivänä. Jumalan puisto vastaanottaa meidän ruumiimme, joka kerran rakennettiin pyhän hengen temppeleiksi kun henkemme palaa alkulähteelleen, Jumalaan. Samat kuolevaiset ihmiset, jotka elämänsä päivinä Jumalan huoneessa painavat päänsä rukoukseen ja avaavat huulensa ylistykseen, kannetaan kerran kylmenneinä Jumalan puistoon ja jokaisen kylmennyt olemus muodostuu uuden pyhän kylvön siemeneksi: se peitetään maan multa Jumalan nimeen ja jätetään Jumalan varjelukseen. Niin on vainajan leposijasta tullut Jumalan pelto ja vainajien yhteisestä leposijasta Jumalan puisto. Molemmat ovat maan kansallisomaisuutta.

Paikka missä kuolleidemme muisto aivan erikoisesti viipyy, on juuri se sija, minne laskemme heidän maisen ruumiinsa. Hautajaistilaisuudessa tuli Jumalan pelto ja Jumalan puisto meidänkin omaksemme. Kukaties se oli läheinen meille aikaisemminkin, kukaties meillä oli tapana etsiä siellä hiljaisuutta, ajatella kuolemaamme ja

punnita, miten elämää olisi käytettävä niin kauan kuin meidän vielä sallitaan viipyä tämän ihanan maan päällä. Kukaties vallitsi meidän ja maan välillä jo se salaperäinen selittämätön suhde, joka ainutlaatuisella tavalla tuodaan julki sanoissa: maasta olet sinä tullut, maaksi pitää sinun jälleen tuleman. Mutta kukaties kuljimme kylminä, välinpitämättöminä hautausmaan ohitse. Tai ehken oli kammo ainoa tunne, joka rintamme täytti, kun yli kivisen aidan näimme ristit ja kivet hautakummuilta. Ehkäpä hautausmaa oli meille kolkko seutu, minne ei meillä ollut asiaa, paitsi kenties uteliaisuudesta, päivän aikaan, eikä milloinkaan yksin.

Me olimme silloin niin kokemattomia, niin kiinni maan tomussa, niin ahdas oli näköpiirimme, niin vähän me ymmärsimme.

Kun Jumala kuoleman kautta kutsuu pois jonkun rakkaistamme, niin me yhtäkkiä vastaanotamme suuren ja syventävän kokemuksen. Maan arvot menettävät jotakin painostaan ja silmiemme nähtyä kuoleman rannan, saa mainen elämä uuden ja kirkkaamman valaistuksen.

Niinä päivinä näemme myöskin, ettei hautausmaa ole kammon, unohduksen ja hylättyneisyyden seutu, vaan pyhä hiljainen tienoo, joka lempeästi vastaanottaa meidän rakkaamme väsyneen ruumiin, meidän kyyneleemme ja meidän hellyytemme. Hautausmaa tulee meille hiljaisuuden tienooksi, jonne me ikävöimme hiljentymään, muistamaan, rukoilemaan. Ylimaallinen ilo voi täyttää mielemme, kun me rakasta hautakumpua hoidamme. Ja täällähän ehkä oma hautammekin tulee olemaan! Ja nuo toisetkin haudat, joiden pohjalla nukkuu tuntemattomia vainajia, käyvät, nekin, meille vähitellen läheisiksi. Onhan kuolevaisen ihmisen osa kaikille yhteinen ja niinmuodoin yhdistävä. Ihmisten puistojen keskellä kohoavat isänmaassa Jumalan puistot tummina, totisina, hiljaisina.

Mitä olisikaan isänmaa vailla Jumalan-puisto jaan, mitä paikkakunta vailla hautausmaitaan, mitä ihminen vailla viimeisiä leposijoja, mitä elämän aamu vailla auringonlaskua, mitä vuorokausi ilman yötä? Hautaus-

maat ovat annetut meille, päivän helteessä kulkeville, yökasteeksi. Muistaminen hautakummulla on linnun nousua siniseen ilmaan. Kyynel hautakummulla on terveellinen armolahja. Viisaasti menettelemme, me kuolevaiset, jos matkamme viimeisestä määränpäästä, viimeisestä kodistamme teemme hiljaisuuden, kauneuden ja pyhyiden kirkastaman seudun. Meidän hartautemme varassa tulee hautausmaastamme siunattu tienoo, missä voimme hiljentyä kuuntelemaan sellaisia Jumalan sanoja kuin: Jumala on pyyhkivä pois kaikki kyyneleet, tai: Jumala on rakkaus, tai: Minä olen ylösnousemus ja elämä... Ja: Jeesus Kristus Vapahtajasi on sinut viimeisenä päivänä herättävä.

IHMISEN KODIT

»Ketuilla on luolat ja taivaan linnuilla pesänsä.» Jokainen elävä olento on kotirakas eikä suinkaan vähimmin ihminen. Kodin ympärille keskittyy useimman elävän olennon harrastus, kodin rakentamiseen ja vaalimiseen kuuluu suurin osa hänen elämänsä ajasta ja kodissa toteutetaan hänen olemassaolonsa sisin tarkoitus. Maan matonen rakentaa itselleen luolan mullan alla ja toimittaa talven tullen lehtipeiton kotinsa aukon suulle. Lintusen ensi tehtävä, sen päästyä pitkän muuttotien päähän, on panna kuntoon pesä. »Ihmisen pojalla ei ole kuhun hän päänsä kallistaa» — vain ihmiskunnan suuri ristinkantaja on kieltäytynyt kodin omistamisesta, voidakseen antautua yksin kutsumukselleen.

»Kuhunka hän päänsä kallistaa» — tähän sisältyy yksi kodin sisimpiä tarkoituksia. Ihminen syntyy raadantaan ja taisteluun. Yli monien päivien helteen lankeaa yö odotettuna ja toivottuna. Useimmille ihmisille lienevät muistot kotoisessa hiljaisuudessa vietetyistä öistä onnellisimmat elämän antimista. Kodin tuttu vuode, mihin saa matkalta palatessa kallistaa päänsä, on totisesti armas. Haavoittunut eläin etsii luolaansa ja kun tuhlaajapoika on polkenut jalkansa verille elämän teillä, niin hän nääntyvänäkin ponnistaa kotia kohden, saadaksensa kallistaa päänsä vanhan kodin pihtipieleen.

Me joudumme elämässä usein muuttamaan majaa. Myrsky pudottaa lintusen pesän, kulovalkea tuhoaa jänösen mättään. Ajattelematon kulkija tallaa muurahaisen keon. Ihminenkin menettää monenlaisista syistä kodin ja pystyttää sen kaipauksensa voimalla uudelleen.

Kun tulivuoren purkaus tai maanjäristys on ohi, rakentaa hän tuhkaan uuden kodin ja ahertaa ja ponnistaa sen puolesta.

Tulee sitten päivä, jolloin ei hän omin voimin astu tästä kodista, vaan ystävät nostavat hänet käsivarsilleen ja kantavat hänet uuteen kotiin. Tähän meidän uuteen kotiimme eivät enää ulotu maailman myrskyt. Täällä on nukkujalla pienet tarpeet, hänelle riittää pieni kappale isänmaata. Täällä ei ole hävittävää vainoa eikä riitaa, täällä nukkuvat kaikki turvallisesti vierä vieressä. Tästä kodista ei enää tule muuttoa. Väsynyt pää on lopullisesti löytänyt päänalasensa. Tämä on matkamiehen lopullinen ja viimeinen koti.

Emmekö me, kotirakkaat, jotka vielä kuljemme elävien joukossa, vaalisi tätä viimeistä kotiamme, niinkuin olemme vaalineet edellisiä kotejamme?

Kuinka onkaan tuhlaajapojille ja -tyttärille otollista maantien tomusta astua hautausmaalle ja kallistaa päänsä kumpua vastaan, minkä alla menneet sukupolvet nukkuvat! Miten onkaan tässä soveliasta tehdä tiliä elämästä ja kuolemasta!

Meidän silmämme kyynelet, meidän rintamme huokaus ja ikävöitsevien käsiemme hellyys ovat ne antimet, jotka tämän viimeisen kotimme kaunistavat.

PÄÄSIÄISPELTO — JUMALAN PUISTO

Lähenee suuren kärsimyksen muistonvietto — lähenee pääsiäinen.

Siinä on pienessä ystäväpiirissä vietetty hiljainen viikkonsa, jolloin hetkestä hetkeen ja päivästä päivään aavistettu kärsimys lähenee. Pienet toivonpilkkeet — ehkei pahin kuitenkaan tapahdu, ehkäpä tuskan kalkki kuitenkin otetaan meiltä pois! — syttyvät ja sammuvat. Muutamat inhimilliset tunteet, sellaiset kuin ystävyuden, rakkauden ja hellyyden kasvavat tuollaisen hiljaisen viikon kestäessä aavistamattomiin mittoihin.

Miten läheiseksi käykään monelle meistä, jotka tunemme kärsimyksen, pääsiäisajan hiljaisen viikon kestäessä Ihmisen Poika, kun Hän herkkänä ja ymmärtämystä kaivaten kokoamistaan kokoa ympärilleen pienen ystäväpiirinsä, vielä kerran sen kanssa astellaksensa tuttuja polkuja, läpi tuttujen vainioiden ja nähdäkseen tutut taivaanrannat, tutut maisemat, kotoiset kylät, karjat, majat, kaupungit, ihmiset, vielä kerran vuodattaakseen sydämensä siunauksen yli tämän maisen elämän. Viimeisen kerran. Kaikki tapahtuu tällä viikolla viimeisen kerran. Kaikki sisältää viimeisen tervehdyksen.

Lähestyvän kärsimysmuiston viettoon kuuluu nyt täydellinen yksinäistyminen, sydänjuurten väkivaltainen irtaantumisen kaikesta, mikä oli armasta ja lämmintä, siitäkin, mikä kantoi kutsumuksen ylhäistä nimeä. Jäljelle päin jää elämäntehtävä, jää ystävä ja ystävät. Kaikki katkeaa käsittämättömän kesken. Edessä on vain kuolinkamppailu ja kuolema.

Miten inhimillisen läheiseksi käyvätkään meille jokaiselle, jotka olemme vastaanottaneet kuoleman kodissamme, nämä suuren kärsimysviikon viimeiset vaiheet. Mehän tiedämme sen epätoivoa hipovan tunteen, milloin olemme todenneet, että ystävä liukuu luotamme, kääntyy jonnekin, minne emme enää voi seurata häntä. Kaikki laiminlyönnit, tyltyt sanat ja teot, kärsivällisyyden puute, kaikki millä rikoimme häntä vastaan, polttaa omaatuntoamme. Me lupaamme, että jos hän vielä palaa luoksemme, niin me muutumme paremmiksi, me hyvitämme, me olemme tämän piinan aikana oppineet jotakin. Mutta hän liukuu liukumistaan pois, hän ei enää tunne meitä, hän ei enää kuule ääntämme. Hänen viimeinen katseensa — tämä armolahja meille — antaa meidän aavistaa, että rajan toisella puolella, siellä minne hän menee, on rauha ja kirkkaus. Se katse, kauniimpi kuin milloinkaan elämän päivinä, oli kotoisin kirkkaudesta. — Viimeinen vaihe meidän hiljaisen kärsimysviikkomme päivinä on sitten matka hautausmaalle. Niin kauan kuin poismenneen ystäväen tomumaja vielä oli luonamme, oli meillä mielestämme jotakin hänestä. Irtaantuminen kotoa on uusi repivä ja tuskantäysi hetki. Kuvaamattoman vaikea on sitten se vaihe, jolloin meidän rakkaamme meidän silmiemme edestä lasketaan syvään mustaan hautaan. Viimeinen silmäys maan poveen, multa putoaa kumisten sinne alas, lapiot ovat armottomasti työssä: hän peittyy peittymistään, kyynelemme, rukouksemme sekaantuvat multaan ja vihdoin on edessämme pieni kumpu. Ei mitään muuta.

Tämä kumpu pitelee nyt meitä, me emme hennoisi sitä lainkaan jättää. Se on nyt meidän kalleutemme. Koko tämä tienoo, ennen ehkä kolikko ja kammottava, on käynyt läheiseksi. Tuottaa lievennystä ajatella, että itsekin kerran saamme levätä täällä. Tuntuu oudolta palata maailmaan. Sen kiire, sen kuume, minne ne pyrkivät? Vielä äsken me itse kuumeisina kiirehdimme tomuisilla teillä, ajaen takaa joitakin arvoja. Nämä arvot ovat nyt suurelta osaltaan menettäneet merkityksensä. Piinaviikko on meille jotakin opettanut. Se loi meidät uudelleen. Omistamme nyt vain kalliin hautakummun, jonka ääreen saamme työstämme kiiruhtaa.

Mikä kalleus voikaan olla hautakumpu! Emme mistään hinnasta — miten mieletöntä siitä puhuakaan! — antaisi sitä pois. Emme vaihtaisi sitä mihinkään maalliseen aarteeseen. Hautakumpumme ääressä, ja tuntien vainajan läsnäoloa, meidän sielumme puhdistuu, kirvoittuu ja avartuu! Me joudumme yhtäkkiä suurten katkeamattomien sukupolvien perintöjen välittäjiksi. Me pidämme kiinni ketjusta, jonka toinen pää jo on kaukana iäisyydessä ja toinen pienen tuokion meidän käsissämme. Me jätämme sen pian ja toinen sukupolvi ottaa sen. Kummallista ettemme aikaisemmin ole käsittäneet, että hauta elävälle ihmiselle voi antaa niin paljon!

Vähitellen me sitten oman kipeän surumme keskeltä jaksamme omistaa ajatuksen noille muillekin hautakummuille, joita täällä on vieri vieressä, kymmeniä, satoja. Onko vainajien luku todella näin suuri? Ja useimman hautakummun ääressä on vallinnut sama kipeä suru ja korkea kirkastus. Vainajien lukuhan on paljon suurempi kuin elävien. Heidän haudoillaan palava kirkastus jakaa valaista yli koko elävien maan. Pian me itsekkin olemme täällä maan raossa ja ehkäpä joku jota rakastimme tulee tänne muistelemaan meitä. Me olemme silloin rauhan mailla ja voimme hiljentyneille sieluille jakaa rauhastamme. Ei missään maan päällä meidän ja meidän osatoveriemme hiljaisenpyhän kärsimysviikon mielialat, kaikki mitä koimme, kaikki mitä opimme, siinä määrin säily kuin täällä, minne hänet kannettiin, minne heidät kannettiin, minne meidät ja minut kannetaan.

Tämä tienoo, jos mikään, on toki kaiken tämän vuoksi inhimillisestikin katsoen pyhää maata ja velvoittaa jälkeensäjääneitä sitä pyhäkkönä vaalimaan. Niille, jotka tahtovat kantaa kristittyjen nimeä, tulee uusi ja ehdoton velvoitus lisää.

Heitä lähenee suuren kärsimysmuiston voiton vietto: pääsiäisaamu. Hiljaisen viikon viimeisimpänä vaiheena kangastaa voitto, joka voitollisuudessa vastaa kärsimyksen mittoja: »Ei Hän ole täällä, Hän nousi ylös.» Ylös nousumuksen lupaus, niin mahdoton arkisen ihmisjärjen käsittää, niin luonnollinen lapsenmielen vastaanottaa, ylös nousumuksen lupaus on mul-

lattu avonaisiin hautoihimme. Tämä on tehnyt hautausmaasta Jumalan puiston, pääsiäispellon, jossa salaperäisesti, niinkuin siinä pellossa jonne me olemme kätkeet siemenen, tapahtuu itämisen ja kasvamisen ihme, täyttyy sana: Jeesus Kristus meidän Vapahtajamme on sinut viimeisenä päivänä ylös herättävä. Mutta ei missään maan päällä pääsiäisaamun sanoma ja jälleennäkemisen lupaus ole meitä niin likellä kuin siinä pääsiäispellossa, jonne kymmeniä, satoja, tuhansia kertoja ylös-nousemuksen lupaus on mullattu maahan, maan matkalaisen siirtyessä sen salaisuuden piiriin, missä siemen herää elämään.

Pääsiäispelto, Jumalan puisto on annettu meille, jotka vielä viivymme maan päällä, meidän hiljaisen piina-viikkomme, meidän Golgatan-päivämme ja meidän pääsiäisaamumme — niiden suurimpien muistojemme — tallettajaksi, säilyttäjäksi. Samalla myös ovat Jumalan puistot, pääsiäispellot muistoiheen annetut meille kestävimpien inhimillisten ominaisuuksiemme ylläpitäjiksi. Ne ovat annetut heijastamaan sitä kirkkautta, joka on kuolevan viime katseessa, sitä rauhaa, jota vailla ihmishenki turmeltuu.

Lähenee pääsiäinen, ylös-nousemuksen juhla. Lähenee luonnon heräyksen aika. Olkoon jo läsnä sekin ihmismielen kevät, joka herättää hellyyden vaalimaan vainajiemme leposijoja ja Jumalan puistoja.

HAUTOJEN PÄIVÄNÄ

Tämä päivä on hautojen päivä, meidän viimeisten leposijojemme, meidän viimeisen kotimme päivä. Kohta on kulunut kaksituhatta vuotta siitä hautajaistilaisuudesta, jonka muisto alati, vuodesta vuoteen, kokoaa meidät kuolevaiset tämän haudan ympärille, tänäänkin.

Se on kallioon hakattu uusi hauta. Varakas mies teetti sen omaa tarvettaan varten. Tiedämme tästä miehestä, että hänellä oli arvokas yhteiskunnallinen asema ja että hän ikävöi Jumalan valtakuntaa. Hän on tullut historialliseksi henkilöksi sen kautta, että hän omisti haudan ja että hän Golgatan kauhujen jälkeen kätki tähän omaan hautaansa Jeesuksen Kristuksen ruumiin. Eikä kristikunnan suurinta juhlaa, pääsiäistä, milloinkaan vietetä ilman että Josef Arimatialaisen nimi mainitaan ja että hänen haudastaan puhutaan.

Samantapaisen hellyyden teon suoritti se Maaria, joka Jeesuksen viimeisten elonpäivien aikana tuli hänen luokseen, kun hän aterioitsi spitaalisen Simonin huoneessa Betaniassa ja kallisarvoisella narduksella voiteli hänen hiuksensa ja jalkansa ja kuivasi ne hiuksillaan. Jeesus antoi suuren arvon hänen lapsellisen hartaalle teolleen, jota jotkut läsnäolijat kylmäkiskoisesti arvostelivat. »Totisesti sanon minä teille: missä ikinä tämä evankeliumi saarnataan koko maailmassa, siellä sekin minkä hän teki, on mainittava hänen muistokseen.»

Varmaan oli Arimatialaisella Jerusalemissa kaunis rikas koti, johon hän työstään tullessaan saattoi kallista päänsä. Mutta hän oli tämän maisen kodin rinnalla pitänyt huolta myöskin viimeisestä kodistaan: hän oli kaupunginmuurin ulkopuolelle hakkauttanut kallioon

itselleen haudan. Tämä toimenpide osaltaan raoittaa meille ovea hänen sielunsa kammioon.

Rikas mies oli varmaan huomannut maisen elämän lyhyiden ja epävarmuuden, sen tavaran ja arvojen kestämättömyyden, sen nautintojen tyhjyyden. Köyhä ihmeellinen saarnaaja, jonka huulilta vuoti totuuden ja laupeuden sanoma ja jonka koko olemus oli pyhyyttä ja puhtautta, oli saapunut syntisen sukukunnan keskuuteen ja veti ihmisiä Jumalan puoleen. Myöskin Arimatian Josef oli tuntenut piston sydämessään ja heräävä omatunto taisteli syntisten halujen kanssa, jotka eivät tahtoneet jättää huonettaan, ihmissielua. Mies ei helposti voinut luopua niistä eduista, mitkä hyvä asema ja rikkaus hänelle soivat, mutta outo kaipaus ei antanut hänelle rauhaa sekään, ja yön aikaan hän menee tapamaan Jumalan miestä ja tulee hänen salaiseksi opetuslapsekseen. Kukaties hän on ollut läsnä jossakin Jeesuksen saarnatilaisuudessa, milloin Jeesus on puhunut *valvomisesta*, koska ei tiedetä päivää eikä hetkeä jolloin kuoleman kutsu tulee. Ja Arimatialainen on alkanut ajatella kuolemaa ja kävellyt kaupunginmuurien ulkopuolella ja etsinyt hautapaikkaa. Ja viimein hän on mieltynyt erääseen kohtaan, kauan katsellut siitä näköalaa, valinnut puhtaan koskemattoman paaden, mitannut sen omien mittojensa mukaan ja teettänyt haudan valmiiksi. Ja kukaties hän jälkeensäinkin, surun aikaan, vaikeuksien aikaan on mielellään tullut tälle hautapaikalleen, joka siinä häntä odottaa, ja tuntenut jotakin kuolemanrauhan esimausta.

Kidutetun, solvatun ja vihatun Jeesuksen kuolemaa seurasi kiireellinen hautaanpano, vailla kaikkia juhallisuuksia. Ystäväpiiri, joka oli uskonut Jeesuksen jumalalliseen ja kuninkaalliseen kutsumukseen, joka oli rakastanut Häntä ja jättänyt kaikki seuratakseen Häntä, oli säikähdysten lyömänä hajonnut. Mies, joka rohkaisi mielensä ja pyysi lupaa ottaa ristiltä Jeesuksen ruumiin, ei ollut kukaan heistä, hänen julkisista opetuslapsistaan. Se oli Josef Arimatialainen, rikas mies, joka yön peitossa oli etsinyt Jeesukselta virvoitusta sielunsa janoon. Nähtyään Jeesuksen kuoleman on tämä arka mies

kasvanut rohkeaksi. Hänelle ei enää merkitse mitään, kohtaako häntä ystävien pilkka ja jerusalemlaisten vaino. Jeesus on Golgatalla, ristin puussa lopullisesti ja kokonaan tullut hänen omakseen ja ylivuotavassa hartaudessaan hän nyt muistaa oman kauniin kalliohautansa, johon hän uskoi kuoltuaan saavansa joutua lepäämään. Emme tiedä mitkä kohtalot olivat saattaneet tämän elämän suosiman miehen hankkimaan itselleen haudan jo eläessään, mutta meillä lienee lupa uskoa, että hän nyt tunsii hautansa joutuvan hyvään tarpeeseen. Hellyys ja hartaus henkivät kahden vuosituhannen takaa vieläkin vastaamme, kun raamatun niukoista maininnoista luemme, miten Josef Arimatialainen ostaa liinavaatteen, ottaa alas ristiltä Jeesuksen ruumiin, kietoo sen puhtaaseen pellavaan ja kuljettaa omaan uuteen hautaansa. Vain pari Jeesuksen uskollista ystävää on läsnä tässä vaatimattomassa tilaisuudessa.

Mutta kun näin parin vuosituhannen takaa seuraamme tätä köyhää hautaustoimitusta, niin toteamme, että siihen toki sittenkin liittyy koko se sydämen palo, kaipaus ja kiitollisuus, millä ikinä elävä ihminen voi vainajan saattaa hänen viimeiseen leposijaansa. Arimatian Josef, joka niin huolellisesti oli pannut kuntoon viimeisen leposijansa, joutui kuin koko ihmiskunnan puolesta suorittamaan viimeistä palvelusta ihmiskunnan Vapahtajalle.

Tämä päivä, pääsiäislauantai ja yöt sen kahdenpuolen, tallettavat meille muiston ajasta, jonka Jeesuksen ruumis lepäsi arimatialaisen kalliohaudassa. Niinkuin Jeesuksen elämästä virtaa siunaus ja pyhitys jokaiseen maiseen kotiin ja elämään, niin Hänen haudastaan virtaa siunaus ja pyhitys jokaiseen hautaan ja jokaisen haudan nukkujaan. Vain yhden päivän oli Jeesuksen ruumis haudan pimeydessä. Me vietämme tänään tämän päivän muistoa. Tämä päivä on siten tullut hautojen päiväksi, meidän viimeisten leposijojemme päiväksi. Kaukainen veljemme, Josef Arimatialainen, niin liikuttava hartaudessaan, inhimillisessä heikkoudessaan ja myöhemmin voimassaan, seisoo Jeesuksen haudan ääressä, tehden ne monet vaikeat kysymykset, jotka mekin sitten hautojemme ääressä olemme tehneet ja tulemme tekemään, ja miten hyvin hänet ymmärrämme,

kun hän nyt yhtäkkiä on tullut uudella tavalla haudan omistajaksi. Kokonaan uusi ja ihmeellinen sisältö on puhjennut hänen elämäänsä, niinkuin uusi outo ja tumma loistokukka olisi näyttäytynyt hänelle. Hän omistaa Jeesuksen haudan ja on vastuussa siitä! Jokainen meistä, joka on saanut vastuunalaisuuden haudan hoidosta, tietää tämän ainutlaatuisen tunteen.

Tänään, haudan päivänä, hautojen päivänä, pyrkii ajatuksemme Josef Arimatialaisen mukana sille haudalle, jonne viaton nukkuja sovittajakuolemansa jälkeen laskettiin. Tuhansien tuhannet ihmiset ovat näinä muistojen päivinä pyrkineet saamaan osuutta tästä haudasta. Myöskin me vaadimme omistusoikeutta Jeesuksen hautaan. Sillä niin totta kuin meillä on osuutemme sovitusta huutavissa synnintöissä, kuuluu meille osuus armahtajaan, lunastajaan ja Vapahtajaan!

Mutta olisikohan meillä oikeus — kenties täytymyskin — arvaella, mitä Jeesus vastaisi meille, jos valittaisimme, että Golgata ja pyhä hauta ovat meistä niin etäällä, ettemme voi päästä näille kaipauksemme paikoille? Sanoisiko Hän ehkä tähän tapaan: jokaisessa haudassa nukkuu veljesi ja Minun veljeni, sisaresi ja Minun sisareni, joiden syntien tähden ja lunastuksen tähden olen ristiinnaulittu — siinä sinulle Minun hautani!

Voisimmeko siis näillä kaukaisilla maanäärillä käydä haudoille, missä nukkuu oma syyllinen ja syntinen sukukuntamme, osoittaaksemme niille sen hartauden, minkä tahtoisimme omistaa Vapahtajamme haudalle? Hän sanoi elonsa päivinä, että se rakkaus minkä osoitimme yhdelle pienimmistä, jotka uskovat Häneen, oli osoitettu Hänelle. Hänen nimeensä, Jeesuksen Kristuksen nimeen suljettiin jokainen meidän hautamme, ja jokainen vainaja lepää odottaen Jeesuksen salattujen tarkoitusten täyttymystä.

Hän itse raotti meille ovea haudan salaisuuksien valtakuntaan. Ei ollut sittenkään hauta ja kuolema oleva elämän viimeinen määränpää. Vaan pääsiäisaamu ja ylösnousemus!

Pääsiäislauantaina, IV. 1936.

MAILA TALVION KOOTUT TEOKSET

Eri osien sisällys on seuraava:

I osa

Haapaniemen keinu — Nähtyä ja tunnettua — Aili
— Kaksi rakkautta.

II osa

Kansan seassa — Pimeänpirtin hävitys — Juha
Joutsia — Muuan äiti.

III osa

Louhilinna — Tähtien alla.

IV osa

Puheita — Kirjava keto — Hämähäkki — Elämän-
leikki — Valkea huvila.

V osa

Suomesta pois — Kauppaneuvoksen kuoltua —
Eri.teitä — Anna Sarkoila — Elinan häät — Kun
meidän kaivosta vesi loppuu — Talonhuijari —
Huhtikuun-Manta — Lempiäniemen tyttäret —
Viimeinen laiva.

VI osa

Yölintu — Niniven lapset — Elämän kasvat.

VII osa

Kultainen lyyra — Silmä yössä — Näkymätön
kirjanpitäjä — Yötä ja aamua.

VIII osa

Kurjet — Kihlasormus.

IX osa

Kirkonkello — Opin sauna.

X osa

Sydämet — Hiljentykäämme — Ne 45 000.

XI osa

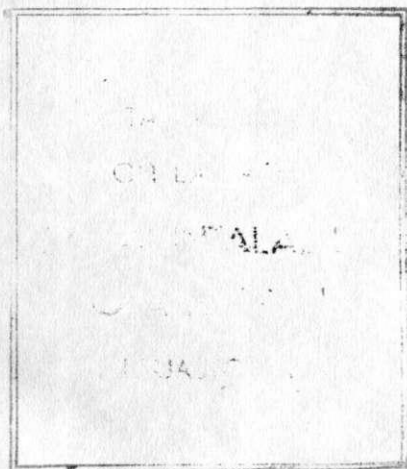
Itämeren tytär.

XII osa

Linnoituksen iloiset rouvat — Lokakuun morsian
— Terveisiä.

XIII osa

Ruma Ankanpoikanen — Juhlavalkeat — Rukkaset
ja kukkaset.

MAILA TALVIO
KOOTUT
TEOKSET
XII

